

พระสุตตันตปิฎก

ขุททกนิกาย อปทาน

เล่มที่ ๘ ภาคที่ ๒

ตอนที่ ๒

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

เถรปทาน

สีหასนียวรรคที่ ๒

สีหასนทายกเถรปทานที่ ๑ (๑๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายราชอาสน์ทองคำ

[๑๓] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่า สิทธิชตตะ ผู้สูงสุดกว่าสัตว์
นิพพานแล้ว เมื่อพระศาสนา (แผ่) กว้างขวาง พระศาสนา
มีท่านผู้รู้ (พระจีณาสพ) มาก.

เรามีจิตผ่องใส ใจผ่องแผ้ว ได้ทำราชอาสน์ทองคำ

ครั้งทำราชอาสน์ทองคำแล้ว ได้ทำตั้งสำหรับรองเท้า.

ได้สร้างเรือนสำหรับเก็บราชอาสน์ทองคำนั้น ในฤดูฝน

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราได้บังเกิดในภพดุสิต วิมานยาว

๒๔ โยชน์ กว้าง ๑๔ โยชน์ อำนวยบุญกรรมสร้างอย่างงดงามมี

อยู่ในภพดุสิตนั้นเพื่อเรา.

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้า ๒

นางเทพกัญญา ๗ หมิ่นแวดล้อมเราอยู่ทุกเมื่อ และ
บัลลังก์ทองที่สร้างอย่างวิจิตร มีอยู่ในวิมานของเรา.

ยานช้าง ยานม้า ยาทิพย์ ตั้งไว้คอยรับเรา ปราสาท
และย่อมบังเกิดตามความปรารถนา.

บัลลังก์แก้วมณี และบัลลังก์ไม้แก่นอย่างอื่นเป็นอันมาก
ย่อมเกิดแก่เราทุกอย่าง นี่เป็นผลแห่ง (การถวาย) ราชอาสน์
ทองคำ.

เราสวมรองเท้าทำด้วยทองคำ ทำด้วยเงิน ทำด้วยแก้ว
ผลึก ทำด้วยแก้วไพฑูรย์ นี่เป็นผลแห่งการถวายตั้งรองเท้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
ผลกรรมนั้น เราไม่รู้ทุกคดีเลย นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง พระ-
นามว่าอินท์ในกัปที่ ๗๒ แต่กัปนี้ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
พระนามว่าสุমনะ.

ในกัปที่ ๗๐ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง พระนามว่า
วรุณ. สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔.

คุณพิเศษเหล่านี้คือ ปฐิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระสีหาสนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสีหาสนทายกเถรอปทาน

วิสุทธิชนวิลาสิณี

อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

เถราปทาน

สีหასนียวรรคที่ ๒

๑๑.° อรรถกถาสีหასนทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสีหასนทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต
โลกนอมุหิ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้วในพระพุทธรเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ พระองค์ สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้
เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
สิทธัตถะ ท่านบังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่งที่เพียบพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ
สมบูรณ์ด้วยศรัทธา เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว จึงได้เกิด พอท่าน
อยู่ในเทวโลก เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ท่านยัง
บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้พบเห็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า จึงคิดน้อยใจว่า เสียหายจริงหนอที่เราไม่ได้มีโอกาสพบ
พระผู้มีพระภาคเจ้าขณะที่พระองค์ยังมีพระชนม์อยู่ดังนี้ มีจิตเลื่อมใสใน
องค์พระเจดีย์ เกิดโสมนัสจิต ให้ช่างสร้างอาสนะสีหะบนธรรมาสน์ที่
สำเร็จด้วยแก้วทุกชนิด วิจิตรปานหนึ่งว่าเทพยดาเนรมิต แล้วทำ

๑. เลขข้างหน้าอรรถกถา บอกลำดับอปทานของพระเถระต่อจากเถราปทานวรรคที่ ๑.

การบูชาแด่พระพุทธเจ้า คล้ายกับว่าพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ ให้สร้าง เรือนยอดงดงามปานดังทิพย์วิมานไว้บนธรรมาสันนั้น. ให้สร้างตั้งรองเท้า สำหรับ รองเท้า. เขาการทำเทียนรูปดอกไม้และของหอมเป็นต้นนานาชนิด ให้เป็นเครื่องบูชา จนตลอดชีวิตเห็นปานนี้ จุตจากมนุษย์โลกนั้นแล้ว บังเกิดในเทวโลก เสวยทิพย์สมบัติกลับไปกลับมาในกามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้น เสวยจักรพรรดิสมบัตินับครั้งไม่ถ้วนในมนุษย์โลก และได้เสวย สมบัติคือการเป็นพระราชาในประเทศจนนับครั้งไม่ถ้วน ในพระศาสนา ของพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ ได้บูชาบำเพ็ญ สมณธรรม ในระหว่างนักท่องเที่ยวไปมาในเทวโลกและมนุษย์โลก ในพุทธรูปบาท. กาลนี้ ได้บังเกิดในตระกูลที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติแห่งหนึ่ง พอบรรลุนิติ. ภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา มีศรัทธาขอบรรพชา อุปสมบท เรียนกัมมัฏฐาน พากเพียรพยายาม ไม่นานนักก็ได้บรรลุ พระอรหัต.

ท่านพอได้บรรลุพระอรหัตผลแล้วอย่างนี้ จึงได้ระลึกถึงบุญกรรม ของตน เกิดโสมนัสขึ้นแล้ว เมื่อจะประกาศอ้างถึงความประพฤติกี่มีใน กาลก่อน จึงกล่าวคาถาเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนาถมहि ดังนี้. โลกนาถะ ในคาถาหมายถึงที่พึ่ง คือประธานของชาวโลก, อธิบายว่า เจ้าของ แห่งชาวโลกทั้ง ๓. เชื่อมความว่า เมื่อพระโลกนาถเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ปรีนิพพานแล้ว. บทว่า วิตุถาริตะ ปาพเจเน ความว่า เมื่อปาพจน์คือ พระไตรปิฎก กว้างขวางออกไป แฝไปปรากฏชัดแล้ว. บทว่า พาหุ- ชลุลมมุหิ สาสเน ความว่า เมื่อหมู่ชนเป็นอันมาก ได้แก่พระจีณาสพ

หลายแสน โภกิ ได้รู้ ได้บรรลุถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อันสงเคราะห์ด้วยไตรสิกขาแล้ว.

บทว่า **ปสนุนจิตโต สุมโน** ความว่า ในกาลนั้น เราไม่มีโอกาสได้เกิดพบพระพุทธเจ้าขณะยังทรงพระชนม์อยู่ เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว จึงได้จุติจากเทวโลกมาบังเกิดในมนุษย์โลก ได้พบแต่เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้มีจิตเลื่อมใสมีใจประกอบด้วยศรัทธา มีใจดีงาม เกิดความเลื่อมใสและนับถือเป็นอันมากขึ้นว่า ช่างเป็นบุญเหลือเกิน ที่การมาของเรานับว่าเป็นการมาดีแล้ว ดังนี้จึงจินตนาการว่า เราสมควรที่จะบำเพ็ญบุญสักอย่างหนึ่งเพื่อบรรลุพระนิพพาน จึงได้ใช้เงินทองและแก้วเป็นต้นมาประดับประดาอาสนะสี่หะ อุทิศเฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้า ไว้ใกล้พระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า. และได้ให้คนสร้างตั่งรองเท้าสำหรับรองพระบาท ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประทับนั่งแล้ว บนธรรมาสน์นั้น. และได้ให้คนสร้างเรือนยอดไว้บนธรรมาสน์นั้น เพื่อไม่ให้อาสนะสี่หะเปียกฝน. ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า **สีหาสนมกาสหิ ๗เป๗ฌริ ตตุถ อกาสหิ** ดังนี้.

บทว่า **เตน จิตฺตปฺปสาเทน** ความว่า เรามีจิตเลื่อมใสสร้างอาสนะสี่หะถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าคล้ายกับว่าพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่. บทว่า **ตฺสึตฺติ อูปฺปชฺชหิ** ความว่า เราได้บังเกิดในดุสิตภพ.

บทว่า **อายาเมน จตุพฺพิส** ความว่า วิมานมีส่วนยาวและสูง ๒๔ โยชน์ เกิดปรากฏแก่ข้าพเจ้าผู้เกิดเป็นเทวดาในดุสิตภพนั้น ด้วยบุญที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญเป็นอย่างดี และวิมานกว้าง ๑๔ โยชน์ ได้บังเกิดมีในขณะที่ข้าพเจ้าได้เกิดแล้วทีเดียว. คำที่เหลือพอรู้ได้ง่ายอยู่แล้ว.

บพว่า จตฺนุนวฺเต อิติ กปฺเป ความว่า เราได้กระทำ คือได้
บำเพ็ญกรรมมาในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้. ความว่า ตั้งแต่นั้นมา ด้วย
พลังแห่งบุญ เราจึงได้ไม่รู้จักทุกคติอะไรเลย คือทุกคติอะไร ๆ ไม่เคย
ได้มีเลย.

บพว่า เตสฺสตฺติมฺหิตฺโต กปฺเป ใ้แก่ ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้.
บพว่า อินฺทฺนมา ตโย ชนา ความว่า พระเจ้าจักรพรรดิ ๓ พระองค์
พระนามว่าอินทะ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าอินทะ ในกัปหนึ่ง
๓ ชาติ. บพว่า เทว สฺตฺตติมฺหิตฺโต กปฺเป ใ้แก่ ในกัปที่ ๗๒ แต่
กัปนี้. คน ๓ คนที่มีชื่อว่าสุมนะ คือได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิถึง ๓ ครั้ง.

บพว่า สมสฺตฺตติโต กปฺเป ความว่า เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
ผู้มีพระนามอย่างนี้คือ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าวรุณ ในกัป
ที่ ๗๐ ไม่หย่อนไม่ยิ่งแต่กัปนี้ คือได้เป็นผู้ยิ่งใหญ่สมบูรณ์ด้วยจักรรัตนะ
ทุกอย่างในทวีปทั้ง ๔. คำที่เหลือพอรู้ได้อยู่แล้ว.

จบอรรถกถาสีหาสนทนายกเถราปทาน

เอกถัมภิกเถราปทานที่ ๒ (๑๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเสาดันเดียว

[๑๔] ได้มีการประมุขมหาอุบาสกของพระเจ้าพระภาคเจ้า พระ-
พระนามว่าลิทัตตะ และอุบาสกเหล่านั้นถึงพระพุทธเจ้าเป็น
สรณะ เชื่อพระตถาคต. อุบาสกทั้งหมดมาประชุมปรึกษากัน

จะสร้างศาลถวายแด่พระศาสดา ยังไม่ได้เสาศักดิ์หนึ่ง
จึงพากันเที่ยวหาอยู่ในป่าใหญ่.

เราพบอุบาสกเหล่านั้นในป่าแล้ว จึงเข้าไปหาคณะ
อุบาสก ในเวลานั้น เราประนมอัญชลีสอบถามคณะอุบาสก.

อุบาสกผู้มีศีลเหล่านั้นอันเราถามแล้ว ตอบให้ทราบว่
เราต้องการจะสร้างศาล ยังหาเสาไม้ได้อีกต้นหนึ่ง.

ขอท่านจงให้เสากะเราต้นหนึ่งเถิด. ฉันทจักถวายแด่พระ-
ศาสดา. ฉันทจักนำเสามาให้ ท่านทั้งหลายไม่ต้องขวนขวายหา.

อุบาสกเหล่านั้นเลื่อมใสมีใจยินดีให้เสแก่เรา แล้วกลับ
จากป่านั้นมาสู่เรือนของตน ๆ.

เมื่อคณะอุบาสกไปแล้วไม่นาน เราได้ถวายเสาในกาลนั้น
เรายินดี มีจิตรำเริง ยกเสาชั้นก่อนเขา.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้นเราได้เกิดในวิมาน ภพของเราตั้ง
อยู่โดดเดี่ยว ๗ ชั้น สูงตระหง่าน.

เมื่อกลองดังกระหึ่มอยู่ เราบ้ำเรออยู่ทุกเมื่อ ใน ๕๕ กัป
เราได้เป็นพระราชาพระนามว่าโยสธร.

แม้ในกาลนั้น ภพของเราก้สูงสุด ๗ ชั้น ประกอบด้วย
เรือนยอดอันประเสริฐ มีเสาศักดิ์หนึ่งเป็นที่รื่นรมย์แห่งใจ.

ใน ๒๑ กัป เราเป็นกษัตริย์พระนามว่าอุเทน แม้ในกาล
นั้น ภพของเราก้มี ๗ ชั้น ประดับอย่างสวยงาม.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือความเป็นเทวดาหรือความเป็น

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้า ๘
มนุษย์ เราย่อมเสวยผลนั้น ๆ ทั้งหมด นี้เป็นผลแห่ง
(การถวาย) เสาต้นเดียว.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ในกาลนั้นเราได้ให้เสาใด ด้วยบุญ
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลแห่ง (การถวาย) เสา
ต้นเดียว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้วจะนี้แล.

ทราบว่า ท่านพระเอกถัมภิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ด้วยประการ
ดังนี้แล.

จบเอกถัมภิกเถรอปทาน

๑๒. อรรถกถสเอกถัมภรอปทาน

อปทานแห่ง ท่านพระเอกถัมภิกทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า
สิทฺฐตฺถสฺส ภควโต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ พระองค์ ตั้งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
ไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
สิทธัตถะ บังเกิดเป็นคนดูแลป่าไม้ ในตระกูลแห่งหนึ่ง ที่เพียบพร้อม
ด้วยทรัพย์สมบัติ. ในสมัยนั้นอุบาสกและอุบาสิกาล้วนมีศรัทธา มีความ
เลื่อมใส มีความพร้อมเพรียงกัน ตั้งใจว่า พวกเราจะสร้างศาลาสำหรับ

บำรุงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงเข้าไปสู่ป่าเพื่อต้องการทัฬหสัมภาระ ได้พบเห็นอุบาสกนั้นเข้า จึงอ้อนวอนว่า ท่านจงให้ภาระงานสักอย่างหนึ่งแก่พวกเราเถิด. อุบาสกคนนั้น พอทราบความเป็นไปนั้นแล้ว จึงพูดว่า พวกท่านอยู่คิดไปเลยดังนี้ แล้วได้ส่งเขาเหล่านั้นไป ได้ให้พวกเขาเหล่านั้นหาเสามาไม้แก่นต้นหนึ่งไปแสดงแด่พระศาสดา. ด้วยการให้เสามาไม้แก่นนั้นนั้นแล เขาเกิดโสมนัสในใจ ทำบุญคือการให้ไม้แก่นนั้นเป็นครั้งแรกแล้ว ก็ทำบุญมีการให้ทานเป็นต้นอย่างอื่นอีกเป็นอันมาก จูติจากอรรถาพจน์ ไปบังเกิดบนเทวโลก ได้เสวยทิพยสมบัติในกามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้นกลับไปกลับมา ได้เสวยจักรพรรดิสมบัติในมนุษย์โลกอีกหลายครั้ง และได้เสวยสมบัติคือเป็นพระราชปกครองประเทศนับไม่ถ้วน ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่งที่สมบูรณ์ด้วยศรัทธา พร้อมกับมารดาบิดาได้ฟังธรรมในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้มีศรัทธาบรรพชาอุปสมบท เล่าเรียนกัมมัญฐานอย่างตั้งใจ มีช้ำมีนาน ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านพอได้บรรลุพระอรหันต์แล้วอย่างนั้น จึงได้ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศอ้างถึงความประมุขิตีที่มีมาในกาลก่อน จงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สิทธิตุถกสุตต** ดังนี้. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าสิทธิตตะในกาลานั้น คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้สมบูรณ์ด้วยภคธรรม. บทว่า **มหาปุคฺคโณ** ความว่า ได้มีหมู่แห่งอุบาสกเป็นจำนวนมาก. บทว่า **สรณํ คตา จ เต พุทฺธํ** ความว่า อุบาสกเหล่านั้นเข้าถึง คบ หรือทราบว่าเป็นที่พึ่ง ดังนี้. บทว่า **ตถคตํ สพุทฺธํ** ความว่า ตั้งพระพุทฺธคุณไว้ในจิตสันดานของตน.

บพว่า สพุเพ สงฺคมฺม มนฺเตตฺวา ความว่า ทั้งหมดพบประชุม
ปรึกษากัน ให้สัญญาแก่กันและกัน มีฉันทะเป็นอันเดียวกัน สร้างโรง
คือศาลาสำหรับบำรุง เพื่อประโยชน์แก่พระศาสดา. เชื่อมความว่า เมื่อยัง
ไม่ได้เสาศักดิ์หนึ่ง ในบรรดาทัพบัพสัมภาระทั้งหลาย จึงพากันเที่ยว
ค้นหาในป่าใหญ่.

บพว่า เตหิ อรฺหุณฺเ ทิสฺวาน เชื่อมความว่า เราได้เห็นพวก
อุบาสกเหล่านั้นในป่า เข้าไปเป็นหมู่ ประคองอัญชลี กระทำอัญชลี
ประชุมนี้ทั้ง ๑๐ ไร่เหนือเศียร ในกาลนั้นเราจึงถามหมู่อุบาสกว่า พวก
ท่านมายังป่านี้เพื่อต้องการอะไร.

เชื่อมความว่า อุบาสกเหล่านั้นเป็นผู้มีศีล ถูกเราถามแล้ว จึงบอก
เป็นพิเศษว่า เราเป็นผู้มีความประสงค์จะสร้างโรงบำรุง แต่พวกเรา
ไม่ได้เสาศักดิ์หนึ่ง.

เชื่อมความว่า พวกท่านจงให้เสาศักดิ์หนึ่งแก่เราเถิด เราเองจักนำ
เสาศักดิ์นั้นไปถวายยังสำนักพระศาสดา, ขอท่านผู้เจริญ อย่าได้พยายาม
ในการนำเอาเสาศักดิ์ไปเลย.

บพว่า ยิ ยิ โยนฺอุปฺขฺขามิ ความว่า เราจะเข้าถึงกำเนิดใด ๆ
ก็จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตาม. อีกอย่างหนึ่ง คำนั้นเป็นทศิยาวิภัตติ
ใช้ลงในอรรถแห่งสัตตมีวิภัตติ, อธิบายว่า ในโลกใด ก็จะเป็น
เทวดาโลก หรือมนุษย์โลกก็ตาม. คำที่เหลือง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเอกถัมภิกเถราปทาน

นันทเถรอปทานที่ ๓ (๑๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้า

[๑๕] เราได้ถวายผ้าทอด้วยเปลือกไม้ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระนามว่า ปทุมุตตระ เชษฐบุรุษของโลกผู้มั่นคง ตรัสรู้เอง
แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง.

พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงพยา-
กรณ์เรานั้นว่า ด้วยการถวายผ้านี้ ท่านจักเป็นผู้มีผิวพรรณดั่ง
ทองคำ.

ได้เสวยสมบัติทั้งสองแล้ว อัญกุลมุลตักเตือน จักได้.
เป็นพระอนุชาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าโคดม.

ทำอันระคาย้อมแล้ว มีปกติสุข ประกอบด้วยความ
กำหนดในกาม เป็นผู้อันพระพุทธเจ้าตักเตือนแล้ว แต่นั้น
จักบวช.

ครั้งบวชในพระศาสนาของพระโคตมะนั้นแล้ว อัญกุลมุล
ตักเตือนแล้ว จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวง ไม่มีอาสวะ นิพพาน.

ในแสนกัปจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง มีพระนามว่า
เจละ ใน ๖ ล้านกัปจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง มีพระนาม
ว่า อุปเจละ.

ใน ๕,๐๐๐ กัป จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้งพระนาม
ว่า เจละเหมือนกัน สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ เป็นใหญ่
ในทวีปทั้ง ๔.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระนันทเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบนันทเถรอปทาน

๑๓. อรรถานันทเถรอปทาน

อปทานของท่านพระนันทเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุต
ถกวัต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ พระองค์ สัมบุณฺณอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็น
อันมาก ในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ปทุมุตตระ ท่านบังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ในพระนครหังสวดี บรรลุ
นิติภาวะแล้ว ขณะที่ฟังธรรมในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้พบ
ภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งพระศาสดาทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งผู้เลิศแห่งพวกภิกษุ
ผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ตนเองจึงปรารถนาตำแหน่งนั้น
บำเพ็ญมหาทานที่มากไปด้วยการบูชาและสักการะ ให้เป็นไปแต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า และภิกษุสงฆ์แล้ว ตั้งปณิธานไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ในอนาคตกาล ขอให้ข้าพระองค์พึงได้เป็นอย่างพระสาวกรูปนั้น ของ
พระพุทธเจ้าผู้เช่นกับพระองค์เถิด.

จำเดิมแต่นั้น ท่านก็ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ใน

กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **อตถทัสสี** เกิดเป็นเต่าใหญ่ ในแม่น้ำชื่อว่า **ธัมมตา** วันหนึ่งได้พบพระศาสดาประทับยืนอยู่ใกล้ฝั่ง เพื่อจะข้ามแม่น้ำ ตนเองประสงค์จะให้พระผู้มีพระภาคเจ้าข้ามฝั่ง จึง หมอบลงใกล้พระบาทของพระศาสดา. พระศาสดาทรงทราบอหยาตย์ ของเธอแล้ว จึงทรงขึ้นบนหลัง. เธอดีใจมาก รีบแหวกว่ายตัดกระแส น้ำ ให้ถึงฝั่งโน้นได้รวดเร็ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสอนุโมทนาแก่เธอ ครั้นเสร็จแจ้งถึงสมบัติจนแจ่มแจ้งแล้ว เสด็จหลีกไป.

ด้วยบุญกรรมอันนั้น ท่านจึงได้ท่องเที่ยวไปในสุคติหลายครั้ง หลายหนทีเดียว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในพระครรภ์ของพระนาง มหาปชาบดีโคตมี พระอัครมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนมหาราช ในกรุง กบิลพัสดุ์ ในวันจะขนานนามท่าน หมู่ญาติบังเกิดความยินดี จึงขาน พระนามว่า **นันทะ**. ในเวลาที่นั้นทกumar ได้เจริญวัยขึ้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐให้เป็นไปแล้ว ทรง กระทำการอนุเคราะห์สัตว์โลก เสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์โดยลำดับ ทรง กระทำฝนโบกขรพรรษาให้เป็นอตุปปัตติเหตุ ในสมาคมแห่งหมู่ญาติ คริสเวสสันดรชาดก ในวันที่ ๒ เสด็จเข้าไปบิณฑบาต ทรงยังพระชนก ให้ดำรงอยู่ในโศดาปตติผลด้วยพระภาดาเป็นต้นว่า **อุตุติฎฐะ นปฺปมช-เชยฺย** ดังนี้ แล้วเสด็จไปยังพระนิเวศน์ ทรงยังพระนางมหาปชาบดีให้ ดำรงอยู่ในโศดาปตติผล และให้พระราชาดำรงอยู่ในสกทาคามีผล ด้วย พระภาดาเป็นต้นว่า **ธมฺม . จเร สุจิริติ** ดังนี้. ในวันที่ ๓ เสด็จเข้าไป บิณฑบาต ในเมื่อวันอาวามงคลเป็นที่เสด็จเข้าไปยังพระราชนิเวศน์ เพื่อการอภิเษกของนันทกุมาร กำลังดำเนินไปอยู่. พระศาสดาทรง

ประทานบาตรในมือของนันทกุมารแล้ว ตรัสมงคลแล้ว ไม่รับบาตรจากมือของนันทกุมารนั้น เสด็จเข้าไปยังพระวิหาร ทรงให้นันทกุมารผู้ถือบาตรตามมายังวิหาร ผู้ไม่มีใจปรารถนาจะบวช ให้บวชแล้ว ทรงทราบว่าเป็นเหตุความไม่ยินดีเข้าบิณฑน์ เพราะเหตุที่เธอบวชด้วยอาการอย่างนั้นนั่นแหละ จึงทรงบรรเทาความไม่ยินดียั้งนั้นของเธอเสียด้วยอุบาย. เธอพิจารณาแล้วโดยแยกกาย เริ่มบำเพ็ญวิปัสสนา มีช้ามินานก็ได้บรรลุพระอรหัต. พอวันรุ่งขึ้น พระเถระจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ข้าพระองค์พ้นจากข้อประกันที่จะรับนางอัปสร ๕๐๐ นางผู้มีเท่าที่มีสีแสงคล้ายเท้านกพิราบ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอบอกคืนข้อประกันนั้นกะพระผู้มีพระภาคเจ้า. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสว่า คุณอนันตนะ ในกาลที่เธอไม่ยึดมั่น มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายได้ เราก็คุ้มครองรับรองว่า จะบอกคืนข้อประกันนั้น. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบว่า พระอนันตนะมีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลายได้อย่างวิเศษ เมื่อจะทรงประกาศคุณข้อนั้น จึงตรัสว่า คุณอนนิกขุทั้งหลาย นันตนะเป็นผู้เลิศแห่งพวกภิกษุผู้เป็นสาวกของเรา ผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย ดังนี้แล้ว ทรงตั้งพระนันทนั้นไว้ในตำแหน่งนั้น โดยความเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย. ก็พระเถระคิดว่า เราอาศัยความไม่สำรวมอินทรีย์ จึงถึงซึ่งอาการอันแปลกๆ นี้ เราจักข่มอาการอันแปลกๆ นั้นให้ได้เป็นอย่างดี ดังนี้แล้วเกิดความอุสาหะ มีความละอายและความเกรงกลัวต่อบาปเป็นกำลัง และได้บรรลุถึงบารมีอันสูงสุดในการสำรวมอินทรีย์ เพราะความที่ท่านได้สั่งสมบำเพ็ญมาในการสำรวมอินทรีย์นั้น.

ครั้นท่านได้รับตำแหน่งอันเลิศนั้นอย่างนี้แล้ว จึงได้ระลึกถึงบุญกรรมของตน ได้รับความโสมนัส เมื่อจะประกาศอ้างถึงข้อประพฤติกของพระพุทธเจ้า จึงกล่าวคาถาเป็นต้นว่า ปทุมุตตรสุต ภควโต ดังนี้. บทว่า วุตถ โขมฺม มยา ทินฺนํ ความว่า ผ้าที่เกิดในแคว้นโชนะ คือเรามีจิตเลื่อมใส มีความเคารพนับถือมาก ในพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้น้อมถวายผ้าโชนะที่มีเนื้อละเอียดอ่อนยิ่งนัก. บทว่า สยมฺภุสฺส ความว่า พระองค์นั้นแล เป็นแล้ว เกิดแล้ว คือนิพพานแล้วโดยอริยชาติ. บทว่า มहेสินฺนํ เชื่อมความว่า ชื่อว่า มहेสี เพราะอรรถว่า ค้นหา แสวงหา กองศีล กองสมาธิ กองปัญญา กองวิมุตติ และกองวิมุตติญาณทัสสนะอย่างใหญ่ หลวงได้ เราได้ถวายผ้าโชนะเพื่อประโยชน์แก่การทำให้เป็นจิวร แต่พระสยมฺภุสฺสผู้แสวงหากองแห่งสาระคุณอันใหญ่นั้นแล้ว.

บทว่า ตํ ในบทว่า ตํ เม พุทฺโธ วैयाกาสิ นี้ เป็นทุตติยาวิภคิตี ใช้ลงในอรรถแห่งจัญญวิภคิตี, อธิบายว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำ คือ ครัสแล้วโดยพิเศษ ถึงผลทานของเราผู้ถวายผ้านั้น. บทว่า ชลชุตฺตม-นามโก ได้แก่ มีพระนามว่า ปทุมุตตระ. ปาฐะว่า ชลชุตฺตมนายโก ดังนี้ก็มี, ความแห่งปาฐะนั้นว่า ผู้นำชั้นยอด คือประธานแห่งหมู่เทวดา และพรหมทั้งหลายผู้รุ่งเรือง. บทว่า อิมินา วุตฺตทานเนน ความว่า ด้วยผลแห่งการถวายผ้า ในอนาคตกาล เธอจักเป็นผู้มีวรรณะเพียงดังทองคำ.

บทว่า เทว สมฺปตฺติ อณุภอฺตุวา ได้แก่ ได้เสวยสมบัติทั้งสอง คือ ทิพยสมบัติ และมนุษย์สมบัติ. บทว่า กุสลมูลฺหิ โจทิตฺ ความว่า เป็นผู้อันส่วนแห่งกุศลตัดเดือนแล้ว คือส่งไปแล้ว ได้แก่ คล้าย ๆ กับ

ส่งไปว่า ด้วยบุญอันนี้ ขอจงประสพกุศลในสำนักของพระศาสดาเถิด.
เชื่อมความว่า ทรงพยากรณ์ว่า เธอจักได้เป็นพระกนิษฐภคินีของพระผู้มี-
พระภาคเจ้าโคดม.

บทว่า **ราครตุโต สุขสิโล** ความว่า มีความกำหนดเชื่อใจด้วย
กิเลสทั้งหลาย มีการเสวยความสุขทางกายและความสุขทางจิตเป็น
สภาพ. บทว่า **กามเมสุ เชชฌายูโต** ความว่า ถูกค้นหา คือความกำหนด
ในวัตถุทั้งหลาย ประกอบผูกพันไว้แล้ว. บทว่า **พทุเชน โจทิโต**
สนฺโต ตทา ตฺวํ คือ เพราะกำหนดแล้วในกามทั้งหลาย. เชื่อมความว่า
ฉะนั้น เธอผู้ได้รับการตัดเดือนจากพระโคตมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระภคินี
ของตนแล้ว คือส่งเธอไปทางการบวช ก็จักได้บวชในสำนักของพระองค์.

บทว่า **ปพฺพชิตฺวาน ตฺวํ ตตฺถ** ความว่า ในพระศาสนาของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าโคตมนั้น เธอบวชแล้ว เป็นผู้มกฺกสมมูลเป็นต้น
เหตุ มีบุญสมภารตัดเดือนแล้ว บำเพ็ญภาวนา กำหนดรู้ กำหนดละอาสวะ
ทั้งปวงได้เด็ดขาด มีอนามยคติ ไม่มีทุกข์ จักนิพพาน คือจักบรรลุถึง
ความที่มารมองไม่เห็น อธิบายว่า จักถึงภาวะที่ไม่มีบัญญัติ.

บทว่า **สตกฺปฺปสหสฺสมฺหิ** ความว่า ในกัปที่ ๑๐,๐๐๐ ในกาลก่อน
แต่กัปนี้ไป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิถึง ๔ วาระ มีพระนามเดียวตลอด
ว่า เจละ. บทว่า **สฏฺฐิจกฺปฺปสทฺสสฺถานิ** ความว่า ก็ภายหลังล่วงไปได้
๖ ล้านกัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง พระนามว่า อุปเจละ ใน
กัปหนึ่ง ๆ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทุก ๆ ๔ ชาติ

บทว่า **ปญฺจกฺปฺปสหสฺสมฺหิ** ความว่า ในกัปที่ ๕,๐๐๐ ได้เป็น

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 17

พระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง พระนามว่าเจละเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้สมบูรณ์
เพียบพร้อมด้วยรัตนะ ๗ ประการ ได้เป็นใหญ่เป็นประธาน ในทวีปทั้ง ๔
ทุกทวีป คือ ชมพูทวีป อปรโคยานทวีป อุตตรกุรุทวีป และปุพพ-
วิเทหทวีป. คำที่เหลือมีเนื้อความดังที่ได้กล่าวแล้วนั้นแล.

จบอรรถกถานันทเถรปาทาน

จูลปนถกเถรปาทานที่ ๔ (๑๔)

ว่าด้วยบุพกรรมของพระจูลปนถกเถระ

[๑๖] เวลานั้น พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรับเครื่องบูชาแล้ว พระองค์เสด็จหลีกออกจากหมู่ ประทับอยู่ ณ ภูเขาหิมวันต์.

แม้เวลานั้นเราก็คืออยู่ในอาศรมใกล้ภูเขาหิมวันต์ เราได้เข้าไปเฝ้าพระมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ผู้เสด็จมาไม่นาน.

เราถือเอาฉัตรอันประดับด้วยดอกไม้ เข้าไปเฝ้าพระนราสภ เราได้ทำอันตรายแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งกำลังเข้าสมาธิ.

เราประคองฉัตรดอกไม้ด้วยมือทั้งสองถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้ามหา牟尼พระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรับแล้ว.

เทวดาทังปวงมีใจชื่นบาน เข้ามาสู่ภูเขาหิมวันต์ ยังสาธุการให้เป็นไปว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีจักขุทรงอนุโมทนา.

ครั้งเทวดาเหล่านี้กล่าวเช่นนี้แล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สูงสุดกว่านระ เมื่อเรากั้นฉัตรดอกบัวอันอุดมอยู่ในอากาศ.

(พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า) ดาบสได้ประคองฉัตรดอกบัวให้แก่เรา เราจักพยากรณ์ดาบสนั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ดาบสนี้จักเสวยเทวราชสมบัติอยู่ตลอด ๒๕ กัป และจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๕ ครั้ง. จะท่องเที่ยวสู่กำเนิดใด ๆ คือความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ในกำเนิดนั้น ๆ จักทรงไว้ซึ่งดอกปทุมอันตั้งอยู่ในอากาศ.

ในแสนกัป พระศาสดาพระนามว่าโคดมโดยพระโคตร ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

เมื่อพระศาสดาทรงประกาศพระศาสนา ดาบสนี้จักได้ความเป็นมนุษย์ เขาจักเป็นผู้อุดมในกายอันบังเกิดแล้วด้วยฤทธิ์อันสำเร็จด้วยใจ.

จักมีพี่น้องชายสองคนมีชื่อว่าป็นถก แม้ทั้งสองคนเสวยประโยชน์อันสูงสุดแล้ว จักยังพระศาสนาให้รุ่งเรือง.

เรานั้นมีอายุ ๑๘ ปี ออกบวชเป็นบรรพชิต เรายังไม่ได้คุณวิเศษในศาสนาของพระศากยบุตร.

เรามีปัญญาเขลา เพราะเราอบรมอยู่ในบุรี พระพี่ชาย จึงขับไล่เราว่า จงไปสู่เรือนเดี๋ยวนี้.

เราถูกพระพี่ชายขับไล่แล้วน้อยใจ ได้ยืนอยู่ที่ซุ้มประตูสังฆาราม ไม่หวังในความเป็นสมณะ.

ลำดับนั้น พระศาสดาเสด็จมา ณ ที่นั้น ทรงดูบุตรของเรา ทรงจับเราที่แขน พาเข้ารูปในสังฆาราม.

พระศาสดาคूमทรงอนุเคราะห์ ประทานผ้าเช็ดพระบาทให้แก่เราว่า จงอธิฐานผ้าอันสะอาดอย่างนี้วางไว้ ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

เราจับฝ้านั้นด้วยมือทั้งสองแล้วจึงระลึกลงถึงดอกบัวได้ จิต
ของเราปล่อยไปในดอกบัวนั้น เราจึงได้บรรลุพระอรหัต.

เราถึงที่สุดในฉันทังปวง ในกายอันบังเกิดแล้วแต่ฤทธิ์
อันสำเร็จด้วยใจ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสัมภีทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนี้แล.

ทราบบว่า ท่านพระจุลป็นถกะได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบจุลป็นถกะเราปทาน

๑๔. อรรถกถาอุปนถกะเราปทาน^๑

อปทานของท่านพระจูฬป็นถกะระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร
นาม ชีโน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ พระองค์ สังสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
ไว้เป็นอันมากในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนาม
ว่า ปทุมุตตระ เนื้อความที่ข้าพเจ้าจะพึงกล่าวด้วยอำนาจอรรถอุปปีติเหตุ
ในเรื่องนี้ ได้กล่าวไว้แล้วทั้งหมด ในเรื่องของพระมหาป็นถ ในอัฐก-
นิบาตนั้นแล. ส่วนเนื้อความที่แปลกันมีดังนี้ว่า พระมหาป็นถเถระ
บรรลุพระอรหัตแล้ว ยังอยู่ด้วยความสุขอัน เกิดแต่ผลสมาบัติ คิดว่า
๑. บาลีเป็นจุลป็นถกะ.

ทำอะไรหนอ เราจึงจะสามารถให้จูฬปันถะดำรงอยู่ในความสุขอย่างนี้บ้าง. ท่านจึงเข้าไปหาชนเศรษฐีผู้เป็นตาของตนแล้ว กล่าวว่า โยมมหาเศรษฐี ถ้าโยมอนุญาต อาตมาภาพก็จะให้จูฬปันถะบวช. โยมมหาเศรษฐีพูดว่า ให้เขาบวชเถอะพระคุณเจ้า. พระเถระจึงได้ให้จูฬปันถะนั้นบวชแล้ว. จูฬปันถะนั้น เมื่อดำรงมั่นอยู่ในศีล ๑๐ ได้ดีแล้ว จึงเล่าเรียนคถาในสำนักของพี่ชายว่า

ดอกบัวโกกนุทะ กลิ่นหอม บานแต่เช้าตรู่ พึงมีกลิ่น
ยังไม่สิ้นไป ฉันทใด เธอจงทอดทศนาการดูพระอังคีรสผู้
ไพโรจน์อยู่ ดูพระอาทิตย์ส่องแสงในกลางทิว ฉันทนั้น ดังนี้.

โดยล่วงไป ๔ เดือน ก็ยังไม่สามารถจะเรียนจำคำถามได้. แม้ที่ได้เล่าเรียนแล้ว ก็ยังไม่คิดอยู่ในใจได้. ลำดับนั้น พระมหาปันถะจึงกล่าวกะเธอว่า จูฬปันถะเอ๋ย! เธอช่างอาภัพในพระศาสนานี้เสียจริงๆ เวลาล่วงไปตั้ง ๔ เดือน ก็ยังไม่สามารถจะเรียนจำแม้คถาสักคถาหนึ่งได้ ก็แล้วเธอจักให้กิจแห่งบรรพชิตถึงที่สุดได้อย่างไร ไป! เธอจงออกไปเสียจากที่นี่. พระจูฬปันถะนั้น พอถูกพระเถระพี่ชายประณามขับไล่ จึงได้ไปยืนร้องไห้อยู่ใกล้กับซุ้มประตู.

ก็ในสมัยนั้น พระศาสดาประทับอยู่ในชีวิตัมพวันวิหาร. ลำดับนั้น หมอชีวกใช้ให้คนไปนิมนต์ว่า เธอจงไปนิมนต์พระศาสดาพร้อมกับพระภิกษุ ๕๐๐ รูปมา. ก็ในสมัยนั้น ท่านพระมหาปันถะกำลังเป็นภักตทุทเทสก์อยู่. พระมหาปันถะนั้น พอได้รับนิมนต์จากหมอชีวกว่า ขอท่านจงรับภิกษาเพื่อภิกษุ ๕๐๐ รูป จึงพูดว่า เว้นพระจูฬปันถะเสีย ภิกษุที่เหลืออาตมาภาพรับได้. พระจูฬปันถะพอได้ฟังคำนั้นแล้ว ได้แต่เสียใจเป็น

อย่างยิ่ง. พระศาสดาได้ทรงทราบถึงความทุกข์ใจของเธอ จึงทรงดำริว่า เราต้องใช้อุบายแล้ว จูฬป็นถะจึงจักตรัสรู้ได้ ดังนี้ แล้วแสดงพระองค์ในที่อันไม่ไกลเธอนัก ตรัสถามว่า ป็นถะ เธอร้องให้ทำไม? พระจูฬป็นถะกราบทูลว่า พระพี่ชายขับไล่ข้าพระองค์พระเจ้าข้า, พระศาสดาตรัสว่า ป็นถะเอ๋ย ! อย่าคิดมากไปเลย. เธอวชในศาสนาของเรา มานี้มารับผ้าผืนนี้ไป แล้วจงทำบริกรรมในใจว่า **โรหุณฺณํ โรหุณฺณํ** (ผ้าเช็ดธุลี ผ้าเช็ดธุลี) ดังนี้แล้ว จึงได้ประทานท่อนผ้าสะอาดอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ให้. ท่านนั่งใช้มือลูบคลำบริกรรมท่อนผ้าที่พระศาสดาทรงประทานให้มาว่า **โรหุณฺณํ โรหุณฺณํ** ดังนี้. เมื่อท่านบริกรรมลูบคลำผ้าผืนนั้นไปมา ผ้าสะอาดก็กลายเป็นเส้าหมอง เมื่อท่านบริกรรมลูบคลำไปอีก ผ้าสะอาดก็กลายเป็นเช่นกับผ้าเช็ดหม้อข้าว, เพราะมีญาณอันแก่กล้า ท่านจึงคิดอย่างนี้ว่า แต่เดิมมาท่อนผ้าผืนนี้ก็มีบริสุทธิสะอาด. เพราะอาศัยสรีระอันมีวิญาณครองนี้ จึงได้กลายเป็นอย่างอื่นเส้าหมองไป ฉะนั้นผ้าผืนนี้เป็นอนิจจังอย่างไร แม้จิตก็คงเป็นอย่างนั้นแน่ จึงเริ่มตั้งความสิ้นไปเสื่อมไป ยังฉานในนิมิตนั้นนั่นแลให้เกิดขึ้นแล้ว ทำฉานให้เป็นบาท เริ่มเจริญวิปัสสนา ก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมทั้งปฏิสัมภิทา ๔. พอท่านได้บรรลุพระอรหัตแล้วเท่านั้น พระไตรปิฎก และอภิญญา ๕ ก็ติดตามมาแล้ว.

พระศาสดาได้เสด็จไปพร้อมกับภิกษุ ๔๕๕ รูปแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปลาดจัดไว้ในนิเวศน์ของหมอชีวก. แต่พระจูฬป็นถะไม่ได้ไป เพราะพระพี่ชายของตนไม่ยอมรับนิมนต์เพื่อศึกษาแก่ตน. หมอชีวกเริ่มจะถวายข้าวยาclu. พระศาสดาทรงเอาพระหัตถ์ปิดบาตรเสีย เมื่อหมอ

ชีวกกราบทูลถามว่า เพราะเหตุไร พระองค์จึงได้รับภิกษาพระเจ้าข้า จึงได้ตรัสตอบว่า หมอชีวก ภิกษุที่วิหารยังมีอยู่อีกหนึ่งรูป. หมอชีวกนั้น จึงได้ใช้คนไปว่า พนาย เจ้าจงไปพาพระคุณเจ้าที่นั้งอยู่ในวิหารมา. แม้พระจูฬปันถกเถระ ก็นั้งเนรมิตภิกษุขึ้น ๑,๐๐๐ รูป แต่ละรูปไม่เหมือนกัน ด้วยทั้งรูปร่างและกิริยาท่าทาง. พอคนใช้นั้น เห็นว่าภิกษุในวิหาร มีเป็นจำนวนมาก จึงกลับไปบอกหมอชีวกว่า ภิกษุสงฆ์ในวิหาร มีมากกว่าภิกษุสงฆ์ที่บ้านนี้ ผมไม่รู้จักพระคุณเจ้าที่ใช้ให้ไปนิมนต์มา. หมอชีวกกราบทูลถามพระศาสดาว่า ภิกษุที่นั้งอยู่ในวิหารชื่ออะไร พระเจ้าข้า. พระศาสดาตรัสว่า ชื่อว่า จูฬปันถกะ ชีวก. หมอชีวกจึงใช้คนไปใหม่ว่า พนาย เธอจงไปถามว่า พระภิกษุรูปไหน ชื่อว่าจูฬปันถกะ แล้วจงพาภิกษุรูปนั้นมา. คนใช้นั้นไปยังวิหารแล้วถามว่า ท่านขอรับ ภิกษุรูปไหนชื่อว่าจูฬปันถกะ. ภิกษุทั้ง ๑,๐๐๐ รูปจึงตอบพร้อม ๆ กัน ว่า เราชื่อจูฬปันถกะ เราชื่อจูฬปันถกะ คนใช้นั้น จึงกลับมาอีกแล้ว บอกให้หมอชีวกทราบเรื่องนั้น. เพราะคำที่ตนรู้ตลอดสัจจะ หมอชีวกจึงทราบโดยนัยว่า พระคุณเจ้า ชะรอยว่าจะมีฤทธิ์แน่ จึงสั่งคนใช้ว่า พนาย เธอจงไปพูดว่า พระศาสดามีรับสั่งให้ท่านทั้งหลาย เฉพาะพระคุณเจ้ารูปที่ ขานรับก่อนมาหา แล้วเธอจงจับที่ชายจิวร. คนใช้นั้นไปยังวิหารแล้วได้กระทำตามสั่ง. ในขณะนั้นนั่นเอง ภิกษุที่เนรมิตทั้งหลาย ก็อันตรธานหายไป. คนใช้จึงได้พาพระเถระไปแล้ว.

ขณะนั้น พระศาสดาจึงทรงรับข้าวยาคุ. และของอื่นต่างชนิดมีของขบเคี้ยวเป็นต้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงการทำกตกิจเสร็จแล้ว จึงทรงรับสั่งให้ท่านพระจูฬปันถกะ กระทำอนุโมทนา. พระจูฬปันถกะนั้น

เป็นผู้แตกฉานในปฏิสัมภิทา กระทำอนุโมทนาด้วยการยังพระพุทธรพจน์ คือพระไตรปิฎกให้กระพือม จับพระอัครยาศัยของพระศาสดา คล้าย ๆ กับ ว่าจับเอาภูเขาสิเนรุมากวนคนลงไปยังมหาสมุทรฉะนั้น. เมื่อพระทศพล กระทำภักตกิจเสร็จแล้ว เสด็จไปยังพระวิหาร จึงมีถ้อยคำพูดเกิดขึ้นในโรง ธรรมสภาว่า ช่างนำอัครรรย์เหลือเกิน อานุภาพของพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ที่ได้ทรงแสดงฤทธิ์มากมายอย่างนี้ ทั้ง ๆ ที่จุฬป็นถกะไม่สามารถจะเรียน จำคาถาหนึ่ง ในระยะเวลา ๔ เดือนได้ ก็บันดาลให้เป็นไปได้โดยฉณะ รวดเร็วที่เดีว ดังนี้ ความจริงก็เป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในนิเวศน์ของหมอชีวก ทรงทราบวา จิตของพระจุฬป็นถกะ มันคงดีแล้วอย่างนั้น วิปัสสนาดำเนินไปสู่วิถิแล้ว ดังนี้ ทั้ง ๆ ที่ประทับ นั่งอยู่นั้นแล ทรงแสดงพระองค์ให้ปรากฏ เมื่อจะแสดงว่า ป็นถกะ ท่อนผ้าเก่าผืนนี้ ยังไม่เสรำหมองเกลื่อนกล่นด้วยฐลิเท่าไรนัก แต่ว่าสิ่ง ที่เสรำหมอง เป็นฐลิในพระธรรมวินัยของพระอรียเจ้า ยิ่งไปกว่านี้ยังมี อยู่อีก ดังนี้แล้ว จึงได้ตรัสพระคาถา ๓ พระคาถาเหล่านั้นว่า

ราคะชื่อว่า ฐลิ แต่ละออง ท่านไม่เรียกว่า ฐลิ คำว่า
ฐลิ นั้นเป็นชื่อของราคะ ภิกษุเหล่านั้นละฐลินั้นได้เด็ดขาด
แล้ว อยู่ในศาสนาของพระพุทธรเจ้าผู้ทรงปราศจากฐลิ.

โทสะชื่อว่า ฐลิ ฯลฯ ในศาสนาของพระพุทธรเจ้าผู้ทรง
ปราศจากฐลิ.

โมหะชื่อว่า ฐลิ ฯลฯ ในศาสนาของพระพุทธรเจ้าผู้ทรง
ปราศจากฐลิ.

ในเวลาจบพระคาถา พระจุฬป็นถกะได้บรรลुพระอรหัตพร้อมทั้ง

ปฏิสัมภิตา ๔ พระศาสดาได้ทรงสดับด้วยคำเจรจาของภิกษุเหล่านั้นแล้ว
เสด็จมาประทับนั่งบนพุทธอาสน์ ตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอ
กำลังสนทนาเรื่องอะไรกัน เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว
จึงตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย จูฬปิ่นถะตั้งอยู่ในโอวาทของเราแล้ว
ได้รับสมบัติคือโลกุตระในบัดนี้ ส่วนในกาลก่อนได้เพียงสมบัติคือโลกิยะ
เท่านั้น ดังนี้ ภิกษุเหล่านั้นพากันกราบทูลอ้อนวอน จึงได้ตรัสจูฬ-
เศรษฐีขาดกไว้แล้ว. ในกาลต่อมา พระศาสดามีหมู่พระอรียเจ้าแวดล้อม
ประทับนั่งบนธรรมาสน์แล้ว ทรงแต่งตั้งพระจูฬปิ่นถะนั้นไว้ในตำแหน่ง
ที่เลิศแห่งพวกภิกษุผู้เนรมิตกายที่สำเร็จด้วยใจ และผู้ฉลาดในการเปลี่ยน
แปลงใจ.

พระจูฬปิ่นถะนั้น พอได้รับตำแหน่งแต่งตั้งอย่างนี้แล้ว จึงระลึก
บุญกรรมของตนเอง ด้วยอำนาจแห่งปีติและโสมนัส เมื่อจะประกาศ
อ้างถึงความประพฤติกี่เคยมีมาในกาลก่อน จึงได้กล่าวคาถาเริ่มต้นว่า
ปทุมุตฺตโร นาม ชินฺ ดังนี้. สองบทเบื้องต้นในคาถานั้น ข้าพเจ้าได้
กล่าวไว้แล้วนั้นแล. บทว่า **คณฺหฺมา วูปกฺกุโ** ไซ ความว่า พระศาสดา
ทรงพระนามว่าปทุมุตระพระองค์นั้น เสด็จหลีกออกจากหมู่ภิกษุหมู่มาก
พระองค์เดียวโดยลำพัง เสด็จเข้าไปยังที่อันสงัด. ในกาลครั้งเมื่อเรายังเป็น
ดาบส ได้อยู่ คือได้สำเร็จการอยู่อาศัย หมายความว่า ได้อยู่ด้วย
อิริยาบถทั้ง ๔ ในหิมวันตประเทศ ได้แก่ที่ใกล้กับภูเขาคิมาลัย.

บทว่า **อหฺมปิ ๑ เป ๑ ตทา** ความว่า ในกาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์นั้น เสด็จเข้าไปอยู่อาศัยยังหิมวันตประเทศ. เชื่อมความว่า ใน
ครั้งนั้น ถึงตัวเราก็ออยู่ในอาศรมที่ได้สร้างไว้ใกล้กับหิมวันตประเทศ คือ

ในอรรถวาทินได้นามว่า อาศรม เพราะเป็นที่สงบจากอันตราย คือสิ่ง
ที่จะเบียดเบียนทางกายและจิต โดยรอบด้าน. บทว่า **อจิราคต มหาวีร**
เชื่อมความว่า เราได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น พระผู้นำ
ชาวโลก คือผู้เป็นประธาน ผู้มีความเพียรมาก ผู้มาแล้วไม่นานนัก,
อธิบายว่า เพิ่งได้เสด็จมาถึงในขณะนั้นนั่นเอง.

บทว่า **บุปฺพลตฺต คเหตุวาน** ความว่า ก็เมื่อจะเข้าไปหาอย่างนั้น
จึงกันร่มทำด้วยดอกไม้นุบั๋งด้วยดอกไม้มีดอกปทุมและดอกอุบลเป็นต้น
เข้าไปกั้นถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประเสริฐแก่นรชนทั้งหลาย คือเข้า
ไปใกล้. บทว่า **สนาธิ สาทฺชฺชนฺต** เชื่อมความว่า เราได้กระทำ
อันตรายแก่ผู้หนึ่งเข้ารูปาวจรสมาธิมาน.

บทว่า **อุโห หตุเถหิ ปคฺคยฺห** เชื่อมความว่า เราได้ใช้มือทั้งสอง
ข้างยกฉัตรดอกไม้ อันตกแต่งจัดแจงดีแล้วนั้นขึ้นถวายแด่พระผู้มีพระ
ภาคเจ้า บทว่า **ปฏิกฺคเหสิ** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าปทุมุตระ
ทรงรับ คือทรงเอื้อเพื่อรับฉัตรดอกไม้ ที่เราได้ถวายแล้วนั้นเป็นอย่างดี.

บทว่า **สทฺปตฺตตฺตตฺต ปคฺคยฺห** ความว่า พระคาบสได้ถือฉัตร
ดอกไม้ ที่บุบั๋งด้วยดอกปทุมทั้งหลาย หลายร้อยกลีบ โดยที่ดอกปทุม
แต่ละดอกมีกลีบนับเป็นร้อยๆ กลีบ ได้ถวายแก่เราโดยอาการอันเอื้อเพื่อ.
บทว่า **ตมฺหิ กิตฺตยิสฺสสฺมิ** ความว่า เราจักกระทำชื่อนั้น คือจัก
กระทำให้ปรากฏ. ท่านทั้งหลาย จึงฟังถ้อยคำ คือจงตั้งใจฟังถ้อยคำ
ของเราผู้กำลังพูดอยู่เถิด.

บทว่า **ปญฺจวิสติกฺกปฺปานิ** เชื่อมความว่า ด้วยการได้ถวายฉัตร
ดอกไม้นี้ จักได้เป็นท้าวสักกะ ครอบครองเทวสมบัติ ในภพดาวดึงส์

ตลอด ๒๕ ครั้ง. บทว่า จตุตฺตีสติภยตฺตญฺจ ความว่า จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิในมนุษยโลกตลอด ๑๔ ครั้ง.

บทว่า ยี โยนี ความว่า ย่อมระลึกได้ถึงชาติในกำเนิดมนุษย์
เป็นต้น. อธิบายว่า ดอกปทุมจักทรงไว้ กั้นไว้ซึ่งเธอผู้ตั้งอยู่ คือ นั่งอยู่
หรือยืนอยู่ในอภิปภกาสคือที่ว่าง-ในกำเนิดนั้น ๆ. บทว่า ปกาสิต
ปาวจน ความว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงประกาศ คือแสดง
พระไตรปิฎกทั้งสิ้น จักได้คือเข้าถึงความเป็นมนุษย์คือชาติแห่งมนุษย์.
บทว่า นโนมยมุหิ กายมุหิ ความว่า ชื่อว่า มโนมยะ เพราะอรรถว่า
เกิดด้วยใจ คือด้วยฌานจิต อธิบายว่า จิตย่อมเป็นไปด้วยประการใด เขา
จะให้กายเป็นไป คือกระทำให้มีคติจิตเป็นไปอย่างนั้น. ในเพราะกาย
อันสำเร็จด้วยใจนั้น ดาบสนัน จักมีชื่อว่าจุฬปิ่นทกะผู้สูงสุด คือเป็นผู้เลิศ.
คำที่เหลือเป็นคำที่รู้ได้ง่าย เพราะท่านกล่าวไว้แล้วในหนหลัง และเพราะ
มีอรรถต้นทั้งนั้น.

บทว่า สรี โกกนทํ อหิ ความว่า เราลูปคล้ำท่อนผ้าที่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงนิรมิต ระลึกถึงดอกบัวชื่อโกกนท. บทว่า ตตฺถ จิตฺตํ
วิมุจฺจि เม ความว่า จิตของเราสดชื่นน้อมไปในดอกบัวชื่อว่าโกกนท.
เชื่อมความว่า ลำดับนั้น เราบรรลุพระอรหัตแล้ว.

เชื่อมความว่า บรรลุถึงบารมี คือที่สุดในร่างกายอันสำเร็จด้วยใจ คือ
อันมีคติแห่งจิต ในที่ทุกสถานคือที่ทั้งปวง. คำที่เหลือ มีนัยดังกล่าว
แล้วนั้นแล.

จบอรรถกถาจุฬปิ่นทกะเถราปทาน

ปิลินทวัจฉเถรอปทานที่ ๕ (๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการได้ทาของหอม

[๑๗] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าสุเมธ เป็นบุคคลผู้เลิศ
นิพพานแล้ว เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ทำการบูชา
พระสตุป. ในสมาคมนั้น มีพระชีณาสพผู้ได้อภิญญา ๖ มี
ฤทธิ์มากเท่าใด เรานิมนต์พระชีณาสพเหล่านั้นมาประชุมกัน
ในสมาคมนั้นแล้ว ได้ทำสังฆภัตถวาย.

เราเวลานั้น มีภิกษุอุปฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระ-
นามว่าสุเมธ ท่านมีชื่อว่าสุเมธ ได้อโนมทนาในเวลานั้น.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราได้เข้าถึงวิมาน นางอัปสร
แปดหมื่นหกพันได้มีแก่เรา.

นางอัปสรเหล่านั้น ย่อมอนุวัตรตามความประสงค์ทุก
อย่างของเราเสมอ เราย่อมครอบงำเทวดาเหล่านี้ นี่เป็นผล
แห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๒๕ เราเป็นกษัตริย์ พระนามว่าวรุณ ในกาลนั้น
เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเสวยโภชนะอันขาวผ่อง.

ชนเหล่านั้นไม่ต้องหว่านพืช และไม่ต้องนำรถไปไถนา
มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมบริโภคข้าวสาลีอันเกิดเองสุกเองในที่
ไม่ได้ไถ.

เราเสวยราชสมบัติ ในภพนั้นแล้ว ได้ถึงความเป็นเทวดา
อีก ถึงเวลานั้น โภคสมบัติเช่นนี้ก็บังเกิดแก่เรา.

สัตว์ทั้งปวงซึ่งเป็นมิตรหรือมิใช่มิตร ย่อมไม่เบียดเบียน
เรา เราเป็นที่รักของสัตว์ทุกจำพวก นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในภพที่ ๓๐,๐๐๐ เราได้ให้ท่านในกาลนั้น ด้วยการให้ท่าน
นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการได้ทำด้วยของหอม.

ในภพที่นี้ เราผ้าเดียวได้เป็นอริบตี องคน ได้เป็นราช-
ฤาษีผู้มีอานุภาพมาก ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพลมาก.

เรานั้นตั้งอยู่ในศีล ๕ ได้ยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ถึงสุคติ
ได้เป็นที่รักของเทวดาทั้งหลาย.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่า ท่านพระปิลินทวัจจนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประ-
การฉะนั้นแล.

จบปิลินทวัจจนเถรอปทาน

๑๕. อรรถกถापิลินทวัจจนเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปิลินทวัจจนเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต
โลกนาถมहि ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน ๆ สิ่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลมีโภคะ
มาก ในหังสวดีนคร พิงชกรรมในสำนักพระศาสดา โดยนัยดังกล่าวแล้ว

ในหนหลัง เห็นพระศาสดาทรงภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งอันเลิศ โดยภาวะเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของเทวดาทั้งหลาย ปรารถนาตำแหน่งนั้น บำเพ็ญบุญตลอดชีวิต จุติจากอภัพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวดา และมนุษย์ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า บังเกิดในเรือนมีตระกูล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ท่านบูชาพระสลับของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น บำเพ็ญทานให้เป็นไปแต่พระสงฆ์ เคลื่อนจากอภัพนั้นแล้ว เสวยสมบัติทั้งสองในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เมื่อพระพุทธเจ้าไม่เสด็จอุบัติขึ้น เป็นพระเจ้าจักรพรรดิให้มหาชนพากันตั้งอยู่ในศีล ๕ ได้กระทำให้มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า. เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายยังไม่เสด็จอุบัติขึ้นนั้นแล ท่านบังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในกรุงสาวัตถี. ญาติทั้งหลายขนานนามท่านว่า ปิณฑะ. บทว่า วจโธ ได้แก่ โคตร. ครั้นต่อมาท่านได้ปรากฏนามว่า ปิณฑะก็เพราะท่าน เป็นผู้มักไปด้วยการสังเวช ท่านจึงบวชเป็นปริพาชก ยังวิชา ๓ ชื่อว่า จูฬคันธาระให้สำเร็จ เป็นผู้เที่ยวไปทางอากาศ และรู้จักของผู้อื่นด้วย วิชา นั้น ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาภและยศ อาศัยอยู่ในกรุงราชคฤห์.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายเป็นผู้ตรัสรู้ยิ่งแล้ว เสด็จเข้าไปกรุงราชคฤห์โดยลำดับ. จำเดิมแต่นั้นมา ด้วยอานุภาพของพระพุทธเจ้า วิชา นั้นไม่ได้สำเร็จแก่ท่าน. ท่านไม่ยังกิจของคนให้สำเร็จ. ท่านดำริว่า ชื่อที่ท่านได้สดับมาในสำนักอาจารย์และปาจารย์ คือมหาคันธารวิชา ซึ่งเป็นที่ ๆ ท่านทรงจำไว้ได้ แต่จูฬคันธารวิชา ย่อมไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้น ตั้งแต่พระสมโคดมเสด็จมา วิชาของเรานี้ย่อมไม่สำเร็จ พระสมณโคดมย่อมทรงทราบมหาคันธารวิชาอย่าง

ไม่ต้องสงสัย ภาระไหน เราจะไปหาท่าน ฟังเรียนวิชานั้นใน
สำนักของพระสมณโคดม. เพราะเหตุนั้นแล พระองค์จึงตรัสว่า
ท่านจงบวชในสำนักของเรา. ท่านสำคัญว่า การบริกรรมวิชาเป็นการ
บรรพชา จึงได้บรรพชาแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรม
แก่ท่าน ได้ทรงประทานกัมมัฏฐานอันสมควรแก่จริยา. เพราะท่าน
สมบูรณ์ด้วยอุปนิสัย ไม่นานนัก ท่านเริ่มตั้งวิปัสสนาบรรลुพระอรหัต
แล้ว.

ก็เทวดาเหล่านั้นใด ผู้ตั้งอยู่ในโอวาทของท่านในชาติก่อน เกิดใน
สวรรค์ เทวดาเหล่านั้น อาศัยความเป็นผู้กตัญญู เกิดความนับถือใน
ท่านมาก เข้าไปนั่งใกล้พระเถระทั้งเย็นและเช้า. เพราะฉะนั้น พระผู้มี-
พระภาคเจ้า จึงทรงตั้งท่านไว้ในความเป็นผู้เลิศ โดยความเป็นที่รักเป็นที่
พอใจของเทวดาทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้สาวกของ
เรา ผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเทวดาทั้งหลาย ปิณฑวัจจะเป็นเลิศ ท่านถึง
ตำแหน่งอันเลิศอย่างนี้แล้ว หวนระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศ
บุพพจริยาปทาน ด้วยสามารถปีติและโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า
นิพพุเต โลกนาอมหิ.

ฟังทราบวินิจฉัยในกาลนั้น ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า โลกนาโถ เพราะเป็น
ที่พึ่งคือเป็นประธานของกามโลก รูปโลกและอรุโลก. ชื่อว่า อคฺคบุคฺคโถ
เพราะเป็นผู้มีเมธาติคือประเสริฐล้ำเลิศ. เชื่อมความว่า เมื่อพระโลกนาถ-
ผู้มีเมธาติคือบุคคลผู้ล้ำเลิศนั้นปรินิพพาน ด้วยขันธปรินิพพาน. บทว่า
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน ความว่า เราเป็นผู้มีจิตเลื่อมใสด้วยศรัทธา มีใจดี
ด้วยโสมนัส ให้กระทำการบูชาพระสฤป คือพระเจดีย์ของพระผู้มี-

พระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สุเมธะนั้น. บทว่า **เย จ จินาสวา ตตถ** ความว่า ก็พระจินาสพ คือผู้ละกิเลสได้แล้ว ผู้ชื่อว่าจพิกัญญา คือผู้ประกอบด้วยขอกัญญา ๖ ชื่อว่า **มหิทฺธิกา** คือ ผู้ประกอบด้วยฤทธิ์มาก. อธิบายว่า เรานิมนต์พระจินาสพทั้งหมดนั้น ให้มาประชุมกันในที่นั้น นำมาด้วยความเอื้อเฟื้อ ได้กระทำสังฆกัตที่จะพึงถวายแก่สงฆ์ทั้งสิ้น อธิบายว่า ให้พระจินาสพนั้นฉัน. บทว่า **อุปฏฺฐาโก ตทา อหุ** ความว่า ในกาลเป็นที่ให้สังฆกัตแก่เราในครั้งนั้น ท่านได้เป็นอุปัฏฐากสาวก ชื่อว่า สุเมธะ ตามพระนามของพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า สุเมธะ. อธิบายว่า สาวกนั้นได้อนุโมทนาชื่นชมยินดีบูชาสักการะแก่เราแล้วได้แสดงอานิสงส์.

บทว่า **เตน จิตฺตปฺปสาเทน** เราได้เข้าถึงวิมานในเทวโลก ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตอันเกิดขึ้นด้วยอำนาจการกระทำการบูชาพระสวูป นั้น, อธิบายว่า เรายังเกิดในทิพยวิมานนั้น. บทว่า **ฉพาสีตีสหฺสุทานิ** ความว่า นางเทพอัปสรหมื่นหกพันนาง ได้ชื่นชมยินดี ยังจิตของเรา ให้ยินดีในวิมานนั้น.

บทว่า **มเมว อนฺวตฺตุนฺติ** ความว่า เทพอัปสรเหล่านั้น อุปัฏฐาก ด้วยกามทั้งปวงคือด้วยวัตถุกามมีรูปเป็นต้นอันเป็นทิพย์ อนฺวตฺตตามเรา เท่านั้น คือกระทำตามคำของเรา ในกาลนั้น ตลอดกาลเป็นนิตย์. คำที่ เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปีลินทวัจฉเถราปทาน

ราหุลเถรอปทานที่ ๖ (๑๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเครื่องลาด

[๑๘] เราได้ถวายเครื่องลาดในปราสาท ๗ ชั้น แต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เศรษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่
พระมหารามิผู้เป็นจอมแห่งชน เป็นนระผู้ประเสริฐ อันพระ-
จันตาสพหนึ่งพันแวดล้อมแล้ว เสด็จเข้าพระคันธกุฎี พระ-
ศาสดาผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เป็นนระผู้่องอาจ ทรงยังพระ-
คันธกุฎีให้รุ่งเรือง ประทับยืนในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า ที่นอนนี้ผู้ใดให้โชติช่วงแล้ว ดังกระจกเงา
อันขัดดีแล้ว เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว
ปราสาททองอันงดงาม หรือปราสาทแก้วไพฑูรย์เป็นที่รัก
แห่งใจ จักบังเกิดแก่ผู้นั้น ผู้นั้นจักเป็นจอมเทวดา เสวย
เทวรัชสมบัติอยู่ ๖๔ ครั้ง ในกัปที่ ๒๑ จักได้เป็นกษัตริย์
พระนามว่าวิมลละ จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงครอบครอง
แผ่นดินสมุทรสาคร ๔ เป็นขอบเขต พระนครชื่อว่า เรณูวดี
สร้างด้วยแผ่นอิฐ โดยยาว ๓๐๐ โยชน์ สี่เหลี่ยมจตุรัส
ปราสาทชื่อว่าสุทัสนะ อันวิสุกรรมเทพบุตรนิรมิตให้ ประ-
กอบด้วยเรือนยอดอันประเสริฐ ประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ
วิทยาธรมีเสียงสับอย่างต่าง ๆ กัน มาเคลื่อนกล่นอยู่ เหมือน
จักเป็นนครชื่อว่าสุทัสนะของเหล่าเทวดา รัชมีแห่งนครนั้น
เปล่งปลั่งดังเมื่อพระอาทิตย์อุทัย นครนั้นจากรุ่งเรืองจ้าโดย
รอบ ๘ โยชน์อยู่เป็นนิจ ในแสนกัป พระศาสดาทรงพระ-

นามว่าโคดมโดยพระโคตร ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอก-
กากราช จักเสด็จอุบัติในโลก ผู้นั้นอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว
จักเคลื่อนจากภพดุสิต จักได้เป็นพระราชโอรสของพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าโคดม ถ้าจะพึงอยู่ครองเรือน ผู้นั้น
พึงได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่ข้อที่เขายะถึงความยินดี
ในเรือนนั้น ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เขจักออกบวชเป็น
บรรพชิต เป็นผู้วิวัตรอันงาม จักได้เป็นพระอรหันต์มีนาม
ว่าราหุล พระมหาราหุลทรงพยากรณ์เราว่า มีปัญญา สมบูรณ์
ด้วยศีล เหมือนนกค้อยตีวิดรักษาไข่ ดังจามรีรักษาขนหาง
เรารู้ทั่วถึงธรรมของพระองค์แล้ว ยินดีอยู่ในศาสนา เรา
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่ คุณพิเศษเหล่านี้
คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้ง
ชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนี้แล.
ทราบว่า ท่านพระราหุลเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบราหุลเถรอปทาน

๑๖. อรรถถการาหุลเถรอปทาน

อปทานของท่านพระราหุลเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุส-
ภควโต ดังนี้.

ท่านผู้มีอายุแม่นี้ ก็ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน สังสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง

พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระบังเกิดในเรือนมีตระกูล ถึงความเป็นผู้
รู้เดียงสาแล้ว ฟังพระธรรมเทศนาอยู่ในสำนักพระศาสดา เห็นพระศาสดา
ทรงตั้งภิกขุรูปหนึ่งไว้ในฐานะอันเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ใคร่ต่อการศึกษา
เมื่อปรารถนาตำแหน่งนั้นด้วยตนเอง บำเพ็ญบุญอันยิ่งมีการชำระเสนาสนะ
ทำให้สว่างไสวเป็นต้น แล้วได้ตั้งความปรารถนาไว้ ท่านจูดิจจากอรรถภาพ
นั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติทั้งสอง
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เพราะอาศัยพระโพธิสัตว์ของเรา จึงบังเกิดใน
พระครรภ์ของพระนางยโสธราเทวี ได้นามว่าราหุลกุมาร ทรงเจริญด้วย
ชาติยบริวารเป็นอันมาก. วิธีบรรพชาของท่านมาแล้วในชั้นชกะนั้นเอง.
ท่านบรรพชาแล้วได้รับพระโอวาทด้วยดี ด้วยสุดตบทเป็นอันมากในสำนัก
พระศาสดา มีญาณแก่กล้า เจริญวิปัสสนาบรรลुพระอรหัต. ก็ท่านเป็น
พระอรหัต พิจารณาข้อปฏิบัติของตน เมื่อพยากรณ์พระอรหัตผลจึงได้
ภยิตคาถา ๔ คาถาเหล่านี้ว่า

ชนทั้งหลายย่อมรู้จักเราว่า พระราหุลผู้เจริญ สมบูรณ์
ด้วยคุณสมบัติ ๒ ประการคือ ชาติสมบัติ ๑ ปฏิบัติตสมบัติ ๑
เพราะเป็นโอรสของพระพุทธเจ้า และเป็นผู้มีปัญญาเห็น
ธรรมทั้งหลาย.

อนึ่ง เพราะอาสวะของเราสิ้นไป และภพใหม่ไม่มีต่อไป
เราเป็นพระอรหันต์เป็นพระทักษิณยุคคล มีวิชชา ๓ เป็น
ผู้เห็นอมตธรรม.

สัตว์ทั้งหลายเป็นดังคนตาบอด เพราะเป็นผู้ไม่เห็นโทษ
ในกาม ถูกข้ายคือตัณหาปกคลุมไว้ ถูกหลังคาคือตัณหา

ปกปิด ถูกมารผูกแล้วด้วยเครื่องผูก คือประมาท
เหมือนปลาในปากลอบฉะนั้น.

เราอนกามนั้นขึ้นได้แล้ว ตัดเครื่องผูกของมารได้แล้ว
ตอนตัดหาพร้อมทั้งรากขึ้นแล้ว เป็นผู้มีความเยือกเย็นดับ
แล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อุภยเนว สมปนูโน ความว่า ผู้
สมบูรณ์ คือประกอบด้วยคุณสมบัติทั้งสอง คือชาติสมบัติ ๑ ปฏิบัติ-
สมบัติ ๑. บทว่า ราหุลภุโทติ มํ วิฑู ความว่า เพื่อนสพรหมจารี
ทั้งหลาย รู้จักเราว่า ราหุลภุททะ. จริงอยู่ พระเจ้าสุทโธทนมหาราช
ทรงทราบว่ พระราหุลนั้นประสูติแล้ว ทรงยึดเอาถ้อยคำที่พระโพธิสัตว์
ตรัสว่า ราหุ (เครื่องผูก) เกิดแล้ว เครื่องผูกพันเกิดแล้ว จึงยึดเอา
พระนามว่าราหุลดังนี้. ในข้อนั้น พระองค์ทรงยึดเอาปริยายที่พระบิดา
ตรัสแล้วแต่ต้นนั่นเอง จึงตรัสว่า ราหุลภุโทติ มํ วิฑู ดังนี้. บทว่า
ภุโท เป็นคำกล่าวสรรเสริญนั่นเอง. ในกาลต่อมา พระศาสดาทรงตั้ง
ท่านไว้ในตำแหน่งอันเลิศ โดยภาวะเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษาว่า ภิกษุ
ทั้งหลาย ราหุลนี้เป็นผู้เลิศแห่งภิกษุสาวกของเราผู้ใคร่ต่อการศึกษา.

ท่านได้รับตำแหน่งเอตคคะอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน
เกิดโสมนัส ประกาศถึงบุพพจริยาปทาน จึงตรัสว่า ปทุมุตตรสุต
ภควโต ดังนี้เป็นอาทิ. บทว่า สัตตภูมิมุหิ ปาสาทะ ความว่า ชื่อว่า
ปาสาทะ เพราะยังความเลื่อมใสคือยังความโสมนัสให้เกิด. ภูมิทั้ง ๗ ดังอยู่
ในชั้นสูงๆ ในปราสาทใด ปราสาทนี้ นั่น ชื่อว่า สัตตภูมิ ปราสาท ๗
ชั้น บทว่า อาทาลิ สนุถริอิหํ ความว่า เราได้ทำพื้นแว่นให้สำเร็จ

แล้วได้ลาถวาย อธิบายว่า ได้ลาบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประเสริฐ
ของโลกผู้คงที่. บทว่า **จีณาสวสหัสเสหิ** ความว่าเคลื่อนกล่นคือแควดลื้อม
ไปด้วยพระอรหันต์ ๑,๐๐๐ องค์. ชื่อว่า **ทวิปทินุโท** เป็นจอมแห่งสัตว์
สองเท้า คือเป็นจอม เป็นเจ้าแห่งสัตว์สองเท้า เป็นผู้อาจกว่านระ
เป็นมหามุนี เข้าไปหาคือเข้าไปยังพระคันธกุฎี พร้อมด้วยสัตว์สองเท้า
เหล่านั้น. บทว่า **วิโรเจนุโต คนธกุฎี** ความว่า พระศาสดาผู้ประเสริฐ
ผู้เป็นเทพยิ่งกว่าเทพทั้งหลาย ชื่อว่า **เทเวเทโว**, ผู้อาจกว่านระทั้งหลาย
ชื่อว่า **นราสโร** ยังพระคันธกุฎีนั้นให้สว่างไสว ประทับนั่ง ณ ท่ามกลาง
ภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสภยิตพยากรณ์คาถาเหล่านี้. บทว่า **เขนยัม โชติตา**
เสยยา ความว่า ที่นอนกล่าวคือปราสาทนี้ อันอุบาสกใดให้โชติช่วง
แล้ว คือสว่างไสวรุ่งเรืองแล้ว. เราได้ลาด้วยดี คือทำให้เสมอ เหมือน
กันล่องทำพื้นให้ใสดุจกระจก อันสำเร็จด้วยสัมฤทธิ์และโลหะฉะนั้น.
อธิบายว่า เราจักยกย่องอุบาสกนั้น คือจักกระทำให้ปรากฏ. คำที่เหลือรู้
ได้ง่ายทั้งนั้น.

บทว่า **อฏฺฐานเมตติ ยัม ตาเท** ความว่า เป็นผู้คงที่ด้วยเหตุใด คือ
ชื่อว่าเป็นผู้คงที่เพราะเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ ได้
ประสบคือถึงความยินดี คือไม่เกียจคร้านในเรือนคือในการครองเรือน.
อธิบายว่า แต่เหตุที่เขาจะคงที่ถึงความยินดีในเรือนนั้น ไม่เป็นฐานะที่จะ
มิได้ คือไม่เป็นเหตุ.

บทว่า **นิภุขนิตุวา อการสุมา** ความว่า เขจักออกจากการอยู่
ครองเรือน สละการครองเรือนนั้นเหมือนสละใบหญ้า ออกบวชเป็นผู้มี
วัตรดีศึกษาดีงาม. บทว่า **ราหุโล นาม นามเน** ความว่า ชื่อว่า ราหุล

เพราะเป็นพระนามที่พระลัทธิตถะ พระราชบิดาตรัสว่า ราहुล (เครื่องผูก) เกิดแล้ว เครื่องผูกเกิดแล้ว เพราะสดับข่าวว่า พระกุมารประสูติแล้ว ที่พระเจ้าสุทโธทนมหาราชทรงส่งไป. ฟังเห็นว่าพระองค์ตรัสว่า ราहुล (เครื่องผูก) เกิดแล้ว โดยประสงคฺว่า พระกุมารนี้เกิดมาเหมือนทำอันตราย ต่อบรรพชา คือการออกเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่เป็นต้นของเรา เหมือนราหู จอมอสูรตั้งขึ้นเคลื่อนไป เพราะกระทำแสงสว่างแห่งวิมานแห่งพระจันทร์ และพระอาทิตย์ให้หม่นหมองฉะนั้น. บทว่า อรหา โส ภวิสฺสตี ความว่า ท่านคือผู้เช่นนั้น ผู้สมบูรณ์ด้วยธรรมอัน เป็นอุปนิสัย ประกอบการ ขวนขวายในวิปัสสนาจักเป็นพระอรหันตจีณาสพ.

บทว่า กิถิ อณฺุฑิ รุขุชฺช ความว่า ฟังเป็นผู้ไม่ประมาทรักษาศีล เหมือนนกค้อยตีวิดรักษาฟองไข่คือพีชะนั้น. บทว่า จามรี วีย วาลธิ ความว่า ฟังสละแม้ชีวิต ไม่ทำลายศีลรักษาไว้ เหมือนจามรีรักษาขนหาง ไม่ดึงขนหาง คือเมื่อขนหางติดคล้อยในท่อนไม้ก็ไม่ดึงมา เพราะกลัวขาด ขอมตาย. ปัญญาท่านเรียก นิปกะ ในบทว่า นิปโก สิลสมฺปนฺโน นี้. พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ผู้ประกอบด้วยปัญญาเครื่อง รักษาตนนั้น ชื่อว่านิปกะ จักเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล เพราะรักษาไว้ไม่ขาด ไม่ทำลายเป็นต้น. ท่านบรรลุพระอรหัตผลอย่างนี้แล้ว วันหนึ่งนั่งในที่ อันสงัดกล่าวคำมีอาทิว่า เรารักษาพระมหรามูนิอย่างนี้ด้วยสามารถแห่ง โสมนัส. คำที่เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถถการาहुลเถราปทาน

อุปเสนวังคันตปุตตเถรปทานที่ ๗ (๑๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกรรณิการ

[๑๕] เราได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าปทุมุตตระ
เชษฐบุรุษของโลก เป็นนระผู้ประเสริฐ สูงสุดกว่านระ
ประทับนั่งอยู่ที่เงื่อมเขา.

เวลานั้นเราได้เห็นดอกกรรณิการกำลังบาน จึงเด็ดขั้วมัน
แล้วเอามาประดับที่ฉัตร ยกขึ้นนกัน ถวายแด่พระพุทธเจ้า.

และเราได้ถวายวิณฑบาตมีข้าวปรุงด้วยน้ำมัน ที่จัดว่า
เป็นโภชนาอย่างดี ได้นิมนต์พระ ๘ รูป เป็น ๘ รูป ทั้งพระ-
พุทธเจ้าให้ฉันที่บริเวณนั้น.

พระสยัมภู มหาจิวรเจ้าผู้เป็นบุคคลผู้เลิศ ทรงอนุโมทนา
เพราะการถวายฉัตร กับการถวายข้าวปรุงด้วยน้ำมันนี้ว่า

เพราะความที่ท่านมีจิตเลื่อมใสนั้น ท่านจักเสวยสมบัติ
และจักได้เทวราชสมบัติ คือเป็นพระอินทร์ ๓๐ ครั้ง.

และจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๑ ครั้ง เป็นพระเจ้า
ประเทศราช ผู้ไพบูลย์โดยนับไม่ถ้วน.

ชนทั้งหลายจะเรียกนามผู้ใดว่า สุเมธะ เพราะท่านมี
ปัญญาตั้งแผ่นดิน มีปัญญาดี.

ในแสนกัปแต่กัปนี้ ผู้นั้นจักสมภพในวงศ์ของพระเจ้า
โอกกากราช จักทรงพระนามว่า โคตมะ ตามพระโคตร
พระองค์จักทรงเป็นพระพุทธเจ้า.

ในศาสนาอันรุ่งเรืองของพระองค์นั้น. ท่านจักได้กำเนิด
เป็นมนุษย์ มีชื่อว่า อุปเสนะ จักเป็นสาวกของพระศาสดา.

เมื่อชีวิตของเราในภพสุดท้ายเป็นไปอยู่ เราถอนภพขึ้นได้
ทั้งหมด ขณะมารพร้อมทั้งพาหะแล้ว ทรงไว้ซึ่งร่างกายอัน
ในที่สุดไว้.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้วจะนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระอุปเสนะวังคตปุตตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอุปเสนะวังคตปุตตเถระอุปทาน

จบภาณวารที่ ๓

๑๗. อรรถกถาอุปเสนะวังคตปุตตเถระอุปทาน

อุปทานของท่านพระอุปเสนะวังคตปุตตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า
ปทุมุตตร ภควนุตฺตํ ดังนี้.

พระเถระแม้ได้บำเพ็ญบุญญานิการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยของพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล ใน

หังสวดีนกร เจริญวัยแล้ว ไปยังสำนักพระศาสดาฟังธรรม เห็น พระศาสดาทรงตั้งภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งอันเลิศกว่าภิกษุผู้นำล้อมใส่ ทั้งหลาย กระทำกรรมคือการดูแลพระศาสดา ปรรณาดำแหน่งนั้น บำเพ็ญกุศลจนตลอดชีวิต ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บังเกิดในครรภ์ของนางรูปสารีพราหมณี ในนาลันทคาม ในพุทธกาลนี้ ท่านได้นามว่าอุปเสนะ. ท่านเจริญวัยแล้ว เรียนจบเวท ๓ ฟังธรรมใน สำนักพระศาสดา กลับได้ศรัทธาบวชแล้ว มีพรรษาเดียวโดยอุปสมบท คิดว่าเราจะยังห้องแห่งพระอริยะให้เจริญ จึงให้กุลบุตรคนหนึ่งบวช ในสำนักของคน แล้วไปเฝ้าพระศาสดากับกุลบุตรนั้น. ก็แลพระศาสดา ทรงสดับว่า ภิกษุนั้นเป็นสัทธวิหาริกของเธอผู้ไม่มีพรรษานั้น จึงทรง ดิเตียนว่า คุณก่อนโมฆบุรุษ เธอเป็นผู้เวียนมาเพื่อความมักมากเกินไปแล ท่านคิดว่า บัดนี้ถ้าเราอาศัยบริษัทถูกพระศาสดาทรงดิเตียน แต่เราจัก อาศัยบริษัทนั้น แผละทำความล้อมใส่ในพระศาสดา ดังนี้แล้วจึงบำเพ็ญ วิปัสสนา ไม่ช้านักก็บรรลุพระอรหัต. ก็ท่านเป็นพระอรหันต์ สมทาน ประพฤติตรงคุณธรรมทั้งหมดแม้ด้วยตนเอง. ทั้งชวนผู้อื่นให้สมทานเพื่อ ชุุดคุณธรรมนั้นด้วย. ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงตั้งท่านไว้ใน ตำแหน่งอันเลิศแห่งภิกษุทั้งหลายผู้นำล้อมใส่. ท่านอันภิกษุรูปหนึ่ง ประสงค์จะเว้นการทะเลาะกันถามว่า บัดนี้ความทะเลาะเกิดขึ้นแล้ว ภิกษุ- สงฆ์แตกเป็นสองพวก เราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ จึงแสดงข้อปฏิบัติ แก่ท่านจำเดิมแต่การอยู่สงัด. พระเถระแสดงภาวะที่คนปฏิบัติอย่างนั้น ด้วยการแสดงอ้างถึงการให้โอวาทแก่ภิกษุนั้น จึงพยากรณ์พระอรหัตผล ด้วยประการฉะนี้.

ท่านได้ตำแหน่งเอกทศคະอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน
เมื่อจะประกาศอปทานแห่งบุพจริยาด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า
ปทุมุตฺตร ภควนตํ ดังนี้. บทว่า **ปพฺถารมฺหิ นิสิตฺตํ** ความว่า
เข้าไปเฝ้ายังที่ใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประทับนั่งที่เงื่อมเขาอันเกิดเอง
ในท่ามกลางป่า ผู้สูงสุดกว่านระ ผู้ปรารถนาเงื่อมเขาที่ชื่อน้ำนมไป
โอนไป สู่ภาระข้างหน้าว่าเป็นสถานวิเวก.

บทว่า **กณฺโณปฺปมฺ** **ทิสฺวา** ความว่า เมื่อเข้าไปใกล้เช่นนั้น
เห็นดอกกรณิการับานสะพรั่งอยู่ในประเทศนั้น. บทว่า **วณฺเณ เจตฺวานหิ**
ตฺตา ความว่า เต็ดดอกไม้นั้นที่ขั้วคือที่ก้านให้ขาด ในเวลาที่พระตถาคต
ประทับอยู่นั้น. คำว่า **อลฺงฺกริตฺวาน ฉตฺตมฺหิ** ความว่า ทำฉัตรให้สำเร็จด้วย
ดอกไม้นั้น. บทว่า **พฺพุทฺธสฺส อภิโรปยิ** ความว่า ได้ยกขึ้นกั้นไว้เบื้องบน
พระเศียรของพระพุทธเจ้าผู้ประทับอยู่. บทว่า **ปิณฺฑปฺปาคญฺจ ปาทาสี**
ความว่า ได้ถวายบิณฑบาตแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประทับอยู่ ณ ที่นั้น
นั้นแลให้เสวยโดยประการทั่วถึง. บทว่า **ปรมนฺนํ สฺวโกชนํ** ความว่า
เป็นข้าวปรุงด้วยน้ำมัน คือเป็นอาหารอันสูงสุด กล่าวคือโภชนะอย่างดี
บทว่า **พฺพุทฺธน นวเม ตตฺถ** ความว่า เราได้นิมนต์พระสมณะคือผู้ลอบบาป
ได้แก่ภิกษุผู้ชัณษาฬ รูป พร้อมด้วยพระพุทธเจ้าเป็นที่ ๕ ให้ฉันในที่
อันสงัดนั้น.

บทว่า **ยํ วทฺหฺติ สฺเมโธ** ความว่า ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้โคตมะ ผู้มีปัญญาดังแผ่นดิน (กว้างขวาง) คือผู้มีปัญญาเสมอด้วยแผ่นดิน
คือผู้มีปัญญาดีงาม ผู้มีปัญญามีศัพท์ปัญฺตฺตญาณเป็นต้น. บัณฑิตทั้งหลาย
กล่าวว่า **สฺเมโธ** แปลว่า ผู้มีปัญญาดี **สฺนุทฺธปฺลฺโย** ผู้มีปัญญางาม

เชื่อมความว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ.
ในแสนกัปนับแต่กัปนี้ คำที่เหลือมีเนื้อความรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุปเสนวังกันตปุคตเถราปทาน

รัฐบาลเถราปทานที่ ๘ (๑๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายช้าง

[๒๐] เราได้ถวายช้างเชือกประเสริฐ มิ่งงามควรเป็นราช
พาหนะ พร้อมทั้งลูกช้างอันมีงามมีความแข็งแรง กัน
ฉัตรขาว แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เศรษฐ
บุรุษของโลกผู้คงที่ เราซื้อสถานที่นั้นทั้งหมดแล้ว ได้ให้สร้าง
อารามถวายแก่สงฆ์ ได้ให้สร้างปราสาทไว้ภายในวิหารนั้น
๕๔,๐๐๐ หลัง ได้ทำทาดังห้วงน้ำใหญ่แล้ว มอบถวายแก่
พระพุทธเจ้า.

พระสยัมภูมหาเวรเจ้า ผู้เป็นอัครบุคคล ทรงอนุโมทนา
ทรงยังชนทั้งหมดให้รำเริง ทรงแสดงอมตบท พระพุทธเจ้า
ผู้เป็นนายกพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงทำผลบุญที่เราทำแล้ว
ให้แจ้งชัดแล้ว ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้นี้ได้สร้างปราสาท ๕๔,๐๐๐ หลัง เรา
จักแสดงวิบากของผู้นี้ ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

กุฎาคารหนึ่งหมื่นแปดพันหลังจักมีแก่ผู้นี้ และกุฎาคาร
เหล่านั้นสำเร็จด้วยทองล้วน เกิดในวิมานอันอุดม ผู้นี้จักเป็น

จอมเทวดาเสวยทักษัมบัติ ๕๐ ครั้งและจักเป็นพระเจ้าจักร-
พรรดิ ๕๘ ครั้ง.

ในกัปที่หนึ่งแสน พระศาสดาพระนามว่าโคดมโดยพระ-
โคตรซึ่งมีสภาพในวงศ์พระเจ้าโศกกากราช จักเสด็จอุบัติ
ในโลก.

ผู้นี้อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักเคลื่อนจากเทวโลก ไป
บังเกิดในสกุลที่เจริญมีโภคสมบัติมาก ภายหลัง เขาอันกุศล
มูลตักเตือนแล้ว จักบวช จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา
จักมีนามว่ารัฐปาละ เขามีคนส่งไปแล้ว เพื่อความเพียรสูง
ระงับ ไม่มีอุปธิ จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะ
นิพพาน.

เราลุกขึ้นแล้ว ละโภคสมบัติออกเหมือนละก้อนเขพะ
ฉะนั้น ความรักในโภคสมบัติไม่มีแก่เรา เรามีความเพียรอัน
นำธุระไป อันนำมาซึ่งธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ เรา
ทรงไว้ซึ่งกายอันมีในที่สุด ในศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระรัฐปาละเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบรัฐปาละเถรอปทาน

๑๘. อรรถถาฐปาลเถราปทาน

อปทาน ของท่านพระรัฐปาลเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุต
ภควโต ดังนี้.

ท่านผู้มีอายุแม้ได้บำเพ็ญบุญญาธิการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ก่อนแต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตรเสด็จอุบัติขึ้นเอง บังเกิดในตระกูล
คฤหบดีมหาศาล ในหังสวดีนคร เจริญวัยแล้ว โดยกาลล่วงไปแห่ง
บิดา ดำรงการครองเรือน ผู้จัดการในเรือนคลังแสดงทรัพย์ที่เป็นมาตาม
วงศ์ตระกูลหาประมาณมิได้ คิดว่าปियชนมีบิดา ปู่ ตา ยาย ทวด เป็นต้น
ของเรา ไม่สามารถจะถือเอากองทรัพย์มีประมาณเท่านี้ให้เป็นสิทธิ
ของคนไปได้ แต่เราควรจะถือเอาไป ดังนี้แล้วได้ห้ามหาทานแก่คน
กำพร้าและคนเดินทาง เป็นต้น. ท่านเข้าไปหาดาบสรูปหนึ่งผู้ได้อิถุญา
ถูกดาบสชักชวนในความเป็นใหญ่ในเทวโลก จึงบำเพ็ญบุญอยู่ตลอดชีวิต
จตุจากอัทธภาพนั้นแล้ว บังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติดำรงอยู่ใน
เทวโลกนั้นตลอดอายุ จตุจากเทวโลกนั้นแล้ว บังเกิดเป็นบุตรคนเดียว
แห่งตระกูลผู้สามารถจะดำรงรัฐที่แตกต่างในมนุษย์โลก. โดยสมัยนั้น พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตรเสด็จอุบัติในโลก ทรงประกาศ
ธรรมจักรอันประเสริฐ ยังสรรพสัตว์ให้ถึงภูมิอันเป็นแดนเกษมกล่าว
คือนิพพานมหานคร. ลำดับนั้น กุลบุตรนั้น ถึงความเป็นผู้รู้เพียงสา
โดยลำดับ วันหนึ่งไปสู่วิหารกับอุบาสกทั้งหลาย เห็นพระศาสดาทรง
แสดงธรรมอยู่ มีจิตเลื่อมใสนั่งอยู่ที่ท้ายบริษัท.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระศาสดาทรงตั้งภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งอัน
เลิศแห่งบรรพชิตผู้บวชด้วยศรัทธา. ท่านเห็นดังนั้นแล้วมีจิตเลื่อมใส ถวาย
มหาทานแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้แวดล้อมไปด้วยภิกษุแสนรูป ตลอด
๗ วัน แล้วปรารถนาตำแหน่งนั้น. พระศาสดาทรงเห็นความสำเร็จโดย
หาอันตรายมิได้ จึงทรงพยากรณ์ว่า ภิกษุนี้จักเป็นผู้เลิศแห่งภิกษุผู้บวช
ด้วยศรัทธา ในพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า
โคดม ในอนาคต. ท่านถวายบังคมพระศาสดา และไหว้ภิกษุสงฆ์แล้ว
ลุกจากอาสนะหลีกไป. ท่านบำเพ็ญบุญจนตลอดอายุ จุตติจากอภัพพนั้น
แล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในกัปที่ ๕๒ แต่ภัทรกัปนี้ใน
กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าสุสสะ ราชบุตรทั้ง ๓ พระองค์
ผู้ต่างมารดา กันอุปัฏฐากพระศาสดาอยู่ ได้บำเพ็ญกิจเพื่อสหายในบุญกิริยา
แก่ราชบุตรเหล่านั้น. ท่านตั้งสมกุศลเป็นอันมากในภพนั้น ๆ ด้วยอาการ
อย่างนี้ ท่องเที่ยวไปในสุคติเท่านั้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดใน
เรือนรัฐपालเศรษฐี ในอุลลโกฏฐิกนิคมในกรุงรัฐะ. ท่านได้นามตามวงศ์
ตระกูลนั้นแล้วรัฐपालะ เพราะบังเกิดในตระกูลที่สามารถดำรงรัฐที่แตก
ไป. ท่านเจริญด้วยบวรวิริยะเป็นอันมาก ถึงความเป็นหนุ่มโดยลำดับ
ผู้อันมารดาบิดาต่างด้วยภรรยาอันสมควร ให้ตั้งอยู่ในยศใหญ่ เสวย
สมบัติเช่นกับทิพยสมบัติ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริกไปในชนบทในกรุงรัฐ
บรรลุถึงอุลลโกฏฐิกนิคม. รัฐपालกุลบุตรได้ฟังดังนั้นแล้ว เข้าไป
เฝ้าพระศาสดาฟังธรรมในสำนักพระศาสดา ได้ศรัทธาประสงค์จะบวช
อดอาหาร ๗ วัน มารดาบิดาจึงจำอนุญาตให้เสวยขาก จึงเข้าไปเฝ้า

พระศาสดา ขอบรรพชา บวชในสำนักของภิกษุรูปหนึ่ง ตามพระดำรัส
สั่งของพระศาสดา กระทำกรรมโดยโยนิโสมนสิการ เจริญวิปัสสนาแล้ว
บรรลุพระอรหัต. ก็แลครั้นบรรลุพระอรหัตแล้ว ทูลขออนุญาตพระศาสดา
แล้ว ไปยังอุลลโกฏฐิกนิคมเพื่อเยี่ยมมารดา เทียบวิณฑาตามลำดับ
ตรอกในนิคมนั้น ได้ขนมกุมมาสที่ค้างคินในนิเวศน์ของบิดา ฉนขนม
กุมมาสนั้น เหมือนฉนน้าอมฤต ถูกบิดานิมนต์ฉนในวันรุ่งขึ้น ได้รับ
นิมนต์เพื่อฉนในวันรุ่งขึ้น ในวันที่ ๒ ฉนวิณฑาตในนิเวศน์ของบิดา
เข้าไปหาหญิงผู้เป็นนางสนมผู้ประดับตกแต่ง เมื่อนางกล่าวคำมีอาทิว่า
ข้าแต่พระลูกเจ้า นางฟ้าเหล่านั้นชื่อเป็นเช่นไร ท่านประพาศพิรหมจรรย์
เพราะเหตุแห่งนางฟ้าเหล่านั้นหรือดังนี้แล้ว เมื่อนางสนมนั้นเริ่มเพื่อทำ
กรรมคือการประเล้าประโลม จึงได้เปลี่ยนแปลงความประสงค์เช่นนั้น
แสดงธรรมอันเกี่ยวกับอนิจฉลัทยณะเป็นต้น จึงได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

เชิญดูอัถภาพอันธรรมดาคดแต่งให้วิจิตร มีกายเป็นแผล

อันกระดูก ๓๐๐ ท่อนยกขึ้นแล้ว กระสับกระส่าย คนพาล

พากันดำริหวังมาก อันไม่มีความยั่งยืนตั้งมั่น

เชิญดูรูปอันปัจฉัยกระทำให้วิจิตรด้วยตุ้มหูอันสำเร็จด้วย

แก้วมณี หุ้มด้วยหนังมีร่างกระดูกอยู่ภายใน. งามพร้อม

ไปด้วยผ้าต่าง ๆ.

มีเท้าทั้งสองอันฉาบทาด้วยครั้งสด มีหน้าอันได้ทาด้วย

จุน สามารถทำให้คนพาลลุ่มหลงได้ แต่ไม่สามารถทำให้

ผู้แสวงหาฝั่งโน้นลุ่มหลง.

ผมทั้งหลาย อันบุคคลตกแต่งเป็นลอนกลมด้วยตาข่าย
นัยน์ตาทั้งสองอันหยอดด้วยยาตา สามารถทำให้คนพาล
ลุ่มหลงได้ แต่ไม่สามารถทำให้ผู้แสวงหาฝั่งโน้นลุ่มหลง.

กายอันเปื่อยเน่าอันบุคคลตกแต่งแล้ว เหมือนกล่องยาตา
ใหม่ ๆ วิจิตรด้วยลวดลายต่าง ๆ สามารถทำให้คนพาล
ลุ่มหลงได้ แต่ไม่สามารถทำให้ผู้แสวงหาฝั่งโน้นลุ่มหลง.

นายพรานเนื้อดักบ่วงไว้ แต่เนื้อไม่ติดบ่วง เมื่อนายพราน
เนื้อคร่ำครวญอยู่ พวกเนื้อพากันมากินเหยื่อแล้วหนีไป.

บ่วงของนายพรานขาดไปแล้ว เนื้อไม่ติดบ่วง เมื่อ
นายพรานเสร์ราโศกอยู่ พวกเนื้อพากันมากินเหยื่อแล้วหนีไป.^๑

ท่านกล่าวคาถาเหล่านี้แล้วเหาะขึ้นสู่เวหาส นั่งที่แผ่นดินอันเป็น
มงคล ในมิตถาวนชินอุทยานของพระเจ้าโกรพยะ. ได้ยินว่า พระบิดาของ
พระเถระได้ให้ใส่กลอนลูกดาดที่ชุ่มประตุ ทั้ง ๗ จึงสั่งบังคับนักมวยปล้ำ
ทั้งหลายว่า พวกท่านอย่าให้เพื่อออกไป ให้เปลื้องผ้ากาสยะแล้วให้นุ่ง
ผ้าขาว. เพราะเหตุนั้นพระเถระจึงได้ไปทางอากาศ. ลำดับนั้น พระ-
เจ้าโกรพยะทรงทราบว่พระเถระนั่งในที่นั้น จึงเสด็จเข้าไปหาท่านให้
ระลึกด้วยสัมโมทนียกถาและสารณียกถาแล้วตรัสถามว่า ข้าแต่ท่านรัฐปาละ
ผู้เจริญ ท่านบวชในพระศาสนานี้ ถึงความเสื่อมเพราะพยาธิหรือ หรือ
เสื่อมเพราะชราโรคและญาติ จึงบวช ก็ท่านไม่ถึงความเสื่อมอะไร ๆ แล
แต่เหตุไฉนจึงบวชเล่า. ลำดับนั้น พระเถระได้แสดงภาวะที่คนทราบ
ถึงธรรมเทศ ๔ ข้อเหล่านี้แก่พระราชา คือโลกอันชราเสื่อมเข้าไปใกล้

ไม่ยั่งยืน, โลกไม่มีที่ต้านทานไม่เป็นอิสระ. โลกไม่มีที่พึ่ง จำต้องละ
สิ่งทั้งปวงไป โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ไม่อิ่ม เป็นทาสแห่งตัณหา เมื่อ
จะกล่าวตามทัศนคติเทศนานั้น จึงกล่าวคาถาเหล่านั้นว่า

เราเห็นหมู่มนุษย์ที่มีทรัพย์ในโลกนี้ ได้ทรัพย์แล้วไม่
ให้ทาน เพราะความลุ่มหลง ได้ทรัพย์แล้วทำการสั่งสมไว้
และปรารถนาอยากได้ยิ่งขึ้นไป.

พระราชาคดขี้ช่วงชิงเอาแผ่นดิน ครอบครองแผ่นดินอันมี
สาครเป็นที่สุด ตลอดฝั่งสมุทรข้างโน้นแล้ว ไม่รู้จักอิ่ม ยัง
ปรารถนาจักครอบครองฝั่งสมุทรข้างโน้นอีกต่อไป.

พระราชากิติ มนุษย์เหล่าอื่นเป็นอันมากกิติ ผู้ยังไม่
ปราศจากตัณหา ย่อมเข้าถึงความตาย ทั้งยังไม่เต็มความ
ประสงค์ ก็พากันละทิ้งร่างกายไป ความอึดด้วยกามทั้งหลาย
ย่อมไม่มีในโลกเลย.

หมู่ญาติพากันสยายผมร้องไห้คร่ำครวญถึงผู้นั้น และ
รำพันว่าทำอะไรหนอ พวกญาติของเราจึงจะไม่ตาย ครั้น
พวกญาติตายแล้ว ก็เอาผ้าห่มนำไปเผาเสียที่เชิงตะกอน ผู้ที่
ตายไปนั้นถูกเขาแทงด้วยหลาว เฆด้วยไฟ ละโคะทั้งหลาย
มีแต่ผ้าฝืนเดียวติดตัวไป เมื่อบุคคลจะตาย ย่อมไม่มีญาติ
หรือมิตรสหายช่วยต้านทานได้.

พวกที่รับมรดก ก็มาขนเอาทรัพย์ของผู้ตายนั้นไป ส่วน
สัตว์ที่ตายย่อมไปตามยถากรรม เมื่อตายไม่มีทรัพย์สมบัติ
อะไร ๆ คือพวกบุตร ภริยา ทรัพย์ แวนแคว้น สิ่งใด ๆ
จะติดตามไปได้เลย.

บุคคลจะอายุยืนเพราะทรัพย์ก็หาไม่. จะละความแก่ไป
แม้เพราะทรัพย์ก็หาไม่ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตนั้น
แล้วว่า เป็นของน้อยไม่ยั่งยืน มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา.

ทั้งคนมั่งมีและคนยากจน ย่อมถูกต้องผัสสะเหมือนกัน
ทั้งคนพาลและคนฉลาดก็ถูกต้องผัสสะเหมือนกันทั้งนั้น แต่
คนพาลถูกอารมณ์ที่ไม่พอใจเบียดเบียน ย่อมอยู่เป็นทุกข์
เพราะความเป็นพาล ส่วนนักปราชญ์ถูกผัสสะถูกต้องแล้ว
ย่อมไม่หวั่นไหว.

เพราะฉะนั้นแล ปัญญาจึงจัดว่าประเสริฐกว่าทรัพย์ เพราะ
ปัญญาเป็นเหตุให้บรรลุนิพพาน แต่คนพาลไม่ปรารถนาจะ
บรรลु พวกกันทำความชั่วต่าง ๆ อยู่ในภพน้อยภพใหญ่เพราะ
ความหลง

ผู้ใดทำกรรมชั่วเพราะหลงแล้ว ผู้นั้นจะต้องเวียนตาย
เวียนเกิดอยู่ในวัฏสงสารรำไป บุคคลผู้มีปัญญาน้อย เมื่อเชื่อ
ต่อการทำของบุคคลผู้ที่ทำกรรมนั้น ก็จะต้องเวียนตายเวียน
เกิดอยู่รำไปเหมือนกัน.

เปรียบเหมือนโจรผู้มีความผิด ถูกจับเพราะโจรกรรมมา
มีตัดช่องเป็นต้น ละไปแล้วย่อมเดือดในปรโลกเพราะ
กรรมของตนฉะนั้น.

ฉะนั้น กามทั้งหลายงามวิจิตร มีรสอร่อย นำรื่นรมย์ใจ
ย่อมย่ำยีจิตด้วยรูปแปลก ๆ ดูก่อนมหาบพิตร เพราะ
อาตมภาพ ได้เห็นโทษในกามคุณทั้งหลาย จึงออกบวช

มาลงพทั้งหลายทั้งหม่อมทั้งแก๋ ย่อมตกไปเพราะร่างกาย
แตกเหมือนผลไม้มีหล่นจะนั้น ดูก่อนมหาบพิตร อาตมภาพ
เห็นความไม่เที่ยงแม้ข้อนี้ ความเป็นสมณะอันไม่ผิดนั้นแล
ประเสริฐ

อาตมภาพออกบวชด้วยศรัทธา เข้าถึงการปฏิบัติชอบ
ในศาสนาของพระชินเจ้า บรรพชาของอาตมภาพไม่มีโทษ
อาตมภาพไม่เป็นหนี้บริโภคโภชนะ อาตมภาพเห็นกาม
ทั้งหลายโดยความเป็นของอันไฟติดทั่วแล้ว เห็นทองทั้งหลาย
โดยความเป็นดังศัสตรา เห็นทุกข์จำเดิมแต่ก้าวลงสู่ครรภ์
เห็นภัยในนรกจึงออกบวช.

อาตมภาพเห็นโทษอย่างนี้แล้ว ได้ความสังเวชในกาล
นั้น ในกาลนั้นอาตมภาพเป็นผู้ถูกลูกศร คือราคะเป็นต้น
แทงแล้ว บัดนี้บรรลุถึงความสิ้นอาสวะแล้ว.^๑

พระศาสดาอันอาตมภาพคุ้นเคยแล้ว อาตมภาพได้ปลง
ภาระอันหนักลงแล้ว ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพขึ้นแล้ว.

บรรลุถึงประโยชน์ที่กุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตต้องการ
นั้นแล้ว บรรลุถึงความสิ้นสังโยชน์ทั้งปวงแล้ว.

พระเถระแสดงธรรมแก่พระเจ้าโกธพอย่างนี้แล้ว จึงไปยังสำนัก
พระศาสดานั้นแล. และครั้งกาลภายหลัง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง
ท่ามกลางหมู่พระอริยเจ้า จึงทรงตั้งพระเถระไว้ในตำแหน่งอันเลิศ แห่ง
ภิกษุผู้บวชด้วยศรัทธา.

พระเถระนั้น ได้รับตำแหน่งเอกทัคคะอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมแล้วเกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรสุต ภควโต** ดังนี้. บทว่า **วรนาโค มยา ทินฺโน** ความว่า เราเลื่อมใสในรูปกายของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ได้ถวายช้างเชือกประเสริฐสูงสุด ประเสริฐสุด มีงาอนงามดังงอนไถ มีงาเช่นกับงอนรถ แข็งแรงควรเป็นราชพาหนะ หรือควรแก่พระราชา. บทว่า **เสตจฺจตุโตปฺโสภิต** ความว่า กั้นด้วยเสวตฉัตรอันงดงามที่ยกขึ้นบนคอช้าง. ช้างเชือกประเสริฐอย่างไรอีก. พร้อมด้วยเครื่องแต่งตัวช้าง คือพร้อมด้วยเครื่องประดับช้าง เราได้สร้างสังฆาราม ทำวิหารอันนารีนรมย์ เพื่อเป็นที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน. บทว่า **จตุปญฺญาสสหัสฺสานิ** ความว่า เมื่อสร้างวิหารนั้นเสร็จแล้ว เราได้สร้างปราสาท ๕๔,๐๐๐ ไว้ในระหว่างวิหารนั้น. บทว่า **มโหฆทานํ กริตฺวาน** ความว่า เราได้จัดแจงมหาทานอันประกอบด้วยสรรพบริวาร อันเสมือนกับท้วงน้ำใหญ่ แล้วมอบถวายแด่พระมุนีผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่.

บทว่า **อนุโมทฺติ มหาวิโร** ความว่า ชื่อว่า มหาวิระ เพราะความเพียรกล่าวคือความอดสาหะอันไม่ขาดสายในสี่อสงไขยแสนกัป เป็นพระสยัมภู คือพระผู้เป็นเอง ได้พระสัพพัญญุตญาณ เป็นบุคคลผู้เลิศคือผู้ประเสริฐ ได้อนุโมทนาคือกระทำอนุโมทนาวิหารทาน. บทว่า **สพฺุเพชเน** **หาสนฺุโต** ความว่า ทรงกระทำเทวดาและมนุษย์ อันนับไม่ถ้วน ในจักรวาลทั้งสิ้นให้รำเรงยินดีแล้วทรงแสดงประกาศ เปิด เปิดเผยกระทำให้ง่าย พระธรรมเทศนาอริยสัจ ๔ อันประกอบด้วยอมตนิพพาน.

บพว่า ตั เม วิทยาสา ความว่า ได้กระทำความเป็นผู้กตัญญู
แก่เรานั้นให้มีกำลัง คือให้ปรากฏเป็นพิเศษ. บพว่า ชลชุตตมนามโก
ได้แก่ ดอกปทุมที่เกิดในน้ำชื่อว่า ชลชะ อธิบายว่า มีนามว่า ปทุมชุตระ.
บาลีว่า ชลชุตตมนายโก ดังนี้ก็มี. ในบทนั้น ที่ชื่อ ชลนะ เพราะ
รุ่งเรืองด้วยรัศมีของตน. ได้แก่พระจันทร์เทวบุตรพระสุริยเทวบุตร เทวดา
และพรหม. ชื่อว่า ชลชุตตม เพราะเป็นผู้สูงสุดกว่าผู้รุ่งเรืองเหล่านั้น.
ชื่อว่า นายโก เพราะเป็นผู้นำอันสูงสุดกว่าสัตว์ทั้งปวง อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า
นายโก เพราะนำไปคือยังสรรพสัตว์ผู้มีสัมภาระให้ถึงนิพพาน. ผู้นำนั้น
ด้วย เป็นผู้สูงสุดแห่งผู้รุ่งเรืองด้วย เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า ชลชุตตมนายโก.
บพว่า ภิกขุสงฆเม นิสิติตุวา ความว่า ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางแห่ง
ภิกขุสงฆ์แล้วได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ คือทรงแสดงทำให้ปรากฏ. คำที่
เหลือมีอรรถงายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถารัฐपालเถรปาทาน

โศปากเถราปทานที่ ๕ (๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะดอกไม้

[๒๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เสด็จมายังสำนักของเรา ซึ่งกำลังชำระเงื่อมเขาอยู่ที่ภูเขาสูงอันประเสริฐ เราเห็นพระพุทธรูปเจ้าเสด็จเข้ามา ได้ตกแต่งเครื่องลาดแล้ว ได้ปูลาดอาสนะดอกไม้ถวายแด่พระโลกเชษฐผู้ค้ำที่ ประทับนั่งพระภาคเจ้า พระนามว่าสิทธัตถะนายกของโลก ประทับนั่งบนอาสนะดอกไม้ ทรงทราบคติของเรา ได้ตรัสความที่สังขารไม่เที่ยงว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ความที่สังขารเหล่านั้นสงบระงับเป็นสุข.

พระสัพพัญญูเชษฐบุรุษของโลก เป็นพระผู้ประเสริฐ ทรงเป็นนักปราชญ์ ตรัสดังนี้แล้ว เสด็จเหาะขึ้นในอากาศ ดังพระยาหงส์ในอัมพร.

เราละทิฐิของตนแล้ว เจริญอนิจจสัญญา ครั้นเราเจริญอนิจจสัญญาได้วันเดียวก็ทำกาละ ณ ที่นั่นเอง เราสวดยสมบัติทั้งสอง อันกุศลมูลตักเตือนแล้วเถิดในภพที่สุด เข้าถึงกำเนิดพ้อคร้ว.

เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เรามีกาลฝน ๗ โดยกำเนิด ได้บรรลुพระอรหัต เราปรารถนาความเพียร มีใจแน่วแน่ตั้งมั่นอยู่ในศีลด้วยดี ยังพระมหานาคให้ทรงยินดีแล้ว ได้

อุปสมบท ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น
ด้วยผลแห่งกรรมนั้นเราไม่รู้ทุกขิตเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
อาสนะดอกไม้ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้เจริญสัญญาใด
ในกาลนั้น เราเจริญสัญญานั้นอยู่ ได้บรรลุอาสวชัยแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเรา
ได้ทำเสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโสปากเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบโสปากเถรอปทาน

๑๕. อรรถกถาโสปากเถรอปทาน

อปทานของท่านพระโสปากเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพฺพาทิ โสชยนุ-
ตฺตสฺส คังณี.

ท่านพระโสปากะแม่นี่ ได้บำเพ็ญบุญญานุการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน ๆ สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ใน
กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิทธัตถะบังเกิดเป็นบุตรแห่ง
กุกกุณพิกคนหนึ่ง. วันหนึ่ง เห็นพระศาสดาแล้วได้น้อมนำผลมะจั่วเข้าไป
ถวายพระศาสดา. พระศาสดาเสวยแล้ว เพราะทรงอาศัยความอนุเคราะห์
แก่ท่าน. ภิกษุ นั้นเลื่อมใสยิ่งในพระศาสดาและในพระสงฆ์ เริ่มตั้งสลา-
กัต ได้ถวายภัตเจื่อน้ำมันตลอดอายุแก่ภิกษุ ๓ รูป ด้วยอำนาจสังฆมทเทศ.
ท่านเสวยสมบัติในเทวโลก และมนุษย์โลก ไป ๆ มา ๆ ด้วยบุญเหล่านั้น

ครั้งหนึ่งบังเกิดในกำเนิดมนุษย์ ได้ถวายภัตเจื่อน้ำนมแก่พระปัจเจก-
พุทธเจ้ารูปหนึ่ง.

ท่านบำเพ็ญบุญในภพนั้น ๆ อย่างนี้ ท่องเที่ยวไปในสุกคตินั่นเอง
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ถือปฏิสนธิในท้องของหญิงเชื้อใจคนหนึ่งในกรุง-
สาวัตถี ด้วยผลอันไหลออกแห่งกรรมในก่อน. นางบริหารครรภ์ตลอด ๑๐
เดือน เมื่อครรภ์แก่ ในเวลาตลอดไม่สามารถจะคลอด ท่านได้ถึงความ
สลบ นอนเหมือนตายไปหลายเวลา. พกญาคิดนำนางไปสู่ป่าช้าด้วยสำคัญ
ว่าตายแล้ว ยกขึ้นสู่จิตถาวร เมื่อพายุฝนตั้งขึ้น ด้วยอาณูภาพของเทวดา
จึงไม่ได้จุดไฟ พวกกันหลีกไป. ทารกเป็นผู้ไม่มีโรคออกจากท้องมารดา
ด้วยอาณูภาพแห่งเทวดานั้นเอง เพราะเธอเกิดในภพสุตท่าย. ฝ่ายมารดา
ได้ทำกาลแล้ว. เทวดาเข้ามาด้วยรูปเป็นมนุษย์พาเด็กนั้นไปวางไว้ในเรือน
ของคนเฝ้าป่าช้า เลี้ยงดูด้วยอาหารอันสมควร ตลอดเวลาเล็กน้อย. เบื้อง
หน้าแต่นั้น คนเฝ้าป่าช้ากระทำให้เป็นเหมือนบุตรของตนให้เจริญแล้ว.
ท่านเมื่อเจริญอย่างนั้น เที่ยวเล่นกับเด็กชื่อว่า สุบปิยะ อันเป็นบุตรของคน
เฝ้าป่าช้านั้น. เขาได้ชื่อว่า โสปากะ เพราะเกิดเติบโตในป่าช้า.

ภายหลังวันหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแผ่ข่าย คือพระญาณไปใน
เวลาไกลรุ่ง ทรงตรวจดูเฉพาะสัตว์ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ผู้จะแนะนำได้ จึงทอด
พระเนตรเห็นท่านอยู่ในข่ายคือพระญาณ จึงได้เสด็จไปสู่ที่ป่าช้า. ทารกอัน
บุพเหตุตกเดือน จึงมีใจเลื่อมใสเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมได้ยืน
อยู่แล้ว. พระศาสดาทรงแสดงธรรมแก่เธอ. เธอฟังธรรมแล้วทูลขอ
บรรพชา ถูกพระศาสดาตรัสถามว่า เธอเป็นผู้อันบิดาอนุญาตแล้วหรือ ?
จึงได้นำบิดาไปยังสำนักพระศาสดา. บิดาของเธอถวายบังคมพระศาสดา

แล้ว อนุญาตด้วยคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์โปรดให้
บรรพชาเด็กนี้เถิด. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงให้เธอบรรพชาแล้ว ทรง
แนะนำด้วยเมตตากาวนา เธอกำหนดกรรมฐานมีเมตตาเป็นอารมณ์อยู่ใน
ป่าช้าไม่นานนัก กระทำฌานมีเมตตาเป็นอารมณ์ให้เป็นบาท เจริญ
วิปัสสนาทำให้แจ้งซึ่งพระอรหันต์แล้ว. ท่านแม่เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ได้
แสดงเมตตากาวนาวิธีแก่ภิกษุในป่าช้าเหล่านี้ จึงได้กล่าวคาถาว่า ยถาปี
เอกปุตตสุมี ดังนี้ เป็นต้น. ท่านกล่าวคำอธิบายไว้ว่า มารดาและบิดาพึง
เป็นผู้มีความฉลาด แสวงหาประโยชน์เกื้อกูลโดยส่วนเดียวในบุตรน้อย
คนเดียวผู้เป็นที่รักที่ซบใจฉันใด พึงเป็นผู้มีความฉลาดในสัตว์ทั้งปวง
ผู้สถิตอยู่ในทิศทั้งปวง ต่างด้วยทิศตะวันออก เป็นต้น หรือในภพทั้งปวง
ต่างด้วยกามภพ เป็นต้น แม้ในสถานที่มั่นคงทั้งปวง ต่างด้วยคนหนุ่ม เป็นต้น
ฉันนั้น ไม่กระทำเขตแดนว่า มิตร ผู้เป็นกลาง ฝ้าเป็นข้าศึก พึงเจริญ
เมตตามิตรสเป็นอันเดียวกัน ในที่ทุกสถาน ด้วยอำนาจความแตกต่างแห่ง
เขตแดน ก็แลครั้นกล่าวคาถานี้แล้วได้ให้โอวาทว่า ถ้าท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
พึงเจริญเมตตาอย่างนี้ไซ้ และอานิสงส์เมตตา ๑๑ อย่างที่พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าตรัสโดยนัยมีอาทิว่า ย่อมหลับเป็นสุข ดังนี้ ท่านทั้งหลายจงเป็น
ผู้มีส่วนแห่งอานิสงส์ของเมตตา ๑๑ อย่างนั้น โดยส่วนเดียว.

ท่านได้บรรลุผลอย่างนี้แล้ว พิจารณานูญที่คนทำแล้วเกิดโสมนัส
เมื่อจะแสดงปฐพีจริตาทานจึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปพุกาโร โสธยนุตตส**
ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปพุกาโร** ได้แก่ ที่อันสงัดแห่งภูเขาอัน
ล้วนแล้วแต่หิน. ท่านกระทำที่นั่นให้เป็นกำแพงอิฐ เพราะเป็นสถานที่
สมควรแก่บรรพชิต ประกอบบานประตูไว้ ถวายเพื่อเป็นที่อยู่ของพวกเขา

ภิกษุ. ชื่อว่า **ปพุถาร** เพราะจะต้องปรารถนาภาระหนักโดยประการ.
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ เสด็จมา คือเสด็จถึงสำนักของเรา
ผู้ชำระเงื่อมเข้านั้นให้สะอาด.

บทว่า **พุทฺธ อุลคตฺติ ทิสฺวา** ความว่า เราเห็นพระพุทธรเจ้าเสด็จ
มาสู่สำนักของเราอย่างนี้แล้ว ให้ปลูกลาดเครื่องลาด คือเครื่องหญ้าและใบ
ไม้เป็นต้น เครื่องลาดไม้ให้สำเร็จ ถวายอาสนะดอกไม้ คืออาสนะอัน
สำเร็จด้วยดอกไม้ แต่พระพุทธรเจ้า ผู้เป็นโลกเชษฐ ผู้คงที่คือชื่อว่า
ประกอบด้วยดอกไม้เครื่องคงที่ เพราะเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอภิญ्ञารมณและ
อนิฏฐารมณเป็นสภาวะ.

บทว่า **ปุปฺผาสเน นิสิตฺติว** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระ-
นามว่า สิทธัตถะ ผู้นำโลก ประทับนั่งบนอาสนะดอกไม้ ที่เขาดบแต่ง
ไว้แล้ว. บทว่า **มมญฺจ คติมญฺญา** ความว่า ทราบคือรู้จัก คือสถานที่
อุบัติต่อไปของเรา แล้วทรงเปล่งคือแสดง **อนิจฺจตา** คือภาวะเป็นของ
ไม่เที่ยง.

บทว่า **อนิจฺจา วต สงฺขารา** ความว่า สังขารทั้งปวงอันอาศัย
ปัจจัยดับแต่ขึ้นโดยส่วนเดียว คือมีความเป็นไปตามปัจจัยเป็นธรรมดา
ชื่อว่าไม่เที่ยงหนอ เพราะธรรมดาว่ามีแล้วกลับไม่มี. บทว่า **อุปฺปาทวย-**
ธมฺมิโน ความว่า สังขารเหล่านั้นเกิดขึ้นแล้ว มีความพินาศไปเป็น
สภาวะ คือเกิดขึ้นแล้ว ปรากฏแล้ว ย่อมดับไปคือยอมพินาศไป. บทว่า
เตสํ วุปฺสโม สุโข ความว่า การเข้าไปสงบแห่งสังขารเหล่านั้นโดยพิเศษ
เป็นสภาพนำมาซึ่งความสุข. อธิบายว่า พระนิพพานอันกระทำความสงบ
แห่งสังขารเหล่านั้นนั้นแล เป็นสุขโดยส่วนเดียว.

บทว่า **อิทํ วตฺวาน สพฺพญฺญ** เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ธรรมทั้งปวง เป็นผู้ประเสริฐที่สุดคือเป็นผู้เจริญแห่งโลก เป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นประธาน เป็นวิរបุรุษแห่งนระ ตรัสคือแสดงพระธรรมเทศนาอัน เกี่ยวด้วยสภาวะไม่เที่ยงนี้ เหาะไปสู่ท้องฟ้า คือสู่อากาศ เหมือนพญาหงส์ ในอัมพรคือบนอากาศฉะนั้น.

ละ คือถึงทิฏฐิของตนคือลัทธิ ความยินดีความชอบใจ ได้แก่ อัยยาศัยของตน. บทว่า **ภวายนิจฺจุสฺสยฺนหํ** ความว่า เราทำสัญญาอันเป็น ไปในสภาวะอันไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยงให้เกิดมี คือให้เจริญ ได้แก่ ทำไว้ในใจ. บทว่า **ตฺตฺถ กถํ อหํ** ความว่า ทำกาละในชาตินั้น ๆ จากชาตินั้น คือตกเตือนไป. บทว่า **เทว สมฺปตฺตี อนุโรทฺวา** ความว่า เสวยสมบัติทั้ง ๒ กล่าวคือ มนุษย์สมบัติ และทิพยสมบัติ. บทว่า **สุกฺกมุเลน โจทิตฺ** ความว่า อันกุศลแต่ก่อน หรืออันกุศลมูลอันเป็นเดิม รั้าใจแล้ว คือทักเตือนแล้ว. บทว่า **ปจฺฉิเม ภเว สมฺปตฺเต** ความว่า เมื่อภพสุดท้าย ถึงพร้อมแล้วคือมาถึงแล้ว. บทว่า **สฺปากโยนุปากมึ** ความว่า เข้าถึง กำเนิดพ่อครัว ทำภักดีให้สุกแล้วเอง. ภักดีเพื่อสกุลาใดอันตนให้สุกแล้ว สกุลาอื่นไม่พึงบริโภค อธิบายว่า เราบังเกิดในตระกูลจันฑาลนั้น. อีกอย่างหนึ่ง สุนัขท่านเรียกว่า สา (หมา). อธิบายว่า เกิดในตระกูล จันฑาลผู้บริโภคภักดีอันเป็นเดนจากสุนัข. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาโสปากเถราปทาน

สุมังคลเถราปทานที่ ๑๐ (๒๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาหาร

[๒๒] เราประสงค์จะบูชาเครื่องเช่นสรวง จึงให้ตกแต่งโภชนาหาร ยืนอยู่ที่โรงใหญ่ คอยต้อนรับพราหมณ์ทั้งหลาย ครั้งนั้น เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคสัมพุทธเจ้า พระนามว่าปิยทัสสี ทรงมียศมาก ทรงนำโลกทั้งปวงให้วิเศษ เป็นสยัมภู อัครบุคคผลผู้โชติช่วง อันพระสาวกทั้งหลายแวดล้อม รุ่งเรืองดังพระอาทิตย์ เสด็จดำเนินไปในถนน จึงประนมอัญชลียังจิตของตนให้เลื่อมใส นิมนต์ด้วยใจเท่านั้นว่า ขอเชิญพระมหามุนีเสด็จมา.

พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยมในโลก ทรงทราบความดำริของเรา เสด็จมาสู่ประตู. (เรือน) เรากับพระชีณาสพหนึ่งพัน (เราทูลว่า) ขอนอบน้อมแด่พระองค์ผู้บุรุษอาชาไนย ขอนอบน้อมแด่พระองค์ผู้อุดมบุรุษ ขอเชิญเสด็จขึ้นปราสาทประทับนั่งบนอาสนะอันอุดมเถิด พระเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฝึกพระองค์แล้ว มีบริวารอันฝึกแล้ว ทรงข้ามพ้นแล้ว ประเสริฐกว่าบรรดาผู้ข้าม เสด็จขึ้นปราสาทแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะอันประเสริฐ อามิสใดที่เรารวบรวมไว้อันมีอยู่ในเรือนตน เรามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายอามิสนั้น แต่พระพุทธรเจ้าด้วยมือทั้งสองของตนโดยเคารพ เรามีจิตเลื่อมใส มีใจผ่องแผ้ว เกิดโสมนัส ประนมอัญชลีนมัสการพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุดว่า โอ พระพุทธรเจ้าผู้

ประเสริฐ ในระหว่างพระอริยบุคคล ๘ นั่งฉันอยู่ ผู้เป็นพระ-
จิณาสพเป็นอันมาก พระองค์ทรงมีอาณุภาพโอบาร เรา
นับถือพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็นสรณะ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปิยทัสสี ผู้เป็นเชษฐบุรุษ
ของโลก ประเสริฐกว่านระ ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์
แล้วตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดได้นิมนต์สงฆ์ผู้ชื่อดี มีจิตมั่นคง และพระตถาคต
สัมพุทธเจ้าให้ฉัน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟัง
เรากล่าว

ผู้นั้นจักได้เสวยเทวราชสมบัติ ๒๗ ครั้ง จักยินดียิ่งใน
กรรมของตน รั้นรมย์อยู่ในเทวโลก จักได้เป็นพระเจ้าจักร
พรรดิ ๘๐ ครั้ง จักได้เป็นพระราชาในแผ่นดินครอบครองพสุธา
๕๐๐ ครั้ง

เราเข้าไปพรวันอันสัตว์ร้าย (เสือโคร่ง) อาศัยอยู่ เริ่ม
ตั้งความเพียรแล้ว เฉากิเลสได้ ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้ให้
ทานใดในเวลานั้น ด้วยผลแห่งทานนั้น เราไม่รู้ทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายอาหาร

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา
เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราทำได้ทำเสร็จ
แล้วจะนี้แล.

ทราบว่า ท่านพระสุมังคลเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสุมังคลเถรอปทาน

๒๐. อรรธาสุมังคลเถราปทาน

อปทานของท่านพระสุมังคลเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อาหุติ ยัญญู-
กาโมหิ** ดังนี้.

แม้ท่านสุมังคละนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ
สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปิยทัสสี** บังเกิดเป็นรุกขเทวดา.
วันหนึ่งท่านเห็นพระศาสดาทรงสงสนาน มีจีวรผืนเดียวประทับยืน ถึง
โสมนัสปรบมือ ด้วยบุญนั้นท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ ใน
พุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลแห่งคนเข็ญใจ ด้วยวิบากเครื่องไหล
ออกแห่งกรรมเช่นนั้น ในหมู่บ้านตำบลหนึ่ง ไม่ไกลแต่กรุงสาวัตถี.
ท่านได้มีชื่อว่า **สุมังคละ** ดังนี้. ท่านเจริญวัยแล้ว เป็นผู้มีเดิวย มีใจ. มี
จอบอันเป็นสมบัติของคนค่อมเป็นบริวาร เลี้ยงชีพด้วยการไถ. วันหนึ่ง
เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงบำเพ็ญมหาทานให้เป็นไปแก่พระผู้มีพระภาค-
เจ้าและภิกษุสงฆ์ เขาถือหม้อนมส้มเดินรวมกันกับมนุษย์ทั้งหลายผู้ถือเอา
เครื่องอุปกรรมทานเดินมา เห็นเครื่องสักการะและสัมมานะของพระผู้มี
พระภาคเจ้า ของภิกษุทั้งหลาย จึงคิดว่าสมณสากยบุตรเหล่านี้ นุ่งผ้า
เนื้อละเอียด เสวยโภชนะดี ๆ อยู่ในที่สงัดลม ไฉนหนอ แม้เราก็จะพึง
บวช จึงเข้าไปหาพระเถระรูปหนึ่งแล้วแจ้งความประสงค์ของตน. พระ-
มหาเถระนั้นมีความกรุณาท่าน จึงให้ท่านบวชแล้วบอกกรรมฐาน. ท่าน
อยู่ในป่าเบื้องหน้ากระแสน้ำที่อยู่ผู้เดียว ใครจะสีก จึงไปบ้านญาติ เห็น
มนุษย์ในระหว่างทาง ต่างถกกระเบนไถนาอยู่ นุ่งผ้าปอน ๆ มีร่างกาย
เปื้อนด้วยธุลีโดยรอบชุบซิดด้วยลมและแดดไถนาอยู่ จึงได้ความสังเวชว่า

สัตว์เหล่านี้เสวยทุกข์มีชีวิตเป็นเครื่องหมายอย่างใหญ่หนอ. ก็เพราะญาณของท่านแกร่งอบ ธรรมเนียมตามที่ท่านถือเอา จึงปรากฏแก่ท่าน. ท่านเข้าไปยังโคนไม้แห่งหนึ่งได้ความสงบ มนสิการโดยแยกกายอยู่ เจริญวิปัสสนาก็บรรลุพระอรหัตตามลำดับแห่งมรรค.

ท่านบรรลุพระอรหัตผลอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศปฐพจรีตาปทานด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อาหุติ ยัญจุกามโห** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อาหุติ** ได้แก่ เครื่องอุปกรรมบูชาและสักการะมิใช่น้อย มีข้าวและน้ำเป็นต้น. บทว่า **ยัญจุกาม** แปลว่า ผู้ใคร่เพื่อจะบูชา, ข้าพเจ้าเป็นผู้ใคร่จะให้ท่าน. บทว่า **ปฏฺยิยา-เหตุวาน โภชน** ความว่า จัดแจงอาหารให้สำเร็จ. บทว่า **พฺรหฺมาหฺมณ ปฏฺยิมาเนนุโต** ความว่า แสวงหาปฏิคาหกคือบรรพชิตผู้บริสุทธ. บทว่า **วิสาเล มาพเก จิโต** ความว่า ยืนอยู่ในโรงอันกว้างขวาง มีพื้นทรายขาวสะอาดนารัณรมย์ยิ่ง.

บทว่า **อถทุทสาตี สมฺพุทฺธ** เชื่อมความว่า เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้มีศใหญ่ มีบริวารมาก ผู้แนะนำโลกทั้งปวง คือสัตว์โลกทั้งสิ้น คือนำไปโดยพิเศษ ให้สัตว์ถึงพระนิพพาน เป็นพระสขัมภูผู้เป็นเอง ผู้ไม่มีอาจารย์ ผู้เป็นบุคคลเลิศ เป็นบุคคลประเสริฐ เป็นผู้จำแนกแจกธรรม ผู้ประกอบด้วยคุณมีความเป็นผู้มีภคยธรรม มีความรุ่งเรือง สมบูรณ์ด้วยรัศมีสีเขียวและสีเหลืองเป็นต้น แวดล้อมไปด้วยสาวกทั้งหลาย รุ่งโรจน์งดงามเหมือนพระอาทิตย์ คือเหมือนพระสุริโยทัย ดำเนินไปในถนนคือในวิถี. บทว่า **อญฺชลิ ปคฺค-เหตุวาน** ความว่า เราประคองวางหม้อน้ำไว้บนศีรษะประคองอัญชลีกระทำจิตใจของเราให้เลื่อมใส ในคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นเช่นนี้

อธิบายว่า ทำจิตใจให้เลื่อมใส. บทว่า มนสว นิมนฺเตสี แปลว่า ทูล
อาราธนาด้วยใจ. บทว่า อากจฺจตุ มหามุณี ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
เป็นผู้ควรแก่การบูชาในแผ่นดิน เป็นมุณี ขอเชิญเสด็จมาสู่เนวณของ
ข้าพระองค์เถิด.

บทว่า มม สจฺกปฺปมฺนุญาย ความว่า พระศาสดา ไม่มีผู้ยิ่งกว่า
คือเว้นจากผู้ยิ่งกว่าในโลก คือในสัตว์โลก ทรงทราบความดำริแห่งจิต
ของเราแล้ว แวดล้อมด้วยพระจินาสพ ๑,๐๐๐ องค์ คือพระอรหันต์
๑,๐๐๐ องค์ เสด็จเข้าไปใกล้คือเสด็จถึงประตูของเรา คือประตูเรือนของ
เรา. เราได้กระทำความสักการอย่างนี้แต่พระศาสดาผู้ถึงพร้อมแล้วนั้น ข้าแต่
พระองค์ผู้บุรุษอาชาไนย คือผู้อาชาไนย ผู้ประเสริฐของบุรุษทั้งหลาย
ขอความนอบน้อมของเราด้วยจึงมีแต่ท่าน. ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษสูง-
สุด คือสูงสุดประเสริฐด้วยคุณยิ่งของบุรุษทั้งหลาย ขอความนอบน้อม
ของเราจึงมีแต่ท่าน. อธิบายว่า เราขอเธอเชื้อเชิญ ซึ่งพระองค์ขึ้นสู่ปราสาท
อันเป็นที่น่าเลื่อมใสคือยังความเลื่อมใสให้เกิดแล้วประทับนั่งบนสิหาสนะ
คือบนอาสนะอันสูงสุด.

บทว่า ทนฺ โต ทนฺตปรีวาโร ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ฝึก
พระองค์แล้วด้วยทวารทั้ง ๓ ด้วยพระองค์เอง ทรงแวดล้อมไปด้วย
บริษัท ๔ คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา ผู้ฝึกแล้วเหมือนกัน
บทว่า ตณฺโณ ตารยตฺ วโร ความว่า พระองค์เองทรงข้ามแล้ว คือ
ข้ามขึ้นแล้ว จากสงสารออกไปแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ประเสริฐ
สูงสุดกว่าบุรุษผู้วิเศษผู้ข้ามอยู่ เสด็จขึ้นปราสาทด้วยการอาราธนาของเรา
ประทับ นั่งคือสำเร็จการนั่ง บนอาสนะอันประเสริฐ คือสูงสุด.

บทว่า ยํ เม อตฺถิ สกฺ เคเห ความว่า อามิสิตที่เรารวบรวมไว้

ที่มีปรากฏอยู่ในเรือดนน. บทว่า **ตาคหิ พุทธสฺส ปาทาสี** ความว่า เรา มีจิตเลื่อมใสได้ถวายอามิสนั้นแด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน โดย เคารพ หรือโดยเอื้อเฟื้อ. บทว่า **ปสนฺโน เสหิ ปาณิกิ** ความว่า เรา มีจิตเลื่อมใส มีจิตฟ่องใสถือเอาอามิสถวายด้วยมือทั้งสองของตน. เรามี จิตเลื่อมใส มีความดำริแห่งใจอันฟ่องใสแล้ว มีใจดี มีใจงาม. อธิบายว่า เราเกิดความปลื้มใจ เกิดโสมนัสการทำอัญชลี ประคองอัญชลีไว้เหนื อเศียรเกล้า นอบน้อมพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ. บทว่า **อโห พุทธสฺส พาร ตา** ความว่า ภาวะที่พระศาสดาผู้ตรัสรู้ริยสัจ ๔ เป็นภาวะที่ยิ่งใหญ่ นำอัสจรรย์หนอ.

บทว่า **อฏฺฐนฺนํ ปยิริปาสตี** ความว่า ในระหว่างพระอรุณบุคคล ๘ นั่งกันอยู่ มีพระจินาสพอรหัตต์เป็นอันมาก. บทว่า **ตฺยฺเหวโส อานุกาโว** ความว่า พระองค์ท่านนั้นมีอานุภาพ คือมีการเที่ยวไปในอากาศและผุดขึ้น ดำลงเป็นต้น. ไม่ใช่คนเหล่าอื่น. บทว่า **สรณํ ตํ อูเปมฺหิ** ความว่า เราขอถึง คือถึงหรือทราบว่ ท่านผู้เป็นเช่นนั้นนี้เป็นที่พึ่ง เป็นที่ด้าน ทาน เป็นที่เร้น เป็นที่ไปในเบื้องหน้า. อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า **ปิยทัสสี** เป็นผู้ประเสริฐกว่าสัตว์โลกเป็นนระผู้่องอาจ ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ภายิต คือตรัสพยากรณ์คำถาเหล่านี้. คำที่เหลือง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุมังคลเถราปทาน

จบอรรถกถาสีหาสนियวรรคที่ ๒

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีหาสนทายกเถราปทาน ๒. เอกถัมภิกเถราปทาน ๓. นันท-
เถราปทาน ๔. จุลป็นถกเถราปทาน ๕. ปิณฑวัจฉเถราปทาน ๖.
ราหุลเถราปทาน ๗. อุปเสนวังคันตปุตตเถราปทาน ๘. รัฎฐปาลเถรา-
ปทาน ๙. โสปากเถราปทาน ๑๐. สุมังคลเถราปทาน.

ในวรรคนี้ท่านประกาศคาถาไว้ ๑๓๗ คาถา.

จบสีหาสนียวรรคที่ ๒

สุญติวรรคที่ ๓

สุญติเถรปาทานที่ ๑ (๒๑)

ว่าด้วยผลแห่งการเจริญพุทธานุสสติ

[๒๑] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาชื่อนิสกะ เราได้สร้าง
อาศรมไว้ที่ภูเขานิสกะนั้นอย่างสวยงาม สร้างบรรณศาลาไว้.

ในกาลนั้น เราเป็นขมูลมีนามชื่อว่าโกสิยะ มีเดชรุ่งเรือง
ผู้เดียว ไม่มีเพื่อน อยู่ที่ภูเขานิสกะ.

เวลานั้น เราไม่บริโภคผลไม้ เหง้ามันและใบไม้ใน
กาลนั้น เราอาศัยใบไม้เป็นต้นที่เกิดเองและหล่นเองเลี้ยงชีวิต

เราย่อมไม่ยังอาชีพให้กำเริบ แม้จะสละชีวิต ย่อมยังจิต
ของตนให้ยินดี เว้นอนเสนา.

จิตสัมปยุตด้วยราคะเกิดขึ้นแก่เราเมื่อใด เมื่อนั้นเราบอก
ตนเองว่า เราผู้เดียวทรمانจิตนั้น.

ท่านกำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ขัดเคือง
ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง และหลงใหลในอารมณ์
เป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหล จงออกไปเสียจากป่า.

ที่อยู่นี้เป็นของท่านผู้บริสุทธฺิ ไม่มีมลทิน มีตบะ ท่านอย่า
ประทุษร้ายผู้บริสุทธฺิเลย จงออกไปเสียจากป่าเถิด.

ท่านจักเป็นเจ้าเรือน ได้สิ่งที่ควรได้เมื่อใด ท่านอย่ายินดี
แม้ทั้งสองอย่างนั้นเลย จงออกไปจากป่าเถิด.

เปรียบเหมือนพินเผาศพ ไม่ใช่ทำกิจอะไรที่ไหน ๆ ไม่

นั่นเขาไม่ได้สมมติว่า เป็นไม้ในบ้านหรือป่าหรือในป่า ฉนใด ท่านก็เปรียบเหมือนพินาศพ ฉนนัน ไม้ชัคฤหัสถ์ สมณะก็ไม่ใช่วันนี้ท่านพ้นจากเพศทั้งสอง จงออกจากป่าไปเสียเถิด.

ข้อนี้พึงมีแก่ท่านหรือหนอ ใครจะรู้ข้อนี้ของท่าน ใครจะนำธุระของเราไปโดยเร็ว เพราะท่านมากด้วยความเกียจคร้าน.

วิญญูชนจักเกลียดท่าน เหมือนชาวเมืองเกลียดของไม้สะอาดฉนั้น ฤๅษีทั้งหลาย จักคร่ำท่านมาโจทท้วงทุกเมื่อ.

วิญญูชนจักประกาศท่านว่ามีศาสนาอันท่านกำลวงแล้ว ก็เมื่อ ไม่ได้สัจวาส ท่านจักเป็นอยู่อย่างไร.

ช่างมีกำลัง เข้าไปหาช่างกฤษรศกฐช่างมาดั่งคะตกมัน ในที่ ๓ แห่ง มีอายุ ๖๐ ถอยกำลังแล้วนำออกจากโขลง มันถูกขับจากโขลงแล้ว ย่อมไม่ได้ความสุขสำราญ มันเป็นสัตว์มีทุกข์เศร้าใจ เขาหัววันไหวอยู่ ฉนใด.

ชฎิลทั้งหลายจักนำ (ขับ) แม้ท่านผู้มีปัญญาทราวมออก ท่านถูกชฎิลเหล่านั้นขับไล่แล้ว จักไม่ได้ความสุขสำราญ ฉนนัน.

ท่านเพียบพร้อมแล้วด้วยลูกศร คือความโศก ทั้งกลางวันและกลางคืน จักถูกความเร่าร้อนแผดเผาเหมือนช่างถูกขับจากโขลงฉนั้น.

หมอน้ำทองย่อมไม่ไปในที่ไหน ๆ ฉนใด ท่านมีศีลอันเสื่อมแล้ว ฉนนัน จักไม่ไปในที่ไหน ๆ.

แม้ท่านอยู่ครองเรือน ก็จักเป็นอยู่อย่างไร ทรัพย์อัน
เป็นของมารดาและแม่ของบิดาที่ฝังไว้ของท่าน ไม่มี.

ท่านจักต้องทำงานของตน จะต้องอาบเหงื่อต่างน้ำ จัก
เป็นอยู่ในเรือนอย่างนี้ กรรมที่ดั้นท่านไม่ชอบ.

เราห้ามใจอันหมักหมมด้วยสังกิเลสอย่างนี้ ในที่นั้น เรา
ได้ธรรมกถาต่าง ๆ ห้ามจิตจากบาปกรรม.

เมื่อเรามีปกติอยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างนี้ เวลา๓
หมื่นปีล่วงเราไปในป่าใหญ่.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงเห็นเราผู้ไม่
ประมาท ผู้แสวงหาประโยชน์นำอันอุดม จึงเสด็จมายังสำนัก
ของเรา.

พระพุทธเจ้ามีพระรัศมีดังสีทองชมพูท หยาประมาณมิได้
ไม่มีใครเปรียบ ไม่มีใครเสมอด้วยพระรูป เสด็จจงกรมอยู่
ในอากาศในเวลานั้น.

พระพุทธเจ้าไม่มีใครเสมอด้วยพระญาณ เหมือนพญารัง
มีดอกบานสะพรั่ง เหมือนสายฟ้าในระหว่างกลีบเมฆ พระ-
องค์เสด็จจงกรมอยู่ในอากาศในเวลานั้น.

ดังราชสีห์ผู้ไม่กลัว ดุจพญาช้างรำเริง เหมือนพญา-
เสื่อโคร่งผู้ไม่ครั่นคร้าม เสด็จจงกรมอยู่ในอากาศเวลานั้น.

พระพุทธเจ้ามีพระรัศมีดั่งแท่งทองสิงคิ เปรียบด้วยถ่าน
เพลิงไม้ตะเคียน มีพระรัศมีโชติช่วงดั่งดวงแก้วมณี เสด็จ
จงกรมอยู่ในอากาศในกาลนั้น.

พระพุทธเจ้ามีพระรัศมีเปรียบดั่งเขาไกรลาสอัน บริสุทธิ์
เสด็จจงกรมอยู่ในอากาศในเวลานั้น ดังพระจันทร์ในวันเพ็ญ
ดูจพระอาทิตย์เวลาเที่ยง.

เราได้เห็นพระองค์เสด็จจงกรมอยู่ในอากาศ ในเวลานั้น
จงคิดอย่างนี้ว่า สัตว์ผู้นี้เป็นเทวดาหรือว่าเป็นมนุษย์. นระเช่น
นี้ เราไม่เคยได้ฟังหรือเห็นในแผ่นดิน บทมนต์จะมีอยู่บ้าง
กระมัง ผู้นี้จักเป็นพระศาสดา.

ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้ว ได้ยังจิตของตนให้เลื่อมใส เรา
รวบรวมดอกไม้และของหอมต่าง ๆ ไว้ในเวลานั้น.

ได้ปูลาดอาสนะดอกไม้อันวิจิตรดีเป็นที่รื่นรมย์ใจ แล้ว
ได้กล่าวคำนี้กะพระพุทธเจ้าผู้เลิศกว่านระผู้เป็นสารทิวา

ข้าแต่พระวีรเจ้า อาสนะอันสมควรแก่พระองค์นี้ ข้า-
พระองค์จัดไว้ถวายแล้ว ขอได้โปรดทรงยังจิตของข้าพระองค์
ให้สำเร็จ ประทับนั่ง บนอาสนะดอกโกศุมเถิด.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าไม่ทรงหวาด ดังพญาไกรสร
ประทับนั่งบนอาสนะดอกโกศุมอันประเสริฐนั้น ๗ ค่ำ ๗ วัน.

เราก็ตักยินนมัสการพระองค์ตลอด ๗ ค่ำ ๗ วัน พระ-
ศาสดายอดเยี่ยมในโลก เสด็จออกจากสมาธิแล้ว เมื่อทรง
พยากรณ์กรรมของเรา ได้ตรัสพระดำรัสดังนี้ว่า ทำจงเจริญ
พุทธานุสสติอันยอดเยี่ยมกว่าภาวนาทั้งหลาย.

ท่านเจริญพุทธานุสสตินี้แล้ว จักยังใจให้เต็มได้ จัก
รื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด ๗ หมื่นกัป.

จักได้เป็นจอมเทวดาเสวยเทวราชสมบัติอยู่ ๘๐ ครั้ง จัก
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ในแคว้นแคว้น ๑,๐๐๐ ครั้ง.

จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้
จักได้เสวยสมบัตินั้นทั้งหมด นี่เป็นผลแห่ง (การเจริญ)
พุทธานุสสติ.

เมื่อท่องเที่ยวอยู่ในภพใหญ่ จักได้โลกสมบัติเป็นอันมาก
จะไม่มีมีความบกพร่องด้วยโรคะ นี่เป็นผลแห่ง (การเจริญ)
พุทธานุสสติ.

ในแสนกัป พระศาสดาทรงพระนามว่า โคดม โดยพระ-
โคตร จักยังมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จ
อุบัติในโลก

ท่านจักทั้งทรัพย์ ๘๐ โภคิ ทาสและกรรมกรเป็นอันมาก
จักบวชในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
โคดม. จักยังพระสัมพุทธเจ้าโคดมศากยบุตรผู้ประเสริฐให้
ทรงยินดี จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าสุภูติ.

พระศาสดาพระนามว่าโคดม ประทับนั่ง ณ ท่ามกลาง
ภิกษุสงฆ์แล้ว จักทรงตั้งท่านว่าเป็นผู้เลิศใน ๒ ตำแหน่ง.
คือในคณะพระทักษิณยบุคคล ๑ ในความเป็นผู้มีธรรมเครื่อง
อยู่โดยไม่มีข้าศึก ๑.

พระสัมพุทธเจ้าผู้รุ่งเรือง ทรงเป็นนายกสูงสุด เป็น
นักปราชญ์ ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว เสด็จเหาะขึ้นสู่อากาศ ตั้ง
พญาหงส์ในอัมพร.

เราอันพระโลกนาถทรงพร่ำสอนแล้ว นมัสการพระตถาคต
มีจิตเบิกบาน เจริญพุทธานุสสติอันอุดมทุกเมื่อ.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำได้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนาไว้
เราจะกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ภพดาวดึงส์ได้เป็นจอมเทวดา
เสวยทิพยสมบัติ ๘๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
๑,๐๐๐ ครั้ง.

ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์ โดยคณานับมิได้
ได้เสวยสมบัติเป็นดี นี้เป็นผลแห่ง (การเจริญ) พุทธา-
นุสสติ.

เมื่อท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ เราย่อมได้โลก-
สมบัติมา เราไม่มีความบกพร่องโรคะเลย นี้เป็นผลแห่ง
(การเจริญ) พุทธานุสสติ.

ในแสนกัป แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมอันใดไว้ในกาลนั้น
ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลแห่ง
(การเจริญ) พุทธานุสสติ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระสุภูติเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประการฉะนี้แล.

จบสุภูติเถรอปทาน

สุญติวรรคที่ ๓

๒๑. อรรถกถาสุญติเถราปทาน

อปทานของท่านพระสุญติเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวัตตสุสาวิฑูเร
ดังนี้.

ท่านสุญติเถระเมื่อนี้ บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อนๆ สังสมบุญทั้งหลายขึ้นเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้ในภพนั้น ๆ
เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้เป็นนาถะของโลก ยังไม่
เสด็จอุบัติขึ้น ในที่สุดแห่งแสนกัปแต่กัฏฐกัปนี้ ท่านเกิดเป็นบุตรน้อยคน
หนึ่งของพราหมณ์มหาศาลคนหนึ่ง ในหังสวดีนคร. พราหมณ์ได้ตั้งชื่อท่าน
ว่า นันทมณฑ. นันทมณฑนั้นเจริญวัยแล้ว เรียนไตรเพท เมื่อไม่เห็น
สิ่งที่เป็นสาระในไตรเพทนั้น จึงบวชเป็นฤาษีอยู่ที่เชิงเขาพร้อมด้วยมาณพ
๔๔,๐๐๐ ผู้เป็นบริวารของคน ยังสมาบัติ ๘ และอภิญญา ๕ ให้เกิดแล้ว.
ทั้งได้บอกรรณฐานให้แก่อันเตวาสิกทั้งหลายอีกด้วย. แม้อันเตวาสิก
เหล่านั้นต่างก็ได้ฌาน โดยกาลไม่นานเลย.

ก็โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระเสด็จอุบัติ
ขึ้นในโลก อาศัยหังสวดีนครประทับอยู่ วันหนึ่ง ในเวลาใกล้รุ่งทรงตรวจ
คู้สัตว์โลก ทรงเห็นอุปนิสัยแห่งพระอรหัต ของเหล่าชฎิลผู้เป็นอันเตวาสิก
ของนันทดาบส และความปรารถนาตำแหน่งสาวก อันประกอบไปด้วย
องค์สองของนันทดาบส จึงทรงกระทำการปฏิบัติพระสรีระแต่เช้าตรู่
ในเวลาเช้าทรงถือบาตรและจีวร ไม่ทรงชวนภิกษุไร ๆ อื่น เป็นคูสืหะ
เสด็จไปเพียงพระองค์เดียว ขณะนั้นอันเตวาสิกของนันทดาบสไปหาผลาผล
เมื่อนันทดาบสมองเห็นอยู่นั้นแล เสด็จลงจากอากาศ ประทับยืนอยู่ที่

พื้นดิน โดยทรงพระดำริว่า ขอนันทดาบสงรู้ว่าเราเป็นพระพุทธเจ้า
ดังนี้.

นันทดาบสเห็นพุทธานุภาพ และความบริบูรณ์แห่งพระลักษณะ
พิจารณาคุณสมบัติสำหรับทำนายพระลักษณะ แล้วรู้ว่า ขึ้นชื่อว่า ผู้ประกอบ
ด้วยลักษณะเหล่านั้น เมื่ออยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
เมื่อออกบวชจะได้เป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้า ผู้ตัดวัฏฏะโนโลกได้ขาด.
บุรุษอาชาไนยผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย แล้วกระทำการ
ต้อนรับ ไหว้โดยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วปูอาสนะถวาย.

พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จประทับนั่งบนอาสนะที่ปลายไว้แล้ว.
ฝ่ายนันทดาบสเลือกอาสนะที่สมควรแก่ตน แล้วนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง

สมัยนั้น ชฎิล ๔๔,๐๐๐ คนถือเอาผลาผลมีรสโอชาล้วนแต่ประณีต
มายังสำนักของอาจารย์ มองดูอาสนะที่พระพุทธเจ้าและอาจารย์แล้ว พูคว่า
ข้าแต่อาจารย์ พวกข้าพเจ้าทั้งหลาย วิचारณั้กันว่า ในโลกนี้ ไม่มีใคร
ใหญ่กว่าท่าน แต่ชะรอยบุรุษนี้จักใหญ่กว่าท่าน.

นันทดาบสกล่าวว่า พ่อคุณ พวกท่านพูดอะไร (อย่างนั้น) พวก
ท่านประสงค์จะเปรียบเขาสีเนรราชซึ่งสูง ๖๘๐,๐๐๐ โยชน์ กับเมล็ดพันธุ์
ฝักกาด พวกท่านอยู่เอาเราไปเปรียบกับพระสัพพัญญูพุทธเจ้าเลย.
ลำดับนั้น ดาบสเหล่านั้นคิดว่า ถ้าท่านผู้นี้จักเป็นคนต่ำต้อย อาจารย์
ของพวกเราคงไม่หาข้อเปรียบเทียบอย่างนี้ บุรุษอาชาไนยนี้ ใหญ่
ขนาดไหนหนอ ดังนี้แล้ว พวกท่านหมอบลงแทบเท้า แล้วนมัสการด้วย
ลำดับนั้น อาจารย์กล่าวดาบสเหล่านั้นว่า พ่อทั้งหลาย ไทยธรรม

อันสมควรแต่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายของเราไม่มี และพระผู้มีพระภาคเจ้าก็เสด็จมาในเวลาอีกขาจร เพราะฉะนั้น พวกเราจักถวายไทยธรรมตามกำลัง พวกท่านจงนำเอาผลาผลอันประณีตบรรดามี ที่ท่านทั้งหลายนำมาแล้ว มาเถิด ดังนี้แล้ว ให้นำผลาผลมา ล้างมือแล้วใส่ลงในบาตรของพระตถาคตเจ้าด้วยตนเอง.

เพียงเมื่อพระศาสดาทรงรับผลเหล่านั้น เทวดาทั้งหลายก็ใส่โอชะอันเป็นทิพย์ลงไป. คาบสกรองน้ำถวายด้วยตนเองทีเดียว.

ลำดับนั้น เมื่อพระศาสดาเสวยเสร็จแล้ว คาบสผู้เป็นอาจารย์จึงเรียกอันเตวาลิกทั้งหมดมา กล่าวสาราณีกถาในสำนักของพระศาสดา นั่งแล้ว.

พระศาสดาทรงดำริว่า ขอภิกษุจงมา. ภิกษุทั้งหลายที่เป็นพระ-
จินาสพประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ รูป รู้พระดำริของพระศาสดาแล้ว พากัน
มาถวายบังคมพระศาสดา แล้วยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

ลำดับนั้น นันทคาบสเรียกอันเตวาลิกทั้งหลายมาแล้ว กล่าวว่า พ่อทั้งหลาย แม้อาสนะที่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายประทับนั่งก็ต่ำ. อีกทั้งอาสนะของพระสมณะ ๑๐๐,๐๐๐ รูปก็ไม่มี วันนี้ท่านทั้งหลายควรกระทำสักการะแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า และภิกษุสงฆ์ให้โอฬาร ท่านทั้งหลายจงนำดอกไม้อันสมบูรณ์ด้วยสีและกลิ่นมาจากเชิงเขา. คาบสทั้งหลายนำดอกไม้ที่สมบูรณ์ด้วยสีและกลิ่นมาโดยครู่เดียวเท่านั้น ปุ้อาสนะดอกไม้ประมาณ ๑ โยชน์ ถวายพระพุทธรเจ้าแล้ว. เพราะเหตุที่วิสัยของท่านผู้มีฤทธิ์ เป็นอินโดย. สำหรับพระอัครสาวก มีเนื้อที่ประมาณ ๓ กวาด.

สำหรับภิกษุทั้งหลายที่เหลือ มีเนื้อที่ประมาณถึงโยชน์เป็นต้นเป็นประเภท สำหรับสังฆนวกะ ได้มีเนื้อที่ประมาณ ๑ อสุภะ.

เมื่อคาบสทั้งหลายปุ้อาสนะเสร็จแล้วอย่างนี้ นันทคาบสขึ้นประคอง อัญชลีอยู่เบื้องหน้าพระตถาคต แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อพระองค์จึงเสด็จขึ้นสู่อาสนะดอกไม้นี้ ประทับนั่งเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนาน. พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งบนอาสนะดอกไม้นี้แล้ว เมื่อพระศาสดาประทับแล้วอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย รู้อาการของพระศาสดาแล้ว จึงนั่งบนอาสนะที่ถึงแล้วแก่ตน ๆ.

นันทคาบส ถือนัจจรดอกไม้ใหญ่ยื่นก้นไว้เหนือพระเศียรของพระตถาคตเจ้า. พระศาสดาทรงพระดำริว่า ขอสักการะนี้ของคาบสทั้งหลายจะมีผลมากแล้วเข้านิโรธสมาบัติ. แม้ภิกษุทั้งหลายรู้ว่าพระศาสดาเข้าสมาบัติแล้วก็พากันเข้าสมาบัติ. เนื้อพระตถาคตเจ้าประทับนั่งเข้านิโรธสมาบัติตลอด ๗ วัน เมื่อถึงเวลาภิกขาจาร อันเดวลีกทั้งหลาย ต่างบริโภคมูลผลาผลในป่า ในเวลาที่เหลือ ก็ยืนประคองอัญชลีแด่พระพุทธเจ้า.

ส่วนนันทคาบสไม่ยอมไปภิกขาจาร ถิ่นนัจจรดอกไม้ ยืนเวลาให้ล่วงไปด้วยปีติสุขอย่างเดียวดตลอด ๗ วัน. พระศาสดาตรัสตั้งพระสาวกรูปหนึ่ง ผู้ประกอบด้วยองค์ ๒ คือองค์ของภิกษุผู้อยู่โดยไม่มียกิเลส และองค์แห่งภิกษุผู้เป็นทักษิณชบुकคลว่า เธอจะกระทำอนุโมทนาถึงอาสนะที่สำเร็จด้วยดอกไม้ แก่หมู่ฤาษี. ภิกษุรูปนั้น มีใจยินดีแล้วจุทนาการผู้ใหญ่ ได้รับพระราชทานลาภใหญ่ จากสำนักของพระเจ้าจักรพรรดิ (เลือกสรร) เฉพาะพุทธวจนะ คือพระไตรปิฎก มาทำอนุโมทนา ในที่สุดแห่งเทศนาของภิกษุนั้น พระศาสดาทรงแสดงธรรมด้วยพระองค์เอง.

ในเวลาจบเทศนา คาบส ๔๔,๐๐๐ ทั้งหมดบรรลุพระอรหัตแล้ว พระศาสดาทรงเหยียดพระหัตถ์ออก ตรัสว่า เธอทั้งหลาย จงเป็นภิกษุ มาเถิด. ผมและหนวดของคาบสเหล่านั้น อันตรธานไปในทันใดนั่นเอง. บริหาร ๘ สวมใส่อยู่แล้วในกายครบถ้วน คาบสเหล่านั้นเป็นคู่พระเถระ ผู้มีพรรษา ๖๐ แวดล้อมพระศาสดาแล้ว. ส่วนนันทคาบสไม่ได้บรรลุ คุณพิเศษ เพราะมีจิตฟุ้งซ่าน. ได้ยินว่า นันทคาบสนั้นจำเดิมแต่เริ่มฟัง ธรรม ในสำนักของพระเถระผู้อยู่อย่างปราศจากกิเลส ได้เกิดจิตตูปบาท ขึ้นว่า โอหนอ แม้เราฟังได้คุณอันสาวกนี้ได้แล้ว ในศาสนาของพระ พุทธเจ้าองค์หนึ่งผู้จักเสด็จอุบัติในอนาคตกาล.

ด้วย ปริวิตกนั้น นันทคาบสจึงไม่สามารถทำการแทงตลอดมรรค และผลได้. แต่ท่านได้ถวายบังคมแด่พระตถาคตเจ้า ประครองอัญชลีแล้ว ยืนอยู่เฉพาะพระพักตร์ กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุ ผู้กระทำอนุโมทนาถึงอาสนะที่ทำด้วยดอกไม้ ต่อหมู่ฤๅษีนี้ มีชื่ออย่างไร ในศาสนาของพระองค์. พระศาสดาตรัสตอบว่า ภิกษุนั้นชื่อว่าถึงแล้วซึ่ง ตำแหน่งเอตทัคคะ ในองค์แห่งภิกษุผู้อยู่อย่างไม่มีกิเลส และในองค์แห่ง ภิกษุผู้เป็นทักษิณยบุคคล. ท่านได้ทำความปรารถนาไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ สักการะนี้ใดที่ข้าพระองค์เข้าไปทรงไว้ซึ่งฉัตรคือดอกไม้ ตลอด ๗ วัน กระทำแล้วด้วยอธิการนั้น ข้าพระองค์ไม่ปรารถนาสมบัติอื่น แต่ในอนาคตกาล ขอข้าพระองค์พึงเป็นสาวกผู้ประกอบด้วยองค์ ๒ คู่ พระเถระนี้ ในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งเถิด.

พระศาสดาทรงส่งอนาคตังสญาณไปตรวจดูอยู่ว่า ความปรารถนา ของคาบสนี้ จักสำเร็จหรือไม่หนอ ทรงตรวจดูอยู่ ทรงเห็นความ

ปรารถนาของคาบสจะสำเร็จโดยล่องแสงกันไปแล้ว จึงตรัสว่า คุณก่อนคาบส ความปรารถนาของท่านจักไม่เป็นโมฆะ ในอนาคตกาลผ่านแสงกันไปแล้ว. พระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดมจักเสด็จอุบัติขึ้น ความปรารถนาของท่านจักสำเร็จในสำนักของพระพุทธเจ้า พระนามว่าโคดม นั้น แล้วตรัสธรรมกถา ทรงแวดล้อมไปด้วยภิกษุสงฆ์แล้วแล่นไปสู่อากาศ.

นันทคาบสได้ยื่นประคองอัญชลีแล้วอุทิศเฉพาะพระศาสดา และภิกษุสงฆ์จนกระทั่งลับคล่องจักขุ. ในเวลาต่อมา ท่านเข้าไปเฝ้าพระศาสดาฟังธรรมตามกาลเวลา. มีมานไม่เสื่อมแล้วทีเดียว ทำกาละไปบังเกิดขึ้นพรหมโลก. และจุดจากพรหมโลกนั้นแล้วบวชอีก ๕๐๐ ชาติ ได้เป็นผู้มีการอยู่ป่าเป็นวัตร. แม้ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัสสปะ ก็ได้บวชเป็นผู้มีการอยู่ป่าเป็นวัตร บำเพ็ญศตปัจจาคตวัตร ให้บริบูรณ์แล้ว. ได้ยินว่า ผู้ที่ไม่ได้บำเพ็ญวัตรนี้ ชื่อว่าจะบรรลุถึงความเป็นพระมหาสาวกไม่ได้เลย ก็ศตปัจจาคตวัตรพึงทราบโดยนัยที่ท่านกล่าวไว้ ในอรรถกถาที่มาแล้วทั้งหลายนั้นแล บังเกิดในภพดาวดึงส์เทวโลก.

กัณนทคาบสนั้น เสวยทิพยสมบัติด้วยสามารถแห่งการเกิด สลับกันไปในดาวดึงส์พิภพด้วยประการฉะนี้ จุดจากดาวดึงส์พิภพนั้นแล้ว เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และเป็นเจ้าประเทศราชในมนุษย์โลก. นับได้หลายร้อยครั้ง เสวยมนุษย์สมบัติอันโอฬาร ต่อมาในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย. เกิดเป็นน้องชายของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ในเรือนสุมนเศรษฐี ณ กรุงสาวัตถี ได้มีนามว่า สุภูติ.

สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก. ทรงประกาศธรรมจักร เสด็จไปยังกรุงราชคฤห์โดยลำดับ ทรงกระทำการอนุเคราะห์สัตว์โลก โดยการรับมอบพระวิหารเวฬุวันเป็นต้น ในกรุงราชคฤห์นั้น อาศัยกรุงราชคฤห์ประทับอยู่ในป่าสีตวัน. ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ถือเอาเครื่องมือของผู้หมั่นขยันในนครสาวัตถิ สร้างเรือนของเศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์ สดับข่าวการเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้า จึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดา. ผู้เสด็จประทับอยู่ ณ ป่าสีตวัน ดำรงอยู่แล้วในโศคาปัดติผลโดยการเฝ้าครั้งแรกทีเดียว แล้วทูลขอให้พระศาสดาเสด็จมากรุงสาวัตถิอีก. ให้สร้างพระวิหาร โดยการบริจาคทรัพย์ ๑ แสน ไร่ในที่ห่างกันโยชน์หนึ่ง ๆ ในระยะทาง ๔๕ โยชน์ ถัดจากกรุงสาวัตถินั้น มีที่สวนของพระราชกุมารทรงพระนามว่าเชตะ ประมาณ ๘ ไร่ โดยมาตราวัดหลวง ด้วยการเอาทรัพย์ปลูกลงไปเป็นโกฏิก ๆ. ในวันที่พระศาสดาทรงรับพระวิหาร สุกตีกุฎุมพินี้ได้ไปพร้อมกับท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีพึงเทศนา ได้มีศรัทธาบรรพชาแล้ว.

ท่านอุปสมบทแล้วทำมาติกา ๒ ให้คล่องแคล่ว ให้อาจารย์บอกกรรมฐาน บำเพ็ญสมณธรรมในป่า เจริญวิปัสสนา มีเมตตาตามนเป็นบาทบรรลुพระอรหันต์แล้ว. ก็เพราะเมื่อท่านแสดงธรรม ย่อมแสดงธรรมไม่เจาะจง ตามท่านองที่พระศาสดาทรงแสดงแล้ว ฉะนั้น ท่านจึงได้นานว่าเป็นผู้เลิศแห่งภิกษุผู้อยู่โดยไม่มีข้าศึก. เมื่อเที่ยวบิณฑบาต ก็เข้ามาแผ่เมตตาไปทุก ๆ บ้าน ออกจากฉานแล้วจึงรับภิกษา. ด้วยคิดว่า โดยวิธีนี้ทายกทั้งหลายจักมีผลมาก. เพราะฉะนั้น ท่านจึงชื่อว่าเป็นผู้เลิศแห่งทักษิณบุคลทั้งหลาย.

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งสันเลศอันประกอบด้วยองค์ ๒ ว่า คุณอนภิกษุทั้งหลาย พระสุภูติเป็นผู้เลิศแห่งภิกษุสาวกของเรา ผู้มีปกติอยู่ด้วยความไม่มีกิเลส พระสุภูติเป็นผู้เลิศแห่งภิกษุสาวกของเราผู้เป็นทักษิณียบบุคคลดังนี้.

พระมหาเถระนี้ บรรลุพระอรหัตอันเป็นที่สุดของผลแห่งบารมีที่ตนได้บำเพ็ญมา เป็นผู้ฉลาดปรี่องปราชาญในโลก เทียวจาริกไปตามชนบทเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่ชนหมู่มาก ถึงกรุงราชคฤห์แล้วโดยลำดับ ด้วยประการฉะนี้.

พระเจ้าพิมพิสาร ทรงสดับการมาของพระเถระแล้ว เสด็จเข้าไปหา ทรงไหว้แล้วตรัสว่า ท่านผู้เจริญ นิมนต์ท่านอยู่ในที่นี้แหละ ข้าพเจ้าจะสร้างที่อยู่ถวายดังนี้แล้ว เสด็จหลีกไป. พระเถระเมื่อไม่ได้เสนาสนะก็ยังคงกาลให้ผ่านไปในอัปโภกาส (กลางแจ้ง). ด้วยอานุภาพของพระเถระ ฝนไม่ตกเลย.

มนุษย์ทั้งหลาย ถูกภาวะฝนแล้งปิดกั้นคุกคาม จึงพากันไปทำการร้องทุกข์ ที่ประตู่วังของพระราชา. พระราชาทรงใคร่ครวญว่า ด้วยเหตุอะไรหนอแล ฝนจึงไม่ตก แล้วทรงพระดำริว่า ชะรอยพระเถระจะอยู่กลางแจ้ง ฝนจึงไม่ตก แล้วรับสั่งให้สร้างกุฏิมุงด้วยใบไม้ถวายพระเถระแล้วรับสั่งว่า ท่านผู้เจริญ นิมนต์ท่านอยู่ในบรรณกุฎินี้แหละ ไหว้แล้ว เสด็จหลีกไป. พระเถระไปสู่กุฏิแล้วนั่งขัดสมาธิบนอาสนะที่ลาดด้วยหญ้า. ในครั้งนั้น ฝนหยาดเม็ดเล็ก ๆ ตกลงมาทีละน้อย ๆ ไม่ยังสายธารให้ชุ่มชื้นทั่วถึง.

ลำดับนั้น พระเถระประสงค์จะบำบัติภัยอันเกิดแต่ฝนแล้ง แก่ชาว

โลก เมื่อจะประกาศความไม่มีอันตราย ที่เป็นวัตถุภายในและภายนอก
ของตน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ฉนฺนา เม กุฏฺฐิกา** ดังนี้. ความแห่งคำ
เป็นคำถ่มนั้น ท่านกล่าวไว้แล้วเถรคานันนั้นแล.

ชื่อว่า ก็เพราะเหตุไร พระมหาเถระเหล่านั้น จึงประกาศคุณของ
ตน ความว่า พระอริยะทั้งหลายมักน้อยอย่างยิ่ง พิจารณาถึงโลกุตตร-
ธรรมที่คนบรรลุแล้ว อันสงบประณีตอย่างยิ่ง ลึกซึ่งอย่างยิ่ง ที่ตนไม่
เคยบรรลุโดยกาลนานนี้ จึงประกาศคุณของตน เพื่อแสดงอุทานอันกำลัง
ปีติช่วยกระตุ้นเตือนให้อาจหาญ และเพื่อแสดงภาวะที่พระศาสนาเป็นธรรม
นำสัตว์ออกจากทุกข์. ด้วยอำนาจอริยาศัยของเวไนยสัตว์ทั้งหลาย พระ-
โลกนาถจึงทรงประกาศคุณของพระองค์ โดยนัยมีอาทิว่า ภิกษุทั้งหลาย
ตถาคตผู้ประกอบด้วยทศพลญาณ เป็นผู้แก้กล่าวในเวสารัชชญาณดังนี้
ฉนฺใด แม้อาถม ก็เป็นคาถาพยากรณ์พระอรหันต์ผล ฉนฺนั้น.

ท่านได้บรรลุพระอรหันต์ผล และได้รับตำแหน่งเอตทัคคะอย่างนี้
แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน แล้วเกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพ-
จริยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **หิมนุตฺตสุวิฑูเร** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **หิมนุตฺต** ความว่า ในที่ไม่ไกล คือ
ในที่ใกล้เคียง ได้แก่ ณ เจริงแห่งหิมวันตบรรพต. อธิบายว่าเป็นที่สัตถุจร
อันสมบูรณ์ด้วยคมนาคมแห่งเหล่ามนุษย์. บทว่า **นิสฺโส นาม ปพฺพโต**
เชื่อมความว่า ได้มีภูเขาอันล้วนแล้วด้วยหิน ว่าโดยชื่อ ชื่อว่า นิสสะ
เพราะประเสริฐที่สุดกว่าภูเขาทั้งหลาย. บทว่า **อสุตฺโม สุกโต มยฺหิ**
ความว่า ได้สร้างที่อยู่ด้วยดีให้เป็นอาศรม เพื่อประโยชน์แก่การอยู่ของ
เราที่ภูเขานั้น. อธิบายว่า สร้างโดยอาการอย่างดี ด้วยสามารถแห่งกุฎีที่ปัก

กลางคืน ที่พักกลางวัน มีรั้วล้อมรอบเป็นต้น. บทว่า **ปณฺณสาลา** **สุมาปิตา** ความว่า ศาลาที่มุงด้วยใบไม้ได้สร้างให้สำเร็จด้วยดี เพื่อเป็นที่อาศัยของเรา.

บทว่า **โกสิโย นาม นามน** ความว่า โดยนามที่มารดาบิดา ตั้งให้ว่า **โกสิยะ**. มีเศรษฐีเรื่อง คือมีเศรษฐีปรากฏ ได้ก็มีเศรษฐี. เราผู้เดียวเท่านั้น เพราะไม่มีผู้อื่นเป็นเพื่อนสอง. เชื่อมความว่า เราเป็นชฎิลคาบสคือผู้ทรงไว้ซึ่งชฎา ไม่มีเพื่อนสอง คือเว้น จากคาบสคนที่ ๒ ในกาลนั้นเราอยู่ที่ภูเขา ชื่อว่า นิสกะ. บทว่า **ผลํ มุลญจ ปณฺณญจ** **น ญฺชามิ อหํ ตทา** ความว่า ในกาลนั้น คือในกาลที่เราอยู่ที่นิสกะบรรพตนั้น เราไม่ได้บริโภคผลไม้ เหง้ามันและใบไม้ที่เก็บจากต้น. เมื่อแสดงถึงข้อนี้ว่า เป็นเช่นนี้ จะเป็นอยู่ได้อย่างไร จึงกล่าวว่า **ปวตุตํ** **วสุปาทาหํ** ดังนี้. เชื่อมความว่า ในกาลนั้นเราอาศัยใบไม้เป็นต้น ที่หล่นเองในที่นั้น ๆ คือที่ตกไปตามธรรมชาติของตน เป็นอาหารเลี้ยงชีพ อีกอย่างหนึ่งบาลีว่า **ปวตุตปณฺฑุปณฺณานิ** ดังนี้ก็มี. ความว่า เราอาศัยใบไม้เหลืองที่หล่นเองเลี้ยงชีพ.

บทว่า **นาหํ โกเปมิ อาชีวี** ความว่า เราแม้เมื่อจะสละชีวิตคือเมื่อทำการบริจาค ย่อมไม่ยังสัมมาอาชีวะให้กำเริบคือให้พินาศ ในการแสวงหาอาหาร มีมูลผลาผลเป็นต้น ด้วยอำนาจตัณหา. บทว่า **อาราธมิ สกํ จิตฺตํ** ความว่า ย่อมยังจิตคือใจของคนให้ยินดี คือให้เลื่อมใส ด้วยความมักน้อยและสันโดษ. บทว่า **วิพฺซเขมิ อนสนํ** ความว่า เราเว้นการแสวงหาอันไม่สมควร ด้วยอำนาจกรรมมีเวชกรรม และทุตกรรมเป็นต้น ให้ห่างไกล. บทว่า **ราคุปตํ หิตํ จิตฺตํ** ความว่า เมื่อใดคือในกาลใด

จิตของเราสัมปยุตด้วยราคะย่อมเกิดขึ้น ในกาลนั้นเราพิจารณาตนด้วยตนเอง คือพิจารณาด้วยญาณแล้วบรรเทา. บทว่า เอกคุโศ ตัมเมมหิ ความว่า เราเป็นผู้มีอารมณ์ตั้งมั่น ในอารมณ์แห่งกรรมฐานอย่างหนึ่ง ย่อมฝึกคือกระทำการทรมานจิตที่ประกอบด้วยราคะ.

บทว่า รชชเส รชชนีเย จ ความว่า ท่านกำหนด คือคิดอยู่ใน อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด คือในวัตถุมีรูปอารมณ์เป็นต้น. บทว่า ทุสฺสนีเย จ ทุสฺสเส ความว่า ท่านจัดเคือง ในอารมณ์อันเป็นที่ จัดเคือง คือในวัตถุอันกระทำความประทุษร้าย. บทว่า มุยฺหเส โฆหนีเย จ ความว่า ท่านเป็นผู้ล้มลงในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความหลง คือในวัตถุอันกระทำให้ถึงความหลง. เชื่อมความว่า เพราะฉะนั้น เราย่อม ฝึกตนอย่างนี้ว่า ท่านจงออกไปคือหลีกเลี่ยงไปจากป่า คือจากการอยู่ป่า.

บทว่า ติมฺพฺรุตกวนฺณาโก ความว่า พระพุทธเจ้าผู้มีพระรัศมี เหมือนผลมะพลับมีสีดังทองคำ. อธิบายว่า มีสีเหมือนทองชมพูนุท. คำ ที่เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบบรรดกถาสุภคิเถราปทาน

อุปวาณเถราปทานที่ ๒ (๒๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายธง

[๒๔] พระสัมพุทธชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้จบธรรม
ทั้งปวง ทรงรุ่งเรืองดังกองไฟ เสด็จปรินิพพานแล้ว.

มหาชนมาประชุมกันบูชาพระตถาคต กระทำจิตกาชาธ
อย่างสวยงามแล้วปลงพระสรีระ.

มหาชนทั้งหมดพร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ทำสรีริกิจเสร็จ
แล้ว รวบรวมพระธาตุไว้ ณ ที่นั้น ได้สร้างพระพุทธรูปไว้.

ชั้นที่ ๑ แห่งพระพุทธรูปนั้นสำเร็จด้วยทอง ชั้นที่ ๒
สำเร็จด้วยแก้วมณี ชั้นที่ ๓ สำเร็จด้วยเงิน ชั้นที่ ๔ สำเร็จ
ด้วยแก้วผลึก. ชั้นที่ ๕ ในพระพุทธรูปนั้น สำเร็จด้วยแก้ว
ทับทิม ชั้นที่ ๖ สำเร็จด้วยแก้วลาย ชั้นบนสำเร็จด้วยรัตนะ
ล้วน.

ทางเดินสำเร็จด้วยแก้วมณี ไฟที่สำเร็จด้วยรัตนะ พระ-
สถูปสำเร็จด้วยทองล้วน ๆ สูงสุดหนึ่งโยชน์ เวลานั้น เทวดา
ทั้งหลายมาร่วมประชุมปรึกษากัน ณ ที่นั้นว่า แม้พวกเราจัก
สร้างพระสถูปถวายแต่พระโลกนาถผู้คงที่.

พระธาตุจะได้ไม่เรียราย พระสรีระจะรวมเป็นอันเดียวกัน
เราทั้งหลายจักทำกุญแจใส่ในพระพุทธรูปนี้.

เทวดาทั้งหลายจึงยังโยชน์อื่นให้เจริญด้วยรัตนะ ๗ ประ-
การ (เทวดาทั้งหลายจึงนิรมิตพระสถูปให้สูงเพิ่มขึ้นอีกโยชน์

หนึ่ง ด้วยรัตนะ ๗ ประการ) พระสถูปจึงสูง ๒ โยชน์ สว่างไสวจัดความมืดได้.

นาคทั้งหลายมาประชุมร่วมปรึกษากัน ณ ที่นั้นในเวลานั้น ว่า มนุษย์และเทวดาได้สร้างพระพุทธรูปแล้ว.

เราทั้งหลายอย่าได้ประมาทเลย ดังมนุษย์กับเทวดาไม่ประมาท แม้พวกเราก็จักสร้างพระสถูปถวายแด่พระโลกนาถผู้คงที่.

นาคเหล่านั้น จึงร่วมกันรวบรวมแก้วอินทนิล แก้วมหานิล และแก้วมณีมีรัศมีโชติช่วงปกปิดพระพุทธรูป พระพุทธรูปเจดีย์ประมาณเท่านั้น สำเร็จด้วยแก้วมณี ล้วน สูงสุด ๓ โยชน์ ส่องแสงสว่างไสวในเวลานั้น.

ฝูงครุฑมาประชุมร่วมปรึกษาในเวลานั้นว่า มนุษย์เทวดาและนาคได้สร้างพระพุทธรูปแล้ว. เราทั้งหลายอย่าประมาทเลย ดังมนุษย์เป็นต้นกับเทวดาไม่ประมาท แม้พวกเราก็จักสร้างสถูปถวายแด่พระโลกนาถผู้คงที่.

ฝูงครุฑจึงได้สร้างสถูปอันสำเร็จด้วยแก้วมณีล้วน และกุญแจก็เช่นนั้น ได้สร้างพระพุทธรูปเจดีย์ต่อขึ้นไปให้สูงอีก โยชน์หนึ่ง.

พระพุทธรูปสูงสุด ๔ โยชน์รุ่งเรืองอยู่ ยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสว ดังพระอาทิตย์อุทัยฉะนั้น และพวกกุมภภัณฑ์ก็มาประชุมร่วมปรึกษากันในเวลานั้นว่า พวกมนุษย์และพวกเทวดาฝูงนาคและฝูงครุฑ ได้สร้างสถูปอันอุดม ถวายเฉพาะแต่

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ พวกเราอย่าได้ประมาทเลย ดังมนุษย์
เป็นต้นกับเทวดาไม่ประมาท.

แม้พวกเราก็จักสร้างสถูป ถวายแด่พระโลกนาถผู้คงที่
พวกเรจักปกปิดพระพุทธเจดีย์ต่อขึ้นไปด้วยรัตนะ พวก
กุมภันท์ได้สร้างพระพุทธเจดีย์ต่อขึ้นไปในที่สุดอีกโยชน์หนึ่ง.

เวลานั้น พระสถูปสูงสุด ๕ โยชน์ สว่างไสวอยู่ พวก
ยักษ์มาประชุมร่วมปรึกษากัน ณ ที่นั้นในเวลานั้นว่า

เวลานั้น มนุษย์ เทวดา นาค กุมภันท์ (และ) ครุฑ
ได้พากันสร้างสถูปอันอุดม ถวายเฉพาะแด่พระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐสุด พวกเราอย่าได้ประมาทเลย ดังมนุษย์เป็นต้น
พร้อมกับเทวดาไม่ประมาท.

แม้พวกเราก็จักสร้างสถูปถวายแด่พระโลกนาถผู้คงที่ พวก
เรจักปกปิดพระพุทธเจดีย์ต่อขึ้นไปด้วยแก้วผลึก พวกยักษ์
จึงสร้างพระพุทธเจดีย์ ต่อขึ้นไปในที่สุดอีกโยชน์หนึ่ง เวลา
นั้น พระสถูปจึงสูงสุด ๖ โยชน์ สว่างไสวอยู่.

พวกคนธรรพ์พากันมาประชุมร่วมปรึกษากันในเวลานั้นว่า
สัตว์ทั้งปวง คือ มนุษย์ เทวดา นาค ครุฑ กุมภันท์และ
ยักษ์ พากันสร้างพระพุทธสถูปแล้ว บรรดาสัตว์เหล่านี้ พวก
เรายังไม่ได้สร้าง แม้พวกเราก็จักสร้างสถูปถวายแด่พระโลก-
นาถผู้คงที่.

พวกคนธรรพ์จึงพากันสร้างไฟที่ ๗ ชั้น ได้สร้างตลอด

ทั้งทางเดิน เวลานั้น พวกคนธรรมดาได้สร้างสถูปสำเร็จด้วย
ทองคำล้วน.

ในกาลนั้น พระสถูปจึงสูงสุด ๗ โยชน์ สว่างไสวอยู่
ไม่ปรากฏกลางคืน กลางวัน แสงสว่างมีอยู่เสมอไป.

พระจันทร์พระอาทิตย์พร้อมทั้งดาว กรอบงำร์ศมีพระสถูป
นั้นไม่ได้ ก็แสงสว่างโพลงไปไกลร้อยโยชน์โดยรอบ (พระ-
สถูป).

ในเวลานั้น มนุษย์เหล่าใดจะบูชาพระสถูป พวกเขาไม่
ต้องขึ้นพระสถูป พวกเขายกขึ้นไว้ในอากาศ ยักษ์ตนหนึ่ง
ที่พวกเทวดาตั้งไว้ ชื่อว่าภิสัมมตะ ยกธงหรือพวงดอกไม้
ให้ขึ้นไปในเบื้องสูง.

มนุษย์เหล่านั้นมองไม่เห็นยักษ์ เห็นแต่พวงดอกไม้ขึ้นไป
ครั้นเห็นเช่นนี้แล้วก็กลับไป มนุษย์ทั้งหมดยอมไปสู่สุคติ.

มนุษย์เหล่าใดชอบใจในปาพจน์ และเหล่าใดเลื่อมใส
ในพระศาสนา ต้องการจะเห็นปาหารีย์ ย่อมบูชาพระสถูป.

เวลานั้น เราเป็นคนยากไร้อยู่ในเมืองหังสวดี เราได้เห็น
หมู่ชนเบิกบาน จึงคิดอย่างนี้ในเวลานั้นว่า เรือนพระธาตุ
เช่นนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระองค์นี้โอฬาร ก็หมู่ชนเหล่านี้มีใจยินดี ไม่รู้จักอัมใน
สักการะที่ทำอยู่.

แม้เราก็จักทำสักการะแด่พระโลกนาถผู้คงที่บ้าง เราจัก
เป็นทายาทในธรรมของพระองค์ในอนาคต.

เราจึงต้องเอาเชือกผูกผ้าห่มของเราอันชักชาวสะอาดแล้ว คล้องไว้ที่ยอดไม้ไผ่ ยกเป็นธงขึ้นไว้ในอากาศ.

ยักษ์อภิสิทธิ์มตะจับธงของเรานำขึ้นไปในอัมพร เราเห็นธงอันลมสะบัด ได้เกิดความยินดีอย่างยิ่ง เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระสถูปนั้นแล้ว เข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง กราบไหว้ภิกษุนั้น ได้สอบถามถึงผลในถาวรทายธ.

ท่านยังความเพลิดเพลินและปีติให้เกิดแก่เรา กล่าวแก่เราว่า ท่านจักได้เสวยวิบากของธงนั้นในกาลทั้งปวง.

จตุรงคเสนา คือ พลช้าง พลม้า พลรถ และพลเดินเท้า จักแวดล้อมท่านอยู่เป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการถวายธ.

ดนตรี ๖ หมื่นและกลองเกรียนประดับสวयงามจะประโคมแวดล้อมท่านเป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการถวายธ.

หญิงสาวแปดหมื่นหกพันผู้ประดับงดงาม มีผ้าและอาภรณ์วิจิตร สวมใส่แก้วมณีและกุธาทล หน้าแลลัม แยมยืมมีตะโพกผึ่งผาย เอวบาง จักแวดล้อม (บำเรอ) ท่านเป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการถวายธ.

ท่านจักรัณรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด ๓ หมื่นกับ จักได้เป็นจอมเทวดาเสวยเทวรัชสมบัติอยู่ ๘๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑,๐๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้.

ในแสนกัป พระศาสดาทรงพระนามว่าโคดม ซึ่งทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกกราช เสด็จอุบัติในโลก ท่าน

อันกุศลมูลตักเตือน เคลื่อนจากทวโลกแล้ว ประกอบด้วย
บุญธรรม จักเกิดเป็นบุตรพราหมณ์ ท่านจักละทรัพย์ ๘๐ โกฏิ
ทาสและกรรมกรเป็นอันมาก ออกบวชในพระศาสนาของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าโคดม ท่านจักยังพระสัม-
พุทธเจ้า พระนามว่าโคดมศากยบุตรผู้ประเสริฐให้โปรดปราน
แล้ว จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีชื่อว่า อุปวาณะ.

กรรมที่เราทำแล้วในแสนกัป ให้ผลแก่เราในที่นี้แล้ว
เราเผากิเลสของเราแล้ว คุณกำลังถูกศรพันแฉ่งไปแล้ว เมื่อ
เราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔ ชงทั้งหลาย
จักยกขึ้นโดยรอบ ๓ โยชน์ทุกเมื่อ ในแสนกัปแต่กัปนี้ เรา
ได้ทำกรรมใดไว้ ในเวลานั้น ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราไม่
รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายชง คุณพิเศษเหล่านี้ คือ
ปฏิบัติสมาธิ ๔ วิโมกข์ ๘ และเมื้อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้ง
ชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้วขณะนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระอุปวาณะเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ
ฉะนี้แล.

จบอุปวาณะเถรอปทาน

๒๒. อรรถถาอุปวาณเถราปทาน

อปทานของท่านพระอุปวาณเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตฺตโร นาม
ชิโน ดังนี้.

ท่านอุปวาณเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญชริการไว้ในพระพุทธเจ้า
องค์ก่อน ๆ ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัย แห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตฺตระ บังเกิดในตระกูล
แห่งคนขัดสน บรรลุนิติภาวะแล้ว เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพาน
เมื่อมนุษย์ เทวดา นาค กรุฑ กุมภินท์ ยักษ์ และคนธรรพ์ทั้งหลาย
ต่างถือเอาพระธาตุของพระองค์มากกระทำพระสฐูปสำเร็จด้วยรัตนะทั้ง ๗ สูง
๗ โยชน์ เขาได้เอาผ้าอุตราสงค์ของตน ซึ่งขาวสะอาดบริสุทธิ์ ผูก
ปลายไม้ไผ่ทำเป็นธงแล้วทำการบูชา. ยักษ์เสนาบดี นามว่า อภิสัมมตกะ
อันเทวดาทั้งหลายแต่งตั้งไว้ เพื่ออารักขาสถานที่บูชาพระเจดีย์ มีกายไม่
ปรากฏ ถือธงในอากาศกระทำประทักษิณพระเจดีย์ ๗ รอบ. เขาเห็น
ดังนั้นได้เป็นผู้มีใจเลื่อมใสเกินประมาณ ด้วยบุญกรรมนั้น เขาท่องเที่ยว
ไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เกิดในตระกูลพราหมณ์ ในพุทธชุปบาท
กาลนี้ ได้นามว่า อุปวาณะ เจริญวัยแล้ว เห็นพุทธานุภาพในคราวทรง
รับมอบพระเชตะวันวิหาร เป็นผู้ได้ศรัทธาบวชแล้ว กระทำกรรมใน
วิปัสสนา บรรลุพระอรหัตแล้ว ได้เป็นผู้อภิญญา ๖. ในกาลใดความ
ไม่ผาสุกได้มีแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ในกาลนั้น พระเถระได้น้อมนําน้ำร้อน
น้ำปานะ และเกสัช เห็นปานนั้นเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า. ด้วย
เหตุนี้ พระโรคของพระศาสดานั้นจึงสงบ. พระศาสดาได้ทรงกระทำ
อนุโมทนาแก่ท่าน.

ท่านได้บรรลุอรหัตผล ได้รับตำแหน่งเอกทัคคะอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศปุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปทุมุตตโร นาม ชินो ดังนี้. เชื่อมความว่า พระชินเจ้าคือ พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงชนะมาร ๕ พระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ถึงฝั่งคือโลกิยธรรม และโลกุตตรธรรมทั้งปวงในที่นั้น บรรลุถึงที่สุดคือพระนิพพาน ทรงโพลงพระพุทธรศมีมีพระณะ ๖ ให้สว่างไสวดุจกองเพลิง ทรงยังสัตว์โลกทั้งปวงให้สว่างไสวด้วยความโชติช่วงคือพระสัทธรรม เป็นพระสัมพุทธะ คือเป็นผู้ตรัสรู้ดี ทรงปลูกหมู่สัตว์ผู้ตกอยู่ในความหลับคืออวิชา ให้ตื่นจากกิเลสนิทรารวมทั้งवासนา ทรงมีพระเนตรเบิกบานเต็มที่ ดุจดอกบัวแย้มบาน ทรงปรินิพพาน คือปรินิพพานด้วยกิเลสนิพพาน ถึงสถานที่ใคร ๆ ไม่เห็น.

บทว่า ชงฺฆา ความว่า มีบันไดที่ผูกพันไว้ เพื่อประโยชน์แก่อันตั้งไว้ซึ่งอิฐที่จะพึงก่อในเวลากระทำพระเจดีย์.

บทว่า สุโขติ รชเคนาหิ ความว่า เราได้ทำผ้าอุตราสงค์ที่บุรุษผู้ซักผ้าซักดีแล้วที่ปลายไม้ไผ่ แล้วโยนขึ้นไปให้เป็นธง อธิบายว่า ให้ยกขึ้นไปไว้ในอัมพรอากาศ. คำที่เหลือ รู้ได้ง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาอุปวาสนเถราปทาน

ศีลสมาคมนิยเถราปทานที่ ๓ (๒๓)

ว่าด้วยผลแห่งการรับสรณะ ๓

[๒๕] เราเป็นคนบำรุงมารดาบิดา อยู่ในนครจันทวดีเวลานั้น เราเลี้ยงดูมารดาบิดาของเราผู้ตบอด เรานั่งอยู่ในที่ลับ คิดอย่างนี้ในเวลานั้นว่า เราเลี้ยงดูมารดาบิดาอยู่ จึงไม่ได้บวช.

โลกทั้งหลายอันความมืดมนอนธการปิดแล้ว ย่อมถูกไฟ ๓ กองเผา เมื่อเราเกิดแล้วในภพเช่นนี้ ไม่มีใครจะเป็นผู้แนะนำ.

พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติแล้วในโลก บัดนี้พระพุทธศาสนา กำลังรุ่งเรือง สัตว์ผู้ใคร่บุญอาจรื้อถอนตนขึ้นได้ เราจะรับสรณะ ๓ แล้วจะรักษาให้ บริบูรณ์ ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำแล้วนั้น เราจะพันทุกติได้.

เราได้เข้าไปหาท่านพระสมณะชื่อนิสกะ อัครสาวกของพระพุทธเจ้าแล้ว ตรัสสรณคมน์.

ในครั้งนั้นเรามีอายุได้แสนปี ได้รักษาสรณคมน์ให้บริบูรณ์ตลอด เวลาเท่านั้น เมื่อกาลที่สุดล่วงไป เราได้ระลึกถึงสรณคมน์ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำแล้วนั้น เราได้ไปสู่ภพดาวดึงส์.

เมื่อเรายังอยู่ในเทวโลก ประกอบแต่บุญกรรม เราอุบัติ ณ ประเทศใด ๆ เราย่อมได้เหตุ ๘ ประการ คือในประเทศนั้น ๆ เราเป็นผู้อันเขาบูชาทุกทิศ ๑ เป็นผู้มียัญญาคนกล้า ๑ เทวดาทั้งปวงย่อมประพฤติตามเรา ๑ เราย่อมได้โลกสมบัติ

ไม่ขาดสาย ๑ เป็นผู้มีผิวพรรณดั่งทอง. เป็นผู้มีปฏิภาณในที่ทั้งปวง. เป็นผู้ไม่หวั่นไหวต่อมิตร ๑ ยศของเราสูงสุด ๑.

เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยเทวราชสมบัติอยู่ ๘๐ ครั้ง อันนางอัปสรแวดล้อมเสวยสุขอันเป็นทิพย์.

เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณนานับมิได้.

เมื่อถึงภพสุดท้าย เราประกอบด้วยบุญกรรม เกิดในสกุลพราหมณ์มหาศาล มั่งคั่งที่สุดในนครสาวัตถี.

เวลาเย็น (วันหนึ่ง)เราต้องการจะเล่น แวดล้อมด้วยพวกเด็ก ออกจากนครแล้ว เข้าไปสู่สังฆาราม ณ ที่นั้นเราได้เห็นพระสมณะผู้พิเศษแล้ว ไม่มีอุปธิ ท่านแสดงธรรมแก่เรา และได้ให้สัระณะแก่เรา.

เรานั้นฟังสัระณะแล้ว ระลึกถึงสัระณะของเราได้ นั่งอยู่บนอาสนะอันหนึ่งได้บรรลอรหัต เราได้บรรลอรหัตนับแต่เกิดได้เจ็ดปี พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุ ทรงรู้คุณของเราแล้ว ทรงประทานอุปสมบท ในกัปอันประมาณมิได้แต่กัปนี้ เราได้ถึงสัระณะ กรรมที่เราทำดีแล้วเพียงนั้น ได้ให้ผลแก่เรา ณ ที่นี้.

สัระณะเรารักชาติแล้ว ความปรารถนาแห่งใจเราตั้งไว้ดีแล้ว เราได้เสวยศทุกอย่างแล้ว ได้บรรลอบทอันไม่หวั่นไหว ท่านเหล่าใดมีความต้องการฟัง ท่านเหล่านั้นจงฟังเรากล่าว เราจักบอกความแห่งบทที่เราเห็นเองแก่ท่านทั้งหลาย.

พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติแล้วในโลก ศาสนาของพระชินเจ้า
เป็นไปอยู่ พระองค์ทรงตักลงอมฤต อันเป็นเครื่องบรรเทา
ถูกร คือความโศกได้ ท่านทั้งหลายพึงทำสักการะอันยิ่งใน
บุญเขตอันยอดเยี่ยม ตามกำลังของตน.

ท่านทั้งหลายจักพบนิพพาน ท่านทั้งหลายจงรับไตรสรณ-
คมน์ จงรับศีล ๕ ยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าแล้ว จัก
ทำที่สุดทุกข์ได้ ท่านทั้งหลายจงยกเราเป็นสาวกอย่าง รักษาศีล
แล้ว แม้ทุกท่านก็จักได้บรรลอรหัตโดยไม่นานเลย.

เราเป็นผู้มีวิชา ๓ บรรลอุทธีวิธี ฉลาดในเจโตปริยญาณ
ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์ ขอ
ถวายบังคม จรณะของพระศาสดา ในกัปอันประมาณมิได้แต่
กัปนี้เราได้นับถือพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เราไม่รู้จักทุกข์เลย
นี่เป็นผลในการถึงสรณคมน์.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมข ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระติณีสรรณาคมนิเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณีสรรณาคมนิเถรอปทาน

๒๓. อรรถกถาตีติสรณคมนิยเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระตีติสรณคมนิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **นกร**
พนฺธุมติยา ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ
สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระพุทธเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูล ในพันธุมดินนคร ได้อุปฐาก
มารดาและบิดาผู้บอด. วันหนึ่ง ท่านคิดว่า เราเมื่ออุปฐากมารดาบิดาก็
จะไม่ได้บวช ถ้ากระไร เราจักยึดเอาสภาวะ ๓ จักพ้นจากทุกข์ได้ด้วย
ประการนี้ ดังนี้แล้ว จึงเข้าไปหาพระอัครสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี ชื่อว่านิสกะแล้วถือเอาสภาวะ ๓. ท่านรักษาสภาวะ๓นั้น
ตลอดแสนปี ด้วยกรรมนั่นเองจึงบังเกิดในภพชั้นดาวดึงส์ เบื้องหน้าแต่
นั้นได้ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติทั้งสอง ใน
พุทธรูปบาทกาลนี้บังเกิดในสกุลมหาศาลในกรุงสาวัตถี รู้เคยสาแล้ว
อายุ ๗ ขวบเท่านั้น แวดล้อมไปด้วยเด็กทั้งหลาย ได้ไปยังสังฆารามแห่ง
หนึ่ง. ในที่นั้นพระเถระผู้จีณาสรูปหนึ่ง แสดงธรรมแก่ท่านแล้วได้ให้
สภาวะทั้งหลาย. ท่านถือเอาสภาวะเหล่านั้น ระลึกถึงสภาวะที่คนเคยรักษา
มา เจริญวิปัสสนาบรรลुพระอรหัต แล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงให้เธอ
ผู้บรรลุพระอรหัตแล้วอุปสมบท.

ท่านบรรลุพระอรหัตได้อุปสมบทแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของคน.
เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทานด้วยอำนาจโสมนัส. จึงกล่าวคำมีอาทิว่า
๑. บาติ เป็น ตีติสรณคมนิยเถราปทาน.

นกร พนฺธมฺมตฺติยา ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มาตุปฺปฐฺจาโก อหุํ
เชื่อมความว่า เราอุปัฏฐากเลี้ยงดูมารดาบิดาอยู่ในพันธุมคินคร.

บทว่า ตมนุชฺฌการปฺปิตฺตา ความว่า ผู้อันความมีดคือโมหะปิดบัง
ไว้. บทว่า ติวิชฺคฺคฺคิหิ ทฺยฺหเร เชื่อมความว่า สัตว์ทั้งปวงถูกไฟ ๓ กอง
คือ ไฟคือราคะ ๑ ไฟคือโทสะ ๑ ไฟคือโมหะ ๑ เผาผลาญแล้ว

บทว่า อฏฺฐ เหตุ ลภามหิ ความว่า เราได้เหตุ ๘ ประการ คือ
เหตุอันเป็นปัจจัยแห่งความสุข. คำที่เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาตีติสรณคมนิยเถราปทาน

ปัญจสีลสมาทานิยเถราปทานที่ ๔ (๒๔)

ว่าด้วยผลแห่งการรักษาเบญจศีล

[๒๖] เวลานั้น เราเป็นคนที่ทำงานรับจ้างอยู่ในนครจันทวัติ เรามัวประกอบในการนำมาซึ่งการงานของผู้อื่น จึงไม่ได้บวช โลกทั้งหลายถูกความมึดใหญ่หลวงปิดบังแล้ว ย่อมถูกไฟ ๓ กองเผา เราควรจะไปปลื้มตัวออกไปด้วยอุบายอะไรหนอ.

ไทยธรรมของเราไม่มี และเราเป็นคนยากไร้ ทำงานรับจ้างอยู่ ถ้ากระไร เราพึงรักษาเบญจศีลให้บริบูรณ์เถิด.

เราจึงเข้าไปหาพระภิกษุชื่อนั้นสละ ผู้เป็นสาวกของพระมุณี พระนามว่าอโนมทัสสี แล้วได้รับสิกขาบท ๕.

เวลานั้น เรานี้อายุแสนปี เรายังรักษาเบญจศีลให้บริบูรณ์ตลอดเวลาเท่านั้น เมื่อเวลาใกล้ตายมาถึงเข้า ทวยเทพย่อมยังเราให้ชื่นชม (เชื้อเชิญเรา) ว่า ท่านผู้นิรทุกข์ รอดอันเทียมด้วยมรรคหนึ่งนี้ปรากฏแล้วเพื่อท่าน.

เมื่อจิตดวงสุดท้ายเป็นไป เราได้ระลึกถึงศีลของเรา ด้วยกรรมดีที่ได้ทำแล้วนั้น เราได้ไปสู่ภพดาวดึงส์ ได้เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๐ ครั้ง แวดล้อมด้วยนางอัปสรทั้งหลาย เสวยสุขอันเป็นทิพย์อยู่.

และได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๕ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้.

เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้วเคลื่อนจากเทวโลก มาเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลอันมั่งคั่งในนครเวสาลี.

เมื่อศาสนาของพระชินเจ้ายังรุ่งเรืองอยู่ มารดาและบิดา
ของเราได้รับลิกขาบท ๕ ในเวลาเช้าพรรษา เราฟังเรื่องศีลอยู่
พร้อมกับมารดาบิดา จึงระลึกถึงศีลของเราได้ เรานั่งอยู่
บนอาสนะอันเดียว ได้บรรลอรหัตแล้ว.

เราได้บรรลอรหัตนับแต่เกิดได้ ๕ ปี พระพุทธเจ้าผู้มีจักขุ
ทรงทราบคุณของเราแล้ว ได้ประทานอุปสมบทให้เรา เรา
รักษาลิกขาบท ๕ ให้บริบูรณ์แล้ว ไม่ได้ไปสู่วินิบาตเลย
ตลอดกัปปาประมาณมิได้แต่กัปปี้ เรานั้นได้เสวยยศเพราะ
กำลังแห่งศีลเหล่านั้น.

เมื่อจะประกาศผลของศีลที่เราได้เสวยแล้ว โดยจะนำมา
ประกาศตลอดโกฏิกัปป ก็พึงประกาศได้เพียงส่วนเดียว.

เรารักษาเบญจศีลแล้ว ย่อมได้เหตุ ๓ ประการ คือเรา
เป็นผู้มีอายุยืนนาน ๑ มีโรคสมบัตินาน ๑ มีปัญญาคมกล้า ๑.

เมื่อประกาศผลของศีลทั้งปวงกะหม่อมมนุษย์อันมีประมาณ
ยิ่ง เราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมได้ฐานะเหล่านี้.

พระสาวกของพระชินเจ้าทั้งหลาย ประพฤติอยู่ในศีล
หาประมาณมิได้ ถ้าจะพึงยินดีอยู่ในภพ จะพึงมีผลเช่นไร.

เบญจศีลอันเราผู้เป็นคนรับจ้าง มีความเพียรประพฤติแล้ว
เราพ้นจากเครื่องผูกทั้งปวงได้ในวันนี้ด้วยศีลนั้น ในกัปปอัน
ประมาณมิได้แต่กัปปี้ เรารักษาเบญจศีลแล้ว ไม่รู้จักทุกข์เลย
นี่เป็นผลแห่ง (การรักษ) เบญจศีล.

คุณวิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสันถา ๔ วิโมกษ์ ๘ และแม่

อภิญา ๖ เราพึงทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้วจะนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระปัญจสีลสมาทานิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปัญจสีลสมาทานิยเถรอปทาน

๒๔. อรรถกถาปัญจสีลสมาทานิยเถรอปทาน

อปทานแห่งท่านพระปัญจสีลสมาทานิยเถระมีคำเริ่มต้นว่า นคร
จนทเวติยา ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้ทำบุญการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โนมทัสสี บังเกิดในตระกูลหนึ่ง เป็น
คนขัดสนตามสมควรแก่กุศลกรรมที่คนทำไว้ในภพก่อน จึงมีข้าวน้ำและ
โภชนะน้อย ทำการรับจ้างคนเหล่าอื่นเลี้ยงชีพ รู้ถึงโทษในสงสาร แม้
ประสงค์จะบวชก็มีได้บวช สมาทานศีล ๕ ในสำนักของท่านนิสภเถระ
สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โนมทัสสี. รักษาศีลตลอดแสนปี
เพราะคนเกิดในกาลมีอายุยืน. ด้วยกรรมนั้นท่านจึงท่องเที่ยวไปในเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธบูชากาลนี้ บังเกิดในตระกูลมหาศาลในกรุง
สาวัตถี. เห็นมารดาบิดาสมาทานศีล ระลึกถึงศีลของตน เจริญวิปัสสนา
บรรลुพระอรหัตบวชแล้ว.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพ-
จิตปาทานด้วยอำนาจอุทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า นคร จนฺทวติยา ดังนี้.
บทว่า ภโต อาสํ ททา ความว่า ในกาลนั้น คือในกาลที่เราบำเพ็ญบุญ
เราเป็นคนรับจ้างคือเป็นผู้กระทำการงานเพื่อค่าจ้าง. บทว่า ปรมุขมายเน
ยฺยโต ความว่า เราประกอบแล้วคือกระทำแล้วซึ่งการทำการงานของผู้อื่น
เพื่อค่าจ้าง จึงไม่ได้บวชเพื่อประโยชน์แก่การหลุดพ้นจากสังสาร เพราะ
ไม่มีโอกาส.

บทว่า มนุสฺสการปิตฺตา ความว่า ผู้อันความมืดคือกิเลสใหญ่
ปิดกันไว้. บทว่า ติวริชคฺคฺคิ ทฺยฺหเร ความว่า อันไฟ ๓ กองกล่าวคือ
ไฟคือนรก ไฟคือเปรต ไฟคือสังสาร หมกไหม้อยู่. อธิบายว่า เราพึง
เป็นผู้ปลื้กตนออกไปด้วยอุบายนั้น คือด้วยเหตุนี้. อธิบายว่า ไทยธรรม
คือวัตถุที่ควรจะพึงให้มีข้าวและน้ำเป็นต้นของเราไม่มี เพราะไม่มีข้าว
และน้ำเป็นต้นนั้น เราจึงเป็นคนกำพร้าทุกข์ยาก ต้องทำการรับจ้าง
เลี้ยงชีพ. คำว่า ยนฺนุณฺหาฬิ ปญฺจสึลฺลํ รกฺขเขยฺยํ ปริปุรฺยํ ความว่าเราพึง
สมาทานศีล ๕ ให้บริบูรณ์. ถ้าอะไรแล้ว เราพึงรักษา คือคุ้มครองให้ดี
เจริญงาม.

บทว่า สุวาทิ ยสมฺมณฺหวิ ความว่า เรานั้นเสวยยศใหญ่ในเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลายเนื่องๆ ด้วยอานุภาพแห่งศีลเหล่านั้น. อธิบายว่า การ
ยกย่องผลของศีลเหล่านั้นแม้สิ้น โภกิกัป พึงประกาศทำให้ปรากฏเพียง
ส่วนเดียวเท่านั้น. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปิฎกศีลสมาทานนยเถรปาทาน

อันนสังสาวกเถราปทานที่ ๕ (๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายภิกษา

[๒๗] เราได้ปีติอย่างยิ่ง เพราะได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้มี
พระฉวีวรรณดังทองคำ พระนามว่าสิทธัตถะ เสด็จดำเนิน
อยู่ในระหว่างตลาด เช่นกับเสาค่ายทอง มีพระลักษณะ
ประเสริฐ ๓๒ ประการ ดังดวงประทีปส่องโลกให้โชติช่วง
หาประมาณมิได้ ไม่มีใครเปรียบ ฝึกพระองค์แล้ว ทรงความ
รุ่งเรือง.

เราถวายอภิวาทพระสัมพุทธเจ้า นิมนต์พระองค์ผู้มหาภูมิ
ให้สวय พระมุนีผู้ประกอบด้วยกรุณาในโลก ทรงอนุโมทนา
แก่เราในกาลนั้น เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธรเจ้า ผู้ทรง
พระมหากรุณาพระองค์นั้น ทรงทำความชื่นชมอย่างยิ่งแล้ว
บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัปหนึ่ง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้เราได้ถวายทานใดในเวลานั้น ด้วย
ผลแห่งทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ภิกษา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฎิสมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้วจะนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระอันนสังสาวกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอันนสังสาวกเถราปทาน

๒๕. อรรถกถาอันนสังสาวกเถราปทาน

อปทานแห่งท่านพระอันนสังสาวกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวรรณ-
วณฺณํ สมุพฺพชฺชํ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ บังเกิดในเรือนแห่งตระกูล
แห่งหนึ่ง เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงงามด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ และ
มณฑลแห่งพระรัศมีด้านละวา กำลังเสด็จเที่ยวบิณฑบาต มีจิตเลื่อมใส
เชื่อเชิญพระผู้มีพระภาคเจ้าเข้าไปสู่เรือน ให้บริภค้อมหน้าสำราญ ด้วยข้าว
และน้ำอันประเสริฐ. ด้วยจิตที่เลื่อมใสนั้นนั่นแล ท่านจตุตถกัณโถก
นั้นแล้วบังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติ ต่อจากนั้นเสวยเทวสมบัติและ
มนุษย์สมบัติบ่อยๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลหนึ่ง เลื่อมใส
ในพระศาสนาแล้วบวช เจริญวิปัสสนา บรรลุพระอรหัตแล้ว. ท่าน
ได้เป็นผู้มีนามปรากฏว่า **อันนสังสาวกเถระ** ด้วยอำนาจนามแห่งบุญที่ท่าน
ทำไว้ในกาลก่อน.

อยู่มาภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศบุพพริดาปทานของตน ด้วยอำนาจอุทานว่า เราบรรลุพระอรหัต
ด้วยอานุภาพแห่งบุญสมการนี้ ด้วยประการฉะนี้ จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า
สุวรรณวณฺณํ ดังนี้. ในคำนั้นมีอธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด
มีวรรณะเพียงคั่งว่าวรรณะแห่งทอง พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นี้นั้น
ชื่อว่า มีวรรณะเพียงคั่งว่าวรรณะแห่งทอง. ซึ่งพระสัมพุทธะคือพระสิทธัตถะ
ผู้มีวรรณะเพียงคั่งว่าวรรณะแห่งทองพระองค์นั้น. บทว่า **คจฺจนฺตํ**

อนฺตรปณฺเ ความว่า ผู้เสด็จไปอยู่ในระหว่างทางแห่งแถวร้านของ
พ่อค้าทั้งหลาย. บทว่า กณฺจนคฺคฺมิยสฺสกาถํ เชื่อมความว่า เห็นพระ.
ลักษณะเสมือนกับเสาระเนียดอันสำเร็จด้วยทอง มีพระลักษณะ ๓๒ คือ
สมบุรณ์ด้วย พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ผู้ยังโลกให้โชติช่วง คือผู้เป็น
คฺจฺประทีปส่องโลกทั้งสิ้นไม่มีประมาณคือเว้นจากประมาณ ไม่มีผู้ใดเปรียบ
คือเว้นจากผู้เปรียบเทียบ ผู้ทรงไว้ซึ่งความรู้เรื่อง ทรงไว้ซึ่งพระรัศมี
คือทรงไว้ซึ่งพระพุทธรศมีมีวรรณะ ๖ ได้รับปีติอย่างยิ่งคือสูงสุด. คำที่
เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอันนสังสาวกเถรปทาน

รูปทายเถรอปทานที่ ๖ (๒๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายรูป

[๒๘] เรามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายรูปไว้ในพระคันถุภีของพระ-

ผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่
เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ใน
กำเนิดนั้น ๆ เราย่อมเป็นที่รักของชนแม่ทั้งหมด นี่เป็นผล
แห่งการถวายรูป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายรูปใดในเวลานั้น ด้วย
ผลแห่งการถวายรูปนั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายรูป.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเรา
ได้ทำเสร็จแล้วละนี้แล.

ทราบว่า ท่านพระรูปทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ละนี้แล.

จบรูปทายกเถรอปทาน

๒๖. อรรถกถารูปทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระรูปทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า สิทธัตถสูต
ภควโต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล

แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ บังเกิดในเรือนแห่งตระกูล
ทำจิตให้เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ กระทำการ
บูชาด้วยรูปเป็นอันมาก ที่ตนกระทำด้วยไม้จันทน์ กฤษณา และกระ-
ลำพักเป็นต้น. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยสมบัติทั้ง ๒ คือในเทวดาและ
มนุษย์ เป็นผู้ควรบูชาในภพที่บังเกิดแล้ว ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิด
ในเรือนแห่งตระกูลแห่งหนึ่ง บวชในพระศาสนา ด้วยอานุภาพแห่งกุศล
สมภาร เจริญวิปัสสนาบรรลुพระอรหัต โดยชื่อปรากฏในที่ทุกสถาน
ว่า **รูปทายกเถระ** เพราะได้กระทำความบูชาด้วยรูป. ท่านได้บรรลु
พระอรหัตผลแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะแสดง
บุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต** ดังนี้. ประโยชน์
กล่าวคือพระสัมพันธุญาณของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด สำเร็จ
บริบูรณ์แล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น พระนามว่าสิทธัตถะ อธิบายว่า
ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะพระองค์นั้น ผู้ทรงคุณมีความ
เป็นผู้จำแนกแจกธรรมเป็นต้น ผู้ประเสริฐที่สุดโนโลก ผู้สูงสุดในโลก
ทั้งสิ้น. ผู้คงที่ คือผู้คงที่ไม่หวั่นไหวในอิฎฐารมณฺ์และอนิฎฐารมณฺ์. คำที่
เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบรูปทายกเถราปทาน

ปุลินปุชกเถราปทานที่ ๗ (๒๗)

ว่าด้วยผลแห่งการเกลี้ยทราย

[๒๕] เราขนเอาทรายเก่าที่โพธิมณฑลอันอุดม แห่งพระผู้มี-
พระภาคเจ้า พระนามว่าวิปัสสีออกทิ้ง แล้วเกลี้ยทรายอัน
สะอาดไว้.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเป็นทรายใด ด้วยผลการ
ถวายเป็นทรายนั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเป็นทราย.

ในกัปที่ ๕๓ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระราชาครอบครองคน
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีกำลังมาก มีพระนามว่ามหาปุลินะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่า ท่านพระปุลินปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุลินปุชกเถราปทาน

๒๗. อรรถกถาปุณฺณปุชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปุณฺณปุชกเถระ มีคำเริ่มคั้นว่า **วิปสุตฺต**
ภควโต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานุการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปสสิ บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง มีจิต
เลื่อมใสในพระศาสนา นำทนายเก่า ๆ ที่เนินแห่งเจดีย์และเนินโพธิ์ออก
แล้วเกลี้ยทนายชาวเสมียนกับเกสิดแก้วมุกดาใหม่ ๆ แล้วประดับพวงมาลัย.
ด้วยกรรมนั้น ท่านบังเกิดในเทวโลก เสวยทิพย์สมบัติในวิมานทองหลาย
โยชน์ รุ่งโรจน์ไปด้วยแก้วอันเป็นทิพย์ในที่นั้น จุตจากอัทธานั้นแล้ว
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ เสวยมนุษย์สมบัติ
ท่องเที่ยวไป ๆ มา ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลหนึ่งที่สมบูรณ์
ด้วยสมบัติ เลื่อมใสในพระศาสนาบวชแล้ว เจริญวิปัสสนา บรรลุพระ-
อรหัตแล้ว. ท่านปรากฏโดยนามที่เหมือนกันนามแห่งบุญที่ตนกระทำไว้ว่า
ปุณฺณปุชกเถระ ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนเกิดโสมนัส เมื่อจะแสดงบุพพจริตา-
ปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **วิปสุตฺต ภควโต** ดังนี้. ในคำนั้น ชื่อว่า
วิปสุตฺติ เพราะเห็นต่าง ๆ หรือชื่อว่า **วิปสุตฺติ** เพราะเห็นแจ่มแจ้งตลอด
หรือชื่อว่า **วิปสุตฺติ** เพราะเห็นประโยชน์ ต่างด้วยประโยชน์ตน และ
ประโยชน์ผู้อื่นเป็นต้นต่าง ๆ หรือชื่อว่า **วิปสุตฺติ** เพราะเห็นสภาวะธรรม

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 108

อันต่างโดยบัญญัติและปรมาตม์เป็นต้นต่างๆ ที่ชนทรายเก่าๆ ทิ้งเกลี้ยทราย
ใหม่ ๆ อันขาวบริสุทธิ์ ที่ต้นโพธิ์อันสูงสุด คือที่โรงกลมแห่งโพธิพฤกษ์
อันสูงสุด. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปุลินปุชกเถราปทาน

อุตติยเถราปทานที่ ๘ (๒๘)

ว่าด้วยผลแห่งการส่งข้ามฟาก

[๓๐] เวลานั้น เราเป็นจระเข้อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา เรา
ขวนขวายหาเหยื่อของตน ได้ไปยังท่าน้ำ สมัยนั้น พระ-
สยัมภูผู้อัครบุคลพระนามว่าสิทธิทัตตะ พระองค์ประสงค์จะ
เสด็จข้ามแม่น้ำ จึงเสด็จเข้ามาสู่ท่าน้ำ.

ก็เมื่อพระสัมพุทธเจ้าเสด็จมาถึง แม้เราก็มายังถึงที่ท่าน้ำนั้น
เราได้เข้าไปใกล้พระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้กราบทูลตั้งนี้ว่า เชิญ
เสด็จขึ้น (หลังข้าพระองค์) เถิด พระมหาวิรเจ้า ข้าพระองค์
จักข้ามส่งพระองค์ ขอพระองค์ทรงอนุเคราะห์วิสัยของความ
เป็นบิดาแก่ข้าพระองค์เถิด พระมหามุนีเจ้าข้า พระมหามุนี
ทรงสดับคำทูลเชิญของเราแล้วเสด็จขึ้น (หลัง) เรารำเริง มีจิต
ยินดี ได้ข้ามส่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้นำยกของโลก ที่ฝั่ง
แม่น้ำโน้น พระผู้มีพระภาคเจ้าสิทธิทัตตะผู้นำยกของโลก ทรง
ยังเราให้พอใจ ณ ที่นั้นว่า ท่านจักได้บรรลุอมตธรรม.

เราเคลื่อนจากกายนั้นแล้ว ได้ไปสู่เทวโลกแวดล้อมด้วย
นางอัปสร เสวยสุขอันเป็นทิพย์อยู่ เราได้เป็นจอมเทวดา
เสวยเทวรัชสมบัติอยู่ ๗ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็น
ใหญ่ในแผ่นดิน ๓ ครั้ง.

เราขวนขวายในวิเวก มีปัญญาและสำรวมแล้วด้วยดี
ทรงกายอันเป็นที่สุดอยู่ในศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ข้ามส่งพระนราสภ ด้วย

กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งการข้ามส่งพระ
นราศก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระอุตติยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอุตติยเถรอปทาน

๒๘. อรรถกถาอุตติยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอุตติยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า จนุทภากานทีตีเร
ฉังนี้.

พระเถระแม้นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสิทธัตถะ บังเกิดเป็นจระเข้ในแม่น้ำ
ชื่อว่าจันทกาคา เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้ามาใกล้ฝั่งแม่น้ำ มีจิต
เลื่อมใส ประสงค์จะนำไปสู่ฝั่ง จึงนอนที่ใกล้ฝั่งนั่นเอง. พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าวางพระบาททั้งสองไว้บนหลัง เพื่ออนุเคราะห์แก่จระเข้นั้น. เธอ
ยินดี มีใจฟูขึ้น เกิดความอุตสาหะมากด้วยกำลังแห่งปีติ จึงว่ายตัดกระแส
น้ำ รีบนำพระผู้มีพระภาคเจ้าไปสู่ฝั่งโน้น โดยเร็ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
ทราบความเลื่อมใสแห่งจิตของเธอ จึงทรงพยากรณ์ว่า จระเข้ฉะนี้ จุตติจาก

อัฐภาพนี้แล้วจักบังเกิดในเทวโลก จำเดิมแต่นั้น เธอก็ท่องเที่ยวไปใน
สุคตินั้นเอง ในกัปที่ ๘๔ แต่ภัทรกัปนี้ จักบรรลุอมตนิพพาน ดังนี้แล้ว
ก็เสด็จหลีกไป.

เธอท่องเที่ยวไปในสุคตินั้นแหละเหมือนอย่างนั้น ในพุทธรูปบาท-
กาลนี้ บังเกิดเป็นบุตรของพราหมณ์คนหนึ่งในกรุงสาวัตถี. พวกพราหมณ์
ได้ตั้งชื่อเธอว่า อุตติยะ. เธอเจริญวัยแล้ว คิดว่าเราจักแสวงหาอมตธรรม
จึงบวชเป็นปริพาชก วันหนึ่ง เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงเข้าไปเฝ้าถวาย
บังคมแล้วฟังธรรม เป็นผู้ใดศรัทธา บวชในพระศาสนา เพราะความที่
คนไม่ชำระศีลและทักขุให้หมดจด จึงไม่อาจให้คุณวิเศษบังเกิดได้ เห็น
ภิกษุรูปอื่นยังคุณวิเศษให้เกิดขึ้น พยากรณ์พระอรหันต์ผล จึงเข้าไปเฝ้า
พระศาสดาทูลขอโอวาทโดยสังเขป. ฝ่ายพระศาสดา ได้ประทานโอวาทแก่
เธอโดยสังเขปนั้นแล โดยนัยมีอาทิว่า เพราะเหตุที่นั่นนั่นแล อุตติยะ เธอ
จงชำระเบื้องต้นนั้นแลให้หมดจด. เธอตั้งอยู่ในโอวาทเริ่มวิปัสสนาแล้ว.
เมื่อเธอเริ่มวิปัสสนาอาพาธเกิดขึ้นแล้ว เมื่ออาพาธเกิดขึ้น เธอเกิดความ
สังเวช ทราบถึงเรื่องการปรารถนาความเพียร จึงเจริญวิปัสสนาบรรลุพระ-
อรหันต์แล้ว.

ท่านบรรลุพระอรหันต์ผล ตามสมควรแก่กุศลสมภารที่ได้บำเพ็ญมา
ด้วยประการฉะนี้แล้ว ระลึกถึงบุพกรรมของตนแล้ว เกิดโสมนัส เมื่อ
จะประกาศบุพพจิราปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **จันทภาคานทีตีเร** ดังนี้.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **จันทภาคานทีตีเร** ความว่าชื่อว่า จันทภาคานที
เพราะเปล่งแสงสว่างประกอบด้วยสิริอันกลมกลืนกับแสงสว่างแห่งดวง-
จันทร์ กระทำเสียงไหลไปตามพื้นทรายขาวสะอาด และเพราะสมบูรณ์ด้วย

รัศมี และด้วยน้ำใสและมีรสอร่อย. เชื่อมความว่า เราได้เป็นจระเข้ อาศัยอยู่ที่ฝั่งแห่งแม่น้ำจันทกาคานั้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สุสูมาโร** ความว่า ชื่อว่า สูงสูมาระ เพราะกระทำการฆ่าฝูงปลาเล็ก ๆ ให้เป็นชิ้นเล็ก ชิ้นน้อย ความว่า ปลาร้ายคือจระเข้ บทว่า **สโกชนปสุโตหิ** ความว่า เราชวนขวยคือพยายามในโภชนะของตนคือในที่หาอาหารของตน. บทว่า **นทีติตุถุ อคจฺจหิ** ความว่า ในกาลเสด็จมาของพระผู้มีพระภาคเจ้า เราได้ไปถึงท่าแม่น้ำ.

บทว่า **สิทฺฐตุโถ ตมฺหิ สมเย** ความว่า ในกาลที่เราไปสู่ที่นั่น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะเป็นบุคคลเลิศ ประเสริฐสุดในหมู่สัตว์ทั้งปวง แม้พระสยัมภู คือผู้เป็นเอง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จอุบัติแล้ว ปรารถนาจะข้ามฝั่ง คือเข้าถึงฝั่งแม่น้ำ. บทว่า **เปตฺตุติกฺก วิสยํ มยฺหิ** ความว่า การที่เรานำพระองค์ให้ข้ามจากแม่น้ำให้อันบิดาและปู่เป็นต้น นำสืบกันมานั้น เป็นการข้ามไปแห่งมหานุภาพ อันเราให้สำเร็จเรียบร้อยแล้ว. บทว่า **มม อุกฺคฺชฺชนํ สุตฺวา** เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มหามุนี ทรงสดับคำเชื้อเชิญของเราเสด็จขึ้นแล้ว. คำที่เหลือง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุตตยเถราปทาน

เอภัญชลิกเถราปทานที่ ๕ (๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการประนมอัญชลี

[๓๑] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณเปล่งปลั่งดังทอง พระน่านวาวีปัสสี เลิศกว่าผู้นำหมู่ เป็นนระผู้แก้แค้นกล้า ทรงแนะนำดี ทรงฝึกผู้ที่ยังมิได้ฝึก ผู้คงที่ ทรงมีวาตะมาก มีมตุมาก เสด็จดำเนิน ระหว่างตลาด จึงมีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ประนมอัญชลีไหว้.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ประนมอัญชลีไหว้อันใดเวลานั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการประนมอัญชลีไหว้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบวาท่านพระเอภัญชลิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเอภัญชลิกเถราปทาน

๒๕. อรรถกถาเอกัชฌลิกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเอกัชฌลิกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวรรณวณฺณณฺ** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุฉันทิภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าวิปัสสีกำลังเที่ยวบิณฑบาต มีจิตเลื่อมใส ได้ยื่นประคองอัญชโลอยู่แล้ว. ด้วยบุญกรรมนั้น เขาท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ควรแก่การบูชาในทุกสถาน เสวยสมบัติทั้งสอง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลผู้สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วเจริญวิปัสสนา ดำรงอยู่ในพระอรหัตต์แล้ว. ด้วยอำนาจแห่งบุญที่บำเพ็ญมาในกาลก่อน ท่านจึงปรากฏนามว่า **เอกัชฌลิกเถระ** ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เห็นบุญกรรมนั้น เหมือนผลมะขาม-ป้อมอยู่ในฝ่ามือ เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุวรรณวณฺณณฺ** ดังนี้. บทว่า **วิปัสสี สตุตฺวาหคฺคิ** ความว่า ชื่อว่า สัตตวาหะ เพราะนำพวกพ่อค้าเกวียนให้ข้ามกันดาร. อธิบายว่า ให้ข้ามคือให้ข้ามขึ้น ให้ข้ามออก ให้ข้ามพ้น จากวาพันดาร โจรกันดาร ทูพ-ภิกขกันดาร ชักขกันดาร อับปรักขกันดาร (กันดารมีภิกษาน้อย) ให้ถึงภูมิอันเป็นแดงเกษม. โคนั้น ชื่อว่า เป็นหัวหน้าใหญ่แห่งพ่อค้า พระผู้มีพระภาคเจ้าแม่นี้ ชื่อว่าสัตตวาหะ ผู้นำพวกพ่อค้าเกวียน เพราะเป็นผู้

เสมือนผู้นำพวก. จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นย่อมยังเหล่าสัตว์ ผู้
ปรารถนาพระโพธิญาณ ๓ อย่าง ผู้ใดสร้างบุญสมภารไว้ให้ข้าม คือให้ขึ้น
ให้ข้ามออก ให้ข้ามพ้น จากชาติกัณดาร จากพยาธิกัณดาร จากมรณกัณดาร
และจากโสกะปริเทวะทุกข์โทมนัสและอุปายาสกัณดาร จากสงสารกัณดาร
ทั้งปวง อธิบายว่า ให้ถึงบกคือพระนิพพาน. ชื่อว่า **สตฺถวาหฺลฺโล** เพราะ
ท่านเป็นผู้นำหมู่พ่อค้าเกี่ยวขุณฺโณ ผู้ประเสริฐและเป็นประธาน เชื่อมความ
ว่า ซึ่งพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้นำหมู่พ่อค้าเกี่ยวขุณฺโณนั้น.
บทว่า **นรฺวรี** วินายก ความว่า ซึ่งเป็นนระผู้แก้แค้นเพราะมีความบากบั่น.
ไม่ย่อหย่อน ในระหว่างแห่งนระทั้งหลาย. ซึ่งท่านผู้ชื่อนายกะ เพราะนำ
สัตว์ทั้งหลายผู้ได้สร้างบุญสมภารไว้โดยพิเศษ ให้ถึงนครคืออนครนิพพานนั้น.

บทว่า **อทฺตทมนํ** กาทิ ซึ่งท่านผู้ชื่อว่า ผู้ฝึกผู้อื่นผู้ยังไม่ฝึก
เพราะฝึกเหล่าสัตว์ผู้ไม่ได้ฝึก ด้วยกายทวาร วจิตวาร และมโนทวาร
อันประกอบด้วยกิเลสมีราคะ โทสะ และโมหะเป็นต้น ซึ่งผู้ชื่อว่าคงที
เพราะประกอบด้วยคุณมีความเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอิฏฐารมณฺ์ และอนิฏฐา-
รณฺ์เป็นต้น. บทว่า **มหาวาทิ มหฺมตี** ความว่า ผู้ชื่อว่า มหาวาทิ
เพราะมีปกติอยู่ด้วยบุคคลผู้ยิ่งกว่าคน ในระหว่างแห่งบุคคลผู้กล่าวถึงลัทธิ
ของตนและลัทธิของบุคคลอื่น มติอันใหญ่อันเสมอด้วยแผ่นดิน และเสมอ
ด้วยภูเขาสุเมรุของผู้ใดมีอยู่ ผู้นั้นชื่อว่ามิตินใหญ่. คำว่า **มหามติ** นั้น
เป็นคุณยาศิกรณพหุพพิหิสมาส โดยนัยมีอาทิว่า **มหาวาท มหามตี**
สมฺพุทฺธิ ดังนี้. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเอกัณฺชสิกฺกเถราปทาน

โฆมทายกเถราปทานที่ ๑๐ (๓๐)

ว่าด้วยผลแห่งกาลถวายผ้าโฆมะ

[๓๒] เวลานั้น เราเป็นพ่อค้าอยู่ในนครพันธุมดี ด้วยการค้าขายนั้น เราได้เลี้ยงดูภริยา และก่อสร้างกุศลสมบัติ เราต้องการกุศล ได้ถวายผ้าโฆมะผืนหนึ่งแด่พระศาสดาพระนามว่า วิปัสสี ผู้ทรงแสวงหาคุณใหญ่หลวง เสด็จดำเนินอยู่ในถนน.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เวลานั้น เราได้ถวายผ้าโฆมะไปด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขิตเลย นี่เป็นผลของการถวายผ้าโฆมะในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ เราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า สนิชวสันทนะ สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ประการ เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโฆมทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ โฆมทายกเถราปทาน

๓๐. อรรถถาโฆมทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระโฆมทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **นคเร พนฺธุ-
มตฺติยา** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่ง
หนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสยิ่งในพระศาสนา นับถือพระรัตนตรัยว่าเป็น
ของของเรา ฟังธรรมในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี มีใจ
เลื่อมใส ได้กระทำการบูชาด้วยผ้าไหม. ท่านได้กระทำผ้าไหมนั้นนั้นแล
ให้เป็นมูลค่า ทำบุญตลอดชีวิต จากนั้นก็บังเกิดในเทวโลก. เสวยทิพย์-
สุขไปมาในเทวคา ๖ ชั้น จุติจากอภัพนั้นแล้ว เสวยมนุษย์สมบัติมี
อย่างต่าง ๆ มีจักรพรรดิเป็นต้น ในมนุษย์โลก เมื่อบุญสมภารถึงความแก่
รอบแล้ว บังเกิดในเรือนมีตระกูล ในพุทธปรบาทกาลนี้เจริญวัยแล้ว ฟัง
ธรรมในสำนักของพระศาสดาได้ศรัทธาแล้วบรรพชา เจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต. ท่านปรากฏโดยนามแห่งบุญที่ท่านได้ทำไว้ว่า
โฆมทายกเถระ.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของคน เกิดโสมนัส เมื่อจะแสดงปุพพจริดา.
ปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **นคเร พนฺธุมตฺติยา** ดังนี้. ในคำนั้น ญาติ
ท่านเรียกว่า **พนฺธุ** พวกพ้องอยู่สืบต่อกัน มาในนครใด นครนั้นท่านเรียก

ว่า พันธุมดี. คำว่า โรเปมิ พิชสมุปรท ความว่า เราปลูก คือเริ่มตั้งพืช-
สมบัติ คือบุญ มีทานและศีลเป็นต้น.

จบอรรถกถาโฆมทาทยกเถราปทาน

จบอรรถกถาสุฎติวรรคที่ ๓

จบอรรถกถาจุฎกานวาร

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุฎติเถราปทาน ๒. อุปวาณเถราปทาน ๓. ตีนีสรรณาคมนิย-
เถราปทาน ๔. ปัญจสีลสมาทานิยเถราปทาน ๕. อन्नสังสวากเถรา-
ปทาน ๖. ชูปรทาทยกเถราปทาน ๗. ปุลินปุชกเถราปทาน ๘. อุตติ-
เถราปทาน ๙. เอกัญชลิกเถราปทาน ๑๐. โฆมทาทยกเถราปทาน.

กาลารวมทั้งหมดที่ท่านกล่าวไว้มี ๑๘๕ กาลา.

จบสุฎติวรรคที่ ๓

จบกานวารที่ ๔

กุณฑธานวรรคที่ ๔

กุณฑธานเถราปทานที่ ๑ (๓๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลกล้วย

[๓๑] เรามีจิตเลื่อมใส ได้บำรุงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ

สุด ตรัสรู้เอง เป็นอัครบุคคล ซึ่งหลีกเร้นอยู่ตลอด ๗ วัน เรา
รู้เวลาที่พระองค์เสด็จออกจากที่หลีกเร้น ได้ถือผลกล้วยใหญ่
เข้ารูปถวายพระมหามุนีพระนามว่าปทุมุตตระ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าสัพพัญญูผู้นำของโลก เป็นมหามุนี
ทรงยังจิตของเราให้เลื่อมใส ทรงรับไว้แล้วเสวย พระสัม-
พุทธเจ้า ผู้ทรงนำหมู่ชนยอดเยี่ยมเสวยแล้ว ประทับนั่งบน
อาสนะของพระองค์ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ยักษ์เหล่าใดประชุมกันอยู่ที่ภูเขานี้ และคณะฤตในป่า
ทั้งหมดนั้น จงฟังคำเรา ผู้ใดบำรุงพระพุทธเจ้าผู้เที่ยง ดัง
ไกรสรราชสีห์ เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรา
กล่าว

ผู้นั้นจักได้เป็นท้าวเทวราช ๑๑ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ๓๔ ครั้ง ในกัปที่แสน พระศาสดาทรงพระนาม
ว่าโคดมโดยพระโคตร ซึ่งทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกา-
ราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นั้นได้ดำเนินตามระทั้งหลายผู้มีศีล หอาสวะมิได้ จักได้ชื่อ
(อันเหมาะสม) ด้วยวิบากแห่งกรรมอันลามก.

เขาจักได้เป็นโอรสทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์
นั้น อันธรรมนิรมิตแล้ว จักเป็นพระสาวกมีชื่อว่ากุณฑธานะ.

เราประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความสัจด์ เฟงฉาน ยินดีใน
ฉาน ยังพระศาสดาให้ทรงโปรดปราน ไม่มีอาสนะอยู่.

พระชินเจ้าอันพระสาวกทั้งหลายแวดล้อม ห้อมล้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์ ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางสงฆ์แล้ว ทรงให้เรา
รับ
การแจกสลาก.

เราห่มผ้าเวียงป่าข้างหนึ่ง ถวายบังคมพระศาสดาผู้นำ
ของโลก เมื่อภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ ได้รับสลากที่หนึ่งไว้
ข้างหน้าของผู้ประเสริฐ.

ด้วยกรรมนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยังหนุณโลกธาตุให้
หวั่นไหว ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งเราไว้ใน
อัครฐานะ.

เรามีความเพียรอันนำซึ่งธุระ นำความเกษมจากโยคะมา
ให้ เราทรงกายเป็นที่สุดไว้ ในศาสนาของพระสัมมาสัม-
พุทธเจ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฎิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกุนฑธานเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบกุนฑธานเถรอปทาน

กุณฑธานวรรคที่ ๔

๓๑. อรรถกถากุณฑธานเถราปทาน

อปทานของท่านพระกุณฑธานเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สตุดาหิ ปฏิสสุสินิ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิจการไว้ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ สังสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลของพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ท่านเกิดในเรือนมีตระกูลในพระนครหังสวดี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าโดยนัยที่กล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล. ฟังธรรมอยู่ เห็นภิกษุรูปหนึ่ง อันพระศาสดาทรงแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งภิกษุผู้เลิศแห่งภิกษุผู้จับสลากก่อน ประรณาคำแห่งนั้น กระทำบุญสมควรแก่ฐานันดรนั้น ท่องเที่ยวไปแล้ว. ครั้นวันหนึ่งเขาได้น้อมถวาย เครื่องด้วยใหญ่สี่เหลี่ยมเหมือนจุมแห่งมโนศิลา แก่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ผู้ออกจากนิโรธสมาบัติแล้วประทับนั่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับเครื่องด้วยนั้นแล้วเสวย.

ด้วยบุญกรรมนั้น เขาเสวยราชสมบัติทิพย์ในหมู่เทพ ๑๑ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๔ ครั้ง เขากระทำบุญบ่อย ๆ อย่างนี้ แล้วท่องเที่ยวอยู่ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เกิดเป็นภุมมเทวดา ในกาลของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ.

กัธรรมาพระพุทเจ้าผู้ทรงอายุยืนทั้งหลาย. ย่อมไม่มีอุโบสถทุก ๆ ถึงเดือน จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสิ ได้มีอุโบสถในระหว่าง ๖ ปี. ส่วนพระทศพลทรงพระนามว่ากัสสปะ สวดปาติโมกข์ทุก ๆ ๖ เดือน. ในการสวดปาติโมกข์นั้น ภิกษุผู้เป็นสหาย

กัน ๒ รูป ผู้อยู่ประจำ เดินไปด้วยคิดว่าจักกระทำอุโบสถ. ภูมมเทวดา คนนี้ คิดว่าภิกษุ ๒ รูปนี้ รักกันแน่นหนาเหลือเกิน เมื่อมีผู้ทำลาย จะ แดกกันหรือไม่หนอ. มองหาโอกาสเพื่อภิกษุทั้งสองอยู่ เดินไปไม่ห่างภิกษุ ทั้งสองนั้นนัก. ครั้งนั้น พระเถระรูปหนึ่ง ให้พระเถระอีกรูปหนึ่งถือบาตร และจีวรไว้ เดินไปสู่ที่ ๆ มีน้ำสะอาด เพื่อจับถ่ายสรีระ ล้างมือล้างเท้า แล้วออกจากที่ใกล้พุ่มไม้. ภูมมเทวดาแปลงเพศเป็นหญิงรูปงามเดินตาม หลังพระเถระนั้น ไป ทำประหนึ่งสยายผมแล้วเกล้าใหม่ ทำประหนึ่งว่า ปิดฝุ่นออกจากข้างหลัง และทำประหนึ่งว่านุ่งห่มผ้าสาฎกใหม่ เดินตาม หลังพระเถระออกจากพุ่มไม้แล้ว. พระเถระผู้เป็นสหายยืนอยู่ ณ ส่วนข้าง หนึ่ง เห็นเหตุนั้นแล้วเกิดโทมนัส คิดว่า บัดนี้ความรักที่ติดต่อกันมาเป็น เวลานาน กับภิกษุนี้ฉิบหายแล้ว ถ้าเราพึงรู้ว่าเธอเป็นผู้มีกิเลสอย่างนี้ เราจักไม่ทำความคุ้นเคยกับภิกษุนี้ ตลอดกาลนานประมาณเท่านี้ เมื่อ พระเถระมาถึงเท่านั้นก็กล่าวว่า นิมนต์รับเอาบาตรจีวรของท่านไปเถิด ผู้อาวุโส เราไม่ปรารถนาจะร่วมทางกับผู้ที่ลามกเช่นท่าน. หทัยของภิกษุ ผู้ลัทธินั้น ฟังถ้อยคำนั้นแล้ว ได้เป็นประหนึ่งลูกหอกที่คมกริบเสียบแล้ว. ลำดับนั้น ลัทธิภิกษุนั้น จึงพูดกับ พระเถระผู้เป็นสหายว่า ออาวุโส ท่าน พุดอะไรเช่นนั้น เรายังไม่รู้ अबดีแม่เพียงทุกกฏตลอดเวลาที่ประมาณ เท่านี้ ก็วันนี้ท่านกล่าวเราเป็นคนลามก ท่านเห็นอะไรหรือ? พระเถระ ผู้เป็นสหายจึงพูดว่า เรื่องอื่นที่เห็นแล้ว จะมีประโยชน์อะไร ท่านออกมาใน ที่เดียวกัน กับมาตุคามผู้ประดับแล้ว ตกแต่งแล้วอย่างนี้หรือ. พระเถระผู้ ลัทธิกล่าวว่า ออาวุโส เรื่องนี้ไม่มีแก่เราเลย เราไม่เห็นมาตุคามเห็นปานนี้ เลย. แม้เมื่อพระเถระผู้ลัทธิจะกล่าวอย่างนี้ถึง ๓ ครั้ง พระเถระนอกนั้นก็

ไม่เชื่อถ้อยคำ ยึดถือเอาเหตุที่คนเห็นแล้วนั้นแหละว่าเป็นเรื่องจริง. ไม่เดินทางเดียวกับภิกษุนั้น ไปสู่สำนักของพระศาสดาโดยทางอื่น.

ต่อแต่นั้นมา ถึงเวลาที่ภิกษุสงฆ์เข้าสู่โรงอุโบสถ ภิกษุนั้นเห็นลัทธิภิกษุนั้นในโรงอุโบสถ รู้ชัดแล้วก็ออกไปเสียด้วยคิดว่า ภิกษุเช่นนี้มีอยู่ในโรงอุโบสถนี้ เราจักไม่กระทำอุโบสถร่วมกับเธอ ดังนี้แล้วได้ยืนอยู่ในภายนอก. ลำดับนั้น ภูมมเทวดาคิดว่า เราทำกรรมหนักหนอ แล้วแปลงเพศเป็นอุบาสกแก่ไปยังสำนักของภิกษุนั้นกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เหตุไฉนพระคุณเจ้า จึงยืนอยู่ในที่นี้. ภิกษุนั้นตอบว่า คุณก่อนอุบาสก ภิกษุламกรูหนึ่งเข้าไปสู่โรงอุโบสถนี้. เราไม่กระทำอุโบสถร่วมกับเธอ เราคิดดังนี้ จึงออกมายืนอยู่ข้างนอก. ภูมมเทวดา จึงพูดว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านอยู่ถ้อยอย่างนี้เลย ภิกษุนี้มีศีลบริสุทธิ์ ชื่อว่า มาตุคามที่ท่านเห็นแล้ว คือข้าพเจ้าเอง. เพื่อจะทดลองไมตรีของท่านทั้งสองว่า ไมตรีของพระเถระทั้งสองรูปนี้จะมั่นคงหรือไม่มั่นคงหนอ ดังนี้ ข้าพเจ้าผู้อยากดูความที่ท่านทั้งสองจะแตกไมตรีกันหรือไม่ กระทำกรรมนั้นแล้ว. ภิกษุนั้นถามว่า คุณก่อนสัตบุรุษ ก็ท่านเป็นอะไร ภูมมเทวดาตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นภูมมเทวดาคนหนึ่ง. เทวบุตรเมื่อจี๋แจ้งเสร็จ ก็ไม่ดำรงอยู่ในทิพพานภาพ หมอบลงแทบเท้าของพระเถระ อ้อนวอนพระเถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงอดโทษแก่ข้าพเจ้าเถิด พระเถระไม่รู้โทษนั้น ขอท่านจงทำอุโบสถเถิด ดังนี้แล้วนิมนต์ให้พระเถระเข้าไปสู่โรงอุโบสถ. พระเถระนั้น ได้กระทำอุโบสถในที่เดียวกัน ก่อนและได้อยู่ในที่เดียวกันกับภิกษุนั้น ด้วยอำนาจความสนิทสนมอีก ทั้ง

ไม่พุดถึงกรรมของพระเถระนี้. ส่วนพระเถระที่ถูกโจทก์บำเพ็ญวิปัสสนา บ่อย ๆ บรรลุพระอรหัตแล้ว.

ด้วยผลแห่งกรรมนั้น ภูมมเทวดาไม่รอดพ้นจากภัยในอบายตลอด ถึงพุทธานุสรณ์. ก็ถ้าในเวลาไร มาสู่ความเป็นมนุษย์ โทษที่กระทำ ไว้ด้วยกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอื่น ๆ จะหล่นทับถมเขาทีเดียว ในกาลแห่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย. เขาเกิดในสกุลพราหมณ์ ในนคร- สาวัดดี คนทั้งหลายได้ขนานนามเขาว่า **ชานมาณพ**. ชานมาณพเจริญวัย แล้ว เรียนไตรเพทฟังธรรมเทศนาของพระศาสดาในเวลาแก่. มีศรัทธา บวชแล้ว. จำเดิมแต่วันที่ท่านอุปสมบทแล้ว สตรีผู้ประดับแล้ว ตกแต่ง แล้วนางหนึ่งจะปรากฏติดตามท่านอยู่เป็นนิตย์ อย่างนี้คือ เมื่อท่านเข้าบ้าน ก็เข้าบ้านพร้อมกับท่าน เมื่อท่านออกก็ออกด้วย เมื่อท่านเข้าวิหารก็เข้าไปด้วย แม้เมื่อท่านยืนอยู่ก็ยืนอยู่ด้วย.

พระเถระไม่เห็นนางเลย. แต่ด้วยกรรมเก่าของท่าน นางจึงปรากฏ แก่คนเหล่านี้ สตรีทั้งหลายเมื่อถวายข้าวยาสุ ถวายภิกษาในบ้านจะพากัน พุดว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าวยาสุกระบายหนึ่งนี้ สำหรับท่าน อีกกระบาย หนึ่ง สำหรับหญิงผู้เป็นสหายของเราทั้งหลายคนนี้ ดังนี้แล้ว ทำการ เยี้ยหยัน. เป็นความลำบากอย่างยอดเยี่ยมแก่พระเถระ. สามเณรและภิกษุ หนุ่มทั้งหลาย ก็พากัน ห้อมล้อมท่านผู้ไปสู่วิหาร พุดเยาะเย้ยว่า พระธานะ มีเหยี้ยเกิดแล้ว.

ครั้งนั้นท่านจึงเกิดมีนามเพิ่มว่า **กุกกชชานเถระ** ด้วยเหตุนี้เอง ท่านเพียรพยายามแล้วก็ไม่สามารถจะอดกลั้นความเยาะเย้ยอันสามเณรและ ภิกษุหนุ่มเหล่านั้นกระทำอยู่ได้ เกิดบ้ำจิ้นมาพุดว่า พวกท่านสิเป็นเหยี้ย

อุปัชฌาย์ของพวกท่านก็เป็นเหี้ย อาจารย์ก็เป็นเหี้ย. ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลฟ้องแต่พระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระกุณฑฆานะกล่าวคำหยาบอย่างนี้ กับภิกษุหนุ่มและสามเณรทั้งหลาย. พระศาสดาตรัสสั่งให้เรียกพระกุณฑฆานะเถระมา ตรัสถามว่า คุณก่อนชานะได้ยินว่า เธอกล่าวคำหยาบกับสามเณรทั้งหลายหรือ เมื่อพระกุณฑฆานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นความจริงพระเจ้าข้า ดังนี้ จึงตรัสว่า เหตุไฉนเธอจึงกล่าวอย่างนี้. พระกุณฑฆานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คดกลั่นความลำบากเป็นประจำไม่ได้จึงกล่าวอย่างนี้. พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ เธอไม่สามารถจะยังกรรมที่เธอทำไว้ในก่อน ให้สลายไปได้จนถึงวันนี้ เธออยากกล่าวคำหยาบเห็นปานนี้ อีก ดังนี้แล้วตรัสว่า

เธออย่าได้กล่าวคำหยาบกะใคร ๆ ผู้ที่เธอกล่าวแล้วฟัง
กล่าวตอบเธอ เพราะว่า ถ้อยคำแข็งดีให้เกิดทุกข์ อาชญา
ตอบฟังถูกต้องเธอ ถ้าเธอไม่ยังตนให้หวั่นไหวดุจกังสดาล
ถูกขจัดแล้ว เธอจักเป็นผู้ถึงพระนิพพาน ความแข็งดีย่อมไม่มี
แก่เธอ ดังนี้.

และชาวเมืองทั้งหลาย ก็กราบทูลความที่พระเถระนั้นท่องเที่ยวไป
กับมาตุคาม แม่แก่พระเจ้าโกศล. พระราชาส่งราชบุรุษไปด้วยตรัสว่า
คุณก่อนพนาย พวกท่านจงไป จงใคร่ครวญดู ดังนี้แล้ว แม้พระองค์เอง
ก็เสด็จไปสู่ที่อยู่ของพระเถระ ด้วยบริวารจำนวนน้อย แล้วเสด็จประทับ
ยืนดูอยู่ แม่หญิงนั้นก็ปรากฏ เป็นเหมือนยืนอยู่ในที่ไม่ไกล. พระราชา
ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ทรงพระดำริว่า เหตุนี้มีอยู่ จึงเสด็จไปยังที่หญิง

นั้นยืนอยู่ เมื่อพระราชาสด็จมา หญิงนั้นก็ทำเป็นเหมือนเข้าไปสู่บรรณ-
ศาลา อันเป็นที่อยู่ของพระเถระ.

แม้พระราชาก็เสด็จเข้าไปสู่บรรณศาลานั้นแหละ พร้อมกับหญิง
นั้น ทรงตรวจดูทั่ว ๆ ไป ก็ไม่เห็น จึงเข้าพระทัยว่า นี่ไม่ใช่มาตุคาม
คงเป็นกรรมวิบากอย่างหนึ่งของพระเถระ แต่ก่อนแม้ถึงจะเสด็จเข้าไปใกล้
พระเถระก็ไม่ไหวพระเถระ ครั้นทรงทราบว่าเหตุนี้ไม่เป็นจริง จึงเสด็จ
มาไหว้พระเถระแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ตรัสถามว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้าไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาตบ้างหรือ? พระเถระ
ทูลว่า พอสสมควรอยู่ มหาบพิตร. พระราชาตรัสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
กระผมเข้าใจคำพูดของพระคุณเจ้า เมื่อพระคุณเจ้าเที่ยวไปกับสิ่งที่ทำให้
เศร้าหมองเช่นนี้ ใครเล่าจะเลื่อมใส จำเดิมแต่เข้าไป พระคุณเจ้า ไม่ต้อง
มีกิจที่จะต้องไปในที่ไหนๆ โยมจะบำรุงพระคุณเจ้าด้วยปัจจัย ๔ ขอพระ-
คุณเจ้าจงอยู่ประมาทในโยนิโสมนสิการ ดังนี้แล้ว เริ่มถวายภิกษาเป็น
ประจำ พระเถระได้พระราชาก็เป็นผู้อุปถัมภ์ เป็นผู้มีจิตเป็นเอกัคคตารมณ
เพราะมีโภชนะเป็นที่สบาย เจริญวิปัสสนาแล้วบรรลุพระอรหัต จำเดิม
แต่นั้น หญิงนั้นก็หายไป.

ครั้งนั้น มหาสุกัททาอุบาสิกา อยู่ในเรือนแห่งตระกูลที่เป็นมิจฉา-
ทิกฐิ ในอุคคนคร อธิฐานอุโบสถด้วยคิดว่า ขอพระศาสดาจงอนุเคราะห์
เราให้เป็นหญิงปราศจากกลิ่นคิบ ยืนอยู่บนพื้นปราสาทชั้นบน กระทำ
สังกิริยาว่า ขอดอกไม้เหล่านี้ ตั้งอยู่ในภายใน จงตั้งเป็นแพदान ณ
เบื้องบนพระทศพล. ด้วยสัญญานี้ ขอพระทศพลจงรับ ภิกษาของเรา
พร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐รูป ในวันพรุ่งนี้ แล้วเหวี่ยงดอกมะลิไป ๘ กำมือ.

ดอกไม้ทั้งหลายลอยไปแล้ว ตั้งเป็นพदान ณ เบื้องบนของพระศาสดา ในเวลาที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนา. พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นพदान ดอกมะลินั้นแล้ว ทรงรับภิกษาของนางสุภัททาด้วยใจอย่างเดียว. ในวันรุ่งขึ้น เมื่ออรุณตั้งขึ้นแล้ว จึงตรัสกะพระอานนทเถระว่า คุณก่อน อานนท วันนี้พวกเราจักไปภิกขาจารในที่ไกล. เธออย่าให้สลากแก่ภิกษุที่เป็นปุถุชน จงให้สลากแก่ภิกษุที่เป็นพระอริยะเท่านั้น พระเถระแจ้งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโสทั้งหลาย วันนี้พระศาสดาจักเสด็จภิกขาจารในที่ไกล ภิกษุที่เป็นปุถุชนอย่ารับสลาก ภิกษุที่เป็นพระอริยะเท่านั้นจงรับสลากดังนี้ พระกุณฑชานเถระ. เขยียดมือออกไปก่อนทีเดียว โดยพูดว่า อาวุโส ท่านจงนำสลากมา. พระอานนทกล่าวว่า พระศาสดาไม่ตรัสสั่งให้ให้สลากแก่ภิกษุเช่นท่าน ตรัสสั่งให้ให้แก่ภิกษุที่เป็นพระอริยะเท่านั้น ดังนี้แล้วเกิดปริวิตก ไปกราบพูลพระศาสดาแล้ว. พระศาสดาตรัสว่า จงให้สลากแก่ผู้ที่ขอ.

พระเถระคิดว่า ถ้าการให้สลากไม่ควรให้แก่พระกุณฑชานะ. เมื่อเป็นเช่นนั้น พระศาสดาพึงห้ามไว้ ในเรื่องนี้ชะรอยจักมีเหตุ จึงย้อนกลับไป ด้วยคิดว่า เราจักให้สลากแก่พระกุณฑชานะ. ก่อนแต่พระอานนทจะมาถึงนั้นแหละ พระกุณฑชานเถระเข้าจุดตถานมีภิกษุเป็นบาท ยืนอยู่ในอากาศด้วยฤทธิ์ กล่าวว่า อาวุโส อานนท พระศาสดาทรงรู้จักเรา พระศาสดาไม่ทรงห้ามภิกษุเช่นเรา ผู้จับสลากก่อนหรือหกรอก ดังนี้แล้วยื่นมือไปจับสลาก, พระศาสดาทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ แต่งตั้งถึงพระเถระไว้ในตำแหน่งภิกษุผู้เลิศแห่งภิกษุทั้งหลาย ผู้จับสลากก่อน. เพราะเหตุที่พระเถระนี้มีพระราชูปถัมภ์ เพราะได้อาหารอันเป็นที่

สหาย จึงมีจิตเป็นสมาธิกระทำการในวิปัสสนา ได้อภิญญา ๖ เพราะเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยอุปนิสัย. ภิกษุผู้เป็นปุถุชนเหล่าใด เมื่อไม่ได้คุณของพระเถระนี้ แม้ผู้เป็นอย่างนี้ว่า ในเวลานั้น ท่านจับสลากนี้ก่อนหรือหนอ. เพื่อจะกำจัดความสงสัยของภิกษุเหล่านั้น พระเถระจึงเหาะขึ้นสู่อากาศ แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ พยากรณ์พระอรหัตผล โดยอ้างพระอรหัตผล จึงกล่าวคาถาว่า เธอจงตัดเครื่องผูก ๕ ประการ ดังนี้.

ท่านบรรลุพระอรหัต โดยสมควรแก่บุญสมภารที่บำเพ็ญมาแล้วอย่างนี้ ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะ ระลึกถึงบุพกรรม เมื่อจะประกาศปุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า สุตตาหิ ปฐิสลลีนัง ดังนี้. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถากุณฑธานเถราปทาน

สาเกตเถรปาทานที่ ๒ (๑๒)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญพระพุทธเจ้า

[๑๔] ในกาลนั้น เราเป็นพราหมณ์มีนามชื่อว่า โสภิตะ อัน
บริวารพร้อมด้วยศิษย์แวดล้อมแล้ว ไปได้ยังอาราม สมัยนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้อุดมบุรุษ แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จ
ออกจากประตูพระอารามแล้วประทับยืนอยู่.

เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ฝึกพระองค์แล้ว
แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ผู้ฝึกตนแล้ว จึงยังจิตของตนให้เลื่อม-
ใสแล้ว เชมชมพระองค์ผู้นำของโลกว่า ต้นไม้ทุกชนิดนั้น
งอกงามนี้แผ่นดิน ฉันใด สัตว์ผู้มีความรู้ ก็ฉันนั้น ย่อมงอก
งามในศาสนาของพระชินเจ้า.

องค์พระสัพพัญญูผู้ทรงนำหมู่แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ทรง
ถอนคนเป็นอันมากออกจากทางผิดแล้ว จรัสบอกทางที่ถูกต้อง.

พระองค์ฝึกพระองค์แล้ว แวดล้อมด้วยผู้ฟังมาน ทรง
มีความเพียร แวดล้อมด้วยผู้ส่งตนไปแล้ว ผู้สงบระงับและ
ผู้คงที่ ประดับด้วยบริษัท ย่อมงามด้วยพระญาณอันเกิดแต่บุญ
รศมีของพระองค์รุ่งเรืองดังพระอาทิตย์อุทัยขณะนั้น.

พระศาสดาพระนามว่า ปทุมุตตนะ ผู้ทรงแสวงหาคุณใหญ่
ทอดพระเนตรเห็นเราผู้มีจิตเลื่อมใส ประทับยืนท่ามกลาง
ภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

พราหมณ์ได้ ยังความร่าเริงให้เกิดแล้ว สรรเสริญเรา
พราหมณ์นั้นจักรัณมรย์อยู่ในทวารโลกตลอดแสนกัป.

อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักเคลื่อนจากสวรรค์ชั้นดุสิต
แล้วจักบวชในศาสนาของพระ ผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า
โคดม.

ครั้นบวชในศาสนาแล้ว จักได้ความยินดีและความร่าเริง
ก็เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าสาเกตะ.

เราบวชแล้วเว้นกรรมอันลามกด้วยกาย ละวจีทุจริต ยัง
อาชีพอหฺบริสุทธี เราเป็นอยู่อย่างนี้ เป็นผู้ฉลาดในเตโชธาตุ
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ในมีอาสวะอยู่.
คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราทำได้เสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสาเกตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสาเกตเถรอปทาน

๓๒. อรรถกถาสาเกตเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสาเกตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า โสภิตो นาม
นาเมน ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลพราหมณ์

แห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว ถึงความสำเร็จในศิลปะทั้งปวง โดยนามปรากฏนามว่า โสภิตะ ถึงฝั่งแห่งเวท ๑ ผู้เรียนรู้มาก เรียนไวยากรณ์แห่งสนิฆัณฑุศาสตร์ และเกฏฐศาสตร์ พร้อมด้วยประเภทแห่งอักษร มีอิติहाศศาสตร์เป็นที่ ๕ ผู้ชำนาญในโลกายตศาสตร์และมหาปริสตัถษณศาสตร์. วันหนึ่ง ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้สงคามด้วยสิริแห่งมหาปริสตัถษณะ ๓๒ เสด็จไปอยู่โดยประตูประชุกุทยาน มีใจเลื่อมใสยิ่ง ได้กระทำการชมเชย ด้วยอุบายเป็นอนเก ด้วยการสรรเสริญคุณเป็นอนเก. ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสดับดังนั้น จึงทรงประทานพยากรณ์ว่า ในอนาคตเธอจักเป็นสาวกนามว่า สาคตะ ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าโคดม. จำเดิมแต่นั้นท่านสั่งสมบุญทั้งหลาย ดำรงอยู่ตลอดอายุ จุตติจากอัทธานั้นแล้ว บังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติตลอดแสนกัป เสวยมนุษย์สมบัติในมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง. มารดาบิดาของท่านตั้งชื่อว่า สาคตะ เพราะท่านเจริญโสมนัส เกิดดีมาแล้ว. ท่านเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้ว เจริญวิปัสสนาบรรลุพระอรหัตแล้ว.

ท่านบรรลุพระอรหัตผลโดยสมควรแก่บุญสมภารด้วยประการฉะนี้แล้ว ได้รับตำแหน่งเอกทัคคะ ระลึกถึงบุญกรรมของคนแล้ว เมื่อจะประกาศพุทฺพจริตापทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า สภโธ นาม นามเณดงนี้.

เชื่อมความว่า ในคำนั้น ในกาลนั้น คือในสมัยที่บำเพ็ญบุญสมภาร เราได้เป็นพราหมณ์ โดยชื่อว่า โสภิตะ. บทว่า วิปถา อุทฺทริตฺวาน ความว่า ยกขึ้น นำออกจากทางผิด คือทางชั่ว หรือจากนอกทาง ให้

คุ้มครองไว้. บทว่า ปถิ อัจฉิขเส ตูว ความว่า ข้าแต่พระสัมพันธู
ผู้เจริญ พระองค์ทรงบอกคือตรัสแสดง เปิดเผย จำแนก ทำให้ตื่น ซึ่งทาง
คือทางแห่งสัตบุรุษ ได้แก่อุบายเป็นเหตุบรรลุนิพพาน. คำที่เหลือ
ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสาคตเถราปทาน

มหากัจจายนเถรปาทานที่ ๓ (๓๓)

ว่าด้วยผลแห่งการทาทองพระเจดีย์

[๓๕] เราได้ให้ทำแผ่นศิลาไว้แล้ว ได้อาทองฉาบทาพระเจดีย์
ชื่อปทุม ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นที่พึ่งของโลก พระ-
นามว่าปทุมุตตระ และได้กั้นฉัตรอันสำเร็จด้วยแก้ว แล้วเอา
พัศวดลวิชนีพัศดวายุพระพุทธรเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก ผู้
คงที่.

กুমเทวดามีประมาณเท่าไร มาประชุมกันทั้งหมดในเวลา
นั้น ด้วยความหวังว่า พระศาสดาจักรัศผลแห่งอาสนะและ
ฉัตรแก้ว.

พวกเราจักพึ่งพระศาสดาตรีศทั้งหมดนั้น พึงยังคาน
รำเรงให้เกิดอย่างยิ่ง ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธรเจ้า.

พระสยัมภูผู้อัศจรรย์บุคคล ประทับนั่งบนอาสนะทองแล้ว
แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ได้ตรีศพระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้ใดได้
ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักเป็นจอมเทวดาเสวยเทวราชสมบัติอยู่ ๑๐ กัป จักมี
รัศมีแผ่ไปโดยรอบตลอดร้อยโยชน์ มาสู่มนุษย์โลกแล้ว จักได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามว่า ปภัสสระ จักเป็นผู้มีเดช
อันรุ่งเรือง จักได้เป็นกษัตริย์มีรัตนะ ๘ ประการโชติช่วงอยู่
โดยรอบ ทั้งกลางคืนกลางวัน ดังพระอาทิตย์อุทัยฉะนั้น.

ในกัปที่แสน พระศาสดาพระนามว่าโคดม ซึ่งทรงสมภพ
ในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก ผู้นั้นอัน

กุศลมูลตักเตือนแล้ว จักเคลื่อนจากภพอุสิต จักเป็นบุตร
พราหมณ์ มีนามชื่อว่ากัจจายนะ ภายหลังเขาบวชแล้ว จักตรัสรู้
ไม่มีอาสวะอยู่ พระโคตมผู้ส่องโลกให้โชติช่วง จักทรงตั้งไว้
ในตำแหน่งอันเลิศ.

ผู้นั้นจักกล่าวปัญหาที่ถูกถามแล้งโดยย่อให้พิสดาร และ
เมื่อกล่าวปัญหานั้น จักยังอรรถาธิบายให้เต็ม พราหมณ์ผู้เป็น
อภิชาตบุตรในสกุลอันมั่งคั่ง เรียนจบมณฑล ละครพ์ย์และ
ข้าวเปลือกแล้ว บวชเป็นบรรพชิต.

เมื่อถูกถามปัญหาแม่โดยย่อ เขาก็กล่าวแก้ได้โดยพิสดาร
เราย่อมยังอรรถาธิบายของชนเหล่านั้นให้เต็ม ย่อมยังพระผู้มี
พระภาคเจ้าผู้สูงสุดกว่าสัตว์ให้โปรดปราน.

พระมหาวีรเจ้าผู้ตรัสรู้เอง เป็นอัครบุคคล ทรงโปรดปราน
เรา ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางสงฆ์แล้ว ทรงตั้งเราไว้ในเอต-
ทัคคสถาน.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมหากัจจายนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล

จบมหากัจจายนเถรอปทาน

๓๓. อรรถกถาหากิจงานเถรอปทาน

อปทานของท่านพระมหากิจงานเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตระ
นาตสูส ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการไว้ ในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน ๆ สังสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ใน
กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลคฤห-
บดินมหาศาล เจริญวัยแล้ว วันหนึ่ง พังกรรมในสำนักพระศาสดา เห็น
ภิกษุรูปหนึ่ง อันพระศาสดาทรงคงไว้ในตำแหน่งอันเลิศแห่งภิกษุผู้จำแนก
อรรถแห่งคำที่พระองค์ตรัสโดยย่อให้พิสดารได้ แม้ตนเองก็ปรารถนา
ตำแหน่งนั้น ตั้งปณิธานแล้ว บำเพ็ญบุญมีทานเป็นต้น ท่องเที่ยวไป
ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สุเมธะ เป็นวิทายาธไปโดยอากาศ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง
ณ ไพโรสนทร์ มีจิตเลื่อมใส ได้กระทำการบูชาด้วยดอกกรรณิการ.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไป ๆ มา ๆ ในสุคตินั้นเอง
ในกาลแห่งพระทศพล พระนามว่ากัสสปะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลใน
กรุงพาราณสี เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้กระทำการบูชา
ด้วยแผ่นอิฐอันสำเร็จด้วยทอง มีค่าแสนหนึ่ง ที่ฐานอันเป็นที่กระทำ
สุวรรณเจดีย์ ดังความปรารถนาว่า ด้วยวิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่ง
บุญกรรมนี้ ขอสรณะของเราจะมีวรรณะเพียงดั่งว่าสีแห่งทอง ในที่ ๆ ตน
เกิดแล้ว. แต่นั้นกระทำกุศลกรรมตลอดชีวิต ท่องเที่ยวไปในเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย สิ้นพุทธันดรหนึ่ง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือน

แห่งปุโรหิต ของพระเจ้าจันทปัชโชต ในกรุงอุชเชนี ในวันตั้งของท่าน มารดาคิดว่า บุตรของเรามีวรรณะเพียงดั่งสีแห่งทอง ถือเอาชื่อของตนมา จึงตั้งชื่อว่า กาญจนมาณพ นั้นเอง. ท่านเจริญวัยแล้ว เรียนไตรเพท โดยล่องไปแห่งบิดา จึงได้ตำแหน่งปุโรหิต. ด้วยอำนาจโคตรท่านปรากฏ นามว่า กัจจानะ. พระเจ้าจันทปัชโชต ทราบกาลเสด็จอุบัติแห่งพระ พุทธเจ้า ทรงส่งสาสน์ไปว่า ข้าแต่ท่านอาจารย์ ท่านจงไปในที่นั้น กราบเรียนให้พระศาสดาทรงทราบ. ท่านมีตนเป็นที่แปลเข้าไปเฝ้าพระ- ศาสดา. พระศาสดาทรงแสดงธรรมแก่เขาแล้ว. ในที่สุดแห่งเทศนา ท่านกับชน ๘ คน ดำรงอยู่ในพระอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิกา. ลำดับนั้น พระศาสดาทรงเหยียดพระหัตถ์ตรัสว่า จงเป็นภิกษุมาเกิดดังนี้.

ในขณะนั้นนั่นเอง ภิกษุเหล่านั้นมีผมและหนวดเพียงสององคุลี ทรงไว้ซึ่งบาตรและจีวรอันเสร็จด้วยฤทธิ์ ได้เป็นเหมือนพระเถระผู้มี พรธาดั่งร้อย. พระเถระประนมมือของตนแล้ว กราบทูลพระศาสดา อย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์และฟังธรรม. พระเจ้าจันทปัชโชตปรารภจะถวาย บังคมพระบาทของพระองค์และฟังธรรม. พระศาสดาตรัสว่า ภิกษุ เธอ เท่านั้น จงเป็นผู้มีตนเป็นที่แปลไปในที่นั้น แม้เมื่อเธอไปแล้ว พระ- ราชาก็เสื่อมใส. พระเถระมีตนเป็นที่แปล ไปในที่นั้น ยังพระ- ราชาก็เสื่อมใส ให้พระศาสนาประดิษฐานในอวันตีชนบททั้งหลายแล้ว กลับมาเฝ้าพระศาสดาอีกตามเดิม.

ท่านบรรลुพระอรหัตผลอย่างนี้แล้ว พระศาสดาได้ทรงตั้งไว้ใน ตำแหน่งอันเลิศด้วยพระดำรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้สาวกของ เรา ผู้จำแนกอรธที่เรากล่าวโดยย่อให้พิสดารนี้ มหากัจจानะเป็นเลิศ

ท่านได้รับตำแหน่งเอตทัคคะแล้ว ระลึกถึงกรรมของตน เมื่อจะประกาศ
ปฐพวจริตปาทานจึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรนาถสุต** ดังนี้. บรรดาบท
เหล่านั้น บทว่า **ปทุม** นาม **เจติย** ความว่า เพราะได้ปกปิดด้วย
ดอกปทุม และเพราะการทำด้วยอาการแห่งดอกปทุม วิหารคือพระ-
คันธกุฎีอันเป็นที่ประทับอยู่แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นแล ได้เป็นเจติย
โดยเป็นที่ควรบูชา ที่ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้ ท่านเรียกว่า
เจติย เหมือนที่เขากล่าวว่า โคตมกเจติย อาพวกเจติย สถานที่อยู่ของยักษ
เหล่านั้น ท่านเรียกว่าเจติย เพราะเป็นสถานที่ควรบูชา. พึงทราบว่
ไม่ใช่เจติยอันเป็นที่บรรจุพระธาตุ. ก็ท่านไม่ได้สร้างธาตุเจติย เพราะ
ไม่มีสรีรธาตุ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ยังไม่ปรินิพพาน. บทว่า **ศิลาปฐ**
การยิตฺวา ความว่า ได้สร้างแผ่นศิลา อันสำเร็จด้วยแก้วผลึก ในภาย
ใต้แห่งพระคันธกุฎี อันมีชื่อว่าปทุมนั้น เพื่อเป็นที่รองรับดอกไม้.
บทว่า **สุวรรณณานิเลปยี** ความว่า เราได้ฉาบปกปิดแผ่นศิลานั้นด้วย
อาการพิเศษยิ่ง ด้วยทองชมพูนุท. เราได้ยักฉัตรอันแล้วด้วยรัตนะ คือ
ทำด้วยรัตนะ ๗ แล้วกั้นไว้บนยอด แล้วยกพัควาลวิชนีและพัคบรรจามรี
ขาว เพื่อพระพุทธเจ้า. บทว่า **โลกพนุสุต** **ดาทีโน** ความว่า เราได้
กั้นไว้เพื่อพระพุทธเจ้าผู้พร้อมด้วยคุณมีสติเป็นต้น เช่นกับเผ่าพันธุ์
แห่งโลกทั้งสิ้น. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาหากิจงานเถรปาทาน

กาฬทายีเถรอปทานที่ ๔ (๓๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวชั้นพิเศษ

[๓๖] เมื่อพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เชษฐบุรุษของโลก

ผู้คงที่ เสด็จดำเนินทางไกล เทียวจาริกไป ในเวลานั้น

เราได้อ้อเอาดอกปทุม ดอกอุบล และดอกมะลิซ้อนอัน
บานงาม และถือข้าว (สุก) ชั้นพิเศษมาถวายแด่พระศาสดา.

พระมหาวีรชินเจ้า เสวยข้าวชั้นพิเศษอันเป็นโภชนะ
ดี และทรงรับดอกไม้เหล่านั้นแล้ว ทรงยังเราให้รื่นเริงว่า ผู้ใด
ได้ถวายดอกปทุมอันอุดม เป็นที่ปรารถนา เป็นที่ใครในโลกนี้
แก่เรา ผู้นั้นทำกรรมที่ทำได้ยากนัก ผู้ใดได้บูชาดอกไม้ และ
ได้ถวายข้าวชั้นพิเศษแก่เรา เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้ง-
หลาย จงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักได้เสวยเทวรัชมบัติ ๑ ครั้ง ดอกอุบล ดอก
ปทุม และดอกมะลิซ้อน จะมีในเบื้องบนผู้นั้น ด้วยผลแห่ง
บุญนั้น ผู้นั้นจักสร้างหลังคาอันประกอบด้วยของหอมอันเป็น
ทิพย์รู้ในอากาศ จักทรงได้ในเวลานั้น จักได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ๒๕ ครั้ง จักดีเป็นพระชาในแผ่นดินครอบครอง
พสุธา ๕๐๐ ครั้ง.

ในกัปที่แสน พระศาสดามีพระนามว่าโคดม ซึ่งทรง
สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก ผู้นั้น
ปรารถนาในกรรมของตน อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักได้เป็น

บุตรผู้มีชื่อเสียง ทำความเพ็ดเพลินให้เกิดแก่เจ้าศากยะ
ทั้งหลาย.

แต่ภายหลัง ผู้นั้นอันกุศลมูลตักเตือนแล้วจักบวช จัก
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะนิพพาน พระโคตมผู้
เผ่าพันธุ์ของโลก จักทรงตั้งผู้นั้นซึ่งบรรลุปฎิบัติสมาธิ ได้ทำ
กิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ในเอตทัคคสถาน.

ผู้นั้นมีตนส่งไปแล้วเพื่อความเพียร สงบระงับ ไม่มีอุปธิ
จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าอุททयी เรากำจัด
ราคะ โทสะ โมหะ มานะ และมักขะได้แล้ว กำหนดรู้
อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่ เรายังพระสัมพุทธเจ้าให้
ทรงโปรดปราน มีความเพียร มีปัญญา และพระสัมพุทธ-
เจ้าทรงเลื่อมใส ทรงตั้งเราไว้ในเอตทัคคสถาน.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิบัติสมาธิ ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกาฬุททयीเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบกาฬุททयीเถรอปทาน

๓๔. อรรถกถาพทายีเถราปทาน

อปทานของท่านพระกาพทายีเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุต
ภควโต ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล ใน
หังสวดินคร ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา เห็นพระศาสดาทรงตั้ง
ภิกขุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งอันเลิศของภิกษุทั้งหลายผู้ยังสกุลให้เสื่อมใส
กระทำการมคือความปรารถนาที่ตั้งใจจริง อันเกิดแต่กรรมนั้น แล้ว
ปรารถนาตำแหน่งนั้น.

ท่านบำเพ็ญกุศลจนตลอดชีวิต ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย ในวันถือปฏิสนธิในพระครรภ์มารดาแห่งพระโพธิสัตว์ของเรา
ทั้งหลาย ท่านถือปฏิสนธิในเรือนแห่งอำมาตย์ ในกรุงกบิลพัสดุ์นั่นเอง
เกิดในวันเดียวกันกับพระโพธิสัตว์นั่นเองแล. วันนั้นนั่นเอง เขาให้นอน
บนเทริดผ้าที่ทำด้วยเปลือกไม้ชนิดหนึ่ง แล้วไปสู่ที่บำรุงของพระโพธิสัตว์
สมบัติ ๗ คือ โทธิพฤกษ์ ราहुลมารดา ขุมทรัพย์ทั้ง ๔ ม้ากัณฐกะ
พระอานนท์ นายจันทะ พระกาพทายี กับพระโพธิสัตว์ ได้ชื่อว่า
สหชาติ เพราะเกิดขึ้นวันเดียวกัน. ครั้นในวันตั้งชื่อท่าน ญาติทั้งหลาย
ได้ตั้งชื่อท่านว่า อูทายี นิ่งเอง เพราะชาวพระนครทั้งสิ้นเกิดความ
เบิกบานใจ. อนึ่ง ท่านปรากฏชื่อว่า กาพทายี เพราะมีธาคูดาน้อยหนึ่ง.
ท่านเล่นกับพระโพธิสัตว์มาตั้งแต่เด็กจนถึงความเจริญวัย.

ครั้นภายหลัง เมื่อพระโลกนาถเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ บรรลุพระสัพพัญญุตญาณโดยลำดับ ประกาศพระธรรมจักรอันบวร เสด็จเข้าอาศัยกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน พระเจ้าสุทโธทนมหาราช ทรงสดับข่าวนั้น จึงได้ทรงส่งอำมาตย์คนหนึ่ง มีบุรุษพันหนึ่งเป็นบริวาร ด้วยรับสั่งว่า จงนำพระลูกเจ้าของเรามาในที่นี้. ท่านไปเฝ้าพระศาสดาในเวลาแสดงธรรม ยืนอยู่ท้ายบริษัท ฟังธรรมแล้วพร้อมด้วยบริวาร บรรลุพระอรหัต.

ลำดับนั้น พระศาสดาทรงเหยียดพระหัตถ์ตรัสกะพวกเขาว่า พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด. ในขณะนั้นนั่งเอง ท่านทั้งหมดนั้น ต่างทรงบาตรและจีวรอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ ได้เป็นเหมือนพระเถระผู้มีพรรษาตั้งร้อย. ก็จำเดิมแต่กาลที่ท่านเหล่านั้นบรรลุพระอรหัตแล้ว เป็นพระอริยเจ้าผู้มี ความวางเฉยท่านนั้น เพราะฉะนั้น จึงไม่กราบทูลข่าวสาสน์ที่พระราชาส่งไป แต่พระทศพล. พระราชามีได้ทรงสดับข่าวสาสน์. พระองค์จึงทรงส่งอำมาตย์อื่นอีกไปกับบุรุษ ๑,๐๐๐ คน. แม้เมื่ออำมาตย์นั้นปฏิบัติเหมือนอย่างนั้น พระองค์ก็ทรงส่งอำมาตย์ ๘ คนแม้อื่นอีก ไปพร้อมกับบุรุษ ๘,๐๐๐ คน ด้วยอาการอย่างนี้. คนเหล่านั้นบรรลุพระอรหัตได้เป็นผู้หนึ่ง.

ลำดับนั้น พระราชาทรงพระดำริว่า คนมีประมาณเท่านี้ ไม่ได้แจ้งอะไร ๆ เพื่อการเสด็จมาแห่งพระทศพลในที่นี้ เพราะไม่มีความรักในเรา อุทายินี่แลเป็นผู้มีวัยเสมอกับพระทศพล เคยเป็นเพื่อนเล่นเล่นผู้ด้วยกัน และมีความรักในเรา เราจักส่งผู้ไป จึงรับสั่งให้เรียกท่านมาแล้ว ตรัสว่า พ่อ พ่อจงมีบุรุษ ๑,๐๐๐ คนเป็นบริวาร ไปกรุงราชคฤห์นำพระทศพลมาดังนี้แล้วทรงส่งไป. ท่านทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ถ้าหม่อมฉัน

จักได้บวชไชริ้ เมื่อเป็นเช่นนี้ หม่อมฉันจะนำพระผู้มีพระภาคเจ้ามาในที่นี้ เมื่อพระราชดำรัสว่า ท่านจงทำอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วนำพระลูกเจ้ามา ท่านไปกรุงราชคฤห์ ยืนอยู่ที่ท้ายบริษัทในเวลาพระศาสดาทรงแสดงธรรม ฟังธรรมไม่แล้ว พร้อมด้วยบริวารบรรลุประอรหัต ตั้งอยู่ในเอหิภิกขุภาวะแล้ว.

ก็ครั้นท่านบรรลุประอรหัตแล้ว จึงรอกอยเวลาอยู่ว่า บัดนี้ไม่เป็นกาลเพื่อจะเสด็จไปนครแห่งตระกูลของพระทศพลก่อน แต่เมื่อจวนฤดูฝน ไพรสมนั้ผลิดอกออกผล จักเป็นกาลไปบนพานงูมีที่มีหญ้าเขียวสดเสมอ ครั้นถึงฤดูฝน จึงพรรณนาถึงการไปสู่นครแห่งตระกูลของพระศาสดา จึงได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้หมู่ไม้ทั้งหลาย มีดอกและ
ใบมีสีแดงดังถ่านเพลิง ผลิผลผลัดใบเก้าร่วงหล่นไป หมู่ไม้
เหล่านั้นงามรุ่งเรืองดังเปลวไฟ ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร
ใหญ่ เวลานี้เป็นเวลาสมควรอนุเคราะห์หมู่พระญาติ ข้าแต่
พระองค์ผู้แก่ล้าวกล้า หมู่ไม้ทั้งหลายมีดอกบานงามดีน่ารื่นรมย์
ใจ ส่งกลิ่นหอมฟุ้งตลบไปทั่วทิศ โดยผลัดใบเก่า ผลิ
ดอกออกผล เวลานี้เป็นเวลาสมควรจะหลีกออกไปจากที่นี่
ขอเชิญพระพิชิตมารเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์เถิด ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ฤดูนี้ก็เป็นฤดูที่ไม่หนาวนัก ไม่ร้อนนัก เป็นฤดูพอ
สบาย มีมรรคาก็สะดวก ขอพวกศากยะและโกถิยะทั้งหลาย
จงได้เข้าเฝ้าพระองค์ที่แม่น้ำโรหิณีอันมีหน้าในภายหลังเถิด
ขาวนาไถนาด้วยความหวังผล หวานพีชด้วยความหวังผล

พ่อค้าผู้เที่ยวหาทรัพย์ ย่อมไปสู่สมุทรด้วยความหวังทรัพย์
ข้าพระองค์อยู่ในที่นี้ด้วยความหวังผลอันใด ขอความหวังผล
อันนั้นจงสำเร็จแก่ข้าพระองค์เถิด ฤๅนี้ไม่หนานัก ไม่ร้อน
นัก ภิภษาหาได้ง่ายไม่อดอยาก พื้นดินก็มีหญ้าแพรกเขียวสด
ข้าแต่พระมหารามุนี กาลนี้สมควรแล้วพระเจ้าข้า.

ชาวนาหว่านพืชบ่อย ๆ ฝนตกบ่อย ๆ ชาวนาไถนาบ่อย ๆ
แวนแคว้นสมบูรณ์ด้วยธัญญาหารบ่อย ๆ

พวกเขาจากเที่ยวขอบ่อย ๆ ผู้เป็นทานบดี ให้ทานบ่อย ๆ
ครั้นให้บ่อย ๆ แล้ว ย่อมเข้าถึงสวรรค์บ่อย ๆ.

บุรุษผู้มีความเพียรมีปัญญากว้างขวาง เกิดในตระกูลใด
ย่อมยังตระกูลนั้นให้บริสุทธิสะอาดตลอด ๗ ชั่วคน ข้าพระองค์
ย่อมเข้าใจว่า พระองค์เป็นเทพเจ้าประเสริฐกว่าเทพเจ้าทั้ง
หลาย ย่อมทรงสามารถทำให้สกุลบริสุทธิ เพราะพระองค์
เกิดแล้วโดยอริยชาติ ได้ตั้งนามว่าเป็นนักปราชญ์ สมเด็จพระ
พระบิดาของพระองค์ ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ทรง
พระนามว่า สุทโธทนะ สมเด็จพระนางเจ้ามายาพระมเหสี
ของพระเจ้าสุทโธทนะ เป็นพระพุทธรमारดา ทรงบริหาร
พระองค์ผู้เป็นพระโพธิสัตว์มาด้วยพระครรรภ์ เสด็จสวรรคต
ไปบังเกิดอยู่ในไตรทิพย์ สมเด็จพระนางเจ้ามายาเทวีนั้น
ครั้นสวรรคตจตุจากโลกนี้แล้ว ทรงพร้อมด้วยกามคุณอัน
เป็นทิพย์ มีหมูนางฟ้าหอมล้อม บันเทิงอยู่ด้วยเบญจกามคุณ.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อังคาริโน ความว่า ชื่อว่า อังคาร

เพราะเหมือนเปลวเพลิง. ต้นไม้เหล่านั้นมีดอกและผลมีสีดั่งแก้วประพาฬ
แดงดั่งเปลวเพลิง เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า อังคาร. อธิบายว่า เกล็ด
กล่นไปด้วยดอกคำ และดอกทองหลวงมีสีแดงดั่งเปลวเพลิง คือด้วยฝน
คือเปลวเพลิง. บทว่า ทานิ แปลว่า ในกาลนี้. บทว่า ทูมา แปลว่า
ต้นไม้. บทว่า ภทฺนุเต ท่านกระทำการลบ ท อักษรตัวหนึ่ง ว่า ภทฺนุเต
แล้วกล่าวว่า ภทฺทํ อนุเต เอตสฺส พระองค์ผู้มีความเจริญในที่สุด. ผู้
ประกอบด้วยคุณวิเศษ, ก็พระศาสดาผู้เป็นบุคคลผู้เลิศกว่าบุคคลผู้วิเศษ
ด้วยคุณทั้งหลาย เพราะบทว่า ภทฺนุเต จึงเป็นอาลปนะ ร้องเรียกพระ-
ศาสดานั้นเอง, บทว่า ภทฺนุเต นี้ เป็นปฐมวิภักติ เอการันต์ เหมือน
ในประโยคเป็นต้นว่า สุกเต ปฏิกมฺเม สุขเข ทุกเข ชีเว ดังนี้. แต่ในที่นี้
พึงเห็นว่า ลงในอรรถแห่งการตรัสรู้. เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า
บทว่า ภทฺนุเต เป็นบทอาลปนะ. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า บทอื่นบทเดียว
มีอรรถเสมอด้วยภทฺทศัพท์. ชื่อว่า ผลลโน เพราะผลผล. จริงอยู่ แม้
ในการไม่ตั้งใจ แต่กล่าวถึงการกระทำที่มีการตั้งใจ. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้อันพระเถระทูลอาราธนาอย่างนี้แล้ว ทรงเห็นการบรรลุกุณวิเศษของคน
เป็นอันมาก ในการเสด็จไปในที่นั้น แวดล้อมไปด้วยพระจีณาสพ ๒๐,๐๐๐
รูป เสด็จจากกรุงราชคฤห์ เสด็จดำเนินสู่ทางไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ด้วย
สามารถแห่งการเสด็จไม่รีบด่วน. พระเถระไปสู่กรุงกบิลพัสดุ์ด้วยฤทธิ์ ยืน
อยู่บนอากาศข้างหน้าของพระราชา อันพระราชาเห็นเพศที่ไม่เคยเห็นจึง
ตรัสถามว่า ท่านเป็นใคร เมื่อจะแสดงว่า พระองค์ไม่รู้จักอาตมา ผู้เป็น
บุตรแห่งอำมาตย์ที่พระองค์ส่งไปสู่อำนาจพระผู้มีพระภาคเจ้า ขอพระองค์
จงทรงทราบอย่างนี้แหละ จึงกล่าวคาถาว่า

อากมภาพเป็นบุตรของพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีสิ่งใดจะยำย

ได้ มีพระรัศมีแผ่ผ่านจากพระกาย ไม่มีผู้จะเปรียบปาน
ผู้คงที่ ดูก่อนมหาบพิตร พระองค์เป็นโยมของพระบิดาแห่ง
อากมภาพ ดูก่อนมหาบพิตรผู้โคตมะ พระองค์เป็นพระ-
อัยกาของอากมภาพโดยธรรม.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า พุทฺธสฺส ปุตุโตมฺหิ ความว่า อากม-
ภาพเป็นบุตรคือโอรสของพระสัพพัญญูพุทธเจ้า. บทว่า อสฺยหสาหิโน
ความว่า ก่อนแต่ตรัสรู้ยิ่งเอง เพราะเว้นพระมหาสัตว์ คนอื่นไม่สามารถ
จะประกอบการแนะนำได้เพราะพระองค์ไม่มีข้าศึกศัตรูที่จะยำย เป็นพระ-
โพธิสมภาร มีบุญญาธิการประกอบด้วยพระมหากรุณาสามารถอดกลั้นทน
ทาน. แม้อื่นจากนั้นไปคนอื่น ๆ ไม่สามารถจะยำยครอบงำได้ เพราะ
พระองค์ทรงยำยครอบงำข้าศึกคือมารทั้ง ๕ เสียได้ เพราะพระองค์ทรง
ทนทานต่อพุทธกิจ ซึ่งข้าศึกเหล่านี้ไม่สามารถจะยำยได้ กล่าวคืออนุ-
สาสนี ด้วยทิวฐธัมมิกประโยชน์ สัมปรายิกประโยชน์ และปรมัตถ-
ประโยชน์ แก่เวไนยสัตว์ตามสมควร ด้วยการหยั่งรู้อันเป็นส่วนแห่ง
ธรรมสามัคคี มีการน้อมไปในการประพตติอาสยานุสยญาณเป็นต้น หรือ
ชื่อว่าผู้ไม่มีผู้ใดจะยำยได้ เพราะพระองค์มีปกติกระทำแต่สิ่งที่ยังประโยชน์
ให้สำเร็จในที่นั้น ๆ. บทว่า อังคิรสฺสสฺส ได้แก่ ผู้มีสมบัติ มีศีลอัน
ประดับแล้วเป็นต้น. แต่อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า ผู้มีรัศมีแลบออก
จากพระอวัยวะน้อยใหญ่. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า พระนามที่ ๒ คือ
อังคิรส และ สิทธิตตะ พระราชบิดานั้นเองทรงประทาน. บทว่า อป-
ปฺภิมสฺส แปลว่า ไม่มีผู้เปรียบ ไม่มีผู้เสมอเหมือน. ชื่อว่าผู้คงที่ เพราะ

ถึงลักษณะคงที่ในอิฏฐารมณฺ์และอนิฏฐารมณฺ์. บทว่า **ปีตุ ปีตา มยฺหิ** **ตฺวํ ติ** ความว่า แม้ท่านก็เป็นบิดาของบิดาของอาตมา ด้วยสามารถแห่ง อริยชาติ แต่ว่าโดยโอรสของชาวโลกท่านเป็นบิดาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า. ท่านเรียกพระราชาด้วยอำนาจชาติว่า สักกะ. บทว่า **ธมฺเม** ความว่า โดยสภาวะ คือโดยประชุมสภาวะแห่งทั้งสอง คือ อริยชาติ โลกียชาติ. เรียกพระราชาโดยโคตรว่าโคตมะ. บทว่า **อญฺญโกสิ** ท่านเป็น อัยกา. แต่ในบทนี้ว่า พระเถระเมื่อกล่าววว่า **พุทธสฺส ปุตุโคมฺหิ** เป็นต้น ย่อมพยากรณ์พระอรหัตผล.

ก็แลพระเถระ ครั้นพระราชาทรงทราบคนอย่างนี้แล้ว อันพระราชาทรงรำเริงพอพระทัย ให้นั่งบนบัลลังก์อันควรแก่ค่ามาก บรรจุบาตร ให้เต็มด้วยโภชนะ มีรสเลิศต่าง ๆ อันเขาจัดแจงไว้เพื่อพระองค์ ในเมื่อ เขาถวายบิณฑบาตแล้วแสดงอาการที่จะไป. เมื่อถูกถามว่า ท่านขอรับ เพราะเหตุไรท่านจึงปรารถนาจะไป จงบริโภครุกก่อนเถิด จึงทูลว่า อาตมา จักไปสำนักพระศาสดาแล้วบริโภคร. พระราชาตรัสถามว่า ก็พระศาสดาอยู่ที่ไหน. ท่านทูลว่า พระศาสดามีภิกษุสองหมื่นรูปเป็นบริวาร เสด็จดำเนิน ไปตามทางเพื่อทอดพระเนตรพระองค์. พระราชา. ท่านโปรดฉันบิณฑบาต นี้ จักนำบิณฑบาตอื่นไปถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อพระราชาตรัสว่า ท่านนำบิณฑบาตจากที่นี่ไปถวายพระองค์ ตลอดเวลาที่บุตรของเราจะถึง นครนี้ พระเถระกระทำกตกิจเสร็จแล้ว แสดงธรรมแก่พระราชาและแก่ บริษัถ์ เมื่อกระทำพระราชนิเวศน์ทั้งสิ้น ก่อนแต่พระศาสดาจะเสด็จมา ให้ เลื่อมใสยิ่งในพระตถาคตและในพระรัตนตรัย เมื่อคนทั้งหมดกำลังเลื่อมใส

อยู่นั้นแล สละบาตรอันเต็มด้วยภัตที่ตนนำมาถวายแด่พระศาสดาไว้ใน
อากาศแม้ตนเองหะขึ้นสู่เวหาส แล้วน้อมบิณฑบาตเข้าไปวางไว้ในพระ-
หัตถ์ของพระศาสดา พระศาสดาเสวยบิณฑบาตนั้น. เมื่อพระผู้มีพระภาค-
เจ้าผู้ไปสู่วิหาระโยชน์หนึ่ง ทุก ๆ วัน ในหนทาง ๖๐ โยชน์จากกรุงราช-
คฤห์ ท่านได้นำบิณฑบาตถวายแด่พระองค์ด้วยประการฉะนี้. ลำดับนั้น-
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำริว่า กาฬุทายีนี้ ยังชวานิเวศน์ทั้งสี่แห่งบิดา
ของเราให้เลื่อมใส จึงทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งอันเลิศแห่งภิกษุผู้ยัง
ตระกูลให้เลื่อมใสว่า ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุสาวกของเราผู้ยังตระกูล
ให้เลื่อมใส กาฬุทายีเป็นเลิศ.

ท่านบรรลुพระอรหัตโดยสมควรแก่บุญสมภารที่คนบำเพ็ญด้วยประ-
การฉะนี้ ได้รับเอตทัคคะ ระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศ
บุพพจิราปทาน ด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำนี้อาทิว่า **ปทุมุตตรสุต**
พุทธสุต ดังนี้. บทว่า **อทฺธานํ ปฏิปนฺนสุต** ความว่า ผู้ดำเนินสู่ทางไกล
เพื่อไปสู่รัฐอื่น. บทว่า **จรโต จาริกํ ตทา** ความว่า ในกาลนั้นผู้เที่ยว
จาริกไปสู่มณฑลทั้ง ๓ คือ มณฑลภายใน มณฑลกลาง และมณฑล
ภายนอก เชื่อมความว่า ยึดเอาคือถือเอาความสำเร็จด้วยดี คือการตรัสรู้
ด้วยดีของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าปทุมุตตระ ไม่ใช่ถือเอาเพียง
ดอกปทุมอย่างเดียว และเรายึดเอาดอกปทุมและดอกมะลิที่แย้มบานแล้ว
ถือเอาด้วยมือทั้งสองให้เต็ม. บทว่า **ปรมนฺนํ คเหตุวาน** ความว่า เรา
ได้ถือเอาข้าวสุกแห่งข้าวสาลี อันสุกดีทั้งหมดมีรสอร่อยอย่างยิ่ง คือสูงสุด
ประเสริฐสุด ถวายให้พระศาสดาเสวย.

บทว่า **สถฺยานํ นนฺทิกชนโน** ความว่า ให้ความเพลิดเพลินคือ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 148

ความยินดีเกิดขึ้น ด้วยสมบัติในการกล่าวเจรจาปราศรัยถึงการสูงขึ้น การ
แปรไปและความเป็นหนุ่มสาวแห่งรูป แห่งศากยราชตระกูล คือแห่ง
พระญาติทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคเจ้า. บทว่า **ณัติพนฺธุ ภวิสฺสตี**
ความว่า จักเป็นเผ่าพันธุ์อันเขาทราบ คือปราภว. คำที่เหลือมีอรรถง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถากาสุทธานิเวราปทาน

โหมราชเถราปทานที่ ๕ (๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบังคมพระพุทธเจ้า

[๓๓] ก็พระผู้นี้พระภาคเจ้าผู้สยัมภู พระนามว่าอัทธทาสี ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จดำเนินไปในถนน เราแวดล้อมด้วยพวกศิษย์ทั้งหลายออกจากเรือนไป ครั้นแล้วได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นนายกของโลกที่ถนนนั้น.

เราได้ประนมอัญชลีเหนือเศียรเกล้า ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า ยังจิตของตนให้เลื่อมใสแล้ว เชมชมพระองค์นายกของโลก.

สัตว์ที่มีรูปกิติ ไม่มีรูปกิติ มีสัตตญาคีติ ไม่มีสัตตญาคีติ ประมาณเท่าใด สัตว์เหล่านั้นย่อมเข้าไปภายในพระญาณของพระองค์ทั้งหมด เปรียบเหมือนสัตว์ในน้ำเหล่าใดเหล่าหนึ่ง สัตว์เหล่านั้นย่อมติดอยู่ภายในข่ายของคนที่เขาข่ายตาเล็ก ๆ เหวียงลงในน้ำจะนั้น.

อนึ่ง สัตว์ผู้มีเจตนาเหล่าใด คือ สัตว์ที่มีรูป และไม่มีรูป สัตว์เหล่านั้นย่อมเข้าไปภายในญาณของพระองค์ทั้งหมด พระองค์ทรงถอนโลกอันอาภูล ด้วยความมิดนี้ขึ้นได้แล้ว.

สัตว์เหล่านั้นได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ย่อมข้ามกระแสนความสงสัยได้ โลกอันอวิชาห่อหุ้มแล้ว อันความมิด

ท่วมทับ ทรงกำจัดความมืดได้ ส่องแสงโชติช่วงอยู่ เพราะ
พระญาณของพระองค์ พระองค์ทรงมีจักขุ เป็นผู้ทรงบรรเทา
ความมืดมนของสัตว์ทั้งปวง.

ชนเป็นอันมากฟังธรรมของพระองค์แล้ว จักนิพพาน
ตั้งนี้แล้ว เราเอาน้ำผึ้งรวงอันไม่มีตัวผึ้งใส่เต็มหม้อแล้ว ประ-
คองด้วยมือทั้งสอง น้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระ-
มหาวีรเจ้าผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง ทรงรับด้วยพระหัตถ์
อันงาม.

ก็พระสัพพัญญูเสวยน้ำผึ้งนั้นแล้ว เสด็จเหาะขึ้นสู่ภว-
ภาค พระศาสดาพระนามว่าอตถทัตสสินราสภ ประทับอยู่ใน
อากาศ ทรงยังจิตของเราให้เลื่อมใส ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้
ว่า ผู้ใดชมเชยญาณนี้ และชมเชยพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น ผู้นั้นจะไม่ได้ไปสู่ทุกคติ และผู้นั้น
จักเสวยเทวราชสมบัติ ๖๔ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราช
ครอบครองแผ่นดิน ๘๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรวรรดิ
๕๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชเสวยสมบัติอยู่ใน
แผ่นดินนับไม่ถ้วน จักเป็นผู้เล่าเรียนทรงจำมนต์ รู้จบ
ไตรเพท.

จักบวชในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าโคดม
จักพิจารณาธรรมอันลึกซึ้งอันละเอียดได้ด้วยญาณ.

จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าโมฆราช จัก
ถึงพร้อมด้วยวิชา ๓ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ.

พระโคตมผู้ทรงเป็นยอดของผู้นำหมู่ จักทรงตั้งผู้นั้นไว้
ในเอตทัคคสถาน เราละกิเลสเครื่องประกอบของมนุษย์
ตัดเครื่องผูกพันในภพ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะ
อยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธ-
เจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโมฆราชเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบโมฆราชเถรอปทาน

อปทานของท่านพระโมฆราชเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อตฺถทสฺสี ตู
ภควา ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล บรรลุ
นิติภาวะแล้ว วันหนึ่ง ฟังธรรมในสำนักพระศาสดา เห็นพระศาสดา
ทรงตั้งภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งอันเลิศแห่งภิกษุผู้ทรงจิวรอันเศร้าหมอง

หวังตำแหน่งนั้น จึงกระทำความปรารถนา กระทำบุญในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า อตถทัสสี บังเกิดในตระกูลพราหมณ์อีก ถึงความสำเร็จในวิชาศิลปะ วันหนึ่ง เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอตถทัสสี แวดล้อมไปด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จไปตามถนน มีใจเลื่อมใสถวายบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ประคองอัญชลีเหนือเศียรเกล้า ชมเชยด้วยอาการ ๖ อย่างมีอาทิว่า ยาวตา รูปีโน สตถา บรรจุภาชนะให้เต็มแล้วน้อมน้ำผึ้งเข้าไปถวาย. พระศาสดาทรงรับน้ำผึ้งแล้ว ได้การทำอนุโมทนา. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ากัสสปะ บังเกิดเป็นอำมาตย์ของพระราชาพระนามว่า กัญฐวาหะ ถูกพระราชานั้นส่งไปเพื่อนำพระศาสดามา ไปเฝ้าพระศาสดา ฟังธรรมแล้วได้ศรัทธา บวชแล้วบำเพ็ญสมณธรรมสิ้นสองหมื่นปี จุติกจากอภัพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในสุคตินั้นเอง สิ้นพุทธันดรหนึ่ง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ได้นามว่า โมฆราช ได้ศึกษาศิลปะในสำนักพาวรีพราหมณ์ เกิดความสังเวช บวชเป็นดาบส มีดาบสพินหนึ่งเป็นบริวาร ถูกส่งไปยังสำนักพระศาสดาพร้อมด้วยขอชิตดาบสเป็นต้น เป็นที่ ๑๕ ของดาบสเหล่านั้น ถ้ามปัญหาในที่สุดแห่งการวิชันาปัญหาบรรลुพระอรหัตก็แลกรันบรรลุพระอรหัตแล้ว ทรงผ้าบังสุกุลอันประกอบด้วยผ้าเสร้าหมองโดยพิเศษทั้ง ๓ อย่าง คือเสร้าหมองด้วยศาสตรา. เสร้าหมองด้วยค้าย ๑ เสร้าหมองด้วยเครื่องข้อม ๑. ด้วยเหตุนี้ พระศาสดาจึงทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งอันเลิศแห่งภิกษุทั้งหลายผู้ทรงไตรจีวรอันเสร้าหมอง.

ท่านบรรลुพระอรหัตผล โดยสมควรแก่ความปรารถนา ด้วย
ประการฉะนั้นแล้ว เห็นบุพสมภารของตน เมื่อจะประกาศปุพพกัมมาปทาน
จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อตฺถทสฺสี** ทุ ภควา ดังนี้ คำทั้งหมดนั้น มีอรรถ
ดังทั้งนั้น. ไห หรือหม้อเขาเรียกว่าปุกกะ ในบทว่า **ปุกฺกํ ปุริยิตฺวาน**
ดังนี้. เชื่อมความว่า ท่านบรรลุหม้อให้เต็มด้วยน้ำผึ้ง อันปราศจาก
ไขแมลงวันไม่มีโทษ บริสุทธิ ประคองหม้อนั้นด้วยมือทั้งสอง ถือเอา
โดยประการเอื้อเพื่อ นำเข้าไปถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้แสวง
คุณอันยิ่งใหญ่ คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาโมฆราชเถรปทาน

อธิมุตตกเถราปทานที่ ๖ (๓๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอ้อย

[๓๘] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าอัทธทัสสี ผู้เป็นอุดมบุคคล
เสด็จนิพพานแล้ว เรามีจิตเลื่อมใส นิมนต์ภิกษุสงฆ์ เรา
ทำนทานถวายอ้อยแล้ว นิมนต์สังฆรัตนะ ผู้ชื่อดีตรง มีจิต
ตั้งมั่นเป็นสงฆ์ผู้อุดม ให้ฉันอ้อย.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ ก็ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ใน
กำเนิดนั้น ๆ เราย่อมครอบงำสัตว์ทั้งปวง นี่เป็นผลแห่งบุญ
กรรม.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้ให้ทานใดในเวลานั้น ด้วยผลแห่ง
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายอ้อย.

คุณพิเศษเหล่านี้คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา
๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เรา
ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านอธิมุตตกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอธิมุตตกเถราปทาน

๓๖. อรรถกถาอริมุตตเถราปทาน^๑

อปทานของพระอริมุตตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลก-
นาถมฺหิ ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ เมื่อพระ
โลกนาถพระนามว่าอตถทัสสี ปรีนิพพานแล้ว บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง เลื่อมใสในพระรัตนตรัย นิมนต์ภิกษุสงฆ์ ให้ทำโรงปะรำด้วย
อ้อยทั้งหลาย แล้วบำเพ็ญมหาทานให้เป็นไป ในที่ได้ปรารถนาสันติบท.
ท่านจตุจากอตถภาพนั้นแล้ว เสวยสมบัติทั้งสองในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เลื่อมใส
ในพระศาสนา เพราะท่านตั้งอยู่ในศรัทธา จึงปรากฏนามว่า อริมุตตเถระ.

ท่านบรรลุพระอรหัต ด้วยอำนาจบุญสมการที่ท่านทำไว้ด้วยลาการ
อย่างนี้ ระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้ว เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ
บุพพจิราปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า นิพพุเต โลกนาถมฺหิ ดังนี้. คำ
ที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอริมุตตเถราปทาน

๑. บาลีเป็นอริมุตตเถราปทาน.

ลสุณทายกเถราปทานที่ ๗ (๓๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกระเทียม

[๓๕] ในกาลนั้น เราเป็นดาบสอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์

เราอาศัยกระเทียมเลี้ยงชีวิต กระเทียมเป็นอาหารของเรา
เราใส่กระเทียมเต็มหาบแล้ว ไปได้ไปสู่อารามสงฆ์ เรารำเรียง
มีจิตโสมนัส ได้ถวายกระเทียมแก่สงฆ์.

ครั้งถวายกระเทียมแก่สงฆ์ ผู้ให้เกิดความยินดีเหลือเกิน
ในศาสนาพระวิปัสสี ผู้เลิศกว่านรชนแล้ว ได้บันเทิงในสวรรค์
ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ให้กระเทียมใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกขิเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายกระเทียม.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเรา
ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระลสุณทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบลสุณทานยกเถราปทาน

๓๗. อรรถกถาสุนทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระลสุนทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวnutตฺสลา-
วิฑูเร** ดังนี้.

ท่านลสุนทายกเถระแม้ได้บำเพ็ญบุญทั้งหลาย ในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้นๆ ใน
กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เห็นโทษในการอยู่ครองเรือน ละเรือน
บวชเป็นดาบส อาศัยหิมวันตบรรพตอยู่ในป่า ปลุกกระเทียมเป็นอันมาก
เกี่ยวกินกระเทียมนั้น รากไม้และผลไม้ป่าอยู่. ท่านนำกระเทียมเป็นอันมาก
หามาสู่ถิ่นมนุษย์ เลื่อมใสถวายทานเพื่อเป็นเกสัชแก่ภิกษุสงฆ์มีพระ-
พุทธเจ้าเป็นประธานแล้วไป, ท่านบำเพ็ญบุญจนตลอดชีวิตด้วยอาการ
อย่างนี้ ด้วยกำลังแห่งบุญนั้นนั่นแล แล้วท่องเที่ยวไปโนนเขาและมนุษย์
เสวยสมบัติทั้งสอง เกิดแล้วในพุทธรูปบาทกาลนี้ โดยลำดับ ได้ศรัทธา
บวชแล้วเจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต ด้วยอำนาจแห่ง
บุญกรรม ท่านจึงปรากฏนามว่า **ลสุนทายกเถระ**.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพ-
จริดาปทาน จึงกล่าวคำนี้อาทิว่า **หิมวnutตฺสลาวิฑูเร** ดังนี้. ในคำนั้นเชื่อม
ความว่า ในที่เป็นที่สัญจรไปแห่งมนุษย์ทั้งหลาย ในที่สุดแห่งภูเขาหิมาลัย
ในกาลใดพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสีทรงอุบัติขึ้น ในกาลนั้น
เราได้เป็นดาบส. บทว่า **ลตฺถณฺ** อุปชิวามิ ความว่า ข้าพเจ้าได้ปลุก
กระเทียมแดงนั้นนั่นแลให้เป็นอาหารเลี้ยงชีพ. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึง
กล่าวว่า **ลตฺถณฺ มยฺหโภชนํ** ดังนี้.

บทว่า **ขาริโย ปุริยิตฺวาน** ความว่า บรรจุนาชนะของดาบสให้ เต็มวัยกระเทียมหาวไป ได้ไปยังสังฆารามคือที่เป็นที่อยู่ของสงฆ์ ได้แก่ ไปสู่วิหารอันเป็นที่อยู่ด้วยอิริยาบถทั้ง ๔ ของสงฆ์ ใน ๓ กาล มีฤดูเหมันต์ เป็นต้น. บทว่า **หฺนฺนุโห หฺนฺนุเรน จิตฺเตน** ความว่า เรายินดีได้ถวาย กระเทียมแก่สงฆ์ ด้วยจิตที่ประกอบด้วยโสมนัส.

บทว่า **วิปฺสฺสึสฺส ๑ เป ๑ นิริตฺสฺสหํ** ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้เลิศคือประเสริฐกว่านระทั้งหลาย. บทว่า **สฺงฺฆสฺส ๑ เป ๑ โมทหํ** ความว่า ข้าพเจ้าถวายกระเทียมเป็นทาน แก่สงฆ์แล้ว เสาวยทิพยสมบัติตลอดอายุกับ ในเทวโลกอันเลิศด้วยดี. บันเทิงแล้วในสวรรค์. อธิบายว่า เราเป็นผู้ยินดี. คำที่เหลือรู้ได้ง่าย ทั้งนี้แล้ว.

จบอรรถกถาสุณทายกเถราปทาน

อายุตทายกเถราปทานที่ ๘ (๓๘)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างศาลาโรงฉัน

[๔๐] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าสิขี ผู้ประเสริฐของพวกคน
ผู้กล่าว (ยกย่องตน) นิพพานแล้ว เรารำเริง มีจิตโสมนัส
ได้ให้พระสตุปอันอุดม.

ในกาลนั้น เรารำเริงมีจิตโสมนัส ให้คนไปบอกกับนาย
ช่างไม้ ให้ทรัพย์แล้ว จ้างให้ทำศาลาโรงฉัน.

เราอยู่ในเทวโลกตลอด ๘ กัปโดยไม่ลับสนกันเลย ใน
กัปที่เหลือ เราท่องเที่ยว ไปลับสนกัน.

ยาพิษย่อมไม่กล้ากรายในกายเรา และศาสตราไม่กระทบ
กายเรา เราไม่พึงตายในน้ำ นี่เป็นผลแห่งการสร้างศาลา
โรงฉัน.

เราปรารถนาฝนเมื่อใด มหาเมฆย่อมยังฝนให้ตกเมื่อนั้น
แม้เทวดาทั้งหลายก็ตกอยู่ในอำนาจของเรา นี่เป็นผลแห่งบุญ
กรรม.

เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
๓๐ ครั้ง ใคร ๆ ย่อมไม่ดูหมิ่นเรา นี่เป็นผลแห่งการบุญกรรม.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สร้างศาลาโรงฉันใด ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งกรรมสร้างศาลา
โรงฉัน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญา ๖

เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราทำได้เสร็จแล้ว
ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอายุตทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอายุตทายกเถรอปทาน

๓๘. อรรถกถาอายุตทายกเถรอปทาน°

อปทานของท่านพระอายุตทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต
โลกนาถมฺหิ ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญานุการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลที่
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิจิปรีนิพพานแล้ว บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง เลื่อมใสในพระศาสนา ได้จ้างนายช่างให้สร้างโรงฉันยาวอัน
เป็นที่รื่นรมย์ยิ่งนัก นิมนต์ภิกษุสงฆ์ให้บริโภคอาหารอันประณีต ถวาย
มหาทานยังจิตให้เลื่อมใส. ท่านบำเพ็ญบุญจนตลอดอายุ ท่องเที่ยวไปใน
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนั้นแล เสวยสมบัติทั้งสอง ในพุทธูปบาทกาลนี้
บังเกิดในเรือนมีตระกูล ได้ศรัทธาบวชแล้วเพียรพยายามเจริญวิปัสสนา
ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต. ด้วยอำนาจบุญที่ท่านบำเพ็ญไว้ในกาล
ก่อน จึงปรากฏนามว่า อายุตทายกเถระ ดังนี้.

๑. บาลีเป็น อายุตทายกเถรอปทาน.

ท่านบรรลุประอรหัต ด้วยอำนาจบุญสมภาร ที่ท่านบำเพ็ญมาด้วย
อาการอย่างนี้ ระลึกถึงกุศลกรรมที่คนบำเพ็ญในกาลก่อน เกิดโสมนัส
เมื่อจะประกาศบุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **นิพพุเต โลกนาถมฺหิ**
ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **นิพพุเต** ความว่า เมื่อพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าสิจิ ผู้ประเสริฐสูงสุดในระหว่างแห่งศาสดาอื่น
ผู้กล่าวว่า เราทั้งหลายเป็นพระพุทธเจ้า ปรีนิพพานแล้ว. บทว่า **หฺนฺจฺโร**
หฺนฺจฺเรน จิตฺเตน ความว่า เราหรรษารำเริง มีจิตรำเริงเพราะความ
ที่ตนมีจิตสัมปยุตด้วยโสมนัส ได้ไหว้คือนอบน้อมพระศูปอันสูงสุด คือ
พระเจดีย์อันประเสริฐ.

บทว่า **วฑฺฒกฺกิหิ กถาเปตฺวา** ความว่า ให้กล่าวประมาณการว่า
โรงฉันนี้มีประมาณเท่าไร. บทว่า **มุถฺติ ทตฺวานหิ ตทา** ความว่า ใน
ครั้งนั้น คือในกาลนั้น เราได้ให้ค่าจ้างแก่นายช่างไม้เหล่านั้น เพื่อ
ประโยชน์แก่การทำการม ยินดีคือมีจิตสัมปยุตด้วยโสมนัส ได้ก่อสร้าง
โรงฉันยารวิ. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอายุคทายกเถราปทาน

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรที่ ๕ (๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการตั้งธรรมจักรบูชา

[๔๑] เราได้ตั้งธรรมจักรนี้ ทำอย่างสวยงาม อัญเชิญชนม
เขย (บูชา) ไว้ข้างหน้าอาสนะอันประเสริฐ แห่งพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าลัทธิตถะ.

เราขอมุ่งเรื่องกว่าวาระทั้งสิ้น มีคนใช้ พลทหารและ
พาหนะ คนเป็นอันมากย่อมติดตามห้อมล้อมเราเป็นนิจ
เราแวดล้อมด้วยคนตรีหกหมื่นทุกเมื่อ เราขอมงามด้วยบริวาร
นี้เป็นผลแห่งบุญธรรม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ตั้งธรรมจักรโคบูชา ด้วย
กรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการตั้งธรรมจักร
บูชา.

เป็นพระเจ้าจักรพรรดิหลายครั้ง มีพระนามว่า
สหัสสราชา ผู้เป็นใหญ่กว่าชน ได้มีปรากฏตลอด ๑๑ กัป
แต่กัปนี้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบวาท่านพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

๓๕. อรรถกถาฉัมมจักกิเถราปทาน

อปทานของท่านพระธรรมจักกิเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้นๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามสิทธัตถะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เจริญด้วยบุตรและภรรยา สมบูรณ์ด้วยสมบัติมีโคะมาก. ท่านเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เกิดศรัทธา ได้สร้างธรรมจักรสำเร็จด้วยรัตนบูชาข้างหลังธรรมาสน์ในธรรมสภา. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยสักกสมบัติและจักกวัตติสมบัติ ในที่ที่คนเกิดแล้วในเทวดาและมนุษย์. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เกิดศรัทธา บวชแล้วเจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัตต์ ปรากฏโดยนามที่เสมือนกับนามแห่งกุศลที่ท่านบำเพ็ญในกาลก่อนว่า ฉัมมจักกิเถระ.

ท่านบรรลุพระอรหัตต์ผลโดยสมควรแก่บุญสมภาร ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปูพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธุตตสฺส ภควโต** ดังนี้. บทว่า **สิทธุตตสฺส สมมุขา** ความว่า ในที่พร้อมหน้า คือในที่ตรงหน้าพุทธอาสน์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประทับนั่ง. บทว่า **ฉัมมจกุกัม เม จิปิตัม** ความว่า เราได้แสดงรูปสี่เหลี่ยมสองข้าง โดยอาการดูธรรมจักร สร้างกระทำให้เหมือนกระจกในท่ามกลางตั้งธรรมจักรบูชา. เป็นอย่างไร? เชื่อมความว่า ธรรมจักรที่

วิญญูชน คือบุคคลผู้มีปัญญาทั้งหลาย สรรเสริญ ชมเชย กระทำดีแล้วว่างามเหลือเกิน.

บทว่า **จารุณฺโณว โสภามิ** ความว่า เราย่อมงาม คือไฟโรจน์ ประคุมีวรรณะดังทองคำ. บาลีว่า **จตุวณฺเณหิ โสภามิ** ดังนี้ก็มี. อธิบายว่า เราย่อมงดงาม คือไฟโรจน์ด้วยวรรณะ กล่าวคือ ชาติแห่งกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทร. บทว่า **สโยคฺคพลวาหโน** ความว่า ประกอบด้วยยานมีวอทองเป็นต้น เสวก คือหมู่พล มีเสนาบดีและอำมาตย์เป็นต้น และด้วยพาหนะ กล่าวคือรถเทียมช้างและม้าเป็นต้น. เชื่อมความว่า ชนเป็นอันมาก คือมนุษย์เป็นอันมาก ประกอบตามคือเคลื่อนตามเราแวดล้อมตลอดกาลเป็นนิตย์. คำที่เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

กัปปรุกขิยเถราปทานที่ ๑๐ (๔๐)

ว่าด้วยผลแห่งการตั้งตนกัลปพฤษ์บูชา

[๔๒] เราได้คล้องผ้าอันวิจิตรหลายผืนไว้ตรงหน้าพระสถูปอัน
ประเสริฐของพระผู้มีพระภาคเจ้านานว่าลัทธัตถะ แล้วตั้งต้น
กัลปพฤษ์ไว้.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ในกำเนิดนั้น ๆ ต้นกัลปพฤษ์อันงาม ย่อมประดิษฐานอยู่
ใกล้ประตูเรา เวลานั้น เราเอง บริษัท เพื่อนและคนคู่เคย
ได้ถือเอาผ้าจากต้นกัลปพฤษ์นั้นมานุ่งห่ม.

ในกัปปที่ ๕๔ แต่กัปปนี้ เราได้ตั้งกัลปพฤษ์ไว้ ด้วย
ธรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการตั้งต้นกัลป-
พฤษ์.

และในกัปปที่ ๗ แต่กัปปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
ทรงพระนามว่าสุเจตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกัปป รุกขิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัปปรุกขิยเถราปทาน

๔๐. อรรถกถากัปปรกขิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระกัปปรกขิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ลิตฺถตฺตสฺส ภควโต** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิการทั้งหลายในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสิทธัตถะ บังเกิดในตระกูลหนึ่งอันสมบูรณ์ด้วยสมบัติ ให้สร้างต้นกัลปพฤกษ์อันสำเร็จด้วยทอง วิจิตรด้วยรัตนะ ๗ วางบูชาไว้ตรงหน้าพระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสิทธัตถะ. ท่านบำเพ็ญบุญเห็นปานนี้ ดำรงอยู่ตลอดอายุ จุติจากอภัพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในสุคตินั้นแล ในพุทธปรุบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลตามลำดับ บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงการครองเรือน เลื่อมใสในพระรัตนตรัย พึงธรรมได้ศรัทธา อารธนาพระศาสดา บวชแล้ว ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต โดยนามแห่งกุศลที่ท่านเคยบำเพ็ญมาก่อน ท่านจึงปรากฏนามว่า กัปปรกขิยเถระ ดังนี้.

ท่านบรรลุพระอรหัตผลแล้วอย่างนี้ ระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศปูพพจิตาปทาน ด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ลิตฺถตฺตสฺส ภควโต** ดังนี้. บทว่า **อฺปฺเสฏฺฐสฺส สมฺมขา** ความว่า ซึ่งผ้าอันวิจิตรในที่เฉพาะหน้าพระสถูปเจดีย์อันประเสริฐสูงสุด ได้แก่ผ้าอันเขานำมาแต่เมืองจีน และผ้าอันเขานำมาแต่เมืองแขกเป็นต้น อันน่ารื่นรมย์ใจ ด้วยจิตอันไม่เสมอเหมือนด้วยสี่เป็นอนnek. อธิบายว่า เราได้ประดิษฐ์ต้นกัลปพฤกษ์ห้อยย้อยลงอยู่. คำที่เหลือรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถากัปปรกขิยเถรอปทาน

จบอรรถกถาวรรคที่ ๔

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 167

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุณฑธานเถราปทาน ๒. สาคตเถราปทาน ๓. มหาจัจจายน-
เถราปทาน ๔. กาพูทายีเถราปทาน ๕. โมฆราชเถราปทาน ๖. อธิมุต-
ตกเถราปทาน ๗. ลสุณทายกเถราปทาน ๘. อายตทายกเถราปทาน
๙. รัมมจักกิกเถราปทาน ๑๐. กัปปรุกขิยเถราปทาน

และมีคาถา ๑๑๒ คาถา.

จบกุณฑธานวรรคที่ ๔

อุปาลิวรรคที่ ๕

อุปาลิเถราปทานที่ ๑ (๔๑)

ว่าด้วยพระบาลีปรารภกรรมของตน

[๔๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นนายกของโลก แวดล้อมด้วย
พระจีณาสพหนึ่งพัน พระองค์ทรงประกอบความสัจ เตด็จ
ไปเพื่ออยู่ในที่ลับ เรานุ่งห่มหนังสือ ถือไม้เท้าสามง่าม
เที่ยวไป ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของโลก แวดล้อม
ด้วยภิกษุสงฆ์.

จึงทำหนังสือเวียงป่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีเหนือ
เศียรเกล้า ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า แล้วชมเชยพระองค์
ผู้นำของโลกว่า

สัตว์ทั้งหลายที่เกิดในไข่ เกิดในถ้ำโคล เกิดผุดขึ้น
เกิดในครรภ์ และนกกมีกาเป็นต้นทั้งหมด ย่อมเที่ยวไปใน
อากาศทุกเมื่อ ฉันท

สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีสัตตัญญาก็ตาม ไม่มีสัตตัญญาก็ตาม
สัตว์เหล่านั้น ก็ฉันทนั้น ย่อมเข้าไปภายในพระญาณของพระ
องค์ทั้งหมด.

อนึ่ง กลิ่นหอมอันเกิดที่ภูเขา ณ ภูเขาหิมวันต์อันเป็นภูเขา
สูงสุด กลิ่นหอมทั้งหมดนั้น ย่อมไม่ถึงแม้ส่วนเสี้ยว ในศีล
ของพระองค์.

โลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก เล่นไปสู่ความมิดมนใหญ่ โลก

กำจัดความมืดได้ ส่องแสงโชติช่วงอยู่ เพราะพระญาณของ
พระองค์ เปรียบเหมือนพระอาทิตย์อัสดงคตแล้ว โลกก็ถึง
ความมืด ฉันทใด เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่เสด็จอุบัติ สัตว์โลกก็
ถึงความมืด ฉันทนั้น.

เปรียบเหมือนเมื่อพระอาทิตย์อุทัย ย่อมขจัดความมืดได้
ทุกเมื่อ ฉันทใด พระองค์ผู้เป็นพระพุทธเจ้าอันประเสริฐสุด ก็
ขจัดความมืดได้ทุกเมื่อ ฉันทนั้น.

พระองค์ทรงส่งพระองค์ไปเพื่อความเพียร ได้เป็นพระ-
พุทธเจ้าในโลก พร้อมทั้งเทวโลก ทรงยังหมูชนเป็นอันมาก
ให้ยินดีด้วยการปรารภกรรมของพระองค์.

พระมหามุนีพระนามว่าปทุมุตตระผู้เป็นนักปราชญ์ ทรง
ลำดับค้ำนั้นแล้ว ทรงอนุโมทนาแล้ว เสด็จเหาะขึ้นในอากาศ
ดังพระยาหงส์ในอัมพร พระสัมพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอัน
ใหญ่หลวง พระนามว่าปทุมุตตระผู้เป็นศาสดาของเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเหาะขึ้นไปประทับอยู่ในอากาศ ได้
ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดชมเชยญาณอันประกอบด้วยข้ออุปมาทั้งหลายนี้ เรา
จักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว เขจักได้เป็น
ท้าวเทวราช ๑๘ ครั้ง จักได้เป็นพระราชาในแผ่นดินครอง
ครองพสุธา ๓๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๕ ครั้ง
จักรได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดยจะคณานับมิได้.

ในกัปที่แสน พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม ซึ่งมี

สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก เขา
อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักเคลื่อนจากภพดุสิต จักเป็นผ้าดำ
โดยชาติ [มีชาติดำ] มีชื่อว่าอุบาลี.

และภายหลังเขาววชแล้ว Һนายกรรมอันลามกกำหนด
รู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักไม่มีอาสวะ นิพพาน.

พระโคตมพุทธเจ้าผู้ศากยบุตร มียศใหญ่ จักทรงโปรด
ตั้งเขาไว้ในเขตทัคคสถานทางวินัย เราววชด้วยศรัทธา ทำ
กิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะกำหนดรู้อาสวะทั้งปวง ไม่มี
อาสวะอยู่.

และพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุเคราะห์เราว่า เราแก้แค้น
กล้าในวินัย เราปรารถนาในกรรมของตน ไม่มีอาสวะอยู่.

เราเข้าร่วมในพระปาติโมกข์และในอินทริย์ ๕ ทรงพระ-
วินัยอันเป็นบ่อเกิดรัตนะไว้ได้หมดทั้งสิ้น พระศาสดาผู้ไม่มี
ใครเทียบถึงในโลก ทรงรู้คุณของเราแล้ว ประทับนั่งในท่าม
กลางสงฆ์ ทรงตั้งเราไว้ในเขตทัคคสถาน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภีทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุบาลีเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอุปาติเถรอปทาน

อุปาลิวรรคที่ ๕

๔๑. อรรถกถาอุปาลิเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระอุบาลีเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **จีณาสวสหัสเสหิ** ดังนี้.

ก็พระเถระนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สัมบูรณ์ทั้งหลายในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เห็นโทษในการอยู่ครองเรือน จึงละเรือนออกบวชเป็นฤๅษี ได้อภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ สำเร็จการอยู่ ณ หิมวันตประเทศ. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ. ทรงประสงค้วเควก จึงเข้าไปสู่หิมวันตประเทศ. ดาบสเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รุ่งโรจน์เหมือนพระจันทร์เพ็ญแต่ไกลเที่ยว มีใจเลื่อมใส กระทำนงนเวียงบำ ประคองอัญชลี ถวายบังคมแล้วยืนอยู่นั้นแล ประนมมือไว้เหนือเศียร ชมเชยพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยอุปมา มากหลาย ด้วยสศุติเป็นอนเนก. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสดับดังนั้นแล้ว ทรงประทานพยากรณ์ว่า ในอนาคต ดาบสนี้ จักบวชในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคตมะ จักได้เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้มีปัญญา เลียบแหลมในทางพระวินัย.

ท่านดำรงอยู่ตลอดอายุ มีฉานไม่เสื่อม บังเกิดในพรหมโลก. ท่านจุติจากอัฐภพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติ. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดเป็นหลานของพระอุบาลีเถระในกรุงกบิลพัสดุ์. ท่านถึงความเจริญวัยโดยลำดับ บวชในสำนักของพระอุบาลีเถระผู้เป็นลุง เรียนพระกรรมฐาน เจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็ได้

๑. ม. ภาคินยอุปาลิเถราปทาน

เป็นพระอรหันต์. ท่านเป็นผู้มีญาณเฉียบแหลม เพราะเหตุที่คนอยู่ในที่ไกลอาจารย์. ลำดับนั้น พระศาสดาจึงทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งอันเลิศว่า ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุทั้งหลายผู้สาวกของเราผู้มีปัญญาเฉียบแหลม ในปัญหาพระวินัยนี้ ภาลินยชอุบาสิเป็นเลิศ.

ท่านได้รับตำแหน่งเอกตักกะอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตนเนื่อจะประกาศบุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **จีณาสวสหัสเสหิ** ดังนี้ ในบทเหล่านั้น ชื่อว่าอาสวะ เพราะเล่นไปคือเป็นไปโดยรอบจดภวักคพรหม. ชื่อว่า **จีณาสวา** เพราะอาสวะ ๔ มีกามาสวะเป็นต้นสิ้นไป เทือกแห่งไป ผากไปแล้ว อันเธอกำจัดแล้ว. ภิกษุผู้มีอาสวะสิ้นแล้วเหล่านั้นนั่นแล มีประมาณ ๑,๐๐๐ คือมีพระจีณาสพ ๑,๐๐๐ รูปเป็นประมาณ. ด้วยพระจีณาสพประมาณ ๑,๐๐๐ นั้น. เชื่อมความว่า พระโลกนาถแวดล้อมไปด้วยภิกษุผู้จีณาสพเหล่านั้น ผู้ยังโลกให้ถึงพระนิพพาน ประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งวิเวก ย่อมเสด็จไปเพื่อหลีกเร้น คือเพื่อความเป็นผู้โดดเดี่ยว.

บทว่า **อชิเนน นิวคฺโคหิ** ความว่า เราอัน หน้ยมฤคปิดบังไว้ อธิบายว่า นุ่นหนังสัตว์. บทว่า **ติทณฺฑปฺริธารโก** ความว่า ถือเอาท่อนไม้ ๓ อัน เพื่อวางคนโทน้ำทรงไว้. เชื่อมความว่า เราได้เห็นพระองค์ ผู้นำโลกผู้แวดล้อมไปด้วยภิกษุสงฆ์. คำที่เหลือปรากฏชัดแล้วทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุปติเธราปทาน

โศณโกฏิยเวสสเถรปาทานที่ ๒ (๔๒)^๒

ว่าด้วยผลแห่งการทำที่จงกรม

[๔๔] เราได้ให้ทำที่จงกรม ซึ่งทำการฉาบทาด้วยปูนขาว ถวาย
แต่พระมุณีพระนามว่าอินมทัสสี เษษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่
เราได้เอาดอกไม้ต่าง ๆ ดี ลาดบนที่จงกรม ทำเพดานบน
อากาศ แล้วทูลเชิญพระพุทธเจ้าผู้สูงสุดให้เสวย.

เวลานั้น เราประนมอัญชลี ถวายบังคมพระองค์ผู้มีวัตร
อันงาม แล้วมอบถวายศาลาริแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นศาสดายอดเยี่ยมในโลก มี
พระจักขุ ทรงรู้ความดำริของเรา จึงอนุเคราะห์รับไว้.

พระสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นทักษิณบุคลลในโลก พร้อมทั้ง
เทวโลก ครั้นทรงรับแล้ว ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์
แล้ว ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดมีจิตโสมนัส ได้ถวายศาลาริแก่เรา เราจักพยากรณ์
ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

รถอันเทียมด้วยม้าพันธ์หนึ่ง จักปรากฏแก่ผู้นี้ผู้พร้อมเพรียง
ด้วยบุญกรรม ในเวลาใกล้ตาย

ผู้นี้จักไปสู่เทวโลกด้วยยานั้น เทวดาทั้งหลายจักพลอย
บันเทิง ในเมื่อผู้นี้ไปถึงภพอันดี วิมานอันควรค่ามาก เป็น
วิมานประเสริฐ ฉาบทาด้วยเครื่องทออันสำเร็จด้วยรัตนะ
ประกอบด้วยเรือนยอดอันประเสริฐ จักครอบงำวิมานอื่น.

๑. อรรถกถาว่า โศณโกพิวิสเถรปาทาน.

ผู้จักกรั้นรรมย์อยู่ในทวารโลกตลอดสามหมื่นกัป จักได้เป็น
ท้าวเทวราชตลอด ๒๕ กัป และจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ถึง ๗๗ ครั้ง พระเจ้าจักรพรรดินั้นแม่ทั้งหมดมีพระนาม
อย่างเดียวกันว่า ยโสธระ.

ผู้นี้ได้เสวยสมบัติทั้งสองแล้ว ก่อสร้างสิ่งสมบุญ จักได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิใน ๒๗ กัป [อีก]

แม่ในภพนั้น จักมีวิมานอันประเสริฐ ที่วิสุกรรมเทพ-
บุตรนิรมิตให้ ผู้นี้จักครองบุรีซึ่งมีเสียง ๑๐ อย่างต่าง ๆ กัน.

ในกัปจะนับประมาณมิได้แต่กัปนี้ จักมีพระราชครอง
แผ่นดิน มีฤทธิ์มากมีพระนามชื่อว่าโอกกกราช อยู่ใน
แคว้นแคว้น.

นางกษัตริย์ผู้มีวัยอันประเสริฐ มีชาติสูงกว่าหญิง หนึ่ง
หมื่นหกพันทั้งหมด จักประสูติพระราชบุตรและพระราชบุตรี
๕ พระองค์.

ครั้งประสูติพระราชบุตรและพระราชบุตรี ๕ พระองค์แล้ว
จักสิ้นพระชนม์ พระเจ้าโอกกกราชจักทรงอภิเษกนางกัญญา
ผู้เป็นที่รัก กำลังรุ่งเป็นมเหสี.

พระนางจักยังพระเจ้าโอกกกรา ให้อปรัตปรานแล้วได้
พร ครั้งพระนางได้พรแล้ว จักให้ขับไล่พระราชบุตรและ
พระราชบุตรี

พระราชบุตรและพระราชบุตรีทั้งหมดนั้น ถูกขับไล่แล้ว
จักไปยังภูเข เพราะกลัวความแตกชาติ พระราชบุตรทั้งหมด
จักสมสู่กันพระกนิษฐภคินี.

ส่วนพระเชษฐภคินีหนึ่งพระองค์ ทรงเป็นโรคพยาธิ
กษัตริย์ทั้งหลายจักตั้งใจมั่นว่า ชาติของเราอย่าแตกแยกเลย
จึงขุดหลุมให้อยู่.

ได้มีกษัตริย์ ทรงนำพระเชษฐภคินีนั้นไปสมสู่ด้วย เวลา
นั้น ความเกิดแห่งสกุลโลกกาะจกนี้ความแตกแยก โอรส
ของสองพระองค์นั้นจักมีพระนามโดยชาติว่าโกลิยะ จักได้
สวยโกลสมบัติ อันเป็นของมนุษย์มิใช่น้อยในภพนั้น.

ผู้อันเคลื่อนจากภพนั้นแล้วจักไปสู่อเวทโลก แม้อเวทโลก
นั้น จักได้วิมานอันประเสริฐ เป็นที่รื่นรมย์ใจ

ผู้นี้อันกุศลมูลตกเดือนแล้ว จักเคลื่อนจากเวทโลกมาสู่
ความเป็นมนุษย์ จักมีชื่อว่าโสณะ

จักปรารถนาความเพียรมีใจแน่วแน่ ตั้งความเพียรในศาสนา
ของพระศาสดา กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักไม่มีอาสวะ
นิพพาน.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ผู้ประ-
เสริฐ ผู้รู้วิเศษ เป็นมหาวิระ ทรงเห็นคุณอนันต์จักตั้งไว้
ในตำแหน่งอันเลิศ.

เมื่อฝนตก หย้าประมาณ ๔ นิ้ว บนเนิน ลมพัดไปหว่าแล้ว
เว้นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้คงที่ ซึ่งทรงประกอบความเพียร
ถึงฝั่งแล้ว ไม่มีใครเพียรยิ่งขึ้นไปกว่าเขา.

เรามีตนฝึกแล้วในการฝึกอันอุดม เราตั้งใจไว้ดีแล้ว เรา
ปลงภาระทั้งปวงลงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ดับแล้ว พระ-

อังกิรสมหานาค มีพระชาติสูง ดังพระยาไกรสร ประทับนั่ง
ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งเราไว้ในเขตทักษสถาน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่าเป็นท่านพระโสณโกฏิยเวสสเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้นด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบ โสณโกฏิยเวสสเถรอปทาน

๔๒. อรรถกถาโสณโกฏิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระโสณโกฏิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อโนม-
ทสฺสิสฺส มุนิโน ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ได้สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า อโนมทสฺสึ บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เจริญด้วยบุตรและภรรยา สมบูรณ์ด้วยสมบัติ
ได้สร้างที่จ้งกรมอันงามเพื่อเป็นที่จ้งกรม ให้กระทำการฉาบโบกด้วย
ปูนขาว กระทำให้รุ่งเรืองเรียบราบคจพื้นแว่น จัดแจงประทีป รูป และ
ดอกไม้เป็นต้น มอบถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า บุษากิษุสงฆ์มีพระ-
พุทธเจ้าเป็นประธานด้วยอาหารอันประณีต. ท่านบำเพ็ญบุญจนตลอด
ชีวิตด้วยอาการอย่างนี้ จุตจากอภัพพนั้นแล้วบังเกิดในเทวโลก. ท่าน
เสวยทิพยสมบัติ โดยนัยที่กล่าวแล้วในพระบาลีนั้น เป็นผู้ชวนชวายนใน

ตระกูลที่ปฏิสนธิในระหว่าง เพราะฉะนั้น เรื่องทั้งหมดนั้น ฟังทราบโดย
กระแสที่กล่าวแล้วในพระบาลี. [กึ่งในภพสุดท้ายท่านเกิดในโกถียรราชวงศ์
เจริญวัยแล้วปรากฏนามว่าโกฏิกัณณะ และว่ากุฏิกัณณะ เพราะทรงไว้ซึ่ง
เครื่องประดับหู มีค่าประมาณโกฏิหนึ่ง.]^๑ ท่านเลื่อมใสในพระผู้พระ-
มีภาคเจ้าฟังธรรมได้ศรัทธาแล้ว บวชแล้ว เจริญวิปัสสนาไม่นานก็บรรลุ
พรอรหัต.

ท่านได้เป็นพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิด
โสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพริดาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อโนม-**
ทสุตีสสุ มุนิโน ดังนี้.บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อโนมทสุตีสสุ** ความว่า
การเห็นอันไม่ทราบ ไม่ลามก คือดี ได้แก่พระสรีระ อันเป็นทสสันิยะ
เพราะประดับด้วยมหาปริสติกษณะ ๓๒ และเพราะงดงามด้วยมณฑลแห่ง
พระรัศมีด้านละวา ของพระผู้มีพระภาคเจ้าใดมีอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น
ทรงพระนามว่า อโนมทิสสี อธิบายว่า แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
อโนมทิสสินั่น. บทว่า **ตาทิโน** ความว่า ผู้มีความไม่หวั่นไหวในอิฏฐารมณ
และอนิฏฐารมณ บทว่า **สุธาย เลปน** กตฺวา ความว่า กระทำที่จงกรม
ฉาบด้วยปูนขาว และประดับด้วยประทีปรูปดอกไม้มงชายและธงแผ่นผ้า
เป็นต้น. เนื้อความแห่งคาถาที่เหลือ มีเนื้อความรู้ได้ง่ายตามกระแส
แห่งพระบาลีทีเดียว. ชื่อว่า **ยโสธระ** เพราะทรงไว้ซึ่งยศ กล่าวคือ
บริวารสมบัติ และทรัพย์สมบัติ, เชื่อมความว่า พระราชาทั้งหมดนั้น คือ
พระราชาผู้จักรพรรดิทั้ง ๘๘ พระองค์ มีพระนามเป็นอย่างเดียวกัน
ว่า ยโสธระ.

๑. ข้อความในวงเล็บไม่ควรมี เพราะพระเถระองค์นี้เป็นคนละองค์กับพระโสม โกฏิกัณณะ
หรือโสมกุฏิกัณณะ.

บทว่า องฺคิโร ความว่า รัศมีอันมีอันชานออกจากอวัยวะ คือจาก
พระศรีระ ของพระพุทธเจ้าพระองค์ใด พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ชื่อว่า
องฺคิโร ชื่อว่า นาคะ เพราะไม่ไปอบายทั้ง ๔ ด้วยฉันทาคติ โทสาคติ
โมหาคติ และภยากติ หรือด้วยสามารถแห่งบาปสมาจาร. ชื่อว่า มหนาคะ
เพราะอันเขาบูชาใหญ่ และเป็นผู้ประเสริฐ คำที่เหลือมีอรรถงายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาโสม โกฬวิเสธราปทาน

ภททียากาพิโคธายปุตตเถราปทานที่ ๓ (๔๓)^๑

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะทอง

[๔๕] หมู่ชนทั้งปวงเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ. ทรงมีจิตเมตตา เป็นมหามุนีอัคนายกของโลก ทั้งปวง ชนทั้งปวงย่อมถวายอาสนะ คือ สัตตุก้อน สัตตุผง น้ำและข้าวแด่พระศาสดา และในสงฆ์ผู้เป็นนาคบุญ ไม่มี นาคบุญอื่นยิ่งกว่า.

แม้เราก็จักนิมนต์พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด และสงฆ์ผู้ ยอดเยี่ยม แล้วจักถวายทานแด่พระผู้พระภาคเจ้าผู้ประเสริฐ กว่าเทวดา ผู้คงที่ คนเหล่านี้เราส่งไปให้นิมนต์พระตถาคต และภิกษุสงฆ์ทั้งสิ้นผู้เป็นนาคบุญ ไม่มีนาคบุญอื่นยิ่งกว่า.

บัลลังก์ทอง ๑ แสน ลาดด้วยเครื่องลาดวิเศษมีขนยาว ด้วยเครื่องลาดยัดนุ่น เครื่องลาดมีรูปดอกไม้ ผ้าเปลือกไม้ และผ้าฝ้าย.

เราได้ให้จัดตั้งอาสนะอันควรค่ามาก สมควรแก่พระ- พุทธเจ้า พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก ประเสริฐกว่าเทวดา ผู้องอาจกว่าพระเวดล้อม ภิกษุสงฆ์ เสด็จเข้าสู่ประตูบ้านเรา.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ต้อนรับพระสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นนาถะของโลก ทรงมียศ แล้วนำเสด็จมาสู่เรือนของตน เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส อังคาสภิกษุ ๑ แสนและ พระพุทธเจ้าผู้นายกของโลก ให้อมหนักด้วยข้าวชั้นพิเศษ.

๑. อรรถกถาว่า กาพิโคธายปุตตภททียเถราปทาน.

พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระผู้ทรงรู้แจ้งโลก ทรง
รับเครื่องบูชาแล้ว ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดถวายอาสนะทองอันลาดด้วยเครื่องลาดพิเศษมีขนยาว
นี้ เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักได้เป็นท้าวเทวราช ๗๔ ครั้ง อันนางอัปสรแวดล้อม
เสวยสมบัติอยู่ จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราช ครอบครอง
พสุธา ๑,๐๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๑ ครั้ง
จักเป็นผู้มีสกุลสูงในกำเนิดและภพทั้งปวง

ภายหลัง ผู้นั้นอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักบวช จักได้เป็น
พระสาวกของพระศาสดา มีนามว่าภักทियะ.

เราเป็นผู้ชวนชวายนในวิเวก มีปกคิอยู่ในเสนาสนะอันสงัด
ผลทั้งปวงเราบรรลุแล้ว วันนี้ เราเป็นผู้ไม่มีความเศร้าหมอง
จิต พระสัพพัญญูผู้นายกของโลก ทรงทราบคุณทั้งปวงของเรา
แล้ว ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งเราไว้ในเอต-
ทัคคสถาน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทรงทราบว่า ท่านพระภักทियกาพิโคธาปุตตเถระได้กล่าวคาถา
เหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบภักทियกาพิโคธาปุตตเถรอปทาน

๔๓. อรรถกถาพิโคธปุคคัททียเถรอปทาน

อปทานของท่านพระกาฬิโคธปุคคัททียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า
ปทุมุตตรสมพุทฺธ ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญานการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง
อัน สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เจริญวัยแล้ว เจริญด้วยบุตรและภรรยา เห็นชาว
พระนครพากันทำบุญ แม่นตนเองก็ประสงค์จะทำบุญ จึงนิมนต์ภิกษุสงฆ์
มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ให้ปูที่นอนอันควรแก่ค่ามาก มีเครื่องปูลาดมี
ลายดอกไม้ติดกันมากเป็นต้นเป็นอนเนก เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง
ในที่นั้นพร้อมด้วยสงฆ์แล้ว จึงให้เสวยพระกระยาหารอันประณีตแล้วได้
ถวายมหาทาน. ท่านบำเพ็ญบุญทั้งหลายจนตลอดอายุด้วยอาการอย่างนี้
เสวยสมบัติทั้งสองในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ครั้นต่อมาในพุทธปร
บาทกาลนี้ บังเกิดเป็นบุตรแห่งพระนางกาฬิโคธาเทวี. ท่านบรรลุนิติภาวะ
แล้ว ได้ปรากฏนามว่า กัททียะ กาฬิโคธานุตร เพราะเจริญด้วยรูปสมบัติ
คือมือและเท้ายาวและใหญ่ และเพราะเป็นบุตรแห่งพระนางกาฬิโคธาเทวี.
ท่านเลื่อมใสในพระศาสดา ทำให้มารดาบิดาโปรดปราน แล้วบวชไม่นาน
นักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส
เมื่อจะประกาศบุพพจริตอปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรสมพุทฺธ**
ดังนี้. คำนี้มีอรรถดังท่านกล่าวในหนหลังแล. บทว่า **เมตฺตจิตฺต**

ความว่า ชื่อว่า เมตตา เพราะรักใคร่ เยื่อใย ยินดีในสัตว์ทุกจำพวก
จิตประกอบด้วยเมตตานี้ ชื่อว่าเมตตาจิต จิตประกอบด้วยเมตตานี้ ของ
พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มีอยู่ เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ชื่อว่า
ผู้มีจิตประกอบด้วยเมตตา. ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ผู้มีจิตประกอบ
ด้วยเมตตา บทว่า **มหามุนี** ได้แก่ ภิกษุทั้งสิ้น. ชื่อว่า **มหามุนี**
เพราะเป็นผู้ใหญ่ เชื่อมความว่า ซึ่งพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ
นั้น. บทว่า **ชนตา สพฺพทา** ความว่า หมูชนทั้งหมด อธิบายว่า
ชาวพระนครทั้งสิ้น. บทว่า **สพฺพโลกคฺคณายกั** เชื่อมความว่า ประชุม
ชนยอมเข้าถึง คือเข้าไปใกล้พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้เลิศ
ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งสิ้น ชื่อว่า **ผู้นำ** เพราะนำไปให้ถึงพระนิพพาน.

บทว่า **สตุตฺถญจ พุทฺธญจ** ความว่า ได้อามิส กล่าวคือสัตตुक้อน
และสัตตุมง. ก็อีกอย่างเชื่อมความว่า ชนทั้งหลายยอมถือเอา อามิส
คือปानะ และโภชนะ อันเป็นยวกาลิก มีกัต ขนม ของเคี้ยว ของบริโภค
และยาสูบเป็นต้นแล้ว ถวายแด่พระศาสดาผู้เป็นบุญเขตอันยอดเยี่ยม. บทว่า
อาสนั พุทฺธยุตฺตํ ความว่า ซึ่งอาสนะอันสำเร็จด้วยรัตนะ ๗ อันควร
แก่พระพุทธเจ้า คืออันเหมาะสมแก่พระพุทธเจ้า. คำที่เหลือมีอรรถ
รู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาภาฬโกธาปุตตภัททียเถราปทาน

สันนิษฐานปกเถราปทานที่ ๔ (๔๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลแพง

[๔๖] เราทำกระท่อมไว้ในป่าอยู่ในระหว่างภูเขา ยินดีด้วยลาภ

และความเสื่อมลาภ ด้วยศและควานเสื่อมยศ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้รู้แจ้งโลก ผู้
ควรรับเครื่องบูชา เสด็จมาในสำนักเราพร้อมด้วยภิกษุหนึ่ง
แสน.

เมื่อพระมหานาคทรงพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้อุดมเสด็จ
เข้ามา เราได้ปลูลาดเครื่องลาดหญ้าถวายแต่พระศาสดา.

เรามีจิตเสื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ถวายผลแพงและ
น้ำฉันแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ชื่อตรง ด้วยใจอันผ่องใส.

ในแสนกัปที่แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด ด้วยทานนั้น
เราไม่รู้จักทุกคดีเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลแพง.

ในกัปที่ ๔๑ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครั้งหนึ่ง พระนาม
ว่าอรินทมะ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสันนิษฐานปกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสันนิษฐานปกเถราปทาน

๔๔. อรรถกถาสันนิฏฐापกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสันนิฏฐापกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อรรถกถา**
กถุภา ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ
สิ่งสมบุญทั้งหลายอัน เป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล บรรลุ
นิตินิภาวะแล้ว ถูกตบแต่งให้มีเหย้าเรือน เห็นโทษในการครองเรือน ละวัดดู-
กามและกิลตคาม ไปอยู่ป่าระหว่างภูเขาไม้ไผ่ไกลหิมวันตบรรพต. ในกาล
นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระเสด็จถึงที่นั้น เพราะเป็น
ผู้ใคร่ต่อการสังัด. ถ้าดับนั้น ดาบสนั้น เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า มีใจ
ผ่องใส ใจแล้ว ได้ลาดหญ้าถวายเพื่อประทับนั่ง. ให้พระผู้มีพระภาค-
เจ้าผู้ประทับนั่งในที่นั้น เสาวยผลาผลมีผละพลับเป็นต้นอันมีรสอร่อยเป็น
อนก. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจุติจากอภัพพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไป ๆ
มา ๆ ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสาวยสมบัติทั้งสอง บังเกิดในเรือนมี
ตระกูลนี้ ถึงพร้อมด้วยศรัทธา บวชแล้ว เจริญวิปัสสนาไม่นานนักก็ได้
เป็นพระอรหันต์. ท่านปรากฏนามว่า **สันนิฏฐापกเถระ** เพราะตั้งอยู่ด้วยดี
ในพระนิพพาน กล่าวคือสันติบท (บทอันสงบ) โดยปราศจากอวดสาหะ
ทีเดียว เหมือนในเวลาบรรลุพระอรหัตตขณะจตมิต โคนปลงผม.

ก็เมื่อท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิด
โสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อรรถกถา**
กถุภา ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อรรถกถา** ความว่า เพราะ
กลัวแต่สี่หะและสี่อโครังเป็นต้น มนุษย์ทั้งหลายไม่กำหนด ไม่ขัดเคือง

ไม่คิดในที่นั้น เหตุที่นั่นจึงชื่อว่าอรัญ. ในอรัญญะ (ในป่า) นั้น.

บทว่า **ภูฏิกิ** ความว่า เรากระทำกระท่อมมุงด้วยหญ้าอยู่ คือสำเร็จการ
อยู่ในระหว่างภูเขา. เชื่อมความว่า เรายินดีอยู่ ด้วยลาภ และด้วยความ
ไม่มีลาภ ด้วยยศ และด้วยความไม่มียศ.

บทว่า **ชลชุตตมนามกิ** ความว่า ดอกบัวอันเกิดในน้ำ ชื่อว่า ชละ,
คือปทุม ดอกบัวอันเกิดในน้ำอันสูงสุด ชื่อว่า ชลชุตตมะ ชื่ออันเสมอ
ด้วยดอกบัวอันเกิดในป่าอันสูงสุดของผู้ใดมีอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าผู้มีชื่อเสมอน
ดอกบัวที่เกิดในป่าอันสูงสุด ซึ่งพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นผู้มีพระนาม
เสมอกับด้วยดอกบัวที่เกิดในน้ำอันสูงสุด. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น
เพราะประกอบด้วยนัยอันมาแล้วในพระบาลีแล.

จบอรรถกถาสันนิฏฐาปกเถราปทานที่ ๔

บัญญัติติเตราปทานที่ ๕ (๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว ๕ กำ

[๔๗] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธ ผู้มีพระจักษุทอดลง
ตรัสพอประมาณ มีพระสติ ทรงสำรวมอินทรีย์ เสด็จมาใน
แถวตลาด.

ดอกอุบล ๕ กำที่เราทำเป็นพวงมาลัยไว้มีอยู่ เราเลื่อมใส
ได้อาดดอกอุบลนั้นบูชาพระพุทธเจ้า ด้วยมือทั้งสองของตน
และดอกไม้เหล่านั้นเรยกขึ้นเป็นหลังคาแห่งพระศาสดานั้น
เราทรงดอกไม้ถวายพระมหานาค ดังศิษย์กัณฐกรรมวรายอาจารย์
ฉะนั้น.

ในกัปที่สามหมื่น เราได้ยกดอกไม้ดี ด้วยกรรมนั้น เรา
ไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่สองพันแต่กัปนี้ ได้เป็นกษัตริย์ ๕ ครั้ง และเป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระมาก มีพระนามชื่อว่าหัตถิยะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระบัญญัติติเตราได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบบัญญัติติเตราปทาน

๔๕. อรรถกถาปัญญาหัตถิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปัญญาหัตถิยเถระ มีคำเริ่มต้น ว่า **สุเมโธ นาม สมุพฺพุทฺโธ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญไว้ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า สุเมธะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัยอยู่. สมัยนั้น ชนทั้งหลายได้นำดอกอุบล ๕ กำมือมา. ท่านถือดอกอุบล ๕ กำมือเหล่านั้น บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสุเมธะ ผู้กำลังเสด็จเที่ยวไปบนถนน. ดอกอุบลเหล่านั้นได้ลอยไปเป็นพีดานทำเป็นร่มอยู่ในอากาศไปพร้อมกับพระตถาคตทีเดียว. ท่านเห็นดังนั้นเกิดโสมนัส เป็นผู้มิสรีระอันปีติถูกต้องแล้ว ระลึกถึงบุญนั้นนั้นแลตลอดชีวิต จูติจากอภัพนั้นแล้ว บังเกิดในเทวโลก ท่องเที่ยวไป ๆ มา ๆ อยู่ ในพุทธรูปปางกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลบรรลุนิติภาวะแล้ว เกิดศรัทธาบวชแล้ว เจริญวิปัสสนาไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต. ท่านปรากฏโดยชื่อตามกุศลที่ตนบำเพ็ญมาว่า **ปัญญาหัตถิยเถระ** ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศทิฏฐุปุพฺพจริยาปทาน ด้วยปัญญาโดยประจักษ์ จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุเมโธ นาม สมุพฺพุทฺโธ** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สุเมโธ** เชื่อมความว่า เมธาติ คือ ปัญญา มีปัญญาเครื่องแตกฉานการแทงตลอดสัจจะ ๔ เป็นต้น มีแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าใด พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น คือพระสัมพุทธะ พระนามว่า สุเมธะ เสด็จไประหว่างถนนในร้านตลาด. บทว่า **โอกุจิตฺตจฺกฺขุ**

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 188

แปลว่า มีตาทอดลง. บทว่า **มิตภาณิ** ความว่า มีปกติรู้จักประมาณแล้ว
จึงพูด อธิบายว่า รู้จักประมาณแล้วจึงแสดงธรรม. คำที่เหลือเข้าใจง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปัญญาหัตถิยเถราปทาน

ปฐมัจฉกถนียเถรอปทานที่ ๖ (๔๖)

ว่าด้วยผลแห่งการกัณรรมเป็นพุทธานุชา

[๔๘] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าวิปัสสี ผู้อัครบุคคณิพพาน แล้ว เราถือดอกปทุมอันบานดียวขึ้นบูชาที่จิตกาธาร ในเมื่อ มหาชนยกพระศพนขึ้นจิตกาธาร จิตกาธารสูงขึ้นไปจรดนภา- กาศ เราได้ทำรรมไว้ในอากาศ กัณไว้ที่จิตกาธาร.

ในกัปีที่ ๕๑ แต่กัปีนี้ เราได้ด้วยดอกไม้ไฉนบูชา ด้วยกรรม นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

ในกัปีที่ ๔๗ แต่กัปีนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า ปทุมเป็นใหญ่มีพละมากครอบครองแผ่นดินมีสมุทรสาคร ๔ เป็นที่สุด.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปฐมัจฉกถนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประการฉะนี้แล.

จบปฐมัจฉกถนียเถรอปทาน

๔๖. อรรถกถาปฐมัจฉาทนียเถราปทาน

อปทานของท่านพระปฐมัจฉทนียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **นิพพุเต โลกนาถมฺหิ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าวิปัสสีปรินิพพานแล้ว ท่านบูชาเชิงตะกอนด้วยดอกปทุมทั้งหลาย.

ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั้นนั่นแล ท่านดำรงอยู่ตลอดอายุ จุติจากอภัพพนั้น ท่องเที่ยวไปในสุคติที่นั่นแล เสวยสมบัติทั้งสอง คือ ทิพยสมบัติและมนุษย์สมบัติหลายครั้ง ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชในพระศาสนา เพียรพยายามอยู่ไม่นานนัก ก็บรรลुพระอรหัต. เมื่อท่านพักอยู่ในที่นั้น ๆ มีที่พักกลางคืนและที่พักกลางวันเป็นต้น วิหารได้ฉาบไปด้วยดอกปทุมทั้งหลาย. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงปรากฏนามว่า **ปฐมัจฉทนียเถระ** ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้ว เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทานด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **นิพพุเต โลกนาถมฺหิ** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **นิพพุเต** ความว่า เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว ด้วยขันธปรินิพพาน เมื่อพระสรีระของพระสัมมาสัมพุทธะ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 191

พระนามว่าวิปัสสี ถูกนำขึ้นสู่เชิงตะกอนอันวิจิตร เราได้ถือเอากลีบปทุม
อันบานดีแล้วยกขึ้นเชิงตะกอนบูชา. คำในคาถาที่เหลือมีอรรถดั้นทั้งนั้น
เพราะนัยอัน ท่านกล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

จบอรรถกถापทุมัจฉนนิยเถราปทาน

สยนทายกเถรอปทานที่ ๗ (๔๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายที่นอน

[๔๕] เราได้ถวายที่นอนอย่างดีเลิศ ลาดด้วยภัณฑะ คือผ้า แต่
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้มีจิตเมตตา ผู้คงที่
พระผู้มีพระภาคชินเจ้า ทรงรับที่นอนอันเป็นกบปิยะแล้วเสด็จ
ลุกจากที่นอนนั้นเหาะขึ้นสู่อากาศ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายที่นอนใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกขิเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายที่นอน.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพระนาม
ว่ารุณเทพ ทรงสมบุรณ์ด้วยรัตนะ ประการ มีพระพละ
มาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสยนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสยนทายกเถรอปทาน

๔๗. อรรถกถาสยนาทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสยนาทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตตสุส ภควโต**. ดังนี้

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ บังเกิดในตระกูลหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา สร้างเตียงเพื่อเป็นที่นอน ด้วยทองอันเป็นสินไหมของช้าง ลาดด้วยเครื่องลาดอันวิจิตรหาค่ามิได้ บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นทรงรับแล้วเสวยด้วยทรงพระอนุเคราะห์ท่าน. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยทิพยสมบัติและมนุษย์สมบัติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนาของพระศาสดา บวชแล้วเจริญวิปัสสนาไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต. ท่านปรากฏโดยนามแห่งบุญที่ท่านเคยบำเพ็ญแต่ก่อนว่า **สยนาทายกเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปูพพรिताปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธุตตสุส ภควโต** ดังนี้. คำทั้งหมดนั้น มีอรรถรู้ได้ง่ายโดยกระแสแห่งน้ำอันมาในพระบาฬีแล.

จบอรรถกถาสยนาทายกเถราปทาน

จังกมทายกเถรปทานที่ ๘ (๔๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายที่จงกรม

[๕๐] เราได้ให้ทำสถานที่จงกรมก่อด้วยอิฐ ถวายแด่พระมุนี

พระนามว่าอัทธทัสสี ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่.

สถานที่จงกรมสร้างสำเร็จดีแล้ว โดยสูง ๕ ศอกโดยยาว
๑๐๐ ศอก ควรเป็นที่เจริญภาวนา น่ารื่นรมย์ใจ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอัทธทัสสี ผู้เป็นพระผู้อุดม
ทรงรับแล้ว ทรงกำทรายด้วยฝ่าพระหัตถ์แล้ว ได้ตรัสพระ-
คาถาเหล่านี้ว่า

ด้วยการถวายทรายนี้ และด้วยการถวายที่จงกรมอันทำ
เสร็จดีแล้ว ผู้นั้นจักได้เสวยผลแต่ทรายอันประกอบด้วยแก้ว

๓ ประการ

จักเสวยเทวราชสมบัติ ในเทวดาทั้งหลายตลอด ๓ กัป อัน
นางอัปสรแวดล้อมแล้วเสวยสมบัติ

เขามาสู่มนุษยโลกแล้ว จักได้เป็นพระราชาในแว่นแคว้น
และจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิในแผ่นดิน ๓ ครั้ง ในกัป
ที่ ๑,๘๐๐ เราได้ทำกรรมใดครั้งเวลานั้น ด้วยกรรมนั้น เรา
ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายที่จงกรม.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระจังกมทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจังกมทายกเถระอุปทาน

๔๕. อรรถกถาจังกมทายกเถระอุปทาน

อุปทานของท่านพระจังกมทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตตสุต
มุนิโน** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญานิจการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า อตถทัสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา ได้สร้างที่จังกม
อันงดงามเสมือนกับกองแห่งเงิน ฉาบด้วยปูนขาวอันเป็นที่สูง แล้วลาด
ทรายขาวเช่นกับสร้อยไข่มุก ได้ถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว. พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับแล้ว ก็แลครั้นทรงรับที่จังกมแล้ว ทรงเข้าสมาธิ
อันสำเร็จทางกายและจิตอันเป็นสุข. แล้วทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคต
ผู้นี้ จักได้เป็นสาวกในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า
โคตมะ. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
เสวยสมบัติทั้งสองในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
เจริญวัยแล้ว เพียบพร้อมด้วยศรัทธา บวชในศาสนา ไม่นานนักก็บรรลุ
พระอรหัต ท่านได้ปรากฏโดยนามแห่งบุญที่ท่านบำเพ็ญมาว่า **จังกม-
ทายกเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมที่ตนเคยบำเพ็ญ ในกาลก่อน เกิด โสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อตุลทส-**
ลิสฺส มุนิโน ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อตุลทลิสฺส** ความว่า ชื่อว่า
อตุลทลิสฺส เพราะเห็นประโยชน์ คือความเจริญงดงาม ได้แก่พระนิพพาน,
อีกอย่างหนึ่งชื่อว่าอตุลทลิสฺส เพราะมีปกติรู้เห็นประโยชน์คือพระนิพพาน.
เชื่อมความว่า ข้าพเจ้าได้สร้างที่จงกรมอันน่ารื่นรมย์ใจ เป็นที่หลีกเร้น
เป็นที่เจริญภาวนาพึงกระทำไว้ในใจ ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีปกติ
เห็นประโยชน์นั้น ผู้เป็นมุนี คือผู้ประกอบด้วยญาณคือโมณะเครื่องเป็น
ผู้นิ่ง. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น ตามกระแสแห่งนัยที่กล่าวแล้ว
นั้นแล.

จบอรรถกถาอังกมณฑายกเถราปทาน

สุกัทธิธรรมาปทานที่ ๕ (๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยผอบไม้จันทร์

[๕๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควรรับเครื่องบูชา ผู้มียศมาก ทรงถอนหมู่ชนขึ้นแล้ว จะเสด็จนิพพาน.

ก็เมื่อพระสัมพุทธเจ้า ทรงยังหมั่นโลกชาติให้วันไหวแล้ว จะเสด็จนิพพาน หมู่ชนและเทวดาเป็นอันมากได้ประชุมกันในเวลานั้น.

เราเอกภุชฌาและดอกมะลิซ้อน ใส่ผอบไม้จันทร์เต็มแล้ว ร่าเริง มีจิตโสมนัส ยกขึ้นบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นระอุดม.

พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ยอดเยี่ยมในโลก ทรงทราบความดำริของเรา ทรงบรรทมอยู่นั้นแล ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดเอาร่ม กุชฌาและมะลิซ้อน บังร่มให้เราในกาลที่สุดเราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

บุคคลผู้นี้เคลื่อนจากโลกนี้แล้ว จักไปสู่หมู่เทวดาชั้นดุสิต เขาได้เสวยรัชสมบัติในชั้นดุสิตนั้นแล้ว จักไปสู่ชั้นนิมมานรดี เขาถวายดอกมะลิซ้อนอันประเสริฐสุด ด้วยอุบายนี้แล้ว จักปรารภกรรมของตนเสวยสมบัติ บุคคลผู้นี้จักบังเกิดในชั้นดุสิตนั้นอีก เคลื่อนจากชั้นนั้นแล้ว จักไปสู่ความเป็นมนุษย์.

พระมหานาคศากยบุตรผู้เลิศในโลก พร้อมทั้งเทวโลก ผู้
มีพระจักขุ ทรงยังสัตว์ให้ตรัสรู้เป็นอันมากแล้ว จักเสด็จ
นิพพาน ในกาลนั้น เขาอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักเข้าไป
เฝ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้ว จักทูลถามปัญหาใน
กาลนั้น

พระสัพพัญญูสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก ทรงให้
รำเรียง ทรงทราบบุพกรรมแล้ว จักทรงเปิดเผย (แสดง)
สักจะทั้งหลาย เขายินดีว่า ปัญหานี้พระศาสดาทรงปรารภ
แก้แล้ว มีใจชื่นชม ถวายบังคมพระศาสดาแล้วจักทูลขอ
บวช.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงฉลาดในธรรมอันเลิศ ทรง
เห็นว่าเขามีใจเลื่อมใส ยินดีด้วยกรรมของตน จักทรงให้บวช
บุคคลผู้นี้พยายามแล้ว จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงได้ แล้วจัก
ไม่มีอาสวะ นิพพานในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบภาณวารที่ ๕

เราประกอบด้วยบุพกรรม มีจิตชื่นชม ตั้งมั่นด้วยดี เป็น
บุตรผู้เกิดแต่พระหทัยของพระพุทธเจ้า อันธรรมนิรมิตดีแล้ว
เราเข้าไปเฝ้าพระธรรมราชาแล้ว ได้ทูลถามปัญหาอันสูงสุด
และเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงแก้ปัญหาของเรา ได้ตรัส
กระแสนธรรม เรารู้ทั่วถึงธรรมของพระองค์แล้ว ยินดีใน
ศาสนาอยู่ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่.

ในแสนกับแต่กับนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า

ปทุมุตตระผู้นายกอุดม ไม่ทรงมีอุปาทาน เสด็จนิพพานแล้ว
ดังประทีปดับเพราะสิ้นน้ำมันฉะนั้น พระสถูปแก้วของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าสูงประมาณ ๗ โยชน์ เราได้ทำธงสวยงาม
กว่าธงทั้งปวงเป็นที่รื่นรมย์ใจ บูชาไว้ที่พระสถูปนั้น พระ-
อัครสาวกชื่อติสสะของพระพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ เป็น
บุตรผู้เกิดครั้งหน้กของเรา เป็นทายาทในพระพุทธศาสนา
เรามีใจเลวทราม ได้กล่าววาจาอันไม่เจริญแก่พระอัคร-
สาวกนั้นด้วยผลแห่งกรรมนั้น แต่ในภายหลัง ความเจริญ
จึงได้มีแก่เรา.

พระมุนิมหาวิริชินเจ้า ผู้ทรงเกื้อกูลประกอบด้วยพระกรุณา
ทรงประทานบรรพชาแก่เราบนที่บรรทมครั้งสุดท้าย ณ สาลวัน
อันเป็นที่เวียนมาแห่งมัลลกษัตริย์ทั้งหลาย

บรรพชาก็มีในวันนี้ด้วยตัวเอง อุปสมบทก็ในวันนี้เอง
ปรินิพพานก็ในวันนี้เอง เฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าผู้สูงสุดกว่าสัตว์สองเท้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุภัททเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสถกัททเถราปทาน

๔๕. อรรถกถาสุภทเทราปทาน

อปทานของท่านพระสุภทเทระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร
โลกวิทู ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ
สั่งสมบุญเพื่อบรรลुพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ผู้สมบุรณ์
ด้วยสมบัติ เพียบพร้อมด้วยศรัทธา บรรลุนิติภาวะแล้ว ถูกตบแต่งให้
มีเหย้าเรือน เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ ทรงบรรทมบนพระแท่นเป็นที่ปรินิพพาน และเห็นเทวดา
ในหมั่นจักรวาลประชุมกัน มีใจเลื่อมใส บูชาด้วยดอกไม้มีกลิ่นหอม
มีดอกคนทิสอ ดอกลำเจียก และดอกอโศกเขียว และขาวเป็นต้น เป็นอนก.
ด้วยบุญกรรมนั้นท่านดำรงอยู่จนสิ้นอายุ จุติจากอภัพนั้นแล้ว เสวย
ทิพยสมบัติในภพชั้นดุสิตเป็นต้น จากนั้นเสวยมนุษย์สมบัติในหมู่มนุษย์
ได้เป็นผู้อันเขาบูชาด้วย ดอกไม้ทั้งหลาย อันไปดีในที่ ๆ ตนเกิดแล้ว.
ก็ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในตระกูลที่สมบุรณ์ด้วยสมบัติตระกูลหนึ่ง
บรรลุนิติภาวะแล้ว แม้เห็นโทษในกามทั้งหลายแล้ว ก็ไม่ได้เห็นพระ-
พุทธเจ้า トラบจนถึงเวลาที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าจะปรินิพพาน. บวช
ในเวลาทีพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบรรทมบนพระแท่นเป็นที่ปรินิพพาน
นั่นเอง บรรลุพระอรหัตแล้ว. ท่านได้ปรากฏโดยนามแห่งบุญที่บำเพ็ญไว้
ในกาลก่อนว่าสุภททะ ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศปุพพจริดาปทาน ด้วยอำนาจโสมนัส จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปทุมุตตโร โลกวิทู ดังนี้. คำนี้มีอรรถดั่งที่นั่น. พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระทรง บรรทมบนพระแท่นเป็นที่ปรินิพพานนั้นแล. ได้พยากรณ์คำนี้ว่า **สุตถมม ภาสโต ๑ เป ๑ นิพฺพายิสฺสตีนาสโว.**

จบอรรถกถาปัญจกถาภาววาร

ท่านเมื่อแสดงข้อปฏิบัติของตน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปุพฺพกมฺเมนา สฺ ยุตฺโต** ดังนี้. บทว่า **เอกคโค** แปลว่า ผู้มีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง. บทว่า **สุตฺมาหิต** แปลว่า ผู้มีจิตตั้งมั่นด้วยดี อธิบายว่า ผู้สงบกายและจิต. บทว่า **พฺพชฺสส อโรโส ปฺตโต** ความว่า ท่านพึงโอวาทานุสาสนีที่ ออกจากอกคือหทัย บรรลุพระอรหัตผลแล้ว. บทว่า **ชฺมมโตมฺหิ สฺนิมฺมิตโต.** ความว่า เกิดจากกรรม คือจากกรรมฐานกรรม อธิบายว่า เรามีนิมิตดี โดยอริยชาติ คือเป็นผู้มีกิจทั้งปวงสำเร็จแล้วด้วยดี.

บทว่า **ชฺมมราชํ อูปคฺมม** ความว่า เราเข้าไปเฝ้า คือเข้าไปใกล้ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นพระราชา เป็นอิสระกว่าสัตว์ทั้งปวงโดยธรรม. บทว่า **อาปฺจุฉิ ปฺลพฺพมุตฺตมํ** ความว่า เราได้ถามปัญหาอันสูงสุด อันเกี่ยว ด้วยการเกิดขึ้นแห่งขั้น อายตนะ ชาติ และสังขจะเป็นต้น. บทว่า **กถยนฺโต จ เม ปฺลพฺหิ** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายนั้น เมื่อตรัสคือ เมื่อพยากรณ์ปัญหาแก่เรา. บทว่า **ชฺมมโสติ อฺปานิ** ความว่า ท่าน ได้เข้าไปใกล้คือเข้าถึงกระแสธรรม คือห้วงแห่งธรรม กล่าวคืออนุปาทิสเสสนิพพานธาตุ.

บทว่า ชลชุตตมนายโก ความว่า เป็นโฆหารที่สำเร็จแล้ว เป็นชื่อของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า เพราะกระทำ ม อักษรให้เป็น ย อักษร.

บทว่า นิพพายิ ออนุปาทาโน ความว่า ดับแล้วเพราะไม่ยึดถือขั้น ๕ อันเป็นอารมณ์ของอุปาทานแล้วคือไม่ปรากฏ. ได้แก่ไปสู่ที่ไม่เห็น อธิบายว่า ไม่ตั้งอยู่แม้ในที่ไหนๆ เช่นในมนุษยโลกเป็นต้น. บทว่า ทีโป ว เตลลขุยา เชื่อมความว่า ดับไปจุพระที่ดับไป เพราะสิ้นไปคือความไม่มีแห่งไส้และน้ำมัน.

บทว่า สตุตโยชนิกิ อาสิ ความว่า พระสตุปอันสำเร็จด้วยรัตนะของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ปรินิพพานแล้วนั้น ได้สั่งถึง ๗ โยชน. บทว่า ธัมมํ ตตุถ อปุเชตี ความว่า เราได้บูชาธัมมอันเป็นที่รื่นรมย์แห่งใจ โดยประการที่บังพวngที่พระเจดีย์นั้น.

บทว่า กสฺสปลสฺส จ พุทฺธสฺส ความว่า จำเดิมแต่กาลปรินิพพานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่าปทุมุตตระ เชื่อมความว่าเราท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ โอรสคือบุตรของเรานามว่าติสสะ ได้เป็นอัครสาวกแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ คือเป็นทายาทในศาสนาของพระชินเจ้า

บทว่า ตสฺส หิเนน มนสา เราผู้มีใจ คือมีจิตอันเลวทรามลามก ได้กล่าวคือแสดงคำว่ อนฺตโก ปจฺฉิมํ ดังนี้ อัน เป็นคำไม่เจริญ ไม่ดี ไม่เหมาะต่อพระอัครสาวก ชื่อว่า ติสสะ ผู้เป็นบุตรของเรานั้น. บทว่า เตน กมฺมวิปาเกน ความว่า ด้วยวิบากแห่งอกุศลกรรม คือการกล่าวดูพระอรหันต์นั้น. บทว่า ปจฺฉิเม อทุทฺถิ ชินิ ความว่า เราได้เห็น

พระชินเจ้า คือผู้ฟังชนะมาร ได้แก่พระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ผู้บรรทมบนพระแท่นเป็นที่ปรินิพพาน อันเป็นที่เวะเวียนแห่งมัลล-กษัตริย์ทั้งหลายในกาลสุดท้าย คือในกาลเป็นที่ปรินิพพาน. บาลีว่า **ปจฺจมา อติ ภาทฺทกั** ดังนี้ก็มี. อธิบายว่า เรานั้นได้มีการแทงตลอดสังขะ ๔ อันเจริญอันดีในกาลอันเป็นภายหลัง แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะนั้น คือในกาลเป็นที่สุด ได้แก่ในกาลใกล้ต่อพระนิพพานแห่ง พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น.

บทว่า **ปพฺพชเสถิ มหาวิโร** เชื่อมความว่า พระมหาวิระ ผู้เป็น ประโยชน์แก่กุลแก่สัตว์ทุกจำพวก ผู้ประกอบด้วยพระกรุณา ผู้ชนะมาร ผู้เป็นมุนี. ทรงบรรทมในที่บรรทม คือบนพระแท่นเป็นที่ปรินิพพาน ให้เราบรรพชาในปัจฉิมกาล. ในป่าสาละวโนทยานอันเป็นที่เวะเวียนแห่ง มัลลกษัตริย์.

บทว่า **อชฺชเว ทานิ ปพฺพชฺชา** ความว่า วันนั้นแหละคือในวัน เป็นที่ปรินิพพาน ของพระผู้มีพระภาคเจ้า เราได้บรรพชา อนึ่ง วันนั้น แหละเราได้อุปสมบท เชื่อมความว่า วันนั้นเราได้ปรินิพพาน ในที่พร้อม พระพักตร์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่าสัตว์ ๒ เท้า.

จบอรรถกถาสุภัทธเถราปทาน

จุนทเถรปาทานที่ ๑๐ (๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกไม้

[๕๒] เราได้ให้ทำดอกไม้อันเป็นวัตถุควรบูชา เพื่อถวายแด่
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าสิทธิทัตตะ เศรษฐบุรุษของโลก
ผู้คงที่ แล้วปกปิดด้วยดอกมะลิ เราให้ทำดอกไม้เหล่านั้นสำเร็จ
แล้ว น้อมเข้าไปถวายแด่พระพุทธเจ้า และถือเอาดอกไม้ที่
เหลือไปบูชาพระพุทธเจ้า.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส นำเอาดอกไม้เข้าไปบูชา
พระพุทธเจ้าผู้เช่นกับทองคำมีค่า เป็นอัครนายกของโลก.

พระสัมพุทธเจ้าผู้ทรงข้ามความสงสัยแล้ว ผู้ข้ามห้วง
กิเลสได้แล้วแวดล้อมด้วยพระฉินาสพ ประทับนั่งในท่ามกลาง
ภิกษุสงฆ์ ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้ใดได้ถวายดอกไม้มี
ค่า มีกลิ่นหอมฟุ้งแก่เรา เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลาย
จงฟังเรากล่าว.

บุคคลผู้นี้เคลื่อนจากโลกนี้แล้ว จักแวดล้อมด้วยหมู่เทวดา
เคลื่อนกล่นด้วยดอกมะลิ จักไปสู่เทวโลก ภพของบุคคลนั้น
สูงเสียดฟ้า สำเร็จด้วยทองและแก้วมณี วิมานทั้งหลาย
อันเกิดด้วยบุญกรรม จักปรากฏ.

เขาจักได้เสวยเทวราชสมบัติ ๗๔ ครั้ง จักแวดล้อมด้วย
นางอัปสร เสวยสมบัติ จักได้เป็นพระราชาในแผ่นดินครอบ-
ครองพสุธา ๓๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง จัก

เป็นใหญ่กว่ามนุษย์ มีนามชื่อว่าทุชชยะ เสวยบุญนั้นประกอบ
ด้วยกรรมของตน ไม่ไปสู่วินิบาต จักไปสู่ความเป็นมนุษย์
เงินที่บุคคลนั้นสั่งสมไว้แล้ว ตั้งร้อยโกฏิมิใช่น้อย.

บุคคลนี้จักบังเกิดในกำเนิดเป็นพราหมณ์ เป็นบุตรผู้มี
ปัญญาของวงศ์นตพราหมณ์ เป็นโอรสผู้เป็นที่รักของนางสารี-
พราหมณ์.

และภายหลังเขาจักบวชในศาสนาของพระอังคีรส จักได้
เป็นพระสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่า จูพจุนทะ.

เขาจักได้เป็นพระขีณาสพแต่ยังเป็นสามเณรทีเดียว ก่า-
หนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักไม่มีอาสวะ นิพพาน.

เราได้บำรุงพระมหาวีรเจ้าและพระสาวกอื่น ๆ ผู้มีศีลเป็น
อันมาก และบำรุงพระเถระผู้พี่ชายของเราเพื่อบรรลุประโยชน์
อันสูงสุด ครั้นเรารบำรุงพระเถระผู้พี่ชายของเราแล้ว ได้เอา
ธาตุใส่ไว้ในบาตร นำเข้าไปถวายพระสัมพุทธเจ้าเชษฐบุรุษ
ของโลก ผู้นราสภ.

พระพุทธเจ้าในโลกพร้อมทั้งเทวโลก ทรงรับธาตุนั้นด้วย
พระหัตถ์ทั้งสอง แล้วจักทรงพระโอวาท จึงทรงประกาศพระ-
อัครสาวก จิตของเราพ้นวิเศษแล้ว และศรัทธาของเราตั้งมั่น
ดีแล้ว เรากำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระจุนทเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนั้นแล.

จบจุนทเถรอปทาน

๕๐. อรรถกถาจุนทเถรอปทาน

อปทานของท่านพระจุนทเถระ มีคำเริ่มต้นว่า สิทฺถตุลฺลสฺส ภควโต
ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธิตถะ บังเกิดในตระกูลอันสมบูรณ์
ด้วยสมบัติ บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา ได้ให้สร้างวัตถุ
อันควรมีค่าด้วยทอง ล้วนแล้วด้วยรัตนะ ๗ ฉาบด้วยดอกมะลิ ภูเขา
พระผู้มีพระภาคเจ้า. ดอกไม้เหล่านั้น ได้ฟุ้งขึ้นสู่อากาศตั้งโดยอาการ
เป็นพาดาน.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสพยากรณ์ท่านว่า ในอนาคต
เธอจักเป็นสาวกนามว่า จุนทะ ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่าโคดม ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจุติจากอภัพพนั้นแล้ว เกิดในเทวโลก
เสวยสุขในเทวโลกชั้น กามาพจร ๖ ชั้น ตามลำดับ และเสวยจักรพรรดิสมบัติ
เป็นต้น ในมนุษยโลก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดเป็นบุตรแห่งนางรูป-
สารีในตระกูลพราหมณ์ เป็นน้องชายของพระสารีบุตรมหาเถระ. เมื่อ

ท่านบรรลุนิติภาวะแล้ว ญาติทั้งหลายขนานนามท่านว่า **จุนทะ** เพราะแปลง **ส** อักษร ให้เป็น **จ** อักษร เพราะทรวดทรงรูปและวัยของท่าน เป็นสิ่งสวยงาม. ท่านเจริญวัยแล้ว เห็นโทษในการครองเรือน และอานิสงส์ในบรรพชา บวชในสำนักของพระเถระผู้เป็นพี่ชาย เจริญวิปัสสนาไม่นานนัก ก็บรรลุพระอรหัต.

ท่านบรรลุพระอรหัตผล วันหนึ่ง ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทฺฐตฺถสฺส กฺขวโต** ดังนี้ คำนั้นมีอรรถอันท่านกล่าวไว้แล้วในหนหลังนั้นแล. แม้อรรถว่า **อฺคฺฉิยํ** มีอรรถตั้งที่นั่น.

บทว่า **วิติณฺณกฺโข สมฺพุทฺโธ** เชื่อมความว่า ท่านข้ามความสงสัยเสียได้ คือเป็นพระสัมพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย เพราะท่านให้ความสงสัยสิ้นไป โดยการบรรลุมรรคจิต โดยพิเศษ. บทว่า **ติณฺโณเมหิ ปฺรฺกฺขโต** ความว่า ผู้อันพระจีณาสพห้อมล้อมคือแวดล้อม เพราะท่านข้าม คือก้าวล่วงโอฆะ๔ มีกาโมฆะเป็นต้นได้แล้ว. พยากรณ์คำถามีอรรถตั้งที่นั่น.

บทว่า **อุปฺถุรฺหิ มหาวีริ** ความว่า เราได้บำรุ้ง คือได้กระทำการบำรุ้ง พระพุทธเจ้าผู้ได้นามว่า มหาวีระ เพราะได้บำเพ็ญบารมี กระทำ ความเพียรไว้ในสี่อสงไขยกัมมกัป เพื่อบรรลุพระนิพพานอันเป็นประโยชน์สูงสุด. บทว่า **อณฺเณ จ เปสเส พฺหุ** ความว่า ไม่ใช่เราได้ บำรุ้งพระพุทธเจ้าอย่างเดียวนั้น ก็หาไม่ เชื่อมความว่า เราได้บำรุ้งท่านผู้มีศีล และพระสาวกเหล่าอื่นผู้บรรลุธรรมอันเลิศเป็นอันมาก และได้ บำรุ้งพระสารีบุตรเถระผู้เป็นพี่ชายของเรา.

บทว่า ภาตริ เม อุปญฺหิตวา ความว่า เราได้บำรุงพี่ชายของเราแล้วทำวัตรปฏิบัติ ในกาลที่ท่านปรินิพพานแล้ว เพราะท่านปรินิพพานก่อนพระผู้มีพระภาคเจ้า เราก็อ้อเอาพระธาตุของท่าน เกลี่ยลงในบาตร แล้วน้อมเข้าไปถวายพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่าโลก

บทว่า อุโภ อตเถหิ ปคฺคยฺห ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น อ้อเอาพระธาตุที่เราให้แล้วนั้น โดยประการด้วยมือทั้งสองของพระองค์ เมื่อจะแสดงพระธาตุนั้นด้วยดี จึงระบุคือประกาศความที่พระสารีบุตรเถระเป็นพระอัครสาวก. คำที่เหลือมีอรรถคนทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาจนทเถราปทาน

จบวรรคที่ ๕

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุปาลิเถราปทาน ๒. โสณโกฏฺเฐสเถราปทาน ๓. ภัททียกาฬิโคธายปุตตเถราปทาน ๔. สันนิฏฐาปกเถราปทาน ๕. ปัญจหัตถียเถราปทาน ๖. ปทุมัจจนนียเถราปทาน ๗. สยนทายกเถราปทาน ๘. จังคมทายกเถราปทาน ๙. สุภัททเถราปทาน ๑๐. จนทเถราปทาน.
กาลาในวรรคนี้ มี ๑๔๔ กาลา.

จบอุปาลีวรรคที่ ๕

วิชฌวรรคที่ ๖

วิฐปนทายกเถราปทานที่ ๑ (๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพัต

[๕๑] เราได้ถวายพัตเล่มหนึ่ง แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ เชนฐบุรุษของโลก ผู้คงที่ ผู้เป็นจอมแห่งสัตว์
มันคง.

เรายังจิตของตนให้เสื่อมใสแล้ว ประนมอัญชลีถวายบังคม
พระสัมพุทธเจ้า บ่ายหน้าไปทางทิศอุดรหลีกไป.

พระศาสดาผู้ไฉครนายกของโลก ทรงรับพัตวิชฌแล้ว ประ-
ทับย็น ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า
ด้วยการถวายพัตนี้ และด้วยการตั้งจิตไว้ ผู้นี้จักไม่ไปสู่
วินิบาตตลอดแสนกัป.

เราปรารถนาคความเพียร มีจิตแน่วแน่ มีใจตั้งมั่นในใจโตคุณ
(คุณคือการทำนาครู้ใจผู้อื่น) มีอายุ ๗ ปีโดยกำเนิด ได้
บรรลुพระอรหัต.

ใน ๖ หมื่นกัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง ทรงมี
พละมาก พระนามเหมือนกันว่า พิชชมานะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวิฐปนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวิฐปนทายกเถราปทาน

วิชนีวรรคที่ ๖

๕๑. อรรถกถาวิฐปนทายกเถรอปทาน

อปทานของพระวิฐปนทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตร-
พุทธสุต** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมการไว้ในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐ
องค์ก่อน ๆ สังสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมี
ตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เกิดศรัทธา
เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ในกาลเป็นกฤหัสถ์ ได้สร้างพัตวิชนีอัน
สำเร็จด้วยทองเงิน แก้วมุกดา และแก้วมณี ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า,
ด้วยกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวย
สมบัติทั้งสอง ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ เสด็จ
อุบัติแล้ว ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ตบแต่งมีเหย้าเรือนแล้ว
เห็นโทษในการครองเรือน และเห็นอนิสงส์ในบรรพชา เพียบพร้อมด้วย
ศรัทธา บวชในพระศาสนาเจริญวิปัสสนา ไม่นานก็บรรลุพระอรหัตแล้ว.

ท่านหวนระลึกถึงบุญกรรมของตน เพราะบุญกรรมนั้น เราได้
โลกุตระสมบัตินี้ รู้กรรมนั้นโดยประจักษ์ เมื่อจะประกาศุพพจริตอปทาน
จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรพุทธสุต** ดังนี้. คำนั้นมีอรรถอันท่านกล่าว
ไว้ในหนหลังแล้วแล. บทว่า **วิชนิกา มยา ทิณฺหา** ความว่า ชื่อว่า **วิชนี**

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 211

เพราะอรรถว่า ยังความเร่าร้อนของสัตว์ทั้งหลายผู้เร่าร้อนอยู่ ให้ดับโดย
พิเศษ คือยังลมอันมีความเขือกเย็นให้เกิด. พัดวิชณินั้น ชื่อว่า วิชนิกา.
พัด วิชณินั้นสำเร็จด้วยรัตนะ ๗ รุ่งโรจน์อยู่ เราได้สร้างถวายแล้ว.

จบอรรถกถาวิฐุปนทายกเถราปทาน

สตริงสิยเถราปทานที่ ๒ (๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการชมเชยพระโลกนายน

[๕๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้อุดมบุรุษ เสด็จขึ้นภูเขอันสูงสุด
แล้ว ประทับนั่งอยู่ เราเป็นพราหมณ์ผู้เรียนจบมนต์ อยู่ใน
ที่ไม่ไกลภูเขา.

ได้เข้าไปเฝ้าพระมหาวีรเจ้าผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เป็น
นราสภ ประนมกรอัญชลีแล้ว ชมเชยพระผู้นำของโลกว่า
พระมหาวีรพุทธเจ้าพระองค์นี้ ทรงประกาศกรรมอันประเสริฐ
แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงรุ่งเรืองดังกองไฟ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระจักขุ ไม่ทรงกำเรียดังมหา-
สมุทรา หาผู้ต้านทานได้ยากดุจจอร์ณพ ไม่ทรงครั่นคร้าม
เหมือนราชสีห์ทรงแสดงธรรม

พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงทราบความคำริ
ของเรา ประทับยืนในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถา
เหล่านี้ว่า ผู้ใดได้ถวายอัญชลีนี้ และเชยชมพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด ผู้นั้นจักได้เสวยเทวราชสมบัติตลอด ๓ หมื่นกัป.

ในแสนกัป พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าอังคีรส ผู้มีกิเลส
ดังหลังคาเปิด จักเสด็จอุบัติในภพนั้น ผู้นั้น จักเป็นโอรสผู้รู้
มรดกในธรรมของพระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น อันธรรมนิรมิต
แล้ว จักเป็นพระอรหันต์มีชื่อว่าสตริงสิ.

เรามีอายุ ๗ ปีโดยกำหนด ออกบวชเป็นบรรพชิตมีชื่อว่า
สตริงสิ รัศมีของเราแผ่ออกไป เรามักฟังฉาน ยินดีใน

ณานอยู่มณฑปหรือโคนไม้ เราทรงกายอันเป็นที่สุด อยู่ใน
ศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ตลอด ๖ หมื่นกัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ทรง
พระนามว่าโรมะ ทรงสมบุรณ์ ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสตรังสิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้
ฉะนี้แล.

จบสตรังสิยเถรอปทาน

๕๒. อรรถกถาสตรังสิยเถรอปทาน^๑

อปทานของท่านพระสตรังสิยเถระ มาคำเริ่มต้นว่า อัจฉิย เสดมารุยุห
ดังนี้.

พระเถรเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในตระกูลพราหมณ์
บรรลุนิติภาวะแล้ว ถึงฝั่งในสักกภูพยากรณ์และในไตรเพท ละการครอง
เรือน เข้าสู่วบวชเป็นฤๅษี สำเร็จการอยู่ในหิมวันตประเทศ. ในสมัยนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ เสด็จขึ้นสู่ภูเขาสูงลูกหนึ่ง

๑. บาลี สตรังสิยเถรอปทาน

เพราะความเป็นผู้ใคร่ต่อความสัจ แล้วนั่งดูจอกองไฟที่ลุกโพลง. ดาบส
เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ประทับนั่งอยู่เช่นนั้น เกิดโสมนัส ประ-
คองอัญชลี ชมเชยด้วยเหตุหลายอย่าง. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจูดิจาก
อิตถาพนั้นแล้ว เสวยทิพยสมบัติในกามาวจรเทวโลก ๖ ชั้น จากนั้นก็
บังเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่า สตรังสี ในมนุษยโลก.
ท่านเสวยสมบัติเมื่อนั้นถึงหลายครั้ง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมี
ตระกูลแห่งหนึ่ง มีอายุ ๗ ขวบเท่านั้น บรรพชาบรรลุประอรหัต เพราะ
ความที่ตนมีญาณแก่รอบแล้วด้วยอำนาจบุญสมภารในกาลก่อน. ท่านระลึก
ว่า เพราะกรรมอะไร เรามีอายุ ๗ ขวบเท่านั้น จึงบรรลุดับดับตาม
ลำดับ เห็นบุญกรรมด้วยญาณโดยประจักษ์ เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ
บุพพจริตาปทานด้วยอำนาจอุทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อุจฺจยิ เสถมารุยฺห**
ดํงนี. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อุจฺจยิ** เชื่อมความว่า พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เสด็จขึ้นสู่ภูเขาสูงอันล้วนแล้วแต่หินแล้ว
ประทับนั่ง. บทว่า **ปพฺพตฺตฺสวาทูรมฺหิ** ความว่า ในที่ไกลแห่งภูเขาที่
พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง. บทว่า **พฺรหฺมโณ มนุสฺสปรคฺค** ความว่า
พราหมณ์คนหนึ่งถึงฝั่ง คือที่สุดแห่งไตรเพทกล่าวคืออมนต์. พราหมณ์
ผู้ถึงฝั่งแห่งมนต์นี้แสดงอ้างถึงตนดูผู้อื่น. บทว่า **อุปฺวิภูจฺจํ มหาวีรํ**
ความว่า ซึ่งพระชินเจ้าผู้มีความเพียร ผู้นั่งอยู่บนภูเขานั้น ผู้ประเสริฐ
เช่นไร. เชื่อมความว่า เราได้ประคองอัญชลี คือประคองกระพุ่มมือ
อัญชลีเหนือเศียร แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นเทพแห่งเทพ ผู้เป็นเทพยิ่ง
กว่าเทพ คือพรหมและเทพชั้นกามาวจรหกชั้นทั้งสิ้น ผู้ชื่อว่านราสกะ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 215

คือผู้องอาจกว่านระทั้งหลาย ผู้ประเสริฐ ผู้นำโลก คือผู้นำสัตว์โลกทั้งสิ้น

ผู้ยังสัตว์ให้ถึงพระนิพพาน ไว้เหนือเศียรเกล้า แล้วชมเชย คือสคูดี.

บทว่า อภาสถ ความว่า ได้พยากรณ์ว่า ผู้ใดได้ให้อัญชลินี้ ฯลฯ
ผู้นี้จัก.... คำที่เหลือมีอรรถตั้งที่นั่นแล.

จบอรรถกถาสตริงสิเถราปทาน

สยนทายกเถราปทานที่ ๓ (๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายที่นอน

[๕๕] เรามิจิตเลื่อมใส ได้ถวายที่นอนแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงอนุเคราะห์โลกทั้งปวงพระองค์นั้น ด้วยการถวายที่นอนนั้น โภคสมบัติย่อมเกิดแก่เรา เปรียบเหมือนพืช (ข้าวกล้า) สำเร็จในนาดี นี่เป็นผลแห่งการถวายที่นอน.

เราย่อมสำเร็จการนอนในอากาศย่อมทรงแผ่นดินนี้ไว้ เราเป็นใหญ่ในสัตว์ทั้งหลาย นี่เป็นผลแห่งการถวายที่นอน ใน ๕,๐๐๐ กัปได้เป็นพระเจ้ามหาวิระ ๘ ครั้ง. ในกัปที่ ๓,๔๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพละมาก ๔ ครั้ง

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสยนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสยนทายกเถราปทาน

๕๓. อรรถกถาสยนทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสยนทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตระ-พุทธสฺส ดังนี้.

พระเถระแม้นี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สักสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัย แห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล

แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีสกุล
แห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว อยู่ครองฆราวาส เสวยสุขอยู่ ฟังพระธรรม-
เทศนาของพระศาสดา เลื่อมใสในพระศาสดา ให้คนทำเตียงอันควรแก่
ค่ามาก สำเร็จด้วย งา ทอง เงิน แก้วมุกดา และแก้วมณี ลาด
แผ่นผ้าอันนำมาแต่เมืองจีน และผ้ากัมพลเป็นต้น ถวายแด่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า เพื่อทรงบรรทม พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำการอนุเคราะห์
แก่ท่าน แล้วทรงบรรทม ณ ที่นั้น ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไป
ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสุขในการไปในอากาศและสุขในการ
นอนเป็นต้น อันสมควรแก่บุญกรรมนั้น ในพุทธชูปบาทกาลนี้ บังเกิด
ในสกุลแห่งหนึ่ง อันสมบุรุษด้วยทรัพย์สมบัติ บรรลุนิติภาวะแล้ว ฟังพระ-
ธรรมเทศนาของพระศาสดา มีจิตเลื่อมใสบวชแล้ว เจริญวิปัสสนา ไม่ช้านัก
ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้วเกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพ-
จริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรพุทธชุต** ดังนี้ คำนั้นมีอรรถ
อัน ท่านกล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

บทว่า **สุขเขตเต พิชสมุปทา** ความว่า พืชที่บุคคลหว่านไว้ใน
นาดี อันปราศจากหญ้าและหยากเชื้อ สมบูรณ์ด้วยเปลือกตมเป็นต้น ย่อม
ยังผลดีให้สำเร็จจันใด ท่านที่บุคคลหว่านไว้แล้วในนาคือบุญในสันดาน
อัน บริสุทธ์ อันปราศหญ้าและหยากเชื้อ กล่าวคือ กิเลสพันห้า ราคะ
และโทสะเป็นต้น แม้มีประมาณน้อยก็ย่อมมีผลมาก ฉะนั้น คำที่เหลือ
มีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสยนาทายกเถราปทาน

คันโธททายกเถราปทานที่ ๔ (๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายหมอน้ำหอม

[๕๖] (ในกาลนั้น) ได้มีการฉลองพระมหาโพธิ์แห่งพระพุทธเจ้า

พระนามว่าปทุมุตตระ เราได้ถือเอาหมอนอันวิจิตร บรรลุเต็มด้วย
น้ำหอมแล้วถวายได้ ก็ในเวลาตรงน้ำไม้โพธิ์ มหาเมฆยังฝน
ให้ตก และได้มีเสียงบันลือดังลั่น ในเมื่อสายฟ้าผ่า.

ด้วยกำลังสายฟ้านั้นแล เราทำกาละณ ที่นั้น เราอยู่ใน
เทวโลก ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า โอ พระพุทธเจ้า โอ พระธรรม
โอ พระคุณสมบัติแห่งพระศาสดาของเราทั้งหลาย ชากศพ
ของเราตกลง เรายืนรรมย์อยู่ในเทวโลก.

ภพของเรา ๗ ชั้น สูงสุดนำหวาดเสียว นางเทพกัญญา ๑
แสนแควดล้อมเราเสมอ ความป่วยไข้ไม่มีแก่เรา ความเศร้า.
โศกไม่มีแก่เรา เราไม่เห็นความเดือดร้อนเลย นี่เป็นผลแห่ง
บุญกรรม ในกัปที่ ๒,๘๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่า
สังวลิตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคันโธททายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบคันโธททายกเถราปทาน

๕๔. อรรถถกคัมภีร์ทกทายกเถรปทาน

อปทานของท่านพระคันโธทกทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตร-
พุทธสฺส** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภาร ในพระมุนีผู้ประเสริฐองค์
ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ท่านบังเกิดในเรือน
มีสกุล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว เห็นชาวเมืองกระทำการ
บูชาตันโโพธิ์ จึงบรรจุหม้ออันวิจิตรด้วยน้ำหอมเจือด้วยจันทน์ การบูร
และกล้มพักเป็นต้นให้เต็ม รดตันโโพธิ์ ขณะนั้นฝนตกโดยเป็นสายน้ำ
ใหญ่ ในกาลนั้นท่านทำกาลด้วยอธิษฐาน ด้วยบุญกรรมนั้น ๆ เอง
ท่านบังเกิดในเทวโลก ดำรงอยู่ในเทวโลกนั้นแล ได้กล่าวคำว่ามีอาทิว่า
อโห พุทโธ อโห ธมฺโม ดังนี้. ท่านเสวยสมบัติในเทวคาและมนุษย์
ทั้งหลายด้วยอาการอย่างนี้ เป็นผู้ปราศจากความเร่าร้อนทั้งปวง เข้าถึง
ความผู้เย็นเป็นสุขในที่ ๆ คนเกิดแล้ว ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิด
ในเรือนมีสกุล บรรลุฉันทิภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วเริ่ม
กรรมฐานเจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต ด้วยบุญกรรมที่
บำเพ็ญไว้ในกาลก่อน ท่านจึงปรากฏนามว่า **คันโธทกทายกเถระ**.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรม องคนเกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ
ปุพพจิตตปทานจึงกล่าวคำมีอาทิว่า**ปทุมุตตรพุทธสฺส** ดังนี้ คำนั้นมีอรรถ
ดังกล่าวแล้วนั้นแล. บทว่า **มหาโพธิมโห อหุ** ความว่า ได้มีการบูชา

ต้นโพธิ์ใหญ่แล้ว. บทว่า วิจิตต์ ฌฏมาทาย ความว่า ถือเอาหม้ออัน
เต็มด้วยน้ำหอมอันงามวิจิตรด้วยจิตรกรรมและสุวรรณกรรมเป็นอันมาก.
บทว่า คนุโรทกมทาสหิ แปลว่า ได้ให้น้ำหอม อธิบายว่า เราได้รด
ด้วยน้ำหอม.

บทว่า นุหนกาคเล จ โพธิยา ความว่า ในสมัยเป็นที่กระทำการ
บูชาต้นโพธิ์. คำที่เหลือมีอรรถตีความทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาคันโรทกทายกเถราปทาน

โอปวยฺหเถราปทานที่ ๕ (๕๕)°

ว่าด้วยผลแห่งการถวายม้าอาชาไนย

[๕๖] เราได้ถวายม้าอาชาไนยแด่พระพุทธเจ้า พระนามว่าปทุมุตตระ ครั้นมอบถวายในพระพุทธเจ้าแล้ว ได้กลับไปเรือนของตน พระอัครสาวกของพระศาสดามีนามชื่อว่าเทวิล ผู้เป็นทนายาทแห่งธรรมอันประเสริฐ ได้มาสู่สำนักของเรา (กล่าวว่)

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำประโยชน์ทั้งปวง ผู้อาชาไนยไม่ทรงหวั่นไหว พระองค์ผู้มีจักขุทรงทราบความดำริของท่านจงทรงรับไว้.

เราจึงได้ตีราคาม้าสินธพซึ่งมีกำลังวิ่งเร็วดังลม เป็นพาหนะเร็ว แล้วได้ถวายของที่ควรเท่าราคาม้า แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ม้าอาชาไนยอันมีกำลังวิ่งเร็วดังลม เป็นที่ยินดี ย่อมเกิดแก่เรา.

(เราดำริว่) คนเหล่าใดได้อุปสมบท คนเหล่านั้นได้ดีแล้วหนอ เราพึงเข้าไปเฝ้าบ่อย ๆ ถ้าพระพุทธเจ้ามีในโลก.

เราได้เป็นพระราชาผู้มีพละมาก ครอบครองแผ่นดินมีสมุทรสี่เป็นที่สุด เป็นใหญ่แห่งชนชาวชมพูทวีป ๒๘ ครั้ง.

ภพที่สุดย่อมเป็นไปแก่เราเป็นครั้งหลังสุด เราละความชนะและความแพ้แล้ว ได้ถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๓,๕๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นกษัตริย์มีเดชมก ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

๑. อรรถกาเป็น โอปวยฺหเถราปทาน.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญาณะ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโศปวยฺหเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ-
ฉะนี้แล ฯ

จบโศปวยฺหเถรอปทาน

๕๕. อรรถกถาโศปวยฺหเถรอปทาน

อปทานของท่านพระโศปวยฺหเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตร-
พุทธุส ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภาร ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ เมื่อพระ-
อาทิตย์คือพระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตรปรากฏในโลกแล้ว ท่านบังเกิด
ในสกุลอันสมบูรณ์ด้วยสมบัติแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว มีทรัพย์มากมีโภคะ
มากอยู่ครองฆราวาส เลื่อมใสในพระศาสนามีความเลื่อมใสและนับถือมาก
ในพระศาสนา ได้ทำการบูชาด้วยม้าสินธพตัวอาชาไนย ก็แลครั้นบูชาแล้ว
คิดว่า ช้างและม้าเป็นต้นไม่สมควรแก่สมณะทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น
เราจักถวายกบปียะกัณฑ์ ให้ศรัทธากบปียะกัณฑ์นั้น แล้วได้ถวายจิวรอัน
สำเร็จด้วยผ้าฝ้าย ผ้ากัมพล และโกเขว้เป็นต้น และถวายเภสัชบริวาร
มีการบูรและเปรียงเป็นต้น อันสมควรด้วยกหาปณะ ซึ่งมีราคาตาม
กบปียะกัณฑ์นั้น ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านดำรงอยู่จนตลอดอายุ จุติจาก

อรรถภาพนั้นแล้ว เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยพาหนะเป็นอันมากมีช้างและม้าเป็นต้น ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธปรมาภคกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เพียบพร้อมด้วยศรัทธา บวชในพระศาสนา เรียนพระกรรมฐานเจริญวิปัสสนา ตั้งอยู่ในพระอรหัต ตามลำดับแห่งมรรค ด้วยอำนาจบุญสมภารที่ท่านบำเพ็ญในกาลก่อน ท่านจึงปรากฏนามว่า โอปวัยหเถระดังนี้.

ท่านใคร่ครวญว่า เพราะกรรมอะไรหนอ เราจึงได้บรรลุสันติบทนี้ รู้บุญกรรมด้วยโดยประจักษ์ เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริตา-ปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรพุทธสุต** ดังนี้ คำนั้นมีอรรถดังกล่าวแล้วนั้นแล. บทว่า **อาชานียมทาสหิ** ความว่า เราได้ถวาย คือได้บูชา ม้าสินธพผู้มีชาติอันสูงสุดอาชาไนย.

บทว่า **สพตฺถกาโร** ความว่า บริหาร ๘ อัน ถึงแก่ตนนั้น เป็นภาระของผู้ใด ผู้นั้นก็ถือว่ามีภาระอันเป็นของตน อธิบายว่า ผู้ประกอบ ด้วยบริหาร ๘. บทว่า **ขมนียมทาสหิ** ความว่า บริหารอันเป็นกบปียะ มีจิวรเป็นต้น อันเหมาะแก่การยังอรรถภาพให้เป็นไป. บทว่า **จริโม** ได้แก่ ภพที่สุด คือภพที่ถึงที่สุด. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาโอปวัยหเถระปทาน

๑. บาลี สัพพตฺถกาโร.

สปริวาราสนเถราปทานที่ ๖ (๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบิณฑบาต

[๕๘] เราไปสู่สถานที่อันไม่เศร้าหมอง ประดับด้วยมะลิซ้อน

แล้วได้ถวายบิณฑบาตแด่พระพุทธเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ
พระพุทธเจ้าผู้อัครนายกของโลก ผู้ชื่อตรง มี พระหฤทัยมั่นคง
ประทับนั่งบนอาสนะนั้น ทรงประกาศอานิสงส์บิณฑบาตว่า

พืชแม้จะน้อยที่ชาวนาปลูกลงในนาที่ดี มหาเมฆยัง
สายฝนให้ตกเสมอ ผลย่อมยังชาวนาให้ยินดีฉันใด บิณฑบาต
นี้ ท่านปลูกลงในนาดี ผลจักยังท่านให้ยินดีในภพที่เกิดฉันนั้น.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระผู้อุดม ครั้นดังนี้แล้ว
ทรงรับบิณฑบาต แล้วบ้ายพระพักตร์ทางทิศอุดรเสด็จไป.

เราสำรวจในพระปาติโมกข์และในอินทรีย์ ขวนขวาย
ในวิเวก ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสปริวาราสนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสปริวาราสนเถราปทาน

๕๖. อรรถกถาสปริวาราสนเถราปทาน

อปทานของท่านพระสปริวาราสนเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปทุมุตตร-
พุทฺธสฺส** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนั้น ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทฺธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตฺตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูลอัน
สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนา
เชื่อมผลแห่งทาน ได้ถวายบิณฑบาตแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยโภชนะ
มีรสเลิศต่าง ๆ ก็แลกรันถวายแล้ว ได้ประดับอาสนะที่นั่งนั้น เพื่อ
ประโยชน์แก่การนั่งฉันในโรงฉัน ด้วยดอกมะลิและดอกมัลลิกาเป็นต้น
ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำกัตตานุโมทนาแล้ว ด้วยบุญกรรมนั้น
ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติมีอย่างต่าง ๆ
ในพุทฺธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ
เจริญวัยแล้ว มีศรัทธามีความเลื่อมใส บรรพชาแล้วไม่นานนักก็ได้เป็น
พระอรหันต์.

ท่านบรรลুবอนสงบอย่างนี้แล้ว ใคร่ครวญด้วยญาณว่า เพราะ
บุญอะไรหนอ เราจึงบรรลุสันติบพิณนี้ เห็นบุญกรรมแล้ว เกิดโสมนัส
เมื่อจะประกาศปูพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตฺตรพุทฺธสฺส**
ดังนี้ คำนั้นมีอรรถดังกล่าวแล้ว. บทว่า **ปีณฺหปาตํ** อทาสหิ ความว่า
อาหารชื่อว่า บิณฑบาต เพราะกระทำก่อนข้าวที่ได้ในที่นั้น ๆ ให้เป็น
คำ ๆ แล้วกลืนกินคือเคี้ยวกิน เราได้ถวายบิณฑบาตนั้นแด่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า อธิบายว่า ให้พระผู้มีพระภาคเสวย.

บทว่า อภิตตยิ ปิณฺฑปาตํ ความว่า พระองค์ได้ประกาศคุณานิสงส์
แห่งบิณฑบาตที่เราถวายแล้ว.

บทว่า สํ วุโต ปาฏิโมกฺขสุมี ความว่า เราเป็นผู้สำรวมแล้ว ปิด
กั้นแล้วด้วยปาติโมกขสังวรศีล.

บทว่า อินฺทฺริเยสุ จ ปญฺจสุ ความว่า เราคุ้มครองแล้วจาก
รูปารมณ์เป็นต้นในอินทรีย์ ๕ มีจักขุนทรีย์เป็นต้น และคุ้มครองซึ่ง
อินทรีย์สังวรศีล. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสปริวาราสนเถราปทาน

ปัญญาที่ปกเถราปทานที่ ๗ (๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายประทีป

[๕๘] เราเชื่อสนิทในพระสัทธรรม ของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงอนุเคราะห์สัตว์ทั้งปวง เป็นผู้มีความเห็นตรง เราได้ถวายประทีป (ทำการบูชาด้วยประทีป) แวดล้อมไว้ที่ ไม้โพธิ์ ในครั้งนั้นเราเชื่อ จึงได้ทำการบูชาด้วยประทีปที่ ไม้โพธิ์.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ใน กำเนิดนั้น ๆ เทวดาทั้งหลายย่อมทรงดวงไฟในอากาศ นี้ เป็นผลแห่งการบูชาด้วยประทีป เราย่อมมองเห็นได้ภายใน ฝาเรือน ภายในหินล้วน ตลอดดวงภูเขาในที่ร้อยโยชน์ โดยรอบ.

ด้วยกรรมที่เหลืออยู่นั้น เราเป็นผู้บรรลุความสิ้นอาสวะ เราทรงกายอันเป็นที่สุดนี้อยู่ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้จอมสัตว์สองเท้า.

ในกัปที่ ๓,๔๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามว่า สตจักษุ มีพระเดชานุภาพมาก มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปัจเจกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปิฎกที่ปกเถรอปทาน

๕๗. อรรถกถापิฎกที่ปกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปัจเจกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตร-
พุทธุตส ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมการไว้ในพระพุทเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล อยู่ครอง
เรือน พังกรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้า ตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิ มีศรัทธา
เลื่อมใส เห็นมหาชนทำการบูชาอยู่ แม้นตนเองก็แควดล้อมคันโพธิ์ ตาม
ประทีปบูชา. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นรุ่งเรืองในภพที่ตนเกิดในที่
ทุกสถานนั้นแล อยู่ในวิมานที่เพียง พร้อมด้วยความรุ่งเรืองเป็นต้น ใน
พุทธุบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล อันสมบุรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ
แห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธาบรรพชาไม่นานนักก็ได้เป็นพระ-
อรหันต์ ด้วยวิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่งการบูชาด้วยประทีป ท่านจึง
ปรากฏนามว่า **ที่ปกเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศบุพพจริตอปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปทุมุตตรพุทธุตส** ดังนี้.

คำนั้นมีอรรถดังกล่าวแล้วนั้นแล. บทว่า อชฺฐทิจฺฉิ อโหสหํ ความว่า เราได้ละทิ้งความคดโกงคือมิจฉาทิฏฐิ ได้เป็นผู้สัมมาทิฏฐิ อันตรง ไม่คดโกงคือได้บรรลุถึงความเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิแล้ว.

ในบทว่า ปทีปทานํ ปาพาสี มีวินิจฉัยว่า ชื่อว่า ปทีป เพราะ รุ่งโรจน์โชติช่วงโดยประการ การให้ประทีปนั้น ชื่อว่า ปทีปทาน. ความว่า เราได้ให้ประทีปนั้น คือได้กระทำการบูชาด้วยประทีป. คำที่เหลือมีอรรถต้นในที่ทั้งปวงทีเดียวแล.

จบอรรถกถาปิฎกที่ปกเถราปทาน

ชชทายกเถราปทานที่ ๘ (๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายชงและบำรุง

[๖๐] เรายำเริง มีจิตโสมนัส ได้ยกชงขึ้นปักไว้ที่ไม้โพธิ์ อันเป็น ต้นไม้อุดม แห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เราเก็บ ใบโพธิ์ ที่หล่นเอาไปทิ้งภายนอก ได้ไหว้ไม้โพธิ์ อันทอดม ดัง ได้ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า ผู้หมดจดทั้งภายในภายนอก ทรงพันวิเศษแล้ว ไม่มีอาสวะ เหมือนดังเฉพาะพระพักตร์ พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตตระทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควรรับเครื่อง บูชา ประทับยืนท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถา เหล่านี้ว่า

ด้วยการถวายชงและด้วยการบำรุงทั้งสองนี้ เขาจะไม่ไป
สู่ทุกคติตลอดแสนกัป จักได้เสวยความเป็นเทวดารูปงามไม่
น้อยในเทวดาทั้งหลาย.

จักรได้เป็นพระราชาในแว่นแคว้นหลายร้อยครั้ง จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามชื่อว่าอุคคตะ ครั้นเสวยสมบัติแล้ว
อันกุศลมูลตักเตือน จักยินดียิ่งในพระศาสนาของพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าโคดม เราเป็นผู้มีจิตแน่วแน่เพื่อความ
เพียรสงบไม่มีอุปธิ.

ทรงกายอันเป็นที่สุดอยู่ในพระศาสนาของพระสัมพุทธเจ้า
ในกัปที่ ๕๑,๐๐๐ ได้เป็นกษัตริย์หลายครั้ง พระนามว่าอุคคตะ
มีเสนามาก ในกัปที่ห้าหมื่นเป็นกษัตริย์พระนามว่าเขมะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระชชทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบชชทายกเถรอปทาน

๕๘. อรรถกถาชชทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระชชทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตร-
พุทธุตส ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา ให้กระทำงด้วยศำดี ๆ
มากมาย คือได้กระทำการบูชาด้วยง. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านบังเกิด
ในตระกูลสูง เป็นผู้ควรบูชาแล้ว ในภพที่คนเกิดแล้ว ๆ. ครั้นต่อมา
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว
เจริญด้วยบุตรและภรรยา เป็นผู้มีโภคะมาก มียศมี ศรัทธาเลื่อมใสใน
พระศาสนา ละการครองเรือนบวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านได้บรรลุพระอรหัตผลแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมแล้ว เกิดโสมนัส
เมื่อจะประกาศปูพพจริตापทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปทุมุตตรพุทธุตส
ดังนี้. ความแห่งคำนั้น มีอรรถดังกล่าวในก่อนนั้นแล. บทว่า หฤโ

ทฎฺฐเณ จิตฺเตน ความว่า ผู้มีรูปกายอันบริบูรณ์ชื่อว่าร่าเริง เพราะประกอบด้วยจิตอันเกิดพร้อมด้วยโสมนัส ชื่อว่ามีจิตร่าเริง คือมีจิตยินดี เพราะมีจิตประกอบด้วยศรัทธา. บทว่า ธมฺมาโรปยิ อหิ ความว่า ชื่อว่าชชะ เพราะอรรถว่า สะบัด คือไหว. เราได้ยกขงนั้นขึ้นคล่องไว้บนปลายไม้ไผ่แล้วบูชา.

บทว่า ปตฺติปตฺตานิ คณฺหิตฺวา ความว่า เราถือเอาไปต้นโพธิ์ที่หั่นแล้วทิ้งเสียภายนอก. บทว่า อนฺโตสุทฺธํ พหิสฺสุทฺธํ ความว่า เราได้ไหว้ คือได้กระทำการอบน้อมต้นโพธิ์อันสูงสุดในที่พร้อมหน้า คุณว่าต่อพระพักตร์พระสัมพุทธะ ผู้บริสุทธิ์ภายในจิตตสันดานและนามกาย และบริสุทธิ์ในภายนอก คือรูปกายมีจักขุปสาทและโศตปสาทเป็นต้น ผู้หลุดพ้นวิเศษยิ่ง คือหลุดพ้นจากกิเลส ผู้ไม่มีอาสวะ. คำเหลือในที่ทั้งปวงมีอรรถคั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาขทายากเถราปทาน

ปฐมเถราปทานที่ ๕ (๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกปทุมพร้อมด้วยธง

[๖๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ กำลังทรง
ประกาศสัจจะ ๔ ทรงยังธรรมอันประเสริฐให้เป็นไป ทรง
ยังสายฝนอมฤตให้ตก ดับความเร่าร้อนมหาชนอยู่.

เรยีนถือดอกปทุมพร้อมด้วยธงอยู่ไม่ไกล ๒๕๐ ชั้วธนู มี
ความโสมนัส ได้โยนดอกปทุมพร้อมด้วยธงขึ้นไปบนอากาศ
เพื่อบูชาพระมุณีพระนามว่าปทุมุตตระ

และเมื่อดอกปทุมกำลังมา ความอัศจรรย์ก็เกิดมีในขณะ
นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประเสริฐกว่าบรรดาคณ ทรงทราบ
ความดำริของเรา ทรงรับไว้.

พระศาสดาทรงรับดอกปทุมอันอุดมด้วยพระหัตถ์อันประ-
เสริฐแล้ว ประทับยืนในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถา
เหล่านี้ว่า ผู้โยนดอกปทุมนี้มาในพระศัพพัญญูผู้นายกอุดม
เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักเป็นจอมเทวดาเสวยเทวราชสมบัติตลอด ๓๐ กัป
จักได้เป็นพระราชาในแผ่นดินครอบครองพสุธาอยู่ ๗๐๐ กัป
จักถือเอาอัครภาพในภพนั้นแล้ว จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ในกาลนั้น สายฝนดอกปทุมจักตกจากอากาศมากมาย.

ในแสนกัป พระศาสดามีพระนามว่าโคดม ซึ่งสมภพ
ในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นั้นจักเป็นโอรส ผู้เป็นทายาทในธรรมของพระศาสดา
พระองค์นั้น อันธรรมนิรมิต กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว
จักไม่มีอาสวะ และนิพพาน เราตลอดจากครรรค์แล้ว มีสติ-
สัมปชัญญะ มีอายุ ๕ ปีโดยกำเนิด ได้บรรลुพระอรหัต.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทุมเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปทุมเถรอปทาน

๕๕. อรรถถอปทุมเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปทุมเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **จตุสจฺจํ**
ปกาสณฺโต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
เมื่อพระปทุมุตตรมุนี กระทำความโศติช่วงแห่งพระสัทธรรมให้รุ่งเรืองอยู่
ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ดำรงการครองเรือน ปรากฏว่า
ท่านเพียบพร้อมด้วยโภคทรัพย์. ท่านเลื่อมใสในพระศาสดา ฟังธรรม
อยู่กับมหาชน ได้ยืนถือกำดอกปทุมพร้อมด้วยชง. ท่านได้ขว้างกำดอก

ปทุมนั้นพร้อมด้วยธงขึ้นสู่อากาศ เห็นความอัศจรรย์นั้น จึงเกิดโสมนัสอย่างยอดเยี่ยม. ทำบำเพ็ญกุศลจนตลอดชีวิต ในที่สุดแห่งชีวิต บังเกิดในสวรรค์ ได้ปรากฏและอันเขานูชา ในฉกามาพจรสวรรค์ดุจธง เสวยทิพยสมบัติ และเสวยจักรพรรดิสมบัติในมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธอุปบาทกาลนี้ ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลสมบูรณ์ด้วยสมบัติ เพียบพร้อมด้วยศรัทธา เจริญวัยแล้วเกิดศรัทธา เพียงอายุ ๕ ขวบเท่านั้นได้บรรพชาแล้ว ไม่นานก็ได้เป็นพระอรหันต์ ท่านปรากฏโดยนามที่ท่านได้บำเพ็ญบุญไว้ว่า **ปทุมเถระ** ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจิตตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **จตุสัจจ์ ปกาเสนโต** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สัจจ์** ความว่า ที่ชื่อว่า **สัจจะ** เพราะแท้ ไม่ผิด ไม่คลาดเคลื่อน. ที่ชื่อว่า **จตุสัจจะ** เพราะท่านรวบรวมสัจจะ ๔ คือ ทุกขสัจจะ สมุทยสัจจะ นิโรธสัจจะ และมคคสัจจะ เมื่อประกาศคือเมื่อกระทำสัจจะ ๔ นั้นให้ปรากฏในโลก. บทว่า **อมตํ วุญฺจิ** ความว่า เมื่อยังสายน้ำฝนคืออมตมหานิพพานให้ตกอยู่คือหลังไหล ยังโลกนี้พร้อมด้วยเทวโลกให้ชุ่มอยู่ คือยังความเร่าร้อนคือกิเลสทั้งปวงให้ดับ ชื่อว่าย่อมยังฝน คือพระธรรมให้ตก.

บทว่า **สขฺมํ ปทุมํ** คยฺห ความว่า ถีอดอกปทุม คือกำดอกปทุมรวมกับธง. บทว่า **อทุตฺตโกเส จิตฺโต อหิ** ความว่า ได้ยกดอกปทุมและธงทั้งสองขึ้นยื่นอยู่แล้ว. คำที่เหลือในที่ทั้งปวงตั้งทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถापทุมเถราปทาน

อสณโพธิยเถราปทานที่ ๑๐ (๖๐)

ว่าด้วยผลแห่งการปลูกไม้โพธิ์

[๖๒] เรามีอายุ ๗ ปีโดยกำเนิด ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้
เป็นนายกของโลก เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้เข้าไป
ไปเฝ้าพระองค์ผู้สูงสุดกว่านรชน เรารำเรียง มีจิตโสมนัส
ได้ปลูกไม้โพธิ์อันอุดม ถวายแด่พระผู้มาพระภาคเจ้าพระนาม
ว่าติสสะเชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่ ต้นไม้อันงอกขึ้นบนแผ่นดิน
ดิน โดยนามบัญญัติชื่อว่าอสนะ (ประดู) เรามำรุงโพธิ์ชื่อ
อสนะอันอุดมนี้อยู่ ๕ ปี.

จึงได้เห็นต้นไม้มีดอกบานนำอัครรรย เป็นเหตุให้
ชนพองสยงเกล้า เมื่อจะประกาศกรรมของตน จึงเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

เวลานั้นองค์พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ เป็นสยัมภู
อัครบุคคล ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ แล้วได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า.

ผู้ใดปลูกต้นโพธิ์นี้ และกระทำพุทธบูชาโดยเคารพ เรา
จักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักได้เสวยเทวรัชมบัติในเทวดาทั้งหลาย ตลอด
๓๐ กัป และจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๖๔ ครั้ง เคลื่อนจาก
ดุสิตพิภพแล้ว อัญกุศลมูลตักเตือน เสวยสมบัติทั้งสองแล้ว
จักรื่นรมย์อยู่ในความเป็นมนุษย์ ผู้นั้นมีใจแน่วแน่เพื่อความ

เพียร สงบระงับ ไม่มีอุปธิ กำหนดรู้อาสนะทั้งปวงแล้ว
จักไม่มีอาสวะ นิพพาน เราประกอบวิเวกเนื่อง ๆ เป็นผู้สงบ
ระงับ ไม่มีอุปธิ ตัดเครื่องผูกดั่งช้างทำลายปลอกแล้ว ไม่มี
อาสวะอยู่.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ปลุกต้นโพธิ์ในเวลานั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งการปลุกต้นโพธิ์.

ในกัปที่ ๗๔ แต่กัปนี้ เวลานั้นได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีนามปรากฏว่าทัณฑเสน.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีพระนามว่าสมันตนิมิ.

ในกัปที่ ๒๐ ถ้วนแต่กัปนี้ ได้เป็นกษัตริย์พระนามว่า
ปุลณกะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลามาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอสนโพธิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบแสนโพธิยเถรอปทาน

๖๐. อรรถถาสนโพธิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระอสนโพธิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ชาติยา สตุตฺวสุโสหิ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว ได้รับความสุข เลื่อมใสในพระศาสนา ถือเอาผลไม้โพธิ์ ที่ออกจากโพธิพฤกษ์ แล้วถือนำโพธิ์หนุ่มที่ออกจากต้นโพธิ์นั้น แล้วปลูกเป็นต้นโพธิ์. รักษาไว้บูชาโดยกรรมมีการรดน้ำเป็นต้น โดยประการที่จะไม่พินาศไป. ด้วยบุญนั้น ท่านจึงเสวยสมบัติในเทวคาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล เพราะท่านมีบุญสมการ แก่รอบ ท่านมีอายุ ๗ ขวบท่านบรรพชาแล้วบรรลุประอรหัตตผลลงพลงนั้นเอง. ท่านปรากฏโดยชื่อแห่งบุญที่ท่านบำเพ็ญไว้ในกาลก่อนว่า อสนโพธิยเถระ. ท่านระลึกถึงบุญสมการในกาลก่อน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริตาทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ชาติยา สตุตฺวสุโสหิ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ชาติยา** ความว่า จำเดิมแต่กาลที่ตนตลอดจากกรรมมารดา. เชื่อมความว่า เรามีอายุ ๗ ขวบบมีคุณศรทะบริบูรณ์ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ติสสะ ผู้นำสัตว์โลก. บทว่า **ปสนฺนจิตฺโต สุมโน** ความว่า ผู้มีจิตผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ไม่หวั่นไหว โดยประการ อธิบายว่า ผู้มีใจ คือผู้มีใจงาม ได้แก่ผู้มีจิตเกิดพร้อม กับโสมนัส.

บทว่า **ติสฺสสุตฺตํ ภาวโต** ความว่า ชื่อว่า ติสสะ เพราะเกิด ๓ ครั้ง ท่านเป็นผู้เกิดคือบังเกิดพ้นจากกรรมของมารดา จากชาติเป็นมนุษย์ และจากเบญจขันธ์ เป็นพระพุทธเจ้า. เชื่อมความว่า เราปลุกต้นอสนโพธิ์อันสูงสุด เพื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าติสสะนั่นผู้คงที่ ผู้ประเสริฐกว่าโลก.

บทว่า **อสนํ นามเชยฺย** ความว่า ต้นโพธิ์ ชื่อว่า อสนะ ได้เป็นต้นโพธิ์โดยนามบัญญัติ คือโดยนามสัญญา. บทว่า **ธรรณีรุหฺพาทโป** ความว่า ชื่อว่า **ธรรณี** เพราะทรงไว้ซึ่งเถาว์ลัย ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำคงคา และสาครเป็นต้น, **ธรรณี**นั่นคืออะไร คือแผ่นดิน. ชื่อว่า **ธรรณีรุห** งอกขึ้นคือตั้งอยู่บนแผ่นดินนั่น, ชื่อว่า **พาทโป** เพราะค้ำด้วยเท้า อธิบายว่า ค้ำน้ำที่รดด้วยรากกล่าวคือเท้า คือยอมทรงไว้ซึ่งรสแห่งอาโปธาตุ คือความเสนาหา. ต้นไม้นั้นด้วย งอกขึ้นบนแผ่นดินด้วย เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า **ธรรณีรุหฺพาทปะ** เราได้บำเรอคือได้ปลุกบำรุงต้นโพธิ์ ชื่อว่าอสนะอันสูงสุดตลอด ๕ ปี. บทว่า **ปุပ္ผตฺ ปาทปี ทิสฺวา** ความว่า เห็นต้นโพธิ์ ชื่อว่า อสนะ ที่เราปลุกไว้นั้นบานแล้ว คือการกระทำการชุขันธ์แห่งขนอันนำอัศจรรย์ เพราะมีดอกอันควรแก่สิ่งนำอัศจรรย์ เมื่อระบุนกรรมของคน คือเมื่อกล่าวโดยประการ จึงได้ไปสู่สำนักของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ. คำที่เหลือในที่ทั้งปวงมีอรรถคั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอสนโพธิ์ยเถราปทาน

จบอรรถกถาวรรคที่ ๖

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 240

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิฐุปนทายกเถราปทาน ๒. สตรังสิยเถราปทาน ๓. สยน-
ทายกเถราปทาน ๔. คันโทททายกเถราปทาน ๕. โอปยุทเถราปทาน
๖. สปริวาราสนเถราปทาน ๗. ปัญจทีปิกเถราปทาน ๘. ธชทายกเถรา-
ปทาน ๙. ปทุมเถราปทาน ๑๐. อสนโพธิยเถราปทาน.

มีคาถา ๕๒ คาถา.

จบวิชณีวรรคที่ ๖

สกจิตตนิยวรรคที่ ๗

สกจิตตนิยเถราปทานที่ ๑ (๖๑)

ว่าด้วยผลแห่งถวายสตูป

[๖๑] เราได้เห็นป้าชฎาใหญ่สัจด์เสียง ปราศจากอันตราย เป็นที่อยู่อาศัยของพวกฤาษี ดังกับจะรับเครื่องบูชา เราจึงเอาไม้ไผ่มาทำเป็นสตูป แล้วเกลี่ย (โปรย) ดอกไม้ต่าง ๆ ใต้ไห้วพระสตูป ดูกถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า ซึ่งยังทรงพระชนม์อยู่เฉพาะพระพักตร์.

เราได้เป็นพระราชาสมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ เป็นใหญ่ในแคว้นแคว้น ยินดียิ่งในกรรมของตน นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้.

ในกัปที่ แต่กัปนี้ เราโปรยดอกไม้ดี ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา ในกัปที่ ๘๐ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มียศอันต์ สมบูรณ์ด้วยแก้วประการ เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสกจิตตนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล

จบสกจิตตนิยเถราปทาน

สกจิตตนิยวรรคที่ ๗

๖๑. อรรถกถาสกจิตตนิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระสกจิตตนิยเถระ นี้ มีคำเริ่มต้นว่า ปวน กานน ทิสฺวา ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิดขึ้นในกาลเป็นที่สิ้นพระชนมายุของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ยังไม่ทันได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อยังดำรงพระชนมายุอยู่. ในกาลที่พระองค์ปรินิพพาน ได้บวชเป็นฤๅษี อยู่ในหิมวันตประเทศ ถึงป่าแห่งหนึ่งอันวิเวกนารีนรมย์ ก่อเจดีย์ทรายที่ชอกเขาแห่งหนึ่ง ที่นั่นเอาใจใส่ตั้งในพระผู้มีพระภาคเจ้า และเอาใจใส่ตั้งพระธาตุของพระองค์บูชาด้วยดอกไม้ในป่า เทียนมัสการอยู่. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจึงท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสวรรค์สมบัติอันเลิศ ในเทวดาและมนุษย์ทั้งสองนั้น และจักรพรรดิสมบัติอันเลิศ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เพียบพร้อมด้วยศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสดา บวชได้เป็นพระอรหันต์ ผู้มีอภิญา ๖.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปวน กานน ทิสฺวา ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปวน ความว่า ชื่อว่า ปวนะ เพราะอรรถว่า เป็นป่า โดยประการ ป่าแผ่กว้าง เป็นรกรกฏ. ชื่อว่า กานนนะ เพราะอรรถว่า เป็นคง เป็นป่าทึบ หนาแน่นไปด้วยสัตว์ร้ายเช่น สีสหะ เสือโคร่ง ชกษ

ผีเสื้อน้ำ ช้างคูด ม้าคูด ครุฑ และงู หรือมากไปด้วยเสียงแห่งหมุ่นก ไก่และ
นกคูดหัว ชื่อว่า กานณะ ป่าใหญ่ กล่าวคือคองนั้น มีเสียงน้อย คือ
ไม่มีเสียง เพราะเว้นจากเสียงมนุษย์. บทว่า อนาวิล ได้แก่ ไม่นุ่นมัว
อธิบายว่า ปราศจากอันตราย. บทว่า อีสินี อนุจิณฺณ ความว่า อันฤทธิ
ทั้งหลาย กล่าวคือพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต-
จิณาสพอบรมต่างๆ คือสิ่งเสพเสมอ. บทว่า อาหุติเน ปฏิคฺคห ความว่า
เครื่องบูชาและเครื่องสักการะ ท่านเรียกว่า อาหุณะ เครื่องบูชา. อธิบาย
ว่า การต้อนรับ เช่นเดียวกับเจ้าของบ้านฉะนั้น.

บทว่า ฐูปิ กตุวาน เวพฺพนา ความว่า กระทำเจดีย์ ด้วยหินไม้ไผ่.
บทว่า นานาบุปฺผิ สโมกิริ ความว่า เราเกลี้ยลง คือบูชาด้วยดอกไม้
เป็นอันมาก มีดอกจำปาเป็นต้น. บทว่า สมมุขาวี ยสมฺพุทฺธิ ความว่า
เราได้ไหว้ คือกระทำการนอบน้อม ซึ่งพระเจดีย์อันสร้างขึ้นคือให้เกิดขึ้น
เสมือนเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ยังทรงพระชนม์อยู่ โดย
พิเศษยิ่ง. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสกจิตตนิยเถรปทาน

อาโปปุပ္ผิยเถราปทานที่ ๒ (๖๒)^๒

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกไม้บูชา

[๖๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลชชี เสด็จออกจากวิหาร แล้วขึ้นไปในที่จงกรม ทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงแสดง อมฤตบพ ณ ที่จงกรมนั้น.

ข้าพระองค์ผู้ (ได้ฟัง) พระสุรเสียงของพระพุทธเจ้า ผู้ ประเสริฐสุด พระนามว่าลชชี ผู้คงที่แล้ว จับดอกไม้ต่างๆ โยนขึ้นไปในอากาศ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก ผู้ปราศ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ผู้ละความชนะและแพ้แล้ว ได้ บรรลุถึงฐานะอันไม่ไหวหวั่น.

ในกัปที่ ๓ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์โปรยดอกไม้ได้ ด้วย กรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา ด้วยดอกไม้ ในกัปที่ ๒๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นกษัตริย์พระนามว่า สุเมธะ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ ทรงมีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ ข้าพระองค์ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระ- พุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอาโปปุပ္ผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ ฉะนี้แล.

จบอาโปปุပ္ผิยเถราปทาน

๑. อรรถกถาว่า อโวปุပ္ผิยเถราปทาน.

๖๒. อรรถถาอโวกุปพิยเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระอโวกุปพิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **วิหารา อภินิขมุขม** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ผู้ได้บำเพ็ญบุญสมการไว้ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ สิ่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิจิ บังเกิดในเรือนมีตระกูล บรรลุदेशสาแล้วเพียบพร้อมด้วยศรัทธา ฟังพระธรรมเกิดความเลื่อมใส ถือเอาดอกไม้ต่างๆ ด้วยมือทั้งสอง เกลี้ยไว้เบื้องบนพระพุทธเจ้า.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสวรรค์สมบัติและจักรพรรดิสมบัติ อันเขาบูชาในที่ทุกสถาน ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ชื่อว่า **อากาศ** เพราะอรรถว่า ว่างเปล่าคือโล่งแจ้งไปโดยรอบ. เพราะท่านได้โปรยดอกไม้บนอากาศนั้น ท่านจึงปรากฏนามว่า **อโวกุปพิยเถระ** ดังนี้.

ท่านบรรลุสันติบถอย่างนี้แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพริดาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **วิหาร-อภินิขมุขม** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **วิหารา** ความว่า ชื่อว่า **วิหาร** เพราะเป็นที่นำมาโดยพิเศษ คือเป็นที่นำมา ได้แก่ยังอรรถภาพอันไม่ตกไปให้ เป็นไปด้วยอิริยาบถ ๔ ในวิหารนั้น. ออกจากวิหารนั้นโดยพิเศษยิ่ง. บทว่า **อพุกุฏฐาติ จ จงกเม** ความว่า ได้ขึ้น คือขึ้นไปในที่จงกรม เพื่อจะจงกรมโดยพิเศษ. บทว่า **จตุสจจํ ปกาเสนุโต** เชื่อมความว่า เมื่อกำลังจงกรม

๑. **บาลี** อาโวกุปพิยเถราปทาน.

ในทีฆกรรมนั้นทรงประกาศัจจะ ๔ กล่าวคือทุกขัจจะ สมุทยัจจะ นิโรธ-
ัจจะ และมรรคัจจะ ทำให้ปรากฏ ได้แก่ แสดง จำแนก กระทำให้เห็น
ซึ่งอมตบท คือพระนิพพาน. บทว่า **ลิจิสฺส ภิรมณฺญา ย พุทฺธเสฏฺฐสฺส**
ตาทิโน ความว่า รู้คือทราบคำที่ฟังเปล่ง คือเสียงประกาศของพระ.
พุทธเจ้าพระนามว่าลิจิ ผู้ประเสริฐคือผู้ประกอบด้วยคุณ คือคงที่. บทว่า
นนานาปุปฺผิ คเหตุวา ความว่า ถือเอาดอกไม้หลายอย่าง มีดอกบุษบง
อันประเสริฐเป็นต้น. บทว่า **อากาศมฺหิ สโมกิริ** ความว่า ข้าพเจ้าได้
ไปรดดอกไม้บูชาในอากาศ เหนือพระเศียรพระผู้พระภาคเจ้าผู้จอมอยู่.

บทว่า **เตน กมฺเมน ทฺวิปทินฺน** ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอม
คือเป็นประธานแห่งสัตว์ ๒ เท้า คือเทวดาพรหมและมนุษย์ ข้าแต่
พระองค์ผู้องอาจกว่านระ คือผู้ประเสริฐกว่านระ. บทว่า **ปตฺโตมฺหิ อจฺฉิ**
จํ ความว่า ข้าพระองค์บวชในสำนักพระองค์ บรรลุฐานะอันไม่
หวั่นไหว คือพระนิพพาน. บทว่า **หิตฺวา ชยปรายฺย** ความว่า ข้า-
พระองค์ละทิ้งชัชชนะ กล่าวคือทิพยสมบัติและมนุษย์สมบัติ และความ
ปราศยกกล่าวคือทุกข์ในอบาย ๔ บรรลุนิพพาน. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้
ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอโฆปุผิยเถราปทาน

ปัจจากมนิยเถรปาทานที่ ๓ (๖๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกสาหร่าย

[๖๕] ในกาลนั้น เราเป็นนกกจักรพราภคอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำสินธุ เรามี
สาหร่ายล้วน ๆ เป็นภักษา และสำรวมดีในสัตว์ทั้งหลาย เรา
ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลีเสด็จไปในอากาศ จึงเอา
จะงอยปากคาบดอกสาหร่าย บูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี.

ผู้ใดตั้งศรัทธาอันไม่หวั่นไหวไว้ด้วยดี ในพระตถาคตด้วย
จิตอันเลื่อมใสนั้น ผู้นั้นจะไม่ไปสู่ทุกคติ การที่เราได้มาใน
สำนักพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐเป็นการมาดีหนอ เราเป็นนก
จักรพราภคได้ปลุกพืชไว้ดีแล้ว.

ในกัปที่ ๔ แต่กัปนี้ เราบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วย
ดอกไม้ใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา ในกัปที่ ๑ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง ทรง
มีพระนามเดียวกันว่า สุจารุทัตสนะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ที่พระปัจจากมนิเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การฉะนี้แล.

จบปัจจากมนิยเถรปาทาน

๖๓. อรรถกถาปัจจามนียเถราปทาน

อปทานของท่านพระปัจจามนียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สินธุยานทียาตีเร** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี บังเกิดในกำเนิดแห่งนกจักรพรากร ใกล้ฝั่งแม่น้ำสินธุคงคา ไม่กินสัตว์มีชีวิต เพราะตนประกอบด้วยบุญสมภารในกาลก่อน กินแต่สาหร่ายเท่านั้นเที่ยวไป. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี เมื่อทรงกระทำอนุเคราะห์แก่สัตว์ได้เสด็จไปในที่นั้น. ขณะนั้น นกจักรพรากรนั้น เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า รุ่งเรืองอยู่ มีใจเลื่อมใส เด็ดดอกสาหร่ายจากต้นสาหร่ายมาบูชา ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั่นเอง ท่านจุติจากอัฐภพนั้นแล้ว เกิดในเทวโลก เสวยสมบัติในฉกามาวจรสวรรค์ไป ๆ มา ๆ จุติจากอัฐภพนั้นแล้ว เกิดในมนุษย์โลก เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ท่านปรากฏโดยนามแห่งบุญในกาลก่อนว่า **ปัจจามนียเถระ** เพราะเหตุที่คนเป็นนกจักรพรากร เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ไปในที่บางแห่งก็นำดอกไม้มาบูชา.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สินธุยานทียาตีเร** ความว่า ชื่อว่า **สินธุ** เพราะกระทำเสียงว่า **สิ** ให้เคลื่อนไหวอยู่ ให้หวนไหวอยู่. ชื่อว่า **นทียาตีเร** เพราะกระทำเสียงให้บันลือไป. บทว่า **จกุกวาโก อหิ ตทา** ความว่า

ชื่อว่า จักกวากะ เพราะแล่นไป คือไปในน้ำ บนบก หรือบินไปในอากาศ
เร็วเหมือนนกจักรพราวไปได้เร็วฉะนั้น. อธิบายว่า ในกาลนั้น คือในกาล
ที่ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เราได้เป็นนกจักรพราว.
บทว่า **สุทฺธเสวาลภฺโขหิ** ความว่า ข้าพระองค์เกี่ยวกินเฉพาะสาหร่าย
ที่บริสุทฺธิ์ เพราะไม่เจือด้วยอาหารอื่นอยู่. บทว่า **ปาเปสุ จ สุตถฺยโต**
ข้าพระองค์เป็นผู้สำรวมด้วยดี คือสำรวมศึกษาด้วยดีในการทำบาป ด้วย
อำนาจวาสนาในกาลก่อน.

บทว่า **อทฺถสฺส วิรชฺชํ พุทฺธํ** ความว่า ข้าพระองค์ได้เห็น คือได้เฝ้า
พระพุทฺธเจ้า ผู้ไม่มีธุลี คือไม่มีกิเลส เพราะเว้นจาก รากะ โทสะ โมหะ.
บทว่า **คจฺจนฺตํ อนิลนฺยเส** ความว่า ซึ่งพระพุทฺธเจ้าผู้เสด็จไปอยู่บนทาง
แห่งอากาศอันไม่มีร่องรอย. อธิบายว่า ข้าพระองค์ได้ประคอง คือคาน
เอาดอกสาหร่ายด้วยปากของข้าพระองค์ ได้ปลุกความยินดียิ่งต่อพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี คือได้บูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. คำที่เหลือ
มีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปัจจาคมนิยเถราปทาน

ปรับปรสาทกเถราปทานที่ ๔ (๖๔)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญ

[๖๖] ใครได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้องอาจ ผู้ประเสริฐ ผู้
แก่กล้า ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ทรงชนะวิเศษ มีพระฉิววรรณ
ดังทองแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า.

ใครเห็นพระฌานของพระพุทธรเจ้า อันเปรียบเหมือน
ภูเขาหิมวันต์อันประมาณไม่ได้ ดังสาครอันข้ามได้ยาก แล้ว
จะไม่เลื่อมใสเล่า ใครเห็นศีลของพระพุทธรเจ้า ซึ่งเปรียบ
เหมือนแผ่นดินอันประมาณมิได้ ดูมาลัยประดับศีรษะอัน
วิจิตรจะนั้นแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า.

ใครเห็นพระญาณของพระพุทธรเจ้า ซึ่งเปรียบดังอากาศ
อันไม่กำเริบ ดูอากาศอันนับไม่ได้จะนั้นแล้ว จะไม่เลื่อมใส
เล่า.

พราหมณ์ชื่อว่าโสนะ ไปได้สรรเสริญพระพุทธรเจ้าผู้ประ-
เสริฐสุด พระนามว่าลัทธิตถะ ผู้ไม่ทรงแพ้อะไร ด้วยคาถา
๔ คาถานี้แล้ว ไม่ได้เข้าถึงทุกคติเลย ตลอด ๕๔ กัป เราได้
เสวยสมบัติอันดีงามมิใช่น้อยในสุคติทั้งหลาย.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราสรรเสริญพระพุทธรเจ้าผู้นำของ
โลกแล้ว ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการสรรเสริญ.

ในกัปที่ ๑๔ แต่กัปนี้ ไปได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง
ผู้สูงศักดิ์ทรงสมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณสมบัติเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปรีปสาทกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปรีปสาทกเถราปทาน

๖๔. อรรถกถापรีปสาทกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปรีปสาทกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อุตถิ ปวี
วีริ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระพุทธเจ้าพระนามสิทธัตถะ บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ถึงฝั่งแห่ง
ไตรเพท ผู้ชำนาญเวทย์การอันเป็นบทแห่งศาสตร์ทั้งหลาย มีอิติหาส-
ศาสตร์เป็นที่ ๕ เป็นผู้ชำนาญในมหาปริสตัลภณะอันเป็นศาสตร์แห่งโลก
อันปรากฏโดยชื่อว่า เสลพราหมณ์ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ เห็นพระองค์ทรงงดงามด้วยมหาปริสตัลภณะ ๓๒ ประการและ
ด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ มีใจเลื่อมใส จึงประกาศชมเชยด้วยเหตุ
หลายอย่าง ด้วยอุปมาหลายอย่าง. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจึงเสวยสมบัติ
ชั้นกามาวจร ๖ ชั้น มีเป็นท้าวสักกะและเป็นมารเป็นคั่นในเทวโลก
เสวยจักรพรรดิสมบัติในมนุษย์โลก บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่งซึ่ง

สมบุรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ บรรลุดีภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา
บวชแล้วไม่นานนักก็บรรลุปฏิสัมภิทา ๔ อภิญญา ๖ ได้เป็นพระจिณาสพ.
เพราะการชมเชยพระพุทธเจ้า เป็นเหตุกระทำความเลื่อมใสแห่งจิตของ
สัตว์ทั้งปวง ท่านจึงปรากฏนามว่า **ปรีปสาทกเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ
บุพพริดาปทานของตน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อุสมั ปวริ วีริ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อุสมั** ความว่า ผู้เป็นโคผู้ผู้ประเสริฐสุด
๔ คือ วสกะ, นิสกะ, วิสกะ, อาสกะ ใน ๔ ตัวนั้น โคผู้ประเสริฐกว่า
โค ๑,๐๐๐ ตัว ชื่อว่าวสกะ, ผู้ประเสริฐกว่าโค ๑,๐๐๐ ตัว ชื่อว่า
นิสกะ, ผู้ประเสริฐกว่า ๑๐,๐๐๐ ตัว ชื่อว่าวิสกะ, และผู้ประเสริฐกว่าโค
๑๐๐,๐๐๐ โกลูกตัว ชื่อว่าอาสกะ, พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิต ผู้มีพระ-
พุทธพจน์อันสดับแล้วมาก เมื่อจะกล่าวชมเชยท่านผู้ใดผู้หนึ่ง จึงกระทำ
การชมเชยด้วยปัญญาของตน ๆ แต่ผู้สามารถจะชมเชยพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย โดยอาการทั้งปวงย่อมไม่มี. เพราะพระพุทธเจ้ามีพระคุณ
ประมาณไม่ได้. สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้มีอาทิว่า

แม้พระพุทธเจ้า ฟังกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้า หากแม้
สรรเสริญอยู่ กับอื่น ๆ ฟังลึนไปในระหว่างอายุกาลนาน การ
สรรเสริญพระคณาคลาดหายไปไม่.

พราหมณ์แม่นี้ เมื่อควรกล่าว **อาสมั** ด้วยอำนาจการคล่องปาก
ด้วยการเลื่อมใสโดยส่วนเดียว จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อุสมั** ดังนี้. ชื่อว่า **วระ**
เพราะอรรถว่า บุคคลพึงปรารถนา คือพึงอยากได้. ชื่อว่า **วีระ** เพราะ
ได้บำเพ็ญเพียรมาแสนกัปมิใช่น้อย. ชื่อว่า **มเหสี** เพราะค้นหา คือ

แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่มีศีลขั้นเป็นต้น. ซึ่งผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
คือพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น. ชื่อว่า วิชิตาวิ เพราะชนะมารมีกิเลสมาร
และชนะมารเป็นต้น โดยพิเศษ. ซึ่งผู้ชำนาญพิเศษคือพระสัมพุทธเจ้านั้น
วรรณะของพระพุทธเจ้าพระองค์ใด มีวรรณะเพียงดั่งว่าวรรณะแห่งทอง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ชื่อว่าผู้มีวรรณะเพียงดั่งว่าวรรณะแห่ง
ทอง. สัตว์ชื่อไรเล่า เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้มีวรรณะเพียงดั่งว่าวรรณะแห่ง
ทองนั้นย่อมไม่เลื่อมใสแล.

จบอรรถกถาปริปปสาทกกเถราปทาน

ภิสทายกเถราปทานที่ ๕ (๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเหง้ามันและรากบัว

[๖๗] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามชื่อว่าเวสสภู เป็นองค์ที่ ๓ แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นฤาษีทั้งหลาย พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษ เสด็จเข้าป่าชฎแล้วประทับอยู่.

เราได้ถือเอาเหง้ามัน และรากบัวไปในสำนักพระพุทธเจ้า และเรามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายเหง้ามันและรากบัวนั้น แต่พระพุทธเจ้าด้วยมือทั้งสองของตน.

ก็ทานที่เราถวายนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสภู ผู้มีพระปัญญาอันประเสริฐ ทรงลูปคล้ำด้วยพระหัตถ์ เราไม่รู้สีกว่าจะมีความสุขอื่นเสมอด้วยสุขนั้น ที่ไหนจะมีความสุขยิ่งไปกว่านั้น.

อติภาพที่สุดย่อมเป็นไปแก่เรา เราถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว ตัดเครื่องผูกขาดตั้งข้างทำลายปลดออกแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเหง้ามันและรากบัว.

ในกัปที่ ๑๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิรวม ๑๖ ครั้ง เป็นใหญ่กว่ามนุษย์ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ ก็อุปภิสมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ

อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระภิสทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบภิสทายกเถรอปทาน

๖๕. อรรถถาภิสทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระภิสทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า เวสสุฏ นาม
นามน ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญสมการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสุฏ บังเกิดในกำเนิดช้างในป่าหิมวันต์
อยู่อาศัย ณ ที่นั้น. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสุฏทรง
ประสงค้วเวิก จึงเสด็จไปหิมวันตประเทศ. ช้างเชือกประเสริฐนั้น เห็นพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้านั้นแล้ว มีใจเลื่อมใส ถือเหง้ามันถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า
ให้เสวย. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจุติจากกำเนิดช้างนั้นแล้ว เกิดใน
เทวโลกเสวยกามาวจรสมบัติ ๖ ชั้นในเทวโลกนั้น แล้วมาสู่ความเป็นมนุษย์
เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดใน
ตระกูลหนึ่งซึ่งมีโภคะมาก เลื่อมใสในพระศาสดา ด้วยกำลังแห่งวาสนา
ในกาลก่อนบวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ท่านได้ปรากฏ
นามตามกุศลที่คนบำเพ็ญไว้ในกาลก่อนว่า ภิสทายกเถระ ดังนี้.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศบุพพริดาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า เวสสุฏฐ นาม นามเนน ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เวสสุฏฐ ความว่า ชื่อว่า เวสสุฏฐ เพราะล่วงรู้ คือก้าล่วงวิชาของแพศย์, อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า เวสสุฏฐ เพราะก้าล่วงคือครอบงำ แพศย์คือวานิชกรรม กิเลสมีกามราคะเป็นต้น กรรมมีกุศลกรรมเป็นต้น หรือวัตถุกาม และกิเลสกาม พระผู้มีพระภาคเจ้าโดยพระนามว่าเวสสุฏฐ. บทว่า อีสันตติโย อหุ ความว่า ชื่อว่า อีสัน เพราะแสวงหาคือหากุศลธรรมทั้งหลาย. อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเป็นฤๅษี หรือเป็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ทรงมีพระนาม ๓ พระนาม เพราะเรียกกันว่า วิปัสสิ ลีชี เวสสุฏฐ. บทว่า กานัน วนโมคคฺคฺหา ความว่า เข้าไปยึดเอาป่า กล่าวคือป่าใหญ่.

บทว่า ภิสุมฺพาลํ คณฺหิตฺวา ความว่า ชื่อว่า ภิสัน เพราะเบียดเบียน คือทำความหิวของสัตว์ ๒ เท้าและสัตว์ ๔ เท้าให้พินาศ. ภิสันนั้นคืออะไร? ได้แก่แห่ง้ำมัน, แห่ง้ำมันและรากบัว ชื่อว่า ภิสุมฺพาละ ถือเอาแห่ง้ำมัน และรากบัวนั้น.

บทว่า กรณ จ ปฺรามญฺโฐ ความว่า ทานที่เราให้แล้วนั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสุฏฐ ผู้มีปัญญาสูงสุดอุปคณาแล้วด้วยพระกร คือด้วยฝ่าพระหัตถ์ ได้เป็นอันพระองค์ทรงสัมผัสแล้ว. บทว่า สุขาหํ นาภิขานามิ สมนํ เตน กุโตนฺตฺตริ ความว่า เราไม่รู้สึกรู้สึความสุขด้วยความสุขนั้น. อธิบายว่า สุขอื่นที่ยิ่งกว่าสุขนั้นจะมีแต่ที่ไหน. คำที่เหลือมีอรรถที่พึงรู้ได้ง่ายตามกระแสแห่งน้ำแล.

จบอรรถกถาภิสหายกเถราปทาน

สตฺยจิตฺตเถราปทานที่ ๖ (๖๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนื้อดี

[๖๘] เราเป็นพรานผู้เที่ยวอยู่ที่ภูเขา ดังไกรสรราชสีห์ผู้เป็น
อภิชาติสัตว์ เรามาหมู่เนื้อเลี้ยงชีวิตอยู่ระหว่างภูเขา.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สัพพัญญูพระนามว่าอตถทัสสี ผู้
ประเสริฐกว่าบรรดาคณผู้รู้พระองค์ทรงประสงค์จะถอนเราขึ้น
จงเสด็จมายังภูเขาสูง.

เรามาเนื้อฟานแล้วนำมาเพื่อกิน สมัยนั้น พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าเสด็จเข้ามาศึกษาจาร.

เราได้เลือกหยิบเอาเนื้อดี ถวายแด่พระศาสดาพระองค์นั้น
ในกาลนั้น พระมหาวีรเจ้าจะทรงยังเราให้เย็น จึงทรง
อนุโมทนา ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราเข้าไปในระหว่างภูเขา
ยังปีติให้เกิดขึ้นแล้ว ทำกาละ ณ ที่นั้น.

ด้วยการถวายเนื้อนั้น และด้วยการตั้งจิตไว้ดี เรารื่นรมย์
อยู่ในทวารโลกตลอด ๑,๕๐๐ กัป.

ในกัปทั้งหลายที่เหลือ เราทำกุศลด้วยการถวายเนื้อนั้น
และด้วยการอนุสรณ์ถึงพระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๘ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง พระนามว่า
ทิมาย ในกัปที่ ๖,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
๒ ครั้ง พระนามว่าสรณะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุจินตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ดังนี้แล.

จบสุจินตเถรอปทาน

๖๖. อรรถกถาสุจินตเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุจินตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า คิริทุคฺคจโร
อาสี ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ.
สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระพุทธเจ้าพระนามว่าอัตถทัสสี เกิดในตระกูลแห่งพราหมณ์ หิมวันต-
ประเทศ ฆ่าเนื้อและสุกรเป็นต้น เคี้ยวกินอยู่. ในกาลนั้น พระโลกนาถเจ้า
ทรงสงเคราะห์สัตว์โลกและมีพระทัยเอ็นดูสัตว์จึงเสด็จไปสู่หิมวันต์. ใน
กาลนั้น นายพรานนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า มีจิตเลื่อมใส ได้ให้เนื้อ
ล่าอันอร่อย ที่เขานำมาเพื่อประโยชน์ให้พระองค์ทรงเสวย. พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงรับแล้ว เพื่อความอนุเคราะห์แก่เธอ. พระองค์ทรงเสวย
เนื้อนั้นแล้วเสด็จหลีกไป. ด้วยบุญกรรมนั้นนั่นเอง ท่านจุติจากอัฐภาพนั้น
ด้วยความโสมนัสนั้นแล ท่องเที่ยวไปในสุคติเสวยสมบัติในกามาวจร-
สวรรค์ ๖ ชั้น เสวยจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นในมนุษย์โลก ในพุทธรูปบาท-

กาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านถึงความแตกฉานในปฏิสัมภิทา ๔ และอภิญญา ๖ ระลึกถึง บุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจิราปทาน จึงกล่าวคำ มีอาทิว่า **ศิริทุกฺคจโร อาสี** ดังนี้. ชื่อว่า **ศิริ** เพราะอรรถว่า เปล่ง คือกระทำเสียง. **คิริ** นั้นคืออะไร? คือภูเขาอันล้วนแล้วแต่ศิลาและฝุ่น. ทางที่บุคคลดำเนินไปด้วยยากคือลำบาก ชื่อว่า **ทุกฺค** ทางที่ไปยาก ลำบาก ชื่อว่า **ศิริทุกฺค** ได้แก่ทางที่บุคคลดำเนินไปได้ยาก. เราเป็นพราน ผู้เที่ยวไป คือมีปกติเที่ยวไปในทางที่ผู้เปล่งเสียงดำเนินไปได้โดยยาก คือ ในระหว่างภูเขา. บทว่า **อภิชาโตวา เกสรี** ความว่า เราเกิดคือบังเกิด โดยพิเศษยิ่ง เที่ยวไปในทางที่ผู้ดำเนินไปได้โดยยาก เหมือน ไกรสรราชสีห์ ฉะนั้น.

บทว่า **ศิริทุกฺคํ ปวีสี** อหํ ความว่า ในกาลนั้น เราเกิดปีติ โสมนัส เพราะการถวายเนื้อนั้นแล้ว ได้เข้าไประหว่างภูเขา. คำที่เหลือ มีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุจินติตถะราปทาน

วัดททายกเถราปทานที่ ๗ (๖๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าผืนหนึ่ง

[๖๘] ในกาลนั้นเราก็คงเกิดเป็นพระยาครุฑสุบรรณ เราได้เห็น

พระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐิติ เสด็จไปสู่เขาคันธมาทน์

เราละเพศนกรุฑแล้วแปลงเป็นมาณพ เราถวายผ้าผืนหนึ่งแด่พระพุทธเจ้าผู้คงที่.

พระพุทธเจ้าผู้ศาสดาอัครนายกของโลก ทรงรับผ้าผืนนั้นแล้ว ประทับยืนอยู่ในอากาศได้ตรัสพระภาณินี้ว่า

ด้วยการถวายผ้านี้และการตั้งจิตไว้ (ดี) ผู้นี้กำหนดนกรุฑแล้ว จักรินทรีย์อยู่ในเทวโลก ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอตถทัสสี เชนฐบุรุษของโลก ผู้นี้ราสก ทรงสรรเสริญการถวายผ้าเป็นทานแล้ว ปாயพระพักตร์ทางทิศอุดรเสด็จไป.

ในภพที่เราเกิด เรามีผ้าสมบุรณ์ ผ้าเป็นหลังคาบังร่มอยู่ในอากาศ นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้า.

ในกัปที่ ๓๖ แด่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง มีพระนามว่าอรุณสะ มีพละมาก เป็นใหญ่กว่ามนุษย์.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวัตถุทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบวัตถุทายกเถรอปทาน

๖๗. อรรคถาวัตถุทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระวัตถุทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปกุจฉาโต
ตทา อสี ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า อตถทัสสี บังเกิดในกำเนิดแห่งสุบรรณ
(ครุฑ) เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอตถทัสสี กำลังเสด็จไปสู่
ภูเขาคันธมาทน์ มีใจเลื่อมใส ละเพศสุบรรณ นิमितเป็นเพศมาณพน้อย ถือ
เอาผ้าทิพย์มีค่ามาก บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงรับแล้วตรัสอนุโมทนาแล้วเสด็จหลีกไป. ท่านให้กาลล่วงไปด้วย
โสมนัสนั่นเอง ดำรงอยู่จนตลอดอายุ จุตจากอตถภาพนั้น แล้วบังเกิดใน
เทวโลก ท่องเที่ยวไป ๆ มา ๆ ในเทวโลกนั้น เสวยบุญทั้งหลาย จากนั้น
เสวยมนุษยสมบัติในมนุษย์ จากอตถภาพที่ตนเกิดนั้น ได้ผ้าและเครื่อง
อาภรณ์มีค่ามากในที่ทั้งปวงด้วยประการฉะนี้ แล้วอยู่ในที่ ๆ ตนไปถึงแล้ว
ด้วยเงาผ้าในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือน
มีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้ว
ไม่นานนักก็ได้บรรลุนิพพาน ๖ เป็นพระจีณาสพ.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของคน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพ-
จิตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปกฺขิชาโต ตทา อาสี ดังนี้.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปกฺขิชาโต ความว่า ชื่อว่า ปักขะ (ปีก)
เพราะเป็นเครื่องเล่นไป คือบินไปแห่งนก. ชื่อว่า ปักขี เพราะนกนั้นมีปีก
อธิบายว่า เกิดคือบังเกิดในกำเนิดแห่งนก. บทว่า สุปญฺโณ ความว่า
ปีกของนกในดี นกนั้นชื่อว่า มีปีกดี. อธิบายว่า นกนั้นมีปีกอันรุ่งเรือง
ด้วยสีทองสำหรับรับลมเป็นภาระใหญ่. บทว่า ครูพาธิโป ความว่า
ชื่อว่าครูพะ (ครูท-สัตว์ผู้จับงู) เพราะกลืนกินซึ่งแผ่นดินอันหนักเพื่อ
ต้องจับนาค, ชื่อว่า ครูพาธิโป เพราะเป็นราชาธิบดีแห่งครูททั้งหลาย.
เชื่อมความว่า เราได้เห็นท่านผู้ปราศจากฐิติ คือพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย.

จบอรรถกถาวัตตทายกเถราปทาน

อัมพทายกเถราปทานที่ ๘ (๖๘)

ว่าด้วยผลการถวายมะม่วงสุก

[๗๐] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอินทสสี ผู้ไม่มีมีอุปธิ
ประทับนั่งอยู่ ณ ระหว่างภูเขา ได้ทำการแผ่เมตตาไปในโลก
อันมีสัตว์หาประมาณมิได้.

ในกาลนั้น เราเป็นพญาวานรอยู่ที่ภูเขาหิมวันต์อันสูงสุด
ได้เห็นพระพุทธรูปเจ้าผู้มีพระคุณไม่ทราม ผู้ยิ่งใหญ่ จึงยังจิต
ให้เลื่อมใสในพระพุทธรูปเจ้า.

เวลานั้นต้นมะม่วงกำลังผลัดผล มีอยู่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์
เราได้ไปเก็บผลมะม่วงสุกจากต้นนั้นมาถวายพร้อมด้วยน้ำผึ้ง.

พระมหามุนีพุทธรูปเจ้าพระนามว่าอินทสสี ทรงพยากรณ์
เราเห็นว่า ด้วยการถวายน้ำผึ้ง และด้วยการถวายน้ำมะม่วง
ทั้งสองนี้ ผู้จักกรั้นรรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด ๕๗ กัป ในกัป
ทั้งหลายที่เหลือ จักท่องเที่ยววัฏฏะเปลี่ยนกันไป.

จักใช้กรรมอันลามกให้สิ้นแล้ว เมื่อความเจริญสูงจอม
จักมาจากทุกติมีนิบาตเป็นต้นแล้ว จักเผากิเลสให้ไหม้
หมดไป.

เราเป็นผู้อันพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ ทรง
ฝึกแล้วด้วยการฝึกอันอุดม เราเป็นผู้ละความชนะและความ
แพ้แล้ว บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๗,๗๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๔ ครั้ง ทุก
ครั้งมีพระนามว่าอัมพัฏฐชยะ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัมพทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอัมพทายกเถรอปทาน

๖๘. อรรถกถาอัมพทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอัมพทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อโนมทสฺสี**
ภควา ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **อโนมทสฺสี** บังเกิดในกำเนิดแห่งวานร
ได้เป็นพญาลิงอาศัยเจ้าในป่าหิมพานต์. สมัย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระ
นามว่า **อโนมทสฺสี** ได้เสด็จไปป่าหิมพานต์เพื่ออนุเคราะห์แก่ท่าน.
ลำดับนั้น พญาลิงนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มีใจเลื่อมใส ได้ถวาย
ผลมะม่วงมีรสอร่อยดี พร้อมน้ำผึ้งเล็กน้อย. ลำดับนั้น พระผู้มีพระ
ภาคเจ้า เมื่อท่านกำฝ้ายอยู่แล ได้เสวยสิ่งทั้งหมดนั้น แล้วตรัส
อนุโมทนาแล้วเสด็จหลีกไป. ลำดับนั้น ท่านมีหทัยเพียบพร้อมด้วยโสมนัส
ดำรงอยู่จนตลอดอายุ เพราะมีปีติและโสมนัสนั้นนั่นเอง จุติจากอรรถภาพ

นั้นแล้ว บังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสุข ไป ๆ มา ๆ ในเทวโลกนั้น และเสวยมนุษย์สมบัติในมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดใน เรือนมีตระกูลอันสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เลื่อมใสในพระศาสนา บวช แล้วไม่นานนักก็บรรลุดุริยญาณ ๖ ท่านปรากฏตามนามแห่งบุญที่บำเพ็ญไว้ในกาลก่อนว่าอัมพทายกเถระ ดังนี้.

ครั้นต่อมา ท่านได้เห็นพีชแห่งกุศลที่คนบำเพ็ญมา เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทานของตน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อโนมทสุสิ ภควา** ดังนี้. บทว่า **เมตตตาย อฟรี โลก อปุปมาเณ นิรูปริ** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงมีเมตตา คือมีจิตประกอบด้วยเมตตา ทรง นำสัตว์โลกทั้งปวง คือสัตว์หาประมาณมิได้ ให้ปราศจากอุปธิกิเลสคือให้ เว้นจากอุปธิกิเลส โดยนัยมีอาทิว่า ขอสัตว์ทั้งหลายจงมีความสุข แล้วแผ่ คือแผ่ออกเจริญด้วยเมตตาคือเมตตาจิต. บทว่า **กปี อหิ ตถา อาสี** ความว่า ในกาลนั้นคือในกาลที่พระองค์เสด็จมา เราได้เป็นพญาลิง.

จบอรรถกถาอัมพทายกเถราปทาน

สุมนเถรปาทานที่ ๕ (๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิ

[๗๑] ในกาลนั้น เราเป็นนายมาลาการมีชื่อว่าสุมนะ ได้
เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี ทรงสมควรรับเครื่องบูชาของ
โลก จึงเอามือทั้งสองประคองดอกมะลิที่บ้านดี บูชาแต่พระ-
พุทธเจ้าพระนามว่าลจี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

ด้วยการบูชาดอกไม้นี้ และด้วยการตั้งจิตไว้ เราไม่รู้จัก
ทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ได้
ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง
ผู้มีพระยศมาก ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุมนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้
แล.

จบสุมนเถรปาทาน

๖๕. อรรถกถาสุมนธราปทาน

อปทานของท่านพระสุมนธระ มีคำเริ่มต้นว่า สุมโน นาม
นามน ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญโพธิสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ลีชี บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งนายมา-
ลาการ เจริญวัยแล้วเกิดศรัทธา มีใจเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ถือ
เอากำดอกมะลิบูชาด้วยมือทั้งสอง ด้วยบุญกรรมนั้นท่านเสวยสมบัติทั้งสอง
ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมี
ตระกูล เจริญด้วยบุตรและภรรยา ท่านปรากฏโดยชื่อว่าสุมนะ เลื่อมใส
ในพระศาสดาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส
เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า สุมโน นาม
นามน ดังนี้. ใจคือจิตของผู้ใดดี ผู้นั้นชื่อว่ามิจิตดี ในกาลนั้นเราประกอบ
ด้วยศรัทธาความเลื่อมใสและนับถือมาก ได้เป็นนายมาลาการโดยมีชื่อว่า
สุมนะ.

บทว่า ลีชีโน โลกพันธูโน ความว่า ชื่อว่า ลีชี มีเปลวไฟสว่าง
เพราะเปลวไฟที่โพลงแล้วย่อมมีสว่าง ลีชีนั้นคืออะไร คือเปลวไฟ. ที่ชื่อ
ว่า ลีชี เพราะส่องแสงดุจเปลวไฟ เปลวไฟย่อมไหม้ใบไม้ หญ้า ไม้ และ
ฟางเป็นต้น ฉนั้นใด พระผู้มีพระภาคเจ้าแม่นี้ ก็ฉนั้นนั้น ย่อมโชติช่วงด้วย
รัศมีมีสีเขียวและสีเหลืองเป็นต้น ปรากฏในโลกสันนิวาสทั้งสิ้น. พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าได้นามบัญญัติ นามกรรม นามไธยเพราะอรรถว่า ทำกิเลส

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 268

ทั้งปวงอันตกอยู่ในสันดานคนให้เหือดแห้ง กำจัดเผาไหม้เสีย. บทว่า
สกลโลกุตส พนุรุณาทโก ได้แก่ เป็นเผ่าพันธุ์แห่งโลก อธิบายว่า
เราได้ยกดอกมะลิขึ้นบูชาพระภาคเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งโลก
พระนามว่า สิขี นั้น.

จบอรรถกถาสุมณเถรปาทาน

ปุပ္ผัจังโกฎิยเถราปทานที่ ๑๐ (๗๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผอบดอกอังกาบ

[๗๒] ข้าพระองค์เอาดอกอังกาบอันบานดี ใส่ในผอบจนเต็ม แล้ว ได้บูชาพระพุทธเจ้าพระนามว่าลชชีผู้ประเสริฐสุด ผู้ไม่ทรงครั่นคร้ามดังสีหะ เสมือนพญาครุฑ งามประเสริฐ ดุจพญาเสือโคร่ง มีพระชาติดีเหมือนไกรสรราชสีห์ เป็นสวณของโลกลสาม ผู้ไม่หวั่นไหว ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ ผู้เลิศกว่าบรรดาผู้ฆ่ากิเลส ประทับนั่ง แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ พร้อมทั้งผอบใหญ่.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์สองเท้า ผู้ปราศ ด้วยจิตอันเลื่อมใส นั้น ข้าพระองค์เป็นผู้ละความขนะและความแพ้แล้ว บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๐ ถ้วนแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕ ครั้ง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระนามว่าเทวภูติเหมือนกัน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุลพจังโกฎิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปุลพจังโกฎิยเถระปทาน

๗๐. อรรถกถापุลพจังโกฎิยเถระปทาน

อปทานของท่านพระปุลพจังโกฎิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อภิตรูป
สีหํ ว ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมการไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สีหิ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
บรรลุนิติภาวะแล้ว สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติเป็นอันมาก เลื่อมใสในพระ-
ศาสนา แสดงอาการที่น่าเลื่อมใส เก็บดอกอังกาบมีสีดังทองคำบรรจุ
ผอบให้เต็ม บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ตั้งความปรารถนาว่า ข้าแต่
พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยวิบากเป็นเครื่องไหลออกนี้ ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มี
วรรณะดังทองคำ เป็นผู้ควรบูชาในที่ ๆ คนเกิดแล้ว ๆ พึงบรรลุพระ-
นิพพาน.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านบังเกิดในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็น
ผู้อันเขาบูชาแล้วในที่ทุกสถาน เป็นผู้มีวรรณะงามดังทองคำ. ครั้นต่อมา
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง สมบูรณ์
ด้วยทรัพย์สมบัติ เจริญวัยแล้วเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้ว. เจริญ
วิปัสสนาไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านบรรลุประอรหัตผลแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้ว เกิด
โสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตาทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อภิศรูปี**
สีหิ ว ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สีหิ** ความว่า เพราะครอบงำ
ท่วมทับสัตว์ทั้งหลาย มีสัตว์ ๒ เท้าและสัตว์ ๔ เท้าเป็นต้น เชื่อมความว่า
มีรูปนำชมเชยคือมีอศภาพนำชมเชยยิ่ง ข้าพเจ้าได้บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า
นั้น ผู้นำชมเชยอย่างยิ่ง ผู้ประทับนั่งดุสิตหะณะนั้น, ซึ่งพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** ผู้ประเสริฐ คือสูงสุดกว่านระทั้งหลาย ผู้เกิด
โดยพิเศษยิ่ง ครอบงำเสื่อโครง ผู้เป็นที่พึ่งของโลกทั้ง ๓ ครอบงำสรา-
ราชสีห์ วิเศษกว่าราชสีห์ทั้งปวงฉะนั้น. เกิดเป็นอย่างไร? เชื่อม
ความว่า ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** ผู้ไม่มีกิเลสเครื่องยึดวน
คือปราศจากกิเลส อันชั้นฆมารเป็นต้น ให้เพมิได้ประทับนั่งอยู่. บทว่า
มารณาคคิ ความว่า เป็นผู้เลิศในการยังกิเลสทั้งปวงให้ตาย ให้เหือด
แห้งและกำจัดเสีย อธิบายว่า บรรดาพระปัจเจกพุทธเจ้า และพุทธสาวก
ทั้งหลายผู้ฆ่ากิเลสทั้งหลายให้ตายแม้มีอยู่ พระองค์ประเสริฐกว่าท่านเหล่านั้น. เชื่อมความว่า ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้อันภิกษุสงฆ์
แวดล้อมแล้ว คือผู้อันภิกษุสงฆ์แวดล้อมประทับนั่งอยู่แล้ว.

บทว่า **จงโกฏฺเฐ ฐเปตฺวาน** ความว่า เราได้ไปรอยดอกอังกาบ
อันสูงสุดบรรจุในขวดให้เต็ม บูชาพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** ผู้ประเสริฐ.

จบอรรถกถาปุฬงจิงโกฏฺเฐราปทาน

จบอรรถกถาสกจิตตนิยวรรคที่ ๗

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สกจิตตนิยเถราปทาน	๒. อาโปปุပ္ผิยเถราปทาน
๓. ปัจจาคมนิยเถราปทาน	๔. ปรับปสาทกเถราปทาน
๕. ภิสทายกเถราปทาน	๖. สุจินติตเถราปทาน
๗. วัตถทายกเถราปทาน	๘. อัมพทายกเถราปทาน
๙. สุมณเถราปทาน	๑๐. ปุပ္ผัจจโกฎิยเถราปทาน
- คาถาอันแสดงอรรถที่ท่านกล่าวแล้วนับได้ ๗๑ คาถา ฉะนี้แล.

จบสกจิตตนิยวรรคที่ ๗

นาคสมาลวรรคที่ ๘

นาคสมาลเถราปทานที่ ๑ (๗๑)

[๗๑] เราถือเอาดอกแผลยไปบูชาที่พระสถูป ซึ่งมหาชนสร้างไว้ที่หนทางใหญ่ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลิจิ ผู้เผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระสถูป.

ในกัปที่ ๑๕. แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์ พระนามว่าปุปผิยะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนาคสมาลเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ นาคสมาลเถราปทาน

นาคสมาถุวรรคที่ ๘

๗๑. อรรถถานาคสมาถะอุปทาน

อุปทานของท่านพระนาคสมาถะระ มีคำเริ่มต้นว่า **อาปาภูลี**
อหิ ปุပ္ผิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญสมการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญกุศลอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ลิจิ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
บรรลุนิติภาวะแล้ว อยู่ครอบครองเรือน กระทำกรรมคือการเห็นการ ได้ขยัน
และการบูชา ในกาลที่พระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ เพราะไม่ได้ความ
คลุกคลีเกี่ยวข้องด้วยรูปเห็นปานนั้น ในกาลแห่งพระศาสดาปรินิพพาน
แล้ว จัดแจงพระสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ยังจิตให้เลื่อมใส
แม้ในเจดีย์ที่ตนกระทำแล้ว บูชาดอกแผลอย ยังโสมนัสให้เกิด ดำรงอยู่
จนตลอดอายุ ด้วยโสมนัสนั้นนั่นเอง. ท่านทำกาละจากอัทธานั้นแล้ว
จึงเสวยสุขในเทวโลก ๖ ชั้น มีชั้นดุสิตเป็นต้น ครั้นต่อมาเสวยสมบัติใน
มนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล มีนามา-
ภิชัยอันมารดาบิดาตั้งให้ว่า นาคสมาถะ เพราะมีร่างกายเสมือนกับใบ
อ่อนแห่งไม้กาะทิง เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า บวชไม่นานนักก็ได้
เป็นพระอรหันต์.

ภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้วเกิดโสมนัส เมื่อจะประ-
กาศบุพพจริตอุปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อาปาภูลี อหิ ปุပ္ผิ** ดังนี้.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อาปาภูลี** ความว่า เราได้ถือเอาดอกแผลอย

โดยรอบหรือโดยเอื้อเพื่อ ยกขึ้นบูชาบนพระสถูป. บทว่า **อุชฺถิตํ**
สุมहाปเต ความว่า ได้ยกขึ้นในหนทางใหญ่ คือในถนนท่ามกลางพระ-
นครเพื่อเป็นที่ไหว้และบูชาของชาวพระนครทั้งปวง อธิบายว่า ให้สำเร็จ
ด้วยกรรมคือการก่อด้วยอิฐ และฉาบด้วยปูนขาวเป็นดิน. คำที่เหลือมี
อรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลัง และมีอรรถ
สิ้นแล.

จบอรรถกถานาคสมาลเถราปทาน

ปทสัฏญญกเถราปทานที่ ๒ (๗๒)

ว่าด้วยผลแห่งการเลื่อมใสรอยพระบาท

[๗๔] ก็เราได้เห็นรอยพระบาทที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ติสสะ ผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์ ทรงเหยียบไว้ เป็นผู้มึนใจ
รำเริงโสมนัส ยังจิตให้เลื่อมใสในรอยพระบาท.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้สัฏญญาได้ในกาลนั้น ด้วย
สัฏญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสัฏญญาในรอย
พระบาท.

ในกัปที่ ๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่าสุเมธะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทสัฏญญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปทสัฏญญกเถราปทาน

๗๒. อรรถกถาปทสัณญกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปทสัณญกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อกุณฑลจ ปทํ ทิสฺวา** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธรเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าติสสะ บังเกิดในเรือนแห่งอุบาสกอันสมบูรณ์ด้วยศรัทธาแห่งหนึ่ง บรรณุกติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เห็นพระเจดีย์ ก็อรอยพระบาทที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้เพื่ออนุเคราะห์แก่เธอเลื่อมใสแล้ว เกิดขนชูชัน ได้กระทำการนับถือเป็นอันมาก มีการไหว้ และการบูชาเป็นต้น. ด้วยบุญกรรมที่คนทำดีแล้วในเขตอันดีนั้น ๆ แล. จุตินอกจากอรรถภาพนั้นแล้วบังเกิดในสวรรค์ เสวยทิพยสุขในสวรรค์นั้น. ครั้นเสวยทิพยสุขแล้ว ภายหลังเกิดในมนุษย์ เสวยมนุษย์สมบัติทั้งสิ้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนที่สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ. เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ท่านได้ปรากฏนามตามบุญที่ท่านทำไว้ในกาลก่อนว่า **ปทสัณญกเถระ** ดังนี้.

วันหนึ่งท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศปุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อกุณฑลจ ปทํ ทิสฺวา** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อกุณฑลจ** แปลว่า ได้ทรงเหยียบไว้ คือได้ทรงแสดงไว้. การไปของพระพุทธรเจ้าทั้งปวงในที่ทุกสถาน เป็นการเสด็จไปเหนือพื้นประมาณสี่องคุลี ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นี้

ทรงทราบความที่ท่านสมบุรณ์ด้วยศรัทธา จึงทรงแสดงพระเจดีย์คือรอยพระบาทว่า ขอผู้นี้จงเห็นพระเจดีย์คือรอยพระบาทนี้ อธิบายว่า เพราะฉะนั้น ท่านเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว จึงได้กระทำสักการะมีการไหว้และบูชาเป็นต้น. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถดั่งที่นั่นแล.

จบอรรถกถาปทสัณญกเถราปทาน

สุตฺตญฺญกเถราปทานที่ ๓ (๗๓)

ว่าด้วยผลแห่งการไหว้ผ้าบังสุกุลจีวร

[๗๕] เราได้เห็นผ้าบังสุกุลจีวรของพระศาสดาห้อยอยู่บนยอดไม้ แล้วได้ประนมอัญชลีไปทางนั้นไหว้บังสุกุลจีวร ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ ๔ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งสัญญาในบังสุกุลจีวร.

ในกัปที่ ๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีจอมกษัตริย์ พระนามว่าทุมหระ^๑ ทรงครอบครองแผ่นดินมีสมุทรสาคร ๔ เป็นที่สุด มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุตฺตญฺญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ประการ-
ณะนี้แล.

จบสุตฺตญฺญกเถราปทาน

๗๓. อรรถกถาพุทธสุตฺตญฺญกเถราปทาน^๒

อปทานของท่านพระพุทธสุตฺตญฺญกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ทุมคฺเค
ปี สุญฺจิกํ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ

๑. ม. ทุมสาระ. ๒. บาลีว่า สุตฺตญฺญกเถราปทาน.

ตั้งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระพุทธรูปพระนามว่าติสสะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธา เห็นผ้าบังสุกุลจีวรของพระผู้มีพระภาคเจ้าคล้องไว้ที่ปลายไม้ มีจิตเลื่อมใสคิดว่า นี่เป็นธงแห่งพระอรหันต์ จึงได้ทำสักการะมีการไหว้และบูชาเป็นต้น. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจึงเสวยเทวสมบัติและมนุษย์สมบัติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ จึงบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่งอันสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เกิดศรัทธาแล้ว บรรพชา ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านได้บรรลุพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตนเกิดโสมนัสเมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน. จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ทุมกุเล ปิ สุกฺกิลิ** เป็นต้น. ในที่เหล่านั้นมีวิเคราะห์ดังต่อไปนี้. ชื่อว่า **ทุมะ** เพราะอรรถว่า กำจัดคือห้วนไหว. อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **ทุมะ** เพราะอรรถว่า ทำพื้นแห่งอากาศให้เต็ม. ชื่อว่า **ทุมัคคะ** เพราะเป็นที่สุดคือปลายแห่งไม้. ในที่ปลายแห่งไม้นั้น. ชื่อว่า **บังสุกุล** เพราะอรรถว่า ไป คือถึงภาวะที่น่าเกลียดคือภาวะที่น่าไม่พอใจ ประคูกกับฝุ่นฉะนั้น. **บังสุกุล**นั้นแล เป็นบังสุกุลิกะอธิบายว่า ข้าพเจ้าได้เห็นผ้าบังสุกุลของพระศาสดาที่คล้องไว้ที่ปลายไม้ ประคองอัญชลี ได้ไหว้คือกระทำความนอบน้อมผ้าบังสุกุลนั้น. บทว่า **ตัม** เป็นเพียงนิบาต. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถตันทั้งนั้นแล.

จบพุทธสังยุตฺตเถราปทาน

ภิสาลูวทายกเถราปทานที่ ๔ (๗๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเหง้ามันผลไม้และน้ำ

[๗๖] เราเข้าไปยังป่าชฎ อยู่ในป่าใหญ่ ได้พบพระพุทธเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี ผู้สมควรรับเครื่องบูชาจึงได้ถวายเหง้ามัน
ผลไม้ และน้ำสำหรับล้างพระหัตถ์ ถวายบังคมพระบาทด้วย
เสียรเกล้าแล้ว มุ่งหน้าทางทิศอุดรหลีกไป.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเหง้ามันและผลไม้ใน
กาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
บุญกรรม.

และในกัปที่ ๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
กษัตริย์ พระนามว่าภิสัมมตะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประ-
การ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระภิสาลูวทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบภิสาลูวทายกเถราปทาน

จบภาณวารที่ ๖

๗๔. อรรถกถาสาลวาทยกเถราปทาน

อปทานของท่านพระภิกษุสาธุทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า กานนั
วนโมคคฺยห ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี อยู่ในป่าใกล้หิมวันต-
ประเทศ มีรากไม้และผลไม้เป็นอาหาร เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่าวิปัสสี เสด็จมาด้วยอำนาจวิเวก มีจิตเลื่อม ได้ถวายแหง้าบัวทั้งห้า.
พระภาคเจ้าได้เสวยทั้งที่เธอได้เฝ้าอยู่นั้นแหละ เพื่อจะยังจิตของ
เธอให้เลื่อมใส ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั้น เธอทำกาละแล้ว เสวย
สมบัติในเทวดาชั้นดุสิตเป็นต้น และเสวยมนุษย์สมบัติ ในพุทธรูปบาทกาล
นี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ได้รับทรัพย์สมบัติ ละสมบัตินั้น
แล้วบวชในศาสนา. ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหันต์.

แต่นั้นท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ
ปุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า กานนั วนโมคคฺยห ดังนี้ คำนั้น
มีอรรถดังกล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล. บทว่า วสามิ วิปีเน อหิ เชื่อม
ความว่า เราได้อยู่อย่างสงัด. คำที่เหลือมีอรรถต้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสาลวาทยกเถราปทาน

จบอรรถกถาภาณวารที่ ๖

เอกสัญญาเถราปทานที่ ๕ (๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง

[๗๗] ข้าพระองค์ได้ถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง แก่พระอัครสาวกของ
พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี มีนามชื่อว่าชันฑะ ผู้สมควร
รับเครื่องบูชาของโลก ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์นรธาต ด้วย
จิตอันเลื่อมใสนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง.

ในกัปที่ ๔๐ แต่กัปนี้ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่าวรุณะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ ข้าพระองค์ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระ-
พุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกสัญญาเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกสัญญาเถราปทาน

๗๕. อรรถกถาเอกสัญญาเถราปทาน

อปทานของท่านพระเอกสัญญาเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ขณฺโฑ
นามาสี นามน ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สัน
สมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า**วิปัสสี** บังเกิดในเรือนมีตระกูล บรรลุนิติภาวะแล้ว มีใจเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เห็นพระอัครสาวกนามว่า **ขันฑะ**ของพระศาสดานั้น กำลังเที่ยวภิกษาจาร ได้จัดแจงถวายบิณฑบาต ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยเทวสมบัติและมนุษย์สมบัติ. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีสกุลแห่งหนึ่ง ในกรุงสาวัตถี บรรลุนิติภาวะแล้ว พึงพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ได้ศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

วันหนึ่งท่านมณสิการสัญญาแห่งบิณฑบาตแล้ว จึงปรากฏโดยชื่อว่า เอกสัญญาเถระ เพราะเหตุที่ท่านกลับได้คุณพิเศษ.

ครั้นภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปูพพจริตাপทาน. จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ขณฺโฑ นามาสิ นามเณ** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น **ขณฺโฑ** เป็นชื่อของพระอัครสาวกองค์นั้น เพราะท่านทำลายกิเลสได้เด็ดขาด. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถตีความดังนี้แล.

จบอรรถกถาเอกสัญญาเถรอปทาน

ติณสันถารทายกเถราปทานที่ ๖ (๗๖)

ว่าด้วยผลแห่งการเกี่ยวหญ้ามาลาดถวายเป็น

[๗๘] ในที่ไม่วิกฤตเขาหิมวันต์ มีสระใหญ่อยู่สระหนึ่ง ดาดาย
ไปด้วยดอกปทุม เป็นที่อาศัยของนกต่าง ๆ เราอาบและดื่ม
น้ำในสระนั้นแล้ว อยู่ในที่ไม่วิกฤต ได้เห็นพระพุทธรเจ้าผู้เลิศ
กว่าสมณะเสด็จไปในอากาศ.

พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยมในโลก ทรงทราบความดำริของเรา
เสด็จลงจากอากาศแล้ว ประทับยืนอยู่ที่พื้นดิน ในขณะนั้น
เราได้เกี่ยวหญ้ามาลาดถวายเป็นที่ประทับนั่ง พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าผู้เป็นใหญ่ในโลก ๓ เป็นนายก ประทับนั่งบนนั้น.

เรายังจิตของตนให้เลื่อมใสแล้ว ได้ถวายบังคมพระองค์
ผู้นายกของโลก นั่งกระโหย่งฟังดูพระมหา牟尼ไม่กะพริบตา
ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราเข้าถึงภพชั้นนิมานรดี เราไม่รู้จัก
ทุกข์เลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเครื่องลาดหญ้า.

ในกัปที่ ๒ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่ามิตตสัมมตะ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จ ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณสันถารทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณสันถารทายกเถราปทาน

๗๖. อรรถกถาติณสันถรทายกเถรปทาน

อปทานของท่านพระติณสันถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวnutสุสาวิทุเร** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ละการครองเรือน เพราะท่านเกิดก่อนแต่พุทธรูปบาทกาล บวชเป็นดาบสอาศัยสระแห่งหนึ่ง ไม่ไกลป่าหิมพานต์อยู่. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** เสด็จไปทางอากาศเพื่ออนุเคราะห์ท่าน. ครั้งนั้นแล ดาบสนั้น เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จลงจากอากาศประทับยืนอยู่ ณ มีใจเลื่อมใส เกี่ยวหญ้าทำเป็นสันถัดหญ้า ให้พระองค์ประทับนั่ง ถวายบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์ โดยการนับ ถือและการเอื้อเพื่อเป็นอันมาก ไค้กายแล้วหลีกไป. ท่านดำรงอยู่จนตลอดอายุ จุตจากอภัพพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติมีอย่างมิใช่น้อย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศพุพจริตปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **หิมวnutสุสาวิทุเร** ดังนี้. คำนี้มีอรรถดังกล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล. ก็ในบทว่า **มหาชาติสุตโร** นี้ มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ ชื่อว่า **สระ** เพราะเป็นที่เที่ยวไปแห่งสัตว์๒ เท้า และสัตว์ ๘ เท้า เป็นต้น ผู้ต้องการด้วยน้ำดื่ม. อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **สระ ๑. บาลีว่า ติณสันถรทายกเถรปทาน.**

เพราะเป็นที่ไหลมาแห่งแม่น้ำและลำธารเป็นต้น. สระนั้นใหญ่ด้วย เพราะ
เกิดเองด้วย เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า สระใหญ่. พึงเห็นว่าท่านกล่าว
มหาชาติสระ เพราะไม่ปรากฏชื่อเหมือนสระอินคาค และสระชื่อว่า
ฉัททันตะเป็นต้น. บทว่า สปัตเตหิ สยฺจนฺโน ความว่า ในดอกแต่
ละดอก มีกลีบ ๑๐๐ กลีบ ด้วย สามารถดอกละร้อยกลีบ. ดาดาศคือ
เป็นรกชฎไปด้วยดอกปทุมขาว ๑๐๐ กลีบ. บทว่า นานาสกฺขมมัลโย
ความว่า สัตว์หลายชนิด เช่น หงส์ ไก่ นกเขา และงูน้ำ เป็นต้น
แต่ตัวย่อมร้องคือทำเสียง เพราะฉะนั้น สระนั้นจึงเป็นที่อยู่ คือเป็น
ที่รองรับของนกทั้งหลาย อันได้นามว่า สกฺขะ ดังนี้. คำที่เหลือในบท
ทั้งปวงมีอรรถคั่นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาติณสันทรทายกเถราปทาน

สุจิตายกเถราปทานที่ ๗ (๗๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเข็ม

[๗๕] ในปีที่สามหมื่นแต่กับนี้ เราได้ถวายเข็ม ๕ เล่ม แต่
พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก มีพระนามชื่อว่าสุเมธะ มี
พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ มีพระฉวีวรรณดัง
ทองคำ ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่ เพื่อต้องการเย็บจีวร.

ด้วยการถวายเข็มนั้นแล ญาณเป็นเครื่องเห็นแจ้ง อรรถ
อันละเอียดคมกล้า รวดเร็วและสะดวกเกิดขึ้นแก่เรา.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นแล้ว เรา
ทรงกายครั้งที่สุดอยู่ในศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ทรงพระนามว่าทิปทา-
ธิบดี ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุจิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุจิตายกเถราปทาน

๗๗. อรรถกถาสุจิตายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสุจิตายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติสทปฺป-**
สทฺสสมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐ
องค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สุเมธะ** ท่านบังเกิด ในเรือนมี
ตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว ได้ถวายเข็ม ๕ เล่ม เพื่อทำจิวรกรรม
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วย บุญกรรมนั้น ท่านเสวยบุญในเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลายเที่ยวไปอยู่ ปราภฏเป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม ในภพที่ตน
เกิดแล้ว ๆ ในพุทธบูชากาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญ
วัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บรรพชาบรรลุพระอรหัตในขณะปลง
ผมนั้นเอง เพราะท่านมีปัญญาเฉียบแหลม.

ครั้นภายหลัง ท่านพิจารณาเห็นบุญนั้น เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปูพจริตาทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ติสทปฺปสทฺสสมฺหิ** ดังนี้.

ก็คำอันเป็นลำดับในบทนี้ มีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น. ในบทว่า
ปฺลจฺ สุจิ มยา ทินฺหา มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ ชื่อว่า **สุจิ** เพราะยอมเย็บ
คือทำช่อง คือเจาะ. อธิบายว่า เข็มประมาณ ๕ เล่ม ชื่อว่าเข็ม ๕ เล่ม
เราถวายแล้ว. คำที่เหลือมีอรรถรู้ได้ง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาสุจิตายกเถราปทาน

ปาฏิปิปปิยเถราปทานที่ ๘ (๗๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกแคฝอย

[๘๐] ในกาลนั้น เราเป็นบุตรเศรษฐีสุขุมลชาติ ตั้งอยู่ในป่า
ความสุข ได้เอาดอกแคฝอยห่อพกไปบูชาพระสัมพุทธเจ้า
ผู้มีพระฉวีวรรณดังทองคำ เช่นกับแท่งทองอันมีค่า มีพระ-
ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ กำลังเสด็จดำเนินอยู่ใน
ละแวกตลาด.

เราสำเร็จ มีจิตโสมนัส บูชาพระองค์ด้วยดอกไม้
ถวายนมัสการพระพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ ทรงรู้แจ้งโลก
เป็นนาละของโลก ประเสริฐกว่านระ.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วย
ดอกไม้ ในกัปที่ ๖๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มี
พระนามว่าอภิสมมต ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ประการ ๙ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปาฏิปิปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปาฏิปิปปิยเถราปทาน

๘๘. อรรถกถาปาฏิปิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปาฏิปิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า สุวณฺณ-
วณฺณํ สมฺพุทฺธํ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ดิศสะ บังเกิดเป็นบุตรแห่งเศรษฐี
ในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เป็นผู้รู้จักกุศลและอกุศล
เลื่อมใสในพระศาสนา ถือเอาดอกแคะฝอยบูชาพระศาสนา. ด้วยบุญกรรมนั้น
ท่านเสวยสุขสมบัติเป็นอันมาก ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ในพุทธบูชากาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสใน
พระศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปูพจรีตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า สุวณฺณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ
ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อนุตฺราปเณ ความว่า ชื่อว่า
อาปณะ เพราะเป็นที่ทุบแผ่ไปซึ่งกัณฐะ มีแผ่นดินและทองโดยรอบใน
ที่นี้. ชื่อว่า อันตราปณะ เพราะมีถนนผ่านไปในระหว่างแห่งร้านตลาด
นั้น. อธิบายว่า เราเห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้มีวรรณะเพียงคังวรรณะแห่งทอง
คล้ายกับแท่งแห่งทอง มีลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ จึงบูชาด้วย
ดอกแคะฝอย. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถดั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปาฏิปิยเถรอปทาน

ฐิติชุลยเถรอปทานที่ ๕ (๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการประนมกรอัญชลี

[๘๑] เมื่อก่อนเราเป็นพรานเนื้ออยู่ในป่าชฎ ได้พบพระสัม-
พุทธเจ้าผู้มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ในป่านั้น
ณ ที่นั้น เราประนมกรอัญชลีแล้ว เดินบ่ายหน้าไปทางทิศ
ปราจีน ขณะเมื่อเรานั่งอยู่บนเครื่องลาดไปไม้ที่เรานำมาในที่
ไม้ไกล.

อสนีบาตตกลงบนกระหม่อมของเราในเวลานั้น ในเวลา
ใกล้ตายเราได้ประนมกรอัญชลีอีกครั้งหนึ่ง.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำอัญชลีในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการทำอัญชลี.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพระนาม
ว่า มิคเกตุ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ประการ ๗ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระฐิติชุลยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบฐิติชุลยเถรอปทาน

๘๕. อรรถกถาฐิติยขลิตยเถราปทาน

อปทานของท่านพระฐิติยขลิตยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตฺโต**
ปุเร อาสี ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพที่ตนเกิดนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** บังเกิดในกำเนิดนายพราน
เพราะกรรมอย่างหนึ่งที่ตนกระทำไว้ในก่อนัตตรอน จึงสำเร็จการอยู่ป่า.
สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** ได้เสด็จไปเพื่ออนุเคราะห์
แก่ท่าน. ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ผู้รุ่งเรืองด้วยพระลักษณะ ๓๒
ประการ และด้วยพระรัศมีแห่งอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการด้านละวา เกิด
โสมนัสกระทำกรณอบน้อม เสด็จไปประทับนั่งบนเครื่องลาดใบไม้.
ขณะนั้นฝนตกฟ้าร้องกระหิม่าลงมา. แต่ในสมัยใกล้ตาย ท่านระลึกถึง
พระพุทธเจ้า ได้กระทำอัญชลีอีก. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจึงห้ามอกุศล-
วิบาก เพราะเหตุที่ตนกระทำกุศลไว้ในเขตดี จึงบังเกิดในสวรรค์ เสวย
สมบัติในชั้นกามาวจรสวรรค์ และเสวยมนุษย์สมบัติในมนุษย์ทั้งหลาย
ครั้นภายหลังในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล เจริญวัยแล้ว
เลื่อมใสในพระศาสนา ด้วยวาสนาที่ตนกระทำไว้ในกาลก่อน บวชแล้ว
ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

เบื้องหน้าแต่นั้น ท่านระลึกถึงบุพกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อ
จะประกาศบุพพจริตปาทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **มิลลุตฺโต ปุเร อาสี**
ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **มิกลฺลุโ** ความว่า ชื่อว่า **มิกลฺลุโ** เพราะเข้าถึงการฆ่าเนื้อ. ชื่อว่า **มิกา** เพราะไป คือแล่นไปโดยเร็วคือด้วยกำลังเร็วราวกับลม. ชื่อว่า **มิกฺกุระ** เพราะในการฆ่าเนื้อเหล่านั้น นายพรานได้เป็นผู้มีความทารุณ อธิบายว่า เรานั้นได้เป็นพรานในกาลก่อนคือในสมัยที่ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า. บทว่า **อรณฺเณ กานเน** ความว่า ชื่อว่า **อรณฺเณ** เพราะเป็นที่เที่ยวไปของหมู่เนื้อ อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **อรณฺเณ** เพราะเป็นที่ยินดีโดยทั่วไป คือโดยรอบแห่งสัตว์ผู้ถึงธรรมอันเป็นสาระใหญ่ มีพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นต้นผู้ยินดีในวิเวก อีกอย่างหนึ่ง กาทังหลายย่อมบันลือคือกระทำเสียง เพลิดเพลินยินดีในด้วยอาการที่น่าเกลียด หรือด้วยอาการที่น่ากลัว เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า **กานเน**. เชื่อมความว่า นายพรานได้มีในป่าคือกานเนนั้นในกาลก่อน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อทุทฺถํ สมฺพุทฺธํ** ความว่า ข้าพเจ้าเห็น คือได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้เสด็จเข้าไปในที่นั้นคือป่านั้น. ได้เห็นคือได้มีอยู่เบื้องหน้าไม่ไกล เพราะฉะนั้น จึงยังจักขุวิญญาณให้สำเร็จเป็นปุเรจาริกเที่ยวไปในเบื้องหน้า พริ้งพร้อมด้วยกายวิญญาณ ตามกระแสแห่งมโนทวาร. บทว่า **ตโต เม อสนีปาโต** ความว่า ชื่อว่า **อสนี** เพราะบันลือกระหึ่มตกไปโดยรอบ. การตกลงแห่งสายฟ้า ชื่อว่า **อสนีปาโต** ได้แก่ เทวทัณท์. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาฐิติชฺลยเถราปทาน

ติณปิทุมมเถราปทานที่ ๑๐ (๘๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกปทุม ๓ ดอก

[๘๒] ในกาลนั้น พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้
ธรรมทั้งปวง ทรงฝึกพระองค์เองแล้ว ทรงแวดล้อมด้วยพระ-
สาวกผู้ฝึกตนแล้ว เสด็จออกจากนคร.

เวลานั้น เราเป็นช่างดอกไม้ อยู่ในพระนครหังสวดี เรา
ถือดอกปทุม ๓ ดอกอย่างดีเลิศ (จะไป) ในพระนครนั้น ได้
พบพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี เสด็จดำเนินอยู่ในสวน
ตลาด พร้อมกับได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า เราได้คิดอย่างนี้ใน
กาลนั้นว่า

จะมีประโยชน์อะไรแก่เราด้วยดอกไม้เหล่านี้ ที่เรานำมา
พระราชทาน เราจะพึงได้บ้านหรือคามเขตหรือทรัพย์พันหนึ่ง
(เท่านั้น) เราบูชาพระพุทธเจ้าผู้ฝึกตนที่มีได้ฝึกตน ผู้แก้ว
กล้า ทรงนำสุขมาให้แก่สัตว์ทั้งปวง เป็นนาถะของโลกแล้ว
จักได้ทรัพย์อันไม่ตาย.

ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้ว จึงยังจิตของตนให้เลื่อมใส แล้ว
จับดอกปทุม ๓ ดอกโยนขึ้นไปบนอากาศ ในกาลนั้น พอ
เราโยนขึ้นไป ดอกปทุมเหล่านั้นก็แผ่ (บาน) อยู่ในอากาศ
มีขั้วขึ้นข้างบน ดอกลงข้างล่าง ลอยอยู่เหนือพระเศียรใน
อากาศ.

มนุษย์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเห็นแล้วพากันโห่ร้องเกรียวกราว
ทวยเทพเจ้าในอากาศพากันร้องสรรเสริญว่า ความอัศจรรย์

เกิดขึ้นแล้วในโลก เราทั้งหลายจักนำดอกไม้มาบูชาพระ-
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราทั้งหมดจักฟังธรรม จักนำดอกไม้
มาบูชา.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก
ทรงสมควรรับเครื่องบูชา ประทับยืนอยู่ที่ถนนนั่นเอง ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า มาณพโศได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกบัว
แดง เราจักพยากรณ์มาณพนั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

มาณพนั้นจักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัปและ
จักได้เป็นจอมเทวดาเสวยเทวราชสมบัติอยู่ ๓๐ ครั้ง จักมีวิมาน
ชื่อว่ามหารัตติกะในเทวโลกนั้น สูง ๓๐๐ โยชน์ กว้าง ๑๕๐
โยชน์ พวงดอกไม้ ๔๐๐,๐๐๐ พวงที่เทวดานิรมิตอย่างสวยงาม
ห้อยอยู่ที่ปราสาทอันประเสริฐ และประดับที่ที่นอนใหญ่.

นางอัปสรแสนโกฏิ มีรูปอุดม ฉลาดในการฟ้อน การ
ขับรำและการประโคม จักแวดล้อมอยู่โดยรอบ.

ในกาลนั้น ฝนดอกไม้ทิพย์มีสีแดง จักตกลงในวิมาน
ประเสริฐ อันเคลื่อนกล่นด้วยหมู่เทพนารีเช่นนี้ แก้วปัทม-
ราคโตประมาณเท่าจักร จักห้อยอยู่ที่ตะปูฝาไม้พินาศ ที่
บานประตู และที่เสาระเนียด ที่วิมานนั้น.

นางเทพอัปสรทั้งหลายจักลาด จักห่มด้วยใบบัว นอนอยู่
ภายในวิมานอันประเสริฐที่ดาบด้วยใบบัว ดอกบัวแดงล้วน
เหล่านั้น แวดล้อมภพ สังกลิ้นหอมกลับไปประมาณร้อย
โยชน์โดยรอบ.

มาณพนี้จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง จักได้เป็น
พระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์โดยคณานับมิได้ ได้เสวย
สมบัติทั้งสองแล้ว หากงวลมิได้ ไม่มีอันตราย เมื่อกาลเป็น
ที่สุดมาถึงแล้ว จักได้บรรลุนิพพาน.

พระพุทธเจ้าเราได้เห็นดีแล้วหนอ การค้าเราประกอบแล้ว
เรابخา (พระพุทธเจ้าด้วย) ดอกบัว ๓ ดอกแล้ว ได้เสวย
สมบัติ ๓.

ดอกบัวแดงอันบานงาม จักทรงไว้บนกระหม่อมของเรา
ผู้บรรลุธรรม พันวิเศษแล้วโดยประการทั้งปวงในวันนี้.

เมื่อพระปฐมุตตระบรมศาสดาตรัสกรรมของเราอยู่ ธรรมา-
ภิสมัยได้มีแก่สัตว์หลายแสน ในภพที่หนึ่งแสนแต่กับนี้ เรา
ได้บูชาพระพุทธเจ้าใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติ
เลย นี่เป็นผลแห่ง (การบูชาด้วย) ดอกบัว ๓ ดอก เรา
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นแล้ว อาสวะทั้งหมด
สิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตีณปิฑุมิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบตีณปิฑุมิยเถราปทาน

๘๐. อรรถกถาติปฏิมิยเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระติปฏิมิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตโตโร นาม
ชิโน ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูลของ
นายมาลาการ ในหังสวดีนคร เจริญวัยแล้ว กระทำกรรมแห่งนายมาลาการ
อยู่ วันหนึ่ง ถี้อเอาดอกไม้ที่เกิดในน้ำและเกิดบนบกมากมาย ประสงค์
จะเฝ้าพระราชา คิดอย่างนี้ว่า พระราชาเห็นดอกไม้นี้ก่อนแล้วเลื่อมใส
พึงประทานทรัพย์พันหนึ่งหรือบ้านเป็นต้น ส่วนเราเห็นพระโลกนาถ
ย่อมได้ทรัพย์คืออมตนิพพาน อะไรจะเป็นความดีในทรัพย์เหล่านั้นของเรา
เพราะเหตุนี้ จึงคิดว่า การที่เราบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ยังสวรรค์-
สมบัติและนิพพานสมบัติให้สำเร็จ ย่อมควรดังนี้แล้ว จึงถี้อเอาดอกไม้
แดง ๓ ดอกอันมีสติยังบูชาแล้ว. ดอกไม้เหล่านั้นลอยไป กั้นลาดบน
อากาศได้ตั้งอยู่แล้ว. ชาวพระนครเกิดอัศจรรย์จิตซึ่งไม่เคยมี ชัคแผ่นผ้า
๑,๐๐๐ ผืนให้เป็นไป. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเห็นดังนั้น จึงได้ทรงกระทำ
อนุโมทนา. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้ว เกิด
โสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปทุมุตโตโร
นาม ชิโน ดังนี้. ความแห่งคำนั้น ท่านได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.
บทว่า สพุทฺทมฺมาน ปารคฺ ความว่า ท่านถึงฝั่งแห่งโลกุตระธรรม ๕
๑. บาลี ติปฏิมิยเถระ.

ทั้งหมด คือพระนิพพาน ได้แก่กระทำให้ประจักษ์แล้ว. บทว่า ทนฺต-
ปริวุโต ความว่า ฝึกกายและวาจาเป็นต้นด้วยตนเอง แวดล้อมไปด้วย
สาวกทั้งหลายผู้ที่พระศาสดาทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ. คำที่เหลือ
ด้วยอำนาจสัมพันธ์ในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาติปฏิมิยเถราปทาน

จบอรรถกถานาคสมาลวรรคที่ ๘

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นาคสมาลเถราปทาน ๒. ปทสัญญุกเถราปทาน ๓. สุตสัญญุก-
เถราปทาน ๔. ภิสาลุวทายกเถราปทาน ๕. เอกสัญญุกเถราปทาน
๖. ตินสันถารทายกเถราปทาน ๗. สูจิตายกเถราปทาน ๘. ปาฐลิ-
ปุปผิยเถราปทาน ๙. จิตฺตัญชลิยเถราปทาน ๑๐. ตินิปปฏิมิยเถราปทาน.
มีคาถารวม ๑๕ คาถา.

จบ นาคสมาลวรรคที่ ๘

ติมิรปุปผิยวรรคที่ ๕

ติมิรปุปผิยเถราปทานที่ ๑ (๘๑)

ว่าด้วยผลแห่งการไปรดอกดีหมี

[๘๑] เรา (เทียว) ไปตามกระแส น้ำใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาตา ได้เห็นพระสมณะซึ่งประทับนั่งอยู่ ผู้ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระสมณะนั้น แล้วได้คิดอย่างนี้ในกาลนั้นว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงข้ามพ้นด้วยพระองค์เองแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้น ทรงทรงมานเองแล้ว จักทรงทรงมานสรรพสัตว์

ทรงเบาพระทัยเองแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้เบาใจ ทรงสงบเองแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้สงบ ทรงพ้นเองแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้พ้น ทรงดับเองแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้ดับ.

ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้ว ได้ถือเอาดอกดีหมี นาไปรยลง เบื้องบนพระเศียรแห่งพระพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณใหญ่ พระนามว่าสิทธัตถะ บูชาในกาลนั้น แล้วประนมอัญชลี ทำประทักษิณพระองค์ และถวายบังคมพระบาทพระศาสดาแล้ว กลับไปทางทิศอื่น.

พอเราไปแล้วไม่นาน พญาเนื้อได้เบียดเบียนเรา เราเดินไปตามริมแหวน ได้ตกลงในเหวนั้นนั่นเอง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วยดอกไม้ดี ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง

พระนามว่ามหาหระ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติมิรปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติมิรปุปผิยเถราปทาน

ติมิรปุปผิยวรรคที่ ๕

๘๑. อรรถกถาติมิรปุปผิยเถราทาน

อปทานของท่านพระติมิรปุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า จนุทภาคา-
นทีตีเร ดังนี้.

อะไรเป็นอุปัตติเหตุ ? พระเถระนี้ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระ-
พุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สังสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานใน
ภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธิตตะ บังเกิด
ในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วอยู่ครองเรือน เห็นโทษในกาม
ทั้งหลาย ละการครองเรือน บวชเป็นดาบส อยู่ใกล้แม่น้ำจันทาคานที.
เพราะท่านเป็นผู้ใคร่วิเวก ไปสู่ป่าหิมพานต์ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า สิทธิตตะ ประทับอยู่แล้ว ถวายบังคม เลื่อมใสคุณของ

พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ถือเอาดอกดีหมีบูชา ด้วยบุญกรรมนั้น ท่าน เสวยสมบัติในเทวคาและมนุษย์ทั้งหลาย ท่องเที่ยวไป ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ ประกาศุพพจริตปาทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า จนุทภากานทีตีเร ดังนี้. ความแห่งคำนั้น ท่านกล่าวไว้ในหนหลังแล. บทว่า อนุโสต้ วขามหิ ความว่า เราได้ไปอยู่ในที่นั้น ๆ ตามกระแสภายใต้แม่น้ำคงคา เพราะ เป็นที่นารีธรรมย์ในทุกสถาน เคยเป็นที่อยู่ใกล้แม่น้ำคงคา. บทว่า นิสินุณิ สมณิ ทิสฺวา ความว่า เราได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กล่าว คือพระสมณะ เพราะเป็นผู้สงบบาป คือเพราะเป็นผู้ทำบาปให้เหือดแห้ง.

บทว่า เอวิ จินุเตสฺหิ ตทา ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้านี้ พระองค์เองข้ามพ้นแล้ว จักยังสัตว์ทั้งปวงให้ข้ามพ้นจากสงสาร คือ พระผู้มีพระภาคเจ้านี้ พระองค์ทรงฝึกพระองค์เองด้วยกายทวารแล้ว ทรง ฝึกสัตว์เหล่าอื่นด้วย.

นี่เป็นอรรถที่นำโปร่งใจ คือถึงความโปร่งใจ. พระองค์พ้นแล้ว จากความเร่าร้อนคือกิเลส ยังสัตว์ทั้งปวงให้โปร่งใจ คือ ให้ถึงความสงบ. พระองค์ทรงสงบแล้ว คือมีกายจิตสงบแล้ว ย่อมยังกายจิตของสัตว์เหล่า อื่นให้ถึงความสงบ. พระองค์พ้นแล้ว คือพ้นจากสงสาร จักให้สัตว์ เหล่าอื่นพ้นจากสงสาร. พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นพระองค์เองดับสนิทแล้ว คือดับจากไฟคือกิเลสทั้งหลาย จักให้สัตว์เหล่าอื่นดับจากไฟคือกิเลส เพราะฉะนั้น ในกาลนั้น เราจึงคิดอย่างนี้.

บทว่า คเหตฺวา ติมิรปฺปํ หมายความว่า ชื่อว่าดอกดีหมี เพราะทำ
ชายป่าทั้งสิ้นให้เป็นคจอาการมืด ด้วยรัศมีเขียวและดำครอบคลุม เราได้
ถือเอาดอกดีหมีแล้ว ถือขั้วดอกกรรมิการ์ แล้ว ไปรยที่เบื่องบน คือเหนือ
พระเศียร บนอากาศบุชา. คำที่เหลือมีอรรถดั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาติมिरูปฝิยเถรอปทาน

คตัตถุญกเถราปทานที่ ๒ (๘๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกรรณิการ ๗ ดอก

[๘๔] เรามีอายุ ๗ ปีโดยกำหนด บรรพชาเป็นสามเณร มีใจ
เลื่อมใส ได้ถวายบังคมพระบาทของพระศาสดา ได้โยน
ดอกไม้กรรณิการ ๗ ดอกขึ้นไปในอากาศ อุทิศเฉพาะพระ-
พุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ ผู้ทรงพระคุณอนันต์ดังสาคร.

มีใจยินดีและเลื่อมใส บูชาหนทางที่พระสุคตเสด็จดำเนิน
ได้กระทำอัญชลีด้วยมือทั้งสองของตน.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ ได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรม
นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง มี
พระนามว่าอัคคิสิชะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคตัตถุญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบคตัตถุญกเถราปทาน

๘๒. อรรถกถาคตัญญกเถราปทาน

อปทานของท่านพระคตัญญกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ชาติยา สตุตวสุโสหิ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ได้ศรัทธาด้วยอำนาจวาสนาที่ท่านทำไว้ในกาลก่อน บวชในกาลที่ท่านมีอายุ ๗ ขวบนั้นแล ได้ปรากฏโดยการกระทำกรณอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้านั่นเอง. วันหนึ่งท่านถือเอาดอกไม้ ๗ ดอกที่ตั้งขึ้นในที่ที่เขาไถด้วยไถ มีสีเขียวดุจสีแก้วมณีจะนั้น เทียวบูชาบนอากาศ. ท่านการทำสมณธรรมจนตลอดอายุ ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวอยู่ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดศรัทธา เมื่อจะประกาศบุพพจิราปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สตุตวสุโสหิ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ชาติยา สตุตวสุโสหิ** ความว่า ตั้งแต่เวลาที่ออกจากท้องมารดา จนอายุครบ ๗ ขวบ. บทว่า **ปพฺพชฺชี่ อนคาริย** ความว่า ชื่อว่า **อนคาริยะ** เพราะกรรมอันเป็นประโยชน์แก่เรือน คือ กสิกรรมและวานิชกรรมไม่มี, ความว่า เราได้บวชในพระพุทธศาสนา.

บทว่า สุกตานุคตํ มคฺคํ ความว่า ทางอันพระพุทธเจ้าทรงดำเนิน
ไปแล้ว. อีกอย่างหนึ่ง ทางอันพระองค์แสดงแล้ว เชื่อมความว่า เรามีใจ
ร่าเริงคือมีจิตยินดีบูชา ด้วยอำนาจบำเพ็ญข้อปฏิบัติธรรมอันสมควรแก่
ธรรม. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาคตสัณฺญกเถราปทาน

นิปันนัญชติกเถราปทานที่ ๓ (๘๓)

ว่าด้วยผลแห่งการประนมอัญชลีด้วยจิตเลื่อมใส

[๘๕] เราเป็นไข่หนักนั่งอยู่ที่โคนไม้ในป่าชฎาใหญ่ เป็นผู้ควร
ได้รับความกรุณาอย่างยิ่ง.

พระศาสดาพระนามว่าติสสะ ทรงอนุเคราะห์เสด็จมาหา
เรา เรานั้นนอนอยู่ ได้ประนมอัญชลีเหนือเศียรเกล้า.

เรามีจิตเลื่อมใส มีจิตโสมนัส ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า
ผู้สูงสุดกว่าสรรพสัตว์ แล้วได้ทำกาละ ณ ที่นั้น.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราถวายบังคมพระพุทธรเจ้าผู้อุดม
บุรุษ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายบังคม.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕ ครั้ง
มีพระนามว่า มหาสิขะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ.
มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนิปันนัญชติกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนิปันนัญชติกเถราปทาน

๘๓. อรรถกถาปิณนัญชลิเถราปทาน

อปทานของท่านพระนิป็นนัญชลิเถระ มีคำเริ่มต้นว่า รุกขมุเล
นิสินโนหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมาธิไว้ในพระพุทธรูปเจ้าองค์ก่อนๆ
สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าติสสะ เจริญวิทย์แล้วบวชบำเพ็ญรุกขมุลิกังค-
ธุตงค์อยู่ในป่า. สมัยนั้นอาพาธกล้าเกิดขึ้น ท่านถูกอาพาธนั้นบีบคั้น
เป็นผู้นำสงสารอย่างยิ่ง. ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไป ณ ที่นั้น
ด้วยมีพระกรุณาแก่ท่าน. ขณะนั้นท่านนอนอยู่นั้นแล ไม่สามารถจะลุกได้
จึงประคองอัญชลิเหนือเศียรแล้ว ได้กระทำการนอบน้อมพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า. ท่านจุติจากอัทธภาพนั้นแล้วเกิดในภพชั้นดุสิต เสวยสมบัติใน
ภพนั้น แล้วเสวยสมบัติในชั้นกามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้นด้วยอาการอย่างนี้
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวิทย์แล้ว
เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ด้วย
อำนาจบุญกรรมที่ท่านทำไว้ในกาลก่อน ท่านจึงปรากฏโดยนามว่า นิป็น-
นัญชลิเถระ ดังนี้.

ครั้นภายหลัง ท่านตรวจดูบุญสมบัติของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศบุพพจริตापทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า รุกขมุเล นิสสินโนหิ
ดังนี้.

ในบทเหล่านั้น มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ ชื่อว่า รุกขะ เพราะงอกคือ
ชูขึ้นเบื้องบน ๆ อธิบายว่า ที่โคนคือที่ใกล้แห่งดวงต้นไม้. บทว่า

พฺยชาติโต ปรมณ จ ความว่า ถูกโรคคือพยาธิอย่างแรงกล้าอย่างยิ่ง
เบียดเบียน คือเราประกอบด้วยพยาธิ. บทว่า ปรมการุญญปฺปตโตมฺหิ
เชื่อมความว่า เป็นผู้ถึงความน่าสงสาร ความเจ็บใจ ความทุกข์ยากอย่างยิ่ง
ในป่านั้น.

บทว่า ปญฺเจวาทู มหาสิขา ความว่า มวยผมท่านเรียกว่า สิขา
เพราะอรรธว่า เป็นเครื่องประดับศีรษะ อธิบายว่า สิขะ เพราะท่านมี
มกุฏโชติช่วงด้วยแก้วมณี ท่านเป็นจักรพรรดิ ๕ ครั้ง มีพระนาม
อย่างเดียวกันว่า จักรพรรดิ. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถตั้งทั้งนั้น
แล.

จบนิพนธ์ฉฬภิกเถราปทาน

อโปปิยเถรปาทานที่ ๔ (๘๔)

ว่าด้วยผลการโปรยดอกไม้บูชา

[๘๖] ภิกษุชื่ออภิกุ เป็นอัครสาวกของพระพุทธเจ้าพระนามว่า

ติชชี มีอานุภาพมาก บรรลุวิชา๓ เข้ามาสู่ภูเขาคิฆิวันต์

ในกาลนั้น แม้เราก็คือฤๅษีผู้ชำนาญในอโปปิยญาณและ

ฤทธิ อยู่ในอาศรม รณีสถาน ใกล้ภูเขาคิฆิวันต์ เรา

ปรารถนาภูเขาย่างยิ่ง เปรียบเหมือนนกในอากาศปรารถนา

อากาศฉะนั้น เราก็คีบดอกไม้ที่เชิงเขาแล้ว มาสู่ภูเขา.

หยิบดอกไม้ ๗ ดอกโปรยลงเบื้องบนพระเศียร เราอัน

พระวีรเจ้าแลดูแล้ว เดินบ้ายหน้าไปทางทิศปราจีน.

เรามุ่งไปสู่ที่อยู่ ถึงอาศรมแล้วเก็บหาบเครื่องบริวาร แล้ว

เดินไปตามระหว่างภูเขา.

งูเหลือมเป็นสัตว์ร้ายกาจ มีกำลังมาก รัตเรา เราระลึก

ถึงบุญกรรม ได้ทำกาละ ณ ที่นั้น.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราโปรยดอกไม้ได้ ด้วยกรรมนั้น

เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฎิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอโปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ดังนี้แล.

จบอโปปิยเถรปาทาน

๘๔. อรรคธอโรปุผยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอโรปุผยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อภิกฺข นาม โส ภิกขุ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพเป็นอันมาก ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า สิขี บังเกิดในเรือนมีตระกูล เจริญวัยแล้ว อยู่ครองเรือน ครั้นภายหลังท่านเห็นโทษในกามทั้งหลาย ละการอยู่ครองเรือนนั้นแล้ว บวชเป็นฤาษี ได้อภิญญา ๕ สมบัติ ๘ และถึงความเป็นผู้ชำนาญ อาศัยอยู่ในป่าหิมวันต์. พระอัครสาวกชื่อว่า อภิกฺข ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิขี นั้น ยินดียิ่งในวิเวก ได้ไปสู່ป่าหิมวันต์. ครั้งนั้น เราเห็นพระอัครสาวกเถระนั้นแล้ว ขึ้นสู่ภูเขาคู่ที่พระเถระขึ้นอยู่ ถือเอาดอกไม้ ๗ ดอกสมบุรณ์ด้วยสี มีกลิ่นหอม จากพื้น ภายใต้อู่แห่งภูเขาภูเขา. ครั้งนั้นพระเถระนั้น ได้กระทำอนุโมทนาแก่ท่าน. ฝ่ายดาบสนั้นก็ได้ไปยังอาศรมของตน. ท่านถูกงูเหลือมตัวหนึ่งในที่นั้น รัดเอา ภายหลังท่านมีฉานไม้เลื้อม ถูกอันตรายนั้นนั้นรบกวนกระทำ กาลแล้ว ได้มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า เสวยพรหมสมบัติ และฉกามาวจรสมบัติ และยังมีมนุษย์สมบัติทั้งหลายให้สิ้นไป ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว พึงธรรม ของพระผู้มีพระภาคเจ้า มีใจเลื่อมใสบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ภายหลังท่านปรากฏโดยนามแห่งบุญกรรมที่ท่านทำไว้ว่า อโรปุผยเถระ ดังนี้.

วันหนึ่งท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ
ปฐพจริตาทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **อภิญญา** นาม โส ภิกขุ ดังนี้.

ในบทเหล่านี้ มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้. ชื่อว่า **อภิญญา** เพราะครอบงำ
คนเหล่านี้ด้วยศีลและสมาธิ, อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **อภิญญา** เพราะครอบงำ
คือท่วมทับมารมีขันธมารเป็นต้น อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **อภิญญา** เพราะครอบงำ
คือกำจัดกิเลสที่อยู่ในสันดานของตนและของคนเหล่านี้. ชื่อว่า **ภิกขุ**
เพราะมีปกติขอ คือมีการขอเป็นปกติ อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **ภิกขุ** เพราะ
ทรงไว้ซึ่งแผ่นผ้าที่ถูกตัดถูกทำลาย อธิบายว่า ภิกขุผู้เป็นพระอัครสาวกนั้น
ชื่อว่า **อภิญญา**. เชื่อมความว่า พระอัครสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่าสีหิ.

บทว่า **อชคโร มํ ปิเพติ** ความว่า งูเหลือมใหญ่เบียดเบียน
พระดาบสผู้สมบูรณ์ด้วยศีลเห็นปานนั้น ท่านถูกอันตรายนั้นนั้นแลรบกวน
มีฉานไม่เสื่อม ทำกาลแล้ว มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า. คำที่เหลือ
ในบททั้งปวงมีอรรถดั่งที่นั่นแล.

จบอรรถกถา ฐปฺปผิยเถราปทาน

๑. บาลีว่า อชคโรปิ ปิเพติ.

รังสีสัตตัญญุเถราปทานที่ ๕ (๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบังคม

[๘๗] เมื่อก่อน เราสำเร็จการอยู่ที่ภูเขาคิมวันต์ เรานุ่งห่มหนังสัตว์อยู่ในระหว่างภูเขา เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า มีพระฉวีวรรณดังทองคำ ดูพระอาทิตย์แผดแสง เสด็จเข้าป่างามเหมือนพญารังมีดอกบาน.

จึงยังจิตให้เลื่อมใสในพระรัศมี แล้วนั่งกระโหย่งประนมอัญชลี ถวายบังคมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ด้วยเศียรเกล้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคดีเลย นี่เป็นผลแห่งสัตตัญญาในพระรัศมี.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระรังสีสัตตัญญุเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบรังสีสัตตัญญุเถราปทาน

๘๕. อรรถถารังสิลัญญกเถราปทาน

อปทานของท่านพระรังสิลัญญกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปพฺพเต**
หิมวันตมฺหิ ดังนี้.

พระเถรเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
เจริญวัยแล้ว อยู่ครองเรือนเห็นโทษในกามทั้งหลาย ละการครองเรือน
บวชเป็นดาบส ทรงหนังสือเหลือง สำเร็จการอยู่ในหิมวันตบรรพต
สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** เสด็จไปยังหิมวันตบรรพ-
ต. ลำดับนั้น ดาบสนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เสด็จเข้าหิมวันต-
บรรพตนั้น เลื่อมใสในพุทธรังสีมีวรัณณะ ๖ อันชานออกจากพระวรกาย
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ประคองอัญชลี ได้การทำนอบน้อมด้วยองค์ ๕
ด้วยบุญกรรมนั้นนั่นเอง ท่านจุติจากอภัพพนั้นแล้ว เสวยทิพยสมบัติใน
เทพชั้นดุสิตเป็นต้น ครั้นภายหลังเสวยมนุษย์สมบัติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้
บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว อยู่ครองเรือน เห็นโทษ
ในการอยู่ครองเรือนนั้น ละเรือนบวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปพฺพเต** **หิมวันตมฺหิ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปพฺพเต** ความว่า ชื่อว่า **ปัพพต**
เพราะพอกพูนคือเจริญโดยประการ ชื่อว่า **หิมวันต** เพราะภูเขานั้นมี

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 315

หิมะ, ภูเขานั้นด้วย หิมวันต์ด้วย เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า หิมวันต-
บรรพต เมื่อจะกล่าว หิมวันตปัพพโต ท่านกล่าวเสียว่า ปัพพเต หิม-
วันตมฺหิ เพื่อสะดวกแก่คำเป็นคาถา. เชื่อมความว่า ในกาลก่อนเรา
สำเร็จการอยู่ ณ บรรพต ชื่อว่า หิมวันต์นั้น. คำที่เหลือมีอรรถสัน
ทั้งนั้นแล.

จบรังสีสัญญาภเถราปทาน

รังสีสัตตัญญิกเถราปทาน

ว่าด้วยผลแห่งการทำจิตใจให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า

[๘๘] เราทรงผ้าเปลือกไม้กรองอยู่ที่ภูเขาหิมวันต์ ขึ้นสู่ที่จงกรม แล้ว นั่งผินหน้าไปทางทิศปรายจีน เราได้เห็นพระสุคตเจ้า พระนามว่าสุสสะ ผู้ยินดีในฌานทุกเมื่อ (เสด็จมา) บนภูเขา จึงประนมอัญชลีแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในพระรัศมี.

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคดีเลย นี่เป็นผลแห่งสัตตัญญาในพระรัศมี.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระรังสีสัตตัญญิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบรังสีสัตตัญญิกเถราปทาน

๘๖. อรรถกถาทุติยรังสีสัตตัญญิกเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระตฤติยรังสีสัตตัญญิกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพฺพเต หิมวณฺตุมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สัมบูรณ์ทั้งหลาย อันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ

๑. บาลี รังสีสัตตัญญิกเถราปทาน

ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า **สุสสะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว อยู่ครองเรือนเห็นโทษในการครองเรือนนั้น ละการครองเรือนนั้นบวชเป็นดาบส อยู่ที่หิมวันตบรรพต นุ่งห่มเปลือกปอ อยู่ด้วยความสุขอันเกิดแต่วิเวก. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สุสสะ** เสด็จถึงประเทศนั้น เห็นพระพุทธรังสีมีพระณะ ๖ อันชานออกจากพระสรีระของพระองค์ ชานไปข้างโน้นข้างนี้อยู่ เหมือนแต่ชานออกแห่งไฟชนวน เลื่อมใสในพระองค์ ประคองอัญชลิตถวายเป็นบังคม ยังจิตให้เลื่อมใส กระทำกาละด้วยปีติและโสมนัสนั้น ๆ เอง บังเกิดในเทพชั้นดุสิตเป็นต้น เสวยกามาพจร ๖ ชั้น ในภพเหล่านั้น และครั้นภายหลังเสวยมนุษยสมบัติ ในพุทธปรมาภพกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว บวช ด้วยอำนาจวาสนาในกาลก่อน ไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจิราปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปพฺพเต หิมวณฺตุมหิ** ดังนี้. คำนั้นทั้งหมดมีอรรถคั้นทั้งนั้นแล.

จบพุทธยรังสีสังยุตฺตเถราปทาน

ผลทายกเถรอปทานที่ ๗ (๘๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้

[๘๕] เราทรงหนั่งสัตว์หยาบอยู่ที่ภูเขามิวันต์ ได้เห็นพระ-
ชินเจ้าผู้ประเสริฐพระนามว่าอุสสะ จึงถือผลไม้ไปถวาย เรา
มีใจผ่องใส ได้ถวายผลไม้ได้ ผลไม้นั้นบังเกิดแก่เราในภพ
ที่เราเกิดแล้ว.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบผลทายกเถรอปทาน

๘๗. อรรถกถาผลทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระผลทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพฺพเต หิม-
วณฺตมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเหล่านี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง

พุทธเจ้าพระนามว่า **มุสสะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง ได้รับ
ความสุข ละสิ่งทั้งปวงออกบวชเป็นดาบส นุ่งหนังสัตว์กระด้างอยู่. ก็
สมัยนั้น ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ามุสสะ. เสด็จถึง ณ ที่นั้น
มีใจเลื่อมใส ถือเอาผลไม้มีรสอร่อยถวายให้เสวย เพราะกุศลนั้น ๆ เอง
ท่านจึงเสวยบุญสมบัติ ในเทวโลกเป็นต้น ในพุทธปรพาทกาลนี้ บังเกิด
ในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดาบวชแล้ว
ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศปุพพ-
จริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ปพฺพเต หิมวณฺตมฺหิ** ดังนี้. คำนั้น
ทั้งหมดมีอรรถตีความทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลังแล.

จบอรรถกถาผลทายกเถราปทาน

สัตตสัณฺญกเถราปทานที่ ๘ (๘๘)

ว่าด้วยผลแห่งการเลื่อมใสตามเสียงแสดงธรรม

[๕๐] เราอยู่บนเครื่องลาดใบไม้ ณ ภูเขาหิมวันต์ ได้ยังจิตให้
เลื่อมใสในพระสุรเสียงของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า
มุสสะ ผู้กำลังทรงแสดงธรรม.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๗ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัตตสัณฺญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตสัณฺญกเถราปทาน

๘๘. อรรถกถาสัตตสัณฺญกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสัตตสัณฺญกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพฺพเต
หิมวฺตฺตมิหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า มุสสะ บังเกิดในเรือนตระกูลแห่งหนึ่ง

เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธา บวชเป็นดาบสอยู่ในป่าหิมวันต์ ได้ระดับธรรม
ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสด็จเข้าไปใกล้เพื่ออนุเคราะห์ตน ยังจิตให้เลื่อม-
ใสในธรรมทั้งหลาย ดำรงอยู่จนตลอดอายุ ภายหลังทำกาลแล้ว เสวย
กามาพจรสมบัติในสวรรค์ ๖ ชั้น มีชั้นดุสิต เป็นต้น และเสวยสมบัติใน
มนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธาบวชแล้ว เจริญวิปัสสนาบรรลุพระอรหัตแล้ว.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปพฺพเต หิมวณฺตมฺหิ ดังนี้.
คำนั้น ทั้งหมดมีอรรถดั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสัทธมฺมกเถราปทาน

โพธิสัตตวจกเถราปทานที่ ๕ (๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการรดน้ำโพธิพฤกษ์

[๕๑] ได้มีการฉลองพระมหาโพธิ์ แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ในกาลนั้น เรบวชอยู่ได้ถือเอาดอกโกศุมเข้าไปบูชา แล้วเอาน้ำเข้าไปรดที่โพธิพฤกษ์ด้วยกล่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฟื้นแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้ฟื้น ทรงดับแล้ว จักทรงยังสรรพสัตว์ให้ดับหนอ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้รดน้ำโพธิพฤกษ์ได้ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการรดน้ำโพธิ์ ในกัปที่ ๓๓ อันกำลังเป็นไป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้เป็นจอมชนรวม ๘ ครั้ง ทรงพระนามว่าอุทกาเสจนะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโพธิสัตตวจกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบโพธิสัตตวจกเถราปทาน

๘๕. อรรถกถาโพธิสัตตกเถราปทาน

อพทาของท่านพระโพธิสัตตกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **วิปัสสิสุต**
ภควโต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในอนกชาติ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสิ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
บวชในพระศาสนา ยังพระศาสนาให้งามด้วยวัตรปฏิบัติ เห็นมหาชน
พากันบูชาต้นโพธิ์ จึงให้คนถือเอาดอกไม้และของหอมเป็นอันมากบูชา.
ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านบังเกิดในเทวโลก เสวยกามาพรสมบัติ ๖ ชั้น
ในพุทธบูชากาลนี้ บังเกิดในเรือนมีสกุลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิด
ศรัทธา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว ให้กาลล่วงไปด้วยสุขอันเกิดแต่ผลแห่ง
ฌาน ระลึกถึงบุญกรรม เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริตापทาน จึง
กล่าวคำมีอาทิว่า **วิปัสสิสุต ภควโต** ดังนี้.

ในคำเหล่านั้นมีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ ชื่อว่า **วิปัสสิ** เพราะเห็นคุณ
วิเศษ คืออรรถอย่างยิ่ง ได้แก่พระนิพพาน อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **วิปัสสิ**
เพราะเห็นชนผู้ควรและไม่ควรแก่การตรัสรู้โดยวิเศษ อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า
วิปัสสิ เพราะเห็นแจ้งชัด คือมีปกติเห็นสัจจะ ๔ เชื่อมความที่เราได้เป็น
ผู้บูชาต้นมหาโพธิ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสินั้น. ในกาล
นั้น ญาณในมรรคทั้ง ๔ ท่านเรียกว่า โพธิ ในบทว่า **มหาโพธิ** นี้.
แม้ในกาลานั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง ณ ต้นโพธิ์นั้น ตรัสรู้

สัจจะ ๔ นั้น เพราะฉะนั้น แม้นักรรณิการ ท่านก็เรียกว่าโพธิ์เหมือนกัน, โพธิ์นั้นอันเทพ พรหม นระ และอสูรบูชาแล้ว เพราะฉะนั้น ท่านจึงเรียกว่ามหาโพธิ์ อีกอย่างหนึ่ง ที่ท่านเรียกว่าโพธิ์ เพราะเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ อธิบายว่า ได้มีการบูชาใหญ่แต่พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถคั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาโพธิ์ลัญจกเถราปทาน

ปฐมปุပ္ผิยเถราปทานที่ ๑๐ (๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการโยนดอกปทุมขึ้นบูชา

[๕๒] เราเข้าไปยังป่าบัว บริโภคเหง้าบัวอยู่ ได้เห็นพระสัม-
พุทธเจ้าพระนามว่ามุสสะ มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒
ประการ.

เราจับดอกปทุมโยนขึ้นไปในอากาศ เราะลี้กถึงกรรมอัน
ลามกแล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต.

ครั้นบวชแล้ว มีกายและใจอันสำรวมแล้ว ละวจีทุจริต
ชำระอาชีวะให้บริสุทธิ์.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เรามบูชา (พระพุทธเจ้าด้วย) ดอกไม้
ใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธ-
บูชา.

ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน (จักรพรรดิ) ๑๘ ครั้ง ทรงพระนาม
เหมือนกันว่า ปทุมภาสะ ในกัปที่ ๑๘ ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน
๔๘ ครั้ง.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปฐมปุပ္ผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปฐมปุပ္ผิยเถราปทาน

๕๐. อรรถกถาปฐมปุณณิยาเถราปทาน

อปทานของท่านพระปฐมปุณณิยาเถระ มีคำเริ่มต้นว่า โปกฺขรวณฺ์
ปวิญฺโฐ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ. ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ุสสสะ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
เจริญวัยแล้ว เข้าไปสู่สระโบกขรณีแห่งหนึ่งอันสมบูรณ์ด้วยดอกปทุม กัด
กินเหง้าบัว เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ุสสสะเสด็จไป ณ ที่ไม่ไกล
แห่งสระโบกขรณี มีใจเลื่อมใส เก็บดอกปทุมจากสระขว้างไปบนอากาศ
บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า. ได้กระทำดอกไม้เหล่านั้นให้เป็นพาดานในอากาศ.
ท่านมีใจเลื่อมใสโดยประมาณยิ่ง บวชแล้ว มีวัตรปฏิบัติเป็นสาระ
บำเพ็ญสมณธรรม จุติจากอภัพนั้นแล้ว เป็นเหมือนกระต๊ามละใน
ภพชั้นดุสิต เกิดในที่นั้น และเสวยกามาพจร ๖ ชั้น ตามลำดับ ใน
พุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิด
ศรัทธา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศบุพพริดาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า โปกฺขรวณฺ์ ปวิญฺโฐ ดังนี้.

ในบทเหล่านั้น มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้:- ชื่อว่า โปกฺขระ เพราะ
กล้าแข็งกว่า ก้าน ใบ ของไม้อ้อโดยประการ ชื่อว่า โปกฺขรวณะ
เพราะเป็นที่ประชุม เพราะรตว่า ตั้งขึ้นแห่งใบบัว. อธิบายว่า ข้าพเจ้า

ได้เข้าไปสู่ท่ามกลาง อันประดับด้วยกอและกองแห่งปทุม. คำที่เหลือใน
บททั้งปวงมีอรรถตีความทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถापทุมปุပ္ผิยเถราปทาน

จบอรรถกถาติมิรูปุပ္ผิยวรรคที่ ๕

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ติมิรูปุပ္ผิยเถราปทาน ๒. คตสังญุกเถราปทาน ๓. นิป็น-
นัญชลิกเถราปทาน ๔. อโธปุပ္ผิยเถราปทาน ๕. รั้งสิสังญุกเถราปทาน
๖. รั้งสิสังญุกเถราปทาน ๗. ผลทายกเถราปทาน ๘. สัททสังญุกเถรา-
ปทาน ๙. โภธิสังญุกเถราปทาน ๑๐. ปทุมปุပ္ผิยเถราปทาน.

ในวรรคนี้ท่านประกาศคาถาไว้ ๕๖ คาถา.

จบติมิรูปุပ္ผิยวรรคที่ ๕

สุทวารรคที่ ๑๐

สุชาปิ่นทียเถราปทานที่ ๑ (๕๑)

ว่าด้วยผลบุญของผู้บูชาบุคคลผู้ควรบูชาไม่อาจนับได้

[๕๑] ใครๆ ไม่อาจจะนับบุญของบุคคลผู้บูชาพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระสาวก ผู้สมควรบูชา ผู้ล่งจรรรม เครื่องให้เน้นช้ำ ผู้ข้ามความโศกและความรำไรแล้ว ว่าบุญนี้มีประมาณเท่านี้ได้.

ใคร ๆ ไม่อาจจะนับบุญของบุคคล ผู้บูชาปูซารบุคคล เหล่านั้น เช่นนั้น ผู้ดับแล้ว ไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ ว่าบุญนี้มีประมาณเท่านี้ได้.

การที่บุคคลในโลกนี้ ฟังให้ทำความเป็นใหญ่ในทวีป ทั้ง ๔ นี้ ไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งการบูชานี้.

เรามีใจพอใจได้ใส่ก่อนปูนขาวในระหว่างแผ่นอิฐ ที่พระเจดีย์ แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้เลิศกว่านระ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลแห่งการปฏิสังขรณ์.

ในกัปที่ ๓๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๓ ครั้ง ทรงพระนามว่าปฏิสังขาระ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุธาปิณฑิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประ-
การฉะนี้แล.

จบสุธาปิณฑิยเถรอปทาน

สุธาวรรคที่ ๑๐

๕๑. อรรถกถาสุธาปิณฑิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุธาปิณฑิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปุชารเห
ปุชยโต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสนภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาล
แห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรง
พระชนม์อยู่ ไม่สามารถจะบำเพ็ญบุญได้ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า
ปรินิพพานแล้ว เมื่อมหาชนพากันก่อพระเจดีย์เพื่อบรรจุพระธาตุของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านใส่ก้อนปูนขาวก่อเจดีย์นั้น ด้วยบุญกรรมนั้น
ท่านไม่เห็นอบาย ๔ ในระหว่างนี้ จำเดิมแต่กับ ๕๔ เสวยเทวสมบัติ
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว
เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นาน ก็เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปุพพจริตอปทานของตน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปุชารเห ปุชยโต
ดังนี้

ในคำเหล่านี้ มีอธิบายดังต่อไปนี้. พระพุทธเจ้า พระปัจเจก-

พุทธเจ้า พระอริยสาวก อาจารย์ อุปัชฌาย์ มารดา บิดา และครู
เป็นต้น ชื่อว่าปุชารหุคค (บุคคลที่ควรบูชา) ใคร ๆ ไม่สามารถจะทำ
การนับส่วนแห่งบุญที่บุคคลบูชาแล้วในปุชารหุคคเหล่านั้น ด้วยสักการะ
มีระเบียบดอกไม้ดอกปทุม ผ้าย เครื่องอาภรณ์และปัจจัย ๔ เป็นต้น ด้วย
ทรัพย์ตั้งแสนเป็นต้น แม้ด้วยอานุภาพอันใหญ่ได้ มิใช่เพียงบูชาพระ-
พุทธเจ้าเป็นต้น ผู้ยังทรงพระชนม์อยู่อย่างเดียวเท่านั้น แม้บูชาใน
พระเจดีย์ พระปฏิมา และต้นโพธิ์เป็นต้นของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้แม่
ปรีนิพพานไปแล้ว ก็นัยนี้เหมือนกัน

เพื่อจะแสดงเรื่องนั้น จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **จตุหนุมปิ จ ทิปานํ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **จตุหนุมปิ ทิปานํ** ความว่า พึงรวม
ทวีปทั้ง ๔ กล่าวคือ ชมพูทวีป อมรโคยานทวีป อุตตรกุรุทวีป และ
บุพพวิเทหทวีป และทวีปน้อย ๒,๐๐๐ อันรวมอยู่ในทวีปทั้ง ๔ นั้นเข้า
เป็นอันเดียวกัน แล้วพึงกระทำความอิสระ คือความเป็นพระราชา
ผู้จักรพรรดิในท้องแห่งจักรวาลทั้งสิ้น. บทว่า **เอกิสฺสา ปุชนายตํ**
ความว่า นี้เป็นทรัพย์ทั้งสิ้น มีรัตนะ ๘ เป็นต้น ในชมพูทวีปทั้งสิ้น
แห่งการบูชาอันหนึ่ง ที่กระทำไว้ในห้องพระธาตุคือพระเจดีย์. บทว่า
กถํ นาคุฆติ โสพสี ความว่า ไม่ถึงส่วนที่ ๑๖ ที่จำแนกไว้ ๑๖ ครั้ง
แห่งการบูชาที่กระทำไว้ในพระเจดีย์.

บทว่า **ลิตฺขตฺตสฺส ๑ เป ๑ ผลิตฺนฺตเร** ความว่า ในระหว่าง คือ
ในท่ามกลางแห่งแผ่นดินทั้งสองที่กำหนด ทิมหาชนพากันฉาบด้วยปูนขาว

ที่ห้องเป็นที่บรรจุพระธาตุ ในพระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ ผู้เลิศประเสริฐกว่านระ. อีกอย่างหนึ่งเชื่อมความว่า เราได้ใส่
ก้อนปูนขาวลงในระหว่างที่เป็นที่ถวายนดอกไม้. คำที่เหลือในบททั้งปวงมี
อรรถคั่นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุขาปิณฑิยเถราปทาน

สุปปีฎยเถราปทานที่ ๒ (๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายตั้ง

[๕๔] เรยีนตีมีจิตโสมนัส ได้ถวายตั้งอันสวยงามแต่พระ-
พุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ ผู้เป็นนาถะของโลก เป็นเผ่าพันธุ์
พระอาทิตย์.

ในกัปที่ ๓๘ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระราชาพระนามว่า
มหารูจิ โภคสมบัติอันไพบูรณ์และที่นอนมิใช่น้อย ได้มี
แล้วแก่เรา เรามีใจพอใจได้ถวายตั้งแต่พระพุทธเจ้า ย่อม
เสวยกรรมของตน ที่ตนได้ทำไว้ดีแล้วในกาลก่อน.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายตั้งใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายตั้ง.

ในกัปที่ ๓๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
ครั้งที่ ๑ พระนามว่ารูจิ ครั้งที่ ๒ พระนามว่าอุปรูจิ และ
ครั้งที่ ๓ พระนามว่ามหารูจิ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่า ท่านพระสุปปีฎยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุปปีฎยเถราปทาน

๘๒. อรรถกถาสูปีฎยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุปีฎยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติสฺสสุต**
โลกนาถสุต ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญเพื่อบรรลुพระนิพพานในอนกชาติ ในกาลแห่งพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าทรงพระนามว่า**ติสสะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัย
แล้วเลื่อมใสในพระศาสดา ได้ถวายตั้งอันมีค่าแล้วด้วยไม้บริสุทธิสละสลวย
เพื่อเป็นที่ประทับนั่งแห่งพระศาสดา. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยสุข
ในสุคติ ท่องเที่ยวไปในภพนั้น ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือน
มีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วเลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นาน
นัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านบรรลुพระอรหัตผลแล้ว ระลึกถึงบุญกรรม เกิดโสมนัส เมื่อ
จะประกาศปูพพจริตापทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ติสฺสสุต** **โลกนาถสุต**
ดังนี้. คำทั้งหมดนี้มีอรรถตั้งทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสูปีฎยเถรอปทาน

อัทธเจลกเถราปทานที่ ๓ (๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าครึ่งท่อน

[๕๕] เราเป็นคนซื่อใจ สมควรได้รับความกรุณาอย่างยิ่ง ได้ถวายผ้าครึ่งท่อนแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าติสสะ ครั้นถวายผ้าครึ่งท่อนแล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัปหนึ่ง และเราได้ทำกุศล ในกัปทั้งหลายที่เหลือ

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผ้าใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิหลายครั้ง พระนามว่าสมันตาโอทนะ เป็นกษัตริย์จอมชน.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัทธเจลกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอัทธเจลกเถราปทาน

๕๓. อรรถกถาอัฏฐเจลกเถราปทาน

อปทานของท่านพระอัฏฐเจลกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติสุตสุสาห์ ภควโต** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ. ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า**ติสสะ** บังเกิดในเรือนของสกุลคนเชื้อใจ เพราะอกุศลกรรมอย่างหนึ่ง เจริญวัยแล้ว พังพระศัพทธรรมเทศนา มีใจเลื่อมใส ได้ถวายผ้ากึ่งส่วนหนึ่งเพื่อทำจีวร. ด้วยปีติและโสมนัส นั้น ๆเอง ท่านทำกาละแล้วบังเกิดขึ้นสวรรค์ เสวยกามาพจรสมบัติ ๖ ชั้น จุตจากอิตถาพนั้นแล้ว เสวยจักรพรรดิสมบัติอันเป็นยอดแห่งมนุษย์สมบัติในมนุษย์ทั้งหลาย. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดขึ้นสกุลมั่งคั่งสกุลหนึ่ง เจริญวัยแล้วพังพระธรรมเทศนาของพระศาสดามีใจเลื่อมใส บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศปุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ติสุตสุสาห์ ภควโต** ดังนี้. คำทั้งหมดนี้มีอรรถตั้งที่นั่นแล.

จบอรรถกถาอัฏฐเจลกเถราปทาน

สุจิตายกเถราปทานที่ ๔ (๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเข็ม

[๕๖] เมื่อก่อนเราเป็นช่างทองอยู่ในพระนครพันธุมะ อันประเสริฐสุด เราได้ถวายเข็มแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสติญาณของเราเสมอด้วยแก้ววิเชียรอันเลิศ เป็นเช่นนั้นเพราะกรรม เราเป็นผู้ปราศจากราคะ พันวิเศษแล้วบรรลุดังธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ ภพทั้งปวงทั้งที่เป็นอดีตอนาคตและปัจจุบัน เราค้นคว้า (พิจารณา) ได้ด้วยญาณ นี่เป็นผลแห่งการถวายเข็ม ในปีที่ ๕๑ แต่ปีนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง ทรงพระนามว่า วชิราสมะ ทรงสมบุญด้วยแก้ว ๗ ประการ มีผละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระสุจิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสุจิตายกเถราปทาน

๕๔. อรรถกถาสัจจทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสุจิทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **กมุมาโรหิ ปุเร อาสี** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ บำเพ็ญพีชคือกุศลในระหว่าง ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** บังเกิดในตระกูลแห่งช่างทอง เพราะถูกรกรรมอย่างหนึ่งที่ตนกระทำไว้ในระหว่าง ๆ ตัดรอน. เจริญวัยแล้ว ถึงความสำเร็จในศิลปะด้วยตนเอง ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้วมีใจเลื่อมใสได้ถวายเข็มสำหรับเย็บจีวร. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวยทิพยสมบัติ ครั้นภายหลังเกิดในมนุษย์ เสวยสมบัติทั้งหลายมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้น เป็นผู้มียัญญาหลักแหลม มีญาณดังเพชรในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ท่านบังเกิดโดยลำดับ เจริญวัยแล้วมีทรัพย์มาก เกิดศรัทธามียัญญาหลักแหลม. วันหนึ่งท่านฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ส่งญาณไปตามกระแสแห่งธรรม ได้เป็นพระอรหันต์บนอาสนะที่ตนนั่งนั้นแล.

ท่านเป็นพระอรหันต์แล้วระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัสเมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **กมุมาโรหิ ปุเร อาสี** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กมุมาโร** ความว่า ช่างทองเป็นอยู่งอกงาม ถึงความเจริญไพบูลย์ด้วยการทำงาน มีการทำงานที่ทำด้วยเหล็กและการทำงานที่ทำด้วยโลหะเป็นต้น ความว่า ในกาลก่อน คือในกาลบำเพ็ญบุญ เราได้เป็นช่างทอง. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถดั่งที่นั่นแล.

จบอรรถกถาสัจจทายกเถราปทาน

คัมภีร์มัลลยเถราปทานที่ ๕ (๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายสнопไม้หอม

[๕๗] เราได้ทำสнопไม้หอมคลุม (ปิด) ด้วยดอกมะลิ อันสมควร
แก่พระพุทธเจ้า ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ลิตถัตตะ ได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้าอัครนายกของโลก เช่น
กับทองคำนี้ค่า ผู้รุ่งเรื่องดังนิลอุบล แผลงแสงดังพระอาทิตย์
ผู้่องอาจดังพญาเสือโคร่ง ผู้ประเสริฐ มีชาติยิ่งเหมือนไกรสร
ผู้เลิศกว่าสมณะทั้งหลาย ประทับนั่งแวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์
เราถวายบังคมพระบาทของพระศาสดาแล้ว บ่ายหน้าทางทิศ
อุดรหลีกไป.

ในกัณฑ์ที่ ๕๔ แต่กัณฑ์นี้ เราได้ถวายของหอมและดอกไม้
ด้วยผลแห่งสักการะที่ทำแล้วในพระพุทธเจ้าโดยพิเศษนั้น เรา
ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัณฑ์ที่ ๓๕ แต่กัณฑ์นี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
พระเจ้าจักรพรรดิเหล่านั้น มีพระนามเหมือนกันว่าเทวกันชะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคัมภีร์มัลลยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคัมภีร์มัลลยเถราปทาน

๘๕. อรรถกถาคันธมาลียเถราปทาน

อปทานของท่านพระคันธมาลียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตตสุต**
ภควโต ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
ได้เป็นผู้มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก. ท่านเลื่อมใสในพระศาสนา พอกุศล
ของหอมเป็นอันมาก มีจันทน์ กายาน การบูร และกฤษณาเป็นต้น สร้าง
สตูปหอมถวายพระศาสนา. ฉาบดอกมะลิไว้บนคันธสตูป และกระทำการ
นอบน้อมพระพุทธเจ้าด้วยองค์ ๘. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจึงเสวยสมบัติ
ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดขึ้นเรือนมี
ตระกูลแห่งหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสใน
พระศาสนา บวชแล้วไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน จึงเกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปูพพจริตापทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธุตตสุต ภควโต** ดังนี้.
คำนั้น ทั้งหมดมีอรรถตั้งทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาคันธมาลียเถราปทาน

ติปุปผิยเถราปทานที่ ๖ (๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการเก็บใบแคฝอยทิ้ง

[๕๘] เมื่อก่อนเราเป็นพรานเนื้ออยู่ในชนูใหญ่ เราเห็นไม้แค-
ฝอยอันเขียวสด อันเป็นโพธิ์ ของพระผู้มีระภาคเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี จึงบูชาด้วยดอกไม้ ๓ ดอก.

เวลานั้น เราเก็บใบแคฝอยที่แห้ง ๆ ไปทิ้งในภายนอก
เรากราบไหว้ไม้แคฝอย เหมือนถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าวิปัสสี นายกของโลก ผู้บริสุทธิตั้งภายในภายนอก
ผู้พ้นวิเศษแล้ว ไม่มีอาสวะ เฉพาะพระพักตร์ แล้วทำกาละ
ณ ที่นั่นเอง.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาไม้โพธิ์ดี ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกคิเลย นี้เป็นผลแห่งการบูชาไม้โพธิ์พฤษ ใน
กัปที่ ๓๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๓ ครั้ง ทรง
พระนามว่าสมันตปาสาทิกะ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบติปุปผิยเถราปทาน

๘๖. อรรถกถาติปุปผิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระติปุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตฺโต ปุเร อาสี** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ เพราะอกุศลบางอย่างตัดรอน ท่านจึงเกิดเป็นนายพรานเนื่ออยู่ในตระกูล นายพรานในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** ในกาลนั้น นายพรานนั้นเห็นต้นโพธิ์ ชื่อว่า **ปาฐลิ** (ไม้แคฝอย) ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี มีใบอ่อนพร้อมพรั่ง มีสีเขียวสด มีรัศมีเขียวน่ารื่นรมย์ใจ จึงบูชาด้วยดอกไม้ ๓ ดอก เก็บใบแก่ทิ้งเสีย ใหว่ไม้แคฝอยมหาโพธิ์ คุงใหว่ในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจุติจากอภัพนั้นแล้ว เกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติแล้ว ๆ เล่า ๆ ในเทวโลกนั้น จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว เกิดในมนุษย์ เสวยจักรพรรดิสมบัติในมนุษย์นั้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลเจริญวัยแล้ว ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ได้หทัยประกอบด้วยโสมนัส ละเรือนออกบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านครั้นบรรลุความสำเร็จอย่างนี้ ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริยาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **มิลลุตฺโต ปุเร อาสี** ดังนี้.

ในบทเหล่านั้น ชื่อว่า **มิลละ** เพราะไปคือถึงโดยมรณะ. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **มิลละ** เพราะค้นหาไปคือเป็นไป. ชื่อว่า **มิลลุตฺตะ** เพราะอยากได้ มักได้ คิดอยู่ในการมานะ. เชื่อมความว่า เราได้เป็นพราน

เนื้อในป่าใหญ่ กล่าวคือ หมูไม้ ในกาลก่อน คือในสมัยที่เราบำเพ็ญ
บุญ. บทว่า ปาฐลี หรือ ทิสฺวา ความว่า ชื่อว่า ปาฐลี ไม้แคฝอย เพราะ
ในต้นไม้นั้นมีพื้นมีสีแดงเป็นประการ. เรียกว่า ปาฐลี เพราะมีดอกสีแดง.
อธิบายว่า เห็นต้นโพธิ์ ชื่อว่า ปาฐลี มีสีเขียว เพราะมีใบเขียว ก็จะมี
สีเขียว. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถคั่นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาติปิฎกปิยเถราปทาน

มรุธูปินทิกเถราปทานที่ ๗ (๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำผึ้ง

[๕๕] ความยินดีเป็นอันมากแก่เรา เพราะได้เห็นพระผู้มี-

พระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้ประเสริฐกว่าบรรดาฤาษี
ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ผู้ดับแล้ว เป็นมหานาค ผู้องอาจตั้ง
ม้าอาชาไนย ผู้รุ่งโรจน์เหมือนดาวประกายพฤษ์ อันหมู่
เทวดานมัสการอยู่.

ในป่าชฎสังัดเสียงไม่อาकुต ญาณเกิดขึ้นแล้วในขณะนั้น
เราได้ถวายน้ำผึ้งแด่พระศาสดาผู้เสด็จออกจากสมาธิ.

เรามีใจผ่องใส ถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาค-
เจ้าพระนามว่าสิทธัตถะด้วยเศียรเกล้า แล้วบ่ายหน้ากลับไป
ทางทิศประจิม.

ในกัปที่ ๓๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระราชาพระนามว่า
สุทัตสนะ ในกาลนั้น น้ำผึ้งออกจากรากไม้ไหลลงในโภชนา-
หารของเรา ฝนน้ำผึ้งตกลง นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายน้ำผึ้งใด ในกาลนั้น
ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกุติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายน้ำผึ้ง.

ในกัปที่ ๓๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง
มีพระนามว่าสุทัตสนะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฐิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมรุปีณทิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบมรุปีณทิกเถรอปทาน

๕๗. อรรถกถามรุปีณทิกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระมรุปีณทิกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วิเวเน กานเน
ทิสฺวา ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ บังเกิดในกำเนิดนายพราน
อาศัยอยู่ในป่าใหญ่. ในกาลนั้น ท่านได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ ผู้เพียบพร้อมด้วยความยินดียิ่งในวิเวก ได้ถวายน้ำผึ้งมีรสอร่อย
แด่พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ผู้ออกจากสมาธิ. ก็ท่านมีใจเลื่อมใสในพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้านั้น ถวายบังคมแล้วหลีกไป. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเสวย
สมบัติ ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้
บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา
บวชแล้ว ไม่นานก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลังท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศบุพพจิตตอปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า วิเวเน กานเน ทิสฺวา ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วิเวเน ความว่า ป่าที่แผ่ไปโดยพิเศษ
ชื่อว่า วิเวนะ อธิบายว่า ป่าที่ไปปราศ คือที่ปราศจากเสียง ช้าง ม้า รถ

และเสียงกลอง และปราศจากวัตถุกำและกิเลสกำ. เชื่อมความว่า ในป่าใหญ่ กล่าวคือป่าคงคิย. บทว่า โอสธิวิโรจนุตฺ ความว่า ชื่อว่า โอสระ เพราะยังความอยากได้ปรารถนาของผู้ก่อสร้างภพให้สำเร็จ. ชนทั้งหลายอาศัยเหตุเกิดแห่งความรุ่งเรือง แล้วยกขึ้นให้สูง ย่อมถือเอาด้วยการขึ้นของดวงดาวใด ดาวนั้น ชื่อว่า โอสธิ เมื่อควรจะกล่าวว่า โอสธิตารกา อิว วิโรจนุตฺ ย่อมไปโรจนฺคฺจดวงดาวประจำรุ่ง แต่ท่านกล่าวเสียว่า โอสธิวิโรจนุตฺ เพื่อสะดวกแก่การประพันธ์คาถา. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถตีขึ้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถารูปฌทิกเถราปทาน

เสนาสนทายกเถรอปทานที่ ๘ (๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเครื่องลาดใบไม้

[๑๐๐] เราได้ถวายเครื่องลาดใบไม้ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ และได้เอาเครื่องอุปการะและดอกโกสุมไปรยลงโดยรอบ.

เราได้สวดยผลอยู่ในถ้ำ (ห้อง) อันรื่นรมย์ควรค่ามากในปราสาท ดอกไม้มีค่ามากได้ตกลงบนที่นอนของเรา.

เราย่อมนอนบนที่นอนอันวิจิตรลาดด้วยดอกไม้ และฝนดอกไม้ตกลงบนที่นอนของเราในกาลนั้น.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเครื่องลาดใบไม้ได้ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเครื่องลาด ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง พระนามว่าฐิตาสันถารกะ เป็นจอมแห่งชน อุบัติแล้วในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเสนาสนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเสนาสนเถรอปทาน

๘๘. อรรถกถาเสนาทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเสนาสนทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตฺตสุตฺต** ภควโต ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญบุญญาริการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา กระทำการอบน้อมพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสด็จถึงระหว่างป่า อันเป็นที่อยู่ของตน ได้ลาดเครื่องลาดหญ้าถวาย. กระทำเขตกำหนดฝาโคครอบแห่งที่ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง ได้กระทำการบูชาด้วย ดอกไม้. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติทั้งสอง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของคน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจิราปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธุตฺตสุตฺต** ภควโต ดังนี้. คำทั้งหมดนี้มีอรรถตันทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวไว้ในหนหลังแล.

จบอรรถกถาเสนาสนทายกเถราปทาน

เวยยาวัจจกเถราปทานที่ ๕ (๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งความเป็นไวยาวัจจร

[๑๐๑] ได้มีการประชุมใหญ่ (มหาสันนิบาต) แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เราได้เป็นไวยาวัจจรผู้รับใช้ในกิจทุกอย่าง ก็ไทยธรรมที่จะถวายแด่พระสุคตเจ้า ผู้แสวงหาคุณใหญ่ของเราไม่มี เรามีจิตผ่องใส ได้ถวายบังคมพระบาทของพระศาสดา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้กระทำไวยาวัจจร ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเสย นี้เป็นผลแห่งการทำไวยาวัจจร.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าสุจินตियะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมากคุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระเวยยาวัจจกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเวยยาวัจจกเถราปทาน

๕๕. อรรถกถาเวैयाัจจกรเถราปทาน°

อปทานของท่านพระเวैयाัจจกรเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **วิปสุตีสุส
ภควโต** ดังนี้.

อุบัติเหตุเป็นต้นของอปทานนั้น ฟังทราบโดยนัยดังกล่าวแล้วใน
หนหลังนั้นแล.

จบอรรถกถาเวैयाัจจกรเถราปทาน

๑. บาลีว่า เวैयाัจจกรเถราปทาน

พุทธบัญญัติฎีกาเถราปทานที่ ๑๐ (๑๐๐)

ว่าด้วยผลแห่งการเป่าสังข์บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า

[๑๐๒] เราเป็นผู้เป่าสังข์บูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
วิปัสสิ เป็นผู้ประกอบการบำรุงพระสุตเจ้า ผู้แสวงหาคุณ
ใหญ่เป็นนิตย์.

เราเห็นผลการบำรุงพระโลกนาถผู้คงที่ คนตรี ๖ หมื่น
ห้อมล้อมเราทุกเมื่อ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราบำรุงพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้แสวง
หาคุณใหญ่ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งการบำรุง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
ทรงพระนามว่ามหานิโมสะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระพุทธบัญญัติฎีกาเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพุทธบัญญัติฎีกาเถราปทาน

๑๐๐. อรรถกถาพุทธปฎฐากเถราปทาน

อปทานของท่านพระพุทธปฎฐากเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **วิปสุตฺตสฺส ภควโต** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี บังเกิดในตระกูลคนป่าสังข์ เจริญวัยแล้วได้เป็นผู้ฉลาดในศิลปะ คือในการเป่าสังข์ของตน. ท่านเป่าสังข์ถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ แล้วบูชาด้วยเสียงสังข์นั่นเอง. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ท่านได้มีชื่อเสียงกึกก้องบันลือลั่นปรากฏไปทั่วทุกสถาน. ในพุทธปรมาภพกาลนี้ บังเกิดในตระกูลที่ปรากฏแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว ปรากฏโดยชื่อว่า **มธุสฺสเร** ดังนี้ เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ภายหลังท่านปรากฏชื่อว่า **มธุรสฺสเร** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศ ปุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **วิปสุตฺตสฺส ภควโต** ดังนี้. คำนั้น ท่านได้กล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล. บทว่า **อโหสิ** **สฺงฺขมโก** ความว่า ชื่อว่า สังฆะ เพราะขาดด้วยดีไป. อธิบายว่า ท่องไปในที่สุดแห่งน้ำในสมุทร. ชื่อว่า สังฆมะกะ ผู้เป่าสังข์นั้นทำเสียงให้กึกก้อง อธิบายว่า เรานั้นได้เป็นผู้เป่าสังข์นั่นเอง. คำที่เหลือในบททั้งปวง มีอรรถดั่งที่นั่นแล.

จบอรรถกถาพุทธปฎฐากเถราปทาน

จบอรรถกถาสุขาวรรคที่ ๑๐

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุธิปไตยเถราปทาน ๒. สุปฏิขีเถราปทาน ๓. อัชฌเจลก-
เถราปทาน ๔. สุจิตายกเถราปทาน ๕. คันธมาลียเถราปทาน ๖. ตีปุ-
ฝียเถราปทาน ๗. มธูปินทิกเถราปทาน ๘. เสนาสนทายกเถราปทาน
๙. เวยยาวัจจกเถราปทาน ๑๐. พุทธบัญญัติเถราปทาน

ท่านประกาศคาถาไว้ ๖๐ คาถาด้วน.

จบสุทวารวรรคที่ ๑๐

อนึ่ง รวมวรรคมี ๑๐ วรรค คือ

พุทธวรรคที่ ๑ สีหาสนียวรรคที่ ๒ สุกุติวรรคที่ ๓ กุณฑธาน-
วรรคที่ ๔ อุปลิวรรคที่ ๕ วิชนีวรรคที่ ๖ สกจิตคณียวรรคที่ ๗
นาคสมาลวรรคที่ ๘ ติมิรูปฝียวรรคที่ ๙ เป็น ๑๐ ทั้งสุทวารวรรค.

รวมคาถาได้ ๑,๔๕๕ คาถา.

จบหมวด ๑๐ แห่งพุทธวรรค

จบหมวด ๑๐๐ ที่ ๑

ภิกขทวยีวรรคที่ ๑๑

ภิกขทวยกเถรอปทานที่ ๑ (๑๐๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง

[๑๐๓] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณดั่งทอง สมควร
รับเครื่องบูชา เสด็จออกจากป่าอันสงัด จากค้นหาเครื่อง
ร้อยรัดมาสู่ความดับ จึงถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง แต่พระพุทธร-
เจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้มีปัญญา ผู้สงบระงับ ผู้แก้สล้า
มาก ผู้คงที่.

เราตามเสด็จพระองค์ ผู้ทรงยังมหาชนให้ดับ เรามีความ
ยินดีเป็นอันมาก ในพระพุทธรเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายภิกษา.

ในกัปที่ ๘๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง มี
พระนามเหมือนกันว่ามหาเรณู ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗
ประการ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระภิกขทวยกเถระได้กล่าวคานนี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบภิกขทวยกเถรอปทาน

ภิกขทวยีวรรคที่ ๑๑

๑๐๑. อรรถถาภิกขาทายกเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระภิกขาทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวรรณวณฺณ สมพุทฺธิ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐองค์ก่อน ๆ สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เพียบพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ เกิดศรัทธาเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** ออกจากวิหารเสด็จเที่ยวบิณฑบาตอยู่ มีใจเลื่อมใสได้ถวายอาหาร. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับอาหารนั้นแล้ว ครัสอนุโมทนาแล้วเสด็จหลีกไป. ด้วยกุศลนั้นนั้นแล ท่านดำรงอยู่จนตลอดอายุ ในที่สุดแห่งอายุ บังเกิดในเทวโลก เสวยกามาวจรสมบัติ ๖ ชั้นในเทวโลกนั้น ในพุทธปรบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุวรรณวณฺณ สมพุทฺธิ** ดังนี้. คำนั้นทั้งหมดมีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล. บทว่า **ปวรา อภินิกขนฺตุ** ความว่า ชื่อว่า **ปวระ** เพราะพึงยินดี คือพึงปรารถนา อธิบายว่า ออกจากที่อื่นเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ คือจากที่อื่นเป็นที่สงัดโดยพิเศษ. ตัณหาท่านเรียกว่า **วานะ** ในบทว่า **วานา นิพพานมากตํ** นี้ ชื่อว่า **นิพพาน**
๑. บาลีว่า ภิกขทายกเถราปทาน.

เพราะออกจากตัณหา ชื่อว่า วาณะ นั้น อธิบายว่า กระทำตัณหาชื่อว่า
วาณะ แล้วละกิเลสทั้งปวงบรรลุพระนิพพาน. บทว่า กัญจุกุภิกขุ ทควาน
ความว่า ทัพพีอันบุคคลพึงถือเอาตัวฝ่ามือ. ชื่อว่า ภิกขา เพราะขอ
เอาด้วยทัพพี, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ภิกขา เพราะอันบุคคลพึงกิน คือ
พึงภิกษาโดยพิเศษ. ภิกษาอันบุคคลถือเอาด้วยทัพพี ชื่อว่า กัญจุกุภิกขา
อธิบายว่า ให้ภักด้วยทัพพี. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาภิกษาทายกเถราปทาน

ญาณสัจฉิกเถราปทานที่ ๒ (๑๐๒)

ว่าด้วยผลแห่งการยังจิตให้เลื่อมใสถวายบังคม

[๑๐๔] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณดังทอง ผู้
องอาจดุดม้อาชาไนย ดังช้างมาตังคะตม้น ๓ ครั้ง ผู้แสวง
หาคุณยิ่งใหญ่ ทรงยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสว เหมือนพญารัง
มีดอกบาน เป็นเชษฐบุรุษของโลก สูงกว่านระ เสด็จดำเนิน
ไปในถนน.

ยังจิตให้เลื่อมใสในพระญาณ ประนมอัญชลี มีจิตเลื่อม.
ใส มีใจโสมนัส ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนาม
ว่าสิทธิทัตตะ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งสัจฉิกญาณในพระ-
ญาณ.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
มีพระนามว่านรุตตมะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เรารู้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระญาณสัจฉิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบญาณสัจฉิกเถราปทาน

๑๐๒. อรรถกถาญาณสัจญญิกเถราปทาน

อปทานของท่านพระญาณสัจญญิกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวณฺณวณฺณํ สมพุทฺธํ** ดังนี้.

อะไรเป็นอุบัติเหตุ ? พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมาธิใน พระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ตั้งสมณญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพาน ในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** บังเกิด ในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วเกิดศรัทธา มีความเอื้อเฟื้อ มีความ อาลัยในการฟังพระสัทธรรม ส่งญาณไปตามกระแสพระธรรมเทศนาของ พระผู้มีพระภาคเจ้า เลื่อมใสญาณของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพราะความที่ ตนเป็นผู้หนักในเสียง กระทำการนอบน้อมด้วยองค์ ๕ และองค์ ๘ แล้ว หลีกไป. ท่านจุดจากอัทธานั้นแล้ว เกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติ ในลกขามาวจรเทวโลกนั้น จุดจากเทวโลกนั้น เกิดในมนุษยโลก เสวย จักรพรรดิสมบัติเป็นต้น อันเป็นเลิศในมนุษยโลกนั้น ในพุทธรูปบาท- กาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่งอันสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เจริญ วัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ ประกาศปูพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุวณฺณวณฺณํ สมพุทฺธํ** ดังนี้. คำนั้นมีอรรถดังกล่าวแล้วนั้นแล. บทว่า **นิสภานานิย** ยถา ความว่า เป็นโคผู้องอาจประเสริฐกว่าโคตั้งแสนตัว. ชื่อว่า **นิสภานานิยะ** เพราะเป็นโคผู้ประเสริฐและสูงสุด. อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อม

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 358

เป็นเหมือนโคผู้ตัวประเสริฐฉะนั้น. ท่านกล่าวไว้อย่างนั้น ด้วยอำนาจ
บัญญัติ รู้กันตามวิสัยแห่งโลก เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าหาผู้เปรียบมิได้.
คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาญาณสัจจัญญิกเถราปทาน

อุปปลหัตถิยเถราปทานที่ ๓ (๑๐๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกอุบลกำมือหนึ่ง

[๑๐๕] ในกาลนั้น เราเป็นช่างดอกไม้อาศัยอยู่ในนครทิวรา ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี พระนามว่าสิทธัตถะ อันชาวโลกบูชา.

มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายดอกอุบลกำมือหนึ่ง เราอุบัติในภพใด ๆ เพราะผลของกรรมนั้น.

เราได้สวयผลอันน่าปรารถนา ที่ตนทำไว้แล้วในปางก่อน แวดล้อมด้วยพวกนักมวยชั้นเยี่ยม นี่เป็นผลแห่งสัตถุญาของตน.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปใกล้เคียงที่ ๕๔ เว้นกัปปัจจุบัน. ได้เป็นพระราชา ๕๐๐ ครั้ง มีพระนามเหมือนกันว่านัชชูปมะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุปปลหัตถิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้.

จบอุปปลหัตถิยเถราปทาน

๑๐๓. อรรถกถาอุปปลหัตถิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระอุปปลหัตถิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติวราย นิवासีหิ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลไว้ในพระชินวรพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** บังเกิดขึ้นตระกูลแห่งช่างดอกไม้ เจริญวัยแล้ว ขายดอกไม้เป็นอันมาก เลี้ยงชีพด้วยการงานแห่งช่างดอกไม้เป็นอยู่. ภายหลังวันหนึ่ง ท่านถือเอาดอกไม้เที่ยวไป เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จเที่ยวไป เหมือนแก้วมณีที่มีค่ามาก บูชาด้วยดอกอุบลแดง ท่านจตุจากอัทธภาพนั้นแล้ว ด้วยบุญกรรมนั้นนั่นเอง เสวยบุญสมบัติในสุคติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล เจริญวัยแล้ว เกิดศรัทธา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศปุพพจริตูปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **ติวราย นิवासีหิ** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ติวรา** ความว่า นครที่สร้างโดยปีศาจ สำญจรไปมา รวม ๓ ครั้ง เราอยู่ในติวรานครนั้น คือมีการอยู่เป็นปกติ นั้น หรืออยู่ในเรือน อันเป็นที่อยู่ของตน. บทว่า **อโหสิ มาลิโก ตทา** ความว่า ในกาลนั้น คือในสมัยเป็นที่บำเพ็ญบุญสมการเพื่อประโยชน์แก่พระนิพพาน กระทำการค้าขายเลี้ยงชีพ เหมือนช่างดอกไม้ คือนายมาลาการ เก็บดอกไม้จะนั้น. บทว่า **ปุพฺพหตุตฺมทาสหิ** ความว่า เราเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** ได้ถวายกำดอกอุบลบูชา. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอุปปลหัตถิยเถราปทาน

ปทปุชกเถราปทานที่ ๔ (๑๐๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิ

[๑๐๖] เราได้ถวายดอกมะลิแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า
ติชัตถะ ดอกมะลิ ๗ ดอกเราไปรยลงใกล้พระบาทด้วยความ
ความยินดี.

ด้วยกรรมนั้น วันนี้เราได้ครอบงำทั้งนระและเทวดาแล้ว เรา
ทรงกายอันมีในที่สุดอยู่ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เรามบูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้ได้
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วย
ดอกไม้.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๓ ครั้ง
มีพระนามว่าสมันตคันธะ ครอบครองแผ่นดินมีสมุทรสาคร ๔
เป็นที่สุด เป็นจอมหมู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปทปุชกเถราปทาน

๑๐๔. อรรถกถาปทปุชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปทปุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธุตตสุต**
ภควโต ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ สัม-
สมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่ง
หนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชเฝ้าบาทมุลของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าด้วยดอกมะลิ. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปใน
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสักกสมบัติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิด
ในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวช
แล้วเจริญวิปัสสนา ดำรงอยู่ในพระอรหัตผล.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศปุพพจิตตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สิทธุตตสุต ภควโต** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ชาติปุพฺพมทาสหิ** ความว่า เมื่อควร
จะกล่าวว่า **ชาติสุมนปุพฺผิ อทาสิ** อหิ ใหลบ สุมนศัพท์เสียด เพื่อสะดวก
แก่การประพันธ์คาถา. ท่านบังเกิดโดยชาติในที่นั้น เบิกบานอยู่ ชื่อว่า
สุมนะ เพราะทำความดีใจ คือโสมนัสแก่ชนทั้งหลาย ชื่อว่า **ปุพฺผะ**
เพราะอรรถว่า เข้มบาน คือคลีบาน ชื่อว่า **สุมนปุพฺผะ** เพราะเป็นดอก
ไม้ที่เข้มบานด้วยดี อธิบายว่า เราได้บูชาดอกมะลิเหล่านั้นแต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ**. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปทปุชกเถราปทาน

มุลลิวุปพิยเถราปทานที่ ๕ (๑๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิ

[๑๐๗] ในกาลนั้น เราเป็นนายมาลาการมีชื่อว่าสุทัสสนะ ได้
เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี เชนฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ.

เรามีจักขุบริสุทธิ มีใจโสมนัส ถวายดอกมะลิไปบูชาพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้มีจักขุทิพย์ มีมรรยัสถ์.

ด้วยพุทธบูชานี้ และด้วยการตั้งจิตไว้ เราไม่เข้าถึง
ทุกติเลย ตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๓๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
มีพระนามเหมือนกันว่าเทพอุตตระ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมุลลิวุปพิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมุลลิวุปพิยเถราปทาน

๑๐๕. อรรถกถามุฏฐิปุผิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระมุฏฐิปุผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุทสุตโน**
นาม นามเน ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมการในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตตระ** บังเกิดในตระกูลช่างดอกไม้
เจริญวัยแล้วถึงความสำเร็จในศิลปะของคน วันหนึ่ง เห็นพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าแล้วมีใจเลื่อมใส ไปรยดอกมะลิซ้อน แทพบาทมูลของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า บูชาด้วยมือทั้งสอง ด้วยกุศลสมการนั้น ท่านท่องเที่ยว
ไปในเทวคาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติทั้งสอง ในพุทธบูชาทกาลนี้
บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา
ด้วยอำนาจวาสนาในกาลก่อน บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะ
ประกาศบุพพริดาปทาน จึงกล่าวว่า **สุทสุตโน** นาม นามเน ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สุทสุตโน** ความว่า ชื่อว่า **สุทฺถสนะ**
เพราะอรรถว่า คุณงามด้วยความงามแห่งรูปस्थิตฐาน ที่สูงและอ้วนผอม
อธิบายว่า เราได้เป็นนามาลาการ (ช่างดอกไม้) นามว่า **สุทฺถสนะ**
ตามนาม ได้บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ด้วย
ดอกมะลิซ้อน. คำที่เหลือในบททั้งปวง มีอรรถดั้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถามุฏฐิปุผิยเถราปทาน

อุทกปุชกเถราปทานที่ ๖ (๑๐๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำ

[๑๐๘] ข้าพระองค์ ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดังทอง
ผู้รุ่งเรืองดั่งกองไฟ เหมือนพระอาทิตย์ เป็นที่รองรับเครื่อง
บูชาเสด็จไปในอากาศ.

จึงเอามือทั้งสองกอบน้ำแล้วโยนขึ้นไปในอากาศ พระ-
พุทธเจ้ามหาวิระมีพระกรุณาในข้าพระองค์ ทรงรับไว้.

พระศาสดามีพระนามว่าปทุมุตตระ ประทับยืนอยู่ใน
อากาศทรงทราบความดำริของข้าพระองค์ จึงได้ตรัสพระคาถา
เหล่านี้ว่า

ด้วยการถวายน้ำนี้และด้วยเกิดปีติ เขาจะไม่เข้าถึงทุกคิ
เลยในแสนกัป ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์ เชษฐบุรุษ
ของโลกผู้ปราศก ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ละความแพ้
และความชนะแล้ว บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๖,๕๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
มีพระนามว่าสหัสสราช เป็นจอมชน ปกครองแผ่นดิน
มีสมุทรสาคร ๔ เป็นที่สุด.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุทกปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุทกปุชกเถรอปทาน

๑๐๖. อรรถกถาอุทกปุชกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอุทกปุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า สุวณฺณวณฺณ
สมฺพุทฺธิ์ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้ตั้งสมกุศลที่ตนบำเพ็ญในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
บำเพ็ญบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมีตระกูล
แห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว รู้ถึงกุศลกรรมและอกุศลกรรม เลื่อมใส
ในพระรัศมีมีวรัณณะ ๖ ที่ชานออกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ กอบนํ้าบูชาด้วยมือทั้งสอง. ท่านเลื่อมใสยิ่ง บังเกิดในเทพ
ชั้นดุสิตเป็นต้น ด้วยโสมนัสนั้นแล เสวยทิพยสมบัติ และภายหลังเสวย
มนุษย์สมบัติ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูล บรรลุ
นิภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานก็ได้เป็นพระ-
อรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เมื่อจะประกาศ
บุพพจิราปทาน จึงได้กล่าวคำมีอาทิว่า สุวณฺณวณฺณ สมฺพุทฺธิ์ ดังนี้.
คำนั้นท่านได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. เนยใสมันเรียกว่า ฆตะ ใน
บทว่า ฆตาสัน ว ชลิตํ นี้. ที่เกี่ยวข้องกัน คือที่รองรับเปรียง เพราะ-

ฉะนั้น ชื่อว่า ฆตาสนะ ได้แก่ ไฟ. อีกอย่างหนึ่ง ธรรมชาติไคย้อมกิน คือบริโภคสิ่งนั้น เหตุนั้น สิ่งนั้น ชื่อว่า ฆตาสนะ คือ ไฟนั่นเอง อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรุ่งเรืองอยู่คูดงเพลิง เหมือนเมื่อไฟลุกลามมา เปลวไฟก็รุ่งโรจน์อย่างยิ่งฉะนั้น. บทว่า อาทิตฺตํ ว หุตาสนํ ความว่า เครื่องสักการบูชา ท่านเรียกว่า หุตะ ที่เป็นที่รองรับวัตถุที่เขานำมาบูชา คือบูชาสักการะ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า หุตาสนะ เชื่อมความว่า เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้มีวรรณะ คุจวรรณะแห่งทอง รุ่งโรจน์ด้วยมหาปฐิสลักษณ์ะ ๓๒ มีมณฑลแห่ง รัศมีด้านละวา เหมือนพระอาทิตย์รุ่งโรจน์อยู่ เสด็จไปอยู่ในกลางหาวันหาร่องรอยมิได้. คำที่เหลือมีอรรถตีขึ้นทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุทกปุชกเถราปทาน

นพมาลียเถราปทานที่ ๗ (๑๐๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพัดดอกอ้อ

[๑๐๘] เมื่อพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เชษฐบุรุษของโลก
ผู้คงที่ สงบระงับ มั่นคง ประทับนั่งบนเครื่องลาดหญ้า.

เราเอาดอกอ้อมาผูกเป็นพัด แล้วน้อมถวายแด่พระพุทธ-
เจ้าผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่.

พระสัพพัญญูผู้นำกของโลก ทรงรับพัดแล้ว ทรงทราบ
ความดำริของเรา ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า

กายของเรา ดับ (ร้อน) แล้ว ความเร่าร้อนไม่มี ฉันทิ
จิตของท่านจงหลุดพ้นจากกองไฟ ๓ กอง ฉันทัน.

เทวดาบางเหล่าที่อาศัยต้นไม้อยู่ มาประชุมกันทั้งหมด
ด้วยหวังว่าจักได้ฟังพระพุทธพจน์อันยังทายกให้ยินดี.

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง ณ ที่นั้น แวดล้อมด้วยหมู่
เทวดา เมื่อจะทรงยังทายกให้รื่นเริง จึงได้ตรัสพระคาธา
เหล่านี้ว่า

ด้วยการถวายพัดนี้ และด้วยการตั้งจิตไว้ ผู้นี้จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามชื่อว่าสุพพตะ ด้วยกรรมที่เหลือ
นั้น อัญกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
มีพระนามว่ามาลูตะ.

ด้วยการถวายพัดนี้ และด้วยการนับถืออันไพบุลย์ ผู้นี้จะ
ไม่เข้าถึงทุกติในแสนกัป ในกัปที่ ๓ หมื่นจักเป็นพระเจ้าจักร-

พรรดิ ๓๘ ครั้ง มีพระนามว่าสุพพะ ใน ๒๕,๐๐๐กัป
จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง มีพระนามว่ามาตุตะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนพมาลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบนพมาลียเถรอปทาน

จบภารวารที่ ๗

๑๐๗. อรรถกถานพมาลียเถรอปทาน

อปทานของท่านพระนพมาลียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตร-
พุทธสฺส ดังนี้.

พระเถระเมื่อนั้น ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐ
องค์ก่อน ๆ สัมบูรณ์ทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในชาติเป็น
อนก ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิด
ในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วอยู่ครองเรือน เห็นโทษในกาม
ละเรือนบวชเป็นดาบสอยู่ในป่าหิมวันต์ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ตถาคต
ก็เลื่อมใส ลาดเครื่องลาดหญ้า กระทำพัชวินีด้วยดอกไม้ธูปเทียนถวาย
พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประทับนั่งอยู่ ณ ที่นั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับ
แล้ว ได้กระทำอนุโมทนา เพื่อทรงอนุเคราะห์แก่ท่าน. ด้วยบุญกรรม

นั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ละเว้นความกระวนกระวายและความเร่าร้อนในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ ได้รับความสุขทางกายและทางจิต เสวยสุขเป็นอนง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดาด้วยกำลังแห่งวาสนาในกาลก่อน บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจิราปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ปทุมุตตรพุทธุตส ดังนี้. คำนั้นท่านกล่าวไว้ในหนหลังนั้นแล้ว.

บทว่า นพะ ในบทว่า นพมถล คเหตุวาน เชื่อมความว่า ชื่อว่า นพะ เพราะไม่มีแก่นเป็นไม้เนื้อเบาพร้อมกว่าต้นไม้ไผ่ ระเบียบคือดอกแห่งไม้้อ ชื่อว่า นพมถล เราได้สร้างพัควิชนีด้วยระเบียบไม้้อนั้น. ชื่อว่า วิชนี เพราะเป็นเครื่องพัคให้เกิดลม. เราได้น้อมนำพัควิชนีนั้นเข้าไปถวายพระพุทธเจ้าแล้ว. คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถานพมาลียเถราปทาน

จบอรรถกถาภาณวารที่ ๗

อาสนุปฏิญญาภเถราปทานที่ ๘ (๑๐๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะทอง

[๑๐๑] ข้าพระองค์เข้าป่าชฎสังัดเสียง ไม่อาภูล ได้ถวายอาสนะทองแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอัทธทัสสี ผู้คงที่.

ข้าพระองค์ถือดอกไม้ก้ามือหนึ่ง แล้วทำประทักษิณพระองค์ เข้าไปเฝ้าพระศาสดาแล้ว กลับมุ่งหน้าไปทางทิศอุดร.

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ย่อมยังตนให้ดับถอนภพได้ทั้งหมดแล้ว.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ ข้าพระองค์ได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายอาสนะทอง.

ในกัปที่ ๓๐๐ กัปแต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์ พระนามว่าสันนิพาปะกะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอาสนุปฏิญญาภเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอาสนุปฏิญญาภเถราปทาน

๑๐๘. อรรถกถาอาสนุปฏิฐาหกเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระอาสนุปฏิฐาหกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า กานนั
วนโมคคยุห ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ
สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอัครทัตสสี บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง
อยู่ครองเรือน เห็นโทษในการอยู่ครองเรือน ละการครองเรือนออกบวช
เป็นดาบส อยู่ ณ ป่าหิมวันต์ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึงที่นั่น
เลื่อมใส ได้ถวายสัหาสนะ. ถือเอากำดอกไม้ บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้ประทับนั่ง ณ ที่นั่น กระทำประทักษิณพระองค์แล้วหลีกไป. ด้วย
บุญกรรมนั้น ท่านท่องเที่ยวไปในเทวคาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้
มีตระกูลสูงได้เปรียบพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ ในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ ในกาล
อื่นคือในพุทธปรพาทกาลนี้ ท่านบังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญ
วัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดโสมนัส
เมื่อจะประกาศบุพพจิราปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า กานนั วนโมคคยุห
ดังนี้. คำทั้งหมดนั้นมีอรรถถ้อยทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอาสนุปฏิฐาหกเถราปทาน

๑. บาลีว่า อาสนุปฏิฐาหกเถราปทาน.

พิพาททายกเถรอปทานที่ ๕ (๑๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมันมือเสือ

[๑๑๑] เราอยู่ในเครื่องลาดไปไม้ ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ ในกาลนั้น (ถ้า) เราอยากอาหารก็มักนอนเสีย เราขูดจาวมะพร้าว มันอ่อน มันมือเสือ และมันนกมาไว้ เรานำเอาผลพุทรา ไม้รักดำ ผลมะตูม มาจัดแจงไว้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก สมควรรับเครื่องบูชา ทรงทราบความดำริของเราแล้ว เสด็จมาสู่สำนักของเรา เราได้เห็นพระองค์ผู้มหานาค ประเสริฐกว่าเทวดา เป็นนราศก เสด็จมาแล้ว จึงหยิบเอามันมือเสือ มาใส่ลงในบาตร.

ในกาลนั้น พระสัพพัญญูมหาวิรเจ้า จะทรงยังเราให้ ยินดีจึงเสวย ครั้นเสวยเสร็จแล้ว ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า

ท่านยังจิตให้เลื่อมใสแล้ว ได้ถวายมันมือเสือแก่เรา
ท่านจะไม่เข้าถึงทุกคติตลอดแสนกัป.

ภพที่สุดย่อมเป็นไปแก่เรา เราถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
เราทรงกายที่สุดไว้ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนาม
ว่าสุเมขลิมะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระพิฬาลิทยกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพิฬาลิทยกเถรอปทาน

๑๐๕. อรรถกถาพิฬาลิทยกเถรอปทาน°

อปทานของท่านพระพิฬาลิทยกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวตฺส-
สาวิทุเร ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้บำเพ็ญกุศลสมภารในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐองค์
ก่อนๆ สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้นๆ ใน
กาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ บังเกิดในเรือนมี
ตระกูลแห่งหนึ่ง บรรณฤติภาวะแล้ว อยู่ครองเรือน เห็นโทษในการ
อยู่ครองเรือนนั้น ละการครองเรือน บวชเป็นดาบสอยู่ ณ ป่าหิมวันต์
เป็นผู้มักน้อยสันโดษอย่างยิ่ง ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยกรรมอันชุ่มมัว
อยู่. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไปยังป่าหิมวันต์นั้น เพื่อ
อนุเคราะห์ท่าน. ท่านเห็นพระองค์แล้วเลื่อมใส ถวายบังคมแล้วถือเอา
เกลือที่เกิดใกล้ฝั่งทะเลเกลี่ยลงในบาตร. พระตถาคตเมื่อยังท่านให้โสมนัส
เพื่ออนุเคราะห์แก่ท่าน จึงได้เสวยสิ่งนั้น. ด้วยบุญกรรมนั้น ท่าน
จตุจจากอัตภาพนั้นแล้ว เสวยสมบัติทั้งสองในเทวคาและมนุษย์ทั้งหลาย
ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว
เลื่อมใสในพระศาสนา บวชในพระศาสนา ไม่นานนักก็ได้เป็นพระ-
อรหันต์.

๑. บาลีว่า พิฬาลิทยกเถรอปทาน.

ครั้นภายหลัง ท่านระลึกถึงกุศลกรรมของตน เกิดโสมนัส เมื่อ
จะประกาศปุพพจริตাপทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า หิมวัตตสุตฺตาวีฑูเร ดังนี้
คำนั้นทั้งหมดมีอรรถง่ายทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลัง.
เหง้ามันและมันอ่อนเป็นต้น เป็นชื่อของเหง้าในดินนั้น ๆ นั่นเองแล.

จบอรรถภาพิลาลิทายกเถราปทาน

เรณुปุชกเถราปทานที่ ๑๐ (๑๑๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาดอกกระถินพิมาน

[๑๑๒] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดังทองคำ มีพระรัศมีเปล่งปลั่ง ดุจพระอาทิตย์ยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสว ตั้งพระจันทร์วันเพ็ญ.

อันพระสาวกทั้งหลายแวดล้อม ดุจแผ่นดินอันแวดล้อมด้วยสาคร จึงถือเอาดอกกระถินพิมานไปบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกกระถินพิมานใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๔๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์มีพระนามว่า เรณู สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเรณุปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเรณุปุชกเถราปทาน

๑๑๐. อรรถถาเรณูปุชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเรณูปุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวรรณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ** ดังนี้.

พระเถระแม่นี้ ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐองค์ก่อน ๆ สิ่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พระนิพพานในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บรรลุนิติภาวะแล้ว เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าโชติช่วงอยู่ประคองกองเพลิง มีใจเลื่อมใสถือเอาเกสรดอกกระถินพิมานบูชา. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนา.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านจตุตถกัณฐกนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เสวยสมบัติทั้งสอง เป็นผู้อันเขาบูชาแล้ว ในที่ทั้งปวง ในภพที่ตนเกิดแล้ว ๆ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดขึ้นเรือนมีตระกูล บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา ด้วยกำลังแห่งวาสนาของตน บวชในพระศาสนาไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์ เห็นบุญกรรมของตนด้วยทิพยจักขุ เกิดโสมนัส เมื่อจะประกาศบุพพจริตาปทาน จึงกล่าวคำมีอาทิว่า **สุวรรณวณฺณํ สมฺพุทฺธํ** ดังนี้. คำนั้นมีอรรถดังกล่าวแล้วในหนหลังแล. บทว่า **สตรํ สีว ภาณุมิ** ความว่า รังสี คือรัศมี มีประมาณ ๑๐๐ คือมีร้อยเป็นประมาณ ของพระอาทิตย์ใดมีอยู่ พระอาทิตย์นั้น ชื่อว่า มีรัศมีกำหนดตั้งร้อย. ท่านกล่าว **สตรํ สี** เพื่อสะดวกแก่การประพันธ์คาถา. อธิบายว่า มีรัศมีหลายร้อยหลายแสน รัศมีท่านเรียกว่า **ภาณู** (พระอาทิตย์), แสงคือ รัศมีของผู้ใดมีอยู่ ผู้นั้นชื่อว่า ผู้มีรัศมี

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 378

ความว่า เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ผู้เป็นดัง
พระอาทิตย์ กล่าวคือผู้มีรัศมี ถือเอาเกสรดอกกระถินพิมาน ปลุกสร้าง
ทำการบูชา. คำที่เหลือมีอรรถง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเรณุปุชกเถราปทาน

จบอรรถกถาวรรคที่ ๑๑

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้

๑. ภิกขาทายกเถราปทาน ๒. ฉญาณสังญญิกเถราปทาน ๓. อุปล-
หัตถิยเถราปทาน ๔. ปทปุชกเถราปทาน ๕. มุฏฐิปุบพิยเถราปทาน
๖. อุทกปุชกเถราปทาน ๗. นพมาลียเถราปทาน ๘. อาสนูปัฏฐาย-
เถราปทาน ๙. พิพาลิตายกเถราปทาน ๑๐. เรณุปุชกเถราปทาน.

มีคาถา ๖๖ คาถา.

มหาปริวารวรรคที่ ๑๒

มหาปริวารเถราปทานที่ ๑ (๑๑๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าทิพย์

[๑๑๓] ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เศรษฐ-
บุรุษของโลก เป็นนระผู้องอาจ กับภิกษุสงฆ์ ๖๘,๐๐๐ เสด็จ
เข้าไปสู่พันธุมวิหาร.

เราออกจากนครแล้ว ได้ไปที่ที่เปเจตีย์ ได้เห็นพระพุทธร-
เจ้าผู้ปราศจากฐลี สมควรรับเครื่องบูชา.

พวกยักษ์ในสำนักของเรา มีประมาณ ๘๔,๐๐๐ บำรุงเรา
โดยเคารพ ดังหมู่เทวดาชาวไตรทศบำรุงพระอินทร์โดยเคารพ
ฉะนั้น.

เวลานั้น เราถือผ้าทิพย์ออกจากที่อยู่ ไปถวายอภิวัต
ด้วยเศียรเกล้า และได้ถวายผ้าทิพย์นั้น แต่พระพุทธรเจ้า.

โอ พระพุทธรเจ้า โอ พระธรรม โอ พวกเราถึงพร้อมด้วย
พระศาสดาหนอ แผ่นดินนี้หวั่นไหวแล้ว ด้วยอำนาจแห่ง
พระพุทธรเจ้า.

เราเห็นความอัศจรรย์อันไม่เคยมี ขนพองสยองเกล้านั้น
แล้ว จึงยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธรเจ้าผู้เป็นจอมลัทธิ ผู้
คงที่.

เรานั้นครั้งยังจิตให้เลื่อมใส และถวายผ้าทิพย์แต่พระ-
ศาสดาแล้ว พร้อมทั้งอำมาตย์และบริวารชน ยอมนับถือ
พระพุทธรเจ้าเป็นสรณะ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ได้เห็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง มีพระนามว่าวาหนะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมหาปริวารเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้.

จบมหาปริวารเถราปทาน

มหาปริวารวรรคที่ ๑๒

๑๑๑. อรรถกถามหาปริวารกเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระมหาปริวารกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วิปสุสีนาม ภควา ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างสมอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็น ๑. บาลีเป็น มหาปริวารเถราปทาน.

ประจำเสมอ ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **วิปัสสี** บังเกิด
ขึ้น ท่านได้เกิดในกำเนิดยักษ์ มียักษ์จำนวนหลายแสนเป็นบริวาร เสวย
ทิพย์สุขอยู่ ณ เกาะเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง. ก็แลที่เกาะนั้น มีวิหารอันประดับ
ประดางดงามด้วยพระเจดีย์อยู่หลังหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไปที่
วิหารนั้น. ครั้งนั้นแล หัวหน้ายักษ์มองเห็นว่าพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น
เสด็จไปที่วิหารนั้น จึงถือผ้าทิพย์หลายผืน ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า
แล้ว บูชาด้วยผ้าทิพย์ทั้งหลาย ยักษ์พร้อมด้วยบริวารได้ถึงพระพุทธเจ้า
เป็นสรณะแล้ว. ด้วยบุญกรรมนั้น เขาพร้อมด้วยบริวารจตุคจกที่นั่นแล้ว
ได้ไปบังเกิดในเทวโลกบ้าง มนุษยโลกบ้าง เสวยความสุขอันมีใน
กามาวจร ๖ ชั้น ในกาลต่อมา คือในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาเกิดในเรือน
ที่มีสกุล พอบรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดาจึงบวช ไม่นาน
เท่าไรนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนเองแล้ว บังเกิด
ความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วใน
กาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **วิปัสสี** นาม ภควา ดังนี้. ในคำเริ่มต้น
นั้น มีอรรถาธิบายว่า ชื่อว่า **วิปัสสี** เพราะอรรถว่า ย่อมเห็นพระ-
ปรมัตถธรรมอย่างพิเศษ คือพระนิพพาน. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **วิปัสสี**
เพราะอรรถว่า ย่อมเห็นโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ มีสติปัญญา
เป็นต้น ทุกอย่างได้ชัดเจน. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **วิปัสสี** เพราะอรรถว่า
ย่อมเห็นสัตว์ที่ควรเพื่อการตรัสรู้มีประการต่าง ๆ มากมาย แยกเป็น

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 382

พวก ๆ. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสีพระองค์นั้น ได้
เสด็จไปยังพระวิหาร อันเป็นสถานที่ที่ควรแก่การบูชา ประจำเกาะ. คำ
ที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาหาปริวารเถรอปทาน

อุ้มงคลเถราปทานที่ ๒ (๑๑๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดนตรีเครื่อง ๕

[๑๑๔] พระชินวรพระนามว่าอัทธทัสสี เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ เสด็จออกจากพระวิหารแล้ว เสด็จเข้าไป ไกลี่สระน้ำ พระผู้มีพระภาคสัมพุทธเจ้าทรงสร่งสนานและ ดื่มแล้ว ทรงห่มจีวรผืนเดียวเฉยงพระอังสะ ประทับยืน เหลียวดูทิศน้อยใหญ่อยู่ ณ ที่นั้น ในกาลนั้น เราเข้าไปใน ที่อยู่ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำกของโลก เรามีจิต รำเริงโสมนัส ได้ปรบมือ เราประกอบการพ้อน การขับร้อง และดนตรีเครื่อง ๕ ถวายพระองค์ผู้โชติช่วงดั่งดวงอาทิตย์ ส่องแสงเรืองเหลืองดั่งทองคำ เราเข้าถึงกำเนตใด ๆ คือ ความเป็นเทวดา หรือมนุษย์ ในกำเนตนั้น ๆ ย่อมครอบงำ สัตว์ทั้งปวง ยศของเรามีไพบุลย์ ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ผู้บุรุษอาชาไนย ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ผู้อุดมบุรุษ พระองค์ ผู้เป็นมุณี ทรงยังพระองค์ให้ยินดีแล้ว ทรงยังผู้อื่นให้ยินดีอีก เล่า เรากำหนดถือเอาแล้ว นั่งแล้ว ทำความรำเริง มีวัตร อันดี บำรุงพระสัมพุทธเจ้าแล้ว เข้าถึงชั้นดุสิต ในกัปที่ ๑,๖๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิหลายครั้ง มีพระนาม เหมือนกันว่า ทวินวเอกจินติตะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

**อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.**

ทราบว่า ท่านพระสุมังคลเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุมังคลเถรอปทาน

๑๑๒. อรรถกถาสุมังคลเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุมังคลเถระมีคำเริ่มต้นว่า **อตุตทสฺสตี ชินวโร**
ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้บำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้น จะสร้างสมอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **อตุตทสฺสตี** ท่านได้เกิดเป็น
รุกขเทวดาประจำอยู่ ณ ที่ใกล้สระแห่งหนึ่ง. สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า
เสด็จออกจากพระวิหาร มีพระประสงค์จะทรงน้ำ จึงเสด็จไปยังฝั่งแห่ง
สระนั้น ทรงทรงน้ำที่สระนั้นแล้ว มีจิวรห่มชั้นเดียว ประทับยืนคล้าย
พรหม งามรุ่งโรจน์ คล้ายพระอาทิตย์ทอแสง และคล้ายรูปเปรียบที่ท่า
ด้วยทองคำฉะนั้น. ครั้งนั้น เทพบุตรนั้น เกิดความโสมนัสยกมือประนม
กระทำความชื่นชมแล้ว และได้นำเพลงและดนตรีทิพย์ของตนมาทำการ
บรรเลงถวาย ด้วยบุญกรรมนั้น เทพบุตรนั้นจึงได้เสวยสวรรค์สมบัติ
และมนุษย์สมบัติมากมาย ในกาลอื่นต่อมา คือในพุทธรูปบาทกาลนี้ จึง

ได้บังเกิดในเรือนที่มีสกุล พอบรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา จึงได้บวช ไม่นานเท่าไรนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ภายหลังท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมแล้ว เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้พระพุดิมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อตถทสฺสี ชินวโร** ดังนี้. ในคำเริ่มต้นนั้น มีอรรถาธิบายว่า ชื่อว่า อตถทสฺสี เพราะอรรถว่า เห็น คือเห็นแจ้งซึ่งปรมัตถธรรม ได้แก่ พระนิพพาน. หรืออีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่าอตถทสฺสี เพราะอรรถว่า มีปกติเล็งเห็นประโยชน์คืออริยสัจ ๔ ที่มีแก่สัตว์ทั้งปวง. ชื่อว่า ชินะ เพราะอรรถว่า ได้ชนะแล้ว กำล้างชนะ และจักชนะกิเลสทั้งหลาย. ชื่อว่า วระ เพราะอรรถว่า อันปวงสัตว์อยากได้ คือปรารถนาที่จะได้, พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ชื่อว่า อตถทสฺสี ด้วย ชื่อว่า ชินะ ด้วย ชื่อว่า วระ ด้วย ดังนั้นจึงรวมเรียกว่า **อตถทสฺสีชินวระ**. บทว่า **โลกเชฏฺโฐ** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า โลก เพราะอรรถว่า ย่อมแตกสลาย คือเสื่อมไป, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า โลก เพราะอรรถว่า ผู้ที่จะบรรลุถึงฝั่ง พระพุทธเจ้าเป็นต้น ย่อมเห็น คือ ปรากฏได้ชัด (แก่พระพุทธเจ้า). โลกทั้ง ๓ อย่าง รวมเรียกว่าโลก. ว่าด้วยอำนาจเอกเสสสมาส ควรจะเรียกว่า **โลกา** แต่ท่านเรียกว่า **โลโก** พระพุทธเจ้า ชื่อว่า **โลกเชษฐ** เพราะเป็นผู้ประเสริฐของชาวโลก, พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นผู้ประเสริฐของชาวโลก คือเป็นผู้องอาจ. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาสุมังคลเถราปทาน

สรณคมนิยเถราปทานที่ ๓ (๑๑๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถึงศาสดาเป็นสรณะ

[๑๑๕] สงครามปรากฏแก่ท้าวเทวราชทั้งสอง (พญายักษ์) กอง
ทัพประชิดกันเป็นหมู่ ๆ เสียงอันทังกึกก้องได้เป็นไป.

พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก สมควร
รับเครื่องบูชา ประทับยืนอยู่ในอากาศ ทรงยังมหาชนให้เกิด
สังเวช.

เทวดาทั้งปวงมีใจยินดีต่างวางเกราะและอาวุธ ถวาย
บังคมพระสัมพุทธเจ้า รวมเป็นอันเดียวกันได้ในขณะนั้น.

พระศาสดาผู้ทรงอนุเคราะห์ ทรงรู้แจ้งโลก ทรงทราบ
ความดำริของเราแล้ว ทรงเปล่งวาจาสัตบุรุษ ทรงยังมหาชน
ให้เย็นใจว่า

ผู้เกิดเป็นมนุษย์มีจิตประทุษร้าย เบียดเบียนสัตว์เพียง
ตัวหนึ่ง จะต้องเข้าถึงอบายเพราะจิตประทุษร้ายนั้น.

เปรียบเหมือนช้างในค่ายสงคราม เบียดเบียนสัตว์เป็น
อันมาก ท่านทั้งหลายจงดับ (ระงับ) จิตของตน อย่าเดือด
ร้อนบ่อย ๆ เลย.

แม้พวกเขาของพญายักษ์ทั้งสอง ได้ประชุมกัน นับถือ
พระโลกเชษฐผู้ค้ำที่เป็นอันดี เป็นสรณะ.

ส่วนพระศาสดาผู้มีพระจักขุ ทรงยังหมู่ชนให้ยินยอมแล้ว
ทรงเพ่งดูในเบื้องบนจากเทวดาทั้งหลาย บ่ายพระพักตร์ทาง
ทิศอุดรเสด็จกลับไป.

เราได้นับถือพระองค์ผู้จอมลัทธิผู้คงที่เป็นสรณะก่อนใคร ๆ

เราไม่ได้เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป.

ใน ๓ หมื่นกัปแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง

มีพระนามว่ามหาจุนทิก และพระนามว่าเรตสกะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสรณคมนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสรณคมนิยเถรอปทาน

๑๑๓. อรรถกถาสรณคมนิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสรณคมนิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อุภินัน
เทวราชูณ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ กัปนั้นจะสร้างสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ปทุมุตตระ บังเกิดขึ้น ท่านรูปนี้ได้เกิดเป็นจอมเทพประจำป่าหิมวันต์.
สมัยหนึ่ง เมื่อจอมเทพนั้น ตระเตรียมเพื่อจะทำสงครามระหว่างยักษ์กับ
จอมเทพฝ่ายอื่น พวกบริวารของยักษ์มากมายประมาณได้ ๒,๐๐๐ คน

ต่างก็ถือโล่และอาวุธเป็นต้นเข้าประชิดเพื่อจะทำสงครามกัน. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ ได้ทรงบังเกิดความกรณา ในสัตว์เหล่านั้น จึงเสด็จไปยังสถานที่นั้นโดยทางอากาศ แล้วทรงแสดง ธรรมให้แก่หมู่จอมเทพพร้อมด้วยบริวาร ในกาลนั้น หมู่จอมเทพทั้งปวง นั้น ต่างก็พากันทิ้งโล่และอาวุธ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วย ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก แล้วได้ถึงพระพุทธรเจ้าเป็นสรณะ. หมู่ จอมเทพเหล่านั้นได้ถึงสรณะที่ ๑ คือพระพุทธรเจ้านี้แล. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษยโลกหลายครั้ง ได้เสวยสมบัติ ทั้งสองแล้ว ครั้นในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดมาในเรือนที่มีสกุล เจริญวิชัยแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระ- อรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงกุศลในกาลก่อนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าว คำเริ่มต้นว่า **อุภินฺนํ เทวราชูณฺ** ดังนี้. ในคำเริ่มต้นนี้มีอรรถาธิบายว่า จอมยักษ์ทั้งสอง ไม่ปรากฏชื่อและโคตร เหมือนสุจิตโสมยักษ์ ชรโสม- ยักษ์ อาพวกยักษ์ ท้าวกุมภีร์ และท้าวกุเวรเป็นต้น เมื่อจะแสดงอ้างถึง โดยประการอื่น ท่านจึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อุภินฺนํ เทวราชูณฺ** ดังนี้.

บทว่า **สงคามิ สมฺปฏฺฐิตฺ** ความว่า ชื่อว่า สงคราม เพราะ อรรถว่า เป็นสถานที่กลืนกินชั้นดี คือเข้าไปประชิดเพื่อการทะเลาะวิวาท สงครามนั้นมีการตระเตรียม (ล่วงหน้า) เป็นอย่างดี คือตระเตรียมที่จะยึด ในสถานที่แห่งหนึ่ง. บทว่า **อโหสิ สมฺปพฺยุพฺุโ** ความว่า เป็นกอง เข้าไปประชิดใกล้อย่างพร้อมเพรียง.

บพว่า ตั เวเชติ มหาชน ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง
ในอากาศแล้วยังหมุ่ยักษ์เหล่านั้น ให้เกิดความสลัดใจด้วยพระธรรมเทศนา
อริยสัจ ๔ ได้แก่ทรงให้ถือเอา คือให้ทราบ ให้ตรัสรู้ ด้วย ทรงชี้แจง
ถึงโทษ. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาสรรณคมนิยเถรอปทาน

เอกาสนียเถราปทานที่ ๔ (๑๑๔)

ว่าด้วยผลแห่งการเอาดนตรีประโคมบูชาไม้โพธิ์

[๑๑๖] ในกาลนั้น เราเป็นท้าวเทวราชมีนามชื่อว่าวรุณะ พร้อม

ด้วยยาน พลทหารและพาหนะ บำรุงพระสัมพุทธเจ้า.

เมื่อพระโลกนาถพระนามว่า อัถตทัสสี ผู้สูงสุดกว่าสัตว์
เสตังนิพพานแล้ว เราได้ถือเอาดนตรีทั้งปวงไปประโคมไม้
โพธิ์อันอุดม.

เราประกอบด้วยการประโคม การฟ้อนรำ และกัณธดา
ทุกอย่าง บำรุงไม้โพธิ์พฤษ์อันอุดมดังบำรุงพระสัมพุทธเจ้า
เฉพาะพระพักตร์.

ครั้นบำรุงโพธิ์พฤษ์อันงอกขึ้นที่ดินเดิมรสด้วยรากนั้นแล้ว
นั่งคู้บัลลังก์ แล้วทำกาลกิริยา ณ ที่นั่นเอง.

เราปรารถนด้วยกรรมของตน เลื่อมใสในโพธิ์พฤษ์อันอุดม
ได้อุบัติยังชั้นนิมมานรดีด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น.

นักดนตรี ๖ หมื่น แวดล้อมเราทุกเมื่อ เป็นไปในภพน้อย
ใหญ่ ทั้งในมนุษย์และในเทวดา.

ไฟ ๓ กองของเราดับแล้ว ภพทั้งปวงเราถอนขึ้นได้แล้ว
เราทรงกายอันมีในที่สุดไว้ ในศาสนาของพระสัมมาสัม
พุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
กษัตริย์ ๓๔ ครั้ง มีพระนามชื่อว่าสุพาหุ ทรงสมบุรณ์ด้วย
แก้ว ๗ ประการ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกาสนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ดังนี้แล.

จบเอกาสนียเถรอปทาน

๑๑๔. อรรถกถาเอกานียเถรอปทาน

อปทานของท่านพระเอกาสนียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วรุโณ นาม
นามน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า อตถทัสสี
ท่านได้เกิดเป็นจอมเทพชื่อว่า วรุณะ. วรุณเทพนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า
แล้ว มีจิตใจเลื่อมใส จึงพร้อมด้วยบริวารพากันบำรุงบูชาด้วยของหอม
และระเบียบดอกไม้เป็นต้น และด้วยเพลงขับ. ในกาลอื่นต่อจากนั้นมา
เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว เขาพร้อมด้วยบริวารได้นำ
เครื่องดนตรีทุกชิ้นและผู้แสดงดนตรีมา ทำการแสดงยังที่ด้นมหาโพธิ์ของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น คล้ายกับแสดงต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้า
ฉะนั้น. ด้วยบุญนั้นเขาจุติจากเทวโลกชั้นนั้นแล้ว มาบังเกิดในนิมมาน-
รติเทวโลก. ครั้นเขาได้เสวยสวรรค์สมบัติอย่างนี้แล้ว ต่อมาได้เป็นมนุษย์

ในหมู่มนุษย์ ก็ได้เสวยจักรพรรดิสมบัติอีก พอมาในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้มาเกิดในเรือนที่มีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว จึงได้บวชในพระศาสนา ของพระศาสดา ต่อกาลไม่นานนักก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์.

ภายหลังท่านได้ระลึกถึงกรรมของตน รู้ถึงกรรมนั้นตามความเป็นจริงแล้ว เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติ มาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **วรุโณ นาม นามน** ดังนี้. ในคำเริ่มต้นนั้น มีการเชื่อมความว่า ในเวลาที่เราได้บูชาพระพุทธเจ้า และต้นโพธิ์เพื่อการตรัสรู้พร้อมนั้น เราได้เป็นจอมเทพนามว่า **วรุณะ**. พึงทราบอรรถวิเคราะห์ในบทว่า **ชรณิรุหปาทป** ดังนี้ ชื่อว่า **ชรณิ** เพราะรองรับซึ่งต้นไม้ เครือเถา ภูเขาและรัตนะ ๗ ประการเป็นต้นไว้ได้, ชื่อว่า **ชรณิรุหะ**. เพราะงอกงามตั้งมั่นอยู่บนพื้นแผ่นดินนั้น, ชื่อว่า **ปาทป** เพราะคุณน้ำได้จากทางราก, อธิบายว่า ย่อมดูดกินน้ำที่รดแล้วทางราก ได้แก่ย่อมแผ่สแห่งอาไปไปตามลำต้น กิ่งและก้านของต้นไม้. เชื่อมความว่า ต้นโพธิ์นั้นดูดกินน้ำทางรากงอกงามตั้งอยู่บนแผ่นดิน. บทว่า **สกกมฺมาภิริทุโธ** มีการเชื่อมความว่า ด้วยกุศลกรรมของตน จึงยินดี เลื่อมใส คือเลื่อมใสในต้นโพธิ์อันอุดมแล. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อ ความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาเอกาสนียเถราปทาน

สุวรรณปุพฺผิยเถราปทานที่ ๕ (๑๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกไม้ทอง ๖ ดอก

[๑๑๗] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เชษฐบุรุษของโลก

ประเสริฐกว่านระ ประทับนั่งแสดงอมตบทแก่หมู่ชนอยู่.

เราฟังธรรมของพระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่แล้ว ได้
โปรยดอกไม้ทอง ๔ ดอก บูชาแต่พระพุทธเจ้า.

ดอกไม้ทองนั้น กลายเป็นหลังคาทองบังร่มตลอดทั่วบริษัท
ในกาลนั้น รัศมีของพระพุทธเจ้าและรัศมีทองรวมเป็นแสง
สว่างอันไพบูรณ์.

เรามีจิตเบิกบานใจ เกิดโสมนัส ประนมกรอัญชลี
เกิดปีติ เป็นผู้นำความสุขในปัจจุบันมาให้แก่ชนเหล่านั้น.

เราทูลวิงวอนพระสัมพุทธเจ้า และถวายบังคมพระองค์
ผู้มีวัตรอันงาม ยังความปราโมทย์ให้เกิดแล้ว กลับเข้า
สูภพของตน.

ครั้นกลับเข้าสู่ภพแล้ว ยังระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประ-
เสริฐสุดอยู่ ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราได้เข้าถึงชั้นดุสิต.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ทองใด ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
ทรงพระนามว่าเนมิสมมต มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุวรรณูปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสุวรรณูปปิยเถรอปทาน

๑๑๕. อรรถกถาสุวรรณูปปิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุวรรณูปปิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วิปัสสิ
นาม ภควา ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสิ
ท่านได้เกิดเป็นภุมมัทธกะเทพบุตร ณ สถานที่แห่งหนึ่ง ได้ฟังธรรมของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล้ว มีจิตเลื่อมใสบูชาด้วยดอกไม้ ๔ ดอก
ดอกไม้เหล่านั้น ได้กลายเป็นพาดานทองคำปกคลุมบนอากาศ รัศมี
แห่งทองคำ กับรัศมีแห่งพระศรีระของพระพุทธเจ้า ได้รวมเป็นอัน
เดียวกันแล้ว กลายเป็นแสงสว่างอย่างมหาศาล. เทพบุตรนั้นมีความ
เลื่อมใสเป็นยิ่งนัก แม้ไปถึงภพที่อยู่ของตนแล้ว ก็ยังระลึกถึงอยู่เป็นนิตย์
ด้วยบุญกรรมนั้น เทพบุตรนั้นท่องเที่ยวไปในสุคติทั้งหลาย มีสวรรค์

ชั้นดุสิตเป็นต้นอยู่นั้นแหละ ได้เสวยทิพยสมบัติแล้ว มาในพุทธรูปบาท-
กาลนี้ ได้เกิดในเรือนที่มีสกุล พอได้บรรลุนิติภาวะแล้ว ฟังพระธรรม-
เทศนาของพระศาสดา ได้บวชถวายชีวิตในพระศาสนา ไม่นานนัก
ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส
เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติก่อน ในกาลก่อน จึงกล่าว
คำเป็นต้นว่า **วิปสุถิ นาม ภควา** ดังนี้ คำเริ่มต้นนั้นได้มีเนื้อความ
ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

บทว่า **ปาโมชฺช ชนยิตฺวาน** ความว่า ยังปีติอันมีกำลังให้เกิด
ขึ้นแล้ว คือ ให้เกิดความเป็นผู้มีใจเป็นของตน **คุณ** ในประโยคเป็นต้นว่า
ความปราโมทย์ ความรื่นเริง ความบันเทิง การยิ้ม การยิ้มแย้ม ความ
ปลื้มใจ ความยินดี ความเป็นผู้มีใจเป็นของตน. คำที่เหลือในที่ทุกแห่ง
มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาสวรรณปุပ္ผิยเถราปทาน

จิตกပ္พกเถราปทานที่ ๖ (๑๖๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดนตรีและดอกไม้

[๑๑๘] ข้าพระองค์เป็นรุกขเทวดา พร้อมด้วยอำมาตย์และบริวาร
อยู่ที่ไม้เกด เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิขี ผู้เป็น
เผ่าพันธุ์ของโลก ปรีนิพพานแล้ว.

ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ไปสู่พระจิตกาธาร
ประโคมดนตรี ณ ที่นั้น โปรยของหอมและดอกไม้บูชา.

ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ทำการบูชาที่พระจิต-
กาธาร ใหว่พระจิตกาธารแล้วกลับมาสู่ภพของตน.

ข้าพระองค์เข้าไปในภพแล้ว ยังระลึกถึงการบูชาพระ-
จิตกาธาร ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์เชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านระ ด้วยกรรมนั้น.

ข้าพระองค์ได้สวयสมบัติในเทวดาและมนุษย์แล้ว ละ
ความชนะและความแพ้แล้ว บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์บูชาพระจิตกาธารด้วย
ดอกไม้ใด ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็น
ผลแห่งการบูชาพระจิตกาธาร.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
มีพระนามชื่อว่าอุคคตะ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระจิตกပ္พชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบจิตกပ္พชกเถรอปทาน

๑๑๖. อรรถกถาจิตกပ္พชกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระจิตกပ္พชกเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า วสามิ
ราชายตเน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ เบื้องหน้าแต่ที่ได้เกิดแล้วในภพ จะสร้างสมแต่บุญอัน
เป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนาม
ว่า สิขิ ได้เกิดเป็นรุกขเทวดาอยู่ประจำไม้เกด ในระหว่างนั้น ได้ฟังธรรม
ร่วมกับพวกเทวดา เลื่อมใสแล้ว เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว
คนพร้อมทั้งบริวารช่วยกันถือของหอม เทียน ธูป ดอกไม้ และเกรี
เป็นต้น ไปยังสถานที่ประชุมเพลิงพระบรมศพของพระผู้มีพระภาคเจ้า
แล้ว บูชาด้วยเทียนเป็นต้นแล้ว ก็บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
ด้วยดนตรีและสังคีตนานาชนิด. ตั้งแต่นั้นมา ถึงตนเองจะกลับไปยังภพ
ของตนแล้วก็ตาม ยังคงระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าเหมือนเดิม คล้ายกับ
ว่ากำลังถวายบังคมอยู่เฉพาะพระพักตร์. ด้วยบุญนั้นนั้นแหละ เทพบุตร
นั้นมีจิตเลื่อมใส จุตจากต้นเกดไปเกิดยังภพมีภพสุติเป็นต้น เสวย
ทิพยสมบัติแล้ว ต่อแต่นั้น (ก็ได้มาเกิด) ในมนุษย์ เสวยมนุษย์สมบัติ
ในพุทธบูชาตกาลนี้ เขาได้มาเกิดในเรือนที่มีสกุล พอบรรลุนิติภาวะ

แล้ว มีจิตเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงบวชในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า วสामी ราชายตเน ดังนี้. บทว่า ราชายตเน ได้แก่ ที่อยู่ของพวกเทวดา ชื่อราชายตนะ. อีกอย่างหนึ่ง คำว่า ราชายตนะนั้น เป็นชื่อของต้นไม้. บทว่า ปรินิพพุเต ภควติ เชื่อมความว่า ในเวลาดับขันธปรินิพพานไม่มีอะไรเหลือโดยรอบ แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นเผ่าพันธุ์แห่งโลก พระนามว่า ลีจี ผู้ปรินิพพานแล้ว. บทว่า จิตกั อคมาสหิ วิเคราะห์ว่า ชื่อว่า จิตะ เพราะเป็นสถานที่ที่พวกคนก่อนทำให้เป็นกองด้วยไม้หอม มีไม้จันทน์ ไม้กฤษณา ไม้เทพทวารโไม้การบูร และไม้กระวาน เป็นต้น. จิตะนั้นแหละ เป็นจิตกะ. อธิบายว่า ข้าพเจ้าได้ไปยังที่ใกล้จิตกาธาร เพื่อบูชาจิตกาธารด้วยความเคารพในพระพุทธรเจ้า. เมื่อจะแสดงถึงหน้าที่ที่ตนไปกระทำในที่นั้น จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า ตูริยิ ตตุถ วาเทตฺวา ดังนี้. คำที่เหลือทั้งหมดนั้น บัณฑิตพอจะรู้ได้เองโดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาจิตกปุชกเถราปทาน

พุทธสัญญาเถราปทานที่ ๗ (๑๑๗)

ว่าด้วยผลแห่งประกาศพุทธานุภาพ

[๑๑๕] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้เลิศในโลก ทรงปลงพระชนมายุสังขารนั้น พื้นแผ่นดินและน้ำก็หวั่นไหว ฟ่ำก็คะนอง แม่น้ำของเรา ที่ตั้งสูงใหญ่และกว้างขวางอัน ประดับตกแต่ดีแล้ว ก็หวั่นไหว ในขณะที่พระพุทธรเจ้าทรง ปลงพระชนมายุ.

เมื่อภพหวั่นไหวแล้ว ความสะดุ้งกลัวก็เกิดขึ้นแก่เราว่า ความหวั่นไหวเกิดขึ้นเพื่ออะไรหนอ แสงสว่างอันไพบูรณ์ ได้มีแล้ว.

ท้าวเวสวัณมา ณ ที่นี้แล้ว ยังเทพบุตรให้หายความเศร้า โศกว่า สัตว์ไม่มีภัย ท่านทั้งหลายจงมีความตั้งใจเคารพ เลิด.

และกล่าวว่า โอ พระพุทธรเจ้า โอ พระธรรม โอ พวกเราถึงพร้อมด้วยสัตตคุณอันหนอ เมื่อพระพุทธรเจ้าอุบัติ แผ่นดินก็หวั่นไหวดังนี้ ครั้นประกาศพระพุทธานุภาพแล้ว ให้เทพบุตรบันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัป เราได้ทำกุศลแล้ว.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใดในกาลนั้น ด้วย สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกขิเลย นี่เป็นผลแห่งสัญญาใน พระพุทธรเจ้า.

ในกัปที่ ๑๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ประเสริฐ มีนามชื่อว่าสมิตะ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระพุทธรสังกฤณะได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพุทธรสังกฤณะราปทาน

๑๑๗. อรรคถาพุทธรสังกฤณะราปทาน

อปทานของท่านพระพุทธรสังกฤณะ อันมีคำเริ่มต้นว่า ยทา
วิปัสสี โลกคุโโค ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
วิปัสสี ท่านได้เกิดเป็นเทพบุตรอยู่ในภุมมัญญวิมานแห่งหนึ่ง. เวลานั้น
เป็นเวลาทีที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี ทรงปลงอายุสังขาร.
ครั้งนั้นหมื่นแห่งโลกธาตุทั้งสิ้น พร้อมทั้งสาครและภูเขาก็คเกิดการ
หวั่นไหวเลื่อนถัน. ในครั้งนั้น ถึงภพของเทพบุตรนั้นก็พลอยหวั่นไหว
ไปด้วย. ในขณะนั้น เทพบุตรองค์นั้นเกิดความสงสัยคิดว่า ปฐพีเกิด
ความหวั่นไหวเพราะอะไรหนอ ก็ทราบว่าพระพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขาร
จึงเกิดความเศร้าโศกโทมนัสเป็นการใหญ่. ครั้งนั้น ท้าวเวสวัณ
มหาราช จึงเสด็จมาปลอบใจเทพบุตรนั้นว่า อย่าคิดไปเลย. ด้วยบุญ

อันนั้น พอเทพบุตรนั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลก และมนุษยโลก มาในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนที่มีสกุล บรรณุนิติภาวะแล้ว จึงละเพศมาราชาสวชา ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนเองได้ เกิดความโสมนัส เมื่อประกาศถึงเรื่องราวที่ท่านเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ยथा วิปสุต โลกคุโธ** ดังนี้. บทว่า **อายุสังขาร-โมสุสขุชิ** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่าอายุ เพราะคุ้มครองรักษาสัตว์ทั้งหลายไว้รอบด้าน, **สังขารของอายุ** คือความเป็นกอง ชื่อว่าอายุสังขาร. ความว่า **สละ ละ วาง อายุสังขารนั้นเสียได้.** ในการปลงอายุสังขารนั้น. เชื่อมความว่า **แผ่นดินแสนจักรวาลทั้งสิ้น อันประกอบด้วยน้ำและประดับด้วยสาครแห่งน้ำ ได้หวั่นไหวแล้ว.**

บทว่า **โอดติ วิตุตติ มยุหิ** ความว่า ภพของข้าพเจ้าสูงใหญ่ กว้างขวาง สวยงาม วิจิตร สะอาด บริสุทธิเป็นยอด งดงามประดับด้วยรัตนะ ๗ ประการมากมาย ได้หวั่นไหวแล้ว คือหวั่นไหวไปทั่ว. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาพุทธสังยุตตะกเถราปทาน

มัคคสัญญูกถะรปทานที่ ๘ (๑๑๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบอกทางให้แก่พระสาวก

[๑๒๐] พระสาวกทั้งหลายของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ
เที่ยวไปในป่า เป็นผู้หลงทางเหมือนคนตาบอดที่เขวอยู่ในป่า
ใหญ่.

บุตรของพระมุนีเหล่านั้นผู้หลงทางอยู่ในป่าใหญ่ ระลึกถึง
พระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้เป็นนายกของโลก.

ข้าพระองค์ (เป็นเทพบุตร) ลงจากภพมาในสำนักของ
พระภิกษุ บอกทางให้แก่พระสาวกเหล่านี้ และได้ถวาย
โภชนาหาร.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมลัทธิ เชนฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ได้บรรลุพระอรหัตต์แต่อายุ
๗ ปีโดยกำเนิด.

ในกัปที่ ๕๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๒ ครั้ง
มีพระนามชื่อว่าสัจจุ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมัคคสัญญูกถะระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมัคคสัญญูกถะรปทาน

๑๑๘. อรรถกถามัคคสัญญกเถราปทาน

อปทานของท่านพระมัคคสัญญกเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรพุทธสฺส ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ. ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านเกิดเป็นเทพบุตรประจำอยู่หิมวันตประเทศ ไปป่าช้าทางแก่พวกพระสาวกผู้หลงทางกำลังค้นหาทางออก และให้พระสาวกทั้งหลายบริโภคน้ำ แล้วบอกทางให้. ด้วยบุญอันนั้น เทพบุตรนั้นจึงได้เสวยสวรรค์สมบัติ และมนุษย์สมบัติ ทุก ๆ ภพที่เกิดแล้วทั้งหมด ไม่เคยหลงมีสัญญาแม่นยำ. ต่อมาในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลพอบรรลุนิติภาวะแล้ว ไม่คิดใจในฆราวาส จึงบวช ไม่นานก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตน แล้วเกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรพุทธสฺส ดังนี้. บทว่า สาวกา วณจารีโน เชื่อมความว่า ชื่อว่า สาวก เพราะตั้งใจฟังคำสั่งสอนที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงโดยชอบคือด้วยความเอื้อเฟื้อ หรืออีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า สาวก เพราะตั้งใจฟังพระสัทธรรม โดยส่งญาณไปตามแนวพระธรรมเทศนาของ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 404

พระผู้มีพระภาคเจ้า โดยความว่า พระสาวกทั้งหลายผู้เที่ยวจาริกไปในป่า
หลงทางคล้ายกับคนตาบอดปราศจากดวงตา ฉะนั้น จึงได้แต่เที่ยวหา
ช่องทาง. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถามัคคสัญญูกเถราปทาน

ปัจจุบัฏฐานสัตตญญูเถราปทานที่ ๕ (๑๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการทำ ากกรรมที่ได้โดยยาก

[๑๒๑] ในลำดับกาล เมื่อพระสุตเจ้าพระนามว่าอถกทัสสี
เสตัจฉินพพาน ในกาลนั้น ข้าพระองค์เข้าถึงกำเนิดยักษ์และ
บรรลุดังยศ.

ข้าพระองค์คิดว่า ความได้ด้วยยาก แสงสว่างได้ด้วยยาก
การตั้งขึ้นยาก ได้มีแก่เราแล้วหนอ เมื่อโภคสมบัติของเรา
มีอยู่ พระสุตเจ้าผู้มีพระจักขุปรินิพพานเสียแล้ว ดังนี้.

พระสาวกนามว่าสาคระ รู้ความดำริของข้าพระองค์ ท่าน
ต้องการจะสอนข้าพระองค์ จึงมาในสำนักของข้าพระองค์
กล่าวว่า

จะโศกเศร้าทำไมหนอ อย่างกลัวเลย จงประพฤติธรรม
เถิดท่านผู้มีเมชาติ พระพุทธเจ้าทรงส่งเสริมวิทยาสมบัติของ
ชนทั้งปวงว่า

ผู้ใดฟังบูชาพระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ยังดำรง
พระชนม์อยู่ก็ดี ฟังบูชาพระธาตุแม่ประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด
ของพระพุทธเจ้า แม้นิพพานแล้วก็ดี.

เมื่อจิตอันเลื่อมใสของผู้นั้นเสมอกัน บุญก็มีผลมาก
เสมอกัน เพราะฉะนั้น ท่านจงทำสถูปบูชาพระธาตุของพระ-
ชินเจ้าเถิด.

ข้าพระองค์ได้ฟังวาจาของท่านสาคระแล้ว ได้ทำพุทธ-
สถูป ข้าพระองค์บำรุงพระสถูปอันอุดมของพระมุนีอยู่ ๕ ปี.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์ เชนฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์เสวยสมบัติแล้วได้บรรลु
อรหัต.

ในกัปที่ ๗๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง
มีพระนามว่ากุริปัญญา ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลามาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัจจุปฏิฐานสัตตญญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปัจจุปฏิฐานสัตตญญกเถรา

๑๑๕. อรรถถาปัจจุปฏิฐานสัตตญญกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปัจจุปฏิฐานสัตตญญกเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า
อตุตทสุสิมฺหิ สุตเต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า

อัทธทัสสี ท่านได้บังเกิดในกำเนิดยักษ์ เพราะความที่ไม่ได้เข้าเฝ้าในขณะ
พระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ภายหลังเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า
ปรินิพพานแล้ว เขาจึงได้รับความเศร้าโศกเป็นอย่างมาก. จริงอยู่ ใน
ครั้งนั้น อัครสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น มีนามว่า **สาวก**
เมื่อจะพร่ำสอนเขาจึงกล่าวว่า การบูชาพระสารีริกธาตุของพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า ย่อมมีผลมาก คล้ายกับทำการบูชาในขณะพระผู้มีพระภาคเจ้า
ยังทรงพระชนม์อยู่ อำนวยแห่งจิตที่เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อม
มีผลมากมาย จึงชักชวนเขาให้สร้างสถูปด้วยคำว่า ท่านจงสร้างสถูปเถิด.
ครั้นเขาได้บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล้ว จุตจากกำเนิดยักษ์
นั้นแล้ว ได้เสวยสวรรค์สมบัติในเทวโลก และจักรพรรดิสมบัติใน
มนุษยโลกแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่ง
หนึ่งในพระนครสาวัตถี บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวช
แล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนเองได้ เกิดความ
โสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน
จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อตุลทสุตฺติมฺหิ สุกเต** ดังนี้. ถ้อยคำนั้นทั้งหมด
ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. ส่วนในบทว่า **ยกุขโยนฺนิ อูปปชฺชฺ**
นี้ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า ยักษ์ เพราะเมื่อจะเที่ยวกินเพื่อนบ้านของตน
หรือสัตว์ทั้งหลายที่มาถึงเข้า ย่อมวิ่งไล่จับจับ. กำเนิด คือชาติของพวก
ยักษ์ ชื่อว่า กำเนิดยักษ์. อธิบายว่า เกิดในกำเนิดยักษ์.

บทว่า **ทุลฺลทฺธฺ วัต เม อาสิ** ความว่า ยศที่เราได้รับแล้ว
นับว่าเป็นยศที่ได้มาโดยยาก. เราได้รับความล้มเหลว เพราะไม่ได้ทำ

สักการะแด่พระศาสดาผู้เป็นพระพุทเจ้า. บทว่า **ทุปฺปภาตํ** ความว่า
ราตรีนั้นรุ่งสว่างได้โดยยาก, คือกระทำราตรีให้สว่างได้ยาก อธิบายว่า
เราทำปัญญาให้สว่างได้ยาก. บทว่า **ทฺรุญฺจิตํ** แปลว่า ขึ้นได้ยาก. อธิบายว่า
การขึ้นไปแห่งพระอาทิตย์ยาก หรือการลุกขึ้นทำความเพียร ของเราก็คือยาก
คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาปัจจุปัญฐานสังญญกเถราปทาน

ชาติปุชกเถราปทานที่ ๑๐ (๑๒๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาพระชาติ

[๑๒๒] เมื่อพระวิปัสสิโพธิสัตว์ประสูติจากพระครรภ์ แสงสว่าง
ได้มีอย่างไพบูรณ์ และพื้นแผ่นดิน พร้อมทั้งสมุทรสาครและ
ภูเขาก็ด้วนไหว.

อนึ่ง พวกหมอดูพยากรณ์ว่า พระพุทธเจ้าจักมีในโลก
เป็นผู้เลิศกว่าสรรพสัตว์ จักรือถอนหมุ่น (จากสังสารทุกข์).

เราได้ฟังคำของพวกหมอดูแล้ว ได้ทำการบูชาพระชาติ
ด้วยความดำริว่า การบูชาพระชาติเช่นนั้นไม่มี (อีก).

เรารวบรวมกุศลแล้ว ได้ยังจิตของตนให้เลื่อมใส ครั้น
เราทำการบูชาพระชาติแล้วทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ในกำเนิดนั้น ๆ เราย่อมล่วงสรรพสัตว์ นี่เป็นผลแห่งการบูชา
พระชาติ.

แม้หมทั้งหลายผู้เป็นไปตามอำนาจจิตของเราย่อมบำรุงเรา
เขาไม่อาจยั้งเราให้โกรธเคือง นี่เป็นผลการบูชาพระชาติ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำการบูชาใดในกาลนั้น
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลการบูชา
พระชาติ.

ในกัปที่ ๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๔ ครั้ง
เป็นจอมแห่งชน มีพระนามว่าสุปาริจริยะ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระชาติปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบชาติปุชกเถรอปทาน

๑๒๐. อรรถกถาชาติปุชกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระชาติปุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ชาย ตสุส
วิปสสิสสุ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสร้างแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสิ
ท่านได้เกิดในเรือนที่มีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ยินพวกหมอดูทำ นาย
ลักษณะของพระวิปัสสิโพธิสัตว์ว่า ได้ยินว่า กุมารนี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้า
เป็นผู้เลิศประเสริฐกว่าชาวโลกทั้งหมด จักขนสรรพสัตว์ออกจากสงสาร
แน่นอน ครั้นได้ยินแล้ว จึงได้ทำการบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์
นั้น เริ่มแต่ในเวลาที่ยังเป็นเด็ก ๆ คล้ายกับทำการบูชาแด่พระพุทธเจ้า
ฉะนั้น. ภายหลัง ครั้นทำการบูชาอย่างใหญ่ แม้ในพระพุทธเจ้าผู้ประสูติ
แล้ว ตลอดทั้ง ๓ คราว คือคราวเป็นเด็ก คราวเป็นพระราชกุมาร
และคราวที่ได้ครองราชสมบัติตามลำดับ พอจุติจากอภัพนั้น ได้บังเกิด

ในสวรรค์ชั้นดุสิตเป็นต้น เสวยทิพย์สุขแล้ว ภายหลังได้เกิดขึ้นมนุษย์ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเป็นต้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือน อันมีสกุล ในเวลาที่มีอายุได้ ๘๗ ปีนั้นแล ได้เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า บวชแล้วเจริญวิปัสสนาไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลอื่น ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ชายั ตสฺส วิปสฺสิสฺส** ดังนี้. ถ้อยคำนั้นทั้งหมด ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

ในบทว่า **เนमितฺตานํ สุนฺตีวณํ** นี้ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **เนमितฺตา** เพราะย่อมรู้นิमितเหตุการณํ ได้แก่เหตุที่จะได้รับความสุขและความทุกข์. อธิบายว่า ได้ยินคำทำนายของพวกหมอดูเหล่านั้นแล้ว. คำที่เหลือในที่ ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาชาติปุชกเถราปทาน

จบอรรถกถามหาปริวารวรรคที่ ๑๒

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปริวารเถราปทาน ๒. สุมังคลเถราปทาน ๓. สรณคม-
นียเถราปทาน ๔. เอกาสนียเถราปทาน ๕. สุวรรณูปปิยเถราปทาน
๖. จิตกปุชกเถราปทาน ๗. พุทธสังญูกเถราปทาน ๘. มัคคสังญูก-
เถราปทาน ๙. ปัจจุบันฐานเถราปทาน ๑๐. ชาติปุชกเถราปทาน.

บัณฑิตทั้งหลายกล่าวรวมคาถาไว้ ๕๐ คาถา ฉะนี้แล.

จบมหาปริวารวรรคที่ ๑๒

เสเรยวรรคที่ ๑๓

เสเรยยกเถราปทานที่ ๑ (๑๒๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกหงอนไก่

[๑๒๑] เราเป็นพราหมณ์ผู้เล่าเรียน ทรงจำนรรู้จบไตรเพท ยืนอยู่ที่โอกาสแจ้ง ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของโลก เสด็จเที่ยวอยู่ในป่า ดังราชสีห์ ไม่ทรงสะดุ้งกลัวดังพญาเสือโคร่ง ทรงแสวงหาคุณอันใหญ่หลวง ดังช้างมาตังคะ ชับมัน ๓ ครั้ง.

เราจึงหยิบเอาดอกหงอนไก่อยงขึ้นไป (บูชา) ในอากาศ ด้วยพุทธานุภาพ ดอกหงอนไก่ทั้งหลายแวดล้อมอยู่ โดยประการทั้งปวง.

พระสัพพัญญูมหาวิรเจ้าผู้นำของโลก ทรงอธิษฐานว่า จงเป็นหลังคาดอกไม้โดยรอบ ชนทั้งหลายได้บูชาพระนราสภ.

ในลำดับนั้น แผ่นดอกไม้นั้นมีขั้วข้างใน มีดอกข้างนอก เป็นพदानันท์ร่มอยู่ตลอด ๗ วันแล้วหายไปจากที่นั้น.

เราได้เห็นความอัศจรรย์อันไม่เคยมี นำขนพองสยองเกล้านั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธรูปเจ้าผู้เป็นนายกของโลก.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว ไม่ได้เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๑๕,๐๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๕ ครั้ง ทรง

พระนามเหมือนกันว่าวิลามาลา^๑ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเสเรยกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเสเรยกเถรอปทาน

เสเรยวรรคที่ ๑๓

๑๒๑. อรรถกถาเสเรยกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระเสเรยกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อชฺฌายโก
มนุสฺสโร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานใน
พื้นอัทธภาพอื่นที่แล้วมา ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี
ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็ได้ไปเรียน
ไตรเพท จนจบมนต์สำหรับพราหมณ์ทั้งสิ้นมีอิติहाสะเป็นต้น วันหนึ่ง
พร้อมด้วยบริวารไปยืนอยู่ในที่แจ้ง ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้า มีจิต
เลื่อมใส จึงถือดอกหงอนไก่โยนขึ้นบนอากาศบูชาแล้ว. ดอกไม้เหล่านั้น
ก็กลายเป็นพदानบนอากาศ ดำรงอยู่ได้ ๗ วัน แล้วภายหลังก็อันตรธาน
๑. ม. เป็น วิตมาลา.

หายไป เขาได้เห็นความอัศจรรย์เช่นนั้นแล้ว มีความเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง
ตายไปในขณะที่มีปีติและโสมนัสนั้นนั่นแหละ ได้ไปบังเกิดในสวรรค์
ชั้นดุสิตเป็นต้น ได้เสวยทิพย์สุขในสวรรค์ชั้นนั้นแล้ว ต่อจากนั้นได้มา
เกิดเป็นมนุษย์ เสวยความสุขในมนุษย์แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้
มาบังเกิดในเรือนอันมีสกุลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว ด้วยพลังแห่ง
วาสนาที่ได้สั่งสมมาในครั้งก่อน มีความเลื่อมใสแล้วในพระศาสดา จึง
ได้บวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงกุศลกรรมที่ตนเคยสั่งสมมาในครั้งก่อน
ได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมา
แล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อหุณายโก มนุสฺสโร** ดังนี้. ถ้อย
คำนั้นทั้งหมด ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

บทว่า **เสเรยยกั คเหตฺวาน** มีวิเคราะห์ว่า บุปผชาติที่มีหงอน
ชื่อว่า เสเรยยะ, เสเรยยะนั่นแหละเป็นเสเรยยกะ เชื่อมความว่า ถือเอา
ดอกหงอนไถ่นั้น, อธิบายว่า เขาเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า วาง
ดอกไม้มีดอกมะลิและดอกจำปาตามเป็นต้นเพื่อบูชา แต่เพราะไม่มีเวลา
จึงเก็บเอาแต่ดอกหงอนไถ่ที่พบในที่นั้นมาบูชา. คำที่เหลือในที่ทุกแห่ง
มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาเสเรยยกเถราปทาน

ปุပ္ผฏูปิยเถรอปทานที่ ๒ (๑๒๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยสตูปดอกไม้

[๑๒๔] มีภูเขาชื่อภูกระอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีพราหมณ์ผู้จบบนต้อยู่ในท่ามกลางภูเขานั้น.

ศิษย์ ๕,๐๐๐ คน แวดล้อมเรอยู่ทุกเมื่อ และเขาเหล่านั้นเป็นผู้ลุกขึ้นก่อน (นอนทีหลัง) แกล้วกล้าในมนต์ทั้งหลาย.

พราหมณ์ผู้จบบนต้อย ได้ฟังคำของพวกศิษย์ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก ขอท่านจงรู้เรื่องพระพุทธเจ้านั้น ว่ามีจริงหรือไม่ พระองค์มีอนุพยัญชนะ ๘๐ มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ.

พระชินวรมีพระรัศมีแผ่ไปข้างละวา ย่อมรุ่งโรจน์ดังพระอาทิตย์ ดังนี้ พราหมณ์ออกจากอาศรมแล้ว ถ้ามถึงทิศที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ว่า พระมหาวิโรเจ้าผู้นำของโลกประทับอยู่ ณ ประเทศใด.

เราเห็นประเทศนั้นแล้ว จักนมัสการพระชินเจ้า ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบ เรามีจิตเบิกบาน มีใจโสมนัส บูชาพระตถาคตนั้น.

มาเถิดศิษย์ทั้งหลาย เราจักไปเฝ้าพระตถาคต จักถวายบังคมพระยุคลบาทของพระศาสดาแล้ว จักฟังคำสั่งสอนของพระองค์.

เราออกจากอาศรมไปได้วันหนึ่งก็ได้ป่วยไข้ เป็นผู้ถูกความป่วยไข้เบียดเบียน จึงไปนอน ณ ที่สุดใกล้ต้นสาละ.

ประชุมศิษย์ทั้งปวงแล้ว ได้ถามเขาเหล่านั้นถึงพระตถาคต
ว่า พระคุณของพระโลกนาถผู้มีปัญญาเครื่องตรัสรู้อย่างยิ่ง
เป็นเช่นไร.

พวกศิษย์เหล่านั้นอันเราถามแล้ว พยากรณ์เหมือนบุคคล
ผู้เห็นแจ้ง แสดงพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐนั้นแก่เราดูจมีอยู่
ตรงหน้าโดยเคารพ.

เราฟังคำของศิษย์เหล่านั้นแล้ว ทำจิตของตนให้เลื่อมใส
บูชาพระสถูปด้วยดอกไม้แล้ว ทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

ศิษย์เหล่านั้นเผาศรีระของเราแล้ว ได้ไปในสำนักของ
พระพุทธรเจ้า ประนมอัญชลีถวายบังคมพระศาสดา.

เราเอาดอกไม้ทำสถูปแห่งพระสุคตผู้แสวงหาคุณอันใหญ่
หลวงแล้ว ไม่ได้เข้าถึงทุกติเลย ในแสนกัป.

ในกัปที่ ๔๐,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
กษัตริย์ ๑๖ ครั้ง มีพระนามชื่อว่าอัคริสมะ มีพละมาก.

ใน ๒ หมื่นกัปแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๘
ครั้ง เป็นใหญ่รณแผ่นดิน พระนามว่าฆฎาสนสมะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระบุปผอุปัชเระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบบุปผอุปัชเระอปทาน

๑๒๒. อรรถกถาปุพฺพญฺปิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระปุพฺพญฺปิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวันตสุต
อวิทุเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลไว้ในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้น จะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงพระนามว่า
วิปัสสี ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว ศึกษา
ศิลปะไว้ประจำตัวจนสำเร็จ แต่ก็มองไม่เห็นสาระในศิลปะนั้น ตนเอง
พร้อมกับศิษย์ ๕,๐๐๐ คน จึงพากันละบ้านเรือนร่วมเดินทางไปยังป่า
หิมพานต์ ทำอภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ ให้เกิดขึ้นแล้ว สร้างบรรณ-
ศาลาอยู่อาศัยใกล้ภูเขาชื่อกุกกุระ. ครั้งนั้นเขาได้ทราบข่าวว่า พระพุทธเจ้า
ทรงอุบัติขึ้นแล้ว มีความประสงค์จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมกับพวกศิษย์
แต่ถูกโรคภัยบางอย่างเบียดเบียน จึงเข้าไปยังบรรณศาลา ได้ทราบ
อานุภาพและลักษณะของพระพุทธเจ้าจากสำนักของศิษย์ แล้วมีใจเลื่อม-
ใส ให้พวกศิษย์นำเอาดอกไม้มีนนานาชนิดเช่น ดอกจำปา ดอกอโศก และ
ยอดหมากเมาเป็นต้นมาจากหิมวันตประเทศแล้ว ก่อสถูป บูชาพระสถูป
คล้ายบูชาพระพุทธเจ้าแล้ว เขากระทำกาละแล้ว ก็ได้เข้าถึงพรหมโลก.
ลำดับนั้น พวกศิษย์เหล่านั้น จึงพากันกระทำฌานกิจท่าน เสร็จงาน
แล้ว พากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูลเรื่องราวทั้งหมดให้ทรงทราบ.
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงตรวจดูด้วยพุทธจักขุ ก็ทรงทราบ
ชัดด้วยพระอนาคตังสญาณ. ในชาติต่อมา คือในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขา

ได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลในกรุงสาวัตถี พอบรรลุนิติภาวะแล้ว ด้วยพลังแห่งวาสนาที่ตนได้สั่งสมมาในกาลก่อน จึงมีความเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ต่อมาท่านระลึกถึงกุศลกรรมของตนในชาติก่อนได้ มีความโสมนัสเมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **หิมวัตตสุตฺตาวิชฺฐเร** ดังนี้. ถ้อยคำนั้นทั้งหมดข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กุกฺกุโร นาม ปพฺพโต** ความว่า ยอดแห่งภูเขาที่เรียกกันว่า กุกกุรบรรพต เพราะตั้งตระหง่านมีลักษณะคล้ายกับสุนัข. อธิบายว่า สร้างบรรณศาลาอยู่ร่วมกับดาบส ๕,๐๐๐ คน ใกล้ ๆ กับภูเขาภูคนั้น. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งจะว่าโดยเนื้อความแล้ว มีเนื้อความง่าย ๆ ทั้งนี้.

จบอรรถกถาปคฺคปิยเถราปทาน

ปายาสทายกเถราปทานที่ ๓ (๑๒๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวปายาสใส่ถาดสำริด

[๑๒๕] เราต้องการบวงสรวงบูชาญู จึงคดข้าวปายาสใส่ในถาด
สำริดด้วยมือของตน แล้วไปสู่ป่าจิว ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า
มีพระฉวีวรรณดังทองคำ มีพระลักษณะประเสริฐ ๓๒ ประการ
แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จออกจากป่าใหญ่!

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเชษฐบุรุษของโลกประเสริฐ
กว่านระ เสด็จขึ้นเดินจงกรมในอากาศอันเป็นทางลม เรา
เห็นความอัศจรรย์อันไม่เคยเป็นชนลูกชู้ชั้นนั้นแล้ว วางถาด
สำริดลง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี.

ทูลว่า ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์เป็นพระสัพพัญญู
พุทธเจ้าในโลก พร้อมทั้งเทวโลกและมนุษย์โลก ของจงทรง
อนุเคราะห์รับข้าวปายาสของข้าพระองค์เถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้าสัพพัญญูผู้นำของโลก เป็นศาสดา
ผู้ยอดเยี่ยมในโลก ทรงทราบความคิดริของเราแล้ว ทรงรับ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายข้าว
ปายาส.

ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่าพุทธโธ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปายาสทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปายาสทายกเถราปทาน

๑๒๓. อรรถกถापายาสทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปายาสทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า สุวณฺณ-
วณฺโณ สมฺพุทฺโธ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี
ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุลแห่งหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติ บรรลุนิติ-
ภาวะแล้ว อยู่ครอบครองเรือน ก็สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เช่น ช้าง ม้า
เงิน ัญญาชาติ และรัตนะ ๗ ประการเป็นต้น ถึงพร้อมด้วยศรัทธาเชื่อ
กรรมและผลแห่งกรรม สั่งให้คนใช้ทำถาดทองคำประมาณ ๑,๐๐๐ ถาด
แล้วให้เขาบรรจุนมสดและข้าวปายาสจนเต็มในถาด ๑,๐๐๐ ถาดนั้น แล้ว
ให้ถือถาดทั้งหมดนั้นไปยังป่าไม้จิว. สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง

พระนามว่า **วิปัสสี** ทรงเปล่งพระรัศมีมีพรรณ ๖ ประการ เนิรมิตที่จิ่ง
กรมในอากาศ เสด็จจิ่งกรมอยู่. ฝ่ายเศรษฐีนั้นได้มองเห็นความอัศจรรย์
นั้นแล้วเลื่อมใสยิ่งนัก จึงวางถาดทั้งหมดลงถวายบังคมแล้ว กราบทูล
เพื่อให้ทรงรับ. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอาศัยความอนุเคราะห์
รับแล้ว ก็แลครั้นทรงรับแล้ว เพื่อจะให้เศรษฐีนั้นเกิดความโสมนัส
พระองค์พร้อมไปกับภิกษุสงฆ์ประมาณ ๑,๐๐๐ รูป จึงได้เสวย ภิกษุ
หลายพันรูปฉันอาหารนั้นไม่เหลือเลย ด้วยบุญนั้น เศรษฐีนั้นจึงได้ท่องเที่ยว
เข้าไปในสุคติภพทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนอันมี
สกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระ-
อรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านพิจารณาถึงกุศลกรรมของตน ระลึกถึงกุศลนั้น
ได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมา
แล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุวรรณฉนวนโณ สมุพพุโ** ดังนี้.
ถ้อยคำนั้นทั้งหมด ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. บทว่า **จุงกัม**
สุสมารุพพุโ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า จังกมะ เพราะเปล่งรัศมีการทำการ
อย่างเท่า ก้าวไปคือเดินไป, อธิบายว่า ประเทศแห่งแผ่นดินเป็นที่รองรับ
อย่างเท่าก้าวไป ชื่อว่า การจงกรม เชื่อมความว่า การจงกรมนั้น เป็น
ศัพท์รู้ได้ง่าย. บทว่า **อมุพเพ อนิลายเน** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **วระ**
เพราะเป็นเครื่องป้องกันปกปิด ชื่อว่า **อัมพระ** เพราะไม่มีเครื่องป้องกัน
ปกปิด, อธิบายว่า อากาศคล้ายกับผ้าสีขาว. ชื่อว่า **อนิละ** เพราะไม่มี
ที่แอบซ่อน ป้องกัน, ชื่อว่า **อายนะ** เพราะมีฤทธิ์เป็นเครื่องไปได้

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 422

รอบด้าน, อนิละด้วย อายนะนั่นด้วย รวมเรียกว่า อนิลายนะ อธิบายว่า
ทรงเนรมิตที่จงกรมในอากาศอันเป็นทางลมนั้น. คำที่เหลือในที่ทุกแห่ง
มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาปิยาสทายกเถราปทาน

คันโธทกียเถราปทานที่ ๔ (๑๒๔)

ว่าด้วยผลแห่งการประพรมน้ำหอม

[๑๒๖] เรานั่งอยู่ในปราสาทอันประเสริฐ ได้เห็นพระชินเจ้า
พระนามว่า วิปัสสี งามดังไม้รอกฟ้า ผู้กำจัดความมืด ผู้เป็น
สัตัพัญญู เป็นผู้นำอันอุดม.

พระองค์ผู้นำของโลก เสด็จดำเนินในที่ไม้ไกลปราสาท
รัศมีของพระองค์สว่างไสว ในเมื่อพระอาทิตย์อัสดงคตแล้ว.

เราประคองน้ำหอม ประพรม (บูชา) พระพุทธเจ้าผู้ประ-
เสริฐสุด ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ประพรมน้ำหอมใด ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่าสุคันธะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระคันโธทกียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคันโธทกียเถราปทาน

๑๒๔. อรรถกถาคันโธทกยเถราปทาน

อปทานของท่านพระคันโธทกยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **นิสชช ปาสาทเว** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **วิปัสสี** ท่านได้เกิดในตระกูลเศรษฐี บรรลุนิติภาวะแล้ว มีทรัพย์มากมาย มีโภคสมบัติมากมาย เสวยความสุขในโลกมนุษย์ คล้ายกับเสวยความสุขอันเป็นทิพย์ ฉะนั้น วันหนึ่งนั่งอยู่ในปราสาทอันประเสริฐ. ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จดำเนินไปตามถนน คล้ายกับเสด็จดำเนินไปบนภูเขาทองลูกใหญ่นั้น เขาได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสด็จดำเนินไปนั้นแล้ว มีใจเลื่อมใส เข้าไปถวายบังคมแล้ว ประคองน้ำหอมอย่างดี ประพรมบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยบุญนั้น เขาได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษยโลก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว ไม่คิดใจในทางฆราวาส ได้บวชในสำนักของพระศาสดา เรียนกัมมัฏฐาน เจริญวิปัสสนาไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงกุศลกรรมในครั้งก่อนของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **นิสชช ปาสาทเว** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปาสาท** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า ปราสาท เพราะให้ความเลื่อมใส คือความดีใจเกิดขึ้น คืออุบัติขึ้น, อธิบายว่า ทำความ

เลื่อมใสให้บังเกิดขึ้นแก่มวลชน ผู้เข้าไปเห็นความวิจิตรต่างๆ เช่น
มาลากรรม จิตรกรรม และสุวรรณกรรม เป็นต้น ในปราสาทนั้น.
ปราสาทด้วย ความประเสริฐ เพราะอรรถว่า อันบุคคลพึงปรารถนานั้น
ด้วย รวมเรียกว่า ปราสาทพระ, เชื่อมความว่า เรานั่งอยู่ในปราสาทอัน
ประเสริฐนั้น ได้เห็นพระชินวรพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี. คำที่เหลือ
ในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาคัน โททกยเถราปทาน

สัมมุขาถวิภเวรอปทานที่ ๕ (๑๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการชมเชยพระพุทธเจ้า

[๑๒๗] เมื่อพระวิปัสสิโพธิสัตว์ประสูติ เราได้พยากรณ์นิมิตว่า

จักยังหมู่ชนให้ดับทุกข์ จักเป็นพระพุทธเจ้าในโลก.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ หมั่นโลกชาต
ย่อมหวั่นไหว บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็น
ศาสดาผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ ได้มีแสงสว่าง
อันไพบุลย์ บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นศาสดา
ผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ แม่น้ำทั้งหลาย
ไม่ไหล บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นศาสดาผู้มี
พระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ ไฟในอเวจีนรก
ไม่ลุกโพลง บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นศาสดา
ผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ หมุ่นกไม่
ลัญจรูป บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นศาสดา
ผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ ลมย่อมไม่พัด
ฟุ้งไป บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นศาสดา
ผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ แก้วทุกชนิด
ส่องแสงโชติช่วง บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็น
ศาสดาผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดประสูติ ทรงย่างพระ-
บาทก้าวไป ก้าว บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็น
ศาสดาผู้มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรมอยู่.

พอพระสัมพุทธเจ้าประสูติแล้วเท่านั้น ก็ทรงเหลียวแลดู
ทิศทั้งปวง ทรงเปล่งอาสภิวาจา นี้เป็นธรรมดาของพระ-
พุทธเจ้าทั้งหลาย.

เรายังหมუნให้เกิดสังเวช ชมเชยพระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้นำของโลก ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว บ่ายหน้ากลับ
ไปทางทิศปรายจีน.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราชมเชยพระพุทธเจ้าใด ด้วยการ
ชมเชยนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการชมเชย.

ในกัปที่ ๕๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
สัมมุขาทวิกะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีผละมาก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนาม
ว่าปฐวีทุนทุทิ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีผละมาก.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม-
กษัตริย์มีนามว่าโอภาสะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
ผละมาก.

ในกัปที่ ๘๘ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
สริตเฉทนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

ในกัปที่ ๘๖ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
อัคคินิพพาปะนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

ในกัปที่ ๘๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
วาทสมะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

ในกัปที่ ๘๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
มีนามว่าคตปิ้งเฉทนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พระพลมาก.

ในกัปที่ ๘๓ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
รัตนปัชชะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
ปทวิกกมะนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

ในกัปที่ ๘๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
มีนามว่าวิโลกนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

ในกัปที่ ๘๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
คิริสาระ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัมมาสัมพุทธเจ้า

๑๒๕. อรรถกถาสัมมาสัมพุทธเจ้า

อุปมาของท่านพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันมีคำเริ่มต้นว่า ชายมานะ
วิปัสสิมฺหิ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสิ ท่านได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ ขณะที่มียายุได้เพียง ๗ ปีเท่านั้น ก็ได้ศึกษาศิลปะประจำตัวจนสำเร็จแล้ว ดำรงเพศอยู่ในทางฆราวาส เมื่อพระวิปัสสิโพธิสัตว์อุบัติขึ้นแล้ว ก็ลักษณะของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ จะมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไตรเพท เขาได้พยากรณ์ถึงลักษณะ และความเป็นพระพุทธเจ้าของพระวิปัสสิโพธิสัตว์ ผู้เป็นประมุขของพระราชา คือเป็นหัวหน้าคนว่า จะทำใจของหมู่คนให้ดับ (คือนิพพาน). และได้ประกาศด้วยคำชมเชยไว้มากมาย. ด้วยกุศลกรรมอันนั้น เขาจึงได้เสวยกามาวจรสมบัติ ๖ ชั้น และได้เสวยจักรพรรดิสมบัติในหมู่มนุษย์แล้ว ในพุทธูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว เกิดมีความศรัทธาจึงได้บวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์. ท่านได้ปรากฏชื่อว่า สัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้ ตามชื่อแห่งกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้.

ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ชายมานะ วิปสุตฺติมฺหิ ดังนี้. ในคานานั้นมีอธิบายว่า เมื่อพระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว คือประสูติจากพระครรภ์มารดา เราได้กล่าวพยากรณ์ตามเครื่องหมายที่ปรากฏ คือเหตุที่จะได้เป็นพระพุทธเจ้า, ความอัศจรรย์มากมายได้ปรากฏมีขึ้นแล้ว. คำที่เหลือบัณฑิตพอจะรู้ได้โดยง่ายตามลำดับแห่งเนื้อความตามที่ได้กล่าวแล.

จบอรรถกถาสัมมุขาทวิภคฺคาปทาน

กุสุมสนียเถรอปทานที่ ๖ (๑๒๖)

ว่าด้วยผลแห่งกาสรถวายอนิสแต่พระพุทธเจ้า

[๑๒๘] ในกาลนั้น เราเป็นพราหมณ์อยู่ในนครธัญญวดี รู้จบ ไตรเพท เป็นผู้เข้าใจทั่วบท เข้าใจไวยากรณ์ เป็นผู้ฉลาด ในตำราทำนายลักษณะ คัมภีร์อิติहाส และตำราทำนายนิมิต พร้อมทั้งคำภีร์สนิมณฑุและคัมภีร์เกฏฐะ บอกมนต์กะศิษย์ทั้งหลาย เรวางดอกอุบล ๕ กำไรเบื้องบน เราประสงค์จะ บวงสรวงบูชาในสมาคมบิดามารดา.

ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสีผู้ประเสริฐกว่านระ แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสวเสด็จมา.

เราปูลาดอาสนะแล้วลาดดอกอุบลนั้น แล้วนิมนต์พระมหามุนี นำมาสู่เรือนของตน.

อามิสอันรดที่เราเตรียมไว้ มีอยู่ในเรือนของตน เราเลื่อมใสได้ถวายอามิสนั้น แต่พระพุทธเจ้าด้วยมือทั้งสองของตน.

เราทราบเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยแล้ว ได้ถวายดอกอุบลกำหนึ่ง พระสัพพัญญูทรงอนุโชนาแล้ว บ่ายพระพักตร์กลับไปยังทิศอุดร.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายดอกไม้ในกาลนั้น ด้วยการถวายดอกไม้นั้น เราไม่รู้จักทุกขติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายดอกไม้.

ในกัปลำดับต่อแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชพระ-
นามว่า วรทัสสนะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกุสุมาสนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉั้ฉนี้.

จบกุสุมาสนียเถรอปทาน

๑๒๖. อรรถถากุสุมาสนียเถรอปทาน

เรื่องราวของท่านพระกุสุมาสนียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นคร ฌลุล-
วติยา ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
วิปัสสี ท่านได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว เป็นผู้มื
ทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก ไปเรียนไตรเพท จนจบศิลปศาสตร์ชั้นสูง
ของพราหมณ์ เป็นผู้ฉลาดในลัทธิของคนและของผู้อื่น มีความประสงค์
จะบวชามรดาบิคา จึงวางกำดอกบัว ๕ กำไว้ข้าง ๆ ตัว แล้วนั่งลง

ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **วิปัสสี** มีหมู่ภิกษุสงฆ์แวดล้อม กำลังเสด็จผ่านมา และได้พบเห็นกลุ่มแห่งพระพุทธรศมีสีเขียวและ เหลืองเป็นต้นพวยพุ่งออกมา เขามีใจเลื่อมใส จัดแจงปลูกอาสนะ เกลี่ยลาดดอกไม้เหล่านั้นบนอาสนะนั้น แล้วนิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้า ให้นั่งบนอาสนะนั้นแล้ว ถือเอาของควรเคี้ยวและควรบริโภคนั้นใน เรือนของตน ที่ตระเตรียมไว้เพื่อมารดา มาถวายให้พระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยบริวารจันทน์จันฉิมแล้ว. ในเวลาที่พระองค์ฉันเรียบร้อยแล้ว ยัง ได้ถวายดอกอุบลอีกกำมือหนึ่ง. ด้วยบุญวิธินั้น เรามีความโสมนัส ได้ตั้งความปรารถนาไว้แล้ว. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำอนุโมทนา แล้ว ก็เสด็จหลีกไป. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้เสวยสวรรค์สมบัติและ มนุษย์สมบัติจนครบทั้ง ๒ อย่าง. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ได้เกิดในตระกูล แห่งหนึ่งซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติในกรุงสาวัตถี บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็เจริญ รุ่งเรืองไปด้วยโภคสมบัติและยศศักดิ์ เพราะมองเห็นโทษในกามทั้งหลาย จึงละเพศมรवासบวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงกุศลกรรมที่ตนได้กระทำแล้วในกาล ก่อนได้ ด้วยบุพเพนิวาสญาณ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่อง ราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **นคเร ธณฺวตฺติยา** ดังนี้. คำว่า **ธณฺวตฺติยา** นั้น มีวิเคราะหว่า ชื่อว่า **ธณฺวตฺติ** เพราะเป็นที่เกิดแห่งตระกูลชัตติยมหาศาล พราหมณมหาศาล และคหปติ- มหาศาล มากมายหลายตระกูล ซึ่งล้วนแต่มีโชคมีบุญ, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **ธณฺวตฺติ** เพราะเป็นแหล่งแห่งรัตนะ ๗ ประการ มีมุกดาและแก้ว มณีเป็นต้น อันเป็นเครื่องอุปโภคบริโภคชั้นดี ๗ อย่าง, อีกอย่างหนึ่ง

ชื่อว่า รัญญวดี เพราะเป็นแหล่งที่เกิดแห่งวัดวาอารามเป็นต้น ซึ่งเป็น
สถานที่อยู่ของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระชีนาสพผู้มีบุญ
จำนวนมากมาย. ชื่อว่า นคร เพราะเป็นที่ปรารถนาต้องการของเหล่าชน
ผู้ต้องการเครื่องอุปโภคและเครื่องบริโภค อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า นคร
เพราะไม่ไปไหน, คือ สถานที่ประทับอยู่ของพระราชา พระยุพราช
และหมู่อำมาตย์เป็นต้น. ชื่อว่า นคร เพราะข้อมยี่ดครอบครองไว้, อธิบาย
ว่า สถานที่ที่กำหนดหมาย แวดล้อมกันเป็นเขตด้วยกำแพงเป็นต้น อัน
เป็นหมวดหมู่แห่งที่ประทับ (พระมหाराชวัง) ของพระราชาเป็นต้น
ชื่อว่า พระนคร. เชื่อมความว่า ในพระนครนั้น เราได้รับพยากรณ์
ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี ในกาลใด ในกาล
นั้น เราได้เป็นพราหมณ์อยู่ในพระนครรัญญวดีนั้นแล. คำที่เหลือในที่
ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาสุมานีเยราปทาน

ผลทายกเถรอปทานที่ ๗ (๑๒๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเมล็ดบัว

[๑๒๕] เรา (เป็นพราหมณ์) ผู้เล่าเรียน ทรงจำมนต์รู้จบไตรเพท อยู่ในอาศรมในที่ไม้ไผ่ไกลภูเขาหิมวันต์.

เครื่องบูชาไฟเมล็ดบัวขาวของเรามีอยู่ เราใส่ไว้ในห่อ แล้วห้อยไว้บนยอดไม้.

เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายเมล็ดบัวแต่พระ-
พุทธเจ้า พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดัง
ทองคำ สมควรรับเครื่องบูชา ทรงยังให้เกิดแก่เรา ทรง
นำสุขมาให้เราในปัจจุบัน ประทับอยู่ในอากาศได้ตรัส
คาถาพระนี้ว่า

เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายเมล็ดบัวแต่พระ-
พุทธเจ้า พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดัง
ทองคำ สมควรรับเครื่องบูชา ทรงยังปิติให้เกิดแก่เรา ทรง
นำสุขมาให้เราในปัจจุบัน ประทับยืนอยู่ในอากาศได้ตรัส
คาถาพระนี้ว่า

ด้วยการถวายเมล็ดบัวนี้ และด้วยการตั้งเจตนาไว้ ผู้นี้
จะไม่เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป.

ด้วยกุศลมูลนั้นนั่นแล เราได้ส่วยสมบัติแล้ว ละความ
ชนะและความแพ้ บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๗๐๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
มีนามว่าสูมังคะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบผลทายกเถรอปทาน

๑๒๗. อรรถกถาผลทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระผลทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อชฌายโก
มนุทธโร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ หลาย ๆ ภพที่ผ่านมาจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัย
แห่งพระนิพพานเป็นประจำเมื่อ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
พระนามว่าปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว
ศึกษาจบศิลปศาสตร์ของตนคือไตรเพท เป็นอาจารย์ของพวกพราหมณ์
จำนวนหลายพันคน (ต่อมา) มองไม่เห็นที่สุดแห่งศิลปะทั้งหลายของตน
และมองไม่เห็นสาระประโยชน์ในศิลปะนั้น จึงละเพศรเวทสาบวชเป็น
ฤาษี สร้างอาศรมอยู่ไม่ไกลจากหิมวันต์ประเทศนัก เลี้ยงชีวิตอยู่ร่วมกับ
พวกศิษย์. ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ
เสด็จไปภิกขาจารถึงยังประเทศถิ่นนั้น เพื่อจะทรงอนุเคราะห์เขา. คาบส

พอได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ก็มีจิตเลื่อมใส ได้ถวายเมล็ดบัวชนิด
อร่อย ที่เก็บไว้ในห่อเพื่อส่วนตัวแล้ว คล้องไว้ที่ปลายไม้ ถวายพร้อม
กับน้ำผึ้ง. พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยในขณะที่เขากำลังมองดูอยู่นั้นแล
เพื่อให้เขาเกิดความโสมนัสแล้ว ประทับยืนในอากาศ ตรัสแสดงอานิสงส์
แห่งผลทานแล้วก็เสด็จหลีกไป.

ด้วยบุญอันนั้น เขาท่องเที่ยวไปในเทวโลกแลมนุษยโลก ได้เสวย
สมบัติทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล
แห่งหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติ เพียงอายุได้ ๗ ปีเท่านั้นก็บรรลु
พระอรหัต ได้ระลึกถึงกุศลกรรมที่ตนเคยทำไว้ในปางก่อนได้ เกิดความ
โสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน
จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อชฎายโก มนุสฺสโร** ดังนี้. ฟังทราบวิเคราะห์
ในบทนั้นดังนี้ ชื่อว่า **อชฎายิ** เพราะข่อมศึกษา คือ ข่อมคิด, **อชฎายิ**
ก็คือ **อชฎายโก** แปลว่า ผู้ศึกษาเล่าเรียน. จริงอยู่ **อ** อักษรในบทว่า
อชฎายโก นี้ ข่อมเป็นไปในอรรถ ๑๐ ประการ ดังที่ท่านกล่าวไว้
อย่างนี้ว่า **อ** อักษรเป็นไปในอรรถปฏิเสฐ ในความเจริญ ในความเป็น
เช่นนั้น ฯลฯ ในความว่างเปล่า และในอรรถว่า เล็กน้อย. อธิบายว่า
อชฎายโก ก็คือ เป็นคนช่างคิด เพราะอรรถว่า ข่อมศึกษาเล่าเรียน
ข่อมคิดถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ ได้แก่ข่อมทำการสาธยาย ด้วยวิธีฟังและ
จำเป็นต้นของพวกเขา. ชื่อว่า **มนุสฺสโร** เพราะอรรถว่า ข่อมทรงจำ
ทบทวนรำยมนต์ทั้งหมดตามที่ศึกษาเล่าเรียนในสำนักของอาจารย์ได้จนขึ้น
ใจ. บทว่า **ติณฺณิ เวทาน ปารคฺค** ความว่า ญาณท่านก็เรียกอย่างนี้

เหมือนกัน, ที่เรียกว่า เวท เพราะฟังทราบ คือ ฟังตรัสรู้ได้ด้วยเวท,
คัมภีร์ทั้ง ๓ คือ อิรูปเวท ยสุรเวท สามเวท, ชื่อว่าปารุ เพราะบรรลุ
ถึงฝั่ง คือที่สุดยอดแห่งเวททั้ง ๓ เหล่านี้ . คำที่เหลือมีเนื้อความปรากฏ
ชัดแล้วทั้งหมดแล.

จบอรรถกถาผลทายกเถราปทาน

ญาณสัตตัญญุทธราปทานที่ ๘ (๑๒๘)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัตตัญญา

[๑๓๐] เราอยู่ในระหว่างภูเขาใกล้ภูเขาหิมวันต์ ได้เห็นกองทรายอันงามแล้ว ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ไม่มีอะไรเปรียบได้ในพระญาณ สงครามไม่มีแก่พระศาสดา พระศาสดาทรงรู้ทั่วถึงธรรมทั้งปวงแล้ว ทรงน้อมไป (หลุดพ้น) ด้วยญาณ.

ข้าแต่บุรุษอาชาไนย ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่อุดมบุรุษ ขอนอบน้อมแด่พระองค์ไม่มีใครเสมอด้วยพระญาณของพระองค์ พระญาณสูงสุดประมาณไม่ได้.

เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระญาณแล้ว บันเทิงอยู่ในสรวรรค์ตลอดกัป ในกัปทั้งหลายที่เหลือเราทำกุศลแล้ว.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้สัตตัญญาได้ในกาลนั้น เราไม่รู้จักทุกข์เลย. นี่เป็นผลแห่งสัตตัญญาในพระญาณ.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์หนึ่งมีนามว่าปุพฺพินปุพฺพียะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระญาณสังยุตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสังยุตเถรปทาน

๑๒๘. อรรถกถาญาณสังยุตเถรปทาน

อปทานของท่านพระญาณสังยุตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพฺพเต
หิมวฺนฺตฺมฺหิ ดังนี้.

แม้พระเถระแม้นี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพที่เกิดแล้ว จะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
วิปัสสี ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล พอเจริญวัยแล้ว ละเพศฆราวาส
ออกบวชเป็นคาสส สร้างบรรณศาลาอยู่ระหว่างภูเขาไม้ไผ่ภูเขาหิมวันต์
ทำอภิญา ๕ และสมาบัติ ๘ ให้บังเกิดขึ้นแล้ว วันหนึ่งมองเห็นกองทราย
อันบริสุทธิ์ขาวสะอาด จึงนึกชมเชยพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ก็บริสุทธิ์เช่นนี้ และนึกชมเชยพระญาณของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นว่า
พระญาณของพระพุทธเจ้าก็คงบริสุทธิ์เช่นนี้เหมือนกันแล.

ด้วยบุญอันนั้น คาสสนั้นได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
ได้เสวยสมบัติทั้งสองครบแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้มาเกิดในเรือน
อันมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรณสถานภาวะแล้ว ได้บวชในพระศาสนา ไม่นาน
นักก็ได้สำเร็จพระอรหัต ระลึกถึงบุญที่ได้กระทำไว้ในปางก่อนได้ เกิด
๑. บาติ เป็น ญาณสังยุตเถรปทาน.

ความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพุดิมาแล้วใน
กาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ปพฺพเต** **หิมฺวณฺตมฺหิ** ดังนี้. บทว่า
ปฺลินํ โสภณํ ทิสฺวา มีวิเคราะห์ว่า **ปฺลินะ** เพราะเป็นไปอยู่โดยอาการ
อย่างทราย คือโดยอาการที่บริสุทธิ์สะอาด คล้ายๆ กับว่ามีคนทำให้
บริบูรณ์แล้วฉะนั้น อธิบายว่า เราได้เห็นกองทรายอันงดงามแล้ว ได้
อนุสรณ์ถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่าย
แล้วทีเดียว.

จบอรรถกถาญาณสังยุตติกเถราปทาน

คัมภีร์ปุณณิหาราปทานที่ (๑๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ต่าง ๆ

[๑๓๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี มีพระฉวีวรรณดังทองคำ ผู้ควรแก่ทักษิณา แวดล้อมด้วยพระสาวกเป็นอันมาก เสด็จออกจากพระอาราม.

เราได้เห็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด หอาสวะมิได้ มีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้บูชาทางที่เสด็จดำเนิน.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นจอมสัตว์ผู้คงที่นั้น เรารำเริง มีจิตโสมนัส ถวายบังคมพระตถาคตอีก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้า ด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์ มีนามว่าวรุณะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฐัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคัมภีร์ปุณณิหาระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบคัมภีร์ปุณณิหาราปทาน

๑๒๕. อรรถกถาคันธปุณณิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระคันธปุณณิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า สุวณฺณ วณฺโณ สมฺพุทฺโธ ดังนี้

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญไว้ในหลายชาติที่ผ่านมาแล้ว ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าวิปัสสี ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยเครื่องอุปโภคและบริโภค ไม่บกพร่อง วันหนึ่ง ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าวิปัสสี พร้อมด้วยหมู่คณะแล้ว มีจิตเลื่อมใส น้อมบูชาด้วยดอกไม้ทั้งหลายอันมีข้าวตอกเป็นที่ห้า ด้วยจิตที่เลื่อมใสนั้นนั่นแล เขาดำรงอยู่จนตลอดอายุ ตายจากมนุษยโลกไปเกิดในเทวโลก ได้เสวยทิพยสมบัติแล้ว ในชาติต่อมาเกิดเป็นมนุษย์ เสวยสมบัติในมนุษย์ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญที่ได้บำเพ็ญมาในชาติก่อนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อนว่า ด้วยกุศลกรรมอันนี้ เราจึงได้ถึงพระนิพพานดังนี้ จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า สุวณฺณวณฺโณ สมฺพุทฺโธ ดังนี้ ถ้อยคำนั้นทั้งหมดมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะได้กล่าวเนื้อความไว้แล้วในหนหลังแล

จบอรรถกถาคันธปุณณิยเถรอปทาน

ปฐมปุชกเถราปทานที่ ๑๐ (๑๓๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว

[๑๓๒] ในที่ไม่ไกลจากภูเขามิวันต์ มีภูเขาชื่อโคตมะ ดาดาย

ด้วยต้นไม้ต่างชนิด เป็นที่อยู่ของหม่อมหาฤต (ยักษ์).

ในท่ามกลางภูเขานั้นมีอาศรมที่เราสร้างไว้ เราแวดล้อม
ด้วยพวกศิษย์ของตน อยู่ในอาศรมนั้น ได้สั่งศิษย์ทั้งหลาย
ว่า

คณะศิษย์ของเรา (เมื่อมาหาเรา) ขอจงนำเอาดอกบัวมา
ให้เรา เราจักทำพุทธบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้จอมสัตว์
ผู้คงที่.

ศิษย์เหล่านั้นรับคำที่เราสั่งอย่างนี้แล้ว นำเอาดอกบัวมา
ให้เรา เรากระทำเครื่องหมายอย่างนั้นบูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกาลนั้น เราประชุมศิษย์ทั้งหลายแล้ว พร่ำสอนด้วยดี
ว่า ท่านทั้งหลายอย่าประมาทนะ เพราะว่าความไม่ประมาท
นำสุขมาให้.

ครั้งเราพร่ำสอนบรรดาศิษย์ของตน ผู้อดทนต่อคำสอน
อย่างนี้แล้ว ประกอบตนในคุณ คือความไม่ประมาท ได้ทำ
กาละในกาลนั้น.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช

มีนามว่าชุตตมะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีผละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปทุมปุษกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปทุมปุษกเถรอปทาน

๑๓๐. อรรถกถापทุมปุษกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปทุมปุษกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวันตสุตต-
วิทุเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญบุญมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ กภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว สำเร็จการศึกษาในศิลปะของตน แต่มองไม่เห็นสาระประโยชน์ในศิลปะนั้น 'ไม่'ได้รับการแนะนำว่าสอน เพราะคำที่ตนเกิดมาก่อนแต่ที่พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น จึงละเพศมราวาส บวชเป็นฤๅษี สร้างอาศรมอาศัยบรรพตชื่อโคตมกะ ซึ่งไม่ไกลจากภูเขาหิมวันตนั้น ทำอภิัญญา ๕ และสมาบัติ ๘ ให้เกิดขึ้นแล้ว เป็นอยู่ด้วยความสุขในฉนวนนั้นแล. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ เป็นพระพุทธเจ้า ทรงรู้ชนสัตว์ทั้งหลายออกจากสังสาร ได้เสด็จไปยังหิมวันตประเทศเพื่ออนุเคราะห์เขา. คาบส

เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วมีจิตเลื่อมใส ให้ศิษย์ของตนทั้งหมดมาประชุมพร้อมกันแล้ว ก็ให้ศิษย์เหล่านั้นนำเอาดอกปทุมทั้งหลายมาบูชาแล้ว ด้วยบุญอันนั้น คาบสนั้นได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติจนครบทั้ง ๒ แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลในกรุงสาวัตถี มีศรัทธาเลื่อมใสได้บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพุดติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **หิมวตฺตสุตฺตาวีหุเร** ดังนี้. บทว่า **โคตโม นาม ปพฺพโต** ความว่า ภูเขาที่ได้ปรากฏ ชื่อว่า **โคตมะ** เพราะเป็นที่อยู่ของพวักขัณห์และเทวดาเป็นอันมาก และเพราะเป็นที่อยู่ของท่านโคตมะด้วยอำนาจแรงอธิษฐาน. ชื่อว่า **บรรพต** เพราะเป็นไปมั่นคง. บทว่า **นาครุกฺเขหิ สยฺจนฺโน** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **รุกขะ** เพราะงอกขึ้นตั้งอยู่, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **รุกขะ** เพราะแทงแผ่นดินงอกขึ้น. ต้นไม้ทั้งหลายเช่นต้นจำปา การบูร กากะทิง กฤษณา และต้นจันทน์เป็นต้น หลายชนิดหลายอย่าง รวมเรียกว่า **นानารุกฺขะ**, เชื่อมความว่า ภูเขาโคตมะนั้น คารดาชเคลื่อนกล่นไปด้วย ต้นไม้นานาชนิดเหล่านั้น. บทว่า **มหาภูตคณาลโย** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **ภูตตะ** เพราะมีขึ้นเกิดขึ้นอุบัติขึ้นและเจริญ, สัตว์เหล่านั้นมีมากด้วยเป็นภูตด้วย ดังนั้น จึงชื่อว่า **มหาภูตตะ**. คณะคือหมู่ของมหาภูตทั้งหลาย ชื่อว่า **มหาภูตคณะ**, ที่อยู่ที่อาศัยของหมู่มหาภูต ชื่อว่า **มหาภูตคณาลโย**.

บทว่า เอวมชฺฉิมฺหิ จ ตสฺสาติ ความว่า อาศรมที่พระคาบส
เนรมิต สร้างจนสำเร็จนั้นอยู่ในระหว่างท่ามกลางภูเขาโคตมะนั้น. คำที่
เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถापทุมปุชกเถราปทาน

จบอรรถกถาเสเรยวรรคที่ ๑๓

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เสเรยยกเถราปทาน ๒. ปุปผณฺปิยเถราปทาน ๓. ปายาสทายก-
เถราปทาน ๔. คันโททกียเถราปทาน ๕. สัมมุขาทวิกเถราปทาน
๖. กุสุมาสนียเถราปทาน ๗. ผลทายกเถราปทาน ๘. ฉฺยณสัณฺญกเถราปทาน
๙. คันธปุปผียเถราปทาน ๑๐. ปทุมปุชกเถราปทาน. บัณฑิตผู้เห็นแจ้ง
อรรถ รวมคาถาไว้ ๑๐๕ คาถา.

จบเสเรยวรรคที่ ๑๓

โศภิตวรรคที่ ๑๔

โศภิตเถราปทานที่ ๑ (๑๓๑)

ว่าด้วยผลแห่งการฟังอัสภิวาจา

[๑๓๑] พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เชษฐบุรุษของโลก

ประเสริฐกว่านระ ทรงแสดงอมตบทแก่หมู่ชนเป็นอันมาก.

เวลานั้น เราได้ฟังพระดำรัสอัสภิวาจาที่พระองค์เปล่ง
แล้ว ประนมกรอัญชลี เป็นผู้มึนใจเป็นอารมณ์เดียว (กล่าว)

สมุทฺรเลิศกว่าทะเลทั้งหลาย เขาสุเมรุประเสริฐ
กว่าเขาทั้งหลาย เป็นที่สังสมหิน ฉันทิ ชนเหล่าใด
ยอมเป็นไปตามอำนาจจิต ชนเหล่านั้นยอมไม่เข้าถึง
เสี้ยวแห่งพระพุทธานุภาพ ฉะนั้น.

พระพุทธรเจ้าทรงเป็นฤาษีประกอบด้วยพระกรุณา ทรงหยุด
การแสดงธรรม ประทับนั่งในท่ามกลางสงฆ์แล้ว ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดสรรเสริญพระญาณในพระพุทธรเจ้าผู้นำของโลก ผู้นั้น
จะต้องไม่ไปสู่ทุกคติตลอดแสนกัป.

ผู้นั้นจักเผากิเลสทั้งหลายได้แล้ว จักเป็นผู้มึนอารมณ์เดียว
มีจิตมั่นคง จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าโศภิตะ.

เราเผากิเลสได้แล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว วิชชา ๓
เราบรรลุแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

ในกัปที่ ๕๐,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

๗ ครั้ง ทรงพระนามว่าสมุคคตะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโสภิตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบโสภิตเถรอปทาน

อรรถกถาโสภิตวรรคที่ ๑๔

๑๓๑. อรรถกถาโสภิตเถรอปทาน

อปทานของท่านพระโสภิตเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตโตโร
นาม ชีโน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว
ดำรงเพศเป็นฆราวาส วันหนึ่ง เมื่อพระศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนา
เขามีใจเลื่อมใสด้วยความโสมนัส จึงชมเชยโดยประการต่าง ๆ ด้วยความ

โสมนัสนั้นนั่นแล. เขากระทำกาละแล้ว ได้บังเกิดในเทวโลก เสวย
ที่สุดิในเทวโลกนั้นแล้ว และได้มาเกิดในมนุษยโลก เสวยความสุขใน
มนุษยแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้มาบังเกิดในเรือนอันมีตระกูลในกรุง
สาวัตถี เขามีอายุได้เพียง ๗ ปีเท่านั้นก็บวช ไม่นานนักก็ได้เป็นพระ-
อรหันต์ มีอภิญญา ๖.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส
เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้ว ในกาลก่อน จึง
กล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตฺตโร นาม ชินฺ คังนี้. ถ้อยคำนั้นทั้งหมด
มีเนื้อความพอรู้ได้ง่ายทั้งสิ้น เพราะได้กล่าวเนื้อความไว้แล้วในหนหลัง
แล.

จบอรรถกถาโสภิตเถราปทาน

สุตฺตสนฺธราปทานที่ ๒ (๑๓๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกระเจด

[๑๓๔] ไม้กระเจดกำลังมีดอก มีอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกว้าง ข้าพระองค์
องค์แสวงหาต้นกระเจดนั้นอยู่ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้นำของโลก.

ในกาลนั้น ข้าพระองค์เห็นกระเจดมีดอกบาน จึงตัดที่ขั้ว
แล้วบูชาแต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของ
โลก.

ข้าแต่พระมหามุนีพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ พระองค์ทรงบรรลु
อมตบพอันไม่เคลื่อนด้วยพระญาณใด ข้าพระองค์บูชาพระ-
ณานั้น ข้าพระองค์ทำการบูชาพระญาณแล้ว ได้เห็น
ดอกกระเจด ข้าพระองค์เป็นผู้ได้สัตถุณานั้น นี่เป็นผลแห่ง
การบูชาพระญาณ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์บูชาพระพุทธญาณด้วย
ไม้ใด ด้วยการบูชานั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็น
ผลแห่งการบูชาพระญาณ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๒ ครั้ง
ทรงพระนามว่าพลุกคตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาบ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนี้แล.

ทราบว่า ท่านพระสุทัสสนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุทัสสนเถรอปทาน

๑๓๒. อรรถกถาสุทัสสนเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุทัสสนเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วิตุตตาย
นทีตีเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระชินวรพุทธ-
เจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญไว้ในทุก ๆ ภพนั้น ในกาลแห่งพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิขี ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล
เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ในเพศบราหฺมา (วันหนึ่ง) กำลังเดินหาต้นการะเกด
ที่มีดอกบาน ใกล้กับฝั่งแม่น้ำชื่อวิตุตตะ (แม่น้ำกว้าง) เผอิญได้พบ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สิขี ผู้สงคฺฆมเปรียบปานกองไฟที่กำลัง
ลุกโพลง ประทับนั่งใกล้ฝั่งแห่งแม่น้ำนั้น มีใจเลื่อมใส เต็มดอกการะเกด
พร้อมทั้งเข้ามาแล้ว เมื่อจะบูชาจึงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
พระองค์เป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้า ทรงมีอานุภาพมากถึงอย่างนี้ มีด้วย
พระญาณใด, ข้าพระองค์ขอบูชาซึ่งพระญาณนั้น. ลำดับนั้น พระผู้มี-
พระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาแล้ว ด้วยบุญอันนั้น เขาได้บังเกิด
ในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติทั้งสองจนครบถ้วนแล้ว ใน
พุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง เลื่อมใสใน
พระศาสดา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านระลึกถึงกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้ของตนแล้ว เกิดความโสมนัส
เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าว
คำเริ่มต้นว่า **วิตุตตาย นทีตีเร** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
วิตุตตาย มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **วิตุตตา** เพราะเป็นแม่น้ำที่แผ่ขยายกว้าง
ออกไป. ชื่อว่า **นที** เพราะเปล่งเสียง ส่งเสียงหลังไหลไปแล้ว. ชื่อว่า
ตีเร เพราะคนที่ข้ามแม่น้ำ ถึงที่นั่นก่อนแล้ว จึงจะชื่อว่าข้ามไปได้,
อธิบายว่า ไกลฝั่งแม่น้ำที่กว้างนั้น. บทว่า **เกตถิ ปุปฺพิตฺติ ทิสฺวา**
มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **เกต** เพราะมีหนามที่จะทิ่มแทงมือของผู้จะเด็ด
ทั้งหลาย โดยอาการอันน่าเกลียด, เชื่อมความว่า เห็นดอกการะเกดของ
ต้นการะเกดนั้นแล้ว จึงเด็ดไปทั้งขั้ว.

บทว่า **ลิจิโน โลกพนฺธุโน** มีวิเคราะห์ว่า ไฟท่านเรียกว่าลิจิ.
หมูร์คมีมีพรรณ ๖ ประการ ต่างชนิดมีสีเขียวและเหลืองเป็นต้นเช่นกับไฟ
เปล่งปลั่งโชติช่วง มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นคือพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ลิจิ**
พระองค์เป็นโลกพันธุ์ เพราะเป็นเผ่าพันธุ์เป็นญาติของชาวโลก คือของ
โลก ๓ ทั้งหมด. เชื่อมความว่า เราเด็ดดอกการะเกดพร้อมทั้งขั้วมานูชา
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของชาวโลกพระองค์นั้น
แล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบบรรณกถาสุทฺสสนเถราปทาน

จันทนปุชกเถราปทานที่ ๓ (๑๓๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยแก่นจันทน์หอม

[๑๓๕] เวลานั้น เราเป็นกนิทรอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา และเรามี
ดอกไม้เป็นภักษา เป็นผู้กินดอกไม้ ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า อัถถทัสสี เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่า
นรชน เสด็จเหาะไปบนยอดไม้ในป่า ดังพญาหงส์ในอัมพร
(เรากล่าวว่า)

ขอความนอบน้อมจงมี แต่พระองค์ผู้บุรุษอาชาไนย จิต
ของพระองค์บริสุทธิ์ดี พระองค์มีสีพระพักตร์ผ่องใส.

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระปัญญาดังแผ่นดิน มีเมธาดี
เสด็จลงจากอากาศ ทรงปูลาดผ้าสังฆาฏิแล้ว ประทับนั่งโดย
บัลลังก์ (ขัดสมาธิ).

เราถือเอาแก่นจันทน์หอมไปในสำนักพระชินเจ้า เรามี
จิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้บูชาแต่พระพุทธรเจ้า ถวายบังคม
พระสัมพุทธรเจ้าเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ ยังความ
ปราโมทย์ให้เกิดแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทางทิศอุดร.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วย
แก่นจันทน์ไค ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็น
ผลแห่งพุทธรบูชา.

ในกัปที่ ๑,๔๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
มีพระนามชื่อว่าโรหิณี มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่า ท่านพระจันทนปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจันทนปุชกเถรอปทาน

จบภาณวารที่ ๘

๑๓๓. อรรถกถาจันทนปุชกเถรอปทาน^๑

อปทานของท่านพระจันทนปุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า จันท-
ภาณวารทีตีเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **อตถทัสสี**
ท่านได้บังเกิดในกำเนิดกนิทร อยู่ใกล้แม่น้ำจันทภาคาในป่าหิมพานต์
มีดอกไม้เป็นภักษา เป็นผู้กินดอกไม้ ประดับด้วยดอกไม้มีไม้จันทน์และ
ไม้กฤษณาเป็นต้น เสวยความสุขนานัปการมีการเล่นในสวนและการเล่น
ในน้ำเป็นต้น สำเร็จชีวิตอยู่ได้ คล้ายภุมเทวดา เสวยความสุขอยู่ในป่า
หิมพานต์ฉะนั้น. ในกาลนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าอตถทัสสี
เพื่อจะทำการอนุเคราะห์แก่เธอ จึงเสด็จไปยังป่าหิมพานต์ ลงจากอากาศ
แล้ว ให้ภิกษุปูลาดผ้าสังฆาฏิประทับนั่งแล้ว. กนิทรนั้นได้พบพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้รุ่งโรจน์ประทับนั่งในที่นั้นแล้ว มีใจเลื่อมใส
๑. บาลีเป็น จันทนปุชกเถรอปทาน.

ได้บูชาด้วยดอกไม้จันทน์หอมแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำ
อนุโมทนาแก่เธอแล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เธอผู้มีจิตใจประกอบด้วยความโสมนัส ดำรงอยู่
จนตลอดอายุ จูติจากอดีตภพนั้น ได้บังเกิดในเทวโลก เสวยสมบัติ
ในกามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้น ไป ๆ มา ๆ เสร็จแล้วได้เสวยจักรพรรดิสมบัติ
รัชมบัติ และประเทศรัชมบัติ ในเมืองมนุษย์แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้
ได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูล บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็บวช ไม่นานนัก
ได้บรรลุพระอรหัต ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ
เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าว
คำเริ่มต้นว่า **จันทภากานทีตีเร** ดังนี้. ที่ชื่อว่า **จันตะ** ในคำนั้น หมายถึง
เกิดขึ้นแล้วคล้ายกับว่ารู้พระจันทร์ ใจ ความพอใจ อธิษาศัย, อธิบายว่า
ชื่อว่า **จันทภากา** เพราะเป็นเช่นกับส่วนแห่งพระจันทร์ เพราะที่ข้าง
ทั้งสองประกอบด้วยพื้นทรายสีขาวเกลี่ยลาด เช่นกับลาดด้วยพื้นแก้วมุกดา
มีน้ำใสสะอาดปราศจากมลทิน เหมือนมณฑลพระจันทร์. คือ ไกลฝั่ง
แม่น้ำจันทภากานัน. คำที่เหลือทั้งหมด มีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่าย เพราะ
ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

จบอรรถกถาจันตพุชฌนเถราปทาน

จบอรรถกถาภาณวารที่ ๘

ปุพพลทนิยเถราปทานที่ ๔ (๑๓๔)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกไม้เป็นหลังคา

[๑๓๖] (เราเป็น) พราหมณ์มีนามชื่อว่าสุนันทะ ผู้รู้จบมนต์
เป็นผู้เล่าเรียน เป็นผู้ควรรขอ ๒ ได้บูชาชัยชื่อวาชเปยยะ.

ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้
ทรงรู้แจ้งโลกผู้เลิศ เป็นพระราชาปกครองด้วยพระกรุณา ทรง
เอ็นดูหมู่ชน เสด็จจงกรมอยู่ในอากาศ.

พระสัพพัญญูพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก เสด็จจงกรม
แล้ว ทรงแผ่เมตตาไปในบรรดาสัตว์หาประมาณมิได้ ไม่มี
อุปธิ.

พราหมณ์ผู้รู้จบมนต์ เต็ดดอกไม้ที่ขี้แล้ว ประชุมศิษย์
ทั้งหมด ให้ศิษย์ช่วยกันโยนดอกไม้ขึ้นไปในอากาศ.

ในกาลนั้น หลังคาดอกไม้ได้มีตลอดทั่วพระนครไม่หายไป
(ลงมืออยู่) ตลอด ๗ วัน ด้วยพุทธานุภาพ.

ด้วยกุศลมูลนั้น พราหมณ์ผู้รู้จบมนต์ได้เสวยสมบัติแล้ว
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวง ข้ามโลก ๓ และตัดหนำได้แล้ว.

ในกัปที่ ๑,๑๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
กษัตริย์ ๓๕ ครั้ง มีพระนามเหมือนกันว่าอัมพรังสะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุปผทนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุปผทนิยเถรอปทาน

๑๓๔. อรรถกถापุปผทนิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระปุปผทนิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุนนุโท
นาม นามเน** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ หลายภพที่ผ่านมา จะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่ง
พระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ
ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ บรรลุนิติภาวะแล้ว สำเร็จการศึกษา
ในศิลปะประจำตัวแล้ว เป็นผู้มีโชคมาก มียศยิ่งใหญ่ ยินดียิ่งในการ
บริจาคทาน วันหนึ่ง ท่านสละมหาทานด้วยคิดว่า ขึ้นชื่อว่าพอกยาจก
เหล่านี้ในชมพูทวีปทั้งสิ้น อย่าได้วัตถุด้วยคิดว่า เราไม่ได้สิ่งของเลย.
ในคราวนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ ได้เสด็จไป
ทางอากาศพร้อมด้วยบริวาร. พราหมณ์เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์
นั้นแล้ว มีจิตเลื่อมใส ให้เรียกพวกศิษย์ของตนมาแล้ว ให้นำเอาดอกไม้
ทั้งหลายมาแล้ว โยนขึ้นบูชาในอากาศ. ดอกไม้เหล่านั้นได้ปกคลุมนคร
ทั้งสิ้น ตั้งอยู่ได้ตลอด ๗ วัน.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านได้เสวยความสุขในเทวโลกและในมนุษย-
โลกแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 459

มีศรัทธาบวชแล้ว พอจรดปลายมีดโกนเท่านั้นก็บรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุนนุโท นาม นามน** ดังนี้. ถ้อยคำที่เหลือทั้งหมดนั้น มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล.

จบอรรถกถาปุพพลทนิยเถราปทาน

รโหสฺสญฺญิกเถราปทานที่ ๕ (๑๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งสัญญาในการเลื่อมใส

[๑๓๗] ภูเขาชั้ววสะหมีอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ ที่เชิงเขา
วสะหมีนั้น มีอาศรมที่เราสร้างไว้ในกาลนั้น.

เราเป็นพราหมณ์บอกมนต์กะศิษย์ประมาณ ๓,๐๐๐ เรา
สั่งสอนศิษย์เหล่านั้นแล้วเข้าอยู่ (ในที่สงัด) ณ ที่สมควรส่วน
ข้างหนึ่ง.

พราหมณ์ผู้รู้จบมนต์ นั่งอยู่ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง
แล้ว ระลึกถึงพระญาณของพระพุทธเจ้าแล้วยังจิตให้เลื่อม-
ใสในพระญาณ ครั้นเรายังจิตให้เลื่อมใสในพระญาณแล้ว
นั่งคู้บัลลังก์อยู่บนสันถิตไปไม้ กระทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใดในกาลนั้น ด้วย
สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการได้สัญญา.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระ-
นามว่าสิริธระ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระรโหสฺสญฺญิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบรโหสฺสญฺญิกเถราปทาน

๑๓๕. อรรถถการโหสิญญกเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระรโหสิญญกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมว-**
ตสุตาวีหุเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ในภพนั้น ๆ ได้สั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลที่ว่างจากพระพุทธเจ้ากาลหนึ่ง เขาได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในมัชฌิมประเทศ เจริญวัยแล้ว สำเร็จการศึกษาในศิลปะของตนแล้ว มองไม่เห็นสาระในศิลปะนั้น อย่างดีก็เพียงยังต้องให้เต็มเท่านั้น มองเห็นแต่อกุศลมีโทษ มทะ และมานะเป็นต้น จึงละเพศฆราวาส เข้าป่าหิมพานต์บวชเป็นฤาษี มีคาบสหลายร้อยคนเป็นบริวาร สร้างอาศรมอยู่ใกล้ภูเขาสกะ อยู่ที่ภูเขามันวันต์เท่านั้น จนตลอด ๓,๐๐๐ ปี มีความคิดว่า เราเป็นอาจารย์ของพวกศิษย์มีประมาณเท่านี้ เป็นครูฐานะควรแก่ความเคารพ ควรแก่การกราบไหว้โดยชอบ แต่เสียใจว่า อาจารย์ของเราไม่มี จึงให้ประชุมพวกศิษย์ทั้งหมดนั้นแล้วประกาศความไม่มีการบรรลुพระนิพพาน เพราะความไม่มีพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ตนเองผู้เดียวนั่งในที่ลับอันสงัด กระทำความสำคัญว่าพระพุทธเจ้าไว้ในใจ คล้ายนั่งอยู่เบื้องพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าฉะนั้น เกิดความปีติมีพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ นั่งคู้บัลลังก์ในศาลากระทำกาลแล้ว ได้เกิดในพรหมโลก.

ในชาตินั้น ท่านอยู่ได้นานเพราะมีฉานเป็นประธาน ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูล มีความเบื่อหน่ายในกามทั้งหลาย พอมีอายุได้ ๗ ปีก็บวช พอปลายมิดโกนจรดที่ผมเท่านั้น ก็ได้บรรลु

๑. บาลีว่า รโหสิญญกเถราปทาน.

พระอรหันต์ เป็นผู้ได้อภิญญา ๖ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ด้วยปุพเพ-
นิวาสนญาณ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้
ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า หิมวนุตสุตาวิปุเร ดังนี้.
บทว่า วสโก นาม ปพฺพโต ความว่า ภูเขาที่ถึงการนับว่า วสกะ
เพราะสูงที่สุด เพราะประเสริฐที่สุดกว่าภูเขาที่เหลือทั้งหลาย เว้นภูเขา
หิมวันต์. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถารโหสัจจกถาปทาน

๖. จัมปกปุปผิยเถราปทานที่ ๖ (๑๓๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกจำปา

[๑๓๘] เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสภู ผู้
โชติช่วงดั่งดอกกรรณิการั ประทับนั่งอยู่ที่ระหว่างภูเขา ทรง
ยังทิศทั้งปวงให้สว่างดั่งดาวประกายพริ้ว.

มีมาณพ ๓ คนเป็นผู้ศึกษาดีในศิลปะของตน หาบสิ่งของ
เต็มหาบไปตั้งข้างหลังเรา เราผู้มีกระบะใส่ดอกจำปา ดอก
ไฉนหน้อ ถูดอกจำปาเหล่านั้นบูชา ในพระญาณของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าเวสสภู.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธญาณด้วยดอกไม้
ไฉน ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งการ
บูชาพระญาณ.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
วิหตภา ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจัมปกปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจัมปกปุปผิยเถราปทาน

๑๓๖. อรรถกถาจั้มปกปุเปียมยเถราปทาน

อปทานของท่านพระจั้มปกปุเปียมยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า กณิการิ ว โชตนุตฺตํ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ในทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเสมอมา ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าเวสสภู ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ เจริญวัยแล้ว สำเร็จการศึกษาศิลปะของตนแต่มองไม่เห็นสาระในศิลปะนั้น จึงละเพศฆราวาส บวชเป็นฤาษีในระหว่างป่า นำเอาดอกจำปาที่พวกศิษย์นำมาแล้ว บูชาเฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสภู. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาแล้ว. ด้วยกุศลกรรมนั้นนั่นแล เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติทั้งสองครบถ้วนแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูล บรรลุนิติภาวะแล้ว มีความเบื่อหน่ายในเพศฆราวาส เพราะกำลังแห่งวาสนาที่ตนได้อบรมมาในกาลก่อน จึงได้บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุญกรรมในครั้งก่อนของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้ว ในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า กณิการิ ว โชตนุตฺตํ ดังนี้ บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กณิการิ ความว่า ชื่อว่า กณิการิ เพราะในเวลาที่ยบเหลืองทั้งหมดร่วงหล่นลงแล้ว ก็ออกดอก เป็นต้นไม้ชนิดเดียวกับต้นกณิการิ คือ เพราะเก็บเอาแต่ดอกที่ตูม ซึ่งมีปกติอาการคล้ายดอกกณิการิ, บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นท่านกล่าวไว้ว่ากณิการิ เพราะทำการลบ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 465

ณ อักษรตัวหน้าเสียดัวหนึ่ง โดยนัยแห่งนิรุติปกรณ์แล้วควรจะกล่าวว่
กัณณิการิ. อธิบายว่า เราได้พบเห็นพระพุทธรเจ้าผู้รุ่งเรือง คล้ายต้น
ดอกกัณณิการิที่บ้านแล้วนั้นจะนั้น. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาจัมปคปุปคิยเถราปทาน

อรรถกถาอรรถสันทัตตสเถราปทานที่ ๗ (๑๓๗)

ว่าด้วยผลแห่งการชมเชยพระพุทธเจ้า ๓ คาถา

[๑๓๕] เรานั่งอยู่ในโรงอันกว้างใหญ่ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่าปทุมุตตระ ผู้เป็นนายกของโลก ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว
ผู้บรรลุปุพพกรรม แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์.

ภิกษุสงฆ์ประมาณ ๑ แสน ผู้บรรลุวิชา ๓ ได้อภิญญา ๖
มีฤทธิ์มาก แวดล้อมพระสัมพุทธเจ้า ใครเห็นแล้วจะไม่
เลื่อมใสเล่า.

ในมนุษย์โลกพร้อมทั้งเทวโลกไม่มีอะไรเปรียบ ในพระ-
ญาณของพระสัมพุทธเจ้าองค์ใด ใครได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า
พระองค์นั้นผู้มีพระญาณไม่สิ้นสุดแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า.

ชนทั้งหลายไม่อาจให้พระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งทรงแสดง
พระธรรมกาย และความเป็นหน่อเนื้อแห่งรัตนะทั้งสิ้นให้
กำริบได้ ใครได้เห็นแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า.

พราหมณ์นารทะนั้นชมเชยพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า
ปทุมุตตระผู้ไม่แพ้ด้วย ๓ คาถานี้แล้ว เดินไปข้างหน้า.

ด้วยจิตอันเลื่อมใส และด้วยการชมเชยพระพุทธเจ้านั้น
เราไม่ได้เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๓,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
กษัตริย์พระนามว่าสุमितตะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีผละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัครสันตัสสเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัครสันตัสสเถรอปทาน

๑๓๗. อรรถกถาอัครสันตัสสเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอัครสันตัสสเถระ อันมีคำเริ่มต้นว่า วิสา-
มาเพ อาสีโน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ หลายอภิปภพที่ผ่านมาจะสั่งสมแต่บุญไว้ ในกาลแห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในตระกูล
พราหมณ์ เจริญวัยแล้ว สำเร็จการศึกษาในศิลปะประจำตัวแล้ว แต่มอง
ไม่เห็นสาระในศิลปะนั้น จึงละเรียนไปยังหิมวันตประเทศ สร้างบรรณ-
ศาลาอยู่อาศัยในที่อันน่ารื่นรมย์ใจ. ในคราวนั้น เขาได้พบพระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตระผู้เสด็จมายังหิมวันตประเทศ เพื่อทรง
อนุเคราะห์หมู่สัตว์ (เขา) มีใจเลื่อมใส ใฝ่ประกอบพร้อมด้วยองค์ ๕
และทำการชมเชยด้วยถ้อยคำอันชมเชยมากมาย. ด้วยบุญอันนั้นเขาดำรง
ชีวิตอยู่ได้จนตลอดอายุ กระทำกาลละแล้ว (ตายแล้ว) ได้ไปเกิดยังพรหม-

โลก. ในชาติต่อมา คือ ในพุทธปรพาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในเรือนอัน
มีตระกูล บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา
ได้มีจิตศรัทธา บวชแล้วไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประ-
ภาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้น
ว่า วิสาธมาเพ อาสีโน ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วิสาธมาเพ
เชื่อมความว่า โรงอันไพศาล กว้าง แผ่กว้างใหญ่ เรียกว่า โรงอันกว้าง
ใหญ่ คือ เรานั่งอยู่ในโรงอันกว้างใหญ่ ได้พบเห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็น
นายกของชาวโลกแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายแล้วทีเดียว.

จบอรรถกถาอรรถสันทัสสกะราปทาน

เอกรังสนียเถราปทานที่ ๘ (๑๓๘)

ว่าด้วยผลแห่งการเลื่อมใสในการฟังธรรม

[๑๔๐] เราชื่อว่านารทะ แต่ชนทั้งหลายรู้จักเราว่าเกสวะ เรา
แสวงหากุศลและอกุศลอยู่ ได้ไปอยู่สำนักพระพุทธเจ้า.

พระมหามุนีพระนามว่าอัทธทัสสี ทรงมีจิตเมตตา ประ-
กอบด้วยกรุณา พระองค์ผู้มีจักขุ เมื่อทรงปลอบสัตว์ทั้งหลาย
ให้เบาใจ ทรงแสดงธรรมอยู่.

เรายังจิตของตนให้เลื่อมใส ประนมกรอัญชลีเหนือเศียร
เกล้าถวายบังคมพระศาสดาแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทางทิศ
ประจิม.

ในกัปที่ ๑,๓๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช เป็น
ใหญ่ในแผ่นดิน พระนามว่าอมิตตปนะ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาณะ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกรังสนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกรังสนียเถราปทาน

๑๓๘. อรรถกถาเอกปสาثنียเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระเอกปสาثنียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นารโท
อิติ เม นามิ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ในหลายชาติที่ผ่านมาจะสั่งสมแต่กุศลกรรมไว้ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **อัทธทัสสี** ท่านได้บังเกิดขึ้น
ตระกูลพราหมณ์ ปรากฏชื่อว่า **เกสวะ** บรรลุนิติภาวะแล้ว จึงละเพศ
ฆราวาสออกบวช วันหนึ่งได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา มีใจ
เลื่อมใส ประคองอัญชลี เกิดปีติโสมนัสอย่างเหลือล้นแล้วหลีกไป. เขา
ดำรงชีวิตอยู่จนตลอดอายุ จึงกระทำกาลละแล้ว เพราะความโสมนัส
นั้นนั่นแล จึงได้ไปเกิดในเทวโลก ได้เสวยทิพยสมบัติในเทวโลกนั้นแล้ว
ได้ไปบังเกิดในมนุษยโลก เสวยสมบัติในมนุษยโลกนั้นแล้ว ในพุทธรูป-
บาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูลแห่งหนึ่ง พอเจริญวัยแล้ว
เลื่อมใสในพระศาสดา ได้บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงกุศลกรรมที่สร้างไว้ของตนได้ เกิด
ความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤตินี้แล้วใน
กาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **นารโท อิติ เม นามิ** ดังนี้. บรรดา
บทเหล่านั้น บทว่า **นารโท** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า นารทะ เพราะ
ละออง ฐลิต มลทินของเขาไม่มี เพราะเขามีสระบริสุทธ์ด้วยอำนาจแห่ง
ชาติ จึงได้รับชื่อจากตระกูลว่า นารทะ เพราะทำการแปลง **ช** อักษร
๑. บาลีว่า เอกรังสนียเถราปทาน.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 471

เป็น ท อักษร. บทว่า เกสโว ความว่า ชนทั้งหลายผู้รู้ ย่อมรู้จักเราว่า
เกสวะ คือนารทเกสวะ เพราะเราได้เกิดมาในกิสวัจฉโคตร. คำที่เหลือ
ปรากฏชัดแล้วทั้งหมดแล.

จบอรรถกถาเอกปทานนियเถราปทาน

ศาลทายกเถรอปทานที่ ๕ (๑๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกรั้ง

[๑๔๑] เวลานั้น เราเป็นราชสีห์พญาเนื้อผู้มีสกุล เราแสวงหา
ห้วง (บ่อ) น้ำบนเขา ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นนายก
ของโลก.

จึงดำริว่า พระมหาวีรเจ้าพระองค์นี้ ย่อมยังมหาชน
ให้ดับได้ ถ้าเช่นนั้น เราพึงเข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้ประเสริฐ
ว่าทวดฯ ผู้อาจกว่านระเถิด.

เราจึงหักกิ่งรั้ง แล้วนำเอาดอกมาพร้อมด้วยกระอมน้ำ
(ใส่กระอมน้ำมา) เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ถวาย
ดอกรั้งอันงาม.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด
ด้วยการบูชานั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ดอกไม้.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
ทรงพระนามว่าวิโรจนะ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบฯ ท่านพระศาลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบศาลทายกเถรอปทาน

๑๓๕. อรรถกถาสาลทายกเถราปทานที่ ๑๐

อปทานของท่านพระสาลทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **มิกราชา ตทา อาสี** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้น จะสั่งสมแต่กุศลกรรมไว้เป็นประจำเสมอ แต่เพราะถูกกรรมบางอย่างตัดรอน จึงได้บังเกิดในกำเนิดราชสีห์อยู่ในป่าหิมวันต์มีราชสีห์หลายตัวเป็นบริวาร. ในคราวนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ลชชี** ได้เสด็จไปยังป่าหิมวันต์เพื่อทรงอนุเคราะห์แก่เขา ราชสีห์นั้น พอได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าไปหา ก็มีใจเลื่อมใส หักกิ่งไม้แล้ว เลือกเก็บเอาแต่ดอกสาละพร้อมทั้งดอกกรรณิการมาบูชาแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงกระทำอนุโมทนาแก่เขาแล้ว.

ด้วยบุญนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองเสร็จแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในเรือนมีตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้ว ได้บรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **มิกราชา ตทา อาสี** ดังนี้. พึงทราบวิเคราะห์ในคำว่า **มิกราชา** นั้นดังต่อไปนี้ ชื่อว่า **มิกะ** เพราะยอมไปสู่ความตาย. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **มิกะ** เพราะยอมค้นหา คือแสวงหาอาหาร, ราชสีห์แห่งมิกะทั้งหลาย ชื่อว่า **มิกราชา** แม้เมื่อราชสีห์แห่งสัตว์สี่เท้าทั้งสิ้นมีอยู่ แต่ท่านเรียกว่า **มิกราชา** ก็เพราะทำมิกะให้เป็นประธานเพื่อสะดวก

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 474

แก่กาลผูกคาถา. อธิบายว่า ในคราวที่เราได้เป็นมิกราชา ได้พบเห็น
พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้หักกิ่งไม้สาละพร้อมทั้งดอกไม้มานูชาแล้ว.
บทว่า สโกถึ ปุပ္พมาหริ ความว่าเราได้นำเอาดอกสาละพร้อมทั้งดอก
พรรณิการ์มานูชาแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสาลทายกเถราปทาน

ผลทายกเถราปทานที่ ๑๐ (๑๔๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะหาด

[๑๔๒] ในกาลนั้น เราเป็นพรานเที่ยวฆ่าสัตว์อื่นเป็นอย่างมาก
สำเร็จการนอนอยู่ที่เงื้อมเขา ไม่ไกลพระศาสดาพระนามว่าลิจฉิ.

เราได้เห็นพระพุทธรเจ้าอัครนายกของโลก ทั้งเวลาเย็น
เวลาเช้า ก็เราไม่มีไทยธรรมสำหรับถวายแด่พระศาสดาผู้
จอมสัตว์ ผู้คงที่.

เราได้อ้อเอาผลมะหาดไปสู่สำนักพระพุทธรเจ้า พระผู้มี-
พระภาคเจ้าเชษฐบุรุษของโลกผู้ประเสริฐกว่านระทรงรับ.

ต่อแต่นั้น เราได้อ้อเอาผลมะหาดไป ทูลถวายพระองค์
ผู้นำวิเศษ ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราได้ทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น
เอง.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลมะหาดใด ด้วยกรรม
นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
ทรงพระนามว่ามาลภิ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราทำได้เสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบผลทายกเถราปทาน

๑๔๐. อรรถถาปิยาลผลทายกเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระปิยาลผลทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปโรธโก
ตทา อาสี** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า **ลิจิ** ท่านได้บังเกิดในตระกูลนายพราน ชำเนื้อทั้งหลายที่ล้อมเขาแห่งหนึ่งในป่าหิมวันต์ เลี้ยงชีวิตอยู่ ในกาลนั้น เขาได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า **ลิจิ** เสด็จไปยังที่นั้นแล้ว มีใจเลื่อมใส นมัสการอยู่ทั้งเวลาเย็นและเวลาเช้า มองไม่เห็นโทษธรรมอะไร ๆ จึงได้เลือกเก็บผลไม้หวาน ๆ ไปถวาย พระผู้มีพระภาคเจ้าได้สวดยผลไม้เหล่านั้นแล้ว. นายพรานนั้น มีสรีระอันปิติมีพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์กระทบถูกต้องแล้ว ทาระหว่างมิได้ มีจิตอันงดเว้นแล้วจากบาปกรรม มีเหง้าไม้และผลไม้เป็นอาหาร ไม่นานนักก็ได้ทำกาละไปบังเกิดในเทวโลก.

เขาได้สวดยทิพยสมบัติในเทวโลกนั้นแล้ว ได้มาบังเกิดในมนุษย์โลก สวดยสมบัติอีกหลายอย่างในมนุษย์ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในตระกูลคฤหบดี บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส แต่ไม่มี ความยินดีในเพศฆราวาสนั้น จึงละเรือนออกบวชในสำนักของพระ- ศาสดา เจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต ระลึกถึงกรรม คือการถวายผลไม้ที่ตนบำเพ็ญไว้ได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึง เรื่องราวที่ตนเคยได้ประพุดติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า

๑. **บาลี** เป็น ผลทายกเถราปทาน.

ปรโรโก ตทา อาสี ดังนี้. ในคำนั้น เชื่อมความว่า ในคราวที่เราเป็นพรานเที่ยวฆ่าสัตว์อื่น ได้ถวายผลมะหาดแล้ว ทำจิตให้เลื่อมใส. บทว่า **ปรโรโก** ได้แก่ เป็นผู้ฆ่าสัตว์อื่น ก็เป็นผู้เบียดเบียน (สัตว์อื่น). ในเมื่อควรจะกล่าวว่า **ปรโรโก** แต่ท่านกล่าวว่า **ปรโรโก** เพราะทำการลบ ร อักษรตัวต้นเสีย. บทว่า **ปริจารี วินายก** ความว่า เราได้พิจารณา निมนต์ อารธนาพระศาสดาผู้บรรลुพระนิพพานนั้นด้วยคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงบริโภกผลไม้นี้เถิด. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียว.

จบอรรถกถาปิยาลผลทายกเถราปทาน

จบอรรถกถาโสภิตวรรคที่ ๑๔

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โสภิตเถราปทาน ๒. สุทัสสนเถราปทาน ๓. จันทนปุชกเถราปทาน ๔. ปุ่ผลทนิยเถราปทาน ๕. รโหสันทัสสกเถราปทาน ๖. จัมปกปุ่ฝิยเถราปทาน ๗. อัถถสันทัสสกเถราปทาน ๘. เอกรังสนิยเถราปทาน ๙. สาลทายกเถราปทาน ๑๐. ผลทายกเถราปทาน. บัณฑิตทั้งหลายรวมคาคาได้ ๗๒ คาคา ฉะนี้แล.

จบโสภิตวรรคที่ ๑๔

ฉัตตวรรคที่ ๑๕

อธิฉัตตยเถราปทานที่ ๑ (๑๔๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยฉัตร

[๑๔๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอตถทัสสี ผู้สูงสุด
กว่านระปรินิพพานแล้ว เราให้ช่างทำฉัตรเป็นชั้น ๆ บูชา
ไว้ที่พระสถูป.

ได้มานมัสการพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ตามกาล
อันสมควร (และ) ได้ทำหลังคาดอกไม้บูชา (ยกขึ้น) ไว้ที่
ฉัตร.

ใน ๑,๗๐๐ กัป เราได้สวयเทวรัชสมบัติ ไม่ไปสู่ความ
เป็นมनुษย์เลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระสถูป.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอธิฉัตตยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอธิฉัตตยเถราปทาน

อรรถกถาฉัตตวรรคที่ ๑๕

๑๕๑. อรรถกถาฉัตตติยเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระอฉัตตติยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปรินิพพุเต ภควติ** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้น จะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **อตถทัสสี** ท่านได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลแห่งหนึ่ง เพราะไม่ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าขณะยังทรงพระชนม์อยู่ ในกาลที่พระองค์ปรินิพพานแล้ว จึงคิดว่า โอ้เราเสื่อมแล้วหนอ แล้วทำการตกลงใจว่า เราจักทำชาติคือความเกิดของเราให้มีผล แล้วให้ช่างทำฉัตรซ้อนกันเป็นชั้น ๆ บูชาห้องบรรจुพระธาตุ อันเป็นพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ในกาลต่อมา ให้ช่างทำฉัตรดอกไม้ บูชาห้องพระธาตุนั้นนั้นแล. ด้วยบุญกรรมนั้นนั้นแล เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกรทั้งสองจนครบถ้วนแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลคฤหบดี บรรลุนิติภาวะแล้ว มีความเลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วเล่าเรียนกรรมฐาน พยายามอยู่ไม่นานนัก ก็ได้บรรลุพระอรหัต.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัส เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ท่านเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **๑. บาลี เป็น อฉัตตติยเถราปทาน.**

ปรีนิพพุเต ภควติ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า จตฺตาคิจฺจตุํ ความว่า ชื่อว่า ฉัตร เพราะย่อมปกปิด ป้องกันแดดเป็นต้นได้, ฉัตร ยิ่งกว่าฉัตร คือฉัตรที่ทำไว้บนฉัตร ชื่อว่า จตฺตาคิจฺจตุํ อธิบายว่า ฉัตรที่ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ. บทว่า ฐปฺมฺหิ อภิโรปยิ ความว่า ชื่อว่า ฐโป เพราะเขาก่อขึ้น คือทำให้เป็นกอง, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ฐโป เพราะ เขาก่อขึ้น คือ ตั้งขึ้นจนถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์โดยความมั่นคง, อธิบายว่า ฉัตรที่เราทำไว้บนสถูปแล้ว เราก่อขึ้นบูชาโดยพิเศษ ด้วยวิธีการซ้อนกันเป็นชั้น ๆ. บทว่า ปฺุปฺพจฺฉทนํ กตฺวาน ความว่า เราทำ เครื่องมุงด้วยดอกไม้หลาย ๆ ชนิดมีกลิ่นหอมอย่างดี ที่เข้มนานแล้ว ให้ เป็นพาดานเบื้องบนฉัตรแล้วบูชา. คำที่เหลือในที่ทุกแห่งมีเนื้อความง่าย ๆ ทั้งนั้นแล.

จบบรรณภาพอติฉัตตียเถราปทาน

ธัมมาโรปกเถราปทานที่ ๒ (๑๔๒)

ว่าด้วยผลแห่งการยกเสาชง

[๑๔๔] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าธัมมทัสสี ผู้ประเสริฐกว่า
นระนิพพานแล้ว เราได้ยกเสาชงขึ้นไว้ที่เจดีย์ แห่งพระ-
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ให้นายช่างสร้างบันไดสำหรับประชาชน จะได้ขึ้นสู่สถูป
อันประเสริฐ แล้วถือเอาดอกมะลิไปโปรยบูชาที่พระสถูป โธ
พระพุทธเจ้า โธ พระธรรม โธ ความถึงพร้อมแห่งพระ-
ศาสดาหนอ เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระ-
สถูป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑๐
ครั้ง ทรงพระนามว่า ฐปติยะ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระธัมมาโรปกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบธัมมาโรปกเถราปทาน

๑๔๒. อรรถกถาธัมมาโรปกเถราปทาน

อปทานของท่านพระธัมมาโรปกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนาถมุหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้น จะตั้งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ธรรมทัสสี ได้เกิดในเรือนอันมีสกุล มีศรัทธาเลื่อมใส เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้ปักเสายกธงไว้ที่ห้องพระบรมธาตุ (พระเจดีย์) ของพระผู้มีพระภาคเจ้า. ได้ร้อยดอกมะลิเป็นอันมาก ขึ้นไปบนบันไดแล้วบูชา.

เขาคำรงชีวิตอยู่จนตลอดอายุ ทำกาลแล้ว ได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลทั้งสองจนครบถ้วนแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลแห่งหนึ่ง ตั้งแต่เริ่มเป็นหนุ่มมา ก็เป็นผู้ควรแก่การบูชา มีศรัทธาเกี่ยวเนื่องกับพระศาสนา จึงได้บวชแล้ว ได้บรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนาถมุหิ ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นิพพุเต โลกนาถมุหิ ความว่า ก็เมื่อพระศาสดาผู้ทรงเป็นนาถะ ทรงเป็นประธาน ทรงเป็นที่พึ่งอาศัยของชาวโลกทั้งสิ้น ปรินิพพานแล้วด้วยขันธปรินิพพาน ล่วงลับดับไปมองไม่เห็น คล้ายกับแสงประทีปที่ดับไปแล้วฉะนั้น. บทว่า

ธมฺมทสฺสีนราสเถ มีรูปวิเคราะหว่า ชื่อว่า **ธมฺมทสฺสี** เพราะย่อมาได้ เห็นสังขธรรม ๔ ประการ (อริยสัจ ๔), อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **ธมฺมทสฺสี** เพราะมีปกติได้เห็น ได้เห็นประจักษ์แจ้งซึ่งโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ มีสติปัญญาเป็นต้น. ชื่อว่า **นราสโถ** เพราะอาจหาญ ประเสริฐสูงสุด กว่านรชนทั้งหลาย, **ธมฺมทสฺสีศัพท** ๑ **นราสภศัพท** ๑ รวมเป็น **ธมฺมทสฺสีนราสเถ** ในพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ธมฺมทสฺสี** ผู้ประเสริฐกว่านรชนพระองค์นั้น. บทว่า **อาโรเปตี ฐชฺ ฌมฺภ** ความว่า เราได้ปักเสาที่ห้องพระเจดีย์ ยกธงไว้ที่เสานั้น ผูกประดิษฐานไว้แล้ว. บทว่า **นิสฺเสถนี มาปยิตฺวาน** มีรูปวิเคราะหว่า ชนทั้งหลาย ย่อมไป ย่อมเดินไป ย่อมขึ้นไปอาศัยบนสิ่งนั้น เหตุฉนั้น สิ่งนั้นจึงชื่อว่า **บันได**. เชื่อมความว่า เราได้ให้ช่างสร้างบันไดสำหรับประชาชนจะได้ขึ้นไปยัง สถูปอันประเสริฐได้.

บทว่า **ชาติปุပ္ผิ คเหตุวาน** มีวิเคราะหว่า ชื่อว่า **ชาติสุมนะ** เพราะเมื่อดอกไม้เกิดขึ้นแล้ว ย่อมทำความดีใจให้แก่ชนทั้งหลาย, คือ ดอกมะลินั่นเอง ในเมื่อควรจะกล่าวว่า **ชาติสุมนปุप्ผะ** เพื่อสะดวกแก่ การผูกคาถา ท่านจึงกล่าวไว้ว่า **ชาติปุप्ผะ** เพราะลบสุมนะศัพทออกเสีย ความว่า เก็บดอกมะลินั้นร้อยแล้วยกขึ้นไว้บนสถูป, ครั้นยกขึ้นแล้วก็บูชา. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้เองแล.

จบอรรถกถาถัมภาโรปกเถราปทาน

เวทการกเถราปทานที่ ๓ (๑๔๓)

ว่าด้วยผลแห่งการกระทำที่บูชา

[๑๔๕] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าปิยทัสสี ผู้สูงสุดกว่าพระ
นิพพานแล้ว เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้กระทำที่บูชา
พระพุทธรเจ้าแวดล้อมด้วยแก้วมณีแล้ว ได้กระทำการฉลอง
อย่างมโหฬาร ครั้นทำการฉลองที่บูชาแล้ว เราได้ทำกาล-
กิริยา ณ ที่นั้น.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ในกำเนิดนั้น ๆ เทวดาทิ้งหลายย่อมทรงแก้วมณีไว้ในอากาศ
นี้เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๑,๖๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
๓๒ ครั้ง ทรงพระนามว่ามณีปภา มีพระพลามาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเวทการกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ-
ณะนี้แล.

จบเวทการกเถราปทาน

๑๔๓. อรรถกถาเวทการกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเวทการกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลก-
นาถมฺหิ ดังนี้.

พระเถระแม้นี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้น จะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่ง
พระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรง
พระนามว่า ปิยทัสสี ท่านได้บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ซึ่งมีความ
สมบูรณ์ด้วยสมบัติ บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงชีวิตอยู่ในเพศฆราวาส
เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว มีความเลื่อมใสในพระศาสดา จึงให้ช่าง
สร้างแก้วมณีแวดล้อมพระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ใส
แก้วมณี ๗ ประการจนเต็มแล้ว ทำการบูชาเป็นการใหญ่ ด้วยบุญกรรม
นั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษยโลก ในหลายแสนชาติ
ที่ผ่านมา เป็นผู้ควรแก่การบูชา มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก ได้
เสวยความสุขในโลกทั้งสองจนครบแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิด
ในเรือนอันมีสกุล อันสมบูรณ์ด้วยสมบัติ (ต่อมา) บวชแล้ว พยายาม
อยู่ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงกุศลที่ทำไว้ในกาลก่อนของตนได้ เกิดความ
โสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาล
ก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนาถมฺหิ ดังนี้. คำนั้น มี
เนื้อความดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. บทว่า ปิยทัสสินรุตฺตเม มี
วิเคราะห์ว่า การแสดงถึงความรัก คืออาการอันประกอบด้วยความโสมนัส

มีอยู่แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงพระนามว่า **ปิยทัสสี** อธิบายว่า พระองค์เป็นผู้ดีด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ อนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ และมณฑลแห่งรัศมีที่แผ่ออกข้างละวาประกอบกันทำให้เจริญขึ้น คือยอมยั้งดวงตาของมหาชนผู้เห็นอยู่ให้เกิดความเลื่อมใส ชื่อว่า **นรุตตมะ** เพราะสูงสุดกว่านรชนทั้งหลาย. **ปิยทัสสี** ศัพท์ ๑ **นรุตตมะ** นั้นศัพท์ ๑ รวมกันเป็น **ปิยทัสสินรุตตมะ**. เชื่อมความว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปิยทัสสี** ผู้สูงสุดกว่านรชนพระองค์นั้น ประทับแล้ว เราได้กระทำที่บูชาพระพุทธเจ้า แวดล้อมด้วยแก้วมณี ณ ที่ห้องบรรจุพระบรมธาตุ. ความว่า เราได้กระทำด้วยแวดล้อมแทนบูชาในที่สุด เพื่อรองรับดอกไม้. บทว่า **มณิหิปริวารเหตุวา** มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **มณิ** เพราะเปล่งปลั่ง โชติช่วงสว่างไสว. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **มณิ** เพราะบันดาลใจของชนทั้งหลาย ให้เต็มเปี่ยม ทำให้เกิดความศรัทธา เป็นไปทั่วถึง, อธิบายว่า เราได้นำมณีเป็นจำนวนมาก เช่นแก้วมณีสีแดง และแก้วไพฑูรย์เป็นต้น มาทำเป็นแวดล้อมแทนบูชาแล้ว จึงทำการบูชาอย่างสูงสุดใหญ่ยิ่ง. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเวทีกรรคเถราปทาน

สปริวาริยเถราปทานที่ ๔ (๑๔๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายไฟที่ไม้จันทน์

[๑๔๖] พระชินสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระเชษฐบุรุษของโลกผู้ประเสริฐกว่านระ รุ่งเรืองดังกองอักษิ ปรินิพพานแล้ว.

เมื่อพระมหาวีรเจ้านิพพานแล้ว ได้มีสถูปอันกว้างใหญ่
ชนทั้งหลายเอาสิ่งของอันจะพึงถวายเข้าไปตั้งไว้ที่สถูป ใน
ห้องพระธาตุอันประเสริฐสุด.

ในกาลนั้น เรามิจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ทำไฟที่
ไม้จันทน์อันหนึ่ง อันสมบุรณ์แก่สถูปและถวายรูปและของ
หอม.

ในภพที่เราเกิด คือ ในความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ เรา
ไม่เห็นความที่เราเป็นผู้ต่ำทรามเลย นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๑,๕๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง
ทรงพระนามว่าสมัตตะทุกครั้ง มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสปริวาริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสปริวาริยเถราปทาน

๑๔๔. อรรถกถาสปริวาริยเถราปทาน

อปทานของท่านพระสปริวาริยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม ชินฺห์ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ สังฆมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานตั้งหลายชาติเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรณุนิติภาวะแล้ว เป็นผู้มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก. ครั้งเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระปรินิพพานแล้ว มหาชนเก็บพระบรมธาตุของพระองค์ไว้แล้ว ช่วยกันสร้างพระเจดีย์ขนาดใหญ่ไว้บูชา ในเวลานั้น อุบาสกคนนี้ได้มีส่วนสร้างเรือนครอบพระเจดีย์ด้วยแก่นไม้จันทร์ไว้เป็นบนพระเจดีย์นั้นแล้ว ได้ทำการบูชาอย่างใหญ่ยิ่ง ด้วยบุญอันนั้นนั้นแหละ เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองจนครบถ้วน ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว สร้างแต่กุศลกรรม ต่อมาได้บวชในพระศาสนาด้วยความศรัทธา ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตโร นาม ชินฺห์ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โอมตฺตํ ความว่า เราไม่เห็น คือไม่รู้จักความเลวทรามต่ำช้า หรือว่าความเป็นผู้ถึงทุกข์เลย ได้แก่เราไม่เคยเห็นว่าเรต่ำช้าเลย. คำที่เหลือมีเนื้อความปรากฏชัดแจ้งแล้วทีเดียว.

จบอรรถกถาสปริวาริยเถราปทาน

อุมมาปุปผิยเถราปทานที่ ๕ (๑๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกผักตบ

[๑๔๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้ทรงถือ
กุลแก้วโลก สมควรรับเครื่องบูชา นิพพานแล้ว.

ได้มีการฉลองพระสถูปอย่างมโหฬาร เมื่อการฉลอง
พระสถูปแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้แสวง
หาคุณอันยิ่งใหญ่เป็นไปอยู่ เราเอาดอกผักตบไปบูชาที่พระ-
สถูป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราบูชาพระสถูปด้วยดอกไม้ได้
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
พระสถูปด้วยดอกไม้.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘๕ ครั้ง
ทรงพระนามเหมือนกันว่าโสมทเวะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาณะ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุมมาปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุมมาปุปผิยเถราปทาน

๑๔๕. อรรถถาอุมาปุเปยิเถราปทาน^๑

อปทานของท่านพระอุมาปุเปยิเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต
โลกมहित ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงนามว่า สิทธัตถะ
ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ในเทศมราวาส
เมื่อเขากำลังทำการฉลองเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นิพพานแล้วอยู่ ตน
เก็บเอาดอกผักตบสีแก้วมรกตมาบูชาแล้ว. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยว
ไปในเฉพาะสุดคติทั้งหลายเท่านั้น ได้เสวยทิพยสมบัติและมนุษย์สมบัติ
แล้ว ในทุกภพที่เกิดแล้วได้มีผิวพรรณสีเขียว สมบูรณ์ด้วยชาติ เพียบ
พร้อมด้วยสมบัติ. ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุลแห่ง
หนึ่งซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติ บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว
ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะ
ประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำ
เริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกมहित ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โลกม-
हित มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า โลกมहितะ เพราะอันชาวโลกทั้งหลายยกย่อง
บูชาแล้ว. เชื่อมความว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ
ผู้อันชาวโลกบูชาแล้วพระองค์นั้น ปรีนิพพานแล้ว. บทว่า อหุติโน
ปฏิคฺคเห มีวิเคราะห์ว่า เครื่องบูชาและสักการะท่านเรียกว่า อหุติโน,
๑. บาลีว่า อุมาปุเปยิเถราปทาน.

ชื่อว่า อาหุติณฺ์ ปฏิกุโห เพราะสมควรเพื่อจะรับเครื่องบูชา และสักการะ
ทั้งหลายเหล่านั้น. ศัพท์นี้ เป็นอตุตตสมาส, ความว่า เมื่อพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าผู้ควรเพื่อจะรับเครื่องบูชาและสักการะพระองค์นั้น ปรีนิพพาน
แล้ว. บทว่า อุมานุปลฺ์ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า อุมานุปลฺ์ เพราะเบ่งบาน
เปล่งปลั่งด้วยสีเขียวข้างบน. ความว่า เราได้เก็บเอาดอกผักตบนั้นมา
กระทำการบูชาที่พระเจดีย์. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุมานุปลฺ์ปิยเถราปทาน

อนุโลมทายกเถรอปทานที่ ๖ (๑๔๖)

ว่าด้วยผลแห่งการกระทำไฟที่ที่โพธิพฤกษ์

[๑๔๘] เราได้ทำไฟที่ที่โพธิพฤกษ์แห่งพระมุนีพระนามว่าอินม-
ทัสสี เราใส่ก้อนปูนขาวแล้ว ได้ทำกรรมด้วยมือตนเอง.

พระศาสดาพระนามว่าอินมทัสสี ผู้อุดมกว่านระ ทอด
พระเนตรเห็นกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น ประทับอยู่ในท่าม-
กลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า ด้วยกรรม คือ การ
ใส่ปูนขาวนี้ และด้วยการตั้งเจตนาไว้ ผู้นี้จะได้เสวยสมบัติ
แล้วจักทำที่สุดทุกขได้.

เราเป็นผู้มีสีหน้าผ่องใส มีอารมณ์เดียว มีจิตมั่นคง ทรงกาย
อันมีในที่สุดไว้ในพระศาสนาแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๑๐๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
พระนามว่าสัมปัสสนะ^๑ บริบูรณ์ ไม่บกพร่อง มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอนุโลมทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบอนุโลมทายกเถรอปทาน

๑๕๖. อรรถกถาอนุโลมทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระอนุโลมทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อโนม^๑ทสุสิมุนิโน** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **อโนมทสุสิ** ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เป็นผู้มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก ได้ให้ช่างทำวงกลมแทนบูชาที่ต้นโพธิ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น และให้ทำการโบกฉาบด้วยปูนขาว ให้ทำการเกลี่ยทรายจนเสมอแน่น คล้ายกับวิมานเงินฉะนั้น ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้ประสบแต่ความสุขในทุกภพที่เกิดแล้ว ได้เสวยความสุขในวิมานเงิน เรือนเงิน และปราสาทเงินจำนวนมาก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรณุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระศาสนา บวชแล้วเจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกได้ด้วยปุพเพนิวาสานุสสติญาณตามลำดับว่า เราได้ถึงคุณวิเศษนี้ได้เพราะทำกุศลอะไรไว้หนอ ดังนี้ แล้วรู้ถึงกุศลที่ตนกระทำไว้ในกาลก่อน เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกุศลมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อโนมทสุสิมุนิโน** ดังนี้. ในบทนั้นมีอรรถวิเคราะห์ว่า การเห็นที่ไม่ตำทราวมไม่ลามก คือเป็นสตรีระที่นำดูน่าชม มีแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงพระนามว่า **อโนมทสุสิ**, อธิบายว่า **๑. บาลีว่า อโนมทสุสิสุต มุนิโน.**

พระองค์เป็นผู้นำดวงดงม เพราะมีพระสรีระประกอบด้วยพระมหาปริส-
ลักษณะ ๓๒ ประการ พระอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ และมีพระรัศมี
แผ่ออกข้างละวารุ่งเรืองส่องสว่างไสวแล้ว. บทว่า สุธาย ปิณฺฑํ ทตฺวาน
ความว่า ให้ช่างทำแทนบูชาเป็นวงกลมที่เรือด้นโพธิ์แล้ว ทำการฉาบ
ทาปูนขาวที่เรือด้นโพธิ์ทั้งสิ้น. บทว่า ปาณิกมฺมํ อทาสหิ ความว่า
เราได้กระทำแผ่นกระดานอย่างมั่นคงด้วยมือของตน แล้วได้ใช้มือของ
ตนเองทำจนเกลี้ยงเกลา. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายเองทีเดียว.

จบอรรถกถาอนุโลมทาทกเถราปทาน

มัลลทายกเถราปทานที่ ๗ (๑๔๗)

ว่าด้วยผลแห่งการกระทำหนทาง

[๑๔๕] พระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุเสด็จขึ้นสู่ทำน้าแล้ว เสด็จ
ดำเนินไปสู่ป่า เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า
สิทธิทัตตะ มีพระลักษณะอันประเสริฐพระองค์นั้น.

จึงได้ถือเอาจอบและปั้งก็มาปราบหนทางให้ราบเรียบ เรา
ได้ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใส.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย.

ในกัปที่ ๕๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
ประชาชนพระองค์หนึ่ง มีพระนามว่าสุปปพุทธะ เป็นผู้
เป็นใหญ่กว่านระ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมัลลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมัลลทายกเถราปทาน

๑๔๗. อรรถกถามัคคทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระมัคคทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อุตฺตริตฺวาน นทิกํ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระชินวรพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญเพื่อจะบรรลुพระนิพพานไว้เป็นเวลาหลายภพ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิทธัตถะ ท่านได้เกิดในตระกูลที่ชาวโลกยกย่องนับถือ เจริญวัยแล้ว ก็คงยังอยู่ในฆราวาสวิสัย วันหนึ่ง เขาได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จข้ามแม่น้ำแห่งหนึ่งแล้ว จะเสด็จไปป่า มีความเลื่อมใสว่า เวลานี้ ควรที่เราจะปราบหนทางให้ราบเสมอเพื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ดังนี้แล้ว จึงถือจอบและปั้งก็มาทำหนทางที่พระผู้มีพระภาคเจ้าจะเสด็จผ่านมาให้ราบเรียบเสมอ เกลี่ยทรายลงแล้ว ก็ไปไหว้ที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ตั้งความปรารถนาไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยผลแห่งการที่ได้ปราบหนทางให้สวยงามนี้ ขอให้ข้าพระองค์จงได้เป็นผู้ควรแก่การบูชาในทุก ๆ ที่ที่ได้ไปเกิดแล้วเกิด อนึ่ง ขอให้ข้าพระองค์จงได้บรรลุพระนิพพานด้วยเถิด. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาด้วยพระคำรัสว่า เธอปรารถนาอย่างไร ของจงสำเร็จอย่างนั้นเถิด แล้วก็เสด็จหลีกไป.

ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลกทุก ๆ ภพได้เป็นผู้มีคนบูชาแล้ว. ก็ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่งซึ่งมีชื่อเสียง (ต่อมา) เลื่อมใสในพระศาสดา จึงได้บวชเจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต ทราบถึงบุญกรรมของตนได้โดยประจักษ์ชัด เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่

ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อตุตริตฺวาน**
นทิกิ ดังนี้. ในบทนั้นมีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **นทิกิ** เพราะเปล่งเสียง ส่ง
เสียงไป, นทิกินั้นแลเป็นนทิกา, อธิบายว่า ขึ้นคือข้ามแม่น้ำนั้น. บทว่า
กุกฺกาลปิฏกมทาย ความว่า แผ่นดินท่านเรียกว่า **กู** ชื่อว่า **กุกฺกาล**
เพราะเป็นไปในการทำลาย ถาก ฟัน ซึ่งแผ่นดินนั้น, หาบสำหรับหาบ
ดินฝุ่นและทรายเป็นต้น คือภาชนะที่ทำด้วยใบตาล หวายและเครือเถา
เป็นต้น ท่านเรียกว่า **ปิฏกะ**, จอบและปู้งกี ชื่อว่า จอบและปู้งกี ความว่า
ถือเอาจอบและภาชนะ (ปู้งกี) นั้นมาแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถามัคคทายกเถราปทาน

ผลทายกเถรอปทานที่ ๘ (๑๔๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแผ่นกระดาน

[๑๕๐] เราเป็นนายช่างทำยานอยู่ในเมือง เป็นผู้ศึกษาดีในกรรมของช่างไม้ เราได้ทำแผ่นกระดานด้วยไม้จันทน์ ถวายแด่พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

วิมานอันบุญกรรมนิรมิตดีแล้วด้วยทองคำนี้ ย่อมสว่างไสว ยานช้าง ยานม้า อันเป็นยานทิพย์ ปรากฏแก่เราปราสาทและวอ และแก้วอันประมาณมิได้ ย่อมบังเกิดแก่เราตามปรารถนา นี่เป็นผลแห่งการถวายแผ่นกระดาน.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายแผ่นกระดานใด ด้วยการถวายแผ่นกระดานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายแผ่นกระดาน.

ในกัปที่ ๕๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ทรงพระนามว่าภวนิมมิตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบผลทายกเถรอปทาน

๑๔๘. อรรถกถาผลทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระผลทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ยานกาโร ปุเร อาสี ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญมาแล้วในหลายอัตภาพ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิทธัตถะ ท่านได้เกิดในตระกูลช่างไม้ เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้กระทำแผ่นกระดานด้วยไม้จันทร์ ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาแก่เขาแล้ว.

ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก เป็นผู้มีความสุขเอิบอิ่มใจในกาลทั้งปวง ได้เสวยสมบัติในโลกรทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว เกิดความเลื่อมใสจึงบวชแล้ว พากเพียรพยายามอยู่ ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิตา ๔ แล้วระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกุศลมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ยานกาโร ปุเร อาสี ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยานกาโร มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า ยาน เพราะเป็นเครื่องทำให้ถึงยังสถานที่ที่ตนปรารถนาแล้วได้. ชื่อว่า ยานกาโร เพราะยอมกระทำซึ่งยานนั้น. อธิบายว่า เราได้กระทำยานในสมัยที่ได้พบเห็นพระพุทธเจ้าในเมือง. บทว่า จันทน์ ผลกัม กตุวา มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า จันทนะ เพราะยอมให้เกิดความสุข คือระงับเสียได้ซึ่งความเร่าร้อน, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า

จันทนะ เพราะเป็นเครื่องทำให้สวยงาม คือเป็นเครื่องชโลมร่างกาย เพื่ออบให้มีกลิ่นหอมฟุ้ง. กระทำแผ่นกระดานด้วยไม้จันทน์นั้น. บทว่า โลกพันธุโน มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า โลกพันธุ เพราะทรงเป็นเผ่าพันธุ์ คือทรงเป็นญาติของชาวโลกทั้งสิ้น, อธิบายว่า เราได้ถวายแต่พระศาสดา ผู้ทรงเป็นเผ่าพันธุ์ของชาวโลกพระองค์นั้นแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความ พอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาผลทายกเถราปทาน

วชิฐฏสคยเถรปรทนท่ ๕ (๑๔๕)

ว่ด้วยผลแห่งการบูชาด้วยพวงมลัย

[๑๕๑] พระสยัมณูผู้ไม่พ่ายแพ้ มีพระนามชื่อว่าสุเมธะ เมื่อทรงเพิ่มพูนวิเวก จึงเสด็จเข้าไปใหญ่ เราเห็นดอกไม้ข้างน้่าวกำลังบาน จึงเอามาร้อยเป็นพวงมลัย บูชาแด่พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกเฉพาะพระพักตร์.

ในสามหมื่นกัปีแต่กัปีนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชาั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปีที่ ๑,๕๐๐ แต่กัปีนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง ทรงพระนามว่านิมมิตะ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านั้น คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวชิฐฏสคยเถระได้กล่าวคานนี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสฐัฎสคยเถรปรทน

๑๔๕. อรรถถาวฐังสกียเถราปทาน

อปทานของท่านพระสฐังสกียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุเมโธ นาม นามเน** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระมุนินทพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สุเมธะ** ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงชีวิตอยู่ในเทศมราวาส แต่เพราะมองเห็นโทษในเทศมราวาสนั้น จึงละเรือน ออกบวชเป็นฤๅษี อยู่ในป่ามหาวัน. ในสมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สุเมธะ**. ได้เสด็จมาถึงป่านั้น เพื่อประสงค์ความสงบ. ครั้งนั้น ดาบสนั่นได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มีใจเลื่อมใส เก็บเอาดอกช้าน้ำซึ่งกำลังแย้มบานมาร้อยเป็นพวงมาลัย วางบูชาที่บาทมูลของพระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำการอนุโมทนาแล้ว เพื่อให้เขามีจิตเลื่อมใส. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลก และมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เจริญวัยแล้ว มีศรัทธาเลื่อมใส จึงได้บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุเมโธ นาม นามเน** ดังนี้. บทว่า **วิเวกมธุรุหนุโธ**

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 503

ความว่า ทรงละความระคนด้วยหมู่นก เมื่อจะเพิ่มพูนเจริญความสดจาก
หมู่นก และความสดจิต จึงได้เสด็จเข้าไปยังป่าใหญ่แล. คำที่เหลือมี
เนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอรรถกถาสกยเถรปาทาน

ปัลลังกทายกเถราปทาน ๑๐ (๑๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบัลลังก์

[๑๕๒] ก็เราได้ถวายบัลลังก์พร้อมทั้งผ้า สำหรับปิดเบื้องบน (เพดาน) แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสุเมธะ เชนฐบุรุษของโลก ผู้คงที่.

ในกาลนั้น บัลลังก์นั้น ได้เป็นบัลลังก์ประกอบด้วยแก้ว ๗ ประการ รู้ความดำริของเรา ย่อมเกิดขึ้นแก่เราทุกเมื่อ.

ในสามหมื่นกับแต่กัปนี้ เราได้ถวายบัลลังก์ใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลของการถวายบัลลังก์.

ในกัปที่สองหมื่นแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง ทรงพระนามว่าสุวรรณภา ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปัลลังกทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปัลลังกทายกเถราปทาน

๑๕๐. อรรถกถาปลังกทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระปลังกทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุเมธสุต ภควโต** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญเพื่อบรรลुพระนิพพานไว้ตั้งหลายภพ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สุเมธะ** ท่านได้เกิดในตระกูลคฤหบดี เจริญวัยแล้ว สมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์สมบัติมากมาย เลื่อมใสในพระศาสนา ได้ฟังธรรมแล้ว ให้คนทำปลังก็อันสำเร็จด้วยรัตนะ ๗ ประการถวายแด่พระศาสดาพระองค์นั้นแล้ว ได้กระทำการบูชาเป็นการใหญ่. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เป็นผู้อันคนทั้งหลายบูชาแล้วในที่ทั้งปวง โดยลำดับ ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่งซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติ บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงอยู่ในเพศบราหฺมาส ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว เกิดความเลื่อมใสบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต ได้ปรากฏชื่อว่าปลังกทายกเถระ ตามชื่อแห่งบุญที่ท่านได้ทำไว้ในกาลก่อน ชื่อของพระเถระทั้งหลาย ที่มีชื่อตามชื่อแห่งบุญที่ท่านได้ทำไว้ในกาลก่อน แม้ในเรื่องข้างหน้า ก็ฟังทราบเหมือนในเรื่องที่แล้วมาอย่างนั้นเหมือนกัน.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ท่านเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุเมธสุต ภควโต** ดังนี้. บทว่า **ปลุลงฺโก หิ มยา** ทินฺโน ความว่า คนทั้งหลายยอมเข้าไปนั่งในที่ซึ่งกระทำปลัง ก็คือ อาสนะบุหนั่งเสมอหาอ่อน ที่ท่านเรียกว่าปลังก็ อธิบายว่า ปลังก็นั่น

ทำด้วยรัตน ๗ ประการ เราได้บูชาถวายแล้ว. บทว่า **สตุตฺตฺรสปฺจฺจโท** ความว่า ชื่อว่า **สตุตฺตฺรสปฺจฺจโท** คือ พร้อมทั้งผ้าสำหรับปิดเบื้องบนและเบื้องล่าง. ได้ผูกเป็นพदानไว้เบื้องบนแล้วเอาผ้าอย่างคิคลุมอาสนะไว้. คำที่เหลือมีเนื้อความชัดเจนอยู่แล้วแล.

จบอรรถกถาปลังกทายกเถราปทาน

จบอรรถกถานัตตวรรคที่ ๑๕

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อธิษัตตยเถราปทาน ๒. ถัมภาโรปกเถราปทาน ๓. เวทิการกเถราปทาน ๔. สปริวาริชยเถราปทาน ๕. อุมมาปุปผิยเถราปทาน ๖. อนุโลมทายกเถราปทาน ๗. มัคคทายกเถราปทาน ๘. ผลกทายกเถราปทาน ๙. วฏฺงฺสภิชยเถราปทาน ๑๐. ปลังกทายกเถราปทาน.

บัณฑิตประกาศคาถาไว้ ๕๖ คาถา.

จบนัตตวรรคที่ ๑๕

พันธูชีวกวรรคที่ ๑๖

พันธูชีวกเถรอปทานที่ ๑ (๑๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยพวงมาลัยดอกชบา

[๑๕๑] เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลีสี ผู้ปราศจากมลทิน บริสุทธิผ่องใส ไม่ขุ่นมัวดังพระจันทร์ มีความเพิลิคนและมียภสิ้นแล้ว ทรงข้ามคั่นหาในโลกแล้ว.

ผู้ยังหมุ่นให้ดับ ทรงข้ามเองแล้วยังหมุ่นให้ข้าม เป็นมุณี เพ่งฌานอยู่ในป่า มีจิตเป็นอารมณ์เดียว ตั้งมั่นด้วยดี.

เราร้อยดอกชบาหลายดอกไว้ในเส้นด้ายแล้ว บูชาพระพุทธเจ้าพระนามว่าลีสี ผู้เผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่าสมันตจักขุ เป็นจอมมนุษย์ มีบริวารมาก มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระพันธูชีวกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบพันธูชีวกเถรอปทาน

อรรถกถาพันธุมชีวกวรรคที่ ๑๖

๑๕๑. อรรถกถาพันธุมชีวกเถราปทาน

อปทานของท่านพระพันธุมชีวกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **จนฺทํ ว วิมลํ
สุทฺธํ** ดังนี้.

แม้ท่านพระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธรเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
สิขี ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงอยู่ใน
เพศฆราวาส ได้เห็นพระรูปกายสมบัติของพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนาม
สิขีแล้ว มีจิตเลื่อมใส เก็บเอาดอกชบาหลายดอกมาบูชาที่แทบพระบาท
พระผู้มีพระภาคเจ้า. เพื่อจะทรงทำจิตของเขาให้เกิดความเลื่อมใส พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ทรงทำอนุโมทนาแก่เขา. เขาดำรงชีวิตอยู่จนตลอด
อายุขัย ด้วยบุญอันนั้นนั่นแล เขาจึงได้บังเกิดในเทวโลก ได้เสวยกามาวจร-
สมบัติ ๖ ชั้นแล้ว ได้เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นในมนุษย์โลกอีก
ในกาลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพวกเราพระองค์นี้อุบัติขึ้นแล้ว เขาได้
เกิดในตระกูลคฤหบดี ได้ฟังพระธรรมของพระศาสดาแล้วเกิดศรัทธา
ละเรือนออกบวช ได้บรรลุพระอรหัตแล้ว.

ท่านระลึกถึงกุศลกรรม ที่ตนได้กระทำไว้ในกาลก่อนได้ ด้วย
ปุพเพนิวาสญาณแล้ว เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่
ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **จนฺทํ ว วิมลํ
สุทฺธํ** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **จนฺทํ ว วิมลํ สุทฺธํ** เชื่อม
ความว่า ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีพระนามว่า**สิขี** พระองค์ผู้ส่องใส

บริสุทธิ์ เพราะไม่มีกิเลส ทรงปราศจากมลทิน เพราะละมลทินคืออุปกิเลส ๑,๕๐๐ เสียได้จุดดวงจันทร์พ้นแล้วจากมลทิน คืออุปกิเลสเหล่านี้คือ เมฆ หมอก น้ำค้าง ควัน ฐลี ราหู ดังนี้. ชื่อว่า ไม่ขุ่นมัว เพราะไม่มี เปือกตมคือกิเลส. ชื่อว่า มีความเปลิดเปลินและภพสิ้นไปแล้ว เพราะ ความเส่นหาอันมีกำลัง คือความเปลิดเปลินและภพ สิ้นไปแล้วโดยรอบ ด้าน. บทว่า **ติณฺณ โลก** ความว่า ข้ามขึ้นพ้นจากโลกทั้ง ๓ ได้แล้ว บทว่า **วิสตฺติก** ความว่า ตัณหาท่านเรียกว่า **วิสตฺติ, นิตฺตณฺห** แปลว่า ไม่มีตัณหา. บทว่า **นิพฺพทาปยฺนุตฺ ชนต** ความว่า พระองค์ทรงอยู่ในธรรม. ทรงยังหมู่ชนให้ดับ สงบระงับได้ด้วยความรู้ความไม่มีความเร่าร้อน คือกิเลส. เชื่อมความว่า ซึ่งพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า**ลชชี** พระองค์ทรงข้ามจาก สงสารแล้ว ทรงชักชวนสัตว์ทั้งปวงให้ข้ามพ้นจากสงสารบ้าง ทรง เป็นมุณีเพราะตรัสรู้ร้อยสี่ ๔ ประการ. บทว่า **วนสฺมี ฌายมาน** ความ ว่า ทรงเพ่ง คิด ทรงอบรมจิตด้วยอารมณ์มณฺุปนนิชฌานและลักขณฺุปนนิชฌาน ในกลางป่า. เชื่อมความว่า เห็นแล้วซึ่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า**ลชชี** ทรง เป็นมุณีผู้มีจิตเป็นอารมณ์เดียว มีจิตตั้งมั่นด้วยดีในอารมณ์เดียว. บทว่า **พฺนฺรุชชีวกปฺปฺผาน** ความว่า เป็นที่ดำรงชีวิตของเผ่าพันธุ์คือหมู่ญาติ คือ เป็นที่อาศัยเป็นอยู่เป็นที่รวมพันธุ์ชชีวกะ คือหัวใจ เนื้อและโลหิต เก็บ เอาดอกชบาที่มีสีดอกเสมอเหมือนกับหัวใจ เนื้อและโลหิต มาบูชาพระ- พุทธเจ้าพระนามว่า**ลชชี** ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก. คำที่เหลือมีเนื้อความ ง่ายทั้งนั้น.

จบอรรถกถาพันธุ์ชชีวเถราปทาน

คัมภีร์ปุณยเถราปทานที่ ๒ (๑๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาต้นไม้โพธิ์

[๑๕๔] เราเป็นผู้ประกอบในการทำการงานของบุคคลอื่น ได้ทำ

ความผิดเพียบพร้อมด้วยภัยและเวร จึงวิ่งหนีไปตามชายป่า.

ได้เห็นต้นไม้มีดอกเป็นกลุ่มก้อนบานสะพรั่ง จึงถือเอา
ดอกมีสีแดง ไปเกลี้ยลงที่โพธิ์พฤกษ์.

ได้กวาดไม้ไผ่ฝอย อันเป็นไม้โพธิ์อันอุดมนั้นแล้ว เข้า
ไปนั่งคู้บัลลังก์ (ขัดสมาธิ) ที่โคนโพธิ์.

ชนทั้งหลายแสวงหาทางไปอยู่ ได้มาสู่ที่ใกล้เรา และเรา
เห็นชนเหล่านั้น ณ ที่นั้นแล้ว คำนึงถึงโพธิ์พฤกษ์อันอุดม.

และเรามีใจผ่องใส ใหว์โพธิ์พฤกษ์แล้ว ตกลงในห้วงที่
น้ำกล้ว อันลึกหลายชั่วลำตาล.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาโพธิ์พฤกษ์ด้วยดอกไม้ใด
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคดีเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
โพธิ์พฤกษ์.

และในกัปที่ ๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
ทรงพระนามว่าสัมมสิตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีผละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระคัมภีรปุณฺณิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคัมภีรปุณฺณิยเถรอปทาน

๑๕๒. อรรถกถาคัมภีรปุณฺณิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระคัมภีรปุณฺณิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปรกมฺมายเน
ยฺตุโต** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ท่านก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทฺธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ปิยทัสสี เพราะอกุศลกรรมบางอย่างที่ท่านกระทำไว้ในปางก่อน จึงได้
มาเกิดในตระกูลเชษฐาเจริญฺวียแล้ว ก็ทำการงานรับจ้างคนอื่นเลี้ยง
ชีวิต. เขาอยู่ด้วยความทุกข์ยากอย่างนี้ ยังได้ทำความผิดกับคนอื่นอีก
เพราะความกลัวตาย จึงหนีเข้าป่า. เขาได้เห็นต้นแคฝอยและต้นโพธิ์
ในที่ที่ไปแล้วนั้น จึงได้ไหว้แล้ว กวาดเสร็จแล้วมองเห็นดอกไม้มีสีแดง
ที่ต้นไม้นั้นหนึ่ง จึงถือเอากิ่งดอกกรรณิการมาทำการบูชาต้นโพธิ์
ทั้งหมดนั้น. เขาทำจิตให้เลื่อมใสในต้นโพธิ์นั้น ไหว้แล้วก็นั่งสูบล้างก้.
ในขณะที่นั้น พวกมนุษย์เหล่านั้นได้ติดตามมาตามรอยเท้า ได้มาถึงในที่นั้น
แล้ว. เขาพอได้เห็นคนเหล่านั้นแล้ว ก็รำพึงถึงต้นโพธิ์พลางจึงหนี
ตกลงไปตายในเหวลึกแห่งภูเขานั้นแล้ว.

ด้วยปีติและโสมนัสเพราะระลึกถึงการบูชาต้นโพธิ์นั้นนั่นแล เขาจึง

ได้ไปเกิดในสวรรค์มีชั้นดาวดึงส์เป็นต้น ได้เสวยสมบัติในกามาวจร ๖ ชั้นแล้ว ได้มาเกิดในมนุษย์ เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้มาเกิดในตระกูลที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติ เจริญวัยแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใสได้บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ปรกมฺมายเน ยุตฺโต** ดังนี้ ฟังทราบเนื้อความในบทเหล่านั้นว่า การงานของคนเหล่านี้ ชื่อว่า การงานของคนอื่น. เราได้เป็นผู้ประกอบตระเตรียมแล้ว ในทางการงานของคนอื่น. คำที่เหลือปรากฏชัดแจ้งแล้วแล.

จบอรรถกถาत्मपुपियเถราปทาน

วิธีสัมมชชกเถราปทานที่ ๓ (๑๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการกวาดถนนและยกชง

[๑๕๕] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้นำของโลก เป็นจอมสัตว์
ประเสริฐกว่านระ มีพระรัศมีเปล่งปลั่งดังพระอาทิตย์อุทัย
เหลืองอร่ามเหมือนพระจันทร์ เสด็จดำเนินไปเหมือนพระ-
จันทร์ในวันเพ็ญ.

ภิกษุสงฆ์ ๖๘,๐๐๐ ล้วนเป็นพระชีณาสพแวดล้อม เราจึง
กวาดถนนนั้น ในเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของโลกเสด็จไป
ได้ยกชงขึ้นที่ถนนนั้น ด้วยจิตอันเลื่อมใส.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ยกชงใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่
รู้จักทุกคิเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเป็นชง ในกัปที่ ๔ แต่กัปนี้
เราได้เป็นพระราชามีพละมาก สมบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง
ปรากฏพระนามว่าสุทธชะ.

คุณสมบัติเหล่านี้ คือปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวิธีสัมมชชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การณนี้แล.

จบสัมมชชกเถราปทาน

๑๕๓. อรรถถาวิธิสัมมัชชกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระวิธิสัมมัชชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อุเทนตุ สตรี สิว ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ท่านก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญไว้เป็นเวลาหลายร้อยชาติ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิขี ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล อยู่เป็นฆราวาส ได้ร่วมกับชาวเมืองพากันกวาดถนน ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้อันคนนำเสด็จไปอยู่ จึงมีใจเลื่อมใส ปรับผิวดนให้เสมอแล้ว ช่วยกันยกธงขึ้นในที่นั้น.

ด้วยบุญอันนั้นนั่นแล เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้สวสยสมบัติในโลกทั้งสองจนครบแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธา มีใจเคารพมาก บรรพชาอุปสมบทแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ เมื่อระลึกบุญกรรมของตน ก็ได้ทราบโดยชัดแจ้ง เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติกมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า อุเทนตุ สตรี สิว ดังนี้. ในบทนั้นมี ความว่า พระอาทิตย์มีรัศมีหนึ่งร้อย คือมีแสงสว่างหนึ่งร้อยอุทัยพวยพุ่งขึ้น คำว่า สตรี สิว นี้ เป็นเพียงหัวข้อเทศนา, ความว่า ดังพระอาทิตย์มีแสงสว่างหลายแสนจะนั้น. บทว่า ปีตร สิว ภาณุมิ ความว่า ได้เห็นพระ-

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 515

สัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ผู้งดงามคล้ายพระจันทร์ มีรัศมีส่องสว่าง คือ
มณฑลพระจันทร์ มีรัศมีสีเหลือง ส่องสว่างเป็นกลุ่มก้อน. คำที่เหลือง
มีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาวิถีสัมมัชชกเถราปทาน

กักรูปชกเถราปทานที่ ๔ (๑๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกผักกาด

[๑๕๖] เราเป็นเทพบุตร ได้บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นนายก

พระนามว่าลลิต ได้ถือเอาดอกผักกาดไปบูชาแต่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

และในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
มีพระนามว่าสัตตคตมะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกักรูปชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกักรูปชกเถราปทาน

๑๕๔. อรรถกถากัถการุပ္ผุชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระกัถการุပ္ผุชกเถระมีคำเริ่มต้นว่า เทวปุตโต
อหิ สนุโต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ท่านก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญเป็นประจำเสมอ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิทธิ ท่านได้เกิดเป็นภุมมัญญเทวดา
ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธิ แล้ว ได้เก็บเอาดอกพิกทิตถีย
มานูชาแล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
ได้เสวยความสุขในโลกทั้งสอง ในระหว่างปีที่ ๓๑ ในพุทธรูปบาทกาลนี้
ได้บังเกิดในเรือนอันมีตระกูลในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสใน
พระศาสดาแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ทราบบุญกรรม
ของคนได้โดยประจักษ์ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราว
ที่คนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า เทวปุตโต
อหิ สนุโต ดังนี้. ฟังทราบวิเคราะห์ในบทนั้นว่า ชื่อว่า เทวา
เพราะย่อมรำเริงสนุกด้วยกามคุณอันเป็นทิพย์ทั้ง ๕ บุตรของเทวะทั้ง
หลาย, เทวะและบุตรรวมเป็นเทพบุตร. เราเป็นเทพบุตรประคองดอก
พิกทิตถีย้อมายกขึ้นบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธิแล้ว. คำที่เหลือ
มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถากัถการุပ္ผุชกเถราปทาน

๑. บาลีว่า กัถการุပ္ผุชกเถราปทาน.

มัทนการวุปผปุชกเถราปทานที่ ๕ (๑๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมณฑารพ

[๑๕๗] เราเป็นเทพบุตร ได้บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นนายก

พระนามว่าลลิตี ได้บูชาแต่พระพุทธเจ้าด้วยดอกมณฑารพ.

พวงมาลัยทิพย์เป็นหลังคาบังร่มในพระตถาคตตลอด ๗ วัน

ชนทั้งปวงมาประชุมกันนมัสการพระตถาคต.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนาม
ว่าชุตินธระ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมัทนการวุปผปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมัทนการวุปผปุชกเถราปทาน

๑๕๕. อรรถกถามันทรวปฺปชุกเถราปทาน

อปทานของท่านพระมันทรวปฺปชุกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า เทว-
ปุตฺโต อหิ สนฺโต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระ-
องค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิขี
ท่านได้เป็นภุมมัญญกเทพบุตร ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
สิขี แล้ว มีใจเลื่อมใสได้บูชาด้วยดอกมณฑารพทั้งหลายแล้ว.

คำทั้งหมดตั้งแต่คำว่า โส เตน ปุณฺเณน ดังนี้เป็นต้นไป บัณฑิต
พึงทราบได้ตามนัยดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในอรรถกถาอปทาน ของพระ-
อนันตเถระนั้นนั่นแล.

จบอรรถกถามันทรวปฺปชุกเถราปทาน

กัมมப்புเปยยเถราปทานที่ ๖ (๑๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกระท่อม

[๑๕๘] มีภูเขาชื่ออุกกุฎะอยู่ในที่ไม่ไกลแต่ภูเขาหิมวันต์ พระ-
ปัจเจกพุทธเจ้า ๗ พระองค์อยู่ใกล้เชิงภูเขานั้น.

เราเห็นต้นกระท่อมมีดอกบาน ดังพระจันทร์ขึ้นไปใน
ท้องฟ้า จึงประคองด้วยมือทั้งสอง บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้า
ทั้ง ๗ พระองค์.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วย
ดอกไม้ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผล
แห่งการบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
ทรงพระนามว่าปุปผะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละ
มาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกัมมப்புเปยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัมมப்புเปยยเถราปทาน

๑๕๖. อรรถกถาทัมพุปิยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระกัมพุปิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวnut-
ตสฺสวาทูเร** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ เมื่อโลกกำลังสูญจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ท่านได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วอยู่ครองเรือน มองเห็นโทษ
ในการอยู่ครองเรือนนั้น จึงละเพศฆราวาสบวชเป็นดาบส สร้างอาศรมอยู่
ที่ภูเขาชื่อว่า กุกกุฎะ ใกล้ภูเขาหิมวันต์ เขาได้พบเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
๑ พระองค์ในสถานทีนั้นแล้ว มีใจเลื่อมใส เลือกเก็บเอาดอกกระทุ่มที่
บานแล้วมาบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นแล้ว. แม้พระปัจเจกพุทธเจ้า
เหล่านั้น ก็ได้กระทำอนุโมทนาแล้วด้วยดีว่า **อิจฺฉิตฺติ ปตฺตฺติตฺติ** ดังนี้
เป็นต้น.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
ได้เสวยสมบัติในโลกรทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในเรือน
อันมีสกุลในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระ-
ศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึก
ถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราว
ที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **หิมวnut-
ตสฺสวาทูเร** ดังนี้. คำนั้น มีเนื้อความดังที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้นแล. บทว่า
กุกกุฎฺโณ นาม ปพฺพโต ความว่า ภูเขาที่เรียกกันว่า กุกกุฎะ เพราะยอด
ภูเขาทั้งหลายมีลักษณะคล้ายกับหงอนไก่ ตรงที่ข้างทั้งสองของภูเขานั้น.

ชื่อว่า ปัพพะตะ เพราะตั้งมั่นโดยอาการปิดขวาง. บทว่า ตมฺหิ ปัพพะต-
ปาตมฺหิ แปลว่า ในที่ใกล้ภูเขาภูคนั้น. บทว่า สตุต พุทฺธา วสนฺติ
ความว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้ง ๗ พระองค์นั้น ย่อมอยู่ ณ บรรณศาลา
ใกล้เชิงภูเขาภูคนั้น. บทว่า ทิปฺราชํ ว อุกฺกตํ ได้แก่ พระราชาแห่ง
ทวีปทั้งหลาย ชื่อว่า ทิปฺราชา อธิบายว่า พระราชา เป็นใหญ่แห่ง
ทวีปทั้งสิ้น แต่พระจันทร์เป็นใหญ่แห่งหมู่ดาวที่ส่องแสงทั้งหมด จึง
เรียกว่า ทิปฺราชา อีกอย่างหนึ่ง พระราชาเป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔ คือ
ชมพูทวีป ปุพฺพวิเทหทวีป อปรโคยานทวีป และอุตตรกุรุทวีป กับทวีป
เล็ก ๆ อีก ๒,๐๐๐ ทวีป อธิบายว่า เราได้เห็นต้นกระทุ่มซึ่งมีดอกเบ่งบาน
สะพรั่ง คล้ายกับพระจันทร์ลอยเด่นท่ามกลางท้องฟ้าฉะนั้น แล้วเลือก
เก็บดอกไม้จากต้นกระทุ่มนั้นแล้ว เอามือทั้งสองข้างประกอง คือถือเอา
โดยวิธีอย่างหนึ่ง เกลี่ยด้วยดี คือได้บูชาโดยเอื้อเฟื้อซึ่งพระปัจเจก-
พุทธเจ้าทั้ง ๗ พระองค์นั้นแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาทัมพุปิยเถราปทาน

ติณสูลกเถราปทานที่ ๗ (๑๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิซ้อน

[๑๕๕] มีภูเขาชื่อภูคคณอยู่ในที่ไม่ไกลแต่ภูเขาหิมวันต์ พระชินพุทธเจ้าองค์หนึ่ง สละโลกแล้วมาอยู่ ณ ภูเขานั้น เราถือเอาดอกมะลิซ้อนไปบูชาแต่พระพุทธรูป เราไม่ตกลงในจตุรabayตลอด ๕๕,๕๕๕ กัป.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่ง มีพระนามว่าชนธิรุหะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูป เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณสูลกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบติณสูลกเถราปทาน

๑๕๗. อรรถกถาติณฐกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระติณฐกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวตฺตสุสา-
วิฑูเร** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภัทท์ที่เกิดแล้วจะตั้งสมไว้แต่กุศลเป็นประจำเสมอ
ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิขี** ท่านได้เกิดในเรือนอันมี
ตระกูล ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส เห็นโทษในเพศฆราวาสนั้น จึงละเพศ
ฆราวาสนั้นแล้วบวชเป็นดาบสอยู่ (วันหนึ่ง) พบเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระนามว่า **สิขี** พระองค์กำลังเพิ่มพูนวิเวกอยู่เพียงพระองค์เดียว ประทับ
อยู่ที่ภูเขาคือภูตคณะ ใกล้กับภูเขาคิมวันต์แล้ว มีใจเลื่อมใส ถือเอาดอก
มะลิช้อนไปบูชาที่บาทมูล (ของพระพุทธเจ้า). แม้พระพุทธเจ้าก็ทรง
ทำการอนุโมทนาแก่เขา.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองนั้นแล้ว ในพุทธปรมาภพกาลนี้ เขาได้บังเกิด
ในตระกูลแห่งหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ไปด้วยสมบัติ ในกรุงสาวัตถี เจริญวัย
แล้วเลื่อมใสพระศาสนา จึงได้บวชแล้ว เพราะเขาเป็นผู้สมบูรณ์ด้วย
อุปนิสัย ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้
เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้ว
ในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **หิมวตฺตสุสาวิฑูเร** ดังนี้. บทว่า
ภูตคณ นาม **ปัพพโต** ความว่า ภูเขาคือว่า ภูตคณะ เพราะเป็นที่อยู่
ของหมู่ภูต คือ หมู่แห่งเทวดาและยักษ์ เพราะเป็นเช่นกับภพ และเพราะ

เป็นไปโดยความไม่จงกามเจริญ. พระชินเจ้าคือพระพุทธเจ้าผู้ทรงชำระ
มารได้แล้ว พระองค์เดียวคือไม่มีสอง ย่อมประทับอยู่ที่ภูเขานั้น คือ
ย่อมประทับอยู่ด้วยทิพยวิหาร พรหมวิหาร อริยวิหาร และอิริยาบถ-
วิหารแล. บทว่า เอกุณสตสหัสส์ กปฺปปี น วินิปาติโก ความว่า ด้วย
ผลที่ทำการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกมะลิซ้อนนั้น เราจึงไม่ต้องตกลงไป
ในอบาย พ้นจากอบายทั้ง ๔ ได้ เข้าถึงเฉพาะแต่ภพคือสวรรค์สมบัติ
อย่างเดียว ตลอด ๘๘,๘๘๘ กัปหาระหว่างมิได้. คำที่เหลือมีเนื้อความ
พอจะรู้ได้ง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาติณัฐกเถราปทาน

นาคปุพพิยเถราปทานที่ ๘ (๑๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรดดอกสารภีที่ทางเสด็จ

[๑๖๐] (เราเป็น) พรหมณ์มีนามชื่อว่าสุวัจนะ เป็นผู้รู้จบมนต์
แวดล้อมด้วยพวกศิษย์ของตนอยู่ ณ ระหว่างภูเขา พระชินเจ้า
พระนามว่าปทุมุตตระ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา พระองค์ทรง
ประสงค์จะรื้อถอน (ช่วยเหลือ) เรา จึงเสด็จมายังสำนักเรา.

เสด็จจงกรมอยู่บนเวหาส เหมือนประทีปอันโพลงฉะนั้น
ทรงทราบว่าเรายินดีแล้ว บ่ายพระพักตร์กลับไปทางทิศประ-
จิม.

เราได้เห็นความอัศจรรย์อันไม่เคยเป็น มีชนพองสยอง
เกล้านั้นแล้ว ได้เก็บเอาดอกสารภีไปโปรดที่ทางเสด็จไป.

ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ เราโปรดดอกไม้ได้ ด้วยจิต
อันเลื่อมใสนั้น เราไม่เข้าถึงทุกติเลย.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชมี
พระนามว่ามหารณะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนาคปุพพิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การฉะนี้แล.

จบ นาคปุพพิยเถราปทาน

๑๕๘. อรรถกถานาคปุปผิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระนาคปุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุวจโณ**
นาม นามเน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐสุดพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัย
แห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระ-
นามว่า **ปทุมุตตระ** ท่านได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ เจริญวัยแล้ว สำเร็จ
การศึกษาในศิลปะประจำตัวมีไตรเพทเป็นต้น แต่มองไม่เห็นสาระใน
ศิลปะนั้น จึงเข้าไปยังป่าหิมวันต์ บวชเป็นดาบส ปล่อยเวลาให้ล่วงไป
ด้วยความสุขในฉานและสมาบัติ. ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
พระนามว่า **ปทุมุตตระ** ได้เสด็จไปฝั่งสถานที่นั้น เพื่อทรงอนุเคราะห์
แก่เธอ. ดาบสนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล้ว เพราะเหตุที่ตน
ฉลาดในตำราลักษณะศาสตร์ มีความเลื่อมใสในพระลักษณะ และพระ-
รูปสมบัติของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ถวายบังคม ได้ยื่นประคองอัญชลิ
แล. เพราะมิได้เสด็จลงจากอากาศ เมื่อเขาไม่ได้กระทำบูชาและสักการะ
พระองค์เสด็จหลีกไปทางอากาศนั้นแล. ลำดับนั้น ดาบสนั้นพร้อมกับ
ศิษย์ จึงเก็บดอกสารภีบูชาตามหนทางทิศอากาศที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จ
ไปแล้ว ด้วยดอกไม้.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
เสวยสมบัติในโลกทั้งสอง ได้รับการบูชาแล้วในที่ทั้งปวง ในพุทธปรพา-
กาลนี้ ได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว สมบูรณ์
ด้วยศรัทธา บวชแล้วทำพระศาสนาให้งอกงามด้วยข้อวัตรปฏิบัติอยู่ ไม่

นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ เมื่อระลึกถึงกรรมในอดีตว่า ด้วยกุศล-
กรรมอะไรหนอ เราจึงได้รับโลกุตตรสมบัติอันนี้ ดังนี้ ก็ทราบได้ชัดแจ้ง
ถึงบุพกรรมนั้น จึงเกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตน
เคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **สุวจุโ**
นาม นามน ดังนี้. ฟังทราบวิเคราะห์ในบทนั้นว่า ชื่อว่า **วจุโ**
เพราะเกิดแล้วในวัจจโคตร วัจจะนั้นด้วย ดีด้วย รวมเป็นสุวัจจะ แปลว่า
วัจจโคตรที่ดี. อธิบายว่า พราหมณ์มีชื่อว่า **สุวัจจะ** ถึงฝั่งแห่งมณฑ
คือถึงที่สุดทางมนตศาสตร์ทั้งสิ้นมีไตรเพทเป็นต้น. คำที่เหลือมีเนื้อความ
ง่ายทั้งนั้น เพราะเนื้อความนั้นได้กล่าวไว้แล้วทั้งหมดในหนหลังแล.

จบอรรถกถานาคบุปผิยเถราปทาน

ปุณนาคปุปฺปิยเถราปทานที่ ๕ (๑๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบุณนาค

[๑๖๑] เราเป็นนายพรานเข้าไปสู่ป่าใหญ่ ได้เห็นดอกบุณนาค

กำลังบาน จึงระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ได้เก็บเอาดอกบุณนาคนั้น อันมีกลิ่นหอมตลบอบอวล
แล้ว ได้ก่อสถูปที่กองทรายบูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉน ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์หนึ่ง
มีนามว่าตโมนุทะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุณนาคปุปฺปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุณนาคปุปฺปิยเถราปทาน

๑๕๕. อรรถกถาปูนนาคปุปผิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระปูนนาคปุปผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า กานนั
วนโมคคฺยห ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
สุสฺสะ เขาได้เกิดในตระกูลนายพรานป่า (เจริญวัยแล้ว) เข้าไปยังป่าใหญ่
เห็นดอกนูนนาคอันบานสะพรั่งในที่นั้นแล้ว เพราะเหตุที่ตนสมบุรณ์ด้วย
เหตุ จึงน้อมนึกระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยอำนาจปีติมีพระพุทธรเจ้า
เป็นอารมณ์ จึงเก็บดอกไม้เหล่านั้นพร้อมด้วยดอกกรรณิการั้ทั้งหลายมาแล้ว
ก่อพระเจดีย์ทรายบูชา.

ด้วยบุญอันนั้น ในกัปที่ ๕๒ เขาจึงได้เสวยสมบัติในเทวโลกและ
มนุษยโลกนั้นนั่นแลหาระหว่างมิได้ ในพุทธปรบาทกาลนี้ เขาเกิดใน
ตระกูลที่สมบุรณ์ด้วยสมบัติในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว ด้วยกำลังแห่ง
บุญที่อบรมมาในกาลก่อน (เขา) จึงได้เลื่อมใสในพระศาสนา ออกบวช
แล้ว พยายามอยู่ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงกุศลกรรมที่ทำ
ไว้ในกาลก่อนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคย
ได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า กานนั วนโมคคฺยห
ดังนี้. ถ้อยคำทั้งหมดมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะได้กล่าวไว้แล้วใน
หนหลังแล.

จบอรรถกถาปูนนาคปุปผิยเถราปทาน

กุมุททายกเถรอปทานที่ ๑๐ (๑๖๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกโกมุท

[๑๖๒] ณ ที่ใกล้ภูเขามิวันต์ มีสระใหญ่สระหนึ่ง (สระธรรม-
ชาติ) ดาดาชด้วยดอกปทุม (บัวหลวง) และดอกอุบล
(บัวเขียว) สะพรั่งด้วยดอกปทุมทริก (บัวขาว).

ในกาลนั้น เราเป็นนกกมีนามชื่อว่ากุกกุฎะ อาศัยอยู่ใกล้
สระนั้น เป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยวัตร ฉลาดในบุญและมีไช้
บุญ.

พระมหามุนี พระนามว่าปทุมุตตระ สมควรรับเครื่อง
บูชา เสด็จสัญจรในที่ไมใกล้สระนั้น.

เราหักดอกบัวโกมุทน้อมถวายแด่พระองค์ พระองค์ทรง
ทราบความดำริของเราแล้วทรงรับไว้.

ครั้งเราถวายทานนั้นแล้ว และอันกุศลมูลตักเตือน เรา
ไม่ได้เข้าถึงทุกขเลยตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๑,๖๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง
พระเจ้าจักรพรรดิเหล่านี้มีพระนามว่าวรุณะ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฐิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกุมุททายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประ-
การฉะนี้แล.

จบกุมุททายกเถรอปทาน

๑๖๐. อรรถกถากุมุททายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระกุมุททายกเถระ. มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวnutตฺสา-
วิฑฺเฐ** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้หลายภพ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ท่านได้เกิดเป็นนกชื่อว่า **กุกุตละ** อยู่ใกล้สระใหญ่อันใกล้ภูเขามิวันต์ ที่ได้เกิดเป็นนกก็เพราะอกุศลกรรมบางอย่าง แต่เพราะมีกุศลกรรมที่คนทำไว้ในกาลก่อน จึงได้เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา ฉลาดในบุญและบาป มีศีล งดเว้นจากอาหารที่เนื่องด้วยชีวิตสัตว์. ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตตระ** เสด็จมาทางอากาศ เสด็จจงกรมใกล้กับนกนั้น. ลำดับนั้น นกนั้นได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มีจิตเลื่อมใส คาบเอาดอกโกมุทมาบูชาที่บาทมูลของพระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับดอกโกมุทนั้นไว้ เพื่อจะให้เธอเกิดความโสมนัสใจแล้ว ทรงกระทำอนุโมทนา.

ด้วยบุญอันนั้น นกนั้นจึงได้เสวยความสุขคือสมบัติในโลกทั้งสอง คือในเทวโลกและมนุษย์โลกเสร็จแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาเกิดในตระกูลแห่งหนึ่งในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว เป็นผู้มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ทราบ

๑. **บาลี กุกุฏฺเฐ.**

ถึงบุพกรรมของคนได้โดยประจักษ์ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่คนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **หิมสนุตสุตฺตาวีหุเร** ดังนี้. ในบทว่า **ปทุมฺปฺปลสฺสจฺจนโน** นี้ เชื่อมความว่า ดอกปทุมสีขาวสมบุรณ์ด้วยใบบัว และดอกปทุมและอุบล สีเขียว สีแดง และสีขาว ๓ อย่าง รวมเรียกว่าดอกปทุมและดอกอุบล สระใหญ่นั้น ได้คารคายเป็นป่าเต็มไปด้วยดอกปทุมและดอกอุบลเหล่านั้น. บทว่า **ปฺลฺล-ทริกฺสโมตฺถุ** ความว่า คารคายเต็มไปด้วยดอกปทุม (บัวขาว) และดอกปทุมสีแดงมากมาย. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่ายแล.

จบกวมุททายกเถราปทาน

จบอรรถกถาพันธฺวิภววรรคที่ ๑๖

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 534

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พันธุชีวกเถราปทาน ๒. ตัมพปุปผิยเถราปทาน ๓. วิถีสัมมัชชก-
เถราปทาน ๔. กัถการุญชกเถราปทาน ๕. มันทารวุปผุญชกเถราปทาน
๖. กทัมพปุปผิยเถราปทาน ๗. ตินสูลกเถราปทาน ๘. นาคปุปผิยเถรา-
ปทาน ๙. ปุณนาคปุปผิยเถราปทาน ๑๐. กุมุททายกเถราปทาน
บัณฑิตกล่าวคาถาไว้ ๕๖ คาถา.

จบพันธุชีวกวรรคที่ ๑๖

สุปาริฉริยวรรคที่ ๑๗

สุปาริฉริยเถราปทานที่ ๑ (๑๖๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบำรุงพระศาสนา

[๑๖๑] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นจอมสัตว์ ประเสริฐกว่านระ มีพระนามว่าปทุม (ปทุมุตตระ) ผู้มีพระจักขุ เสด็จออกจาก ป่าใหญ่แล้วทรงแสดงธรรมอยู่.

ในขณะนั้น ได้มีการประชุมแห่งเทวดาทั้งหลาย ในที่ ไม่นไกลพระผู้มีพระภาคเจ้า เทวดาทั้งหลายมาประชุมกันด้วย กิจบางอย่าง ได้เห็นอย่างแจ่มชัด.

เราได้ทราบ (ได้ยิน) พระสุรเสียงที่ทรงแสดงอมฤตธรรม ของพระพุทธเจ้า มีจิตเต็มใสโสมนัส ปรบมือแล้วเข้าไป บำรุง.

เราเห็นผลแห่งการบำรุงพระศาสนาที่ประพุดติด้วยดี ใน ๓๐,๐๐๐ กัป เราไม่เข้าถึงทุกติเลย.

ในกัปที่ ๒๕,๕๕๕ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มีนามว่า สมลังกตะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณสมบัติเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ่มชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุปาริจริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุปาริจริยเถรอปทาน

อรรถกถาสุปาริจริยวรรคที่ ๑๗

๑๖๑. อรรถกถาสุปาริจริยเถรอปทาน

อปทานของท่านพระสุปาริจริยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมโม นาม
นาเมน ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระมุนีเจ้าผู้ประ-
เสริฐพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัย
แห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
พระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในกำเนิดยักษ ไปยังสมาคมยักษใน
หิมวันต์ ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า จากพวกเทวดา
ยักษ คนธรรพ์ และนาคแล้ว มีใจเลื่อมใส คู่แขนทั้งสองเข้า ประบมือ
นมัสการแล้ว ด้วยบุญอันนั้น เขาจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้บังเกิด
ในเทวโลกชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ได้เสวยทิพย์สุขในเทวโลกนั้นแล้ว และได้
บังเกิดในมนุษยโลก เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นในหมู่มนุษย์
แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลคฤหบดีในพระนครสาวัตถี
เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้
ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว เกิดศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนัก
ก็ได้บรรลुพระอรหัต.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนเองได้ เกิดความโสมนัสใจ
เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤตินั้นแล้วในกาลก่อน จึงกล่าว
คำเริ่มต้นว่า ปทุมโม นาม นามเนน ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
ปทุมโม ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ถึงการนับว่า ปทุมะ เพราะ
สัญญาในเวลาที่จะวางพระบาทลง จะมีดอกบัวแทรกแผ่นดินโผล่ขึ้นมา
รองรับพื้นพระบาทของพระองค์. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ปทุมุตตระ พระอรรถกถาจารย์ประสงคฺ์ในบทว่า ปทุมโม นี้. เชื่อม
ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เสด็จออกจากพระวิหารที่
ประทับ แล้วเสด็จเข้าไปยังท่ามกลางป่า ทรงแสดงธรรมแล้วแล. บทว่า
ยกุขานํ สมโย ความว่า ได้มีสมาคมของเทวดาทั้งหลายแล้ว. บทว่า
อชฺฐาเปกฺขิสฺสุ ตาวเท ความว่า ได้เห็นแจ้งชัดในเวลาแสดงธรรมนั้น,
คือได้มีปกติเห็นชัดโดยพิเศษ. คำที่เหลือมีเนื้อความปรากฏชัดแล้วที่
เดียวแล.

จบอรรถกถาสุปาริจริยเถราปทาน

กณเวรูปพิยเถราปทานที่ ๒ (๑๖๒)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกชบาถวาย

[๑๖๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เชนฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ แวดล้อมด้วยพระสาวกทั้งหลาย เสด็จดำเนินไปสู่พระนคร.

เราเป็นผู้ได้รับแต่งตั้งให้ เป็นผู้คุ้มครอง ในภายในพระราชวัง เราเข้าไปในปราสาท ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้นำของโลก.

จึงถือ (เก็บ) เอาดอกชบาไปโปรยลงในภิกษุสงฆ์ แยกพระพุทธรเจ้าไว้แผนกหนึ่ง โปรยดอกชบาลงบุชายิ่งกว่านั้น.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้ไฉ่ ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๘๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ทรงพระนามว่ามหิททิกะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกณเวรปุฬยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกณเวรปุฬยเถรปทาน

๑๖๒. อรรถกถากณเวรปุฬยเถรปทาน

อปทานของท่านพระกณเวรปุฬยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สิทธคุโณ**
นาม ภควา ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สิทธัตถะ** ท่านได้เกิดในตระกูลศูทร เจริญวัยแล้ว ได้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยภายในพระราชวัง. ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สิทธัตถะ** มีหมู่ภิกษุสงฆ์แวดล้อม เสด็จพระราชดำเนินไปตามทางถนนหลวง. ลำดับนั้น คนผู้รักษาความปลอดภัยภายในพระราชวังนั้น เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดำเนินไป มีใจเลื่อมใส บุษบาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยดอกชบา ได้ยื่นนมัสการอยู่แล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้เสวยแต่สมบัติในสุคติโลกสวรรค์อย่างเดียว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้วได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนัก ก็ได้เป็นพระอรหันต์.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 540

ท่านเป็นผู้บรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงกุศลกรรมที่ทำไว้ใน
กาลก่อนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้
ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า สิทธคุโต นาม ภควา
คังนี้. ถ้อยคำนั้นทั้งหมดมีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะได้กล่าวไว้แล้ว
ในหนหลังแล.

จบอรรถกถาภมเวรปุเปยยเถราปทาน

ัชชทายกเถราปทานที่ ๓ (๑๖๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะพร้าว

[๑๖๕] ในปางก่อน เราได้ถวายผลไม้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าติสสะ และได้ถวายมะพร้าวที่สมมติกันว่าควร เคี้ยว.

ครั้งถวายผลมะพร้าวนั้นแด่พระพุทธเจ้า พระนามว่า ติสสะ ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวงแล้ว ย่อมบันเทิง มีความ ประสงค์สิ่งที่ต้องการ ก็เข้าถึง (ได้) ตามปรารถนา.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

ในกัปที่ ๑๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มีพระ- นามว่าอินทสมะ ทรงสมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระ- มาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระัชชทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ ฉะนี้แล.

จบัชชทายกเถราปทาน

๑๖๓. อรรถถาัชชกทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระัชชกทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติสฺสสุตฺต**
โฆ ภควโต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
ติสสะ ท่านได้เกิดในตระกูลศูทร ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มีใจ
เลื่อมใส ได้ถวายผลไม้เล็กน้อยใหญ่อันมีรสอร่อยอย่างละ ๑ ผล มีผลมะม่วง
และผลชมพูเป็นต้น มะพร้าวและขนมที่ควรเคี้ยว พระผู้มีพระภาคเจ้า
ได้เสวยแล้ว ในขณะที่เขามองดูอยู่นั้นแล ก็เพื่อจะเจริญความเลื่อมใส
แก่เขา ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้เสวยแต่สมบัติในสุคติโลกสวรรค์
อย่างเดียว ในพุทธูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลในกรุง
สาวัตถี บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว
เกิดศรัทธา มีความเลื่อมใสและนับถือมาก บวชแล้วทำพระศาสนาให้
งดงามด้วยข้อวัตรปฏิบัติ มีศีลเป็นอสังการเครื่องประดับ ไม่นานนัก
ก็ได้บรรลุพระอรหัต.

เมื่อท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนทราบว่า เราได้ทำกุศลอันดีงาม
ไว้ในที่ดีในกาลก่อน ดังนี้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่อง
ราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ติสฺสสุตฺต**
โฆ ภควโต ดังนี้ ฟังทราบความหมายในบทนั้นว่า ชื่อว่า ติสสะ
ด้วยอำนาจเป็นชื่อที่มารดาบิดาตั้งให้ เพราะตั้งแต่เกิดขึ้นมา มีแต่จะให้

สมบัติในภพทั้งสาม. อีกความหมายหนึ่ง ชื่อว่า **ติสสะ** เพราะทรงเป็น พระพุทธเจ้าแล้ว ทรงยังมหาชนให้สบายใจด้วยไตรสรณคมน์ ทรงโอวาท ปร่ำสอนให้หมู่คนผู้สมบูรณ์ด้วยเหตุตั้งอยู่ในสมบัติทั้งสอง คือสวรรค์- สมบัติและนิพพานสมบัติ ชื่อว่า **ภควา** เพราะทรงประกอบไปด้วยภคธรรม ทั้งหลาย มีสมบัติคุณเป็นต้น, อธิบายว่า ในกาลก่อน เราได้ถวาย ผลมะพร้าวและผลไม้อื่นนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** พระองค์นั้นแล้ว. บทว่า **นาพิเกรณฺจ ปาทาสี** ความว่า เราได้ถวาย ผลไม้อื่นเป็นไปโดยอาการแห่งต้นมะพร้าวชื่อว่า **นาพิเถระ** นั้น. บทว่า **ขชฺชกั อภิสมฺมตํ** ความว่า เราได้ถวายของที่ควรเกี่ยวข้องที่สมมติกัน รู้กัน อย่างดียิ่งว่าขนมมีรสอร่อยดี ที่สำเร็จแล้วเพราะปรุงผสมกับน้ำผึ้ง และน้ำตาลกรวดเป็นต้นอย่างพิเศษ. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้ โดยง่ายทีเดียว.

จบอรรถกถาัชชกทายกเถราปทาน

เทศปุชกเถราปทานที่ ๔ (๑๖๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาสถานที่

[๑๖๖] ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอตถทัสสี เชษฐบุรุษ
ของโลก ผู้ประเสริฐกว่านระ เสด็จขึ้นสู่เวหาส เสด็จไป
ในอากาศ.

พระศาสดามหามุนี เหาะขึ้นไปประทับอยู่ ณ ประเทศใด
เรามีจิตเลื่อมใสได้บูชาไปทางประเทศนั้น ด้วยมือทั้งสอง
ของตน.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้เห็นพระมหามุนีใด ด้วย
การเห็นนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
ประเทศ.

ในกัปที่ ๑,๑๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระ-
นามว่าโคสุฆาต ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเทสปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเทศปุชกเถราปทาน

๑๖๔. อรรถกถาเทศปุชกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเทพปุชกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **อตุลทสุตฺติ**
ตุ ภควา ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
อตุลทสุตฺติ ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว มีศรัทธาเลื่อมใส
ได้เป็นพุทธมามกะ ธรรมามกะ สังฆมามกะ. ในคราวนั้น พระผู้มี
พระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **อตุลทสุตฺติ** มีหมู่แห่งภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว
เสด็จไปทางอากาศ คุงพระจันทร์และคุงพระอาทิตย์โคจรไปในอากาศ
ฉะนั้น. อุบาสกคนนั้นได้อาขของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น มาบูชา
ทางทิศภาคที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปแล้ว ได้ยื่นประคองอัญชลิ
นมัสการแล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ไปเกิดในเทวโลก ได้เสวยสวรรค์สมบัติ
แล้ว มาเกิดในมนุษยโลก ได้เสวยมนุษยสมบัติแล้ว ในพุทธรูปบาท-
กาลนี้ เขาได้มาเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว เป็นผู้สมบูรณ์
ด้วยเครื่องอุปโภคและเครื่องบริโภค ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระ-
ศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใส ไม่คิดใจในเพศฆราวาส บวชแล้ว เป็นพระที่
สมบูรณ์ด้วยวัตร ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงบุญกรรมของ
ตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประ-
พฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **อตุลทสุตฺติ ตุ ภควา** ดังนี้.
ถ้อยคำนั้น มีเนื้อความตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. บทว่า

อนิลนุชเส ความว่า ชื่อว่า อนิลัญชสะ เพราะอัญชสะ ได้แก่ทางเป็น
ที่ไปแห่งอนิละ คือลม เพราะคำว่าทางท่านกล่าวไว้โดยปริยายว่า มคฺโค
ปนฺโถ ปโถ ปชฺโช อญฺชํ วกฺกมฺ อายนํ (ศัพท์ทั้งหมดนี้แปลว่า ทาง,
หนทาง, ถนน.) ดังนี้. ความว่า ในทางแห่งลมนั้น คือในอากาศ.
คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเทศปุชกเถรปทาน

กถาการณนียเถราปทานที่ ๕ (๑๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยร่มดอกกรรณิการ

[๑๖๗] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าเวสสภู เชษฐบุรุษของโลก
ผู้ประเสริฐกว่านระ เป็นมุนี เสด็จเข้าป่าใหญ่เพื่อทรงพัก
กลางวัน.

เวลานั้น เราก็บเอาดอกกรรณิการมาทำเป็นร่ม ได้ทำ
หลังคา (เพดาน) ดอกไม้บูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไค ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธ-
บูชา.

ในกัปที่ ๒๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
๘ ครั้ง ทรงพระนามว่าโสณณาภา ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว
๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกถาการณนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกถาการณนียเถราปทาน

๑๖๕. อรรถถกถกณิการถนียเถราปทาน

อปทานของท่านพระกณิการถนียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า เวสสภู
นาม สมพุทฺโธ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
เวสสภู ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้เป็นผู้
สมบูรณ์ด้วยศรัทธา. ในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
เวสสภู ทรงมีพระประสงค์จะเพิ่มพูนความวิเวก จึงเสด็จเข้าไปประทับ
นั่งยังป่าใหญ่. ลำดับนั้น แม้อุบาสกคนนั้น ก็ไปในป่าใหญ่นั้นด้วย
การงานบางอย่าง ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งโพลงคูกองไฟ
ขณะนั้น มีใจเลื่อมใส เก็บดอกกรรณิการมาทำเป็นฉัตรแล้ว กั้นเป็นเพดาน
บูชาเบื้องบนพระแท่น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับแล้ว ด้วยอานูภาพ
แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า เพดานดอกไม้ไม้ นั้น ตั้ง ๗ วันผ่านไปก็ยังไม่
เหี่ยวแห้ง คงดำรงอยู่เหมือนเดิมทุกอย่าง. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ยังคง
เข้าผลสมบัติและนิโรธสมาบัติอยู่. เขามองเห็นความอัศจรรย์นั้นแล้ว เกิด
ความโสมนัสใจ ไหว้พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วได้ขึ้นประคองอัญชุลีอยู่.
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงออกจากสมาบัติแล้ว ได้เสด็จไปยังพระวิหารเดิม
นั้นนั่นแล.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้เสวยสมบัติในเทวโลกและมนุษย์โลกเสร็จ
แล้ว ในพุทธรูปนาคกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีตระกูลในกรุงสาวัตถี
เจริญวัยแล้ว เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธา ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระ-

ศาสดาแล้ว ไม่คิดใจในเพศฆราวาส บวชแล้ว ทำพระศาสนาของ
พระชินเจ้าให้คงามด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์
ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่อง
ราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อนนั้น จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า
เวสสุถุ นาม สมพุทฺโธ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **เวสสุถุ**
มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า **เวสสุถุ** เพราะย่อมข่มคือครอบงำพวกแพศย์ ได้
แก่ผู้เป็นพ่อค้าได้. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **เวสสุถุ** เพราะย่อมครอบงำ
ท้าวทัพบกแพศย์ คือมารทั้ง ๕ อย่างเสียได้. ชื่อว่า **สัมพุทฺธะ** เพราะ
ทรงตรัสรู้สัจจะทั้งหลายด้วยพระองค์เอง, อธิบายว่า พระสัมพุทธเจ้าทรง
พระนามว่า **เวสสุถุ**. โดยพระนาม. บทว่า **ทิวาวิหาราย มุนี** มีวิเคราะห์
ว่า ชื่อว่า **ทิวา** เพราะย่อมรุ่งเรือง ส่องสว่าง คือทำวัตนั่น ๆ ให้
ปรากฏชัดเจน. การอยู่คือความเป็นไปด้วยอิริยบถ ๔ ชื่อว่า **วิหาร**
กำหนดเวลาตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ตกดิน, การอยู่ในเวลา
กลางวัน ชื่อว่า **ทิวาวิหาร**, อธิบายว่า พระพุทธมุนีเจ้าผู้่องอาจกว่านระ
ประเสริฐที่สุดในโลก เสด็จเข้าไปยังป่าใหญ่เพื่อประทับในเวลากลางวัน.
คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาฉกนิการจทนิยเถราปทาน

สัปปีทายกเถรอปทานที่ ๖ (๑๖๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนยใส

[๑๖๘] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสุสสะ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ผู้ประเสริฐ ทรงยังมหาชนให้ดับ เสด็จดำเนินไปตามถนน.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาถึงสำนักของเราโดยลำดับ ลำดับนั้น เรารับบาตรแล้ว ได้ถวายเนยใสและน้ำมัน.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเนยใสได้ในกาลนั้น ด้วยการถวายเนยใสนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเนยใส.

ในกัปที่ ๕๖ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่งพระนามว่าสโหมทกะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัปปีทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสัปปีทายกเถรอปทาน

๑๖๖. อรรถกถาสัปตทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสัปตทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **สุสุโต นามาธั กควา** ดังนี้.

พระเถระแม้นี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ ก่อน ๆ ได้สั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยพระนิพพานเป็นประจำเสมอไว้ตั้ง หลายภพ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สุสสะ** ท่าน ได้เกิดในเรือนอันมีสกุล. ในกาลนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า มีพระภิกษุสงฆ์ แวดล้อมเสด็จไปตามหนทาง ถึงประตูเรือนของอุบาสกคนนั้นแล้ว. ครั้น พอบุบาสกนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ก็มีใจเลื่อมใส ถวายบังคมแล้ว ได้ถวายเนยใส และน้ำมันจนเต็มบาตร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำ อนุโมทนาแล้วเสด็จหลีกไป ด้วยความโสมนัสนั้นนั้นแล เขาคำรงชีวิต อยู่จนตลอดอายุขัย จุติจากอภัพนั้นแล้ว. ด้วยบุญอันนั้นจึงได้ไปเกิด ในเทวโลก ได้เสวยทิพย์สุขแล้ว และได้บังเกิดในหมู่มนุษย์ ทุก ๆ ภพ ที่เขาเกิดแล้ว ก็ได้เสวยแต่ความสุขเพียบพร้อมไปด้วยอาหารมีรสอร่อย เช่นเนยใส น้ำมัน น้ำผึ้งและน้ำอ้อยเป็นต้น ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขา ได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่งในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว มีศรัทธาถึงพร้อม ด้วยปัญญา ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใส บวช แล้วเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

เมื่อระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะ ประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำ เริ่มต้นว่า **สุสุโต นามาธ กควา** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สุสุโต** ๑. บาลีว่า นามาติ.

ความว่า **มุสสะ** เป็นพระนามที่พระมารดาและพระบิดาทรงตั้งให้ เพราะ พระองค์ประสูติโดยประกอบไปด้วยมุสสนักขัตถุภย์. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **มุสสะ** เพราะพระองค์ กระทบถูก เห็นชัด คือได้กระทำให้แจ่มแจ้งซึ่ง พระนิพพาน. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า **มุสสะ** เพราะพระองค์ กระทบถูก เห็นชัด คือได้ทราบแล้ว ซึ่งพระบารมีธรรม ๑๐ ทศ โภธิปักขิยธรรม ๓๓ ประการอย่างบริบูรณ์ และพระปริยัติธรรม คือพระไตรปิฎกทั้งสิ้น. ชื่อว่า **ภควา** เพราะพระองค์เพียบพร้อมไปด้วยส่วนแห่งบุญ เช่น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกอบด้วยความเป็นผู้มีโชค เป็นต้น. บทว่า **อาหุติโน ปฏิกุโห** ความว่า เครื่องบูชาและสักการะท่านเรียกว่า **อาหุติ**, ชื่อว่า **อาหุติโน ปฏิกุโห** เพราะพระองค์สมควรเพื่อจะรับเครื่องบูชา และสักการะเหล่านั้น. เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนาม ว่า **มุสสะ** ผู้แก่แล้วกล้า ทรงยังมหาชนให้ดับ เสด็จดำเนินไปในถนนใน ครั้งนั้นแล. คำที่เหลือมีเนื้อความปรากฏชัดแล้วทีเดียว.

จบอรรถกถาสัปตทายกเถราปทาน

ยุทธิกปุပ္ผิยเถราปทานที่ ๗ (๑๖๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกเข็ม

[๑๖๕] เราเที่ยวไปตานกระแสน้ำ ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทาคา ณ
ที่นั่นเราได้เห็นพระสยัมภูผู้ตั้งพญาไม้รังกำลังมีดอกบาน.

เราจึงถือเอาดอกเข็มเข้าไปเฝ้าพระมหามุนี เรามีจิต
เลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้บูชาแต่พระพุทธรเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้
ใดด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
บูชา.

ในกัปที่ ๖๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่งพระนามว่า สามุทธรระ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระยุทธิกปุပ္ผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบยุทธิกปุပ္ผิยเถราปทาน

๑๖๗. อรรถกถายุทธิกปุပ္ผิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระยุทธิกปุပ္ผิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **จนุทภาคานทีตีเร** ดังนี้.

ท่านพระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระมุนินทพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้ตั้งสมณญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้หลายชาติเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สุสสะ** นั้นนั้นแล ท่านได้เกิดในตระกูลศูทร เจริญวัยแล้ว ท่องเที่ยวไปตามกระแสน้ำ ไกลฝั่งแม่น้ำจันทภาคา ด้วยการงานบางอย่าง ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สุสสะ** ซึ่งพระองค์ประสงค์จะทรงสนาน ช่างดงามรุ่งเรืองประดุจกองไฟ เกิดความโสมนัสใจ เลือกเก็บดอกเข็มที่เกิดในที่นั้นมาบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาแก่เขาแล้ว.

ด้วยส่วนแห่งบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองนั้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า มีใจเลื่อมใส บวชแล้ว ทำพระศาสนาในหังดงามด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **จนุทภาคานทีตีเร** ดังนี้. คำที่เหลือทั้งหมดนั้นมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถายุทธิกปุပ္ผิยเถราปทาน

ทุสสทายกเถราปทานที่ ๘ (๑๖๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้า

[๑๗๐] ในกาลนั้น เป็นพระราชโอรสอยู่ในพระนครอันรื่นรมย์
ชื่อว่า ทิวรา เราได้ผ้าอันเป็นเครื่องบรรณาการแล้ว ได้ถวาย
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สงบระงับ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ทรงรับแล้ว ทรง
ลูบคลำด้วยพระหัตถ์ ครั้นทรงรับแล้ว เสด็จเหาะขึ้นสู
นภากาศ.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไป ผ้าตามไปเบื้องพระ-
ปฤษฎางค์ เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์ว่า พระพุทธเจ้า
เป็นอัศจรรย์.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผ้าใดในกาลนั้น ด้วย
การถวายผ้านั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้า.

ในกัปที่ ๖๗ แต่กัปนี้ ในกาลนั้น ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ผู้เป็นจอมมนุษย์มีนามว่าบริสุทธะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระทุสสทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบทุสสทายกเถราปทาน

๑๖๘. อรรถกถาทุสสทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระทุสสทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติวรายํ ปุเร
รมเม** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
สิทธัตถะ ท่านได้เกิดในราชสกุล พอทรงเจริญวัยแล้ว ได้รับตำแหน่ง
เป็นพระยุพราช มีชื่อเสียง ได้รับชนบทแห่งหนึ่ง เป็นใหญ่ปกครอง
ชนบทนั้น ทรงบำเพ็ญสังกหวัตถุ ๔ ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อุตถ-
จริยา และสมานัตตตา แก่ชาวชนบททั้งหมด. ในสมัยนั้น พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **สิทธัตถะ** พระองค์ได้เสด็จไปถึงยังชนบท
นั้นแล้ว. ครั้งนั้น พระยุพราชพระองค์นั้น ทรงได้รับเครื่องบรรณาการ
แล้ว ทรงบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยผ้าเนื้อละเอียดในที่นั้น พระผู้มี-
พระภาคเจ้าทรงเอาพระหัตถ์ลูบเกล้าผ้าผืนนั้นแล้ว เสด็จขึ้นสู่อากาศ. แม้
ผ้าผืนนั้นก็ลอยติดตามพระผู้มีพระภาคเจ้าไปมิขาด ครั้นพอพระยุพราช
พระองค์นั้นทอดพระเนตรเห็นความอัศจรรย์นั้นแล้ว เลื่อมใสยิ่งนัก ได้
ประทับขึ้นประคองอัญชลิแล้ว ในสถานที่ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไป
ถึงแล้ว ประชาชนทั้งหมดมองเห็นความอัศจรรย์นั้นแล้ว พวกกันคิด
อัศจรรย์ใจ ได้ขึ้นประคองอัญชลิแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไป
เฉพาะวิหารนั้นแล้ว ด้วยกุศลนั้นนั้นแล พระยุพราชนั้นจุติจากอภัพ
นั้นแล ได้บังเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติในเทวโลกนั้นแล้ว เกิด

ในมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติมีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติมากมาย บรรลุนิติภาวะแล้ว ดำรงอยู่ในเพศบราฮฺมา เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว พยายามอยู่ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

วันหนึ่งท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตน เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ท่านเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ทิวราย ปุเร รุมเม ดังนี้. อธิบายว่า เราเป็นพระราชโอรส อยู่ในพระนครอันน่ารื่นรมย์ใจชื่อว่า ทิวรา นั้น ได้นำเอาผ้าไปบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะแล้วแล. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาพุทธสหายกเถราปทาน

สมาทปกเถราปทานที่ ๕ (๑๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเรือนยอด

[๑๗๑] ได้มีการประชุมอุบาสกเป็นอันมากในพระนครพันธุมดี
เราเป็นหัวหน้าของอุบาสกเหล่านั้น อุบาสกเหล่านั้นประพฤติ
ตามปรารณาของเรา.

เราประชุมอุบาสกทั้งหมดนั้น แล้วชักชวนในการทำบุญ
ว่า เราทั้งหลายจักทำเรือนยอดเดียว (ศาลา) ถวายแก่สงฆ์ผู้
เป็นบุญเขตอันสูงสุด.

เขาเหล่านั้นรับคำแล้ว ได้กระทำไปตามอำนาจความพอใจ
ของเรา เราทั้งหลายช่วยกันสร้างเรือนยอดเดียวนั้นสำเร็จ
แล้ว ได้ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเรือนยอดเดียวใดใน
กาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายเรือนยอดเดียว.

ในกัปที่ ๕๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้เป็น
จอมชนพระองค์หนึ่ง มีพระนามชื่อว่า อาเวละ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฐิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสมาทปกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสมาทปกเถราปทาน

๑๖๘. อรรถกถาสมาทปกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสมาทปกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า พนฺธุรมติยานนฺทเร ดังนี้.

พระเถระแม้นี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลสมภารมาแล้ว ในสำนักของพระพุทธรเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้ในหลายภพเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี ท่านได้เกิดในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส ตั้งใจบำเพ็ญบุญเป็นนิตย์ มีศรัทธาเลื่อมใส สั่งให้ประชุมพวกอุบาสกเป็นจำนวนมากแล้ว ตนเองเป็นหัวหน้าคณะ (อุบาสก) ปรีกษาหารือกันว่า พวกเราจักช่วยกันสร้างเรือนยอดเดียว (ศาลา) แล้วชักชวนคนทั้งหมดเหล่านั้นให้ทำพื้นเรือนยอดหลังหนึ่งให้เรียบร้อย เกลี้ยทรายขาวสะอาดลงไปแล้ว น้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้บังเกิดในเทวโลก ได้เสวยสมบัติในกามาวจร ๖ ชั้นแล้ว ได้เกิดในมนุษย์โลก ได้เสวยจักรพรรดิสมบัติ เป็นต้นในหมู่มนุษย์ ในพุทธบูชาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ฟังธรรมแล้ว มีใจเลื่อมใส เกิดศรัทธาขาวแล้ว สมบูรณ์ด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยวัตรปฏิบัติ ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงกุศลกรรมที่ตนกระทำไว้ได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพุดติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า พนฺธุรมติยานนฺทเร ดังนี้. พึงทราบวิเคราะห์

ในบทนั้นว่า ชื่อว่า พนฺธุ เพราะคนทั้งหลายผูกพันเกี่ยวเนื่องเป็นอันเดียวกัน ด้วยอำนาจแห่งชาติและโคตรเป็นต้น คือเป็นชาวพระนครเดียวกันทั้งหมด. ชื่อว่า พันธุมติ เพราะเป็นพวกพ้องกันมีอยู่ในพระนครนั้น, อธิบายว่า พวกอุบาสกหมู่ใหญ่ได้มีในพระนครชื่อว่า พันธุตินั้น. ในบทว่า มาฬิ กสฺสาม สงฺฆสฺส นี้ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า มาฬิ เพราะย่อมนับถือกำหนดใจของพวกชนที่มาถึงแล้วทุก ๆ คน. อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า มาฬิ เพราะเป็นสถานที่เหมาะในการทำให้สงบสงัดแก่หมู่ภิกษุที่มาถึงแล้ว, มาฬิ นั้นแหละเป็น มาฬิกิ , อธิบายว่า พวกเราจักสร้างเรือนยอดเพื่อความอยู่สุขสบายถวายแด่ภิกษุสงฆ์. คำที่เหลือมีเนื้อความปรากฏชัดเจนอยู่แล้วทีเดียว.

จบอรรถกถาสมาทปกเถรบทาน

๑. บาลีว่า มาฬิ กสิสาม สงฆสส.

ปัญจังคฺลียเถราปทานที่ ๑๐ (๑๗๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยของหอม

[๑๗๒] เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ามีพระนามว่าติสสะ
ผู้เป็นนาคะของโลก ประเสริฐกว่านระ กำลังเสด็จเข้าพระ-
คันธกุฎี อันเป็นพระวิหารสวยงาม.

จึงถือเอาของหอมและพวงดอกไม้ไปสู่สำนักพระชินเจ้า
และเราเป็นผู้มีศรัทธาน้อยในพระสัมพุทธเจ้า ได้ถวายบังคม.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยของ
หอมใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายบังคม.

ในกัปที่ ๗๒ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
มีนามว่าสยัมปะกะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัญจังคฺลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปัญจังคฺลียเถราปทาน

๑๗๐. อรรถกถาปัญจกุลียเถราปทาน

อปทานของท่านพระปัญจกุลียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ติสุโส นามาติ ภควา** ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ติสสะ** ท่านได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส สมบูรณ์ด้วยสมบัติ มีศรัทธาเลื่อมใส เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระราชดำเนินไปตามหนทางเข้าไปยังพระวิหาร ได้ถือเอาดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมหลากชนิดเช่นดอกมะลิเป็นต้น และเครื่องลูบไล้มีผงไม้จันทร์เป็นต้นแล้ว ไปยังพระวิหาร เอาดอกไม้ทั้งหลายบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว เอานิ้วทั้ง ๕ และเครื่องลูบไล้ ลูบทาที่พระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ถวายบังคมหลีกไป.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้เสวยสมบัติทั้งสองในเทวโลกและมนุษย์โลกแล้ว ในพุทธชูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่งซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติ เจริญวัยแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใส บวชแล้วไม่นานก็ได้เป็นพระอรหันต์ เมื่อจะระลึกถึงบุญกรรมของตน ก็ทราบได้อย่างแจ่มชัด เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมาแล้วในกาลก่อนว่า เราได้บำเพ็ญกุศลกรรมชื่อนี้ไว้ จึงได้รับโลกุตระสมบัติเช่นนี้แล จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ติสุโส นามาติ ภควา** ดังนี้. คำที่เหลือทั้งหมดนั้นมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปัญจกุลียเถราปทาน

จบอรรถกถาสุปราจิรยวรรคที่ ๑๗

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 563

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุปาริจริยเถรอปทาน ๒. กณเวรปุเปยยเถรอปทาน ๓. ชัชช-
ทายกเถรอปทาน ๔. เทสปุชกเถรอปทาน ๕. กณิการจทนิยเถรอปทาน
๖. สัปปีทายกเถรอปทาน ๗. ยุธิกปุเปยยเถรอปทาน ๘. ทุสสทายก-
เถรอปทาน ๙. สมาทปกเถรอปทาน ๑๐. ปัญจังคูลิยเถรอปทาน.

มีคาถา ๕๔ คาถา ฉะนี้แล.

จบสุปาริจริยวรรคที่ ๑๗

กมุทวรรคที่ ๑๘

กมุทมาลียเถราปทานที่ ๑ (๑๗๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกโกมุท

[๑๗๑] ณ ที่ใกล้ภูเขามิวันต์ มีสระใหญ่อยู่แห่งหนึ่ง (ตาม
ธรรมชาติ) เราเป็นผีเสื้อน้ำที่ดูร้ายมีกำลังมาก อยู่ในสระ
ใหญ่นั้น.

ดอกโกมุทอันบานโตประมาณเท่าจักร เกิดอยู่ในสระใหญ่
นั้น และในกาลนั้น เราเก็บดอกโกมุท (ที่มีเมล็ดไว้) อัน
เป็นที่ประชุมแห่งเมล็ดไว้.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าอตถทัสสี ผู้จอมสัตว์
ประเสริฐกว่านระ ทรงเห็นดอกโกมุทอันหุดหู่ (งอ) จึงเสด็จ
มาในสำนักของเรา.

เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์
เสด็จเข้ามา จึงหยิบดอกโกมุททั้งหมดบูชา (ถวาย) แต่
พระพุทธเจ้า.

ในกาลนั้น ดอกไม้มีอยู่เท่าใด พระตถาคตประกอบด้วย
ดอกไม้เท่านั้นเป็นหลังคาบังร่มเสด็จไปที่ภูเขามิวันต์.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วย
ดอกไม้ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผล
แห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นจอม

ชน ทรงพระนามว่า สหัสสธระ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ

อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกมุทมาลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบกมุทมาลียเถรอปทาน

กมุทวรรคที่ ๑๘

๑๗๑. อรรถกถากมุทมาลียเถรอปทาน

อปทานของท่านพระกมุทมาลียเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปัพพเต
หิมวตมฺหิ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ กภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า อัคคทัสสี
ท่านได้เกิดเป็นผีเสื้อน้ำอยู่ที่สระใหญ่ใกล้กับภูเขาหิมวันต์ พบเห็นพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าอัคคทัสสี ซึ่งเสด็จไปในที่นั้นแล้ว มีใจ
เลื่อมใส เก็บดอกโกมุทไปบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว. พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าทรงกระทำอนุโมทนาแล้วเสด็จหลีกไป.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจุติจากอัฐภาพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดยังเทวโลก
เสวยสมบัติในกามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้นแล้ว เกิดในมนุษย์ ได้เสวยสมบัติ
มีจักรพรรดิสมบัติเป็นต้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือน
อันมีสกุล เจริญวัยแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย บวชแล้วพยายามอยู่
ก็ได้บรรลุพระอรหัตอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ระลึกถึงบุญกรรมของ
ตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติก
มาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **ปพฺพเต หิมวณฺตมฺหิ** ดังนี้
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ตตฺถโช รกฺขโส อาสี** ความว่า เราได้เป็น
ผีเสื้อน้ำเกิดใกล้สระใหญ่นั้น คือได้เป็นยักษ์เกี่ยวกินเลือดและเนื้อคนอื่น
รู้ความกรุณา มีรูปร่างน่าเกลียด มีสภาพน่ากลัว มีกำลังมาก มีเรี่ยว
แรงมาก กักขฬะ. บทว่า **กฺมุทํ ปุํผิตตตฺถ** ความว่า เมื่อไม่มีแสง
พระอาทิตย์ส่องลงไปใกล้สระใหญ่นั้น พอถึงเวลาเย็นดอกก็จะหุบ ไม่มี
รัศมี ไม่มีสี มีแต่อาการเหี่ยวงอ คือดอกไม้อันได้นามว่า **กฺมุท** ที่กำลัง
แย้มบานอยู่. บทว่า **จกฺกมตฺตานิ ชายเร** ความว่า ดอกไม้เหล่านั้น
เกิดมีประมาณเท่ากับจักรรถ. คำที่เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้โดยง่าย
ที่เดียวแล.

จบอรรถกถากุณฑลียเถราปทาน

นิสเสนีทายกเถรอปทานที่ ๒ (๑๗๒)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างบันได

[๑๗๔] เราได้สร้างบันไดสำหรับเสด็จขึ้นปราสาท ถวายแด่
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โภณทัณฺณะ ผู้เป็นนาถะของ
โลก ผู้คงที่.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราได้สวดยสมบัติแล้ว ทรงกาย
อันเป็นที่สุดไว้ในพระพุทธศาสนา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑,๐๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๓ ครั้ง ทรง
พระนามว่าสัมพหุละ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญฺญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนิตเสนีทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนิสเสนีทายกเถรอปทาน

๑๗๒. อรรถกถานิสเสนีทายกเถรอปทาน°

อปทานของท่านพระนิตเสนีทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า โภณ-
ทัณฺณสุส ภควโต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ กภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอมาหลายชาติ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า

๑. บาลีว่า นิตเสนีทายกเถรอปทาน.

พระนามว่า โภณทัณฺณยะ ท่านได้เกิดในตระกูลช่างไม้ มีศรัทธา
เลื่อมใส ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว มีใจเลื่อมใส
สร้างบันไดทำด้วยไม้แก่น เพื่อสำหรับขึ้นไปยังปราสาท ที่ประทับของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ช่วยกันยกพาไปไว้. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จ
ขึ้นไปยังปราสาท ในขณะที่เขากำลังมองเห็นอยู่นั้นแหละ เพื่อเป็นเครื่อง
เจริญปลาตนะแก่เขา. เขามีความเลื่อมใสยิ่งนัก ด้วยปีติโสมนัสอันนั้น
นั้นแหละ กระทำกาละแล้ว ได้ไปเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติใน
เทวโลกนั้น เมื่อจะเกิดในหมู่มนุษย์ ก็ได้เกิดในตระกูลอันสูงส่ง เพราะ
ผลที่ได้สร้างบันได ได้เสวยความสุขในมนุษย์แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้
เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว
เกิดศรัทธาเบาหวิวแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะ
ประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำ
เริ่มต้นว่า โภณทัณฺณสุตฺต ภควโต ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
โภณทัณฺณสุตฺต มิวิเคราะหฺว่า ชื่อว่า โภณทะ เพราะเป็นผู้คลอจากครรภ
แล้วเป็นไป ได้แก่ลามกสัตว์. ชื่อว่า โภณทัณฺณยะ เพราะเป็นผู้อื่นจากคน
ที่ต่ำช้าเลวทรามคือ โภณทะ อธิบายว่า ไม่เป็นผู้ลามก แต่เป็นบุรุษผู้สูง
สุด. อีกอย่างหนึ่ง โภณทัณฺณยะนั้นเป็นชื่อโดยโคตร เพราะในบรรดาโคตร
ของพราหมณ์ทั้งหลาย พระองค์ประสูติใน โภณทัณฺณโยโคตร. คำที่เหลือ
มีเนื้อความปรากฏชัดแล้วแล.

จบอรรถกถานิสเสณีทายกเถราปทาน

รัตติยปุပ္ผิยเถราปทานที่ ๓ (๑๗๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายถวายดอกอัญชัน

[๑๗๕] ในกาลก่อน เราเป็นนายพรานนี้อยู่ในป่าใหญ่ ได้
เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและ
มนุษย์.

เราเห็นต้นอัญชันเขียวขึ้นอยู่บนแผ่นดิน มีดอกบานอยู่
กลางคืน จึงถอนขึ้นพร้อมทั้งราก น้อมเข้าไปถวายแต่พระ-
พุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณใหญ่.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราถวายดอกไม้ใด ด้วยการถวาย
ดอกไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ดอกไม้.

และในกัปที่ ๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรง
พระนามว่าสุปปลันนะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระรัตติยปุပ္ผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบรัตติยปุပ္ผิยเถราปทาน

๑๗๓. อรรถกถารัตติยปุเปยยเถราปทาน

อปทานของท่านพระรัตนปุเปยยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตโท ปุเร อาสี** ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **วิปัสสี** ท่านได้เกิดในตระกูลของนายพราน เกี่ยวหม่าเนื้อในป่า ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** ซึ่งเสด็จเที่ยวไปในป่าเพราะความกรุณาแก่เขาแล้ว มีใจเลื่อมใส เก็บเอาดอกไม้ชื่อว่าราตรีซึ่งบานแล้ว และดอกอัญชันพร้อมทั้งขี้วามานูชา ด้วยจิตอันประกอบไปด้วยโสมนัส. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำอนุโมทนาแล้ว ก็เสด็จหลีกไป.

ด้วยบุญอันนั้นนั้นแล เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษยโลก ได้เสวยสมบัติในโลกทั้งสองนั้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มองเห็นโทษในกามทั้งหลาย แล้วออกบวช ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจว่า เราเป็นนายพราน ได้ทำกุศลกรรมไว้ดีหนอ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตโท ปุเร อาสี** ดังนี้. ฟังทราบวิเคราะห์ในคำนั้นว่า ชื่อว่า **มิลลุตทะ** เพราะเป็นคนโหดร้าย ป่าเถื่อน หม่าเนื้อทั้งหลาย, อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า **มิลลุตทะ** เพราะเป็นพรานมีความโลภในหมู่เนื้อ อธิบายว่า ในครั้งก่อนเราได้เป็นนายพราน. บทว่า **รตุติกัง ปุเปยิตัง**

ทิสวา ความว่า ดอกไม้หลายชนิดมีดอกปทุมเป็นต้น ข่อมบานในเวลา
กลางวันเพราะต้องแสงพระอาทิตย์ และหุบในเวลารাত্রี อธิบายว่า
ดอกไม้หลายชนิดมีดอกมะลูลีและดอกมะลิซ้อนเป็นต้น เป็นดอกไม้บาน
ในเวลารাত্রี ไม่บานในเวลากลางวัน, เพราะฉะนั้น เราจึงเก็บเอา
ดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมหลายชนิด อันมีชื่อว่าดอกราตรี เพราะบานในเวลา
กลางคืน และเก็บดอกอัญชันมาบูชาแล้ว. คำที่เหลือมีเนื้อความง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบบรรณการัตติยปุပ္ผิยเถราปทาน

อุทปานทายกเถรอปทานที่ ๔ (๑๗๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบ่อน้ำ

[๑๗๖] เราได้ทำ (ขุด) บ่อน้ำถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี และในกาลนั้น เราได้ถือเอาบิณฑบาตไปมอบถวาย.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายบ่อน้ำ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุทปานทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอุทปานทายกเถรอปทาน

๑๗๔. อรรถกถาอุทปานทายกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระอุทปานทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า วิปัสสีโนภควโต ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระมุนีวรพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ได้บำเพ็ญสั่งสมไว้ในหลายภพ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี ท่านได้เกิดในเรือนอนมีตระกูล เจริญ

วัยแล้ว คิดว่าเราควรถวายน้ำดื่ม. และควรทำน้ำดื่มให้เป็นไปไม่ขาดสาย
ดังนั้นแล้วจึงช่วยกันชุดบ่อน้ำไว้แห่งหนึ่ง ในเวลาที่มีน้ำสมบูรณ์ดี ก็ช่วย
กันก่ออิฐกันไว้ทำให้มันคงดีแล้ว ได้มอบถวายบ่อน้ำนั้น ซึ่งเต็มเปี่ยม
ด้วยน้ำที่ขึ้นเต็มในบ่อน้ำนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี.
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงกระทำการอนุโมทนาแสดงถึงอานิสงส์แห่งการ
ถวายน้ำดื่ม (แก่เขา) แล้ว. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปใน
เทวโลกและมนุษย์โลก ทุก ๆ ที่ที่เขาได้เกิดแล้ว ก็มีสระโบกขรณี บ่อน้ำ
และน้ำดื่มเป็นต้นเพียบพร้อมบริบูรณ์ ได้เสวยแต่ความสุขแล้ว ใน
พุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เจริญวัยแล้ว มีศรัทธา
เลื่อมใส บวชแล้วไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

ในกาลต่อมา ท่านได้ระลึกถึงบุญกรรมของตนแล้ว เกิดความ
โสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาล
ก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า วิปัสสิโน ภควโต ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น
บทว่า อุตปานโน กโต มยา มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า อุตปานะ เพราะ
เป็นสถานที่ที่ตม่น้ำแห่งชนทั้งหลาย. คำว่าอุตปานะนั้นเป็นชื่อของบ่อน้ำ
สระโบกขรณี และบึง อธิบายว่า เราได้ทำการชุดบ่อน้ำนั้น เพื่อประโยชน์
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี. คำที่เหลือมีเนื้อความง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุตปานทายกเถราปทาน

สีหาสนทายกเถราปทานที่ ๕ (๑๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาของหอมและถวายอาสนะทอง

[๑๗๗] เมื่อพระโลกนาถผู้เป็นนายกพระระนามว่าปทุมุตตระ เสด็จนิพพานไปแล้ว เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายอาสนะทอง.

และได้บูชาด้วยของหอม และดอกไม้เป็นอันมาก ด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงนำสุขในปรโลกมาให้ ชนเป็นอันมากทำการบูชาในพระองค์แล้ว ย่อมดับ (เย็น).

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ไหว้โพธิพฤกษ์อันอุดมแล้ว มิได้เข้าถึงทุกติเลย ตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๑,๕๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง พระเจ้าจักรพรรดิราชเหล่านั้น ทรงพระนามเหมือนกันว่า สิวจยยะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสีหาสนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสีหาสนทายกเถราปทาน

๑๗๕. อรรถกถาสีหสหนทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระสีหสหนทายกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต
โลกนาถมฺหิ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะทำบุญสร้างไว้เพื่อต้องการจะได้บรรลุพระนิพพาน ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในตระกูลคฤหบดี บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา เลื่อมใสในพระรัตนตรัย เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นปรินิพพานแล้ว ได้ช่วยกันสร้างอาสนะสี่หะที่ขจิตไปด้วยรัตนะ ๗ ประการไว้แล้ว บูชาด้วยโศภิตแล้ว และได้บูชาด้วยมาลาของหอมและรูปเป็นจำนวนมากมาย.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกรทั้งสองนั้นแล้ว ได้รับแต่การบูชาในที่ทั้งปวง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในเรือนอันมีสกุลในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว อยู่เป็นฆราวาส ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใส จึงละหมู่ญาติออกบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงกุศลสมภารที่ตนได้สั่งสมไว้ในปางก่อนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า นิพพุเต โลกนาถมฺหิ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สีหสหนทายกหิมิวีเคราะหฺว่า อาสนะที่ขจิตไปด้วยรูปราชสีห์ เงิน ทองและรัตนะทั้งหลายชื่อว่า อาสนะสี่หะ, อีกอย่างหนึ่ง อาสนะที่สมควรประทับนั่งของพระ-

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 576

ผู้มีพระภาคเจ้าผู้ไม่กลัวต่อราชสีห์ ชื่อว่า อาสนะสีหะ, อีกอย่างหนึ่ง
อาสนะสีหะก็คืออาสนะที่ประเสริฐสูงสุด ดังนั้นจึงชื่อว่า อาสนะสีหะ
อธิบายว่า เราได้ถวายอาสนะสีหะนั้นแล้ว เราได้บูชาต้นโพธิ์แล้ว. คำที่
เหลือมีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาสีหะสนทนายกเถราปทาน

มคคทัตติกเถราปทานที่ ๖ (๑๗๖)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกไม้

[๑๗๘] พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า อโนมทัสสี ผู้เป็น
จอมสัตว์ ประเสริฐกว่านระ เสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง เพื่อ
ประโยชน์สุขในปัจจุบัน.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ายกพระบาทขึ้น ดอกไม้ตั้งอยู่
เบื้องบนแห่งพระพุทธรเจ้าผู้งาม เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส
ถวายบังคมแล้วโปรยดอกไม้.

ในกัปที่ ๒๐,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
๕ ครั้ง ทรงพระนามว่า ปุบผทนิยะ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมคคทัตติกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมคคทัตติกเถราปทาน

๑๗๖. อรรถกถามคคทัตติกเถราปทาน

อปทานของท่านพระมคคทัตติกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า อโนมทัสสี
ภควา ดังนี้.

แม้ท่านพระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธรเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-

นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
อโนมทัสสี ท่านได้เกิดในเรือนอันมีตระกูล เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ใน
เพศมราวาส ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า อโนมทัสสี
กำลังเสด็จจกรมท่ามกลางอากาศ และได้พบเห็นความอัศจรรย์ในที่ที่ต่าง-
พระบาทจกรม จะเรียรายได้ด้วยดอกไม้มากมายแล้ว มีใจเลื่อมใส
โยนดอกไม้ทั้งหลายขึ้นไปบนอากาศ, ดอกไม้เหล่านั้นก็ได้กลายเป็นเพดาน
ปรากฏแล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเฉพาะสุดคติทั้งหลายเท่านั้น
ได้รับแต่การบูชาในที่ที่ต่าง ได้เสวยความสุขแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้
เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ถึงความเป็นหนุ่มโดยลำดับแล้ว เกิดศรัทธา
บวชแล้ว เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยวัตรปฏิบัติ ไม่นานนักก็ได้บรรลुพระอรหันต์
ปรากฏชื่อว่า มัคคทัตติกเถระ เพราะได้บูชาพระพุทธเจ้าผู้เสด็จจกรม
อยู่แล้ว. ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะ
ประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพุดติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำ
เริ่มต้นว่า อโนมทัสสี ภควา ดังนี้. บทว่า ทุฏฐมมุสุขตุถาย ความว่า
ด้วยการจกรมในอัทภานนี้ ทำให้ได้รับความสุขทำให้เบาสรระเป็นต้น.
บทว่า อพุโภกาสมุหิ จงุมหิ ความว่า ได้เสด็จจกรมในที่แจ้ง คือ
ที่พระลานหลวง, ได้แก่ได้ทำกร่างพระบาทสัตถุจรไป. บทว่า อุทุชเต
ปาเท ปุปฺพานิ ความว่า เมื่อยกพระบาทขึ้นด้วยการจกรม ดอกไม้
ทั้งหลาย มีดอกปทุมและดอกอุบลเป็นต้น ผุดขึ้นจากแผ่นดิน เรียราย

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 579

แล้วในที่จงกรม. บทว่า โสภํ มุทฺชนิ ติฏฺฐเร ความว่า ดอกไม้ทั้งหลาย
เหล่านั้น ตั้งอยู่เบื้องบนของพระพุทธเจ้าผู้ทรงงามอยู่. คำที่เหลือมี
เนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถามัคคทัตติกเถรปาทาน

เอกที่ปิยเถราปทานที่ ๗ (๑๗๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายประทีป

[๑๗๕] เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ถวายประทีปดวงหนึ่ง
ไว้ที่ไม้สน อันเป็นโพธิพฤกษ์อันอุดม ของพระมุนีพระนามว่า
ปทุมุตตระ.

ในภพที่เกิด เมื่อการสั่งสมบุญเกิดแล้ว เราไม่รู้จักทุกติ
เลย นี่เป็นผลแห่งการถวายประทีป.

ในกัปที่ ๑๖,๐๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง
ทรงพระนามว่าจันทภา มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกที่ปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกที่ปิยเถราปทาน

๑๗๖. อรรถกถาเอกที่ปิยเถราปทาน

อปทานของท่านพระเอกที่ปิยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุ
มุนีโน ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ได้สั่งสมกุศลกรรมทำไว้ในพระชินเจ้าผู้ประเสริฐ

พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้เกิดในตระกูลคฤหบดี เจริญวัยแล้ว มีศรัทธาเลื่อมใส ได้บูชาประทีปดวงหนึ่งไว้ที่ไม้สนอันเป็นโพธิพฤกษ์ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เริ่มตั้งน้ำมันและไส้(ประทีป) ทำเป็นการถาวร เพื่อบูชาด้วยประทีปดวงหนึ่งเป็นนิตย์. ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก เป็นผู้รุ่งเรืองในที่ทุกแห่ง มีดวงตาแจ่มใสดี ได้เสวยความสุขในโลกทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วยสมบัติในกรุงสาวัตถี บรรลุนิติภาวะแล้ว เลื่อมใสในพระรัตนตรัย บวชแล้วไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัตปรากฏชื่อว่า เอกทปิยเถระ เพราะบรรลุคุณวิเศษได้ด้วยการบูชาประทีป.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ปทุมุตตรสุต มุนิโน ดังนี้. คำที่เหลือทั้งหมดนั้นมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาเอกทปิยเถรอปทาน

มณิปุชกเถราปทานที่ ๘ (๑๗๘)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธานุชา

[๑๘๐] แม่น้ำสายหนึ่งไหลผ่านไปภายในภูเขาหิมวันต์ ในกาล

นั้น พระสยัมภูพุทธเจ้าประทับอยู่ในเขตใกล้แม่น้ำนั้น.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้เอาบัลลังก์แก้วอันวิจิตร

ด้วยดี เป็นที่รื่นรมย์ใจ ไปบูชาแด่พระพุทธรเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราบูชาบัลลังก์แก้วไว้ดี ด้วยการ

บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

และในกัปที่ ๑๒ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง

ทรงพระนามเหมือนกันว่าสตรังสี มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมณิปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบมณิปุชกเถราปทาน

๑๗๘. อรรถกถาฉฬภักกเถรอปทาน

อปทานของท่านพระฉฬภักกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า โอรน หิมวัต-
ตสูต ดังนี้.

พระเถระแม้นี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระพุทธเจ้าพระองค์
ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็น
ประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ
ท่านได้เกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ดำรงอยู่ในเพศจรวัส เห็นโทษในเพศ
จรวัสนั้น จึงละเพศจรวัสออกบวชเป็นคาส สร้างบรรณศาลาอยู่
ใกล้แม่น้ำแห่งหนึ่ง ในส่วนภายใต้ภูเขาหิมวัต ได้พบพระผู้มีพระภาค-
เจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ซึ่งเสด็จเข้าไปในที่นั้น เพราะทรงมีพระประสงค์
จะสงบสงัด และเพราะเพื่อจะทรงอนุเคราะห์แก่เขา มีใจเลื่อมใส ได้
เอาบัลลังก์แก้วฉฬภักกเถรพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับ
นั่งบนบัลลังก์นั้น เพื่อจะทรงเจริญความเลื่อมใสแก่เขา เขามีความ
เลื่อมใสโดยประมาณยิ่ง ได้กระทำความปรารถนาเพื่อบรรลุนิพพาน
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุโมทนาแล้วก็เสด็จหลีกไป ด้วยบุญกรรมนั้น
เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้รับแต่การบูชาในที่
ทั้งปวง ได้เสวยความสุขแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้บังเกิดในตระกูล
ที่สมบูรณ์ด้วยสมบัติในกรุงสาวัตถี ดำรงอยู่ในเพศจรวัส วันหนึ่ง ได้
ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นาน
นักก็ได้เป็นพระอรหันต์.

วันหนึ่ง ท่านได้ระลึกถึงกุศลกรรมที่ตนกระทำไว้ได้ เกิดความ
โสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาล

ก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า โอรณ หิมวณุตตส ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โอรณ ความว่า ภายใต้อื่นแห่งภูเขาหิมวันต์, คำนั้นเป็นตติยวิภัตติลงในอรรถแห่งสัตตมีวิภัตติ ได้แก่ในทิสภาภาภายใต้อื่น. บทว่า นทิกา สมปวตฺตอ ความว่า แม่น้ำสายหนึ่งซึ่งไม่ปรากฏชื่อไหลเป็นไป คือได้หลังไหลไปเป็นสายด้วยดี. บทว่า ตตฺสา จานุปเขตฺตมฺหิ ความว่า ในเขตใกล้แม่น้ำนั้น คือ ใกล้ฝั่ง. บทว่า สยมภู วสเตตฺตา ความว่า ในคราวใดเราเอาบัลลังก์แก้วมณีบูชา ในคราวนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้มีอาจารย์ ทรงเป็นพระพุทธเจ้าด้วยพระองค์เองที่เดียวประทับอยู่. บทว่า มณี ในบทว่า มณี ปคฺคยฺห ปลฺลจิกํ นี้ มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า มณี เพราะทำให้เกิดความดีใจ คือทำความโสมนัสใจให้, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า มณี เพราะนับประมาณค่า ทำให้เป็นเครื่องอาภรณ์ อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า มณี เพราะอิสรชนมีพระราชาและพระยุพราชเป็นต้นถึงแม้จะตายก็ไม่ยอมสละแก้วมณีนั้น คือยอมทำสงครามกันเพื่อต้องการแก้วมณีอันนั้น. อธิบายว่า เราได้ประคองบัลลังก์ที่ทำด้วยแก้วมณี อันน่ารื่นรมย์ใจวิจิตรงดงามอย่างดั้นนั้น ยกขึ้นบูชาแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ. คำที่เหลือทั้งหมดนั้นมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปิณฑกเถราปทาน

ติกิจจกเถราปทานที่ ๕ (๑๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายยา

[๑๘๑] เราเป็นหมอสู้ศึกษาดี อยู่ในนครพันธุมดี เป็นผู้นำสุขมา

ให้แก่มหาชนผู้ได้รับความทุกข์เดือดร้อน (กระสับกระส่าย)

ในกาลนั้น เราเห็นพระสมณะผู้มีศีล ผู้รู้งเรื่องใหญ่

ป่วยไข้ มีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ถวายยาบำบัดไข้

พระสมณะผู้สำรวจอินทรีย์.

อุปัฏฐากของพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า มีนามชื่อว่า

พระอโศก หายจากโรคด้วยยานั้นแล.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายยาใด ด้วยการถวายยา

นั้น เราไม่รู้จักทุกขติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายยา.

และในกัปที่ ๘ แต่ภัทรกัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

ถึงพร้อมด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก พระนามว่าสัพโพสถ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติกิจจกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบติกิจจกเถราปทาน

๑๗๕. อรรถกถาติกิจจกเถราปทาน

อปทานของท่านพระติกิจจกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นคร พนฺธุมติยา
ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้วในพระชินวรพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ทุก ๆ ภพนั้นจะสั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ-
นิพพานเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า
วิปัสสี ท่านได้เกิดในตระกูลหม้อ ในพระนครพันธุมดี เป็นพหูสูต
ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นอย่างดี ฉลาดในเวชกรรม เชี่ยวชาญรักษาโรคได้
หลายชนิด ได้รักษาให้แก่พระเถระชื่อว่า อโสก ผู้เป็นอุปัฏฐากของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี. ด้วยบุญกรรมนั้น เขาจึงได้เสวย
แต่ความสุข ไป ๆ มา ๆ ในเทวโลกและมนุษย์โลก ทุก ๆ ภพที่เขา
ได้เกิดแล้ว ได้เป็นผู้ไม่มีโรค มีอายุยืน มีสิริระปร่างกายสวยงามดังทองคำ.

ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในตระกูลคหบดี ในกรุงสาวัตถี
เจริญวัยแล้ว สำเร็จการศึกษาในทางศิลปศาสตร์ทุกแขนง ไม่มีโรคภัย
มีแต่ความสุข เพียงพร้อมด้วยสมบัติมากมาย เลื่อมใสในพระรัตนตรัย
ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธา ละเพศฆราวาส
บวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ ระลึกถึงบุญกรรมของตนได้
เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมา
แล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า นคร พนฺธุมติยา ดังนี้. คำที่
เหลือทั้งหมดนั้น มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น เพราะได้กล่าวเนื้อความไว้แล้ว
ในหนหลังแล.

จบอรรถกถาติกิจจกเถราปทาน

สังฆุปัฏฐากเถราปทานที่ ๑๐ (๑๘๐)

ว่าด้วยผลแห่งการอุปัฏฐาก

[๑๘๒] เราเป็นคนรักษาอาราม ในพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าเวสสภู เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้อุปัฏฐากพระสงฆ์ผู้อุดม.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขิตเลย นี่เป็นผลแห่งการอุปัฏฐาก.

ในกัปที่ ๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง พระนามว่า สโมตถกะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสังฆุปัฏฐากเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสังฆุปัฏฐากเถราปทาน

๑๘๐. อรรถกถาสังฆุปัฏฐากเถราปทาน

อปทานของท่านพระสังฆุปัฏฐากเถระ มีคำเริ่มต้นว่า เวสสุภุมหิ ภควติ ดังนี้.

พระเถระเมื่อนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลสมภารมาแล้วในพระพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมแต่บุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้หลาย ภพเป็นประจำเสมอ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า เวสสุภุ เขาได้เกิดเป็นลูกชายของคนรักษาสวน พอได้บรรลุนิติภาวะ แล้ว มีศรัทธาเลื่อมใส ทำสวนเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจในพระวิหารหลายแห่ง ได้บำรุงพระสงฆ์ด้วยความเคารพ. ด้วยกุศลกรรมอันนั้นนั่นแหละ เขา จึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้เสวยสมบัติในโลกรทั้งสอง แล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในตระกูลคหบดีในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยสมบัติ สมบูรณ์ด้วยความสุข มีชื่อเสียง ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว เลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้ว สมบูรณ์ด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ทำพระศาสนาให้งดงาม เจริญ วิปัสสนา ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมทั้งปฏิสัมภิทา ๔ ได้ อภิญญา ๖ ด้วยอำนาจกุศลกรรมที่ท่านได้ทำไว้ในปางก่อน จึงได้ปรากฏ ชื่อว่า สังฆุปัฏฐากเถระแล.

วันหนึ่ง ท่านระลึกถึงบุญกรรมของตนว่า เราได้ทำกรรมอะไรไว้ในปางก่อนหนอ จึงได้โลกุตตรสมบัตินี้ ก็ทราบชัดได้โดยประจักษ์ เกิด ความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ท่านเคยได้ประพฤติมาแล้วใน กาลก่อนให้ปรากฏ จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า เวสสุภุมหิ ภควติ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อโหसारามิโก อหิ ความว่า เราได้เป็นคน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 589

รักษาอารามในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่าเวสสภู,
คำที่เหลือพอจะรู้ได้ง่ายทั้งนั้น เพราะมีเนื้อความดังได้กล่าวไว้แล้วในหน
หลัง และเพราะมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสังฆปุฎฐากเถราปทาน

จบอรรถกถากุมุตวรรคที่ ๑๘

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุมุทมาลิยเถราปทาน ๒. นิสเสนิทายกเถราปทาน ๓. รัตติย-
ปุပ္ผิยเถราปทาน ๔. อุทปานทายกเถราปทาน ๕. สีหาสนทายกเถราปทาน
๖. มัคคทัตตติกเถราปทาน ๗. เอกทีปียเถราปทาน ๘. มณีปุชกเถรา-
ปทาน ๙. ติกิจจกเถราปทาน ๑๐. สังฆปุฎฐากเถราปทาน.

มีคาถา ๔๕ คาถา ฉะนี้แล.

จบกุมุตวรรคที่ ๑๘

กุฏชุปุฬยวรรคที่ ๑๕

กุฏชุปุฬยเถราปทานที่ ๑ (๑๘๑)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธุบ္บา

[๑๘๑] เราเห็นพระอุสสสัมพุทธเจ้าผู้มีรัศมีเปล่งปลั่งดังทองคำ

สว่างไสวไปทั่วทิศดังพระอาทิตย์อุทัย^๑ เสด็จไปในอากาศ.

จึงเลือกเก็บดอกโมกหลวงที่บ้าน ทั้งดอกใหญ่และเล็กจาก
ต้น มาบูชาแต่พระองค์.

เพราะเราเอาดอกไม้บูชา ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปกัปนี้ เรา
จึงไม่รู้จักทุกติเสย นี้เป็นผลแห่งพุทธุบ္บา.

ในกัปที่ ๑๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง
พระนามว่าปุฬิตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกุฏชุปุฬยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกุฏชุปุฬยเถราปทา

๑. ย. อุคคตี .

พันธูชีวกเถราปทานที่ ๒ (๑๘๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกขบา

[๑๘๔] พระสยัมภูสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโสภิตะ ผู้อันสัตบุรุษ

สรรเสริญ พระองค์ประทับนั่งเข้าสมาธิอยู่ ณ ระหว่างภูเขา.

เราแสวงหาดอกบัวอย่างใดอยู่ในสระ ได้เห็นดอกขบา

อยู่ในที่ใกล้ เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ยกมือทั้งสอง

ประคองเข้าไปเฝ้าพระโสภิตมหามุนี แล้วบูชาแต่พระองค์.

เพราะเราได้เอาดอกไม้บูชา ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เรา

จึงไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์

หนึ่ง ผู้เป็นจอมคน มีพระมาก พระนามว่าสมุททกัปปะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระพันธูชีวกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบพันธูชีวกเถราปทาน

โกตุมพริยเถรปาทานที่ ๓ (๑๘๓)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธานุชา

[๑๘๕] เรามีจิตร่าเริงยินดี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้อุดม
กว่านรชน ซึ่งประทับนั่งอยู่ ณ ระหว่างภูเขา โขติช่วงตั้ง
ดอกกรรณิการ มีพระคุณประมาณมิได้เหมือนทะเล กว้างขวาง
ดุจแผ่นดิน.

เรามีจิตเลื่อมใส เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่านระ
อันหมู่เทวดาแวดล้อมแล้วผู้เสมือนโคนิสกะและม้าอาชาไนย
อันฝูงโคและฝูงม้าแวดล้อมแล้วจะนั้น.

เราถือดอกไม้ ๗ ดอกและผ้าขนสัตว์อย่างดี เข้าไปบูชา
แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิขี ผู้เป็นเฝ้าพันธุแห่งโลก.

เพราะเราได้เอาดอกไม้บูชา ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เรา
จึงไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

ในกัปที่ ๒๐ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์
หนึ่ง มีนามว่ามหาเนละ มีเดชมาก มีกำลังมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโกตุมพริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโกตุมพริยเถรปาทาน

๑. ม. วิตุถตี .

ปัญจหัตถิยเถราปทานที่ ๔ (๑๘๔)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธานุชา

[๑๘๕] พระผู้มีพระภาคเจ้าเชษฐบุรุษของโลก ผู้ประเสริฐกว่า
นรชน พระนามว่าติสสะ แวดล้อมด้วยพระสาวก เสด็จ
ดำเนินอยู่ในถนน.

เราถือดอกอุบล ๕ ดอกยืนอยู่ที่ทางสี่แยก ประสงค์จะ
ถวายเป็นเครื่องบูชา ประคองบูชาเพื่อความสำเร็จประโยชน์.

อันพระพุทธรักษามีถูกต้องแล้ว ได้บูชาพระสัมพุทธเจ้าผู้
อุดมกว่าสัตว์ มีพระรัศมีดังทองคำ กำลังเสด็จดำเนินอยู่
ระหว่างตลาด.

เพราะเราเอาดอกไม้บูชา ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราจึง
ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

ในกัปที่ ๑๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕ ครั้ง
พระนามว่าสุภสมมตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
กำลังมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัญจหัตถิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปัญจหัตถิยเถราปทาน

อิสิมุกคทายกเถรปาทานที่ ๕ (๑๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำผึ้ง

[๑๘๗] เรามัจะอยู่ในปราสาท ก็นิมนต์พระพุทธเจ้าพระนาม
ว่าปทุมุตตระ ผู้มีพระรัศมีเปล่งปลั่งดังพระอาทิตย์อุทัย มี
พระรัศมีเหลืองอร่ามเหมือนพระจันทร์ สุกสกาวราวกับดอก
กุ้ม ให้เสวยถั่วฤๅษี ซึ่งบดผสมกับน้ำผึ้งอันไม่มีตัว ถวาย
แต่พระองค์ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

เอน้ำผึ้งใส่บาตรของพระสาวกแห่งพระพุทธเจ้าซึ่งมีประ-
มาณแปดแสน จนเต็มทุก ๆ รูป ได้ถวายแต่พระพุทธเจ้า
มากกว่านั้น.

เราอันกุศลมูล คือความเลื่อมใสแห่งจิตนั้น ตักเตือน ไม่
เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป ในกัปที่ ๔๓,๘๐๐ ได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่ามหิสมันตะ ผู้มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอิสิมุกคทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอิสิมุกคทายกเถรปาทาน

โพธิอุปัฏฐายกเถราปทานที่ ๖ (๑๘๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบำรุงไม้โพธิ์

[๑๘๘] เราเป็นคนตีตะโพนอยู่ในนครรัมมวดี เป็นผู้ไปประกอบ
การบำรุงไม้โพธิ์อันอุดมเป็นนิตย์.

เราบำรุง ทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า อันกุศลมูลตักเตือน
แล้ว ไม่เข้าถึงทุกติเลยตลอด ๑,๘๐๐ กัป.

ในกัปที่ ๑,๕๐๐ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นอธิบดี
แห่งชน มีพระนามว่าทมะ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโพธิอุปัฏฐายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบ โพธิอุปัฏฐายกเถราปทาน

เอกจินติเถราปทานที่ ๗ (๑๘๗)

ว่าด้วยผลแห่งการที่ถูกสลัดตกเดือน

[๑๘๕] ในกาลใด เทวดาจะจูดิจจากหมู่เทพเพราะสิ้นอายุ ใน
กาลนั้น เทวดาผู้พลอยยินดีย่อมเปล่งเสียงออก ๓ ประการว่า

ดูก่อนท่านผู้เจริญ ท่านจากที่นี้จะไปสู่สุคติ จงได้ความ
เป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์แล้ว จงได้ศรัทธาชั้นเยี่ยมในสังฆธรรม.

ศรัทธาของท่านผู้ตั้งมั่นแล้วนั้นจงมั่นคงเป็นมูลไว้ อย่า
คลอนแคลนในสังฆธรรมที่พระอริยเจ้าประกาศดีแล้ว ตลอด
ชีวิต.

ท่านจงกระทำกุศลอันไม่มีความเบียดเบียน ไม่มีอุปธิ
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ให้มาก.

แต่นั้นท่านก่อสร้างบุญ ทำบุญนั้นด้วยทานให้มาก จง
แนะนำแม้สัตว์อื่น ๆ ให้ตั้งอยู่ในพรหมจรรย์ในสังฆธรรม.

สัตว์อื่น ๆ ผู้รู้ตามเป็นจริง พลอยยินดีตามท่าน ผู้เป็น
เทวดาล่วงเทวดา เพราะความอนุเคราะห์นี้ ขอท่านจงกลับมา
บ่อย ๆ นะ.

ในกาลนั้น เราเป็นผู้สลดใจอยู่ในหมู่เทวดาที่มาประชุมกัน
ด้วยคิดว่า เราเป็นอะไรเล่า จูดิจจากที่นี้แล้วจึงจักไปยังกำเนิด
มนุษย์ได้.

ในกาลนั้น พระสมณะสาวกของพระพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ ผู้อบรมอินทรีย์แล้ว มีนามชื่อว่าสุমনะ รู้ความ
สลดใจของเรา บรรณาจะช่วยเหลือเรา.

ท่านจึงมาในสำนักของเรา พรา้สอนอรรถธรรมแล้ว ยัง
เราให้สลดใจ.

เราได้ฟังคำของท่านแล้ว ทำให้จิตเสื่อมใสในพระพุทธ-
เจ้า เราเพียงแต่ได้ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ทำกาล-
กิริยา ณ ที่นั้น.

เรานั้นอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว ได้อุบัติในเทวโลกนั่นเอง
ไม่เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกจินติกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกจินติกเถรอปทาน

ติ๊กณปิปปิยเถราปทานที่ ๘ (๑๘๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกเจตพังคี

[๑๕๐] เราเป็นทวดาเวดล้อมด้วยหมุ่นางอัปสร ระลึกถึงบุพ-
กรรมได้ จึงระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

เรายังจิตของตนให้เลื่อมใส ถีบดอกเจตพังคี ๓ ดอก ไป
บูชาพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้ประเสริฐกว่านรชน.

เพราะเราได้เอาดอกไม้บูชา ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เรา
จึงไม่รู้จักทุกขติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง
เป็นผู้อุดม ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำได้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติ๊กณปิปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติ๊กณปิปปิยเถราปทาน

เอกจรรย์เถราปทานที่ ๕ (๑๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมณฑารพ

[๑๕๑] ในกาลนั้น ได้มีเสียงประกาศก้องในเทวดาชั้นดาว-
ดึงส์ว่า พระพุทธเจ้าจะเสด็จนิพพานในโลก และพวกเราก็
ยังมีราคะ.

ในเทวดาผู้เกิดความสังเวช เพียบพร้อมด้วยลูกศร คือ
ความโศกเหล่านั้น เราเป็นผู้มีใจแข็งด้วยกำลังของตน ได้
ไปในสำนักพระพุทธเจ้า.

เราถือดอกมณฑารพที่นิรมิตรรวบรวมไว้ไปบูชาแต่พระพุทธ-
เจ้า ในเวลาใกล้จะปรินิพพาน.

ในกาลนั้น เทวดาและนางอัปสรทั้งปวงอนุโมทนาเรา
เราไม่เข้าถึงทุกติเลยตลอดแสนกัป.

ในหกหมื่นกัปแต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
พระนามว่ามหามัทลชนะ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกจรรย์เถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเอกจรรย์เถราปทาน

ติวัณฎฺฐิปฺปเตราปทานที่ ๑๐ (๑๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งถวายการดอกไม้

[๑๕๒] เราทุกคนนั้นประหุ่กัน เข้าไปเพ่งโทษพระเถระชื่อ

อภิญญ ความเร่าร้อนได้เกิดแก่พวกเราผู้เข้าไปเพ่งโทษ.

ในกาลนั้น พระเถระมีนามชื่อว่าสุนันทะ เป็นสาวกของ
พระพุทธเจ้า พระนามว่าธรรมทัสสีผู้เป็นมุณี มาในสำนัก
ของเรา.

ในกาลนั้น คนทั้งหลายที่อยู่ในสำนักของเรา ได้เอา
ดอกไม้มาให้เรา เราได้เอาดอกไม้้นั้นบูชาพระสาวกทั้งหลาย.

เราทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น แล้วก็เกิดขึ้นอีก เราไม่ได้ไป
สู่วินิบาตเลยตลอด ๑,๘๐๐ กัป.

ในกัปที่ ๑,๓๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง
พระนามว่าฐุมเกตุ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละ
มาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติวัณฎฺฐิปฺปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติวัณฎฺฐิปฺปิยเถราปทาน

อรรถกถาอุทฺทขปุณฺณวรรคที่ ๑๕

๑๘๑. อรรถกถาอุทฺทขปุณฺณเถราปทาน

อปทานของท่านพระเถระ ๑๐ รูปมีพระเถระชื่อว่า **อุทฺทขปุณฺณเถระ** เป็นต้น เหล่านั้นที่มาแล้วในอรรถกถาวรรคที่ ๑๕ เรื่องถัดจากเรื่องนี้ไป ซึ่งไม่ใช่เรื่องแรกไม่มีปรากฏ เพราะว่า ชื่อ ที่อยู่ และเมือง เป็นต้น ของพระเถระเหล่านั้น ปรากฏแล้วด้วยอำนาจแห่งบุญสมภารที่ทำไว้ใน สำนักของพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ. ทุก ๆ เรื่องที่เหลือบัณฑิตพึงทราบ ตามเนื้อความดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังนั้นแล. ดังนั้น อปทานที่เหลือ นั้นทั้งหมด จึงมีเนื้อความพอที่จะรู้ได้ง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาอุทฺทขปุณฺณเถราปทาน

จบอรรถกถาอุทฺทขปุณฺณวรรคที่ ๑๕

รวมอปทานในวรรคนี้ คือ

๑. อุทฺทขปุณฺณเถราปทาน ๒. พันธุชิวกเถราปทาน ๓. โกคฺค-
พริยเถราปทาน ๔. ปญฺจหัตถิยเถราปทาน ๕. อสิมฺมคคทายกเถราปทาน
๖. โพธิอุปฺปฐฺฐากเถราปทาน ๗. เอกจินติกเถราปทาน ๘. ติกฺกณฺนิ-
ปุณฺณปุณฺณเถราปทาน ๙. เอกจาริยเถราปทาน ๑๐. ติวณฺณปุณฺณปุณฺณเถราปทาน
ท่านประกาศคาถาไว้ ๖๐ คาถา.

จบอุทฺทขปุณฺณวรรคที่ ๑๕

ตมालปุปผิยวรรคที่ ๒๐

ตมालปุปผิยเถราปทานที่ ๑ (๑๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกุณ

[๑๕๓] วิมานของเราที่บุญกรรมนิรมิตให้ เปรียบด้วยหน่อไม้
ทิพย์ มีเสาทอง ๘๔,๐๐๐ เสา.

เรามีจิตผ่องใส ถือเอาดอกกุณไปบูชาแต่พระพุทธเจ้า
พระนามว่าสิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่าจันทิตตตะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตมालปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบตมालปุปผิยเถราปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 603

อรรถกถาตมบาลปุจฉาบรรคที่ ๒๐

๑๕๑. อรรถกถาตมบาลปุจฉาบรรคที่ ๒๐

อปทานของท่านพระเถระรูปที่ ๑ ในบรรคที่ ๒๐ นี้ มีเนื้อความ
ง่ายทั้งหมด.

ติณสันถารทายกเถราปทานที่ ๒ (๑๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการทำสังคา

[๑๕๔] ในกาลเมื่อเราบวชเป็นฤๅษีอยู่ในป่า ได้เกี่ยวหญ้าถวาย
แต่พระศาสดา หญ้าทั้งหมดนั้นเวียนไปทางเบื้องขวาแล้ว
ตกลงที่แผ่นดิน.

เราถือเอาหญ้านั้นมาลาดลงที่แผ่นดินดอน ๆ และนำเอา
ใบตาล ๓ ใบมาทำเป็นสังคา ถวายแต่พระศาสดาพระนามว่า
สิทธิคตะ เทวดาและมนุษย์ ณ ที่นั้นทรง (บูชา) พระศาสดา
ตลอด ๗ วัน.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายหญ้าใดในกาลนั้น ด้วย
การถวายหญ้านั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
หญ้า.

ในกัปที่ ๖๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระจักรพรรดิ ๔ ครั้ง ทรง
พระนามว่ามหัทธนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระ
มาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณสันถารทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณสันถารทายกเถราปทาน

๑๕๒. อรรถกถาติณสันถารทายกเถราปทาน

พึงทราบอปทานของท่านพระเถระรูปที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ยํ ทายวาสีโก^๑ อิติ ความว่า พระเถระที่ถึงการนับว่า ทายวาสีโก อิติ เพราะท่านได้บวชเป็นฤๅษีในป่า ได้เกี่ยวได้ตัดหญ้าเพื่อ มุงมณฑปที่ประทับของพระศาสดาพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้เสด็จไปเข้าจำ พรรษายังป่านั้น เพื่ออนุเคราะห์ตน อธิบายว่า เราได้กระทำทัฬหกรรม ภารกิจ และได้ทำมณฑปด้วยท่อนไม้เล็ก ๆ แล้ว เอาหญ้ามุงมณฑป นั้นแล้ว ได้ถวายบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ. บทว่า สตุตทาหิ ธารยูถ ตตุถ ความว่า พวกเทวดาและมนุษย์ที่สถิตอยู่ ณ มณฑป นั้น ต่างพากันบูชาพระศาสดาผู้ประทับนั่งเข้านิโรธสมาบัติตลอด ๗ วัน. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาติณสันถารทายกเถราปทาน

๑. บาลีว่า วนวาสีโก.

ขันตพุลลิตยเถราปทานที่ ๓ (๑๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการทำที่ขรุขระให้เรียบ

[๑๕๕] พระสถูปของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ามุสสะ มีอยู่ที่ป่ามหาวัน ในกาลนั้น ต้นไม้งอกขึ้น ณ ที่นั้น ผุ่งข้างพากันมาหักกิน.

เราได้ทำที่ขรุขระให้ราบเรียบ แล้วได้ใส่ก้อนปูนขาว เรยินดีด้วยคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นที่เคารพของโลกทั้ง ๓.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการใส่ก้อนปูนขาว.

ในกัปที่ ๗๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง ทรงพระนามว่าจิตเสนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระขันตพุลลิตยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบขันตพุลลิตยเถราปทาน

๑๕๓. อรรถกถาขันตพุลลียเถราปทาน

พึงทราบอปทานของท่านพระเถระรูปที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ขณฺฑ** ในบทว่า **ขณฺฑพุลลียศุเถโร** นี้ หมายถึงสถานที่
ที่ขรุขระผุพังเพราะไม้ทั้งหลายเก่าชำรุด. บทว่า **พุลฺล** หมายถึงที่ตรงที่
แตกออก เช่นตามมุมที่ระดับประคาพืนที่และฉัตรเป็นต้น ในที่ที่ไม้
ทั้งหลายผุพังไป. **ขณฺฑ** และ **พุลฺล** รวมกันเป็น **ขณฺฑพุลฺลานิ** การ
ซ่อมแซมไม้ที่ชำรุดผุพัง คือย่ำทำให้มันคงแข็งแรง รวมเรียกว่าปฏิสังขรณ์
สิ่งที่ชำรุดผุพัง. ก็ในเวลาทีพระเถระรูปนี้บำเพ็ญบุญสมภาร ทำการฉาบทา
ปูนขาวตรงที่ชำรุดผุพัง ทีพระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ศุสสะ ให้มันคงแข็งแรง ชื่อว่าปฏิสังขรณ์สิ่งชำรุดผุพัง. เพราะฉะนั้น
พระเถระรูปนี้จึงได้ปรากฏชื่อว่า**ขันตพุลลียเถระ**.

จบอรรถกถาขันตพุลลียเถราปทาน

อโศกปฐกเถราปทานที่ ๔ (๑๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกอโศก

[๑๕๖] ในกาลนั้น มีพระราชอุทยานอยู่ในพระนครปุระอัน
นำรีนรมย์ เราเป็นคณรัักษาราชอุทยานอยู่ในนครนั้น เป็น
คนรับใช้ของพระราชชา.

พระสมัณผู้มีพระนามว่าปทุม ผู้ทรงมีพระปัญญาฉลาด
หลักแหลม พระฉายไม่ละพระองค์ผู้เป็นมุนี ซึ่งประทับนั่ง
บนดอกบัวขาว.

เราเห็นอโศกมีดอกบานเป็นกลุ่มๆ (พวงช่อ) นำดูนัก จึง
(หัก) บูชาแต่พระพุทธรูปเจ้าพระนามว่าปทุมผู้อุดม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรูปเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉ่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๖ ครั้ง
พระนามว่าอรณัญชหะสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูปเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอโศกปฐกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอโศกปฐกเถราปทาน

๑๕๔. อรรถกถาโสภปุชกเถราปทาน

พึงทราบอปทานของท่านพระเถระรูปที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **รณฺโณ ปญฺจจโร อหิ** ความว่า เราได้เป็นคนรับใช้
คือเป็นคนทำงานของพระราชา (ข้าราชการ). บทว่า **ชลชุตมณามิโน**
ความว่า ดอกไม้ที่เกิดในชลธารคือในน้ำ ชื่อว่า **ชลชะ**, ดอกไม้
ชนิดนั้นทำไมถึงชื่อว่าดอกปทุม เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่า **ปทุมุตตระ** มีพระนามเสมอด้วยดอกปทุม. อีกอย่างหนึ่ง มี
อธิบายว่า เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้ามีพระนามว่า **ปทุมะ** ซึ่งเป็น
ดอกไม้สูงสุด.

จบอรรถกถาโสภปุชกเถราปทาน

อังกโลกเถราปทานที่ ๕ (๑๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้

[๑๕๗] เราเห็นต้นปทุมมีดอกบาน ดอกสวยงามเป็นพวง ๆ จึง

ได้เก็บดอกไม้เหล่านั้นไปในสำนักพระพุทธเจ้า.

สมัยนั้น พระมหามุนีพระนามว่าสิทธิทัตตะทรงหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ เราจึงบูชาด้วยเครื่องบูชาแล้ว โปรยดอกไม้ลงในถ้ำ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ได้ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าเทวคัชชิตะ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอังกโลกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอังกโลกเถราปทาน

๑๕๕. อรรถกถาอังกโลกเถราปทาน

เรื่องที่ ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอังกโลกเถราปทาน

กิสลยปุชกเถราปทานที่ ๖ (๑๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกยางทราย

[๑๕๘] สวนดอกไม้ของเราเมื่ออยู่ในนครทวารวดี ในสวนดอกไม้
นั้นมีบ่อน้ำ และเป็นที่ยอกงามแห่งต้นไม้ทั้งหลาย.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้กล้าแข็งด้วย
กำลังของพระองค์ ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ๆ พระองค์จะทรง
อนุเคราะห์เรา จึงเสด็จไปในอากาศ.

เราไม่เห็นอะไร ๆอื่นอันควรจะบูชาแต่พระองค์ผู้แสวงหา
คุณอันใหญ่หลวง เห็นแต่ใบอ่อนของต้นอโศก จึงเอาโยน
ขึ้นไปในอากาศ.

ก้าน ขั้ว ใบอ่อนเหล่านั้น ตามไปเบื้องพระปฤษฎางค์
ของพระพุทธเจ้าซึ่งเสด็จไป เราเห็นดังนั้นแล้วเกิดตื่นเต็นว่า
โอ พระพุทธเจ้ามีพระคุณใหญ่หลวง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยใบไม้อ่อน
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่าเอกิสสระ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกิสลยปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบกิสลยเถรอปทาน

๑๕๖. อรรถกถากิสลยปุชกเถรอปทาน

บทว่า **จฏฺเฐ นคเร ทวารวติยา** ความว่า ทวารวดีนคร เพราะ
เป็นพระนครที่สมบูรณ์ด้วยประตูใหญ่ บานหน้าต่าง และแผ่นกระดานมาก
มาย และสมบูรณ์ด้วยรั้ว กำแพง หอคอย ชุ่มประตู และคูน้ำที่มีโคลน
เลน, ที่ท่านเรียกว่า **นคเร ทวารวติยา** เพราะประชาชนทั้งหลายย่อม
เรียกกันว่า นครทวารวดี เพราะกำหนดประตูและรั้วของพระนครขึ้น
เป็นประธาน, อธิบายว่า สวนดอกไม้ได้มีแก่เราแล้ว. บทว่า **เต กิสลยา**
ได้แก่ ใบบ่อของต้นอโศกเหล่านั้น.

จบอรรถกถากิสลยปุชกเถรอปทาน

ดินทุกทายกเถรอปทานที่ ๗ (๑๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะพลับ

[๑๕๘] เราเป็นลิงมีกำลังแข็งแรง เทียวไปตามซอกห้วยและ
ธารแห่งภูเขา ได้เห็นต้นมะพลับอันมีผล จึงระลึกถึงพระพุทธ-
เจ้าผู้ประเสริฐสุด.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ออกค้นหาพระพุทธเจ้า
พระนามว่าสิทธัตถะ ผู้เป็นนายกของโลกถึงที่สุดภพสาม
คืน ๒-๓ วัน.

พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยมในโลก ทรงทราบความดำริของเรา
จึงเสด็จมาในสำนักของเรา พร้อมด้วยพระชีนาสพหลายพัน.

เราเกิดความปรามอภัยแล้ว ถวายผลมะพลับเข้าไปเฝ้าถวาย
พระผู้มีพระภาคสัพพัญญูเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าบรรดาเจ้าลัทธิ
พระองค์ทรงรับแล้ว

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น
ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายผลไม้.

ในกัปที่ ๕๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่าอุปันนทะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระตินทุกทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบตินทุกทายกเถระापทาน

คิริเนลมุฏฐิปุชกเถระापทานที่ ๘ (๑๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้

[๒๐๐] พระผู้มีพระภาคชินเจ้าพระนามว่าสุเมธะ เซชฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ ทรงตั้งความเพียรเพื่อทรงอนุเคราะห์
หมู่ชนผู้เกิดภายหลัง.

เราบูชาดอกไม้หลายก้าแต่พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็น
จอมสัตว์ ผู้คงที่ ไม่มีโทษดังภูเขา กำลังจงกรมอยู่.

เรามีจิตเลื่อมใส อัญกุลมุลตักเตือนแล้วไม่ได้เข้าถึง
ทุกติเลยตลอด ๓ หมื่นก้าป.

ในก้าปีที่ ๒,๓๐๐ แต่ก้าปีนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
องค์หนึ่ง พระนามว่าสุเนละ สมบูรณ์ด้วยก้า ๘ ประการ
มีพระผลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระคิริเนลมุฏฐิปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคิริเนลมุฏฐิปุชกเถระอปทาน

ติ๊กนทีปุผิยเถระอปทานที่ ๕ (๑๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกคัสสา

[๒๐๑] พระสยัมภูชินเจ้าผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ๆ มีพระนามว่า

ตุ้มงคะ เสด็จออกจากป่าใหญ่ เข้าสู่พระนคร.

พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นมุนีพระองค์นั้น เสด็จเที่ยวบิณฑ-
บาตแล้วเสด็จออกจากนคร ทรงทำกตกิจเสร็จแล้ว ประทับ
อยู่ในระหว่างป่า.

เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ถีบดอกคัสสา ๓ ดอกไปบูชา
แต่พระสยัมภูพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉ่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๘๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ (พระ-
องค์หนึ่ง) ทรงพระนามว่าอุปเสละ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประ-
การ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระดิถีกัณฐิปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบดิถีกัณฐิปปิยเถรอปทาน

ยูติกัณฐิปปิยเถรอปทานที่ ๑๐ (๒๐๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกคัตถ์

[๒๐๒] พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้สมควรรับเครื่อง
บูชา มีพระจักขุ ทรงออกจากป่าใหญ่ เสด็จดำเนินไปสู่
พระวิหาร.

เราเอามือทั้งสองประคองดอกคัตถ์ (เข้ม) อันสวยงาม
ไปบูชาแต่พระพุทธเจ้าผู้มีพระหฤทัยเมตตา ผู้คงที่.

ด้วยจิตอันเลื่อมใสนั้น เราเสวยสมบัติแล้ว ไม่ได้เข้าถึง
ทุกติเลยตลอดแสนกัป.

ในกัปที่ ๕๐ แท้กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน พระนามว่าสมิตนันทนะ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฐิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระยูติกัณฐิปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบยูติกัณฐิปปิยเถรอปทาน

อรรถกถาตินทุกทายกเถราปทาน

อปทานของท่านพระเถระ ๗, ๘, ๙ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.
แม้ในอปทานเรื่องที่ ๑๐ เรื่องสุดท้ายไม่มีความยากแล.

จบอรรถกถาตมालปุပ္ผิยวรรคที่ ๒๐

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตมालปุပ္ผิยเถราปทาน
 ๒. ตินสันถารทายกเถราปทาน
 ๓. ชันขมูลลียเถราปทาน
 ๔. อโสกปุชกเถราปทาน
 ๕. อังโกลกเถราปทาน
 ๖. กิสลยปุชกเถราปทาน
 ๗. ดินทุกทายกเถราปทาน
 ๘. คิริเนลมุฏฐิ-
ปุชกเถราปทาน
 ๙. ติกัณฐปุပ္ผิยเถราปทาน
 ๑๐. ยูธิกปุပ္ผิยเถราปทาน
- และมีคาถา ๕๘ คาถา.

จบตมालปุပ္ผิยวรรคที่ ๒๐

และรวมวรรคมี ๑๐ วรรค คือ

๑. ภิกขทायีวรรค
๒. มหาปริวารวรรค
๓. เสเรยขวรรค
๔. โสภิตวรรค
๕. นัตตวรรค
๖. พันธุชิววรรค
๗. สุปาริจริยวรรค
๘. กุมทวรรค
๙. กุฏฐปุပ္ผิยวรรค
๑๐. ตมालปุပ္ผิยวรรค

ท่านทำไว้ใน ๑๐ วรรคนี้มีคาถา ๖๖๖ คาถา.

จบหมวด ๑๐ แห่งภิกขวรรค เป็นหมวด ๑๐๐ ที่ ๒

กถาการอุปผิยวรรคที่ ๒๑

กถาการอุปผิยเถราปทานที่ ๑ (๒๐๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกรรณิการ

[๒๐๓] ในกาลนั้น เราเห็นต้นกรรณิการมีดอกบาน จึงเก็บมาบูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ทิสสะ ผู้ข้ามโอฆะแล้ว ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ดี ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ปรากฏพระนามว่า อรุณปาละ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกถาการอุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบกถาการอุปผิยเถราปทาน

มิเนลุปปติยเถราปทานที่ ๒ (๒๐๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกเทียนขาว

[๒๐๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิขี มีพระฉวีวรรณดังทอง มีพระรัศมีอันประเสริฐดังพระอาทิตย์ มีพระหฤทัยเมตตา มีพระสติ เสด็จขึ้นจงกรม.

เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ชมเชยพระญาณอันอุดมแล้ว ถวายดอกเทียนขาวไปบูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ดี ด้วยการบูชาอื่น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามว่า ตูเมฆมนะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมิเนลุปปติยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบมิเนลุปปติยเถราปทาน

กิงกณิกปุပ္ผิยเถราปทานที่ ๓ (๒๐๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกหงอนไก่

[๒๐๕] พระสัพพัญญูเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก ผู้รุ่งเรืองเช่นกับ
ทองคำมีค่า พระองค์ผู้นำของโลกร้อนพระกาย จึงเสด็จลง
น้ำตรงสถานอยู่.

เรามีจิตเบิกบานมีใจโสมนัส ได้ถือเอาดอกหงอนไก่ไป
บูชาแต่พระสัพพัญญูพระนามว่าวิปัสสี ผู้จอมสัตว์ ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไค ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า
ภิมระ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกิงกณิกปุပ္ผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกิงกณิกปุပ္ผิยเถราปทาน

ตรณียเถราปทานที่ ๔ (๒๐๔)

ว่าด้วยผลแห่งการข้ามส่งพระพุทธเจ้า

[๒๐๖] ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า อตถทัสสี ผู้จอมสัตว์
ประเสริฐกว่านระ แวดล้อมด้วยพระสาวกทั้งหลาย เสด็จไป
สู่ฝั่งแม่น้ำคงคา.

แม่น้ำคงคาเต็มเปี่ยมเสมอขอบฝั่ง กวักน้ำดื่มได้ ข้าม
ได้ยาก เราข้ามส่งพระพุทธเจ้าผู้ส่งสุดกว่าสัตว์และภิกษุ
สงฆ์.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการข้ามส่ง
พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๑,๓๐๐ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕ ครั้ง
ทรงพระนามว่า สัพโภวะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีผละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตรณียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบตรณียเถราปทาน

นิกคฺคณฺทปิปปฺผิยเถราปทานที่ ๕ (๒๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ทราย

[๒๐๓] เราเป็นคนเฝ้าพระอารามของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า วิปัสสี ได้ถือเอาดอกไม้ย่างทราย ไปบูชาแต่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้า ด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๓๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครั้งหนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า มหาปตาปะ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนิกคฺคณฺทปิปปฺผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบนิกคฺคณฺทปิปปฺผิยเถราปทาน

อุทกทายกเถราปทานที่ ๖ (๒๐๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำ

[๒๐๘] เราเห็นสมณะผู้ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว กำลังบริโภคอยู่ ได้เอาน้ำในหม้อถวายแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า สิทธิตถะ วันนั้น (นั้น) เราเป็นผู้ไม่เศร้าหมอง ปราศจากมลทินสิ้นสงสัย ผลย่อมเกิดแก่เราในภพที่เกิดอยู่.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายน้ำในกาลนั้น ด้วยการถวายน้ำนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายน้ำ.

ในกัปที่ ๖๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครั้งหนึ่ง ทรงพระนามว่า วิมละ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีผละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุทกทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอุทกทายกเถราปทาน

สฬพมาลียเถราปทานที่ ๗ (๒๐๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกไม้พร้อมทั้งข้าว

[๒๐๕] เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เห็น สารถีฝักนระ ผู้โชติช่วงดังดอกกรรณิการิ ประทับนั่งในระหว่างภูเขา ยังกิศทั้งปวงให้สว่างอยู่.

ในกาลนั้น เราเอาธนูพาดสายแล้ว ยิงธนูไป ตัดดอกไม้พร้อมทั้งข้าว บูชาแต่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
โต ด้วยการบูชาอื่น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครั้งหนึ่ง
ทรงพระนามว่า ชุตินธระ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสลพมาลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสลพมาลียเถรอปทาน

โกธรรทพุปพิยเถรอปทานที่ ๘ (๒๐๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกหงอนไก่พร้อมทั้งราก

[๒๑๐] เราได้เห็นรอยพระบาท อันประดับด้วยจักรและเครื่อง
อสังการ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้แสวงหา
คุณใหญ่ทรงเหยียบไว้ จึงเดินตามรอยพระบาทไป.

เราได้เห็นต้นหงอนไก่อมีดอกบาน จึงเอาบูชาพร้อมทั้งราก
เราสำเร็จ มีจิตโสมนัส ได้ให้ว้รอยพระบาท.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชารอยพระพุทธรูปด้วย
ดอกไม้ดี ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๒ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครั้งหนึ่ง ทรง
พระนามว่า วิตมละ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละ
มาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโคธรรูปปุณฺณิเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโกธรรูปปุณฺณิเถรอปทาน

อาชารทายกเถรอปทานที่ ๕ (๒๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเชิงรองบาตร

[๒๑๑] เราได้ถวายเชิงรองบาตรแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม
ว่า สิขิ ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก เราทรง (ครอบครอง) พื้น
แผ่นดินสุธานีทั้งหมดสิ้น.

เราเผาภิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว เรา
ทรงกายอันเป็นที่สุดอยู่ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๒๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง

ทรงมีพระนามว่า สมันตวรฤๅณ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอาจารย์ทวยกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอาชารทวยกเถระอุปทาน

ปาปนิवारิตเถราปทานที่ ๑๐ (๒๑๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายร่วม

[๒๑๑] ก็เรามีใจผ่องใส ได้ถวายร่วมคันทันหนึ่งแต่พระผู้มีพระ-

เจ้าพระนามว่า ทิสสะ ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา ผู้คงที่

เราห้ามบาปแล้ว ก่อสร้างกุศล เทวดาทั้งหลายก็ร่วมไว้

ในอากาศ นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ภพที่สุด ย่อมเป็นไปแก่เรา เราถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว

ทรงกายอันเป็นที่สุดอยู่ในศาสนาของพระสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายร่วมใดในกาลนั้น ด้วย

การถวายร่วมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย

ร่วม.

ในกัปที่ ๗๒ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ จอม
แห่งชน ๘ ครั้ง มีพระนามว่า มหานิทานะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปาปนิวาริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปาปนิวาริยเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กณิกการุပ္ปผิยเถรอปทาน ๒. มินเนลอุปผิยเถรอปทาน ๓. กิงกณิก-
อุปผิยเถรอปทาน ๔. ตรณิยเถรอปทาน ๕. นิคคูนจทีอุปผิยเถรอปทาน
๖. อุทกทายกเถรอปทาน ๗. สลพมालิยเถรอปทาน ๘. โกรัมทอุปผิย-
เถรอปทาน ๙. อาชารทายกเถรอปทาน ๑๐. ปาปนิวาริยเถรอปทาน
มีคาถา ๘๘ คาถา.

จบกณิกการุပ္ปผิยวรรคที่ ๒๑

หัตถิวัรรคที่ ๒๒

หัตถิทายกเถราปทานที่ ๑ (๒๑๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้างงา

[๒๑๑] เราได้ถวายข้างตัวประเสริฐ มีงาอันงาม เจริญด้วย
กำลังเร็วและกล้าแข็ง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่.

เราได้สวดยสันติบทอันเป็นประโยชน์สูงสุดเยี่ยม (เพราะ)
เราได้ถวายข้างแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้แสวงหาประโยชน์
ให้แก่โลกทั้งปวง.

ในกัปที่ ๔๘ แต่กัปนี้ เราได้ถวายข้างใดในกาลนั้น ด้วย
การถวายข้างนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตถิเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายข้าง.

ในกัปที่ ๗๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
๑๖ ครั้ง ทรงพระนามว่า สมันตปาสาทิกะ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระหัตถิทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบหัตถิทายกเถราปทาน

ปานธิตายกเถรอปทานที่ ๒ (๒๑๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายรองเท้า

[๒๑๔] ข้าพระองค์ได้ถวายรองเท้าแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประทับอยู่ในป่า เฟ็งถาน มีพระหฤทัยเมตตา มีเดช ทรงธรรม อบรมพระองค์แล้ว.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมลัทธิ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ได้เสวยยานทิพ นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ทำกรรมใดในกาลนั้น เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายรองเท้า.

ในกัปที่ ๗๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์ ๘ ครั้ง มีพระนามว่า สุยานะ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล.

ทราบว่ ท่านพระปานธิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปานธิตายกเถรอปทาน

สังขัจฉัญญกเถราปทานที่ ๓ (๒๑๓)

ว่าด้วยผลแห่งสังขัจฉัญญา

[๒๑๕] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าเวสสภู ทรงแวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เมื่อทรงยังมหาชนให้ดับ (ร้อน) จึงแสดงอริยสังข.

เราเป็นผู้สมควรได้รับความกรุณาอย่างยิ่ง ได้ไปสู่ที่ประชุม เรานั้นได้นั่งฟังธรรมของพระศาสดา ครั้นเราฟังธรรมของพระศาสดานั้นแล้ว ได้ไปสู่เทวโลก เราได้อยู่ ในเทพบุรีนั้นตลอด ๓๐ กัป.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สังขัญญาได้ในกาลนั้น ด้วยการได้สังขัญยานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสังขัจฉัญญา.

ในกัปที่ ๒๖ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า เอกมุสลิทะ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบวาท่านพระสังขัจฉัญญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสังขัจฉัญญกเถราปทาน

เอกสัญญาเถราปทานที่ ๔ (๒๑๔)

ว่าด้วยผลแห่งการไหว้ผ้าบังสุกุล

[๒๑๖] เราได้เห็นผ้าบังสุกุลของพระศาสดาห้อยอยู่บนยอดไม้
จึงได้ประนมกรอัญชลีไหว้ผ้าบังสุกุล.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใดในกาลนั้น ด้วย
การได้สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธ-
บูชา.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า อมิตาภะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกสัญญาเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบเอกสัญญาเถราปทาน

รังสิสัญญาเถราปทานที่ ๕ (๒๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัญญาในพระพุทธเจ้า

[๒๑๗] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าสว่างจ้าดังพระอาทิตย์อุทัย เปล่ง
ปลั่งดังพระจันทร์ งามอาจดั่งเสื่อโคร่ง ประเสริฐ มีสกุล ใน

ระหว่างภูเขา อานุภาพของพระพุทธเจ้ารุ่งเรืองอยู่ในระหว่าง
ภูเขา.

เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระรัศมีแล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์
ตลอดกัป ในกัปที่เหลือเราก่อสร้างกุศล ด้วยจิตเลื่อมใสนั้น
และด้วยการระลึกถึงพระพุทธเจ้า.

ใน ๓ หมื่นกัป แต่กัปนี้ เราได้สัญญาได้ในกาลนั้น ด้วย
การได้สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการได้
สัญญาในพระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า สุชาตะ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระรังสีสัญญาเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบรังสีสัญญาเถรอปทาน

สันนิษิตเถรอปทานที่ ๖ (๒๑๖)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัญญาในพระพุทธเจ้า

[๒๑๘] เรามีสติเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ได้สัญญาอันไปในพระ-
พุทธเจ้าอย่างหนึ่ง ที่ไม้อัสสัตตพฤษ อัมมรัศมีเขียวสด
งดงามดี.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาได้ในกาลนั้น เพราะ
การได้สัญญานั้นเป็นเหตุนำมา เราได้บรรลุความสิ้นอาสวะ.

ในกัปที่ ๑๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่า วนิทัระ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสันตติเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสันตติเถรอปทาน

तालवण्णायकत्तरापथान्ति ७ (२१७)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพัดใบตาล

[๒๑๕] เราได้ถวายพัดใบตาลแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่า ติสสะ
ผู้มีจักขุทิพย์ เพื่อต้องการให้ระงับร้อนในฤดูร้อน เพื่อระงับ
ความร่ำร้อน.

เราดับได้สนิทซึ่งไฟ คือ รากะ ไฟ คือ โทสะ และ
ดับได้สนิทซึ่งไฟ คือ โมหะ อันยิ่งกว่าความร้อนนั้น นี้เป็น
ผลของการถวายพัดใบตาล.

เราเผากิเลสทั้งหลายได้แล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว
ทรงกายอันเป็นที่สุดอยู่ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายพัด
ใบตาล.

ในกัปที่ ๖๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนาม
ว่า มหารามะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีผละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนี้แล.

ทราบบว่า ท่านพระตาลวัณฎทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบตาลวัณฎทายกเถราปทาน

อักษณตัตถุญญเถราปทานที่ ๘ (๒๑๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาให้ทรงเหยียบ

[๒๒๐] เราถือผ้าสาฎกผืนน้อย ในผ้าห่มของท่านอุปัชฌาย์
พำนักศึกษามนตร์อยู่ เพื่อบรรลุถึงประเภทวิชาลูกศร.^๑

ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐิติ สมควรรับเครื่องบูชา
ผู้่องอาจ ประเสริฐ เลิศ พระนามว่า ทิสสะ ผู้ตรัสรู้แล้ว

๑. ม. คนดาโทสสุส ปตติยา เพื่อบรรลุถึงความไม่มีโทษแห่งคันถะ.

ตั้งคชสารตัวประเสริฐ ผู้สูงสูดกว่านระ ผู้เลิศลอย เป็น
มหาวีระ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ.

ทรงเหยียบผ้าสาฎกผืนน้อยที่เราลาดไว้ ครั้นเราได้เห็น
พระองค์ผู้ส่องแสงสว่างในโลก ปราศจากมลทินเช่นกับพระ-
จันทร์ มีใจผ่องใส ได้ถวายบังคมพระบาทของพระศาสดา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผ้าสาฎกผืนน้อยใด
ด้วยการถวายผ้าสาฎกนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายผ้าสาฎกผืนน้อย.

ในกัปที่ ๓๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า สุนันทะ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอภังคนัญญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอภังคนัญญกเถรอปทาน

สัปปีทายกเถรอปทานที่ ๕ (๒๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนยใสและน้ำมัน

[๒๒๑] เรานั่งอยู่ในปราสาทอันประเสริฐ แวดล้อมด้วยหม่านารี
ได้เห็นพระสมณะผู้ทรงประจวร จึงน้อมนมัสการพระมหา-

วีรเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา ประเสริฐกว่านระ ซึ่งเสด็จ
เข้ามาสู่เรือน (ของเรา) เราได้ถวายเนยใสและน้ำมันแด่พระ-
พุทธเจ้าพระนามว่า สิทธิตถะ ผู้คงที่.

เราได้เห็นพระองค์ผู้มีความกระวนกระวาย สงบระงับ มี
อินทรีย คือ พระพัศตร์ผ่องใส จึงถวายบังคมพระบาทของ
พระศาสดา แล้วยให้ประกาศไปในบุรี พระวีรเจ้าผู้ถึงที่สุด
แห่งฤทธิ์ ทรงเห็นเราผู้เลื่อมใสดี จึงเสด็จเหาะขึ้นสู่สุณภา-
กาศ ดังพญาหงส์บินไปในอัมพรณะนั้น.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเนยใส
และน้ำมัน.

ในกัปที่ ๑๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่า ทูติเทพ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัปปิทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัปปิทายกเถรอปทาน

ปาปนิवारียเถราปทานที่ ๑๐ (๒๒๐)

ว่าด้วยผลแห่งการแต่งที่จงกรม

[๒๒๒] เราแผ้วถางที่จงกรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปิยทัสสี มุงบังด้วยไม้้อ ป้องกันลมและแดด.

เราก่อสร้างกุศลเพื่อต้องการเว้นบาป ตั้งความเพียรใน
ศาสนาของพระศาสดา เพื่อละกิเลสทั้งหลาย.

ในกัปที่ ๑๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ปรากฏพระนามว่า อัคริเตชะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗
ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปาปนิवारียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปาปนิवारียเถราปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. หัตถิทายกเถราปทาน ๒. ปานธิทายกเถราปทาน ๓. สัจจ-
สัญญกเถราปทาน ๔. เอกสัญญกเถราปทาน ๕. รังสิสัญญกเถราปทาน
๖. สันธิตเถราปทาน ๗. ตาลวันฎทายกเถราปทาน ๘. อักกันตสัญญก-
เถราปทาน ๙. สัปปีทายกเถราปทาน ๑๐. ปาปนิवारียเถราปทาน.

มีคาถา ๕๔ คาถาฉะนี้แล.

จบหัตถิวรรคที่ ๒๒

อาลัมพทายกวรรคที่ ๒๓

อาลัมพทายกเถรปาทานที่ ๑ (๒๒๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายราวสะพาน

[๒๒๑] เราได้ถวายที่หน่วงเหนี่ยว (ราวสะพาน) แต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า พระนามว่า อตถทัตถิ เศรษฐบุรุษของโลก ผู้
คงที่ เป็นจอมของสัตว์สองเท้า.

เราเดินไป (ปกครอง) ตลอดแผ่นดินอันกว้างขวางจดฝั่ง
สาคร ยังความเป็นอิสระให้เป็นที่ไปในสัตว์ทั้งหลายและใน
แผ่นดิน.

เราเผาภิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว วิชชา ๓
เราบรรลุแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

ในกัปที่ ๖๒ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
๓ ครั้ง ทรงพระนามว่า เอกาทัสติตะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอาลัมพทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอาลัมพทายกเถรปาทาน

อจินทายกเถรอปทานที่ ๒ (๒๒๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายท่อนหนัง

[๒๒๔] ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์เป็นคนคอยต้อนรับ
หมู่คณะ ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี สมควรรับเครื่อง
บูชา.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ ข้าพระองค์ได้ถวายท่อนหนังแต่พระพุทธเจ้าพระนาม
ว่า ลีจี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์
เสวยสมบัติแล้ว เฉากิเลสทั้งหลายแล้ว ข้าพระองค์ทรงกาย
อันเป็นที่สุดอยู่ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ถวายหนังสัตว์ได้
ด้วยการถวายหนังสัตว์นั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคติเลย นี้
เป็นผลแห่งการถวายหนังสัตว์.

ในกัปที่ ๕ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
พระนามว่า สุททยกะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ ข้าพระองค์ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระ-
พุทธเจ้า ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอจินทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอจินทายกเถรอปทาน

เทวรัตนียเถราปทานที่ ๓ (๒๒๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนื้อ

[๒๒๕] เมื่อก่อนนี้เป็นพรานเนื้อ ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้
ปราศจากฐลี สมควรรับเครื่องบูชา ในป่าใหญ่.

เราจึงถวายชิ้นเนื้อแด่พระพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ผู้
แสวงหาคุณใหญ่ เราได้เสวยอิสริยยศในโลก (นี้) พร้อมทั้ง
เทวโลก ด้วยการถวายเนื้อนี้.

รัตนะย่อมบังเกิดแก่เรา รัตนะ ๒ ประการ เกิดแก่เรา
ในโลก เพื่อบรรลุนิพพานในปัจจุบัน เราย่อมเสวยรัตนะทั้งหมด
นั้น เพราะผลแห่งการถวายเนื้อ ตัวของเราอ่อนและปัญญา
ของเราสู้ได้ละเอียดละออ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเนื้อใดในกาลนั้น ด้วย
การถวายเนื้อนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
เนื้อ.

ในกัปที่ ๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีพระนามว่า มหาโรหิตะ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฐิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเทวรัตนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเทวรัตนียเถราปทาน

จบภาณวารที่ ๑๐

อารักขทายกเถรอปทานที่ ๔ (๒๒๔)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างไพริท

[๒๒๖] เราได้สร้างไพริทถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนาม

ว่า สิทธัตถะ และได้ถวายอารักขาแด่พระสุคตเจ้า ผู้แสวง
หาคุณอันใหญ่หลวง.

ด้วยกรรมพิเศษนั้น เราไม่เห็นภัยที่น่าหวาดเสียวเลย
ความสะดุ้งกลัวไม่มีแก่เราผู้เกิดแล้วในภพไหน ๆ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ให้สร้างไพริทใดในกาลก่อน
ด้วยการสร้างไพริทนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การสร้างไพริทถวาย.

ในกัปที่ ๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า
อปีสเสนะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอารักขทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอารักขทายกเถรอปทาน

อพยาธิกเถราปทานที่ ๕ (๒๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายโรงไฟ

[๒๒๗] เราได้ถวายโรงไฟแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
วิปัสสี ได้ถวายอาวาสและเครื่องรองรับน้ำร้อนแต่ภิกษุอาพาธ
ด้วยกรรมนั้น อตภาพของเราอันผู้มีฤทธิ์นิรมิตดีแล้ว เราไม่
รู้จักป่วยไข้เลย นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายโรงไฟใดในกาลนั้น
ด้วยการถวายโรงไฟนั้น เราไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายโรงไฟ และในกัปที่ ๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิพระองค์หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน สมบูรณ์ด้วยแก้ว
๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอพยาธิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอพยาธิกเถราปทาน

วกุลุปปผิยเถราปทานที่ ๖ (๒๒๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกพิกุล

[๒๒๘] คนทั้งหลายรู้จักชื่อเราว่า นารทะ รู้จักเราว่า กัสสปะ

เราได้เห็นพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้เลิศกว่าบรรดา
สมณะ อันเทวดาสักการะ ทรงไว้ซึ่งอนุพยัญชนะ สมควร
รับเครื่องบูชา เราถือเอาดอกพิกุลไปบูชาแต่พระพุทธรูปเจ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรูปเจ้าด้วยดอกไม้
ด้วยการบูชาอื่น เราไม่รู้จักทุกขัตติยะ นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระมหากษัตริย์พระนามว่า
โรมสะ ทรงสวมพวงดอกไม้เป็นอาภรณ์ มียาน พลและ
พาหนะพร้อม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูปเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวกุลุปปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวกุลุปปผิยเถราปทาน

โสวัณณวภูงฺสกีเยราปทานที่ ๗ (๒๒๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยพวงมาลัย

[๒๒๘] เราเดินอยู่ตามพื้นที่สวน ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็น
นายกของโลก เราได้ถือมาลัยประดับศีรษะที่ทำด้วยทอง อัน
สร้าง (ตกแต่ง) อย่างดี ขึ้นคอข้างไปอย่างรีบด่วน บูชาแต่
พระพุทธเจ้าพระนามว่า สิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไต่ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธ-
บูชา.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า มหาปตาปะ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโสวัณณวภูงฺสกีเยระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบ โสวัณณวภูงฺสกีเยราปทาน

มิถุนวภูงฺสทียเถรอปทานที่ ๘ (๒๒๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาโพธิพฤษฺ

[๒๓๐] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่า สิขี ผู้ประเสริฐกว่าบรรดาเจ้าลัทธิตี เสด็จนิพพานแล้ว เราได้ทำการบูชาโพธิพฤษฺ อันเคลื่อนกล่นด้วยมัลลยประดับศิระษะ.

ในกัปีที่ ๓๑ แต่กัปีนี้ เราได้ทำการบูชาใดในกาลนั้น ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคิเลย นี้เป็นผลแห่งการบูชาโพธิพฤษฺ.

ในกัปีที่ ๒๖ แต่กัปีนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า เมฆพัละ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมิถุนวภูงฺสทียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบมิถุนวภูงฺสทียเถรอปทาน

สุกตาเวฬุเถราปทานที่ ๕ (๒๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพวงมาลัย

[๒๓๑] ในกาลนั้น เราเป็นนายมาลาการมีนามชื่อว่า อสิตะ ได้
ถือเอาพวงมาลัยไปเพื่อน้อมเกล้าถวายแด่พระราชา ยังไม่ทัน
ถึงพระราชา ก็ได้พบพระพุทธเจ้าผู้นำของโลก พระนามว่า
ลจี เราเร่งมีจิตโสมนัส ได้บูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉ่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช มี
กำลังมาก มีพระนามว่า เวภาระ มีกำลังมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุกตาเวฬุเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสุกตาเวฬุเถราปทาน

เอกวันทนิยเถราปทานที่ ๑๐ (๒๓๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบังคม

[๒๓๒] เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระนามว่าเวสสภู ผู้องอาจ สามารถ มีความเพียร ผู้ทรงชนะวิเศษ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายบังคม.

ในกัปที่ ๒๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่า วิคตานั้นทะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกวันทนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเอกวันทนิยเถราปทาน

อรรถถาวรคที่ ๒๑ เป็นต้น

เบื้องหน้าต่อไปนี้ไป ทุก ๆ เรื่องทั้งหมด ข้าพเจ้าจักทำการ
พรรณนาเฉพาะบทที่ยากเท่านั้น ส่วนในวรรคที่ ๒๑, ๒๒, และ ๒๓ ชื่อ
ของพระเถระทั้งหมดได้แล้วด้วยบุญที่ตนเองได้กระทำไว้, จะต่างกันก็แต่
เพียงบุญที่กระทำไว้เท่านั้น, ชื่อและพระนครที่ประทับอยู่ของพระพุทธเจ้า
ทุก ๆ พระองค์ ผู้ทรงให้พยากรณ์เหล่านั้น แม้ทั้งหมดก็ง่ายทั้งนั้นแล
เพราะมีเนื้อความตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในหนหลังแล. ส่วนเนื้อความ
แห่งคาถาอปทาน บัณฑิตก็พอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียว ด้วยการประกอบ
เทียบกับเนื้อความแล.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้คือ

๑. อาลัมพทายกเถราปทาน ๒. อชินทายกเถราปทาน ๓.
เทวรัตน์ยเถราปทาน ๔. อารักขทายกเถราปทาน ๕. อพยธิกเถราปทาน
๖. วกุลบุปผียเถราปทาน ๗. โสวัณณวภูงสภียเถราปทาน ๘. มิณฺฑ-
วภูงสภียเถราปทาน ๙. สุกตาเวฬียเถราปทาน ๑๐. เอกวันทนียเถรา-
ปทาน.

ท่านผู้เห็นประโยชน์ทั้งหลายคำนวณคาถาได้ ๕๕ คาถา ฉะนี้แล.

จบอาลัมพทายกวรรคที่ ๒๑

อุทกาสนทायิวรรคที่ ๒๔

อุทกาสนทायกเถรอปทานที่ ๑ (๒๓๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะตั้งน้ำ

[๒๓๑] เราออกจากประตูอารามแล้ว ได้ลาดแผ่นกระดาน
(สำหรับนั่ง) ไว้ และได้ตั้งน้ำ (ฉันทน้ำใช้) ไว้ เพื่อบรรลु
ประโยชน์อันสูงสุด.

ในกัปปที่ ๓๑ แต่กัปปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลเพราะการลาดอาสนะ
และตั้งน้ำ.

ในกัปปที่ ๑๕ แต่กัปปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า
อภิสามะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุทกาสนทायกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุทกาสนทायกเถรอปทาน

ภชาชนทากเถรอปทานที่ ๒ (๒๓๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายภชาชนะ

[๒๓๔] ในกาลนั้น เราเป็นช่างหม้ออยู่ในนครพันธุมดี เราได้
แบ่งภชาชนะถวายแก่ภิกษุสงฆ์ในนครนั้นเสมอ ๆ.

ในกัปีที่ ๕๑ แต่กัปีนี้ เราได้แบ่งภชาชนะถวายภิกษุสงฆ์
แล้ว เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายภชาชนะ.

ในกัปีที่ ๕ แต่กัปีนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า
อนันตขลิ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว ดังนี้.

ทราบวา ท่านพระภชาชนทากเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบภชาชนทากเถรอปทาน

อุทกาสนทายีวรรคที่ ๒๔

๒๓๑. อรรธกาอุทกาสนทากเถรอปทาน

อปทานเรืองที่ ๑, ๒ ในวรรคที่ ๒๔ มีเนื้อความงายทั้งนั้น.

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 651

ศาลปุပ္ผิยเถรอปทานที่ ๓ (๒๓๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกรั้ง

[๒๓๕] ในกาลนั้น เราเป็นคนทำขนมขายอยู่ในนครอรุณวดี

เราได้เห็นพระชินเจ้าพระนามว่าลิจฉวีเสด็จไปทางประตูบ้านเรา.

เรามีใจผ่องใสรับบาตรของพระพุทธเจ้าซึ่งเสด็จมาถึงพอดี
แล้วได้ถวายดอกรั้งแด่พระองค์.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายดอกไม้ได้ ด้วยการ
ถวายดอกไม้ฉันนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ดอกรั้ง.

ในกัปที่ ๑๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า
อมิตัญชละ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระศาลปุပ္ผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบศาลปุပ္ผิยเถรอปทาน

๒๓๓. อรรถกถาสาลปุပ္ผิยเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อรุณวดียา นคร มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า อรุณ เพราะผุด

ขึ้นกระทำแสงสว่างไปรอบด้าน, ชื่อว่า อรุณวดี เพราะอรุณนั้นมีอยู่ใน
พระนครนั้น อธิบายว่า พระอาทิตย์โผล่ขึ้นทำแสงสว่างไปทั่วพระนคร
นั้น. แม้ในพระนครที่เหลือก็มีพระอาทิตย์ขึ้นเหมือนกัน แต่พึงทราบว่
ท่านมุ่งกล่าวให้เป็นคำพิเศษ คุณค่าว่า ชื่อว่า มหีส (กระบือ) เพราะ
ยอมนอนบนแผ่นดิน ทั้ง ๆ ที่สัตว์สี่เท้าทั้งหมดก็นอนบนแผ่นดินเหมือน
กัน แต่พึงทราบว่าท่านมุ่งกล่าวด้วยอำนาจวิเศษ. อีกอย่างหนึ่ง
ชื่อว่า อรุณวดี อันมีแสงสว่างจุกรขึ้นไปแห่งอรุณ ประกอบด้วยแสง
สว่างแห่งรัตนะ ๗ ประการ เช่น ทองคำเงิน แก้วมณีและแก้วมุกดา
เป็นต้น ส่องสว่างไปในที่เช่น กำแพง ปราสาท และถ้าเป็นต้น, อธิบาย
ว่า ข้าพเจ้าได้เลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยการทำขนมขาย อยู่ในพระนครอรุณวดี
นั้นแล.

จบอรรถกถาสาลปุเปยยเถราปทาน

กิลฺยชทายกเถราปทานที่ ๔ (๒๓๔)

ว่าด้วยผลแห่งการให้เสื่อลำแพน

[๒๓๖] ในกาลนั้น เราเป็นช่างสาน อยู่ในนครตีรอันนำ
รีนรมย์ หมูชนในนครนั้นเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าพระนามว่า
ลัทธัตตะ ผู้ส่องโลกให้สว่างไสว.

หมูชนเที่ยวแสวงหาเสื่อลำแพน เพื่อบูชาพระโลกนาถ
เราได้ให้เสื่อลำแพนแก่ชนทั้งหลายผู้ทำพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการให้เสื่อ
ลำแพน.

ในกัปที่ ๗๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนาม
ว่า ชลันธระ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกิลฺยชทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกิลฺยชทายกเถราปทาน

๒๓๔. อรรถกถากัณฐกทายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ติวราย** **ปุเร รุเม** **มีวิเคราะห์ว่า ติวรา** เพราะแวดล้อม
ป้องกันด้วยกำแพงถึง ๓ ชั้น. ชื่อว่า **รัมมะ** เพราะเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ
เพราะประกอบด้วยเครื่องอุปโภคมีของเคี้ยวและของกินเป็นต้น ประกอบด้วย
ด้วยผ้าและเครื่องอาภรณ์เป็นต้น และประกอบด้วยการฟ้อนและการ
ขับร้องเป็นต้น, เชื่อมความว่า เราได้เป็นช่างสานอยู่ในพระนครติวรา
อันน่ารื่นรมย์ใจนั้น.

จบอรรถกถากัณฐกทายกเถราปทาน

เวทิตายกเถราปทานที่ ๕ (๒๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างไพริท

[๒๓๗] เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ให้ช่างก่อสร้างไพริทไว้ที่ไม้โพธิพฤกษ์ อันเป็นไม้อุดมของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า วิปัสสี.

เพราะเราได้ให้ช่างก่อสร้างไพริท ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการสร้างไพริท.

ในกัปที่ ๑๑ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีนามว่า สุริยสมะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเวทิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเวทิตายกเถราปทาน

๒๓๕. อรรถถาเวทิตายกเถราปทาน

อปทานที่ ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

วัณณการกเถราปทานที่ ๖ (๒๓๖)

ว่าด้วยผลแห่งการให้สี

[๒๓๘] ในกาลนั้น เราเป็นช่างย้อมอยู่ในนครอรุณวดี เราย้อม

ภณฑะ คือ ผ้าที่พระเจ้าเจดีย์ให้มีสีต่าง ๆ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราย้อมสีได้ในกาลนั้น ด้วยการย้อม
นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการให้สี.

ในกัปที่ ๒๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนาม
ว่า จันทสมะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวัณณการกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวัณณการกเถราปทาน

๒๓๖. อรรถกถาวัณณการกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า วัณณการโอรหิ ตทา มีวิเคราะห์ว่า ชื่อว่า วัณณการ
เพราะย้อมทำคือย้อมผ้าทั้งหลายด้วยสี มีสีเขียว เหลืองและแดง เป็นต้น.
เราเป็นช่างย้อมผ้า ในเวลาที่จะเอาผ้าทั้งหลายห่มพระเจ้าเจดีย์ ก็ย้อมผ้า
ทั้งหลายให้มีสีต่าง ๆ.

จบอรรถกถาวัณณการกเถราปทาน

ปิยาลุปุพฺผิยเถรอปทานที่ ๗ (๒๓๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมะหาด

[๒๓๕] ในกาลก่อน เราเป็นพรานเนื้อ (เทียว) อยู่ในป่าชัฏ

เราเห็นต้นมะหาดมีดอกบาน จึงเก็บมาโยน ไรยลงที่ทางเดิน.

เรามีใจผ่องใส รับบาตรของพระพุทธรเจ้าซึ่งกำลังเสด็จ
ดำเนินอยู่ที่ทาง แล้วได้ถวายดอกมะหาดแด่พระองค์.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธ-
บูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปิยาลุปุพฺผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปิยาลุปุพฺผิยเถรอปทาน

๒๓๗. อรรถกถापิยาลุปุพฺผิยเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ปิยาลิ ปุพฺผิติ ทิสฺวา ได้แก่ เห็นต้นมะหาดมีดอกบานดี.
บทว่า คตมกฺขุ จิปี อหิ ความว่า เราเป็นพรานเนื้อ เก็บเอาดอก
มะหาดมาโยนบูชาที่หนทางเสด็จดำเนินของพระพุทธรเจ้า.

จบอรรถกถापิยาลุปุพฺผิยเถรอปทาน

อัมพาคทายกเถรอปทานที่ ๘ (๒๓๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะม่วง

[๒๔๐] เราเป็นผู้ฉลาดในศิลปะของตน ได้ไปสูंप่าชฎ ได้พบ

พระพุทธเจ้ากำลังเสด็จดำเนินอยู่ จึงถวายผลมะม่วง.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลมะม่วง.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัมพาคทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัมพาคทายกเถรอปทาน

๒๓๘. อรรถกถาอัมพาคทายกเถรอปทาน

บทว่า สก สิปปเป อปคตทุโธ ความว่า เราเป็นผู้ไม่กระด้าง
เย่อหยิ่ง ตั้งมั่นฉลาดในศิลปะของตัวเอง เช่น ดักกศาสตร์ และพยากรณ์-
ศาสตร์เป็นต้น ได้ไปยังป่าชฎ. บทว่า สมพุทฺธ ынุตฺติ ทิสฺวาน ได้แก่
พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี กำลังเสด็จไปยังละแวกป่า.
บทว่า อมฺพาคํ อทาสหํ ความว่า เราได้ถวายผลมะม่วงแล้ว.

จบอรรถกถาอัมพาคทายกเถรอปทาน

ชคตการกเถราปทานที่ ๕ (๒๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างลานดิน

[๒๔๑] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่า อัลดทัสสี ผู้สูงสุดกว่านระเสตัจฉินพพานแล้ว เราได้ให้สร้างลานดินไว้ที่พระสถูปอันอุดมของพระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดไว้ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขิตเลย นี่เป็นผลแห่งการสร้างลานดิน.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระชคตการกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบชคตการกเถราปทาน

๒๓๕. อรรถกถาชคตการกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ชคตึ การิตา มยุหิ ความว่า เราได้สร้าง คือให้เขาช่วยสร้างลานดิน คือระเบียบที่วางดอกไม้อันจัดเป็นสัดส่วน ที่พระเจดีย์บรรจुพระสรีรธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า อัลดทัสสี.

เรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาชคตการกเถราปทาน

วาฬิตายกเถราปทานที่ ๑๐ (๒๔๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมิด

[๒๔๒] ในกาลก่อน เราเป็นช่างทอง อยู่ในติวรานครอันอุดม

เราได้ถวายมิดเล่มหนึ่งแด่พระสยมภู ผู้ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายมิดใดในกาลนั้น ด้วย
การถวายมิดนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
มิด.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวาฬิตายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบวาฬิตายกเถราปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุทกาสนทายกเถราปทาน ๒. ภาชนทายกเถราปทาน ๓.
ศาลูปปติยเถราปทาน ๔. กิลัญชทายกเถราปทาน ๕. เวทิตายกเถรา-
ปทาน ๖. วัณณการกเถราปทาน ๗. ปิยาลูปปติยเถราปทาน ๘. อัม-
พยาคทายกเถราปทาน ๙. ชคตการกเถราปทาน ๑๐. วาฬิตายกเถรา-
ปทาน.

และมีคาถา ๓๘ คาถา ฉะนี้แล.

จบอุทกาสนทายกเถราปทานที่ ๒๔

ตวรทายวิวรรคที่ ๒๕

ตวรฐัญญูทายกเถรอปทานที่ ๑ (๒๔๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดินแดง

[๒๔๑] ในกาลก่อน เราเป็นนายพรานเนื้อ (เทียว) อยู่ในป่าใหญ่
เราเห็นดินแดง จึงได้ถือเอามาถวายแก่สงฆ์.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายก้อนดิน
แดง.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตวรฐัญญูทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบตวรฐัญญูทายกเถรอปทาน

ตวรทายกวรรคที่ ๒๕

๒๔๑. อรรถกถาตวรฐัญญูทายกเถรอปทาน^๑

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ ในวรรคที่ ๒๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ภริตฺวา ตฺวรมาทาย ความว่า เราได้ถือเอาดินแดงด้วย
ภาชนะ แล้วได้ถวายแก่พระสงฆ์ผู้อยู่ในท่ามกลางป่า.

จบอรรถกถาตวรฐัญญูทายกเถรอปทาน

๑. บาลีว่า ตวรฐัญญูทายกเถรอปทาน.

นาคเกสรียเถรอปทานที่ ๒ (๒๔๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกนูนนาค

[๒๔๔] เราใส่ลูกธนูไว้ในแฉ่งแล้ว เข้าไปยังท่ามกลางป่า ได้
เห็นต้นนูนนาคมีดอกเป็นพวง อันขึ้นอยู่ใกล้ทางเดิน จึง
ประคองด้วยมือทั้งสอง ประนมกรอัญชลีบนเศียรเกล้า บูชา
แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉ่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า
สโหมกขรณะ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนาคเกสรียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนาคเกสรียเถรอปทาน

๒๔๒. อรรถกถานาคเสรียเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ธนุ อเทวชนั กตฺวา** ความว่า ใ้ส่ลูกธนูเที่ยวไปเพื่อ
ฆ่าสัตว์มีเนื้อเป็นต้น. บทว่า **เกสร โอคตํ ทิสฺวา** ความว่า เห็น
ต้นบุณฑาคที่ดอกบานสะพรั่งเป็นพวง. บทว่า **พุทฺธสุต อภิโรเปถิ** ความว่า
เรามีจิตเลื่อมใส ยกขึ้นบูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า **ติสสะ**
ผู้เสด็จไปถึงป่า.

จบอรรถกถานาคเสรียเถราปทาน

นพินเกสริยเถราปทานที่ ๓ (๒๔๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว

[๒๔๕] เราเป็นนกกาน้ำ ที่ยวอยู่ในท่ามกลางชาติสระ ครั้งนั้น

เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เสด็จไปใน
อากาศ เรามีใจผ่องใส เอาจะงอยปากคาบดอกบัว บูชาแด่
พระพุทธเจ้าพระนามว่า ติสสะ ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉ่ ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า
สัตตปัทตะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนพินเกสริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนพินเกสริยเถราปทาน

๒๔๓. อรรถถานพินเศสริยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ชลกุกกุฏ** ได้แก่ นกกาน้ำที่ขวยอยู่ในชาติสระ. บทว่า **ตฤณเขน เกสรี** คยฺห ความว่า เราได้เอาจะงอยปากคาบดอกบัว ยกขึ้นบูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ติสสะ** ผู้เสด็จไปทางอากาศ.

จบอรรถถานพินเศสริยเถราปทาน

วิริวิปยุตติยเถราปทานที่ ๔ (๒๔๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกทำยายม่อม

[๒๔๖] พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของโลก เสด็จดำเนินไปพร้อม
ด้วยพระชีนาสพหลายพัน เราเก็บดอกทำยายม่อมบูชาแต่
พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉน ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวิริวิปยุตติเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวิริวิปยุตติยเถราปทาน

๒๔๔. อรรถถาวรวิปยุตติยเถราปทาน^๑

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า วิรุพฺพมทาทย ความว่า เราได้ถือเอากลุ่มดอกไม้
อันได้นามว่า วิรุ (ดอกทำยายม่อม) เพราะเบ่งบานในเวลาทีนุก
ส่งเสียงร้องดัง เพราะร้องได้หลายเสียง คือส่งเสียงดังแล้ว ยกขึ้นบูชา
แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธิตถะ.

จบอรรถถาวรวิปยุตติยเถราปทาน

๑. บาลีว่า วิริวิปยุตติยเถราปทาน.

กุฎฐูปกเถราปทานที่ ๕ (๒๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการให้เครื่องอบ

[๒๔๗] เราเป็นคนรักษาพระคันธกุฎี ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า สิทธัตถะ เรามีจิตเลื่อมใส อบพระคันธกุฎีให้หอมด้วยมือทั้งสองของตน ตามกาลอันสมควร.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการให้เครื่องอบกลิ่นหอม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว คังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกุฎฐูปกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบกุฎฐูปกเถราปทาน

๒๔๕. อรรถถากุฎฐูปกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า กุฎฐิโคปโก คือ เป็นคนรักษาเสนาสนะ. บทว่า กาลเณ กาลิ ฐุเปสิ ความว่า เราได้อบพระคันธกุฎีให้หอมตามกาลอันสมควรที่มาถึงเข้า, อธิบายว่า เราทำพระคันธกุฎีให้มีกลิ่นหอมด้วยรูป. อธิบายว่า เราได้อบกลิ่นหอมด้วยรูป ที่พระคันธกุฎีตามกาลอันสมควร แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ.

จบอรรถถากุฎฐูปกเถราปทาน

ปัตตทายกเถราปทานที่ ๖ (๒๔๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบาตร

[๒๔๘] ด้วยการฝึกอย่างดีเยี่ยม เราได้ถวายบาตรแด่พระ-

ผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า สิทธัตถะ ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่
ผู้ตรง ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายบาตร.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัตตทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปัตตทายกเถราปทาน

ชาตปุชกเถราปทานที่ ๗ (๒๔๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบำรุงพระชาตุ

[๒๔๘] เมื่อพระโลกนาถพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้สูงสุดกว่านระ
เสด็จนิพพานแล้ว เราได้พระชาตูก่อหนึ่ง ของพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าจอมสัตว์ ผู้คงที่.

เราเก็บพระชาตุของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระ-
อาทิตย์นั้นไว้บูชาตลอด ๕ ปี ดังพระองค์ผู้สูงสุดกว่านระ
ยังดำรงอยู่.

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 669

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระชาตุใด ด้วยการ
บูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลเพราะบำรุงพระชาตุ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระชาตุปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบชาตุปุชกเถระอุปทาน

๒๔๖. อรรถกถาปัตตทายกเถระอุปทาน

อุปทานที่ ๖ และที่ ๗ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

สัตตัตถลปิปปมุขกเถราปทานที่ ๘ (๒๔๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมะลิ

[๒๕๐] ในกาลนั้น เราได้วางดอกมะลิซ้อน ๗ ดอกไว้บนศิรชะ

บูชาแต่พระพุทธเจ้าพระนามว่า เวสสภู ผู้สูงสุดกว่านระ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาดอกไม้ใด ด้วยการบูชา
นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้แล.

ทราบว่ ท่านพระสัตตัตถลปิปปมุขกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสัตตัตถลปิปปมุขกเถราปทาน

๒๔๘. อรรถกถาสัตตัตถลปิปปมุขกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า สตุต สตุตลปิปปมานิ ความว่า เราได้วางดอกไม้ ๗ ดอก
คือดอกมะลิซ้อนไว้บนศิรชะ ยกขึ้นบูชาแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
เวสสภู.

จบอรรถกถาสัตตัตถลปิปปมุขกเถราปทาน

พิมพ์ิชาลปุปผิยเถราปทานที่ ๕ (๒๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมะกล่ำหลวง

[๒๕๑] พระสยัมภูชินเจ้าผู้อัครบุคลพระนามว่า ปทุมุตตระ

ทรงประกาศสั่งจะ ๔ ทรงแสดงอมตบท ในกาลนั้น เราทำดอก
มะกล่ำหลวงให้แน่น บูชาแต่พระพุทธเจ้าผู้จอมสัตว์ ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๖๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ครั้ง
ทรงพระนามว่า กิณฺฐไกรสร ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระพิมพ์ิชาลปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพิมพ์ิชาลปุปผิยเถราปทาน

๒๔๕. อรรถกถาพิมพ์ิชาลปุปผิยเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า พิมพ์ิชาลปุปผานิ ความว่า เราได้เอาดอกมะกล่ำหลวง
บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ.

จบอรรถกถาพิมพ์ิชาลปุปผิยเถราปทาน

อุททาลทายกเถราปทานที่ ๑๐ (๒๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกุณ

[๒๕๒] พระสยัมภูผู้ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ มีพระนามชื่อว่า กุกุณะ
เสด็จออกจากป่าชฎ เสด็จถึงแม่น้ำใหญ่.

ในกาลนั้นเรามีใจเลื่อมใส ได้ถือเอาดอกกุณมาถวาย
แต่พระสยัมภู ผู้สำรวจอินทรีย์เป็นอันดี ผู้ซื่อตรง.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วยดอกไม้ได้ ด้วยการ
บูชานั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายดอกไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุททาลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุททาลทายกเถราปทาน

๒๕๐. อรรถกถาอุททาลทายกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อุททาลกัม คเหตุวาน ความว่า เราได้เก็บเอาดอกกุณที่
เกิดใกล้ชาตสระ มาบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กุกุณะ^๑ คำที่
เหลื่อมมีเนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายทีเดียวแล.

จบอรรถกถาอุททาลทายกเถราปทาน

จบอรรถกถาตุรวรทวยีวรรคที่ ๒๕

๑. บาลี กุกุณะ.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 673

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตูวรรฎฐิทยกเถรอปทาน
๒. นาคเกสริยเถรอปทาน
๓. นพิน-
เกสริยเถรอปทาน
๔. วิริยปุပ္ผิยเถรอปทาน
๕. กุฎฐูปกเถรอปทาน
๖. ปัตตททยกเถรอปทาน
๗. ธาตุปุชกเถรอปทาน
๘. สัตตสัตตติปุผุชก-
เถรอปทาน
๙. พิมพิชาลปุပ္ผิยเถรอปทาน
๑๐. อุททาลททยกเถรอปทาน.

บัณฑิตทั้งหลายนับคาถาได้ ๓๗ คาถาฉะนี้แล.

จบสุวรรณทายีวรรคที่ ๒๕

โถมกวรรคที่ ๒๖

โถมกเถราปทานที่ ๑ (๒๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญ

[๒๕๑] เราอยู่ในเทวโลก ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวงแล้วเบิกบานใจ ได้กล่าวคำนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนุรุษอาชาไนย ข้าพระองค์ขอขอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนุรุษสูงสุด พระองค์ทรงแสดงอมฤตบพ ทรงยังชนเป็นมากให้ข้ามได้.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้กล่าวจาไดในกาลนั้น ด้วยการกล่าววาทันนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการสรรเสริญ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโถมกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบโถมกเถราปทาน

อรรถกถาโถมกวรรคที่ ๒๖

อปทานที่ ๑ ในวรรคที่ ๒๖ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

เอกาสนทายกเถรอปทานที่ ๒ (๒๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบิณฑบาต

[๒๕๔] เรากับภริยา ต้องการจะก่อสร้างกุศลสมภาร ในศาสนา
ของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด จึงละเพศเทวดามาในมนุษย-
โลกนี้.

เรามีใจฟ่องใสได้ถวายภิกษาแก่พระเถระ ผู้เป็นสาวก
ของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ มีนามชื่อว่า เทวละ.

ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
บิณฑบาต.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกาสนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกาสนทายกเถรอปทาน

๒๕๒. อรรถกถาเอกาสนทายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **วิชิตฺวา นาม สมฺพุทฺโธ** ความว่า ละทิ้งร่างเทวดา
แปลงเพศเป็นมนุษย์. บทว่า **อิทฺถาริ กตฺตุกาโม** ความว่า เราเป็น
เทวราชา นามว่า เทวระ พร้อมด้วยภริยา มีความประสงค์จะทำบุญ
สมภารให้ยิ่งขึ้นไป เพราะมีความเอื้อเฟื้อในพระศาสนาของพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐ จึงได้พากันมาในมนุษยโลกนี้. บทว่า **ตสฺส ภิกฺขุ มยา**
ทินฺนา ความว่า เรามีใจเลื่อมใสได้ถวายภิกษาคือบิณฑบาตแต่สาวกของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตฺตระ** ซึ่งท่านมีชื่อว่า เทวละ.

จบอรรถกถาเอกาสนทายกเถระ

จิตกပ္พชกเถราปทานที่ ๓ (๒๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการทำพุทธานุชา

[๒๕๕] พระสยมภูสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่แพ้อะไร ๆ พระนามว่า

อานันทะ เสด็จปรินิพพานแล้วในป่าชฎ อันปราศจากมนุษย์.

ในกาลนั้นเราจากเทวโลกมาในมนุษย์โลกนี้ ได้ทำจิตกา-
ธารแล้วถวายพระเพลิงพระสรีระ ณ ที่นั้น และได้ทำสักการะ.

ในกัปที่ ๘๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจิตกပ္พชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบจิตกပ္พชกเถราปทาน

๒๕๓. อรรถกถาจิตกပ္พชกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อานนุโท นาม สมุพุทธโธ ความว่า พระปัจเจกพุทธเจ้า
พระนามว่า อานันทะ เพราะยังความเปลิดเพลิน คือความยินดีให้เกิดขึ้น
(แก่มหาชน). บทว่า อมฺนุสฺสมฺหิ กานเน ความว่า เสด็จปรินิพพาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 678

แล้วในป่าชัญ คือป่าใหญ่ มีพวกอมมนุษย์ยี้ครอง คืออันตรายกันไปแล้ว
ด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ได้แก่ ถึงการมองไม่เห็น. บทว่า สรีริ
ตตฺถ ณาเปสึ ความว่า เราจากเทวโลกมาในมนุษย์โลกนี้แล้ว ได้ทำจิต-
กาธารแล้ว ถวายพระเพลิงพระสรีระของพระปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ในป่านั้นแล.

จบอรรถกถาจิตกပ္พชกเถราปทาน

จัมปกปุปผิยเถราปทานที่ ๔ (๒๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกจำปา

[๒๕๖] มีภูเขาชื่อนว่าวิกนะ อยู่ในที่ไม่ไกลแต่เขาหิมวันต์ พระสมณเจ้า ผู้มีอินทรีอันอบรมแล้ว ประทับอยู่ ณ ท่ามกลางภูเขานั้น เราได้เห็นพระองค์ท่านสงบระงับ มีใจผ่องใส ได้ถือเอาดอกจำปา ๓ ดอกโปรยลงบูชา.

ในกัปที่ ๘๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ โดย การบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจัมปกปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบจัมปกปุปผิยเถราปทาน

สัตตปาฏลียเถราปทานที่ ๕ (๒๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกแคฝอย

[๒๕๗] เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้รุ่งเรืองโชติช่วง ดังดอกกรรณิการ์ ประทับนั่งอยู่ที่ระหว่างภูเขา จึงได้เก็บดอกแคฝอยมาบูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
โต ด้วยการบูชาอื่น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัจจปาฏิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัจจปาฏิยเถระอุปทาน

อรรถกถาอุปทานที่ ๔ และที่ ๕

อุปทานที่ ๔ และที่ ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

อุปาทนทายกเถรอปทานที่ ๖ (๒๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายรองเท้า

[๒๕๘] ในกาลนั้นเราเชื่อว่า จันทนะ เป็นบุตรของพระปัจเจก-
พุทธเจ้า เราได้ถวายรองเท้าคู่หนึ่ง (ด้วยความปรารถนาว่า)
ท่านจงยังความตรัสรู้ให้สำเร็จแก่เรา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายรองเท้าใด ในกาลนั้น
ด้วยการถวายรองเท้านั้น เราไม่รู้จักทุกขคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายรองเท้า.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่าเป็นพระอุปาทนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุปาทนทายกเถรอปทาน

๒๕๖. อรรถกถาอุปาทนทายกเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **อโหสิ จนุทโน** นาม ได้แก่ชื่อว่า จันทนะ ก็ด้วย
อำนาจนามบัญญัติ. บทว่า **สมุพุทธสุตฺตโร** ความว่า ในกาลก่อน
เราเป็นบุตรของพระปัจเจกสัมพุทธเจ้า เกิดแต่อกของท่าน. บทว่า **เอโก-**
ปาหโน มยา ทินฺโน ความว่า เราได้ถวายรองเท้าคู่หนึ่ง. บทว่า
โพธิ สมฺปชฺช เม ตฺวํ ความว่า ด้วยการที่เราได้ถวายรองเท้าคู่หนึ่ง
นั้น ขอท่านจงให้เราได้บรรลุสำเร็จพระสาวกโพธิญาณเถิด.

จบอรรถกถาอุปาทนทายกเถรอปทาน

มัญชุศรีปุชกเถราปทานที่ ๗ (๒๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ต่าง ๆ

[๒๕๘] เราทำพุ่มดอกไม้แล้ว เดินไปในถนน ได้เห็น

พระพุทธเจ้าผู้เลิศกว่าสมณะทั้งหลาย แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์
เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส และมีปีติอย่างยิ่ง จึง
ประคองดอกไม้ด้วยมือทั้งสอง บูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกขิตเลย นี่เป็นผลแห่งการ
บูชาด้วยดอกไม้.

ในกัปที่ ๗๓ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์
หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีพระนามว่า โชติยา มีพระมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมัญชุศรีปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมัญชุศรีปุชกเถราปทาน

๒๕๗. อรรถกถาญชรปุชกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **มลูขริกั** **กริตฺวาน** ความว่า เราถือพุ่มดอกไม้คือพอบ
ดอกไม้สด เดินไปตามถนนแล้วแล. บทว่า **ภิกฺขุ สงฺฆปุรฺกฺขตํ** ได้แก่
แวดล้อมด้วยหมู่แห่งภิกษุ. บทว่า **สมณานคฺคํ** เชื่อมความว่า เราได้
เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เลิศประเสริฐกว่าเหล่าภิกษุสมณะทั้งหลาย.
บทว่า **พฺุชฺส สฺส อภิโรปยิ** ความว่า ก็ครั้งเราได้เห็นแล้ว ได้เอามือ
ทั้งสองประคองยกดอกไม้ขึ้นบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า
มุสสะ.

จบอรรถกถาญชรปุชกเถราปทาน

ปัญทายกเถราปทานที่ ๘ (๒๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายใบไม้

[๒๖๐] เราเป็นผู้ทรง(นุ่งห่ม) ผ้าเปลือกไม้กรองอยู่ที่ภูเขาหิม-
วันต์ เป็นผู้มิของไม้เค็มและใบไม้เป็นอาหาร และสำรวจ
ในศีลทั้งหลาย.

เมื่อถึงเวลาอาหารเช้า พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ
เสด็จมาหาเรา เราเลื่อมใส ได้ถวายอาหารนั้นแต่พระ-
พุทธเจ้าด้วยมือทั้งสองของตน.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายใบไม้ใดในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายใบไม้.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช
พระนามว่า ยทัตติยะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละ
มาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัญทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบปัญทายกเถราปทาน

๒๕๘. อรรถกถาปัญญาทวารปาทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **อโณปญฺณภโก** หมายความว่า เรานำเอาน้ำมันและใบไม้
เป็นต้นมาเพื่อเป็นอาหารเลี้ยงชีพ ต้มใบไม้ที่ปราศจากรสเค็มกินเป็น
อาหาร. อธิบายว่า เรามีใบไม้รสไม่เค็มเป็นอาหารเลี้ยงชีพ. บทว่า
นियเมสุ จ **อสูโต** หมายความว่า ส้ารวมในศีล ๕ มีปาณาติปาตา เวรมณี
เป็นต้นเป็นนิตย์ ที่ชาวโลกกำหนดนิยมส้ารวมกันแล้ว. บทว่า **ปาตฺราเส**
อนุปฺปตุเต คือ เมื่อถึงเวลารับประทานอาหารตอนเช้า. บทว่า **สิทฺถคฺโถ**
อุปจฺจุมิ **ม** หมายความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทฺถตฺถะ** เสด็จ
มาหาใกล้เราแล้ว. บทว่า **ตาหิ** **พฺพุทฺตส** **ปาทาสิ** หมายความว่า เราได้
ถวายใบไม้ที่ไม่เค็มนั้นแด่พระพุทฺธเจ้าพระองค์นั้นแล.

จบอรรถกถาปัญญาทวารปาทาน

กุฎิทายกเถรอปทานที่ ๕ (๒๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกุฎิ

[๒๖๑] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าเสด็จเที่ยวไปสู่ป่า ประทับ
อยู่ที่โคนไม้ เราได้สร้างบรรณศาลถวายแต่พระองค์ผู้ไม่
ทรงแพ้อะไร.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายกุฎิไปไม่ได้ ด้วยการ
ถวายกุฎินั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายกุฎิ.

ในกัปที่ ๓๘ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑๖ ครั้ง
มหาชนขนานพระนามว่า สัพพัตตอภิวัสสี.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกุฎิทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้.

จบกุฎิทายกเถรอปทาน

๒๕๕. อรรถกถากุฎิทายกเถรอปทาน
อปทานที่ ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถากุฎิทายกเถรอปทาน

อัครปุพพิยเถราปทานที่ ๑๐ (๒๖๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกคันทรง

[๒๖๒] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สิขี มีพระฉวีวรรณ
ดังทองคำ ประทับนั่งอยู่ในระหว่างภูเขา รุ่งเรืองด้วยพระ-
รัศมีดังกองเพลิง เราถือเอาดอกคันทรง เข้าไปเฝ้าพระองค์
ผู้อุดมกว่านระ มีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส บูชาแต่พระ-
พุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉ่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระ-
นามว่า มิตตมาตกะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัครปุพพิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัครปุพพิยเถราปทาน

๒๖๐. อรรถกถาอัคคปุပ္ผิยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ลิจินิ ลิจินิ ยถา** ความว่า เราได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** ผู้มีผิวพรรณดุจทองคำ รุ่งโรจน์สว่างไสวด้วยพระฉัพพรรณรังสีที่แผ่ช้านอกจากพระศรีระ ค่ายกับกองไฟที่ลุกโพลงฉะนั้น. บทว่า **อคฺคชฺ ปุပ္ผมาทาย** ความว่า เราได้ถือเอาดอกคันทรชกขึ้นบูชาแด่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าพระนามว่า **ลิจิ** แล.

อรรถกถาอัคคปุပ္ผิยเถราปทาน

จบอรรถกถาโถมกวรรคที่ ๒๖

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โถมกเถราปทาน ๒. เอกาสนทายกเถราปทาน ๓. จิตกปุชกเถราปทาน ๔. จัมปกปุပ္ผิยเถราปทาน ๕. สัตตปาฎุถิยเถราปทาน ๖. อุปาหนทายกเถราปทาน ๗. มัญชรปุชกเถราปทาน ๘. ปิณณทายกเถราปทาน ๙. กุฎฐิตายกเถราปทาน ๑๐. อัคคปุပ္ผิยเถราปทาน.

และในวรรคนี้ นับคาถาได้ ๔๑ คาถาเท่านั้น.

จบโถมวรรคที่ ๑๖

ปทุมกเขปวรรคที่ ๒๗

อากาศสุกขิปปิยเถราปทานที่ ๑ (๒๖๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว

[๒๖๑] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ มีพระฉวีวรรณดังทองคำ เสด็จดำเนินอยู่ในระหว่างตลาด จึงถือเอาดอกบัวงาม ๒ ดอกเข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้ประเสริฐกว่านระเราวางดอกบัวดอกหนึ่งไว้แทบพระบาทของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด อีกดอกหนึ่ง เราหยิบโยนขึ้นไปในอากาศ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ไต่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายดอกไม้.

ในกัปที่ ๓๒ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน พระนามว่า อันตลิกขกร มีพระฉวีวรรณมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอากาศสุกขิปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอรรถกถาอากาศสุกขิปปิยเถราปทาน

ปฐมกเขปวรรคที่ ๒๗

๒๖๑. อรรคถาอากาศุขิปปิยเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๒๗ ดังต่อไปนี้

บทว่า **ชลชคฺเช ทฺเว คยฺห** ความว่า ข้าพเจ้าได้ถือเอาดอกบัว
เป็นต้น ๒ ดอก ซึ่งเกิดในน้ำแล้ว ไปใกล้พระพุทธเจ้า วางบูชาที่แทบ
พระบาท ๑ ดอก, อธิบายว่า อีกดอกหนึ่งก็โยนขึ้นไปในอากาศ.

จบอรรคถาอากาศุขิปปิยเถรอปทาน

เตลมักขิเถราปทานที่ ๒ (๒๖๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยการทาน้ำมัน

[๒๖๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ผู้ประเสริฐกว่านระนิพพานแล้ว ในกาลนั้น เราเอาน้ำมันทาที่ไพริทเทแห่งโพธิพฤกษ์.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทาน้ำมันใดในกาลนั้น ด้วยการทาน้ำมันนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการทาน้ำมัน.

ในกัปที่ ๒๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์พระนามว่า สุฉวี ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเตลมักขิเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเตลมักขิเถราปทาน

๒๖๒. อรรถกถาเตลมักขิเถราปทาน
อปทานที่ ๒ มีเนื้อความปรากฏชัดแล้วทั้งหมดแล.

จบอรรถกถาเตลมักขิเถราปทาน

อัทธจันตียเถรอปทานที่ ๓ (๒๖๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาโพธิพฤกษ์

[๒๖๕] เราได้ถวายอัทธจันทรไวยัถ์ไม้โพธิพฤกษ์อันอุดม แห่ง
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ติสสะ.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาไม้โพธิพฤกษ์ด้วยอัทธ-
จันทรไวยัถ์ ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งการบูชาโพธิพฤกษ์.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม-
กษัตริย์พระนามว่า เทวละ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ นี้
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัทธจันตียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัทธจันตียเถรอปทาน

๒๖๓. อรรถกถาอัทธจันตียเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า โพธิยา ปาทปุตุตเม ได้แก่ ไม้โพธิพฤกษ์อันอุดม. บทว่า
อทุตจนุทฺ มยา ทินฺนํ ความว่า เราได้เอาดอกไม้เป็นจำนวนมากมาย

บูชา ด้วยวิธีการทำเป็นอัมพจันทร์ที่ไม้โพธิพฤกษ์นั้น. บทว่า **ชรณิรุห-**
ปาทเป ความว่า ที่ชื่อว่า **ชรณิ** เพราะรองรับไว้ซึ่ง ต้นไม้ ภูเขา และ
รัตนะเป็นต้นมากมาย. **ชรณิ** คือ **ปฐพี**. ชื่อว่า **ชรณิรุหะ** เพราะงอก
ขึ้นตั้งมั่นบนแผ่นดิน. ชื่อว่า **ปาทปะ** เพราะคู่น้ำทางราก คือโคนต้น
แล้วจึงแผ่ส่งไปตามลำต้นและค่าคบเป็นต้น, **ชรณิรุหะ** ศัพท์ กับ **ปาทปะ**
ศัพท์รวมกันเป็น **ชรณิรุหปาทปะ** อธิบายว่า เราได้เอาดอกไม้บูชาแล้ว
ที่ต้นโพธิพฤกษ์นั้นแล.

จบอรรถกถาอัมพจันทร์ยเถราปทาน

ทีปทายกเถราปทานที่ ๔ (๒๖๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายประทีป

[๒๖๖] ในกาลนั้น เราเป็นเทพบุตร ลงมาสู่แผ่นดิน มีใจ
เลื่อมใส ได้ถวายประทีป ๕ ดวงด้วยมือทั้งสองของตน.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายประทีปใด ในกาลนั้น
ด้วยการถวายประทีปนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายประทีป.

ในกัปที่ ๕๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีนามว่าสมันตจักษุ มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระทีปทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบทีปทายกเถราปทาน

๒๖๔. อรรถกถาทีปทายกเถราปทาน

อปทานที่ ๔ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

วิพาลิทยกเถรอปทานที่ ๕ (๒๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมันมือเสือ

[๒๖๗] มีภูเขาชื่อว่าโรมสะ อยู่ในที่ไม่ไกลจากภูเขาหิมวันต์ พระสมณเจ้าผู้มีอินทริย์อันอบรมแล้ว อยู่ที่เชิงเขานั้น เราได้ถือเอามันมือเสือไปถวายแด่พระสมณเจ้า พระสยมภูมหา-
วีรเจ้าผู้ไม่แพ้อะไร ๆ ตรัสอนุโมทนา ว่าท่านมีใจผ่องใส ถวายมันมือเสือแก่เรา ผลจะบังเกิดแก่ท่านในภพที่ท่านเกิด.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายมันมือเสือใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายมันมือเสือ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวิพาลิทยกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบวิพาลิทยกเถรอปทาน

๒๖๕. อรรถกถาวิพาลิทยกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า หิมวันตสุตฺตาวีหุเร ได้แก่ โกล์หิมวันตบรรพต. บทว่า โรมโส นาม ปพฺพโต ความว่า ได้มีภูเขาชื่อว่า โรมสะ เพราะดาบ

ไปด้วยหญ้าแพรกเป็นต้นล้วน ๆ ไม่มีต้นไม้ เถาวัลย์ปกคลุม. บทว่า
ตมฺหิ ปพฺพตปาตมฺหิ ได้แก่ ที่เชิงเขาภูคนั้น. บทว่า สมฺโณ ภาวิตินฺทฺริโย
ความว่า สมณะผู้มีบาปอันสงบระงับแล้ว ผู้เข้าไปสงบกิเลสได้แล้ว มี
อินทรีย์อันเจริญแล้ว คือรักษามโนอินทรีย์มีจักขุนทรีย์เป็นต้นได้เป็นอย่างดี.
อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า สมณะผู้เจริญอินทรีย์แล้ว คือเจริญอินทรีย์มี
สัทธินทรีย์เป็นต้นได้เป็นอย่างดี. อธิบายว่า เราได้ถือเอามั่นมือเสื่อถวายน
แต่พระสมณเจ้ารูปนั้นแล.

จบอรรถกถาวิฬาลิยเถราปทาน

มัจฉทายกเถราปทานที่ ๖ (๒๖๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายปลา

[๒๖๘] ในกาลนั้น เราเป็นนกกอกอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา เรา

ได้คาบปลาตัวใหญ่มาถวายแด่พระมุณี พระนามว่าสิทธัตถะ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายปลาใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายปลา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมัจฉทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมัจฉทายกเถราปทาน

ขวหังสกเถราปทานที่ ๗ (๒๖๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบังคม

[๒๖๙] ในกาลนั้น เราเป็นพรานป่าอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา

เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เสด็จไปในอากาศ

เราประนมมืออัญชลีแลดูพระมหามุนีอยู่ ได้ยั้งจิตของตนให้
เลื่อมใสแล้ว ถวายบังคมพระผู้นำโลก.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายบังคมพระนราสภใด

ด้วยการถวายบังคมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายบังคม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระชวหังสกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบชวหังสกเถรอปทาน

สลุปปติยเถรอปทานที่ ๘ (๒๖๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกสน

[๒๓๐] ในกาลนั้น เราเป็นกนินรอยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา
เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้รุ่งเรืองผ่องใส
ด้วยรัศมี เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส และมีปีติอย่างยิ่ง ถวาย
เอาดอกสนมาโปรยลงบูชาแด่พระวิปัสสีพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไต่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสลปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสลปุปผิยเถรอปทาน

อุปาคตศาสนียเถรอปทานที่ ๕ (๒๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบังคม

[๒๓๑] มีสระที่สร้างอย่างดีอยู่ที่ท่ามกลางภูเขาหิมวันต์ เราเป็น
ผีเสื้อน้ำ มีศีรษะอยู่เบื้องล่างน้ำแล้ว อยู่ในสระนั้น.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้อนุเคราะห์ ประกอบ
ด้วยพระกรุณาผู้นำของโลก พระองค์ประสงค์จะช่วยเหลือเรา
จึงเสด็จมาในสำนักของเรา.

เราได้เห็นพระมหาวีรเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เลิศกว่า
นระ เสด็จเข้ามา จึงออกจากที่อยู่อาศัยแล้ว ได้ถวายบังคม
แต่พระศาสดา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายบังคมพระศาสดา ผู้
เป็นอุดมบุรุษใด ด้วยการถวายบังคมนั้น เราไม่รู้จักทุกขติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายบังคม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุปากคหาสนียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุปากคหาสนียเถรอปทาน

ตรณียเถรอปทานที่ ๑๐ (๒๗๐)

ว่าด้วยผลแห่งการข้ามส่ง

[๒๗๒] พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าวิปัสสี มี
พระฉวีวรรณดั่งทองคำ ผู้นำโลก แวดล้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์
ประทับยืนอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำ เรือสำหรับจะข้ามในห้วงมหรณพ
นั้นไม่มี เราจึงออกจากแม่น้ำ ข้ามส่งพระศาสดาผู้เป็น
นายกของโลก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราข้ามส่งพระศาสดาผู้สูงสุดกว่า
พระใด ด้วยการข้ามส่งนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งการข้ามส่ง.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระตรณียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบตรณียเถรอปทาน

๒๖๖. อรรถกถามัจฉทายกเถราปทาน

อปทานที่ ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐. มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปฐมุขเขปวรรคที่ ๒๗

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อากาศูกจีปยเถราปทาน ๒. เตลมักขียเถราปทาน ๓. อัชฌ-
จันทียเถราปทาน ๔. ทีปทายกเถราปทาน ๕. วิพาลิทายกเถราปทาน
๖. มัจฉทายกเถราปทาน ๗. ชวหังสกเถราปทาน ๘. สลพปุပ္ผียเถรา-
ปทาน ๙. อุปาคตหาสนียเถราปทาน ๑๐. ตรณียเถราปทาน.

และในวรรคนี้ นับคาถาได้ ๔๑ คาถา.

จบปฐมุขเขปวรรคที่ ๒๗

สุวัณณพิพโพहनวรรคที่ ๒๘

สุวัณณพิพโพहनียเถราปทานที่ ๑ (๒๗๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายหมอน

[๒๗๑] เรามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายอาสนะหนึ่งอาสนะ และได้ถวายหมอนด้วยมือทั้งสองของตน เพื่อบรรลุประโยชน์อันสูงสุด.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายหมอน.

ในกัปที่ ๖๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์พระนามว่า อสมะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุวัณณพิพโพहनียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสุวัณณพิพโพहनียเถราปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 703

สุวัณณพิพโพहनวรรคที่ ๒๘

๒๗๑. อรรคถาสุวัณณพิพโพहनเถรปทาน^๑

อปทานที่ ๑ วรรคที่ ๒๘ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรคถาสุวัณณพิพโพहनเถรปทาน

๑. บาลีว่า สุวัณณพิพโพहनียเถรปทาน.

ติลมุฏฐียเถราปทานที่ ๒ (๒๗๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายงา

[๒๗๔] พระศาสดาอัครนายกของโลก ทรงทราบความดำริของ

เรา มีพระกายอันสำเร็จด้วยพระทัย เสด็จเข้ามาด้วยฤทธิ์
เรามีจิตเต็มใสไสมนัส ถวายบังคมพระศาสดาผู้อุดมบุรุษ
ซึ่งเสด็จเข้ามา แล้วได้ถวายงากำมือหนึ่ง.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายงากำมือ
หนึ่ง.

ในกัปที่ ๑๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่า กันธิยะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติลมุฏฐียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบติลมุฏฐียเถราปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 705

๒๗๒. อรรคถาติลมุฏฐียเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า มโนมเยน กายน ความว่า มีพระกายอันเป็นไปตาม
อำนาจพระหทัย.

จบอรรคถาติลมุฏฐียเถราปทาน

จังกุฎิกิยเถราปทานที่ ๓ (๒๗๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผอบดอกไม้

[๒๗๕] พระศาสดาพระนามว่า สิทธิทัตตะ ประทับอยู่ในระหว่าง
ภูเขากัลลมหาสมุทร เราเข้าไปเฝ้าแล้ว ทำบุญมีการกราบไหว้
เป็นต้น ได้ถวายผอบดอกไม้.

ครั้งเราถวายผอบดอกไม้แต่พระสยมภู พระนามว่า สิทธิ-
ทัตตะ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ผู้นุเคราะห์แล้ว บันเทิง
อยู่ในสวรรค์ตลอดหนึ่งกัป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผอบดอกไม้ได้ในกาล
นั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ผอบดอกไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจังกุฎิกิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจังกุฎิกิยเถราปทาน

๒๗๓. อรรถกถาจังกุฎิกิยเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า มหาสมุทรํ นิสฺสาย ความว่า ประทับอยู่ระหว่างภูเขาซึ่ง
ตั้งอยู่ใกล้มหาสมุทร, อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธิทัตตะ

เสด็จประทับอยู่ที่เพราะทรงพระประสงค์ความสงบวิเวก. บทว่า **ปัจจุ-**
คณฺตุวานกาสหํ ความว่าเราได้ต้อนรับ เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์
นั้นแล้ว ก็ได้บำเพ็ญบุญมีการกราบไหว้เป็นต้น. บทว่า **จงฺโกฏฺฐมทาสหํ**
ความว่า เราได้ถวายบูชาด้วยผอบเต็มด้วยดอกไม้ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า สิทธัตถะ แล.

จบอรรถกถาขังโกฏฺฐกยเถราปทาน

อภักุชนททยกเถรอปทอนที่ ๔ (๒๗๔)

ว่ด้วยผลแห่งการถวยยหยอดดต

[๒๗๖] เรำได้ถวยยหยอดดตแต่พระผู้มีพระภคเจ้าพระนอมว่ โภณทัณญะ ผู้ปรศจกรคระ ผู้คงที่ มีพระหฤทยไม่ร่ำยคจ ไม่ทรงมีธรรมเครื่องเน่นช้ำ มีปกติเพ่งณน เป็นไปล่งโม่หะ ทั้งปวง ทรงแสวงหประโยชน์แกโลกทั้งมवल ผู้เป็นจอมลัศว ผู้มันคง.

ในกัปอันหประมณมีได้แต่กัปนี้ เรำได้ถวยยหยอดดต ด้วยทอนนั้น เรำไม่รู้จกทุกคิเลย น้เป็นผลแห่งการถวยยหยอดดต.

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตรีย์พระนอมว่ วิร้ปะ ทรงสมบูรณด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมก.

คุณวิเศษเหล่านี ค้อ ปฏิลัมภท ๔ วิโมกข์ ๗ และ อภิญญ ๖ เรำได้ทำให้แจ้งชดแล้ว ค่ำสอนของพระพุทเจ้า เรำได้ทำเสร็จแล้ว คังนี้.

ทรบว่ ท่นพระอภักุชนททยกเถระได้กล่วคถนเหล่านี ด้วย ประการคนี้แล.

จบอภักุชนททยกเถรอปทอน

๒๗๔. อัပ္ภัญชนทายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้:-

บทว่า **อกกุกสจิตฺตสุสาธ** คือ มีพระเหตุที่ยไม่หยาบคาย, **อถ**
ศัพท เป็นเพียงปทปุระณะ (คือให้ครบอักษรตามคณะฉันท์เท่านั้น).

จบอรรถกถาอัပ္ภัญชนทายกเถราปทาน

เอกัญชลียเถรปาทานที่ ๕ (๒๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเครื่องลาด

[๒๗๗] เมื่อเรามอบถวายเครื่องลาดไปไม้แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งประทับอยู่ที่โคนต้นมะเดื่อ แล้วถวายโอกาสที่อยู่แต่พระสมณะผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง.

เราประนมอัญชลีแล้วลาดเครื่องลาดดอกไม้ถวายแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ติสสะ ผู้เป็นจอมสัตว์ เป็นนาละของโลก ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำเครื่องลาดไปไม้ใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขิเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเครื่องลาด.

ในกัปที่ ๑๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นจอมมนุษย์ พระนามว่า เอกอัญชลิกะ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกัญชลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเอกัญชลียเถรปาทาน

๒๗๕. อรรถกถาเอกัญชลียเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **อุทุมพร** **วสนุตต** ความว่า แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า **ติสสะ** ซึ่งประทับอยู่ที่โคนต้นมะเดื่อ คือที่เงาของต้นไม้.
บทว่า **นียเต** **ปณฺณสนฺนเร** ได้แก่ เมื่อเรามอบถวายเครื่องลาดใบไม้
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประทับนั่งบนอาสนะกิ่งไม้. บทว่า **วฺตุโลกาโส**
มยา **ทินฺโน** ความว่า เราได้มอบถวายโอกาสคือที่อยู่อันสงัด ได้แก่
มณฑปที่มีประตูเปิดปิดได้.

จบอรรถกถาเอกัญชลียเถรอปทาน

โปตททายกเถราปทานที่ ๖ (๒๗๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าเปลือกไม้

[๒๗๘] เราปรารภพระศาสดา พระธรรม และพระสงฆ์ ถวาย
ผ้าเปลือกไม้แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง
เป็นทักษิณียบุคคลผู้เลิศ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้า
เปลือกไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโปตททายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโปตททายกเถราปทาน

๒๗๖. อรรถกถาโปตททายกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า โปตฺตทานํ มยา ทิณฺณํ ความว่า เราได้ทูลเปลือกไม้ทำ
ให้เป็นผ้าเปลือกไม้ คือ ทำผ้าสาฎกที่ไม่เสมอ ด้วยวิธีการทูลแล้ว ถือ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 713

เอาด้ายที่เตรียมไว้มากรอ แล้วให้ทอเป็นผ้าสาฎกสำหรับปูนั่ง หรือ
สำหรับลาดพื้น ด้วยทานนั้น ก็เราได้ถวายผ้าเปลือกไม้ชิ้นแต่พระรัตน-
ตรัยแล้วแล.

จบอรรถกถาไปตททายกเถราปทาน

จิตกပ္พชกเถราปทานที่ ๗ (๒๗๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาจิตกาธาร

[๒๗๘] เราเที่ยวไปตามกระแสน้ำ ไกลฝั่งแม่น้ำจันทกาคา เรา

เก็บดอกอย่างทราย ๗ ดอก มาบูชาจิตกาธาร.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาจิตกาธารใด ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาจิตกาธาร.

ในกัปที่ ๖๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนาม
ว่า ปฏิชัคคะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจิตกပ္พชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบจิตกပ္พชกเถราปทาน

๒๗๗. อรรถกถาจิตกပ္พชกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า จันทกาคานที ตีเร เป็นสัตตตมีวิภัตติใช้ในอรรถแห่งปัญจมี-
วิภัตติ แปลว่า แต่ฝั่งแห่งแม่น้ำ ชื่อว่า จันทกาคา. บทว่า อนุโสต้

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 715

ความว่า เราเที่ยวไปตามกระแสน้ำ คือ ได้กระแสน้ำไหล. บทว่า **สตต**
มาตุวปุฎฺพานิ จิตฺมาโรปยิ อหิ ความว่า เราเก็บเอาดอกอย่างทราย ๘ ดอก
เอาทรายก่อนเป็นสลับแล้ว ทำการบูชาที่กองทรายอันวิจิตรนั้นแล้ว.

จบอรรถกถาจิตกပ္พชกเถราปทาน

อาลวทายกเถราปทานที่ ๘ (๒๗๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเหง้ามัน

[๒๘๐] มีแม่น้ำใหญ่อันสวยงามน่าดู อยู่ใกล้ภูเขาคิมวันต์ ที่ใกล้แม่น้ำนั้น เราได้เห็นพระอรหันต์ผู้ปราศจากราคะ มีรัศมีสุกใสหน้าทัศนาศนา.

เราเห็นท่านประกอบในความสงบระงับอย่างยิ่งแล้ว มีใจขึ้นบาน เลื่อมใส ได้ถวายเหง้ามันแก่ท่านด้วยมือทั้งสองของตน.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเหง้ามันใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเหง้ามัน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอาลวทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอาลวทายกเถราปทาน

๒๗๘. อรรถกถาอาลวทายกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า มหาสินธุ สุตสุสนา ความว่า ได้มีแม่น้ำชื่อว่า มหาสินธุ งดงามเป็นที่จับใจอย่างยิ่ง เพราะงดงามน่าดูน่าชม มีน้ำใส มีทรายขาวสะอาด. อธิบายว่า ณ ที่ใกล้แม่น้ำสินธุ นั้น เราได้เห็นพระอรหันต์

ผู้ปราศราคะ มีรัศมีสุกใส นำใคร่ที่จะได้เห็นอีก มีรูปร่างงดงาม ท่านประกอบในความสงบระงับเป็นอย่างยิ่งแล้ว คือเป็นผู้พร้อมทุกอย่าง. บทว่า ทิสฺวาทิ วิมุหิตาสโย ความว่า มีใจขึ้นบาน คือเกิดความอัศจรรย์ใจว่า มาถึงภูเขาหิมวันต์อันน่ากลัวถึงเพียงนี้ได้อย่างไร.

บทว่า อาลฺวํ ตสฺส ปาทสึ ความว่า เรามีใจเลื่อมใสแล้ว ได้ถวายแหง้ามันด้วยความเอื้อเฟื้อ แต่พระอรหันต์นั้นแล้วแล.

จบอรรถกถาอาลฺวาทายกเถราปทาน

ปฐมเทวราปทานที่ ๕ (๒๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกบัวขาว

[๒๗๑] ในกาลนั้น พระสยมภูผู้มีรัศมี มีพระนามว่า โรมสะ เรา
มีจิตผ่องใส ได้ถวายดอกบัวขาวแต่ท่าน.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายดอกบัวขาวในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ดอกบัวขาว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปฐมเทวระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปฐมเทวราปทาน

ตรณียเทวราปทานที่ ๑๐ (๒๘๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายสะพาน

[๒๘๒] เรามีใจเลื่อมใส ได้ทำสะพานด้วยมือทั้งสองของตน
ไว้ที่ทางใหญ่อันไม่ราบเรียบ เพื่อต้องการให้ชาวโลกข้าม.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำสะพานใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการให้สะพาน.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์
หนึ่ง พระนามว่า สโมคตะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระครณียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล

จบครณียเถรอปทาน

๒๘๐. อรรถกถาครณียเถรอปทาน

อปทานที่ ๙, ๑๐. มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาสุวัณณพิพโทहनวรรคที่ ๒๘

รวมอปทานในวรรคนี้ คือ

๑. สุวัณณพิพโพนียเถรอปทาน ๒. ติลมูฏฐียเถรอปทาน ๓.
จิงโกฏฐียเถรอปทาน ๔. อัภักฐชนทายกเถรอปทาน ๕. เอกัญชลิย-
เถรอปทาน ๖. โปตถทายกเถรอปทาน ๗. จิตกปุชกเถรอปทาน ๘.
อาลวทายกเถรอปทาน ๙. ปุณชรีกเถรอปทาน ๑๐. ครณียเถรอปทาน.
บันทึกต้นบคาถาได้ ๔๒ คาถา.

จบสุวัณณพิพโทहनวรรคที่ ๒๘

จบภานวารที่ ๑๑

ปิ่นนทายกวรรคที่ ๒๕

ปิ่นนทายกเถรอปทานที่ ๑ (๒๘๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผัก

[๒๘๑] เรานั่งอยู่ในบรรณศาลา บริโภคโภชนะ คือ ผัก พระ-
มหาฤๅษีพระนามว่า สิทธิทัตตะ ผู้ส่องโลกให้สว่าง ทรงเหยียวยา
โลกทั้งปวง เสด็จมาหาเราผู้เข้าไปอยู่ในบรรณศาลา เราได้
ถวายผักแด่พระองค์ ซึ่งประทับนั่งบนเครื่องลาดไปไม้.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผักใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผัก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปิ่นนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปิ่นนทายกเถรอปทาน

ปณททายกวรรคที่ ๒๕

๒๕๑. อรรถกถापณททายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ แห่งวรรคที่ ๒๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ปณฺณโกชนโกชน** ความว่า เรานั่งอยู่ในบรรณศาลา เพื่อบริโภคน้ำนมและผักเป็นต้น. บทว่า **อุปวิภูฏญจ มํ สนฺตุ** ความว่า เราผู้เข้าไปอยู่ในบรรณศาลา. บทว่า **อุปคจฺฉิ มหาอิสิ** ความว่า ที่ชื่อว่า **มหาอิสิ** เพราะแสงหากองแห่งคุณอันยิ่งใหญ่มีศีลเป็นต้น, อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธิชฺชตถะ** ผู้ส่องโลกให้สว่างไสว เป็นประทีปของชาวโลก ได้เสด็จมาคือเสด็จมาใกล้เรา. บทว่า **นินฺนิหฺนฺสฺส ปณฺณสนฺนุเร** เชื่อมความว่า เราได้เข้าไปถวายผักซึ่งหนึ่งแล้ว เพื่อเลี้ยงกิน แต่พระองค์ผู้ประทับนั่งบนเครื่องลาดใบไม้แล้ว.

จบอรรถกถापณททายกเถราปทาน

ผลทายกเถรอปทานที่ ๒ (๒๘๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้

[๒๘๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลัทธิตถะ ทรงสันโดษ
เสมอด้วยเขาสีเนรุ ทรงไว้เช่นกับชรณี เสด็จออกจากสมาธิ
แล้ว เข้ามาหาเราเพื่อภิกษา.

เรามีใจผ่องใส ได้ถวายผลสมอ มะขามป้อม มะม่วง
ชมพู สมอพิเภก กระจับปี่ กระจับปาย มะตูม และผลมะปราง
ทั้งหมดนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าลัทธิตถะ ผู้
แสวงคุณอันใหญ่หลวง ทรงอนุเคราะห์โลกทั้งปวง.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคดีเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ผลไม้.

ในกัปที่ ๕๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่า เอกัษณะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบผลทายกเถรอปทาน

๒๘๒. อรรถกถาผลทายกเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิทธัตถะ** ทรงสันโดษ
เสมอด้วยภูเขาสีเนรุ ทรงมั่นคงเช่นกับธรณี. บทว่า **วสุภูหิตฺวา สมาริมฺหา**
ความว่า เสด็จออกจากนิโรธสมาบัติแล้ว คือเสด็จอยู่เป็นแผนกหนึ่ง.
บทว่า **ภิกฺขุขาย มมุปฺปญฺจิติ** ความว่า ใกล้เคียงเวลาภิกขาจารทรงพระดำริว่า
วันนี้ใครคนใดคนหนึ่ง ได้ถวายทานเล็ก ๆ น้อย ๆ แก่เรา ผลเป็นอันมาก
จะพึงมีแก่เขานั้น ดังนี้แล้ว จึงเสด็จเข้ามาหาเรานั่งอยู่ คือเข้ามาใกล้
เรา. บทว่า **หริตฺกํ ๑เป ๑ ฆารุสฺสผลานิ จ** ความว่า เรามีใจ
เลื่อมใส ได้ถวายผลไม้นั้นทั้งหมด แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ผู้ทรงอนุเคราะห์ชาวโลกทั้งปวง
พระองค์นั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอรรถกถาผลทายกเถรอปทาน

ปัจจุคคณิยเถราปทานที่ ๓ (๒๘๓)

ว่าด้วยผลแห่งการต้อนรับ

[๒๘๕] เรามือใจผ่องใส ได้ทำการต้อนรับพระผู้มีพระภาคเจ้า

พระนามว่าลิทชัตตะ ผู้ประเสริฐกว่านระ ส่องโลกให้สว่างไสว
ทรงเหยียวยาสัตว์โลกทั้งปวง เสด็จเที่ยวอยู่ในป่าดงราชสีห์
องอาจดั่งม้าอาชาไนย สวยงามดั่งต้นรกฟ้า ซึ่งกำลังเสด็จมา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ต้อนรับพระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้ประเสริฐกว่านระ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็น
ผลแห่งการต้อนรับ.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระ-
องค์หนึ่ง เป็นจอมแห่งชน มีนามว่า ปริวาระ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปัจจุคคณิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปัจจุคคณิยเถราปทาน

๒๘๓. อรรถกถาปัจจุคคณิยเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **สีหิ ยถา วนจรี** เชื่อมความว่า ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า **สิหัตถะ** ผู้เสด็จเที่ยวไปอยู่ ดุจราชสีห์เที่ยวไปในป่า
ฉะนั้น. บทว่า **นิสภานนิยิ ยถา** ความว่า โคที่ประเสริฐที่สุดมี ๔
คือ **วสภะ นิสภะ วิสภะ อาสภะ** บรรดาโคที่ประเสริฐที่สุดทั้ง ๔ เหล่า
นั้น ที่ชื่อว่า **วสภะ** คือ ประเสริฐที่สุดของโคร้อยตัว. ที่ชื่อว่า **นิสภะ**
คือ ประเสริฐที่สุดของโคพันตัว. ที่ชื่อว่า **วิสภะ** คือ ประเสริฐที่สุด
ของโคแสนตัว. ที่ชื่อว่า **อาสภะ** คือ ประเสริฐที่สุดของโคแสนโกฏิตัว.
อธิบายว่า แต่ในที่นี้ **อาสภะ** ท่านเรียกว่า **นิสภะ** ได้แก่ม้าอาชาไนย
ซึ่งคล้ายกับโคอุสภราชที่ไม่กลัว ไม่หวั่นไหวฉะนั้น. บทว่า **กกุชฺ**
วิลสนฺหิตฺ ว ความว่า เรามีใจเลื่อมใสเพราะสัมปยุตด้วยศรัทธา พอได้
พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **สิหัตถะ** ผู้่องอาจผู้สูงสุดกว่า
นรชนทั้งหลาย งดงามปานประหนึ่งต้นรกฟ้า ที่สมบูรณ์ด้วยดอกและ
ใบอ่อนฉะนั้น กำลังเสด็จมาจึงได้กระทำการต้อนรับ.

จบอรรถกถาปัจจุคคณิยเถราปทาน

เอกปุฬยเถราปทานที่ ๔ (๒๘๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกไม้

[๒๘๖] ในกาลนั้น เราเป็นปีศาจอยู่ที่ประตูเมืองด้านทิศทักษิณ เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากฐลี มีรัศมีสุกใสดังพระจันทร์.

เราได้ถวายดอกไม้ดอกหนึ่ง แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ ผู้เลิศกว่านระ ทรงแสวงหาประโยชน์ให้แก่โลกทั้งปวง เป็นจอมลัทธิ ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๑๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายดอกไม้ใด ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกปุฬยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ ฉะนี้แล.

จบเอกปุฬยเถราปทาน

๒๘๔. อรรถกถาเอกปุฬยเถราปทาน

ตั้งแต่อปทานที่ ๔ เป็นต้นไป จนถึงอปทานที่ ๑๐ เป็นสุดท้าย มีเนื้อความง่ายพอจะรู้ได้ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปัญญาทวารกที่ ๒๕

มฆวูปปติยเถราปทานที่ ๕ (๒๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้หมี

[๒๘๕] พระสยมภูผู้ไม่แพ้อะไร ๆ ทรงมีอินทรียี่ผ่องใส ไม่ขุ่น

มัว เข้าสมาธิอยู่ในที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำนัมมทานที.

ในกาลนั้น เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้ไม่แพ้อะไร ๆ

แล้ว เกิดเลื่อมใสโสมนัส ได้บูชาองค์พระสยมภูด้วยดอกไม้หมี.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้

ไค ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง

พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมฆวูปปติยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบมฆวูปปติยเถราปทาน

อุปัฏฐายิกเถราปทานที่ ๖ (๒๘๖)

ว่าด้วยการบูชาด้วยการถวายคนอุปัฏฐาก

[๒๘๖] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธิทัตตะ ผู้ควร

รับเครื่องบูชา เป็นจอมสัตว์ เป็นมหานาคเชษฐบุรุษของโลก

ประเสริฐกว่านระ เสด็จดำเนินอยู่ที่ถนน.

เราได้ถวายคนอุปัฏฐากแก่พระองค์ ผู้ทรงแสวงหาประโยชน์แก่กุลแกลโลกทั้งปวง ทรงแสวงหาคุณอันใหญ่หลวง ซึ่งเราให้คนไปทูลเชิญเสด็จมา.

พระมหามุนีสัมพุทธเจ้าทรงรับแล้วมอบ (คืน) ให้เสด็จลุกขึ้นจากอาสนะนั้นแล้ว เสด็จกลับมุ่งตรงไปทางทิศประจิม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายคนอุปัฏฐากในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายคนอุปัฏฐาก.

ในกัปที่ ๕๖ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า พลเสนะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุปัฏฐายิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้.

จบอุปัฏฐายิกเถรอปทาน

อปทานิยเถราปทานที่ ๗ (๒๘๗)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญ

[๒๘๘] เรามือใจเลื่อมใส ได้สรรเสริญบุพพรรยาของพระสุคต
เจ้าทั้งหลาย ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง และได้ถวายบังคม
พระบาทด้วยเตียรเกล้า และด้วยมือทั้งสองของตน.

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้สรรเสริญบุพพรรยาของ
พระสุคต ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
สรรเสริญ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอปทานิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอปทานิยเถราปทาน

สัตตาทปพพิตเถราปทานที่ ๘ (๒๘๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบวช

[๒๘๙] พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสี
อันมหาชนสักการะนับถือ ในกาลก่อนเราถึงความวิบัติ แตก
จากญาติ ด้วยความใคร่ในสัตตศาสนา เราจึงเข้าบวชใน
ศาสนาเพื่อระงับความวิบัติ ยินดีอยู่ในการบวช ๗ วัน.

กับที่ ๕๑ แต่กับนี้ เราได้บวชในกาลนั้น ด้วยการ
บวชนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบวช.

ในกับที่ ๖๗ แต่กับนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
ปรากฏพระนามว่า สุเนกขัมมะ มีพระมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัตตาทปีพพิตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตาทปีพพิตเถรอปทาน

พุทธปฏิญาอิกเถรอปทานที่ ๕ (๒๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบารุง

[๒๕๑] ในกาลนั้น ชื่อของเราว่า เวธัมภินี (และ) เป็นชื่อบิดา

ของเรา (ด้วย) บิดาจับมือของเราพาไปมอบถวายพระมหามุนี

พระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้เป็นอัครนายกของโลกเหล่านี้ ทรง
มุ่งหมายเอาเรา เรามีจิตเลื่อมใส ได้บารุงพระพุทธเจ้าเหล่า
นั้นโดยเคารพด้วยมือของตน.

ในกับที่ ๓๑ แต่กับนี้ เราได้บารุงพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การบารุง.

ในกัปที่ ๒๓ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอม
กษัตริย์ ๔ ครั้ง ทรงพระนามว่า สมณุปัฏฐาก มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราทำได้เสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่าเป็นพระพุทธรูปปฏิสัมภิตาได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพุทธรูปปฏิสัมภิตาอรพทาน

ปุพพังคมนิยเอรพทานที่ ๑๐ (๒๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการสำรวจ

[๒๕๒] พวกเรา ๘๔,๐๐๐ คน ไม่มีความกังวลจึงออกบวช เพื่อ
บรรลุประโยชน์อันสูงสุด เราเป็นหัวหน้าของพวกเรานั้น
ศิษย์เหล่านั้นยังมีโรคและโมหะ แต่จิตผ่องใสไม่ขุ่นมัว มี
จิตเลื่อมใสบำรุงเราโดยเคารพด้วยมือทั้งสองของตน ๆ.

พระสยัมภูผู้ชีณาสพทั้งหลายคายโทษแล้ว ทำกิจที่ควร
ทำเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ไม่แพ้อะไร ๆ แผ่เมตตาจิตไป
พวกเรารบำรุงพระสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น เป็นผู้มั่งคั่งทำกาลกิริยา
แล้ว ได้ไปสู่ความเป็นเทวดา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้รักษาศีลได้ ด้วยการรักษาศีล
นั้น เราไม่รู้จักทุกข์เลย นี่เป็นผลแห่งการสำรวจ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุลพังคมนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุลพังคมนิยเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปิณฑทายกเถรอปทาน ๒. ผลทายกเถรอปทาน ๓. ปัจจุคค-
นิยเถรอปทาน ๔. เอกบุศิยเถรอปทาน ๕. มจวบุศิยเถรอปทาน
๖. อุปัฏฐายิกเถรอปทาน ๗. อปทานิยเถรอปทาน ๘. สัตตาทปีพ-
ชิตเถรอปทาน ๙. พุทธูปัฏฐายิกเถรอปทาน ๑๐. ปุลพังคมนิยเถรอปทาน
และท่านได้กล่าวคาถาไว้ ๓๘ คาถา.

จบปิณฑทายกวรรคที่ ๒๕

จิตกပ္พกวรรคที่ ๓๐

จิตกပ္พกเถราปทานที่ ๑ (๒๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ต่าง ๆ

[๒๕๑] ในกาลนั้น เราเป็นพราหมณ์ มีนามชื่อว่า อชิตะ

เราประสงค์จะทำการบูชา จึงรวบรวมดอกไม้ต่าง ๆ ไว้.

เราได้เห็นจิตกาธารของพระพุทธเจ้า พระนามว่า สิขี ผู้
เป็นเผ่าพันธุ์ของโลกอันรุ่งเรืองอยู่ จึงนำเอาดอกไม้เหล่านั้นมา
บูชาที่จิตกาธาร.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วยดอกไม้ดี ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมมนุษย์
๗ ครั้ง ทรงพระนามว่า สุปัสซลิตะ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจิตกပ္พกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจิตกပ္พกเถราปทาน

จิตกပ္พกวรรคที่ ๓๐

๒๕๑. อรรถกถาจิตกပ္พกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๓๐ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **อาหุตี ยัญญกาโมห** ความว่า เรามีความประสงค์จะทำการบูชาสักการะ. บทว่า **นानาปปผู้ สมานย** ความว่า เราได้นำเอาดอกไม้ เช่นดอกจำปาและดอกช้าน้ำเป็นต้นต่าง ๆ หลายชนิดมารวมไว้เป็นอย่างดี คือทำเป็นกอง.

บทว่า **ลิจิโน โลกพญุโน** ความว่า เราได้เห็นจิตถาวรอันมีกองพินรุ่งเรืองลุกโพลง ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า **ลิจิ** ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ คือเป็นญาติของชาวโลกทั้ง ๓ ทั้งหมดแล้วจึงได้นำเอาดอกไม้ นั้นมาทำการบูชาที่จิตถาวรแล.

จบอรรถกถาจิตกပ္พกเถราปทาน

ปุพฺผชารกเถราปทานที่ ๒ (๒๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการยกดอกไม้ขึ้นบูชา

[๒๕๔] เราเป็นผู้มุ่งเปลือกไม้กรอง ห่มหนังสัตว์เจวียงป่า
ข้างซ้าย ยังอภิญญา ๕ ให้บังเกิดแล้ว เป็นผู้ลบลำพระจันทร์
ได้.

เราได้เห็นพระศาสดา พระนามว่า วิปัสสี ผู้ส่องโลก
ให้สว่างไสว ซึ่งเสด็จมาถึงสำนักเรา เราจึงยกดอกแคฝอย
ขึ้นบูชาแต่พระองค์.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ยกดอกไม้ใดขึ้นบูชา ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการยกดอกไม้
ขึ้นบูชา.

ในกัปที่ ๘๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน พระนามว่า สมันตธรรมะ มีพระ
มาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุพฺผชารกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปุพฺผชารกเถราปทาน

๒๕๒. อรรถกถาปุจฉารกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **อชินุตตราสโน** ความว่า นุ่งห่มหนังเสือเหลืองและหนัง
มีคะเฉวียงป่าข้างซ้าย. บทว่า **อภิญา ปณฺจ นิพฺพตฺตา** ความว่า
ทำอภิญา ๕ คือ ญาณ ๕ มีอิทธิวิญาณเป็นต้น ให้บังเกิดขึ้น คือให้สำเร็จ
ขึ้นแล้ว. บทว่า **จนฺตสฺส ปริมชฺชโก** ความว่า เราได้เป็นผู้ถูบล่า
ถูกต้องมณฑลพระจันทร์ได้โดยรอบ. บทว่า **วิปฺสฺสึ โลกปชฺโชตํ** ความว่า
เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า **วิปฺสฺสึ** ผู้เช่นกับประทีปส่อง
สว่างไสวไปในโลกทั้ง ๓ จนทั่วถึง ได้เสด็จมาใกล้เรา คือได้เสด็จมาถึง
เป็นพิเศษ. บทว่า **ปาริจฺจตฺตกปฺปฺผานิ** ความว่า เราได้นำเอาดอก
ปาริฉัตตกะมาจากเทวโลกแล้วยกขึ้นบูชาโดยอาการคุณัตถ์ เบื้องบนของ
พระศาสดา พระนามว่า **วิปฺสฺสึ**.

จบปุจฉารกเถราปทาน

ฉัตตทายกเถราปทานที่ ๓ (๒๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายฉัตร

[๒๕๕] ในกาลนั้น บุตรของเราบวชแล้ว นุ่งห่มผ้ากาสายะ แล้ว ท่านนั้นบรรลुถึงความเป็นพระพุทธรุ อัมโลกบุขานิพพานแล้ว.

เราค้นหาบุตรของตน ไปตามเบื้องหลังอาราม ได้ไปถึง จิตกาธารแห่งนครของเราผู้ดับแล้ว เป็นผู้มีคุณใหญ่ เรา ประนมกรอัญชลิ ไหว้จิตกาธารที่ป่าช้านั้น และยกฉัตร ขาวขึ้นตั้งประดิษฐานไว้ (บुขา) ในกาลนั้น.

ในกัปีที่ ๕๔ แต่กัปีนี้ เราได้ยกฉัตรขึ้น (บुขา) ไค ด้วย การบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคิเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายฉัตร.

ในกัปีที่ ๒๕ แต่กัปีนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง เป็นจอมแห่งชน มีพระนามว่า มหารหะ มีพระละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรุเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระฉัตตทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย ประการฉะนี้แล.

จบฉัตตทายกเถราปทาน

๒๕๓. อรรถกถาฉัตตทายกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ปุตฺโต มม ปพฺพชิตฺโต** ความว่า บุตรของเราบวชแล้ว ด้วยความศรัทธา. บทว่า **กาธายวสโน ตทา** ความว่า ในเวลาที่ได้ บวชแล้วนั้น ก็นั่งห่มด้วยผ้ากาสาชยะ, คือมิได้บวชเป็นบรรพชิตนอก ศาสนา. บทว่า **โส จ พุทฺธตฺตํ สมฺปตฺโต** ความว่า บุตรของเรานั้น ได้บรรลุความเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ในพระพุทธเจ้าทั้ง ๔ พระองค์ ด้วยดี คือบรรลุพระอรหันต์. บทว่า **นิพฺพุโต โลกปุชฺชิตฺโต** ความว่า ปรินิพพานแล้วด้วยขั้นปรินิพพาน มีสักการะอันชาวโลกทั้งหมดกระทำการบูชาแล้ว. บทว่า **วิจฺฉินฺนุโต สกํ ปุตฺตํ** ความว่า เราได้ถามถึงที่ บุตรนั้นไปแล้ว จึงได้ค้นหาบุตรของตน ติดตามไปข้างหลัง คือเป็นผู้ ติดตามไป. บทว่า **นิพฺพุตฺตสฺส มหฺนตฺตสฺส** ความว่า เราได้ไปถึงที่ จิตกาธาร ในที่ประชุมเพลิงแห่งบุตรของเรานั้นผู้เป็นพระอรหันต์ยิ่งใหญ่ เพราะประกอบด้วยคุณมีสี่ลक्षणเป็นต้นอันยิ่งใหญ่. บทว่า **ปคฺคยฺห อญฺชลิ ตฺตล** ความว่า เราได้ประคองอัญชลิ คือประขมนิ้วมือทั้ง ๑๐ ไว้เหนือ ศีรษะ ตรงที่จิตกาธารนั้นแล้วให้วันอบน้อมกองไฟแล้ว. บทว่า **เสตฺจ- จตฺตณฺจ ปคฺคยฺห** ความว่า มิใช่แต่เราจะได้ให้ว้อย่างเดียวเท่านั้น ยัง ได้ประคองฉัตรอันสะอาดยกขึ้นตั้งประดิษฐานไว้อีกด้วย.

จบอรรถกถาฉัตตทายกเถราปทาน

สัตตสัจญกเถราปทานที่ ๔ (๒๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัตตสัจญา

[๒๕๖] เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ขึ้น ความเลื่อมใสของเรามีอย่าง
ไพบุลย์ ความปรากฏแห่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้แสวง
หาคุณใหญ่ ได้มีในโลก.

เราได้ฟังเสียงในความปรากฏนั้น แต่ไม่ได้เห็นพระ-
ชินเจ้า เมื่อเราจะทำกาลกิริยา ได้ระลึกถึงความจำหมายใน
พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สัจญาใด ในกาลนั้น ด้วย
สัจญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัตตสัจญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตสัจญกเถราปทาน

๒๕๔. อรรถกถาสัทธัญญกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **อนุคตมฺหิ อาทิจฺเจ** ความว่า เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ขึ้น คือเมื่อกาลปัจจุสมย์ยังไม่ปรากฏ. บทว่า **ปสฺสโท วิปฺปโล อหุ** ความว่า ความเลื่อมใสแห่งใจของเราผู้ถูกโรครภัยเบียดเบียน ได้มีอย่างไพบูลย์มากมายด้วยการระลึกถึงแต่พระพุทธเจ้า. เชื่อมความว่า ความปรากฏแห่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ได้มีแล้วในโลก. บทว่า **โฆสมฺสุโสสฺหิ ตตฺถ** ความว่า เมื่อความปรากฏนั้นกำลังเป็นไปอยู่ เราได้ยินเสียงกึกก้องว่า เราเป็นไข้. พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว. บทว่า **น จ ปสฺสามิ ตํ ชินฺ** ความว่า เราไม่ได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงชนะมารทั้ง ๕ พระองค์นั้น คือเพราะเราเป็นไข้นัก จึงไม่สามารถจะไปเห็นได้. บทว่า **มรณญจ อนุปฺตโต** ความว่า ถึงเวลาใกล้จะตาย คือเป็นผู้จวนจะตาย. บทว่า **พฺพุทฺธญฺญมฺนุสฺสรี** ความว่า เราได้ระลึกถึงพระนามว่า พระพุทธเจ้า คือได้ตั้งใจระลึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์.

จบอรรถกถาสัทธัญญกเถราปทาน

โคสิสติกเขปกเถราปทานที่ ๕ (๒๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการลาดไม้จันทน์ขาว

[๒๕๖] เราออกจากประตูพระอารามแล้ว ได้ลาด (ทอด) ไม้

จันทน์ขาวไว้ (เพื่อให้สงฆ์เดิน) เราได้เสวยกรรมของตน

นี้เป็นผลแห่งบุรพกรรม.

มีสาธินพอาชาไนย มีกำลังวิ่งเร็วดังลม เป็นพาหนะเร็ว

เราได้เสวยผลนั้นทั้งหมด นี้เป็นผลแห่งการลาดไม้จันทน์ขาว

โอ กุศลสมภารน้อย (กลับ) ให้ผลมากมาย เราทำดีในเขตดี

ผลอื่นไม่ได้เสี้ยวแห่งกุศลสมภารที่เราทำในสงฆ์.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ลาดไม้จันทน์ขาว ด้วยกรรม

นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งการลาดไม้จันทน์ขาว.

ในกัปที่ ๗๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิองค์

หนึ่ง มีพระนามว่า สุปติภูริทัตตะ มีเดชมาก มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโคสิสติกเขปกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบ โคสิสติกเขปกเถราปทาน

๒๕๕. อรรถกถาโคลีสนิกเขปกเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า อารามทวารานิกขมม ความว่า ที่หนทางประตูออกของพระสงฆ์ จากประตูพระอาราม. บทว่า โคลีตฺถ สนฺถตฺถ มยา ความว่า ที่หนทางประตูออกนั้น เราได้ลาดไม้จันทน์ขาวไว้เพื่อสำหรับเหยียบเดิน ด้วยมีเจตนาว่า คู่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า และคู่เท้าของภิกษุสงฆ์ อย่าได้เหยียบลงไปโคลนเลย. บทว่า อนุโณมิ สกฺกมมฺมิ ความว่า ด้วยกำลังแห่งกรรมคือการลาดไม้จันทน์ขาวของตน เราจึงได้เสวยผล มีม้าอาชาไนย ที่เร็วไวดุจสายลม มีม้าสินธพซึ่งเป็นพาหนะที่เร็วพลันเป็นต้น. บทว่า อโห การิ ปรมการิ ความว่า กิจแม้เล็กน้อยที่เรากระทำไว้ด้วยดีในพระสงฆ์ซึ่งเป็นเขตที่ดี เพราะทานที่มีผลมากมาย จึงให้ผลอันยิ่งคือสูงสุด จัดเป็นความอัศจรรย์จริง. ท่านกล่าวคำอธิบายไว้ว่า เราได้กระทำความดีคือการลาดไม้จันทน์ขาวไว้ในเขตแห่งพระสงฆ์ผู้มีกายสมาจารและวจีสมาจารอันบริสุทธิ์ ปราศจากโทษมีราคะและโทสะเป็นต้น การกระทำเช่นนี้ ย่อมให้ผลมากมาย เปรียบเหมือนดังข้าวสาลีที่บุคคลหว่านลงในนาทั้งหลาย ที่ปราศจากโทษมีหญ้าเป็นต้น ย่อมให้ผลมากมายฉะนั้นแล. บทว่า นอญฺญํ กลมคฺคฺคตฺติ เชื้อมความว่า กรรมอื่นที่ทำในศาสนาอื่นภายนอก มีผลไม่ถึงเสียที่ ๑๖ ส่วนที่ ๑๖ แห่งการบูชาสักการะที่บุคคลทำแล้วในพระสงฆ์เลย.

จบอรรถกถาโคลีสนิกเขปกเถรอปทาน

ปทปุชกเถราปทานที่ ๖ (๒๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาพระบาท

[๒๕๘] ในกาลนั้น เราเป็นกนิหรอยู่ที่ภูเขามิวันต์ เราได้เห็น

พระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี มีรัศมีผุดผ่องดังพระจันทร์.

เวลานั้น เราได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิบัติ ผู้
นำโลก แล้วได้เอา (น้ำ) แก่นจันทร์และกฤษณารดลงที่
พระบาท.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระบาทใด ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระบาท.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปทปุชกเถราปทาน

เทศกิตติกเถราปทานที่ ๗ (๒๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญ

[๒๕๕] ในกาลนั้น เราเป็นพราหมณ์มีนามว่า อุปศาลหะ เรา
เข้าไปยังป่าชัญ ได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้เป็นนาถะของโลก
ประเสริฐกว่านระ ผู้ควรรับเครื่องบูชาของโลก.

แล้วได้ถวายบังคมแทบพระบาท พระพุทธเจ้าทรงทราบ
ว่า เรามีจิตเลื่อมใสแล้ว ทรงหายไป เราออกจากป่าแล้ว
ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราสรรเสริญประเทศนั้น
แล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้สรรเสริญประเทศใด ด้วย
การสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
สรรเสริญ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเทศกิตติกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเทศกิตติกเถราปทาน

สรณคมนิยเถราปทานที่ ๘ (๒๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถึงสรณะ

[๓๐๐] ในกาลนั้น เราเป็นพรานอยู่ใกล้ภูเขามิวันต์ เราได้เห็นพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เศษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ.

ได้เข้าเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ทำหน้าที่ไวยาวัจกร ได้เข้าถึงพระองค์ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่ เป็นสรณะ.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถึงสรณะใด ด้วยการถึงสรณะนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถึงสรณะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูปเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสรณคมนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสรณคมนิยเถราปทาน

อัมพปิตนนิยเถราปทานที่ ๕ (๒๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะม่วง

[๓๐๑] เมื่อครั้งเราเป็นทานพ (อสูร) มีนามชื่อว่า โรมสะ เราได้ถวายผลมะม่วงแด่พระพุทธรูปเจ้า พระนามว่า วิปัสสี ผู้แสวงหาคุณใหญ่.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลมะม่วงได้ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผล
มะม่วง.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่าคุณพระอัมพพิณขยิเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัมพพิณขยิเถรอปทาน

อนุสังสาวกเถรอปทานที่ ๑๐ (๓๐๐)

ว่าด้วยผลแห่งการประกาศคุณวิเศษ

[๓๐๒] เราได้เห็นพระชินเจ้า พระนามว่า วิปัสสี กำลังเสด็จ
เที่ยววิณทนาต จึงได้ถวายภิกษาทัพพีหนึ่งแก่พระองค์ผู้เป็น
จอมสัตว์ ผู้คงที่.

ในกาลนั้น เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายบังคม (และ)
ได้ประกาศพระพุทธเจ้าให้มหาชนทราบ เพื่อบรรลุประโยชน์
อันสูงสุด.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ประกาศให้มหาชนทราบ
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการประกาศ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอนุสัสวกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอนุสัสวกเถรอปทาน

๓๐๐. อรรถกถาอนุสัสวกเถรอปทาน

อปทานที่ ๖, ๗, ๘, ๙, และ ๑๐ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาจิตกปัชชวรรคที่ ๓๐

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จิตกปัชชเถรอปทาน ๒. ปุပ္ผวารกเถรอปทาน ๓. นัตตทายก-
เถรอปทาน ๔. สัททสัณญกเถรอปทาน ๕. โคสีสนิกเขปกเถรอปทาน
๖. ปทปัชชเถรอปทาน ๗. เทสกิตติกเถรอปทาน ๘. สรณคมนียเถร-
อปทาน ๙. อัมปิณชียเถรอปทาน ๑๐. อนุสัสวกเถรอปทาน.

บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๔๗ คาถา.

จบจิตกปัชชวรรคที่ ๓๐

อนึ่ง รวบรวมวรรคได้ ๓๐ วรรค คือ

๑. กณิการุปฺปศิยวรรค ๒. หัตถิยวรรค ๓. อาลัมพนทายกวรรค
๔. อุทกาสนทายิยวรรค ๕. ศุวรทายิยวรรค ๖. โถมกวรรค ๗. ปทุมุก-
เขปวรรค ๘. วิณณพิพโพहनวรรค ๙. ปิณนทายกวรรค ๑๐. จิตก-
ปุชกวรรค.

คาถาทั้งหมดมี ๔๕๑ คาถา บัณฑิตผู้แสดงอรรถ คำนวณบท
ทั้งหมดได้ ๕,๕๗๒ บท.

จบหมวดย่อยที่ ๓

ปฐมเทศปริยวรรคที่ ๓๑

ปฐมเทศปริยเถราปทานที่ ๑ (๓๐๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยการโปรยเกสรดอกบัว

[๓๐๑] ในกาลก่อน เราเป็นช้างพลายมาตังคะ อยู่ในที่ใกล้
หมู่ฤๅษีปัจเจกพุทธเจ้า เรามีความเลื่อมใส ได้อาเกสรดอก
บัว โปรยลงบูชาแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณใหญ่.

เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
กัจจัตรคะแล้ว ผู้คงที่เหล่านั้น บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้โปรยเกสรดอกบัวบูชา ใน
กาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปฐมเทศปริยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปฐมเทศปริยเถราปทาน

ปฐมเกสริยวรรคที่ ๓๑

๓๐๑. อรรถกถापฐมเกสริยเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๓๑ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **อิสิส เหม อหิ ปุพฺเพ** เชื่อมความว่า ในกาลก่อน คือใน
เวลาน้ำเพ็ญโพธิสมภาร เราได้เป็นช้างชนิดร้าย ในตระกูลช้างมาตั้งคะ
อยู่ใกล้ภูเขาหิมวันต์ ใกล้กับหมู่ฤๅษีปัจเจกพุทธเจ้า ชื่อว่า **วาระ**
เพราะห้ามมนุษย์เป็นต้นได้. อีกความหมายหนึ่ง ชื่อว่า **วาระ** เพราะ
ร้อง คือบันลือโกญจนาทออกทางวาจาได้. บทว่า **มहेสินิ ปสาเทน**
ได้แก่ ด้วยความเลื่อมใสในพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่.
บทว่า **ปัจเจกชินเสฏฺเฐสุ ชุตราเคสุ ตาทิสู** เชื่อมความว่า เราได้โปรย
เกสรดอกบัว บูชาในพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้ไม่หวั่นไหวด้วย
โลกธรรมทั้งหลาย.

จบอรรถกถापฐมเกสริยเถราปทาน

สัพพคันธียเถรปาทานที่ ๒ (๓๐๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายของหอมและดอกไม้

[๓๐๔] เราได้ถวายของหอมและดอกไม้แด่พระพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ได้ถวายผ้าโกสไลอย่างดีแก่พระองค์ผู้ชื่อตรง.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายของหอมใด ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายของหอม.

ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ จอมกษัตริย์ พระนามว่า สุเวละ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัพพคันธียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสัพพคันธียเถรปาทาน

ปรหมันนทายกเถราปทานที่ ๓ (๓๐๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวอย่างดี

[๓๐๕] เราได้เห็นพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้โชติช่วงดั่ง
ดอกกรรณิการ มีรัศมีรุ่งเรืองดั่งอาทิตย์อุทัย เชษฐบุรุษของ
โลก ประเสริฐกว่านระ.

เราประนมกรอัญชลีแล้ว นำเสด็จมาสู่เรือนของตน ครั้น
นำเสด็จพระสัมพุทธรูปเจ้ามาถึงแล้ว ได้ถวายข้าวอย่างดีเยี่ยม.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายข้าวอย่างดีเยี่ยม ในกาล
นั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายข้าวอย่างดีเยี่ยม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูปเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปรหมันนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปรหมันนทายกเถราปทาน

๓๐๓. อรรถกถาปรหมันนทายกเถราปทาน
อปทานที่ ๒, ๓ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาปรหมันนทายกเถราปทาน

๓๐๔. อรรถถาخمมสังญญกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **มหาโพธิมโห** อหุ ความว่า ได้มีการบูชาต้นไม้ที่ได้นามว่า ต้นโพธิ์ เพราะเป็นสถานที่ประทับของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** ผู้ทรงไว้ซึ่งจตุมรรคญาณ. บทว่า **รุกขภูฏสุเสว สมพุทฺโธ** พระสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก ผู้่องอาจกว่านรชน ย่อมปรากฏเหมือนว่าประทับอยู่ ณ โคนไม้โพธิ์ ของมหาชนผู้ประชุมกันแล้วในสมัยที่บูชาต้นไม้โพธิ์นั้น. บทว่า **ภควา ตมฺหิ สมเย** ความว่า ในสมัยนั้นคือในเวลาที่ทำกรบูชาต้นไม้โพธิ์ พระผู้มีพระภาคเจ้า มีพระภิกษุสงฆ์แวดล้อมข้างหน้า. บทว่า **วาจาสมฺภิมุทฺธิรํ** ความว่า เมื่อจะทรงเปล่งเสียงอันอ่อนสละสลวยหวานและสูงสุด จึงทรงประกาศ คือแสดงสัจจะ ๔ ไว้. บทว่า **สงฺจิตฺตุนํ จ เทสนฺโต** ความว่า เมื่อจะทรงแสดงกล้อยตามอรรถาศัยของเวไนสัตว์และบุคคล จึงทรงแสดงไว้โดยย่อบ้าง โดยพิสดารบ้าง. บทว่า **วิภูฏจฺจโท** ความว่า พระสัมพุทธเจ้าผู้มีกิเลสดังหลังคาอันเปิดแล้ว เพราะหลังคาที่ท่านกล่าวไว้อย่างนี้คือ ราคะเป็นหลังคา, โทสะเป็นหลังคา, โมหะเป็นหลังคา, กิเลสทั้งหมดเป็นหลังคาดังนี้ ถูกเปิดแล้ว ถูกเพิกแล้ว ถูกกำจัดแล้ว, อธิบายว่า ทรงยังมหาชนนั้นให้ดับร้อนด้วยเทศนาพิเศษ คือระงับความเร่าร้อนลงได้. บทว่า **ตสฺสาหํ รมฺมํ สุตฺวาน** ได้แก่ ได้ฟังพระธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้ทรงแสดงอยู่.

จบอรรถถาخمมสังญญกเถราปทาน

ผลทายกเถรอปทานที่ ๕ (๓๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้

[๓๐๗] ในกาลนั้น มีอาศรมอยู่ในที่ฝั่งแม่น้ำ ภาคิรสี เราถือผลไม้เดินมาสู่อาศรมนั้นช้า ๆ ณ ที่นั้น เราได้พบพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้มีรัศมีรุ่งเรืองดังพระจันทร์ เราได้ถวายผลไม้ของเรามีอยู่ทั้งหมด แต่พระศาสดา

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่ ท่านพระผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล

จบผลทายกเถรอปทาน

๓๐๕. อรรถกถาผลทายกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า ผลหตุโธ อเปกฺขวา ความว่า เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี แล้ว จึงได้ถือเอาผลไม้รสอร่อยหวาน ค่อย ๆ เดินไปสู่อาศรมอย่างช้า ๆ

จบอรรถกถาผลทายกเถรอปทาน

สัมปสาทิกเถรปาทานที่ ๖ (๓๐๖)

ว่าด้วยผลแห่งความเลื่อมใสคุณวิเศษ

[๓๐๘] ขอนอบน้อมแด่พระองค์ผู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์
พ้นแล้วในทั้งปวง ข้าพระองค์เป็นผู้ถึงความวิบัติ ขอพระ-
องค์ได้โปรดเป็นที่พึ่ง ของข้าพระองค์นั้นเถิด.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ เป็นบุคคลไม่มีใคร
เปรียบในโลก ผู้เป็นเจ้าหมู่ เสมอด้วยมหาสมุทร หา
ประมาณมิได้ ผู้สูงสุด ทรงพยากรณ์แก่เราว่า

ท่านจงยังจิตให้เลื่อมใสในพระผู้เป็นเจ้าหมู่นั้น ผู้ปราศจาก
ฐลี ผู้เป็นเขตบุญที่ให้ผลไม่สิ้นสุด ดังปลูกพืชที่ดีไว้ฉะนั้น.

พระศัพทัญญู ผู้เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ
คัมภีร์ดังนี้ ทรงพร่ำสอนเราอย่างนี้แล้ว เสด็จเหาะขึ้นสู่
เวหาส เมื่อพระศัพทัญญู ผู้ประเสริฐกว่านระ เสด็จไปไม่นาน
เราก็ตีถึงกาลกิริยา แล้วได้อุบัติยังชั้นดุสิตในกาลนั้น.

เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระผู้เป็นเจ้าหมู่ ผู้ปราศจากฐลี
เป็นบุญเขตที่ให้ผลไม่สิ้นสุด แล้วบันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกับ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ความเลื่อมใส ในกาลนั้น
ด้วยความเลื่อมใสนั้น เราไม่รู้จักทุกข์เลย นี่เป็นผลแห่ง
ความเลื่อมใส.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัมปสาทิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัมปสาทิกเถรอปทาน

อารามทายกเถรอปทานที่ ๗ (๓๐๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาราม

[๓๐๕] เราได้ปลูกสร้างอาราม ถวายแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า สิทธัตถะ ใกล้เคียงไม่มีเงาร่มเย็น มีฝูงนกเข้าอยู่
อาศัย เราได้พบพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี สมควรรับเครื่อง
บูชา.

เราจึงน้อมถวายอารามกะพระองค์ ผู้เป็นเชษฐบุรุษของ
โลก ประเสริฐกว่านระ เรามีจิตโสมนัสยินดี ได้ถวายผลไม้
และดอกไม้.

และลำดับนั้น เราเกิดความเลื่อมใส น้อมถวายทานนั้น
เราได้ถวายทานแต่พระพุทธเจ้า ด้วยใจอันผ่องใส ผลย่อม
บังเกิดแก่เราในภพที่เกิด.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายอารามใด ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกขเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายอาราม.

ในกัปที่ ๓๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
ทรงพระนามว่า มุทุสิตละ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีผละมาก.

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 758

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภีธา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอารามทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอารามทายกเถรอปทาน

๓๐๖. อรรคถาสัมปสาทิกเถรอปทานที่ ๖ เป็นต้น

อปทานที่ ๖ ที่ ๗ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรคถาอปทานที่ ๖ และที่ ๗

อนุเลปทายกเถราปทานที่ ๘ (๓๐๘)

ว่าด้วยผลแห่งการฉาบสี

[๓๑๐] เราได้เห็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า พระนามว่า อัถ-
ทัสสี ผู้เป็นมุนี เราได้เข้าไปหาท่านซึ่งกำลังทำนกรรมอยู่
ที่สีมา และเมื่อนกรรมสำเร็จแล้ว เราได้ให้การไล้ทา
(เราได้ให้สีสำหรับทา) เรามีจิตเลื่อมใสสมนัสในพระผู้เป็น
บุญเขตอันยอดเยี่ยม.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการฉาบสี.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอนุเลปทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอนุเลปทายกเถราปทาน

๓๐๘. อรรถกถาอนุเลปทายกเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า นิภูจิตะ นวกมฺเม จ ความว่า เมื่อนกรรมที่สีมาดำเนิน
ไปเสร็จสิ้นลงแล้ว. อนุเลปมทาสหฺ ความว่า เราได้ให้การไล้ทาด้วย
ปูนขาวในภายหลัง, คือใช้ปูนขาวฉาบทาทับ.

จบอรรถกถาอนุเลปทายกเถราปทาน

พุทธบัญญัติเถราปทานที่ ๕ (๓๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งสัญญาในพระพุทธเจ้า

[๓๑๑] เราได้ฝันเห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้เปล่ง
ปลั่งดังอาทิตย์อุทัย มีรัศมีรุ่งเรืองดังพระจันทร์ เป็นเชษฐบุรุษ
ของโลก ประเสริฐกว่านระ เป็นนายกของโลก กำลังเสด็จ
ดำเนินไปในละแวกป่า จึงยังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์แล้ว
ได้เข้าถึงสุคติ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใด ในกาลนั้น ด้วย
สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งการได้สัญญาใน
พระพุทธเจ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพุทธบัญญัติเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบพุทธบัญญัติเถราปทาน

๓๑๑. อรรถกถาพุทธบัญญัติเถราปทาน

อปทานที่ ๕, ๑๐ มีเนื้อความง่ายขึ้นแล.

จบอรรถกถापทุมเกสรियวรรคที่ ๓๑

ปีฬการทายกเถราปทานที่ ๑๐ (๓๑๐)

ว่าด้วยผลแห่งการชำระและตั้งหม้อน้ำ

[๓๑๒] เราได้ชำระ (กวาด ล้าง ถู) ถ้ำของพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า ปิยทัสสี และได้ตั้งหม้อน้ำสำหรับฉันไว้ถวาย
แต่พระองค์ผู้คงที่.

พระพุทธรูปพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้มหา牟尼 ทรงพยากรณ์
เราว่า ลูกศรพันหนึ่ง ลูกคลี่ร้อยหนึ่ง คนถือธงสี่เหลี่ยม
ปราสาทและแก้วอันนับประมาณมิได้ จักบังเกิด ครั้นเราถวาย
ทานและการชำระถ้ำแล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๓๒ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์
พระนามว่า สุพุททะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูป
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปีฬการทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปีฬการทายกเถราปทาน

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 762

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปทุมเกสรียเถราปทาน ๒. สัพพคันธิยเถราปทาน ๓. ปรมันน-
ทายกเถราปทาน ๔. ชัมมสังญญิกเถราปทาน ๕. ผลทายกเถราปทาน
๖. สัมปสาทิกเถราปทาน ๗. อารามทายกเถราปทาน ๘. อนุเลปทายก-
เถราปทาน ๙. พุทธสังญญิกเถราปทาน ๑๐. ปัพพการทายกเถราปทาน
และท่านกล่าวคาถาไว้ ๕๑ คาถา.

จบปทุมเกสรียวรรคที่ ๓๑

อารักขทายกวรรคที่ ๓๒

อารักขทายกเถรปาทานที่ ๑ (๓๑๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอารักขา

[๓๑๑] เราได้ให้ทำรั้วถวายแด่พระมุณี พระนามว่า ชัมมทัสสี
และได้ถวายอารักขาแด่พระองค์ผู้จอมสัตว์ ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น
ด้วยผลกรรมที่เหลือนั้น เราได้บรรลุถึงความสิ้นอาสวะ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอารักขทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอารักขทายกเถรปาทาน

โกชนทายกเถรปาทานที่ ๒ (๓๑๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายโกชนะ

[๓๑๔] พระชินเจ้าย่อมรุ่งโรจน์ทุกเมื่อ ดังหน่อไม้ฝรั่งที่เกิดดี
เช่นไม้ไผ่ชัณห์กำลังขึ้นงาม เหมือนสายรุ้งในอากาศฉะนั้น.

เรามีใจผ่องใส ได้ถวายโกชนะแด่พระองค์ ผู้เป็นเทวดา
สว่างเทวดา พระนามว่า เวสสภู ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง.

พระสยัมภูพุทธเจ้าผู้ไม่แพ้อะไร ทรงอนุโมทนาทานของ
เรานั้นว่า ผลจงเกิดแก่ท่านในภพที่เกิด.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายโภชนะ.

ในกัปที่ ๒๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระ-
องค์หนึ่ง พระนามว่า อมิตตะกะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว
๗ ประการ มีพละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้สำเร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโฆชนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบโฆชนทายกเถรอปทาน

คตสัญญาเถรอปทานที่ ๓ (๓๑๓)

ว่าด้วยผลแห่งสัญญาในพระพุทธเจ้า

[๓๑๕] ในอากาศไม่มีรอยเท้า เราได้เห็นพระชินเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ เสด็จไปสู่หมู่ไตรทิพย์ทางอากาศ เรามีความปลื้มใจ
เป็นอันมาก เพราะได้เห็นจิวรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอัน
สะอาดขาวพลีด้วยลม เท่ากับได้เห็นพระมุนีเสด็จไป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใด ในกาลนั้น ด้วย
สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสัญญาในพระ-
พุทธเจ้า.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 765

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระคตัญญุกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ดังนี้แล.

จบคตัญญุกเถรอปทาน

อรรถกถาอารักขทายกเถรอปทานที่ ๑

อปทานที่ ๑, ๒, ๓ ในอารักขทายกวรรคที่ ๓๒ มีเนื้อความ
พอจะรู้ได้ง่ายทีเดียว.

สัตตปทุมมียเถราปทานที่ ๔ (๓๑๔)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธานุชา

[๓๑๖] เราเป็นพราหมณ์นามว่า เนสาทะ อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเรา
กวาดอาศรมด้วยดอกไม้ (ดอกปทุม) มีกลีบ ๗ กลีบ ความ
ชื่นชมเกิดขึ้นแก่เรา เพราะได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า พระนาม
ว่า สิทธัตถะ ผู้มีพระฉวีวรรณดังทองคำ ผู้เป็นนายกของโลก
กำลังเสด็จไปทางป่า.

เราต้อนรับพระสัมพุทธเจ้าผู้เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ นำพระองค์มายังอาศรมแล้ว บูชาด้วยดอกบัวอัน
สวยงาม.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรูปด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลแห่ง
พุทธานุชา.

ในกัปที่ ๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๔ ครั้ง
สำเร็จยังหนุ่มอยู่ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูป
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัตตปทุมมียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตปทุมมียเถราปทาน

๓๑๔. อรรถกถาสัตตปทุมมยเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **ชลชกุเคหิ โอิกริ** ความว่า เราได้เอาดอกไม้ทั้งหลาย
มีดอกอุบลและดอกปทุมเป็นต้น ที่สูงสุด เกิดในน้ำมาเกลี่ยบูชาแล้วแล.

จบอรรถกถาสัตตปทุมมยเถราปทาน

ปุพฺพสาสนทายกเถราปทานที่ ๕ (๓๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะดอกไม้

[๓๑๓] เราได้ต้อนรับพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า สิทธัตถะ
ผู้ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ มีพระฉวีวรรณดังทองคำ พระรัศมีเปล่ง
ปลั่งดังพระจันทร์ เสด็จดำเนินอยู่ในที่ไม่ไกล.

เชิญเสด็จให้เข้ามายังอาศรมแล้ว ได้ถวายอาสนะดอกไม้
ด้วยใจอันผ่องใส ในกาลนั้น เราประนมกรอัญชลีแล้ว เกิด
ความปลื้มใจ ยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธรูปแล้ว น้อมกรรม
นั้นไปด้วยความปรารถนาว่า บุญกุศลอันใดมีอยู่ ที่เราได้ทำ
กะพระสยัมภูผู้ไม่แพ้อะไร ๆ ด้วยบุญกุศลทั้งปวงนั้น ขอเรา
จงเป็นผู้ปราศจากมลทินในศาสนา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายอาสนะดอกไม้ ในกาล
นั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายอาสนะดอกไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูป
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุพฺพสาสนทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุพฺพสาสนทายกเถราปทาน

๓๑๕. อรรถกถापुพฺพสาสนทายกเถราปทาน
อปทานที่ ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

อาสนถวิกเถรอปทานที่ ๖ (๓๑๖)

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญ

[๓๑๘] ในกาลนั้น เราเที่ยวค้นหาพระเจดีย์ อันชื่อว่า อุตตมะ
ของพระพุทธเจ้า พระนามว่า สิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก
ในไพรวันอันเป็นป่าใหญ่!

เราออกจากป่าใหญ่ จึงได้พบพระที่นั่งทอง เราประนมกร
อัญชลีเฉยงป่าข้างหนึ่ง สรรเสริญพระพุทธเจ้าผู้นายกของ
โลก.

ครั้นสรรเสริญพระพุทธเจ้า ผู้เป็นอัครนายกของโลก ใน
ส่วนกลางวันแล้ว มีจิตโสมนัสยินดี ได้เปล่งวาจาว่า

ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ผู้บูรุษอาชาไนย ขอนอบน้อมแด่
พระองค์ ผู้อุดมบุรุษ ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า ผู้เชษฐบุรุษของ
โลก ผู้ประเสริฐกว่านระ พระองค์เป็นสัตัพัญญ.

ครั้นเราสรรเสริญพระพุทธเจ้า พระนามว่า สิขี ด้วยการ
ทำนิมิตกราบไหว้อาสนะแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทางทิศอุดร.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สรรเสริญพระพุทธเจ้าผู้ประ-
เสริฐกว่าชน ด้วยการสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้
เป็นผลแห่งการสรรเสริญ.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ครั้ง
ทรงพระนามว่า อตุลยะ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีผละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอาสนถวิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ดังนี้แล.

จบอาสนถวิกเถระปทาน

๓๑๖. อรรถกถาอาสนถวิกเถระปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า เจติย อุตตม นาม ลิจิโน โลกพนฺธุโน ได้แก่พระ-
เจติยอันชื่อว่า อุตตมะ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ลิจิ ผู้เป็น
เผ่าพันธุ์คือเป็นญาติของชาวโลกหมดทั้ง ๓ โลก. เชื่อมความว่า ได้มี
ในท่งที่ไร่ประโยชน์ คือปราศจากผู้คนสัญจรไปมา เป็นป่าใหญ่ปราศจาก
ความสับสนอลหม่านแห่งหมู่มนุษย์. บทว่า อนุธาหิณฺฑาทมห์ ตทา
ความว่า ในกาลนั้น เราเป็นผู้มีดีเพราะหลงทางในป่า. มิใช่มีดีเพราะ
ตาบอด จึงกล่าวว่า เราเที่ยวไปค้นหาหนทางดังนี้. บทว่า ปวนา
นิกฺขมฺนฺเตน ความว่า เราออกจากป่าใหญ่ จึงได้พบสืหาสนะ คืออาสนะ
ชั้นยอดเยี่ยม. อีกอย่างหนึ่ง หมายความว่า เราได้เห็นอาสนะของพระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า สีหะ. บทว่า เอกํ ตํ อญฺชลิ กตฺวา
ความว่า เราทำการเจริญบำเพ็ญหนึ่งด้านซ้าย แล้วประคองอัญชลิไว้

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 771

เหนือเศียร. บพว่า **สนฺถวี โลกนายกั** ความว่า เราได้ทำการชมเชย
สรรเสริญพระผู้นำของชาวโลกพระองค์นั้น ผู้ยังชาวโลกทั้ง ๓ โลก ให้
บรรลุดังพระนิพพานได้.

จบอรรถกถาอาสนถวิกเถราปทาน

สัตตสัจญกเถราปทานที่ ๗ (๓๑๗)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัจญาในพระพุทธเจ้า

[๓๑๕] พระมหาวีรเจ้าผู้มีพระรูปพระโคมสวยงามนำดู ทรง
แสดงอมตบทยู่ พระองค์แวดล้อมด้วยหมู่พระสาวก ประทับ
อยู่ ณ วิหารอันอุดม.

ทรงสงเคราะห์มหาชนด้วยพระวาจาอันไพเราะ ได้มีเสียง
กึกก้องแผ่ไปกว้างขวาง แผ่ไปในเทวดาและมนุษย์ เราได้
ฟังเสียงนฤโฆษแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในพระสุรเสียงของ
พระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ได้
ถวายบังคมพระองค์ ผู้เป็นนายกของโลก.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สัจญาได้ในกาลนั้น ด้วย
สัจญานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งสัจญาในพระ-
พุทธเจ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัตตสัจญกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตสัจญกเถราปทาน

๓๑๗. อรรถกถาสัทธัญญกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **สุทสุตโน มหาวิโร** เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
พระนามว่า **สิทธิชตตะ** ทรงมีพระรูปโฉมหน้าดูสวยงาม ก็นำดูอย่างจับใจ
เพราะทรงมีพระสรีระเพียบพร้อมด้วยพระมหาปรีศลักษณะ ๑๒ ประการ
ทรงมีพระวิริยภาพมากมาย. บทว่า **วสติ นรมุตตเม** ความว่า ประทับ
อยู่ ณ พระวิหารอันอุดมสูงสุด.

จบอรรถกถาสัทธัญญกเถราปทาน

ติรัจฉิยเถราปทานที่ ๘ (๓๑๘)

ว่าด้วยผลแห่งความสรรเสริญ

[๓๒๐] ปีติเกิดขึ้นแก่เรา เพราะได้เห็นพระพุทธรูปพระนามว่า
สิทธิทัตตะ ผู้องอาจตั้งพญาราชสีห์ ประทับนั่งอยู่ ณ ระหว่าง
ภูเขา ยังกิติให้สว่างไสว ดังกองไฟที่ภูเขา และเพราะได้
เห็นแสงสว่างของพระอาทิตย์ แสงสว่างของพระจันทร์ และ
แสงสว่างของพระพุทธรูปเจ้า.

ครั้งเราได้เห็นแสงสว่าง ๓ ประการ และเห็นพระสาวก
อันอุดมแล้ว จึงทำหนังสือถวายบังคมหนึ่ง แล้วสรรเสริญ
พระพุทธรูปเจ้าผู้เป็นนายกของโลกว่า พระจันทร์ พระอาทิตย์
และพระพุทธรูปเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ๓ อย่างนี้แล.

ส่องแสงสว่างในโลก เป็นผู้บรรเทาความมืดของโลก
เรยกชื่ออุปมาขึ้นสรรเสริญพระมหามุนี ครั้งเราสรรเสริญ
พระคุณของพระพุทธรูปเจ้าแล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สรรเสริญพระพุทธรูปเจ้าได้
ด้วยการสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
สรรเสริญ.

ในกัปที่ ๖๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง ทรงพระนามว่าญาณวระ ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗
ประการ มีพละมาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระดิรัจฉิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

นาตริรัจฉิยเถรอปทาน

นาลิปุเปยยเถรอปทานที่ ๕ (๓๑๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกบัว ๕ ดอก

[๓๒๑] ในกาลนั้น เราเป็นชวานาอยู่ ณ ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำสินธุ
ประกอบในแหล่งการงานของผู้อื่น อาศัยอาหารของผู้อื่น เรา
เที่ยวไปตามแม่น้ำสินธุ ได้เห็นพระชินเจ้าพระนามว่าสิท-
ธัตตะ กำลังประทับนั่งเข้าสมาธิอยู่ ดังดอกบัวบานฉะนั้น.

ในกาลนั้น เราจึงเด็ดดอกบัว ๖ ดอกที่ขั้วโปริยบุชาที่
พระเสียรของพระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์.

เราเข้าเฝ้าองค์พระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณดังทองคำ
มีพระหฤทัยมั่นคงในการอนุกุล ยากที่จะเข้าใกล้ได้ ดังข้าง
มาตังคะตกมัน ๓ ครั้ง มีพระปัญญา ทรงอบรมอินทรีย์แล้ว
ได้ประนมกรอัญชลีถวายบังคมแต่พระศาสดา.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไต่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธ-
บูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนาลิปุศิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนาลิปุศิยเถรอปทาน

กุมทมาลยเถรอปทานที่ ๑๐ (๓๒๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยพวงโกมุท

[๓๒๒] เราได้เห็นพระมหาวีรเจ้า พระนามว่าวิปัสสี ผู้ประ-
เสริฐแก่ลี้กถา ทรงชนะวิเศษ แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง
องอาจดังพญาราชสีห์ ผู้ควรรับเครื่องบูชา เสด็จดำเนินอยู่ใน
ถนน เราจึงถือเอาพวงโกมุท ไปบูชาพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉ่ ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 777

ทราบว่า ท่านพระกมุทมลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกมุทมลียเถรอปทาน

๓๒๐. อรรถกถากมุทมลียเถรอปทาน
อปทานที่ ๘, ๙, ๑๐ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.
จบอรรถกถาอารักขทายกวรรคที่ ๓๒

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อารักขทายกเถรอปทาน ๒. โภชนทายกเถรอปทาน ๓. คต-
สัจญกเถรอปทาน ๔. สัตตปทุมมียเถรอปทาน ๕. ปุปผาสนทายกเถรา-
ปทาน ๖. อาสนถวิกเถรอปทาน ๗. สัททสัจญกเถรอปทาน ๘. ตีรัง-
ลียเถรอปทาน ๙. นาลิปุปผียเถรอปทาน ๑๐. กมุทมลียเถรอปทาน.
มีคาถา ๕๗ คาถา.

จบอารักขทายกวรรคที่ ๓๒

อุมมาปุพฺปิยวรรคที่ ๓๓

อุมมาปุพฺปิยเถรอปทานที่ ๑ (๓๒๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกผักตบ

[๓๒๑] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าลัทธัตถะ ผู้ไม่แพ้
อะไร ๆ สูงสุดกว่านระ มีพระหทัยมั่น ไม่หวั่นไหว กำลัง
เข้าสมาธิ เราจึงได้ถือเอาดอกผักตบไปบูชาแด่พระพุทธเจ้า
ดอกผักตบทั้งหมดมียอดรวมกัน มีขั้วข้างบน มีหน้าข้างล่าง
เป็นเหมือนมีจิตดี เป็นเครื่องลาดดอกไม้ ประดิษฐานอยู่ใน
อากาศ ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั้น เราได้เข้าถึงชั้นดุสิต.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด
ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกขัตถิเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๕ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ทรงพระนามว่า สมันตฉทนะ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุมมาปุพฺปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุมมาปุพฺปิยเถรอปทาน

ปุพฺพินฺปุชฺกเถราปทานที่ ๒ (๓๒๒)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยทราย

[๓๒๔] เราได้เห็นพระศาสดาผู้ประเสริฐกว่านระ สวयงมดั่ง
ดอกกรรพี้ งามเหมือนโคนิสกะและม้าอาชาไนย รุ่งเรือง
สว่างไสวดังดาวประกายพฤษ์.

เราจึงได้ประนมกรอัญชลี ถวายบังคมแด่พระศาสดา เรา
สรรเสริญพระศาสดา ยินดีอยู่ด้วยกรรมของตน.

เรามีใจผ่องใส เอาทรายขาวบริสุทธิ์กำมือหนึ่ง ห่อพก
มาโปรยลง ที่ทางเสด็จดำเนิน ของพระศาสดา พระนามว่า
วิปัสสี ผู้แสวงหาคุณใหญ่ แต่นั้น เราเอาทรายครึ่งหนึ่ง
โปรยลงในที่พักกลางวันของพระองค์ ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้โปรยทรายใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกคิเลย นี่เป็นผลแห่งการโปรยทราย.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุพฺพินฺปุชฺกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปุพฺพินฺปุชฺกเถราปทาน

หาสชนกเถราปทานที่ ๓ (๓๒๓)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัญญาในพระพุทธเจ้า

[๓๒๕] เราได้เห็นผ้าบังสุกุลของพระศาสดาห้อยอยู่ที่ยอดไม้
จึงประนมกรอัญชลี แล้วเปล่งวาจาต่าง ๆ ความยินดีเกิดขึ้นแก่
เราเพราะได้เห็นแต่ไกล เราประนมกรอัญชลีแล้ว ยังจิตให้
เลื่อมใสโดยยิ่ง.

ในกัปที่ ๘๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใดในกาลนั้น ด้วย
สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกขัตถิเยส นีเป็นผลแห่งสัญญาในพระ-
พุทธเจ้า.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระหาสชนกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบหาสชนกเถราปทาน

ยัญญุตคามิกเถราปทานที่ ๔ (๓๒๔)

ว่าด้วยผลแห่งการได้สัญญาในพระพุทธเจ้า

[๓๒๖] เรามีอายุได้ ๗ ปีแต่กำเนิด เป็นผู้รู้จบมนต์ ได้ดำรง
วงศ์สกุล เราตระเตรียมพิธีบูชาญในกาลนั้น เราจะมาสัตว์

เลี้ยง ๘๔,๐๐๐ ตัว และให้ผูกเข้าไว้ที่หลักไม้แก่น ตรีเตรียม เพื่อประโยชน์แก่ยัญ.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ มีพระประสงค์ ดำรงทุกอย่าง ทรงมีประโยชน์ใหญ่หลวงแก่โลก ๓ ร่ำเรียง ดังปากเข่า มีพระรัศมีสุกสกาวเช่นกับถ่านเพลิงไม้ตะเคียน ดังพระอาทิตย์อุทัย เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ.

เสด็จเข้ามาหา (เรา) แล้วได้ตรัสพระดำรัสที่ว่า ดูก่อน กุมาร ความไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง การงดเว้นจากความ เป็นขโมย การประพฤตินอกใจและการดื่มน้ำเมา

ความยินดีในการประพฤติสม่ำเสมอ พาหุสัจจะ และ ความเป็นผู้กตัญญู เราชอบใจธรรมเหล่านี้ บัณฑิตพึงสรรเสริญทั้งในปัจจุบันและอนาคต.

ท่านเจริญธรรมเหล่านี้ ยินดีในความเกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวง ยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าแล้วจงเจริญมรรคอันสูงสุด.

พระสัพพัญญูเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ ตรัส ดังนี้ ครั้นทรงปราศอนเราอย่างนี้แล้ว เสด็จเหาะขึ้นสู่เวหาสไป.

เราชำระจิตให้บริสุทธิ์ก่อนแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในภายหลัง ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั้น เราได้เข้าถึงชั้นดุสิต.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เรายังจิตให้เลื่อมใสในกาลใด ด้วยกรรมในกาลนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งสัญญา ในพระพุทธรเจ้า.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัญญาสามิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ดังนี้แล.

จบอัญญาสามิกเถรอปทาน

นิมิตตสัญญาเถรอปทานที่ ๕ (๓๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งสัญญาในพระพุทธเจ้า

[๓๒๗] เราอยู่ในอาศรมใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา เราได้เห็น
กวางทองกำลังเที่ยวเดินอยู่ในไพรวัน จึงยังจิตให้เลื่อมใสใน
กวางทอง แล้วจึงระลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้เจริญที่สุดในโลก
เราระลึกถึงพระพุทธเจ้าเหล่านี้ คือ พระพุทธเจ้าในอดีต
ในปัจจุบัน และในอนาคต ด้วยจิตเลื่อมใสเห็นว่า พระพุทธ-
เจ้า ๓ จำพวกนั้นย่อมไพโรจน์ ดังพญาเนื้อฉะนั้น.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาได้ในกาลนั้น ด้วย
สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งสัญญาในพระ-
พุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๒๗ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์
หนึ่ง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีพระนามว่าอัญญาสัตตะ มี
พละมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนimitตสังยุตฺกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนิมิตตสังยุตฺกเถราปทาน

อันนสังสาวกเถราปทานที่ ๖ (๓๒๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายภิกษา

[๓๒๘] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระฉวีวรรณดังทอง เช่น
กับแท่งทองคำอันมีค่า มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ
เสด็จดำเนินอยู่ระหว่างตลาด เราจึงนมัสการพระสัมพุทธเจ้า
พระนามว่าสิทธัตถะ ผู้มีพระประสงค์สำเร็จทุกอย่าง ไม่ทรง
หวั่นไหว ไม่ทรงแพ้อะไร แล้วนิมนต์พระมหามุนีนั่นให้เสวย
โภชนาหาร ในกาลนั้น พระมุนีผู้มีพระกรุณาในโลกได้ตรัส
กะเรา เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าแล้ว บันเทิงอยู่
ในสวรรค์ตลอดกัป.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายภิกษา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอन्नสังสวาทเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอन्नสังสวาทเถรอปทาน

๓๒๖. อรรถกถาอन्नสังสวาทเถรอปทาน

อปทานที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖ ในวรรคที่ ๓๓ มีเนื้อความง่าย
ทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอन्नสังสวาทเถรอปทาน

นิกคฺคณทปิปปิยเถรอปทานที่ ๗ (๓๒๗)

ว่าด้วยผลแห่งกรรมดี

[๓๒๕] เมื่อใดเทวดาจะจูดิจากหมู่เทวดา เพราะสิ้นอายุ เมื่อนั้น
เทวดาทิ้งหลาย ผู้พลอยยินดี ก็เปล่งเสียง ๓ ประการว่า
ท่านผู้เจริญ ท่านจากภพนี้ จงไปสู่สุคติ ผู้ความเป็นสหาย
ของมนุษย์ เป็นมนุษย์แล้ว จงได้ศรัทธาอันยอดเยี่ยมใน
พระสัทธรรม.

ศรัทธาของท่านตั้งมั่นแล้ว จะเกิดเป็นมุลค่าเป็นที่พึง
งม่นคงในพระสัทธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าประกาศดีแล้ว
ตลอดชีวิต.

จงทำกุศลด้วยกาย จงทำกุศลด้วยวาจา จงทำกุศลด้วยใจ
ให้มาก จงทำความไม่เบียดเบียน จงทำความไม่มีอุปธิ.

จงทำบุญให้ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยการให้ทานให้มาก จง
ชักชวนผู้อื่นให้ตั้งมั่นในพรหมจรรย์ อันเป็นสัทธรรมอย่าง
ประเสริฐ.

หมู่เทวดาย่อมอนุโมทนากะเทวดาผู้จูดิ ด้วยความ
อนุเคราะห์นี้ สั่งว่า จงมาบ่อยๆ นะเทวดา ดังท่านผู้รู้แจ้ง
อนุโมทนากะพระพุทธเจ้าฉะนั้น.

ในกาลนั้น เมื่อหมู่เทวดามาประชุมกัน ข้าพระองค์เกิด
ความสลดใจว่า เราจูดิจากภพนี้แล้ว จักไปสู่กำเนิดอะไรหนอ.

พระสมณะ ผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว ท่านมีนามชื่อว่า
สุมนะ เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ รู้
ความสลดใจของข้าพระองค์ ประสงค์จะช่วยเหลือ จึงมาสู่
สำนักของข้าพระองค์ พราศอนอรรถธรรมแล้ว ยัง
ข้าพระองค์ให้สังเวชในกาลนั้น.

จบภาณวารที่ ๑๒

ข้าพระองค์ฟังคำของท่านแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในพระ-
พุทธเจ้า อภิวัตน์ท่านผู้เป็นนักปราชญ์แล้ว ทำกาลกิริยา
ณ ที่นั้น.

ข้าพระองค์นั้นอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว อุบัติในภพนั้นแล
อยู่ในครรภ์มารดา ทรงอยู่ในครรภ์มารดาอีก.

ข้าพระองค์จู่ติจากภพนั้นแล้ว ได้อุบัติในไตรทศ (ดาว-
ดิ่งส์) ในเวลานี้ ข้าพระองค์ไม่เห็นความโทมนัสในกาลนั้น
เลย.

ข้าพระองค์เคลื่อนจากดาวดิ่งส์แล้ว ลงสู่ครรภ์มารดา
ออกจากครรภ์มารดาแล้ว ไม่รู้ทุกข์อะไร ๆ.

ข้าพระองค์มีอายุ ๗ ปีแต่กำเนิด ได้เข้าสู่อารามของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ผู้คงที่.

ได้เห็นภิกษุทั้งหลายผู้ทำตามคำสอนของพระศาสดา ใน
ศาสนาอันเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมากนั้น.

พระนครชื่อว่า ดาวัดถิ พระเจ้าโกศลเป็นใหญ่ในนครนั้น
พระองค์เสด็จไปสู่โพธิพฤกษ์ อันอุดม ด้วยรถเทียมด้วย
ช้างพลาย.

ข้าพระองค์เห็นช้างพลายของพระเจ้าโกศลนั้นแล้ว ระลึก
ถึงบุรพกรรม ประนมกรอัญชลีแล้ว ได้ไปสู่ที่ประชุม.

ข้าพระองค์มีอายุ ๗ ปีแต่กำเนิด ได้บวชเป็นบรรพชิต
พระเถระชื่ออานนท์ เป็นพระสาวกอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า.

ท่านมีคติ มีธิดี มีสติ เป็นพหูสูต มีความรู้เรื่องมาก
ยังจิตของพระราชาให้ทรงเลื่อมใสส่งกลับไป.

ข้าพระองค์ได้ฟังธรรมของท่านพระอานนท์แล้ว ระลึกถึง
บุรพกรรมอยู่ในที่นั่นเอง ได้บรรลุอรหัต.

ข้าพระองค์ห่มจีวรเฉวียงบ่า ประนมกรอัญชลีบนเศียร
เกล้า ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้เปล่งวาจานี้.

ข้าพระองค์ถือเอาดอกไม้ยางทราย ไปวางไว้ที่อาสนะทอง
ของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้เป็นจอมสัตว์ ผู้คงที่.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ละความขนะและความ
แพ้อแล้ว บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๒๕,๐๐๐ (แต่กัปนี้) ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
จอมกษัตริย์ ๘ ครั้ง ซึ่งมีพระชนมายุยืนยาวถึงอัปพุทธะก็มี

ถึงนริพพุทะก็มี.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนิกคคุณทีปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบนิกคคุณทีปปิยเถระापทาน

๓๒๗. อรรถกถานิกคคุณทีปปิยเถระापทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า สมยํ อคมาสมํ ความว่า เราได้ไปหาหมู่เพื่อสมาคมกัน
บทว่า อพพุทนิรพพุทานิ ความว่า ใน ๒๕,๐๐๐ กัป (แต่กัปนี้ไป)
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์กัปละ ๘ ครั้ง ซึ่งมีพระชนมายุมาก
ถึงอัพพุทะก็มี นริพพุทะก็มี ตามอายุ เพราะท่านได้กล่าวไว้ว่า ๑๐๐ แสน
ปโกฏิ เป็น ๑ อัพพุทะ, ๑๐๐ แสนอัพพุทะเป็น ๑ นริพพุทะ ดังนี้.

จบอรรถกถานิกคคุณทีปปิยเถระापทาน

สุมนาเวพิยเถราปทานที่ ๘ (๓๒๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยพวงมาลัยดอกมะลิ

[๓๓๐] คนทั้งปวงมาประชุมกันทำการบูชาใหญ่ แต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่า เวสสภู ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก
ผู้คงที่.

ในกาลนั้นเราใส่ก่อนปูนขาวแล้ว รวงพวงมาลัยดอกมะลิ
ไว้บูชา ข้างหน้าแห่งอาสนะทอง.

ชนทั้งปวงมามุงดูดอกไม้อันอุดม ด้วยดำริว่า ใครบูชา
ดอกไม้นี้แต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้คงที่.

เราได้เข้าถึงชั้นนิมมานรดี เพราะจิตอันเลื่อมใสนั้น ได้
เสวยกรรมของตน ที่ตนทำไว้ดีในกาลก่อน.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ย่อมเป็นที่รักของปวงชน นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้.

เราไม่รู้จักทุกข์ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจเลย เรา
ทำการบำรุงแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ดำรวมแล้ว ผู้มีตบะ.

ด้วยความประพฤติชอบนั้น และด้วยการตั้งจิตมั่น เรา
เป็นผู้ที่รักของปวงชนบูชา นี่เป็นผลแห่งการไม่ด่า.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกข์เลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๑๑แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมกษัตริย์

ทรงพระนามว่า สหัสสาระ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุมนาเวพิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย ประการฉนี้แล.

จบสุมนาวะพิยเถรอปทาน

ปุพพฉัตตยเถรปาทานที่ ๕ (๓๒๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยฉัตรดอกบัว

[๓๓๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ เชนฐ- บुरुขของโลก ผู้คงที่ ทรงประกาศสัจจะ ยังสัตว์ทั้งหลาย ให้ดับอยู่.

เรานำดอกบัวซึ่งเกิดในน้ำ เป็นที่รื่นรมย์ใจ มาทำเป็นฉัตร ดอกไม้ บูชาแต่พระพุทธเจ้า.

พระศาสดาพระนามว่า สิทธัตถะ ทรงรู้แจ้งโลก เป็น ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ประทับอยู่ ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสคาถานี้ว่า

ผู้ใดยังจิตให้เสื่อมใส ได้กั้นฉัตรดอกไม้ให้เรา ด้วยความ

เลื่อมใสแห่งจิตนั้น จะไม่ไปสู่ทุกขเลย.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้เป็นนายกของ
โลก ครั้นตรัสดังนี้แล้ว ทรงส่งบริษัทไปแล้ว เสด็จเหาะขึ้น
นภากาศ.

เมื่อพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่านระ เสด็จลุกขึ้น แม้
ฉัตรขาก็กตั้งขึ้น ฉัตรอันอุดมไปข้างหน้าแห่งพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยฉัตรใด
ด้วยการบูชาอื่น เราไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
พระพุทธเจ้าด้วยฉัตรดอกไม้.

ในกัปที่ ๗๔ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ครั้ง
ทรงมีพระนามว่า ชลสิขะ ทรงสมบรูณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ
มีพระพลามาก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุปผัตตยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปุปผัตตยเถรอปทาน

สปริวารฉัตตทายกเถราปทานที่ ๑๐(๓๓๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายฉัตร

[๓๓๒] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้ง
โลก สมควรรับเครื่องบูชา ทรงยังฝนคือธรรมให้ตกอยู่
เหมือนน้ำฝนในอากาศ.

ข้าพระองค์ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงแสดง
อมตบทยู่ ยังจิตของตนให้เลื่อมใสแล้วได้ไปสู่เรือนของตน.

ข้าพระองค์ถือเอาฉัตรที่ประดับแล้ว เข้าไปเฝ้าพระสัม-
พุทธเจ้าผู้อุดมกว่านระ ข้าพระองค์มีจิตโสมนัสยินดีโยนฉัตร
ขึ้นไปบนอากาศ.

พระสาวกผู้อุดมฝึกคนแล้ว เสมือนยานที่สงเคราะห์ดีแล้ว
เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ตั้งฉัตรไว้เหนือพระเศียร.

พระพุทธเจ้าผู้อนุเคราะห์ กอปรด้วยพระกรุณา อัครนายก
ของโลก ประทับนั่งท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ตรัสพระ-
คาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดถวายฉัตรอันประดับแล้วเป็นที่รื่นรมย์ใจนี้ ด้วยจิตที่
เลื่อมใสนั้น ผู้นั้นจะไม่ไปสู่ทุกคติเลย.

จักได้สวयเทวรัชสมบัติในเทวดา ๗ ครั้ง และจักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ๓๒ ครั้ง.

ในแสนกัปแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามว่า โคดม
ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นั้นจักเป็นโอรสผู้รับมรดกในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น อันธรรมนิรมิต จักรู้ทั่วถึงพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าเปลี่ยนแปลงเป็นอาสภิวาจา กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะ นิพพาน ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ยังความยินดีให้เกิดโดยยิ่ง.

ข้าพระองค์สะก้านิคมมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ก้านิตทิพย์ วิมานของข้าพระองค์สวยงาม สูงเยี่ยม เป็นที่รื่นรมย์ใจ.

เมื่อข้าพระองค์ออกจากวิมาน เทวดาทั้งหลายย่อมกั้นฉัตรขาวให้ ข้าพระองค์กลับได้สัญญาในกาลนั้น นี้เป็นผลแห่งบุรพกรรม.

ข้าพระองค์จุติจากเทวโลกแล้ว ได้มาสู่ความเป็นมนุษย์ ในกัปที่ ๗๐๐ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๖ ครั้ง

จุติจากภavnันแล้ว ได้ไปสู่ไตรทศบุรี ท่องเที่ยวไปโดยลำดับแล้ว ได้มาสู่ความเป็นมนุษย์อีก.

ชนทั้งหลายได้กั้นฉัตรขาวให้ข้าพระองค์ผู้ลงสู่ครรภ์มารดา ข้าพระองค์มีอายุ ๗ ปี แต่กำเนิด ออกบวชเป็นบรรพชิต.

พราหมณ์มีนามว่า สุหนันทะ รู้จบมนต์ เขาได้ถือเอาฉัตรมีสีดั่งแก้วผลึกมาถวายแก่พระอัครสาวก.

พระสารีบุตรมหาวิระ ผู้มีวาจान่าบูชา อนุโมทนา ข้าพระองค์ฟังอนุโมทนาของท่านแล้วระลึกถึงบุรพกรรมได้.

จึงประนมกรอัญชลี ยังจิตของตนให้เลื่อมใส ระลึกถึง

กรรมเก่าได้แล้ว ได้บรรลุถึงพระอรหัต.

ดูจากอาสนะนั้นแล้ว ประนมกรอัญชลีเหนือเศียร ถวาย
บังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว เปล่งวาจาว่า

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ถวายฉัตรอันวิจิตร
ประดับสวยงามแต่พระพุทธรูปผู้ยอดเยี่ยมในโลก พระนาม
ว่า ปทุมตตระ ทรงรู้แจ้งโลก สมควรรับเครื่องบูชา.

พระสยัมภูอัครบุคคัล ทรงรับฉัตรอันวิจิตรตกแต่งดีแล้ว
ที่ข้าพระองค์ถวายแต่พระองค์ ด้วยพระหัตถ์ทั้งสอง.

โอ พระพุทธรูปเจ้า โอ พระธรรมเจ้า โอ ความถึงพร้อม
แห่งพระศาสนา ได้มีแก่ข้าพระองค์ ด้วยการถวายฉัตรคันหนึ่ง
ข้าพระองค์ไม่เข้าถึงทุกติเลย.

ข้าพระองค์เผาภิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้
แล้ว กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่แล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูปเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบวาท่านพระสปริวารัตตทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสปริวารัตตทายกเถรอปทาน

๓๓๐. อรรถกถาปริวารัตตทายกเถราปทานที่ ๑๐ เป็นต้น

อปทานที่ ๘, ๙, ๑๐ มีเนื้อความปรากฏชัดดีแล้วทีเดียวแล.

จบอรรถกถาอุมมาปุฬยวรรคที่ ๓๓

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุมมาปุฬยเถราปทาน ๒. ปุฬินปุชกเถราปทาน ๓. หาชนก-
เถราปทาน ๔. ัญญสามิกเถราปทาน ๕. นิमितตัญญุกเถราปทาน
๖. อันนสังสาวกเถราปทาน ๗. นิคคณทัปปุฬยเถราปทาน ๘. สุมนาเวฬย-
เถราปทาน ๙. ปุฬัตติยเถราปทาน ๑๐. สปริวารัตตทายกเถราปทาน
มีคาถา ๑๐๗ คาถา.

จบอุมมาปุฬยวรรคที่ ๓๓

คันโฑทวารรศที่ ๓๔

คันธรูปยเถราปทานที่ ๑ (๓๓๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายรูปหอม

[๓๓๑] เราได้ถวายรูปหอมอันหุ้มด้วยดอกมะลิ สมควรแก่
พระพุทธเจ้า แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ.

เราได้เห็นพระพุทธเจ้า เช่นกับแท่งทองคำอันมีค่า อัคร-
นายกของโลก รุ่งเรืองดังดอกอุบลเขียว เหมือนดวงไฟใหญ่.

องอาจยิ่งดังเสือโคร่ง มีสกุลดังไกรสรราชสีห์ เลิศกว่า
สมณะทั้งหลาย ประทับนั่ง แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์.

ยังจิตของตนให้เลื่อมใส ประนมกรอัญชลี ถวายบังคม
แทบบาทพระศาสดาแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทางทิศอุดร.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายรูปหอมใด ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคิเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วย
รูปหอม.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคันธรูปยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคันธรูปยเถราปทาน

อุทกปุชกเถราปทานที่ ๒ (๓๓๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำ

[๓๓๔] ข้าพระองค์ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดังทอง
เสด็จไปในอากาศ เหมือนดังไฟลูกโพลง เหมือนดวง
อาทิตย์.

ข้าพระองค์จึงเอาฝ่ามือกอบน้ำโยนขึ้นไปในอากาศ พระ-
พุทธเจ้าผู้มหาวีระ ทรงประกอบด้วยพระกรุณา เป็นฤาษี
ทรงรับแล้ว.

พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตตระ ประทับยืนอยู่ในอากาศ
ทรงทราบความดำริของข้าพระองค์ จึงได้ตรัสพระคาถานี้ว่า
ด้วยการถวายน้ำ และด้วยการยังปีติให้เกิดขึ้น ท่าน
จะไม่ต้องเข้าถึงทุกคติเลย แม้ตลอดแสนกัป.

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมสัตว์เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านระ ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ละความชนะและแพ้แล้ว
บรรลู่ถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๖๕๐๐ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ครั้ง มีพระ-
นามว่า สหัสสราช มีสมุทราครีเป็นที่สุด เป็นใหญ่กว่าชน.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุทกปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอุทกปุชกเถรอปทาน

ปุนนาคปุปผิยเถรอปทานที่ ๓ (๓๓๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกบุนนาค

[๓๓๕] เราเป็นพรานเข้าไป (หยั่งลง) ยังป่าใหญ่ เราได้พบต้น

บุนนาคมีดอกบาน จึงระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ได้เลือกเก็บดอกบุนนาคนั้น เอาแต่ที่มีกลิ่นหอมสวยงาม

แล้วก่อสถูปบนเนินทราย บูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้

ไค ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง

พุทธบูชา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์

หนึ่งทรงพระนามว่า ตโมนุทะ สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ

มีพระพลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุนนาคปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปุนนาคปุปผิยเถระอุปทาน

เอกทุสสทายกเถระอุปทานที่ ๕ (๓๓๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าผืนเดียว

[๓๓๖] เราเป็นคนเกี่ยวหญ้าขาย อยู่ในพระนครหังสวดี เลี้ยง
ชีวิตและเลี้ยงภรรยาด้วยการเกี่ยวหญ้ายาขายนั่น.

พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง
เป็นนายกของโลก เสด็จอุบัติขึ้นทำลายความมืดมนให้พินาศ.

ในกาลนั้น เรานั่งอยู่ในเรือนของตน คิดอย่างนี้ว่า พระ-
พุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว แต่ไทยธรรมของเราไม่มี.

เรามีแต่ผ้าสาฎกผืนเดียวนี้ ไม่มีใครให้ (อะไร) แก่เรา
การถูกต้องนรकเป็นทุกข์ เราจักปลุกฝังทักษิณาทาน.

ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้ว จึงยังจิตของตนให้เลื่อมใส ได้ถือ
เอาผ้าสาฎกผืนเดียว ไปถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ครั้นถวายผ้าผืนหนึ่งแล้ว ได้ประกาศก้องขึ้นว่า ข้าแต่
พระมหามุนีวีรเจ้า ถ้าพระองค์เป็นพระพุทธรเจ้า ขอได้ทรง
โปรดช่วยข้าพระองค์ให้ข้ามฝั่งได้เถิด.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระทรงรู้แจ้งโลก สมควร
รับเครื่องบูชา เมื่อทรงสรรเสริญทานของเรา ได้ทรงทำอนุ-
โมทนาแก่เราว่า

ด้วย (การถวาย) ผ้าสาฎกผืนเดียวนี้ และด้วยการตั้งจิต
มั่น ผู้นี้จะไม่ไปสู่ทุกติเลยตลอดแสนกัป.

จักได้เป็นท้าวสักกะจอมเทพ ๓๖ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิราช ๓๓ ครั้ง จักเป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์
โดยคุณนานับมิได้ ท่านเมื่อท่องเที่ยวอยู่ ในเทวโลกหรือใน
มนุษยโลก จักเป็นผู้มีรูปงาม สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ มีกายนำ
ใครยิ่งนัก ผ้าอันหาประมาณมิได้ จักมีตามความปรารถนา.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้เป็นนักปราชญ์
ครั้นตรัสดังนี้แล้ว เสด็จขึ้นสู่ชั้นอากาศ ดังพระยาหงส์
ในอัมพร.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ความพร่องในโภคสมบัติไม่มีแก่เราเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายผ้าสาฎกผืนเดียว.

ผ้าย่อมบังเกิดแก่เราสำหรับรองเท้าทุก ๆ อย่าง เราประ-
ดิษฐานอยู่บนผ้า ผ้าเป็นหลังคาอยู่เบื้องบนเรา.

วันนี้ ถ้าเราปรารถนาจะถือเอาจักรวาลพร้อมทั้งป่า พร้อม
ทั้งภูเขา ก็พึงปกปิดด้วยผ้าทั้งหลายได้.

ด้วย (การถวาย) ผ้าสาฎกผืนเดียวนั้นนั่นแล เมื่อเรา
ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณดังทอง

ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่.

ผลแห่งผ้าฝืนเดียว ไม่ถึงความสิ้นไปในที่ไหน ๆ ชาตินี้
เป็นชาติที่สุดของเรา ฝ่าย่อมให้ผลแก่เราแม้ในชาตินี้.

ในภพที่แสนแต่ภพนี้ เราได้ถวายผ้าใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้าสาฎก
ฝืนเดียว

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้แล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกขาดตั้งข้างตัดเชือกแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณสมบัติเหล่านี้ คือ ปฎิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกทุสสทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกทุสสทายกเถราปทาน

มุสลิตกัมมียเถราปทานที่ ๕ (๓๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการตักน้ำในบึงถวาย

[๓๓๗] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เชนฐ-
บุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระ พร้อมด้วยพระชีนาสพ
ทั้งหลาย ประทับอยู่ ณ สังฆาราม.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้เป็นนายกของโลก

พระองค์เสด็จออกจากประตูอาราม พร้อมด้วยพระชีนาสพ

๘ แสน.

เรานุ่งหนังสือตัว และห่มผ้าเปลือกไม้กรอง ตักเอาน้ำ
ในบึงแล้ว เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า.

ยังจิตของตนให้เลื่อมใส เกิดโสมนัส ประนมกรอัญชลี
ตักเอาน้ำในบึงไปประพรมพระพุทธรูปเจ้า.

ด้วยกรรมนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตะ
ผู้อุดม ทรงสรรเสริญกรรมของเราแล้ว ได้เสด็จไปตามพระ-
ประสงค์.

เราได้บูชาพระชินเจ้าด้วยน้ำอันกำหนดว่า ๕,๐๐๐ หยด
เราได้สวดยเทวราชสมบัติเพราะน้ำ ๒,๕๐๐ หยด.

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเพราะน้ำ ๒,๕๐๐ หยด เราได้
บรรลอรหัตต์ด้วยกรรมที่เหลือ.

เมื่อใด เราเป็นท้าวเทวราช เมื่อใด เราได้เป็นอธิบดีของ
มนุษย์ ชื่อว่า ผุสสิตะ นั้นแลเป็นชื่อของเรา.

เมื่อเราเป็นเทวดาหรือแม้เป็นมนุษย์ เมล็ดฝ้ายอมตก
โดยรอบข้างละวา.

เราดอนภพทั้งหลายขึ้นได้แล้ว เภากิเลสทั้งหลายเสียแล้ว
เป็นผู้มีอาสวะทั้งปวงสิ้นแล้ว นี่เป็นผลแห่งหยาดน้ำฝน.

น้ำฝนของเรามีกลิ่นเหมือนกลิ่นจันทน์ กลิ่นย่อมฟุ้งไป
เหมือนอย่างนั้น กลิ่นหอมข้านอกจากสระของเรา ฟุ้งไป
๒๕๐ ชั่วโมง.

ชนทั้งหลายสดกกลิ่นหอมอบอวลอันประกอบด้วยบุญกรรม
แล้ว ย่อมรู้ทันทีว่า พระเจ้าสุสเสเตจมา ณ ที่นี้.

กิ่งไม้ ใบไม้ ท่อนไม้ และแม่หญ้า ทุกชนิด (ดังจะ)

รู้ความดำริของเรา ย่อมสำเร็จเป็นกลิ่นหอมทันที.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วยไม้จันทน์ ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วย
หยาดน้ำ.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระศัสติกัมมियเถระได้กล่าวกาลานี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุสสิตกัมมियเถราปทาน

ปรั้งกรเถราปทานที่ ๖ (๓๓๖)

ว่าด้วยผลแห่งการชำระพระสอุป

[๓๓๘] พระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ
เชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่ มีอยู่ในป่าชฎ อันเกลื่อนกล่นด้วย
เนื้อร้าย.

ใคร ๆ ไม่อาจจะไปเพื่อกราบไหว้พระเจดีย์ พระเจดีย์
อันหญ้าต้นและเถาวัลย์ปกคลุม หักพัง.

ในกาลนั้น เราเป็นคนทำการงานในป่า ด้วยการงานของ

บิดาและปู่ เราได้เห็นพระสถูปอันหักพัง หล้าและเถาว์ลัย
ปกคลุมในป่าใหญ่.

ครั้งนั้นได้เห็นพระสถูปแห่งพระพุทธเจ้าแล้ว ตั้งจิตเคารพ
ไว้ว่า พระสถูปนี้แห่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด หักพังอยู่
ในป่า.

พระสถูปไม่มีอะไรบังแดดฝน ไม่สมควรแก่คนที่รู้คุณ
และมีใช้คุณ เราได้แผ้วถางพระสถูปแห่งพระพุทธเจ้าแล้ว
จึงจะประกอบกิจการงานอื่น.

ครั้งเราแผ้วถางหล้าต้นไม้และเถาว์ลัยที่พระเจดีย์ ใหว์
ครบ ๘ ครั้งแล้ว กลับไปยังที่อยู่ของตน ด้วยกรรมที่เราทำดี
แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนามัน เราละกายมนุษย์แล้ว ได้
ไปสู่ชั้นดาวดึงส์.

วิมานทองอันบุญกรรมทำไว้ในชั้นดาวดึงส์นั้น สวยงาม
เลื่อมประภัสสร สูง ๖ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์.

เราได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง และได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ๒๕ ครั้ง.

ครั้งเมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมได้โลก-
สมบัติมาก ความพร่องในโลกสมบัติไม่มีแก่เราเลย นี่เป็น
ผลแห่งการแผ้วถาง

เมื่อเราไปป่าใหญ่ด้วยคานหามหรือด้วยคอช้าง เรา
ไปสู่ทิศใด ๆ ในทิศนั้น ๆ ป่าย่อมสำเร็จเป็นที่พึงพักได้.

เราไม่เห็นต่อหรือแม่หนามด้วยจักขุเลย เราประกอบด้วย
บุญกรรม บุญกรรมย่อมนำปราศไปเอง.

โรคเรื้อน ฝี กลาก โรคลมบ้าหมู คุคทะราด หิดเปื่อย
และหิดคัน ไม่มีแก่เรา นี่เป็นผลแห่งการแผ้วถาง.

เพราะเราแผ้วถางที่พระสถูปพระพุทธเจ้า ความอัศจรรย์
อย่างอื่นยังมีอีก เราไม่รู้สึกว่า ต่อมฝีมีหยาดน้ำเหลืองเกิด
ในกายของเราเลย เพราะเราแผ้วถางที่พระสถูปพระพุทธเจ้า.

ความอัศจรรย์อย่างอื่นยังมีอีก เราได้ท่องเที่ยวอยู่ในภพ
๒ ภพ คือ ในความเป็นเทวดาหรือมนุษย์.

เพราะเราแผ้วถางที่พระสถูปพระพุทธเจ้า ความอัศจรรย์
อย่างอื่นยังมีอีก เราเป็นผู้มีผิวพรรณดั่งทอง เป็นผู้มั่งคั่งมี
ในที่ทั้งปวง.

เพราะเราแผ้วถางที่พระสถูปพระพุทธเจ้า ความอัศจรรย์
อย่างอื่นยังมีอีก สิ่งที่ไม่ชอบใจไม่มี สิ่งที่ชอบใจเข้ามาตั้งไว้.

เพราะเราแผ้วถางที่พระสถูปพระพุทธเจ้า ความอัศจรรย์
อย่างอื่นยังมีอีก เรานั่งบนอาสนะเดียว ได้บรรลุอรหัต.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการแผ้วถาง.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปลังกรเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปลังกรเถรอปทาน

ติณฎฎิกายกเถรอปทานที่ ๗ (๓๓๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกุฎีหญ้า

[๓๓๕] เราเป็นคนรับจ้างทำกรงานของคนอื่น ขวนขวาย
ในทางเกิดการงานของคนอื่น อาศัยอาหารของผู้อื่น อยู่ใน
นครพันธุมดี.

ในกาลนั้น เรานั่งอยู่ในที่ลับแล้ว คิดอย่างนี้ว่า พระ-
พุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก แต่การก่อสร้างบุญกุศล
ของเราไม่มี.

บัดนี้เป็นเวลาสมควรที่เราจะชำระคดี ถึงเวลาของเราแล้ว
การถูกต้องนรกเป็นทุกข์แก่สัตว์ทั้งหลายผู้มีบุญเป็นแน่แท้.

ครั้งเราคิดอย่างนี้แล้ว จึงเข้าไปหาเจ้าของงาน ขอยุค
การงานวันหนึ่ง แล้วเข้าไปใหญ่.

ในกาลนั้น เราขนเอาหญ้า ไม้และเถาวัลย์มาแล้ว ตั้ง
เสาไม้ขึ้น ๓ ต้น ได้สร้างเป็นกุฎีหญ้า.

เราได้มอบถวายภูมินั้นเพื่อประโยชน์แก่สงฆ์ แล้วกลับ
มาหาเจ้าของการงานในวันนั้นนั่นแล.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น เราได้ไปสู่ดาวดึงส์ วิมาน
อันบุญกรรมสร้างให้แก่เราอย่างดีในดาวดึงส์นั้น นิรมิตให้
เพราะภูมินี้.

เครื่องประดับพันหนึ่ง ลูกกลีหนึ่ง ๑๐๐ ลูก ชงสีเขียว
พวงดอกไม้แสนพวง ปราภฏอยู่ในวิมานของเรา.

เราอุบัติ ณ กำเนิดใด ๆ คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ในกำเนิดนั้น ๆ ปราสาท (ดังจะ) รู้ความดำริของเรา ผุดขึ้น
ตั้งอยู่.

ความกลัว ความครั่นคร้าม หรือชนลูกชู้ช้น ย่อมไม่มี
แก่เรา เราไม่รู้สึกความสะดุ้งหวาดเสียวเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายภูมินี้.

ราชสีห์ เตือโคร่ง เตือเหลือง หมี หมาป่า และเตือดาว
ทั้งปวง ย่อมละเว้นเรา นี่เป็นผลแห่งการถวายภูมินี้.

สัตว์เลื้อกกลาน ภูตผี ปีศาจ ภู กุมภภัณฑ์ และผีเสื้อยักษ์
แม่มเหล่านั้น ก็ย่อมละเว้นเรา นี่เป็นผลแห่งการถวายภูมินี้.

เราระลึกไม่ได้ว่า ได้ฝันเห็นลามกเลย สติของเราตั้งมั่น
นี่เป็นผลแห่งการถวายภูมินี้.

เราได้เสวยสมบัติ เพราะการถวายภูมินั้นแล้ว ได้
กระทำกรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดม ให้
แจ้งชัดแล้ว.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายกุฎีหญ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณุกุฎิทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณุกุฎิทายกเถราปทาน

อุตตเรยยทายกเถราปทานที่ ๘ (๓๓๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้า

[๓๔๐] ในกาลนั้น เราเป็นพราหมณ์ผู้เล่าเรียน ทรงจำมนต์
รู้จบไตรเพท อยู่ในนครหังสวดี.

เวลานั้น เราแวดล้อมด้วยพวกศิษย์ของตน เป็นคนมี
ตระกูล ศึกษาดี ออกไปจากนคร เพื่อต้องการจะรดน้ำ.

พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ทรงรู้
จบมนต์ทั้งปวง เสด็จเข้ามายังพระนคร พร้อมกับพระปิณาสพ
หลายพัน.

เราเห็นพระองค์มีพระรูปงามยิ่งนัก ไม่ห้วนไหวเหมือนเขา
ทำ (หล่อ) ไว้ แวดล้อมด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ครั้นแล้ว
ได้ยังจิตให้เลื่อมใส เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส.

พระนวมกรัณฺฐลีหนือเศียรเกล้า นมัสการพระองค์ผู้มีวัตร
อันงาม ได้ถวายผ้าห่ม เราประคองผ้าสาฎกด้วยมือทั้งสอง
แล้วยกขึ้น ผ้าสาฎกปกปิด (บังแดดฝน) ตลอดทั่วพุทธ-
บริษัท.

เมื่อหมู่ภิกษุเป็นต้น เป็นอันมาก เทียวจาริกไปบิณฑบาต
เวลานั้น ผ้าสาฎกได้กั้นเป็นหลังคายังเราให้เกิดโสมนัส.

เมื่อหมู่ภิกษุเป็นต้นจะออกจากเรือน พระศาสดาผู้สยัมภู
เป็นบุคคลผู้เลิศ ประทับยืนอยู่ที่ถนน ได้ทรงทำอนุโมทนาว่า
ผู้ใดมีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายผ้าสาฎกแก่เรา เรา
จักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

ผู้นั้นจักมีนรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด ๓ หมื่นกัป จักเป็น
จอมเทวดา เสวยเทวรัชสมบัติอยู่ในเทวโลก ๕๐ ครั้ง.

เมื่อเขาผู้พร้อมพรั่งด้วยบุญกรรม อยู่ในเทวโลก จักมีผ้า
เป็นหลังคาบังแดดฝนตลอดร้อยโยชน์โดยรอบ.

และจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๓๖ ครั้ง จักได้เป็น
พระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดยจะคณนานับมิได้.

เมื่อเขาผู้พร้อมด้วยบุญกรรม ท่องเที่ยวอยู่ในภพ สิ่ง
ที่เขาปรารถนาด้วยใจทุกอย่าง จักบังเกิดขึ้นทันที.

คนผู้นี้จักได้ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ (ผ้าปาน)
ผ้าฝ้าย และผ้าทั้งหลายอันมีค่ามาก คนผู้นี้จักได้สิ่งที่ตน
ปรารถนาด้วยใจทุกอย่าง จักเสวยวิบากแห่งผ้าผืนเดียว ใน
กาลทุกเมื่อ.

ภายหลัง เขาอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จักบวช จักกระทำ
ธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดม ให้แจ้งชัด.

โอ กุศลกรรมเราได้ทำแล้วแต่พระสัมพุทธเจ้า เราได้
บรรลุมฤตยบ เพราะได้ถวายผ้าสาฎกผืนเดียว ผ้าเป็น
หลังคากันแดดฝนให้แก่เรา ผู้อยู่ในมณฑป ที่โคนไม้ หรือ
ในเรือนว่าง โดยรอบข้างละวา.

เรานุ่งห่มปัจจัย คือจีวรอันไม่ได้ทำวิญญูติ และได้ข้าว
และน้ำ นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้าห่ม.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผ้า.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุตตเรยทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุตตเรยทายกเถราปทาน

ฉั่มมสวนิยเถรอปทานที่ ๕ (๓๓๕)

ว่าด้วยผลแห่งการฟังธรรม

[๓๔๑] พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง ทรงประกาศสัจจะ ๔ ยังชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้น (ทุกข์) สมัยนั้น เราเป็นชฎิลผู้มีตบะอันสูงเด่น สลัดผ้าเปลือกไม้ กรอง (ผ้าคากกรอง) หะาะไปในอัมพรในบัดนั้น.

แต่เราไม่อาจจะไปในเบื้องบนแห่งพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุดได้ เวลานั้น เราเป็นเหมือนนกกะทบทหินไปไม่ได้.

ความเป็นไปที่ผิดแปลกเช่นนี้ ไม่เคยมีแก่เราเลย เรา หะาะไปในอัมพร เหมือนดังหลังคาไปในน้ำ.

กัมมุขัยซึ่งเป็นผู้ประเสริฐ จักมีอยู่ภายใต้นี้กระมังหนอ ถ้าเช่นนั้น เราจักค้นหาเขา บางทีจะฟังได้ประโยชน์บ้าง.

เมื่อเราลงจากอากาศ ได้ฟังเสียงของพระศาสดาซึ่งกำลัง ตรัสสอนิจจตาอยู่ เราจึงเรียนอนิจจตานั้นในขณะนั้น.

ครั้นเรียนอนิจจสัญญาแล้ว ได้กลับไปสู่อาศรมของเรา เราอยู่ตลอดกำหนดอายุแล้ว ทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

เมื่อภพที่สุดยังเป็นไปอยู่ เราระลึกถึงการฟังธรรมนั้นได้ด้วยกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น เราไปสู่ดาวดึงส์.

เราเริ่มรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัป ได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๕๑ ครั้ง.

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๑ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดยจะคณนานับมิได้.

พระสมณะผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว นั่งบนเรือนของบิดา
แสดงคาถาปลงวาทถึงความไม่เที่ยง.

เราระลึกถึงสัญญานันได้ ท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่
ยังไม่ได้แทงตลอดซึ่งที่สุด คือนิพพานอันเป็นบทไม่เคลื่อน.

สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไป
เป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ความที่สังขารเหล่านั้น
สงบระงับเป็นสุข.

เราระลึกถึงบุรพกรรมได้ พร้อมกับได้ฟังคาถา เรานั่งอยู่
บนอาสนะเดียนั่นเอง ได้บรรลุพระอรหัต.

เรามีอายุ ๗ ปีแต่กำเนิด ได้บรรลุพระอรหัต พระพุทธเจ้า
ผู้มีพระจักขุทรงรู้คุณแล้ว ให้เราอุปสมบท.

กิจอะไรที่เราพึงทำในวันนี้ ในศาสนาของพระศากยบุตร
เรายังเป็นเด็กอยู่เที่ยว ได้ทำกิจที่พึงทำนั้นสำเร็จแล้ว.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลเพราะการฟังธรรม.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบวาท่านพระชัมมสวณียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบชัมมสวณียเถรอปทาน

อุกจิตตปทุมมิมิเถราปทานที่ ๑๐ (๓๔๐)

ว่าด้วยผลแห่งดอกปทุมดอกเดียว

[๓๔๒] ในกาลนั้น เราเป็นช่างดอกไม้อยู่ในพระนครหังสวดี

เราลงสู่สระปทุมเลือกเก็บดอกบัวอยู่.

พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เป็นอุดมบุรุษ ทรงแสวงหาความเจริญแก่เรา จึงเสด็จมา พร้อมด้วยพระชีนาสพตั้งแสน ผู้มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ บริสุทธิ ได้อภิญา ๖ เฟงฌาน.

เราได้เห็นพระสยัมภู ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เป็นนายกของโลก จึงเก็บดอกบัวที่ก้านแล้วโยนขึ้นไป [บูชา] ในอากาศ.

ในขณะนั้น [ด้วยเปล่งวาจาว่า] ข้าแต่พระธีรเจ้า ถ้าพระองค์เป็นพระพุทธเจ้าเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านระไชร์ ขอดอกบัวจงไปตั้งอยู่เหนือพระเศียรของพระพุทธเจ้าเองเถิด.

พระมหาวิรเจ้า เชษฐบุรุษของโลก ผู้ประเสริฐกว่านระไชร์ ทรงอธิษฐานแล้ว ดอกบัวเหล่านั้นได้ตั้งอยู่เหนือพระเศียรด้วยพระพุทธานุภาพ.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำมาแล้วนั้น และด้วยการตั้งจิตมั่น เราละกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ชั้นดาวดึงส์.

ในชั้นดาวดึงส์นั้น วิมานของเราบุญกรรมสร้างให้อย่างสวยงาม เรียกชื่อว่า สัตตปตตะ สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์.

เราได้เป็นจอมเทวดา เสวยรัชสมบัติ ในเทวโลกพันครั้ง
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง.

และเป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดยคณนานับ
มิได้ เราเสวยกรรมของตนที่ทำไว้ดีแล้วในปางก่อน.

ด้วยดอกปทุมดอกเดิวนั้นแล เราได้เสวยสมบัติแล้ว ได้
กระทำกรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดม ให้
แจ้งชัดแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว เรา
ตัดกิเลสเครื่องผูกขาดเหมือนช้างตัดเชือกได้แล้ว ไม่มีอาสวะ
อยู่.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้า ด้วยดอก
ไม้ไผ่ ด้วยการบูชาอื่น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่ง
ดอกปทุมดอกเดียว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุกขิตตปทุมมียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุกขิตตปทุมมียเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. คันธรูปียเถราปทาน ๒. อุทกปุชกเถราปทาน ๓. ปุณนาค-
ปุปผียเถราปทาน ๔. เอกทุสสทายกเถราปทาน ๕. ศุสสิตกัมมียเถราปทาน
๖. ปกังกรเถราปทาน ๗. ตินณฎฎิทายกเถราปทาน ๘. อุตตเรยยทายก-
เถราปทาน ๙. รัมมสวณียเถราปทาน ๑๐. อุกชิตตปทุมมียเถราปทาน
ท่านรวบรวมคาถาทั้งหมดได้ ๑๔๘ คาถา.

จบคัมภีร์ทวารวคที่ ๓๔

เอกปทุมวรรคที่ ๓๕

เอกปทุมยเถราปทานที่ ๑ (๓๔๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกบัว

[๓๔๑] พระชินเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้จบธรรม
ทั้งปวง ทรงทำให้แจ้งซึ่งภพน้อยภพใหญ่ ทรงยังประชุมชน
เป็นอันมากให้ข้าม [ทุกข์] ได้.

ในกาลนั้นเราเป็นพญาหงส์ ผู้ประเสริฐกว่านกทั้งหลาย
เราโผลงยังสระน้ำแล้ว เล่นน้ำอยู่อย่างสำราญใจ.

ในขณะนั้น พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้ง
โลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา เสด็จ [เหาะ] มาเหนือสระน้ำ.

เราได้เห็นพระสยัมภู ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา ผู้เป็นนายก
ของโลก จึงหักดอกบัวหลวงอันเป็นที่รุ่มรมย์ใจที่ก้านแล้ว.

เอาจะงอยปากคาบ โยนขึ้นไปในอากาศ ได้บูชาพระ-
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ด้วยใจอันเลื่อมใสยิ่งนัก.

พระศาสดาพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้
สมควรรับเครื่องบูชา ประทับอยู่ในอากาศ ได้ทรงทำ
อนุโมทนาว่า

ด้วยดอกปทุมดอกเดียวนี้ และด้วยการตั้งจิตมั่น ท่านจะ
ไม่ต้องไปสู่วินิบาตตลอดแสนกัป.

พระสัมพุทธเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้อุดม ครั้น
ตรัสอย่างนี้ ทรงสรรเสริญกรรมของเราแล้ว ได้เสด็จไปตาม
พระประสงค์.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกปทุมมิตระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกปทุมมิตระापทาน

ติฏฐปปลมาลิตระापทานที่ ๒ (๓๔๒)

ว่าด้วยผลแห่งการโปรยดอกอุบล ๓ ดอก

[๓๔๔] ในกาลนั้น เราเป็นวานร อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา
เราเห็นพระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากกิเลสฐิติ ประทับนั่งอยู่
ณ ระหว่างภูเขา.

ทรงยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสว ดังพญารังมีดอกบาน
ประกอบด้วยพระลักษณะและอนุพยัญชนะ ครั้นได้เห็นแล้ว
มีความปลื้มใจ.

มีจิตเบิกบานโสมนัส มีใจร่าเริงด้วยปีติ ได้โปรยดอก
อุบล ๓ ดอก เหนือพระเศียร.

ครั้งเราบูชาดอกไม้แต่พระพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี
ผู้แสวงหาคุณใหญ่ เคารพนบถนอบแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทาง
ทิศอุดร.

เมื่อเรากำลังเดินกลับ ด้วยใจอันผ่องใส ตกลงใน
ระหว่างภูเขาหิน ถึงความสิ้นชีวิต.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น และด้วยการตั้งจิตมั่น
เราละกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ชั้นดาวดึงส์.

เราได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง และได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณุปปลมมาลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณุปปลมมาลียเถรอปทาน

ชชทายกเถราปทานที่ ๓ (๓๔๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายชง

[๓๔๕] เราเห็นความสิ้นไปแห่งอุปธิทั้ง ๓ จึงให้ยกธงขึ้นบูชา

พระศาสดาพระนามว่า ทิสสะ เซษฐบุรุษของโลก ผู้ประเสริฐ
กว่านระ.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น และด้วยการตั้งจิตมั่น
เราละกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

ได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง.

และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์ โดยคนนานับ
มิได้ เราได้เสวยกรรมของตน ที่ตนทำไว้ดีแล้วในกาลก่อน.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
การบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายชง.

วันนี้ถ้าเราปรารถนา ก็พึงเอาผ้าไหมะปกปิดแผ่นดินพร้อม
ทั้งป่าและภูเขาได้ นี่เป็นผลแห่งกรรมที่เราทำในกาลนั้น.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระชชทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบชชทายกเถราปทาน

ตีฉกิงกณิปุชกเถราปทานที่ ๔ (๓๔๔)

ว่าด้วยผงแห่งดอกไม้ ๓ ดอก

[๓๔๖] มีภูเขาคือว่าภูตคละ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ ที่ภูเขานั้น เราได้เห็นผ้าบังสุกุลแขวนห้อยอยู่บนยอดไม้ ขณะนั้นเราได้เลือกเก็บเอาดอกหงอนไก่ ๓ ดอก มาบูชาผ้าบังสุกุลด้วยจิตโสมนัสยินดี.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งดอกไม้ ๓ ดอก.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระตีฉกิงกณิปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบตีฉกิงกณิปุชกเถราปทาน

นพาคาริกเถราปทานที่ ๕ (๓๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายที่จงกรม

[๓๔๗] มีภูเขาคือว่าหริกะ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ พระภิกษุมีนามสยัมภู^๑ อยู่ที่โคนไม้ในกาลนั้น.

๑. ม. ย. สยัมภู นารทะ.

เราทำได้เหมือนไม้้อ (ไม้รวก) มุงบังด้วยหญ้า แฝวถาง
ที่จ้งกรมแล้ว ได้ถวายเป็นพระสยัมภู.

ในกัปที่ ๑๔ เรายื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ได้เสวยรัชสมบัติ
ในเทวโลก ๗๔ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๗ ครั้ง และ
ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณนันทมิได้.

ภพของเราสูงเยี่ยม เหมือนไม้เท้าพระอินทร์ วิมานของ
เรามีเส้าพันต้น ไม่มีวิมานอื่นเปรียบได้ มีสี่ล้อมประภัสสร.

เราเสวยสมบัติทั้งสองแล้ว อันกุศลมูลตกเดือน จึงออก
บวชในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดม.

เราเป็นผู้ทำความเพียร มีตนส่งไปแล้ว สงบระงับ ไม่มี
อุปธิ ตัดกิเลสเครื่องผูกเหมือนช่างตัดเชือกแล้วฉะนั้น ไม่มี
อาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระนพาคาริกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบนพาคาริกเถรอปทาน

จัมปกปุปผิยเถราปทานที่ ๖ (๓๔๖)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธรูชา

[๓๔๘] มีภูเขาชื่อว่าฉาปละ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์

พระพุทธเจ้าพระนามว่า สุทัตสนะ ประทับอยู่ในระหว่างภูเขา.

เราถือดอกจำปาหေးไปทางอากาศ ได้เห็นพระพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากกิเลส ฐิติ ผู้ข้ามพินโอมะ ไม่มีอาสวะ.

ขณะนั้นเราวางดอกจำปา ๗ ดอกไม้บนศิรชะ บูชาแต่
พระพุทธเจ้าผู้สยัมภู ผู้ทรงแสวงหาคุณอันใหญ่หลวง.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
โต ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธรูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจัมปกปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจัมปกปุปผิยเถราปทาน

ปฐมปุชกเถราปทานที่ ๗ (๓๔๗)

ว่าด้วยผลแห่งพุทธบูชา

[๓๔๕] มีภูเขาชื่อว่าโรมสะ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ ก็เวลา

นั้นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โสภิตะ ประทับอยู่ ณ ที่แจ้ง.

เราออกจากที่อยู่มาทันดอกบัวหลวง (บังแดด) ถวาย ครั้น
กันอยู่วันหนึ่งแล้ว จึงกลับมาสู่ที่อยู่อีก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้า ด้วยดอกไม้
ไม้ไผ่ ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปฐมปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปฐมปุชกเถราปทาน

จบภาณวารที่ ๑๓

ดิณมุฏฐิตายกมณิเถราปทานที่ ๘ (๓๔๘)

ว่าด้วยผลแห่งหญ้ากำมือเดียว

[๓๕๐] มีภูเขาชื่อว่าลัมพะกะ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ พระ-
สัมพุทธเจ้าพระนามว่า อุปติสสะ เสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง.

ในกาลก่อนเราเป็นพรานเนื้ออยู่ (เที่ยวไป) ในป่าใหญ่
ได้พบพระพุทธรูปองค์นั้น ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา เป็น
สยัมภูผู้ไม่แพ้อะไร ๆ.

ขณะนั้น เรามีจิตเลื่อมใสยิ่งนัก ได้ถวายหญ้ากำมือหนึ่ง
สำหรับประทับนั่ง แต่พระพุทธรูปผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง
พระองค์นั้น.

ครั้งถวายแต่พระองค์ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาแล้ว ยังจิตให้
เลื่อมใสอย่างยิ่ง ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า แล้วบ่ายหน้า
กลับไปทางทิศอุดร.

พอเราไปได้ไม่นาน สีหะได้เบียดเบียนเรา เราถูกสีหะ
ทำให้ล้มลงแล้ว ทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

(เพราะ) กรรมที่เราทำแล้ว ในสำนักของพระพุทธรูปผู้
ประเสริฐไม่มีอาสวะ เราได้ไปสู่เทวโลก เหมือนกำลังถูกศร
พ้นจากแล้ว.

ในเทวโลกนั้น มีปราสาทงามอันบุญกรรมนิรมิต (ใน
ปราสาทนั้น) มีเครื่องประดับพันหนึ่ง ถูกกลีหนึ่ง ๗ ถูก
ธงสี่เหลี่ยม.

รัศมีของปราสาทนั้นพุ่งออก ขึ้นไปสูงเหมือนพระจันทร์

เราเคลื่อนถันด้วยนางเทพกัญญา เบิกบานด้วยวัตถุงามและ
กิเลสงาม.

เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จูติจากเทวโลกมาสู่ความ
เป็นมนุษย์แล้ว ได้บรรลุลมสันอาสาจะ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายที่นั่ง ด้วยทานนั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งหย้ากำมือเดียว.

คุณพิเศษเหล่านั้น คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติณมฤจฺฐิทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณมฤจฺฐิทายกเถราปทาน

ตินทุกผลทายกเถราปทานที่ ๕ (๑๔๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะพลับ

[๑๕๑] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้โชติช่วงดังดอกกรรณิการ์ ปราศ-
จากกิเลสฐิติ ข้ามโอมะได้แล้ว ไม่มีอาสาจะ ประทับนั่ง
ในระหว่างภูเขา.

เราเห็นต้นมะพลับกำลังมีผล จึงหักเอามาพร้อมทั้งก้าน

มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายแต่พระพุทธเจ้าพระนามว่า

เวสสภู.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น

ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย

ผลไม้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระดินทุกผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบดินทุกผลทายกเถราปทาน

เอกัณฐลียเถราปทานที่ ๑๐ (๓๕๐)

ว่าด้วยผลแห่งการทำอัญชลี

[๓๕๑] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า เรวตะ ประทับ

อยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำ เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐดี

มีรัศมีรุ่งเรืองดังพระจันทร์.

มีพระพักตร์เบิกบานดังปากเบ้า มีรัศมีสุกสกาวเช่นกับ

ถ่านเพลิงไม้ตะเคียน รุ่งโรจน์เหมือนดาวประกายพริ้ว

เราได้ประนอมกรอัญชลี.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ประนอมกรอัญชลีได้ ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการประนอมกรอัญชลี.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกอัญชลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเอกอัญชลียเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกปทุมียเถรอปทาน ๒. ตีณุปปลมมาลียเถรอปทาน ๓. ธชทายกเถรอปทาน ๔. ตีณิกิงกณปุชกเถรอปทาน ๕. นพาคาริกเถรอปทาน ๖. จัมปกปุปผียเถรอปทาน ๗. ปทุมปุชกเถรอปทาน ๘. ตินมฤฐิตายกเถรอปทาน ๙. ทินทุกผลทายกเถรอปทาน ๑๐. เอกอัญชลียเถรอปทาน
บัณฑิตทั้งหลายคำนวณคาถาได้ ๖๖ คาถา

จบเอกปทุมวรรคที่ ๑๕

สัททสัณฺญิกวรรคที่ ๓๖

สัททสัณฺญิกเถราปทานที่ ๑ (๓๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งความเลื่อมใส

[๓๕๑] ครั้งก่อน เราเป็นพรานเนื้อ (เทียว) อยู่ในป่าใหญ่ ได้พบพระสัมพุทธเจ้าแวดล้อมด้วยสงฆ์สองฝ่ายในป่านั้น.

ซึ่งกำลังทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงรื้อถอน (ช่วยเหลือ)

มหาชน เราได้ฟังพระวจาอันไพเราะเปรียบด้วยเสียงนกการเวกของพระมหายุณี พระนามว่า สิขี มีพระดำเนินดังพรหม เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระดำเนินแล้ว ได้บรรลุความสิ้นอาสวะ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งความเลื่อมใส.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัททสัณฺญิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสัททสัณฺญิกเถราปทาน

ยวกลาปิยเถราปทานที่ ๒ (๑๕๒)

ว่าด้วยผลแห่งการลาดหญ้า

[๑๕๔] ในกาลนั้น เราเป็นคนเกี่ยวหญ้าอยู่ในนครอรุณวดี ได้
เห็นพระสัมพุทธเจ้าที่หนทาง จึงลาดหญ้าถวาย (ให้
ประทับ)

พระพุทธเจ้าพระนามว่า สิขี ผู้ทรงอนุเคราะห์ ทรงมี
พระกรุณาเป็นอัครนายกของโลก ทรงทราบความดำริของเรา
จึงประทับนั่งบนลาดหญ้า.

เราเห็นพระองค์ผู้ปราศจากมลทิน ผู้เพ่งพินิจมาก เป็น
ผู้แนะนำดี เกิดความปราโมทย์แล้วทำกาลกิริยา ณ ที่นั้น.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการลาดหญ้า.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระยวกลาปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบยวกลาปิยเถราปทาน

กิงสุกปุชกเถราปทานที่ ๓ (๓๕๓)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกทองกวาว

[๓๕๕] เราได้เห็นต้นทองกวาวกำลังมีดอกบาน จึงประนมกร
อัญชลี ระลึกถึงพระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธิชัตตะ แล้วบูชา
ในอากาศ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไต่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกิงสุกปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบกิงสุกปุชกเถราปทาน

สโกฏฐโกรัมมททายกเถราปทานที่ ๔ (๓๕๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาจักรที่รอยพระบาท

[๓๕๖] เราได้พบรอยพระบาท ที่พระพุทธเจ้า พระนามว่า สิชี
ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลกทรงเหยียบไว้ จึงห่มหนังสือเจียงบ่า
ข้างหนึ่ง ใต้ห้วยรอยพระพุทธรบาทอันประเสริฐแล้ว.

เห็นต้นหงอนไก่ อันขึ้นอยู่บนดินมีดอกบาน จึงถือเอามาพร้อมทั้งก้าน ได้บูชาลายจักรที่รอยพระบาท.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสโกฏกโกรัมมทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสโกฏกโกรัมมทายกเถรอปทาน

ทัณฑทายกเถรอปทานที่ ๕ (๓๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายไม้ขอ

[๓๕๗] ในกาลนั้น เราเข้าไปสู่ป่าใหญ่ ตัดไม้ไผ่ ได้ถือเอา

ไม้ขอสำหรับห้อยสิ่งของมาถวายแก่สงฆ์ เรากราภิไว้ภิกษุ

ทั้งหลายผู้มีวัตรงาม.

ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตนั้นและครั้งถวายไม้ขอสำหรับ

ห้อยแล้ว บ่ายหน้ากลับไปทางทิศอุดร.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายไม้ขอใดในกาลนั้น

ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ไม้ขอ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระทัณฑทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบทัณฑทายกเถรอปทาน

อัมพยาคูทายกเถรอปทานที่ ๖ (๓๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะม่วงและยาจุก

[๓๕๘] พระปัจเจกสัมพุทธเจ้านามว่า สตรังสี ผู้ไม่แพ้อะไร ๆ
ออกจากสมาธิแล้ว เข้ามาหาเราเพื่อศึกษา.

เราเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว มีใจเลื่อมใสยิ่งนัก
ได้ให้คนเอามะม่วงและข้าวยาจุกไปถวาย แต่ท่านผู้มองใส
ไม่มีที่สุด.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายมะม่วง
และยาจุก.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัมพาคูทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอัมพาคูทายกเถรอปทาน

ปฏุกปุชกเถรอปทานที่ ๗ (๓๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกวัว

[๓๕๕] พระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้เป็นนายกของโลก
เสด็จออกจากที่พักกลางวันแล้ว พระองค์เสด็จเที่ยวภิกษาเข้า
มาถึงสำนักเรา.

ลำดับนั้น เรามีปีติโสมนัส ถวายกระเทียมห่อหนึ่งแต่
พระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุด ผู้คงที่แล้ว บันเทิงอยู่ใน
สวรรคตตลอดกัป.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายห่อกระเทียมใด ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายกระเทียม
ห่อหนึ่ง.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุกปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ดังนี้แล.

จบปุกปุชกเถรอปทาน

วิจทหายกเถรอปทานที่ ๘ (๓๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกวัว

[๓๖๐] เรามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายลูกวัวตัวหนึ่งด้วยมือของตน
เอง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี เชนฐบุรุษ
ของโลก ผู้คงที่ เราถึงพร้อม (ด้วย) ยานช้าง ยานม้า
และยานทิพย์ เพราะการถวายลูกวัวนั้น เราได้บรรลุถึงความ
สิ้นอาสวะ.

กัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายลูกวัวใด ในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายลูกวัว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวัจฉทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบวัจฉทายกเถรอปทาน

สรณาคมนิยเถรอปทานที่ ๕ (๓๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถึงสรณะ

[๓๖๑] ในกาลนั้น พระภิกษุและเราผู้เป็นอาชีวก ขึ้นเรือไปด้วย
กัน เมื่อเรือกำลังจะแตก พระภิกษุได้ให้สรณะแก่เรา.

ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ พระภิกษุได้ให้สรณะใดแก่เรา ด้วย
สรณะนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถึงสรณะ.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสรณาคมนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสรณาคมนิยเถรอปทาน

ปิ่นทปาติกเถราปทานที่ ๑๐ (๓๖๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายบิณฑบาต

[๓๖๒] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ ประทับ
อยู่ในป่าใหญ่ เราจากดุสิตพิภพมาในมนุษยโลกนี้ ได้ถวาย
บิณฑบาต.

ได้ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ติสสะ ผู้มียศ
ใหญ่ ยังจิตของตนให้เลื่อมใสแล้ว กลับไปยังภพดุสิต.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
บิณฑบาต.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปิ่นทปาติกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปิ่นทปาติกเถราปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัตตสัจญญิกเถราปทาน ๒. ยวกลาปิยเถราปทาน ๓. กิงสุก-
ปุชกเถราปทาน ๔. สโกฏฐโกรัมมททายกเถราปทาน ๕. ทัณฑททายก-
เถราปทาน ๖. อัมพยาคุททายกเถราปทาน ๗. ปุฏฐกปุชกเถราปทาน
๘. วัจฉททายกเถราปทาน ๙. สรณาคมนิยเถราปทาน ๑๐. ปิณฑปาตีก-
เถราปทาน.

และมีคาถา ๔๐ คาถา.

จบสัตตสัจญญิกวรรคที่ ๓๖

มัทธการวูปปียวรรคที่ ๓๗

มัทธการวियเถราปทานที่ ๑ (๓๖๑)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมัทธการพ

[๓๖๑] เรา (แปลงเพศ) เป็นมาณพชื่อมงคล มาจากดาวดึงส์ ถึงในมนุษยโลกนี้ ถือเอาดอกมัทธการพมากันแดดลมไว้เหนือ พระเศียรแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ประทับนั่งสมาธิอยู่ เรากันอยู่ตลอด ๗ วันแล้วกลับมาสู่เทวโลก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมัทธการวियเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบมัทธการวियเถราปทาน

กัถการูปปผิยเถราปทานที่ ๒ (๓๖๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกผักทิพย์

[๓๖๔] เราจากเทวโลกชั้นยามามาในมนุษย์โลกนี้ เพื่อมาเฝ้า

พระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม ผู้เป็นพระโอรสของพระเจ้า

สิริสุทโธทนะ ได้ถือเอาดอกผักทิพย์มาบูชาแด่พระพุทธเจ้า.

ในกัปที่ ๘๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้า ด้วย

ดอกไม้ไม้ไผ่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล

แห่งพุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ

อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า.

เราได้ทำเสร็จแล้ว คังนี้.

ทราบว่ ท่านพระกัถการูปปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัถการูปปผิยเถราปทาน

ภิสุมพาลทายกเถราปทานที่ ๓ (๓๖๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเหง้ามันและรากบัว

[๓๖๕] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุสสะ ทรงรู้จบธรรม

ทั้งปวง ผู้ใคร่ในวิเวก มีพระปัญญา เสด็จมาในสำนักของเรา.

เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์จีนเจ้า ผู้ประกอบด้วย

พระมหากรุณา ได้ถือเอาเหง้ามันและรากบัวมาถวายแด่
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายเหง้ามันและรากบัวได้
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายเหง้ามันและรากบัว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระภิสมุพาลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบภิสมุพาลทายกเถราปทาน

เกสรบุปผียเถราปทานที่ ๔ (๓๖๔)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว ๓ ดอก

[๓๖๖] ในกาลนั้น เราเป็นวิทายธ อยู่ที่ภูเขามิวันต์ ได้พบ
พระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากกิเลสฐลี มียศมาก กำลังเสด็จ
จงกรมอยู่.

ในกาลนั้น เราวางดอกบัว ๓ ดอกไว้บนศิรชะ แล้วเข้าไป
ไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า เวสสภู แล้วได้บูชา.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเกสรปุบผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบภิสุมุพาลทายกเถราปทาน

อังโกลปุบผิยเถราปทานที่ ๔ (๓๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัว ๓ ดอก

[๓๖๓] ฝนกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมะ ประทับ
อยู่ที่ภูเขาคิตกูฏ เราได้เห็นพระสยมภูพุทธเจ้าพระองค์นั้น
แล้วจึงเข้าไปเฝ้า.

ขณะนั้น เราได้เห็นต้นปฐุมีดอกบาน จึงเลือกเก็บแล้ว
เอาเข้ามาบูชาพระชินสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมะ.

ในปีที่ ๓๑ แต่ปีนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอังกโกลปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอังกโกลปุปผิยเถรอปทาน

กัมมปุปผิยเถรอปทานที่ ๖ (๓๖๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกกระทุม

[๓๖๘] เรานั่งอยู่ในปราสาทอันประเสริฐ ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า
ผู้มีพระฉวีวรรณดั่งทอง เช่นกับทองคำอันมีค่า มีพระลักษณะ
อันประเสริฐ ๓๒ ประการ.

เป็นนายกของโลก เสด็จในระหว่างตลาด เราจึงถือเอา
ดอกกระทุมไปบูชาพระพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ไฉ่ ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกัมมปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัมมปุปผิยเถรอปทาน

วาทาลกปุပ္พปิยเถราปทานที่ ๗ (๓๖๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกคุณ

[๓๖๕] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุชาตะ ประทับ
อยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำคงคา เราได้ถือเอาดอกคุณไปบูชาพระองค์
ผู้ไม่แพ้ะไร ๆ.

ในกัปที่ ๕๗ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้
โต ด้วยการบูชานั้นเราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว คัจฉนี้.

ทราบว่ ท่านพระกัทัมพปุပ္พปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกัทัมพปุပ္พปิยเถราปทาน

เอกจัมปกปุပ္พปิยเถราปทานที่ ๘ (๓๖๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกจำปา

[๓๖๐] ก็พระสัมพุทธเจ้าผู้สงบบระจับ อาศัยอยู่ในระหว่างภูเขา
เราถือเอาดอกจำปาดอกหนึ่ง เข้าไปหาท่านผู้สูงสุดกว่านระ.

มีจิตเลื่อมใสสมนัสประคองดอกจำปาด้วยมือทั้งสอง
บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้เป็นมุนีอันอุดม ผู้ไม่แพ้ะไร ๆ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วย
ดอกไม้ดี ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญาญ ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเอกจัมปกปุပ္ผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบเอกจัมปกปุပ္ผิยเถระอปทาน

ติมิรูปุပ္ผิยเถระอปทานที่ ๕ (๓๖๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกดีหมี

[๓๗๑] เราเที่ยวไปตามกระแสน้ำใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาดา ได้
เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าปราศจากกิเลสฐลี เหมือนพญารัง
มีดอกบาน.

เรามีจิตเลื่อมใสสมนัส ถือเอาดอกดีหมีมาโปรยลง
เหนือศีรษะ บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้เป็นมุณีอันอุดม.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วย
ดอกไม้ดี ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติรปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติรปุปผิยเถรอปทาน

สทพปุปผิยเถรอปทานที่ ๑๐ (๓๗๐)

ว่าด้วยผลแห่งกาลบูชาด้วยดอกช้าน้ำ

[๓๗๒] ในกาลนั้น เราเป็นกนิทรอยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา
ครั้งนั้น เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่านระเสด็จจงกรม
อยู่.

เราได้เลือกเก็บดอกไม้ช้าน้ำมาถวาย แต่พระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด พระมหาวิรเจ้าทรงสูดกลิ่นดอกช้าน้ำมีกลิ่น
หอมดังดอกไม้ทิพย์.

เมื่อขณะที่เราคือนั้น พระมหาวิรสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
วิปัสสี ผู้เป็นนายกของโลก ทรงรับแล้ว ทรงสูดกลิ่น.

เรามีจิตเลื่อมใสสมนัส ถวายบังคมพระองค์ผู้อุดมกว่า
สัตว์ ประนมกรอัญชลีแล้ว กลับขึ้นสู่ภูเขาก.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
โต ด้วยการบูชาอื่น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำได้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสลปุปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสลปุปิยเถรอปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มันทารวูปุพิยเถรอปทาน ๒. กัถการูปุพิยเถรอปทาน ๓.
ภิสุมุพาลทายกเถรอปทาน ๔. เกสรูปุพิยเถรอปทาน ๕. อังโกลูปุพิย-
เถรอปทาน ๖. กทัมพูปุพิยเถรอปทาน ๗. อุททาลกูปุพิยเถรอปทาน
๘. เอกจัมปกูปุพิยเถรอปทาน ๙. ติมिरูปุพิยเถรอปทาน ๑๐. สลพ-
ูปุพิยเถรอปทาน.

และมีคาถา ๔๐ คาถา.

จบมันทารวูปุพิยวรรคที่ ๓๗

โพธิวันทวารรศที่ ๓๘

โพธิวันทกเถราปทานที่ ๑ (๓๗๑)

ว่าด้วยผลแห่งการไหว้

[๓๗๑] เราได้เห็นต้นแคฝอยอันงอกขึ้นบนพื้นดินงามรุ่งเรือง จึง
ประนมกรอัญชลีเฉยงบำเบียงซ้าย ตั้งใจเคารพไหว้ต้นแค
ฝอย เปรียบเหมือนว่าเราได้ถวายบังคมเฉพาะพระพักตร์พระ-
สัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ผู้บริสุทธิทั้งภายในภายนอก
หลุดพ้นด้วยดี ไม่มีอาสวะ ทรงเกื้อกูลโลก มีพระกรุณา
ญาณดังสาคร.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ไหว้ไม้โพธิ์ใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งการไหว้.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระโพธิวันทกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบ โพธิวันทกเถราปทาน

ปาฏิปิปปิยเถราปทานที่ ๒ (๓๗๒)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกแคฝอย ๓ ดอก

[๓๗๔] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าวิปัสสีผู้สยัมภู เป็นบุคคล
ผู้เลิศ ทรงชนะมาร แวดล้อมด้วยบรรดาศิษย์ของพระองค์
เสด็จเข้าสู่พันธุมดินคร.

เราห่อดอกแคฝอย ๓ ดอกไว้ในพก ประสงค์จะอาบน้ำ
ดำเกล้า จึงได้ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ได้เห็นพระองค์ผู้เป็นนายกของ
โลก ทรงรุ่งเรื่องดังดอกราชพฤกษ์ รุ่งโรจน์ดังดวงอาทิตย์และ
ดวงไฟ งามอาจดั่งเสื่อโครงตัวประเสริฐ ทรงมีสกุลดังพญา-
ราชสีห์ เลิศกว่าบรรดาสมณะทั้งหลาย แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์
เสด็จดำเนินออกจากนครพันธุมดี.

เราเลื่อมใสในพระสุตเจ้าผู้ชำระมลทิน คือกิเลสพระองค์
นั้น จึงถือเอาแคฝอย ๓ ดอก มาบูชาพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาด้วยดอกไม้ดี ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปาฏิปิปปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปาฏิปิปปิยเถราปทาน

ติฏฐปปลมาลียเถราปทานที่๓ (๓๗๓)

ว่าด้วยผลแห่งกาลโปรยดอกอุบล ๓ ดอก

[๓๗๕] ในกาลนั้น เราเป็นวานรอยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา เรา
ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐลี ประทับนั่งอยู่ใน
ระหว่างภูเขา

ยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสว ดังพญารังมิดอกบานสะพรั่ง
ทรงประกอบด้วยพระลักษณะและอนุพยัญชนะ.

เราเห็นแล้วดีใจ มีใจเบิกบานโสมนัส มีใจร่าเริงเพราะ
ปีติ จึงโปรยดอกอุบล ๓ ดอกลงเบื้องบนพระเศียร (บูชา).

ครั้นบูชาดอกไม้แด่พระพุทธเจ้าพระนามว่า ผุสสะ ผู้แสวง
หาคุณอันใหญ่หลวงแล้ว เป็นผู้มีความเคารพ บ่ายหน้ากลับ
ไปทางทิศอุดร.

เมื่อเรากลับไปด้วยใจอันเลื่อมใสยิ่งนัก ได้ตกลงใน
ระหว่างชอกหินถึงความสิ้นชีวิต.

ด้วยกุศลกรรมที่เราทำแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนามั่น
เราละชาติเดิมแล้ว ได้ไปสู่ชั้นดาวดึงส์

ได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระ-
เจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง.

ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ใด ด้วยการบูชา เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฎิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติณฺณุปปมาลียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติณฺณุปปมาลียเถรอปทาน

ปัดติปุปผิยเถรอปทานที่ ๔ (๓๗๔)

ว่าด้วยผลแห่งกาลบูชาด้วยดอกประดู่

[๓๗๖] ในกาลเมื่อพระสัมพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณใหญ่ พระนามว่า
ปทุมุตตระ เสด็จไปนิพพานแล้ว คนทั้งปวงมาประชุมกันนำเอา
พระสรีระไป.

เมื่อนำเอาพระสรีระไป เขาประโคมกลองเกรืออยู่ เรา
มีจิตเลื่อมใสสมนัส ได้บูชาด้วยดอกประดู่.^๑

ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลเพราะ
บูชาพระสรีระ.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการมาดี
แล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดตั้งข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

๑. ปฏิกุปฺปมํ แปลว่า ไม้โลทแดงหรือไม้เสม อภิธาน ๙ ๕๖๔.

ทราบว่า ท่านพระปัตติปุพพิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปัตติปุพพิยเถรอปทาน

สัตตปัณณียเถรอปทานที่ ๕ (๓๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งกาลบูชาด้วยต้นไม้เปิด

[๓๗๗] พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่า สุমনะ
เสด็จอุบัติแล้ว เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้บูชาต้นไม้เปิด
(อันเป็นไม้โพธิ์).

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาต้นไม้เปิด ด้วยการบูชา
นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาต้นไม้เปิด.

การที่เราได้มาในสำนักของพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราผากิเลสทั้งหลายแล้ว ออณภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัตตปัณณียเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัตตปัณณียเถรอปทาน

คัมภีร์มฤตยูเถราปทานที่ ๖ (๓๗๖)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาจิตกาธาร

[๓๗๘] เมื่อมหาชนช่วยกันทำจิตกาธารอยู่ เมื่อมีการรวบรวมของหอมต่าง ๆ กันแล้ว เรามีจิตเลื่อมใสสมนัส ได้บูชา (จิตกาธาร) ด้วยของหอมกำมือหนึ่ง.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาจิตกาธาร ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาจิตกาธาร.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าเราทำให้แจ้งชัดแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคัมภีร์มฤตยูเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบคัมภีร์มฤตยูเถราปทาน

จิตตปุชกเถราปทานที่ ๗ (๓๗๗)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกจริง

[๓๗๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้สูงสุด
ปรินิพพานแล้ว มหาชนช่วยกันยกขึ้นบนจิตกาธาร เราบูชา
ด้วยดอกจริง.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาจิตกาธารด้วยดอกไม้ได้
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
จิตกาธาร.

การที่เราได้มาในสำนักแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจิตตปุชกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบจิตตปุชกเถราปทาน

สุมนตาลวัณฎฺเฐราปทานที่ ๕ (๓๗๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพัดใบตาล

[๓๘๐] เราได้ถวายพัดใบตาลอันหุ้มห่อด้วยดอกมะลิ แต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ เราทรงไว้ซึ่งยศใหญ่.

ในกัปที่๕๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายพัดใบตาล ด้วยทานนั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายพัดใบตาล.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการมาดี
แล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระ-
พุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำได้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุมนตาลวัณฎฺเฐระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสุมนตาลวัณฎฺเฐราปทาน

สุมนทามิยเถรอปทาน ๕ (๓๗๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมะลิ

[๓๘๑] เราได้ร้อยพวงมาลัยดอกมะลิแล้ว ยืนทรง (ถือ) ไว้ตรง

พระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ ผู้
บริสุทธิ (ชำระกิเลส) มีคบะ.

ในกัปที่ ๕๔ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยพวง
มาลัยใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การบูชาด้วยพวงมาลัยดอกมะลิ.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการมาดี
แล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระ-
พุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผาภิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นหมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดวงข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสุมนทามิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสุมนทามิยเถระอปทาน

กาสูมาริผลทายกเถราปทานที่ ๑๐ (๓๘๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะรีน

[๓๘๒] เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากกิเลสฐลี โขติช่วง
ตั้งดอกกรรณิการิ์ เชนฐบุรุษของโลกประเสริฐกว่านระ ประ
ทับอยู่ในระหว่างภูเขา.

เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ประนมกรอัญชลีแล้ว ได้ถือ
เอาผลมะรีนไปถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ในกัณฑ์ ๓๑ แต่กัณฑ์นี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในศาสนาพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราทำได้สำเร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ในภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกค้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๘ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้

ทราบว่ ท่านพระกาสูมาริผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบกาสูมาริผลทายกเถราปทาน

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โภธิวันทกเถราปทาน ๒. ปาฐลิตุปปติยเถราปทาน ๓. คีณุปปล-
มาลียเถราปทาน. สัตตปุปผิยเถราปทาน ๕. สัตตปีณณิเถราปทาน
๖. คันธมฺภูจฺฐิเถราปทาน ๗. จิตกปุชกเถราปทาน ๘. สุมณฑลวันฎิย-
เถราปทาน ๙. สุมณฑามิยเถราปทาน ๑๐. กาสุมาริผลทายกเถราปทาน-
มีคาถา ๕๕ คาถา.

จบ โภธิวันทวรรคที่ ๓๘

อรรถถถาวรรคที่ ๓๘ เป็นต้น

วรรคที่ ๓๔, วรรคที่ ๓๕. วรรคที่ ๓๖, วรรคที่ ๓๗, และ
วรรคที่ ๓๘ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

อัมพภูผลทายกวรรคที่ ๓๕

อัมพภูผลทายกเถราปทานที่ ๑ (๓๘๑)

ว่าด้วยผลการถวายผลมะกอก

[๓๘๑] พระผู้มีพระภาคสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสตรังสี ผู้เป็นเอง
ไม่ทรงแพ้ะไร ๆ ทรงใคร่ความสดัด เสด็จออกโคจร
บิณฑบาต.

เราถือผลไม้อยู่ ได้เห็นพระองค์ มีจิตเลื่อมใสโสมนัส
จึงเข้าไปเฝ้าพระนราสภแล้ว ได้ถวายผลมะกอก.

ในกัปที่ ๕๔ แค่นี้ เราได้ถวายผลไม้มัด ด้วยทานนั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้มัด.

กาลที่เราได้มาในศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอัมพภูผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

อัมพภูผลทายกเถราปทาน

๑. อภิธานฯ ๕๕๔. อัมพภูกะ.

ลพucchทายกเถราปทานที่ ๒ (๓๘๒)

ว่าด้วยผลการถวายผลขนุนลำมะล

[๓๘๔] ในกาลนั้น เราเป็นคนรักษาสวนอยู่ในพระนครพันธุมดี ได้

เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากฐลี กำลังเสด็จเหาะไปในอากาศ.

เราได้อ้อเอาผลขนุนลำมะลไปถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐสุด พระองค์ผู้มีเมตตาประทับยืนอยู่ในอากาศ ทรง
รับทานของเรา.

นั่นเป็นเหตุให้ปิติเกิดแก่เรา เป็นเครื่องนำสุขมาให้ใน
ปัจจุบัน ครั้นได้ถวายผลไม้แด่พระพุทธเจ้าด้วยใจอันผ่องใสแล้ว.

เราได้บรรลุถึงปิติและอุดมสุขอันไพญฺลย์ในกาลนั้น แก้ว
ย่อมเกิดขึ้นแก่เราในภพที่เราเกิด.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใด ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระลพucchทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบลพucchทายกเถราปทาน

อุทุมพรทายกเถรอปทานที่ ๓ (๓๘๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะเดื่อ

[๓๘๕] พระพุทธเจ้าผู้อุดมบุรุษ ประทับอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำนินนคา^๑

นที เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐิติ มีพระ-
หฤทัยมั่นคง ไม่ระส่ำระสาย.

เรามีใจเลื่อมใสในพระองค์ผู้ชำระมลทิน คือ กิเลส จึง
ได้ถือเอาผลมะเดื่อไปถวายแต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ โมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุทุมพรทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบอุทุมพรทายกเถรอปทาน

๑. อี. ม. วินิตานที.

มีลักขุผลทายกเถราปทาน ๔ (๓๘๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้ป่า

[๓๘๖] เราได้เห็นพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า อตถทัสสี ผู้มียศมาก
ในระหว่างป่า เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายผลไม้ป่า.

ในกัปที่ ๑๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ผลไม้.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธรูปเจ้าของเราเป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธรูปเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูปเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระมีลักขุผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบมีลักขุผลทายกเถราปทาน

ฆราวาสผลทายกเถรอปทานที่ ๕ (๓๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมะปราง

[๓๘๖] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า มีพระฉวีวรรณ ดังทองคำ
สมควรรับเครื่องบูชา เสด็จดำเนินอยู่ในถนน จึงได้ถวายผล
มะปราง แต่พระองค์.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใด ในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเราเป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เรบบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระฆราวาสผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบฆราวาสผลทายกเถรอปทาน

วัลลิมลททยกเถรอปทานที่ ๖ (๓๘๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลวัลลิ

[๓๘๘] ในกาลนั้น คนทั้งปวงชักชวนกันมาสู่ป่าเขาเหล่านั้น
แสวงหาผลไม้ ก็หาผลไม้ได้ในกาลนั้น.

ในปีนั้น เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้สยัมภูไม่เพื่ออะไร ๆ
เรามีจิตเลื่อมใสสมนัสได้ถวายผลวัลลิ.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ออณภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระวัลลิมลททยกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบวัลลิมลททยกเถรอปทาน

ปณสผลทายกเถราทานที่ ๘ (๓๘๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลกล้วย

[๓๘๕] เราได้เห็นพระศาสดาผู้เป็นนายกของโลก ทรงรุ่งเรือง
ดังดอกกรรณิการิ์ โชติช่วงเหมือนพระจันทร์วันเพ็ญและดัง
ดวงประทีป.

เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถือเอาผลกล้วยไปถวายแต่
พระศาสดา ถวายบังคมแล้วกลับไป.

ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วย
ทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มารในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เรบบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราทำได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราทำได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปณสผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบปณสผลทายกเถรอปทาน

ปณสผลทายกเถราปทานที่ ๘ (๓๘๘)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลขนุนสุก

[๓๕๐] ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า อชชุนะ ทรงถึงพร้อมด้วยจรณะ และเป็นมุนีผู้ฉลาดในสมาธิ ประทับอยู่ที่ภูเขาคิมวันต์.

เราถือเอาผลขนุนอันสุกสุด โต้ประมาณเท่าหม้อ วางไว้ที่คันดินเปิดแล้ว ได้ถวายแด่พระศาสดา.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปณสผลทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปณสผลทายกเถราปทาน

พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม ๘ ภาค ๒ - หน้าที่ 866

อัมพผลวรรคที่ ๓๕

อรรถกถาอปทานที่ ๑ เป็นต้น

อปทานที่ ๑ เป็นต้นถึงอปทานที่ ๘ ในวรรคที่ ๓๕ ก็มีเนื้อ
ความง่ายทั้งนั้นเหมือนกันแล.

โศณโกฏิวิเสธราปทานที่ ๕ (๓๘๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายถ้ำ

[๓๘๕] ในศาสนาของพระพุทธเจ้า พระนามว่า วิปัสสี เราได้สร้างถ้ำ (วิหาร) ถ้ำหนึ่ง ถวายแต่สงฆ์ผู้มาจากทิศทั้งสี่ ในพันธุมาราชธานี.

เราบริจาคผ้าหลายผืนไว้ลาดพื้นถ้ำ ในกาลนั้น เรามีจิตเบิกบานโสมนัส ได้ทำความปรารถนาว่า

ขอเราพึงได้พบพระสัมพุทธเจ้าผู้ทรงโปรดปราน พึงได้บรรพชา และพึงถูกต้อง (บรรลู่) นิพพานอันยอดเยี่ยมเป็นอุดมสันติ.

ด้วยกุศลมูลนั้นนั้นแล เราจะลึกลับได้ตลอด ๕๐ กัป เราเป็นเทวดาก็ดี เป็นมนุษย์ก็ดี เป็นผู้ก่อสร้างบุญรุ่งเรืองนัก.

ด้วยกรรมอันเหลือจากนั้น ในภพหลังสุดนี้ เราเกิดเป็นบุตรคนเดียวของอัครเศรษฐีในจัมปานคร.

พอบิดาของเราได้ฟังว่าเราเกิดแล้ว ก็ได้มีความพอใจว่า เราจะให้ทรัพย์ ๒๐๐ ล้านแก่กุมารไม่ให้หย่อนเลย.

ขนยาวประมาณ ๔ นิ้ว เส้นละเอียด มีสัมผัสอ่อนนุ่มเสมอเหมือนปุยนุ่นงาม เกิดที่พื้นเท้าทั้งสองของเรา.

ตลอด ๕๐ กัปที่ล่วงมา อากาณนี้ เป็นอาการพิเศษยิ่งอย่างหนึ่ง คือ เราไม่รู้สึกในเมื่อเท้าวางลงบนภาคพื้นที่ไม่มีเครื่องลาด.

พระสัมพุทธเจ้ายังเราให้พอใจแล้ว เราได้บวชเป็นบรรพชิตแล้ว เราบรรลุลหิตแล้ว และเป็นผู้เย็น เป็นผู้ดับแล้ว.

พระศาสดาผู้ทรงเห็นเหตุทั้งปวง ทรงแสดงเราว่า เป็นผู้เลิศกว่าบรรดาภิกษุผู้ปรารถนาคือเพียร เราเป็นพระอรหันตจักษุ ได้อุภิญญา ๖ มีฤทธิ์มาก.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายถ้ำ.

การที่เราได้มาในพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าของเราเป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอุภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว

พระโสณโกฏิวิสเถระ โดยฐานะเป็นหัวหน้าของภิกษุสงฆ์ ถูกลามปัญหาแล้วได้พยากรณ์ที่สระใหญ่ชื่ออนาคตดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโสณโกฏิวิสเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ โสณโกฏิวิสเถรปทาน

๓๘๕. อรรถกถาโศณโกฏิวิเสธราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระโศณโกฏิวิเสธระ อันมีคำเริ่มต้นว่า วิปสสิโน
ปาวจนะ ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้มากมาย
ในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสิ ท่าน
(รูปนี้) ได้เกิดในตระกูลเศรษฐีมีสมบัติมากมาย พอเจริญวัยแล้ว ก็ได้
เป็นเศรษฐี (วันหนึ่ง) พร้อมกับพวกอุบาสกได้ไปพระวิหาร ฟังพระ-
ธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีใจเลื่อมใส ได้ช่วยกันฉาบทาปูนขาว
ในที่จิงกรมของพระผู้มีพระภาคเจ้า และช่วยกันสร้างที่เรือน (ที่สงบ)
แห่งหนึ่ง ได้ลาดพื้นที่เรือนด้วยผ้ามีสีต่าง ๆ และทำเพดานไว้ข้างบน มอบ
ถวายแด่พระสงฆ์ที่มาแต่ทิศทั้ง ๔ ได้ถวายมหาทานตลอด ๗ วัน (และ)
ได้กระทำการตั้งปณิธานไว้ พระศาสดาได้ทรงกระทำอนุโมทนา ด้วย
กุศลกรรมอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ได้
เสวยสมบัติในโลกทั้ง ๒ ในภพนี้ เมื่อพระกัสสปทศพลปรินิพพานแล้ว
เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเรายังไม่ทรงอุบัติ ท่านได้บังเกิดในเรือน
แห่งตระกูล ในกรุงพาราณสี พอได้เจริญวัยแล้ว ได้สร้างบรรณศาลา
ไว้ใกล้ฝั่งแม่น้ำคงคา ได้บำรุงพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งซึ่งอยู่ประจำ
ด้วยปัจจัย ๔ ตลอด ๓ เดือนโดยความเคารพ. พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปนั้น
พอออกพรรษาแล้ว มีบริวารครบบริบูรณ์ ได้ไปยังภูเขาคันธมาทน์นั้นแล.

กุลบุตรคนนั้น ได้ทำบุญไว้เป็นอันมากในมนุษยโลกนั้นจนตลอดชีวิต จุติกามนุษยโลกนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษยโลก พอถึง ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเรา เขาได้ถือปฏิสนธิในเรือนของ อัครเศรษฐีในนครจัมปา. ตั้งแต่เวลาที่เขาถือปฏิสนธิมา กองแห่งโภค-สมบัติเป็นอันมาก ก็เจริญขึ้นแก่ท่านเศรษฐี. ในวันที่เขาคลออกจาก ท้องของมารดา ลากสักการะและสัมมานะเป็นอันมาก ก็ได้บังเกิดมีทั่ว พระนคร. (ด้วยผลบุญ) ที่ได้บริจาคผ้ากัมพลสีแดงมีค่าตั้งแสนแต่พระ-ปัจเจกพุทธเจ้าในครั้งก่อน เขาจึงได้มีวรรณดุจทองคำ และมีอัธยา-สุขุมละเอียดอย่างยิ่ง. ด้วยเหตุนี้ พวกญาติจึงตั้งชื่อเขาว่า โสณะ. เขา เจริญวัยแล้ว มีบริวารมากมาย. ที่ฝ่ามือและฝ่าเท้าของเขาได้มีเป็นรูป ดอกหงอนไก่, ที่ฝ่ามือและฝ่าเท้าของเขาทุกข้าง ได้มีสัมผัสอันอ่อนนิ่ม นวลคล้ายกับปุยฝ้ายที่ปั่นแล้วตั้งร้อยครั้ง. เฉพาะที่ฝ่าเท้าทั้ง ๒ ข้าง ได้ เกิดมีโลมชาติเป็นรูปร่างกลมคล้ายกับต่างหูแก้วมณี. พวกญาติได้สร้าง ปราสาท ๓ หลังอันเหมาะสมกับฤดูทั้ง ฤดูให้แก่เขาผู้เจริญวัยแล้ว และได้มีพวกหญิงนักฟ้อนพากันบำรุงบำเรอ เขาได้เสวยสมบัติอันใหญ่หลวง ในปราสาทหลังนั้น ๆ อยู่อย่างเทพกุมาร.

ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเรา ได้บรรลुพระสัพพัญญุต-ญาณแล้ว ประทับอยู่อาศัยในพระนครราชคฤห์ แสดงพระธรรมจักร อันประเสริฐให้เป็นไปแล้ว พระเจ้าพิมพิสารมีพระบรมราชโองการให้ นุรุษไปเรียกตัวเขามา เขายังพระนครราชคฤห์ พร้อมกับพวกชาวบ้าน ๘๐,๐๐๐ คน แล้วไปยังสำนักของพระศาสดา ได้ฟังธรรมแล้ว ได้มี

ศรัทธา ขออนุญาตมารดาบิดาแล้วบรรพชาในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า พอได้อุปสมบทแล้วเรียนกัมมัญฐานในสำนักของพระศาสดาแล้ว ๒ อยู่ยี่สิบวัน เพื่อหลีกเลี่ยงการคลุกคลีด้วยหมู่ชน, ขณะที่พระโศณะอยู่ในที่นั้น ได้มีจินตนาการว่า สรีระของเราละเอียดสุขุม ด้วยความสุขทางกายอย่างเดียวนั้น เราจึงไม่สามารถจะบรรลุความสุขที่แท้จริงได้, เอาละแม้เราจะลำบากกาย ก็ควรที่จะบำเพ็ญสมณธรรม ดังนี้แล้ว จึงอธิษฐานตั้งกรรม เริ่มประกอบความเพียร เมื่อฟ้าเท่าทั้ง ๒ ข้าง บวมจนพองขึ้นก็ตาม ก็ไม่คำนึงถึงทุกขเวทนา กระทำความเพียรอย่างแรงกล้า แต่ก็ไม่สามารถจะทำคุณวิเศษให้บังเกิดขึ้นได้ คงเป็นเพราะปรารถนาความเพียรหนักไป จึงคิดว่า เราพยายามถึงขนาดนี้ ก็ยังไม่สามารถจะห้ามโรคและผลให้บังเกิดขึ้นได้, เราจะบวชอยู่ทำไม สึกไปเสวยสมบัติดีกว่า และเราจักทำบุญให้มาก ดังนี้. ลำดับนั้น พระศาสดาได้ทรงทราบวาระจิตของเขา จึงเสด็จไปยังที่นั้น ทรงประทานพระโอวาทอุปมาด้วยสายพิน เมื่อจะทรงแสดงถึงวิธีประกอบความเพียรให้สม่าเสมอ ยังกัมมัญฐานให้หมดจดแล้ว จึงเสด็จไปยังภูเขาคิชฌกูฏ. แม้พระโศณะแล ได้รับพระโอวาทจากสำนักของพระศาสดาแล้ว ประกอบความเพียรให้สม่าเสมอ พยายามเจริญวิปัสสนา ก็ได้ดำรงอยู่ในพระอรหัต.

พระโศณะนั้น เป็นพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตน ได้เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศติมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **วิปัสสิโน ปาวจน** ดังนี้. คำว่า **วิปัสสิ** ในคำนั้นหมายความว่า เห็นโดยพิเศษ อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า

วิปัสสี เพราะเห็นได้หลายอย่าง. บทว่า ปาवणे ได้แก่ชื่อว่า ปาพจน์ คือ พระไตรปิฎก เพราะท่านเรียกโดยประการอย่างหนึ่ง, อธิบายว่า ในปาพจน์ของพระวิปัสสีพุทธเจ้าพระองค์นั้น. บทว่า เณร ความว่า ชื่อว่า เณร คือวิหาร เพราะเป็นที่เร้น อันปลอดภัย (สงบ). บทว่า พนฺธุมาราชธานี แยกวิเคราะห์หว่า ชื่อว่า พันธุ คือ หมูญาติ เพราะเกี่ยวพัน คือผูกพันซึ่งกันและกันมา ด้วยอำนาจการสืบต่อจากตระกูล. ชื่อว่า พันธุมา เพราะข่อมอยู่ประจำในที่นั้น, อีกความหมายหนึ่ง ชื่อว่า พันธุมา เพราะเขามีความเกี่ยวข้องกัน. ชื่อว่า ราชธานี เพราะเป็นที่ประทับอยู่ของพระราชาทั้งหลาย, พันธุมา ศัพท์ และ ราชธานี ศัพท์นั้น รวมกันเป็นพันธุมาราชธานี เชื่อมความว่า เราได้สร้างที่เร้น (วิหาร) ที่ราชธานีของพระเจ้าพันธุมานั้น. คำที่เหลือในที่นี้ มีเนื้อความง่าย ที่งั้นแล.

จบอรรถกถาโศณโกฏวิสเถรอปทาน

๑. พุทธาปทานชื่อปุพพกัมมปิโสดิกที่ ๑๐ (๓๕๐)

ว่าด้วยบุญจริยาของพระพุทธองค์

[๓๕๒] พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก แวดล้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก ประทับนั่งอยู่ที่พื้นหินอันเป็นรัชนี-
สถาน โขติช่วงด้วยแก้วต่าง ๆ ในละแวกป่าอันมีกลิ่นหอม
ต่าง ๆ ไกลสระอนโธดาต ตรัสชี้แจงบุรพกรรมทั้งหลายของ
พระองค์ ณ ที่นั้นว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังกรรมที่เราทำแล้ว
ของเรา เราเห็นภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตรรูปหนึ่งแล้วได้
ถวายผ้าเก่า.

เราปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก เพื่อความเป็น
พระพุทธเจ้าในกาลนั้น ผลแห่งกรรม คือการถวายผ้าเก่า
ย่อมอำนวยผลให้เป็นพระพุทธเจ้า.

ในกาลก่อน เราเป็นนายโคบาล ต้อนโคไปเลี้ยง เห็น
แม่โคกำลังดื่มน้ำชุ่มมัว จึงห้ามมัน.

ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ในภพหลังสุดนี้ (แม่) เราจะ
กระหายน้ำ ก็ไม่ได้ดื่มน้ำตามความปรารถนา.

ในชาติอื่นในกาลก่อน เราเป็นนักเลงชื่อว่าปุนาติ ได้กล่าว
ดูพระปัจเจกพระพุทธเจ้าชื่อว่า สุรภิ ผู้ไม่ประทุษร้ายตอบ.

ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราท่องเที่ยวอยู่ในนรกเป็นเวลา
นาน ได้เสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสหลายพันปีเป็นอันมาก.

๑. อรรถกถาว่า ปุพพกัมมปิโสดิกพุทธาปทาน.

ด้วยผลกรรมอันเหลือนั้น ในภพหลังสุดนี้ เราจึงได้คำ

กล่าวคู่เพราะเหตุแห่งนางสุนทรिका.

เพราะการกล่าวคู่พระเถระนามว่า นันทะ สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ครอบงำอันตรายทั้งปวง เราจึงท่องเที่ยวอยู่ในนรกสิ้นกาลนาน.

เราท่องเที่ยว อยู่ในนรกเป็นเวลานานถึงหมื่นปี ได้ความเป็นมนุษย์แล้ว ได้การกล่าวคู่เป็นอันมาก.

ด้วยผลกรรมที่เหลือนั้น นางจิตฺตมาณวิกามากันหมู่ชนได้กล่าวคู่เราด้วยคำอันไม่เป็นจริง.

เมื่อก่อน เราเป็นพราหมณ์ชื่อว่า สุตฺวา อันชนทั้งหลายสักการบูชา สอนมนต์ให้กันมาณพประมาณ ๕๐๐ คนในป่าใหญ่.

ก็เราได้เห็นฤๅษีผู้เฒ่าแล้ว ได้อภิญญา ๕ มีฤทธิ์มากมาในสำนักของเรา เราจึงกล่าวคู่ฤๅษีผู้ไม่ประทุษร้าย โดยได้บอกกะพวกศิษย์ของเราว่า

ฤๅษีพวกนี้มักบริโภคราก แม้เมื่อเราบอก (เท่านั้น) พวกมาณพก็เชื่อฟัง ครั้งนั้นมาณพทั้งปวง ทิ้งไปเพื่อศึกษาในสกุลๆ พวกนั้นบอกแก่มหาชนว่า ฤๅษีผู้นี้มักบริโภคราก.

ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ฤๅษี ๕๐๐ เหล่านี้ ได้คำกล่าวคู่ทั้งหมด เพราะเหตุแห่งนางสุนทรिका.

ในกาลก่อน เราได้ฆ่าพี่น้องชายต่างมารดา เพราะเหตุแห่งทรัพย์ จับใส่ลงในชอกเขาและบด (ทับ) ด้วยหิน ด้วย

วิบากแห่งกรรมนั้น พระเทวทัตจึงทรม้อนหิน ก้อนหินกลิ้งลงมากระทบนิ้วแม่เท้าของเราจนห้อเลือด.

ในกาลก่อน เราเป็นเด็กเล่นอยู่ที่หนทางใหญ่ เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว ใส่ไฟเผา (ดัก) ไว้ทั่วหนทาง ด้วยวิบากกรรมนั้น ในภพหลังสุดนี้ พระเทวทัตจึงชักชวนนายขมังธนู ผู้นำคนตายมาก เพื่อให้ฆ่าเรา.

ในกาลก่อน เราเป็นนายควาญช้าง ได้ใส่ช้างให้จับมัดพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้อุดมมณี แม้กำลังเที่ยววิณฑบาต ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ช้างนาพาคริอันดุร้าย วิ่งไล่ (เรา) เข้าไปในพระนครราชคฤห์.

ในกาลก่อน เราเป็นนายทหารรบ (เป็นแม่ทัพ) ฆ่าบรูชเป็นอันมากด้วยหอก ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราถูกไฟไหม้อย่างเผ็ดร้อนอยู่ในนรก.

ด้วยผลอันเหลือแห่งกรรมนั้น บัดนี้ ไฟนั้นยังมาไหม้ผิวหนังที่เท้าของเราทั้งสิ้น (อีก) เพราะว่กรรมยังไม่พินาศไป.

ในกาลก่อน เราเป็นเด็ก ลูกของชาวประมง อยู่ในบ้านเกวัฏฐคาม เห็นคนทั้งหลายฆ่าปลาแล้ว เกิดความโสมนัส.

ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ความทุกข์ที่ศีรษะ (ปวดศีรษะ) ได้มีแล้วแก่เรา ในเมื่อเจ้าศากยะทั้งหลายถูกเบียดเบียนพระเจ้าวิภูษณะมาแล้ว.

เราได้บริภาษพระสาวกทั้งหลาย ในศาสนาของพระพุทธเจ้า พระนามว่าผู้สละ ว่าท่านทั้งหลายจงเคี้ยว จงกินแต่

ข้าวแดง แต่อย่ากินข้าวสาลีเลย ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เรา
อันพร่าหมองนิมนต์แล้ว อยู่ในเมืองเวรัญชา บริโภคข้าวแดง
ตลอด ๓ เดือน ในกาลนั้น.

เมื่อนักมวยกำลังชกกัน เราได้เบียดเบียนบุตรนักมวย
ปล้ำ ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ความทุกข์ที่หลัง (ปวดหลัง)
ได้มีแล้วแก่เรา.

เมื่อก่อนเราเป็นหมอรักษาโรค ได้ถ้ายาให้เศรษฐีบุตร
(ตาย) ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น โรคปักขันทิกาพาธจึงมีแก่เรา.

เราชื่อว่า โศติปาละ ได้กล่าวกะพระสุตเจ้าพระนามว่า
กัสสปะในกาลนั้นว่า จักมีโพธิมณฑลแต่ที่ไหน โพธิญาณ
ท่านได้ยากอย่างยิ่ง.

ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราได้ประพฤติกกรรมที่ทำได้ยาก
มาก (ทุกกรกิริยา) ที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคมตลอด ๖ ปี แต่
นั้น จึงได้บรรลุโพธิญาณ.

แต่เราก็มิได้บรรลุโพธิญาณอันสูงสุดด้วยหนทางนี้ เราอัน
บุรพกรรมตักเตือนแล้ว จึงแสวงหาโพธิญาณโดยทางที่ผิด.

(บัดนี้) เราเป็นผู้สิ้นบาปและบุญ เว้นจากความเร่าร้อน
ทั้งปวง ไม่มีความเศร้าโศก ไม่คับแค้น เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
จักนิพพาน.

พระชินเจ้าทรงบรรลุกำลังแห่งอภิญญาทั้งปวงแล้ว ทรง
พยากรณ์โดยทรงหวังประโยชน์แก่ภิกษุสงฆ์ ที่สระใหญ่
ชื่อว่า อนโธดาต ด้วยประการฉะนี้.

ทราบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงภวามิตถรรพมรรยายพุทธา-
ปทานชื่อปุพพกัมมปิโคติอันเป็นความประพฤติในกาลก่อนของพระองค์
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบพุทธาปทานชื่อปุพพกัมมปิโคติ

๓๕๐. อรรถกถापुพพกัมมปิโคติพุทธาปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ ดังต่อไปนี้ :-

บทว่า **อโนตตุตตราสนุน** ความว่า ชื่อว่า **อโนตตุโต** เพราะ
น้ำที่ถูกร้อนแห่งพระจันทร์และพระอาทิตย์แผ่ปกคลุมไปไม่ถึง เพราะ
มียอดภูเขาหลายยอดช่วยปิดบังไว้. ชื่อว่า **สระ** เพราะเป็นแดนไหลไป
คือเป็นแดนเกิดก่อน หลงไหลไปแห่งแม่น้ำใหญ่, อธิบายว่า แม่น้ำใหญ่
ที่ไหลออกจากช่องมีช่องสี่หะเป็นต้นแล้ว ไหลวนไปทางขวา ๓ รอบ จึง
ไหลไปทางทิศภาคที่ไหลออกแล้วๆ แต่เดิม. **อโนตตตะศัพท์** กับ
สระศัพท์ รวมกันเป็น **อโนตตตสระ** อธิบายว่า ที่อยู่ใกล้กับสระนั้น
คือใกล้กับสระอโนดาต ได้แก่ ตรงที่ใกล้สระอโนดาตนั้น. บทว่า
รมณีย ความว่า ในสถานที่อันน่ารื่นรมย์ใจนั้น ชื่อว่า **รมณีย**
เพราะเป็นสถานที่อันเทวดา ทานพ คนธรรพ์ กิณนร ภู พระ
พุทธเจ้า และพระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นต้น ฟังรื่นรมย์ใจ คือฟังดีใจ.
บทว่า **สิลาตเล** ความว่า พื้นแห่งศิลาเป็นภูเขาลูกเดียว. บทว่า **นานา-**
รตนปชฺโชเต ความว่า โชติช่วงเปล่งปลั่งด้วยแก้วมากมายหลายประการ

มีแก้วทับทิม และไพฑูรย์ เป็นต้น. บทว่า นานาคณฺฐวนนฺตเร เชื่อม
ความว่า ที่พื้นศิลา (หิน) ในแนวป่าอันเป็นชฎุดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม
นานาชนิด เช่นไม้จันทน์ กฤษณา การบูร กุณ หมายหอม อโศก
กาคะทิง บุณนาค และ การะเกด เป็นต้น มีประการต่าง ๆ.

ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำของชาวโลก เป็นพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าของชาวโลกทั้ง ๓ ทรงมีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่แวดล้อม เพราะ
ยิ่งใหญ่ด้วยพระคุณ และเพราะยิ่งใหญ่ด้วยการนับ ประทับนั่งเหนือ
อาสนะศิลานั้นแล้ว ครัสที่แจ้งถึงกรรม คือการถวายดอกไม้ของพระองค์
คือได้ทรงกระทำให้ปรากฏชัดเป็นพิเศษ. คำที่เหลือในข้อความนั้น มี
เนื้อความพอจะรู้ได้ง่ายทั้งหมด เพราะได้กล่าวไว้แล้วในพุทธาปทานใน
หนหลัง และเพราะมีเนื้อความง่าย. พระธรรมสังคาหกเถระทั้งหลาย ได้
รวบรวมกุศลกรรมและอกุศลกรรมไว้ในอปทานนี้ ทั้งที่มีปรากฏอยู่ใน
พุทธาปทานแล้ว ก็ด้วยมุ่งที่จะรวมไว้ในวรรค เพราะจะได้ชี้แจงแสดง
เฉพาะกรรมแล.

จบอรรถกถาพุทธกัมมปิโถติกพุทธาปทาน

จบอรรถกถาอัมพกุศลวรรคที่ ๓๕

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมพภูผลทายกเถราปทาน
๒. ลพุชทายกเถราปทาน
๓. อุทุมพรผลทายกเถราปทาน
๔. มีลักขุผลทายกเถราปทาน
๕. ผารุสผลทายกเถราปทาน
๖. วัลลิจผลทายกเถราปทาน
๗. กทลิจผลทายกเถราปทาน
๘. ปนสผลทายกเถราปทาน
๙. โสณโกฏิวิสเถราปทาน
๑๐. พุทธาปทานชื่อปุพพกัมมปิโลติ.

บันทึกทั้งหลายคำนวณคาถาได้ ๕๑ คาถา.

จบอัมพภูผลวรรคที่ ๓๕

จบภาณวารที่ ๑๔

ปิลินทวรรคที่ ๔๐

ปิลินทวัจฉเถรอปทานที่ ๑ (๓๕๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายไทยธรรมอันสมควร

[๓๕๑] เราเป็นนายประตู่อยู่ที่นครหังสวดี เรารวบรวมโภคสมบัติ
เก็บไว้ในเรือนมากมายนับไม่ถ้วน.

ในกาลนั้น เราอยู่ในที่ลับทำใจให้รื่นเริง นั่งอยู่ในปราสาท
อันประเสริฐแล้ว ได้คิดอย่างนี้ว่า

โภคสมบัติของเรามีมากมายแพร่หลายไปภายในบุรี แม้
พระราชารู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินพระนามว่าอานนท์ ก็ทรงเชื่อ
เชิญเรา.

พระพุทธเจ้าพระองค์นี้ เป็นมุณี เสด็จอุบัติขึ้นแล้วใน
โลกนี้ และโภคสมบัติของเราก็มีอยู่ เราจักถวายทานแต่
พระศาสดา.

พระราชบุตรพระนามว่าปทุม ทรงถวายทานอันประเสริฐ
คือ ช้างตัวประเสริฐ พร้อมด้วยบัลลังก์และพนักพิง มี
ประมาณไม่น้อย ในพระชินเจ้า.

แม้เราก็จักถวายทานในสงฆ์ อันเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐ
สูงสุด ทานอันประเสริฐที่ใครยังไม่เคยถวาย เราก็จักเป็นคน
แรกในทานนั้น.

เราคิดที่จะถวายทานหลายวิธี สุขเป็นผลเพราะการบูชา
ทานใด จึงได้เห็นการถวายบริขารนั้น อันจะเป็นเครื่องทำ
ความดีริของเราให้เต็ม.

เราจักถวายบริขาร ในสงฆ์อันเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสุด
การถวายบริขารที่คนอื่นยังไม่เคยถวาย เราจักทำเป็นคนแรก.

ในขณะนั้นเราจึงเข้าไปหาช่างจักสาน จ้างให้ทำฉัตร
ได้รวบรวมฉัตรไว้หนึ่งแสนคัน ได้รวบรวมผ้าไว้หนึ่งแสน
ผืน ให้ทำบาตรหนึ่งแสนใบ รวบรวมไว้.

จ้างช่างให้ทำมิด [โกน] พร้า เข็ม และมีสำหรับตัด
เล็บ อันสมควรแล้ว ให้วางไว้ภายใต้ฉัตรทั้งหลาย.

จ้างช่างให้ทำพัดใบตาล พัดขนปีกนกยูง พัดจามร ผ้า
กรองน้ำ และภาชนะน้ำมัน อันสมควร.

จ้างช่างให้ทำ กล่องเข็ม ผ้าอังสะ ประคดเอว และ
เชิงรองบาตรที่ทำอย่างสวยงาม อันสมควร.

ให้อาเภสัชได้ในภาชนะสำหรับใส่ของบริโภคและในขัน
สำริดให้เต็มแล้ว ให้วางไว้ภายใต้ฉัตร.

ให้ใส่วาน้ำ กล้วยาคา ชะเอม ดิบตี พริก ผลสมอ
และชิงสด ให้เต็มไว้ภาชนะทุกอย่าง.

จ้างให้ทำรองเท้า เชียงเท้า ผ้าสำหรับ เช็ดน้ำ และ
ไม้เท้าคนแก่ ให้ทำอย่างสวยงาม อันสมควร.

จ้างช่างให้ทำหลอดใส่ยาหยอดตา ไม้ป้ายยาตา ธรรม-
กุศตรา กุญแจ และแม่กุญแจ อันเย็บทอด้วยผ้า ๕ สี.

สายโยก กล้องเป่าควันไฟ ตะเกียงตั้ง คนโทน้ำ และ
ผอบ อันสมควรกัน.

จ้างช่างให้ทำคีม กรรไกร ผ้าสำหรับเช็ดขัดสนิม และ
ถุงสำหรับเกสซ์ อันสมควรกัน.

จ้างช่างให้ทำเก้าอี้นอน ตั้ง บัลลังก์อันมีเท้าสี่เท้าให้
สมควรแล้ว ให้ตั้งไว้ภายใต้ฉัตร.

จ้างช่างให้ทำพุกยัดด้วยขนสัตว์และยัดด้วยนุ่น พุกนึ่ง
และให้ทำหมอนอย่างดี อันสมควรกัน.

จ้างช่างให้ทำผงผสมน้ำอาบ จี๊ผิงทาตัว น้ำมันทามือและ
ทำอันสะอาดใสในภาชนะเล็ก ๆ เตียงพร้อมด้วยเครื่องลาด
เสนาสนะ ผ้าสำหรับเช็ดเท้า ที่นอน ที่นั่ง ไม้เท้า ไม้ชำระฟัน
[แปรงฟัน] กระเบื้อง ของหอมสำหรับได้ทาสิริษะ.

ไม้สีไฟ ตั้งแผ่นกระดาน ฝาบาตร ถูบาตร กระบวย
ตักน้ำ ผงย้อมผ้า รางย้อมผ้า.

ไม้กวาด ชันน้ำ^๑ ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าสีทนะ ผ้าปิดผี
ผ้าอันตราสก ผ้าอุตราสงค์ ผ้าสังฆาฏิ ยานัตถุ ผ้าเช็ดหน้า
น้ำสั้ม น้ำเกลือ น้ำผิง นมสั้ม น้ำปานะ.

จี๊ผิง ผ้าเก่า ผ้าเช็ดปาก ด้าย สิ่งใดชื่อว่าเป็นของ
ควรให้ทานมีอยู่ และสมควรแต่พระศาสดา.

เรารวบรวมสิ่งนั้นทั้งหมดแล้วเข้าเฝ้าพระเจ้าอาณนที ครั้น
เข้าไปเฝ้าพระราชาราชานำหมู่ชน ผู้มีศมมากแล้ว.

๑. ม. อุทปคุดิ ชันน้ำ.

ถวายบังคมด้วยเศียรเกล้าแล้วได้กราบทูลว่า เราทั้งสอง
เจริญโดยชาติร่วมกัน มียศร่วมกัน มีความเท่าเทียมกันในสุข
ในทุกข์ และประพฤติดำรงกัน.

ทุกข์ทางใจมีอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้ปราบข้าศึก ข้าพระองค์
พึงทรงไว้ซึ่งทุกข์ของพระองค์ ข้าแต่กษัตริย์ ถ้าพระองค์
สามารถ ก็ขอได้ทรงพระกรุณาบรรเทาทุกข์นั้นเถิด.

พระราชাত্রัสว่า ทุกข์ของท่าน ก็เป็นทุกข์ของเรา เรา
ทั้งสองมีใจร่วมกัน ท่านย่อมรู้ว่าสำเร็จได้ ถ้าท่านพึงปลีง
ทุกข์นั้น.

ข้าแต่พระราชารู้ใหญ่ ของทรงทราบ ทุกข์ของข้า-
พระองค์บรรเทาได้ยาก.

ท่านร่ำร้องมากไป สิ่งที่มีอยู่ในแวนแคว้นประมาณเท่าใด
ชีวิตของเราประมาณเท่าใด สิ่งนั้น [แม้] เป็นทรัพย์ที่ท่าน
สละได้ยาก.

ถ้าท่านต้องการด้วยสิ่งเหล่านี้ เราก็ไม่หวั่นไหวจักให้
เที่ยว ขอเดชะ พระองค์ทรงร่ำร้องแล้ว การร่ำร้องมากนั้นผิด.

ข้าพระองค์จักทราบด้วยเกล้าว่า วันนี้ พระองค์ทรงดำรง
อยู่ในธรรมทั้งปวง พระองค์ทรงให้การบีบคั้นหนักนัก เมื่อ
ข้าพระองค์ขอ.

ท่านจะต้องการด้วยการพูดไปทำไม ท่านปรารถนาสิ่งใด

จงบอกแก่เรา ข้าแต่พระราชาผู้พระ ข้าพระองค์ปรารถนา
พระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐยิ่ง.

ข้าพระองค์จักนิมนต์พระสัมพุทธรเจ้าให้เสวย ชีวิตของ
ข้าพระองค์อย่าเป็นโทษ พระองค์ตรัสว่า เราจะให้พรอย่างอื่น
แก่ท่าน ท่านอย่าขอพระตถาคตเลย.

ใครไม่พึงให้พระพุทธรเจ้า ผู้เปรียบเหมือนแก้วมณี มี
รัศมีรุ่งเรือง, ขอเดชะ พระองค์ทรงบันลือแล้วมิใช่หรือว่า
ตลอดถึงชีวิตอันมีอยู่ เมื่อพระองค์ประทานชีวิตได้ ก็ควร
พระราชทานพระตถาคตได้.

พระมหาวีรเจ้าควรจงได้ เพราะใคร ๆ ไม่พึงให้พระชิน-
เจ้า พระพุทธรเจ้าเรารับให้ไม่ได้ ท่านจงรับเอาทรัพย์จันนับ
ไม่ถ้วนเถิด.

เราจะต้องถึงการวินิจฉัย จักถามผู้วินิจฉัยทั้งหลาย ผู้
วินิจฉัยจักตัดสินละเอียด ฉันทใด เราจักสอบถามข้อนั้น ฉันทนั้น
เราได้จับที่พระหัตถ์ของพระราชา พวกนั้นไปสู่ศาลที่พิจารณา
พิพากษา.

เราได้กล่าวคำนี้ตรงหน้าของตุลาการและผู้พิพากษาทั้ง-
หลายว่า ขอตุลาการและผู้พิพากษาจงฟังเรา พระราชาได้
พระราชทานพรแก่เราว่า

เราไม่ยกเว้นอะไร ๆ แม้ชีวิตก็ปวารณาให้ได้ เมื่อเราขอ
พระราชทานพร เราจึงขอพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

พระพุทธรเจ้า ย่อมเป็นอันพระองค์พระราชทานแก่เราด้วยดี
ท่านทั้งหลาย จงตัดความสงสัยของเรา เราทั้งหลายจะเชื่อ

ฟังคำท่านผู้เป็นพระราชารักษาแผ่นดิน เราทั้งหลายฟังคำของ
ทั้งสองฝ่ายแล้ว จักตัดความสงสัยในข้อนี้.

ขอเดชะ พระองค์พระราชทานสิ่งทั้งปวง ท่านผู้นี้ ก็เป็น
อันถือเอาสิ่งทั้งปวงหรือพระเจ้าข้า.

เราไม่ยกเว้นอะไร ๆ ปวารณาแม่ชีวิต เป็นผู้ถึงความยาก
ตลอดชีวิตเป็นอย่างยิ่งเทียว เราเห็นว่าผู้นี้มีทุกข์ด้วยดี จึงได้ให้
ถือเอาสิ่งทั้งปวง.

ขอเดชะ พระองค์เป็นผู้แพ้ ควรพระราชทานพระตถาคต
เราตัดความสงสัยของทั้งสองฝ่ายแล้ว ท่านทั้งสองจงตั้งอยู่
ในคำมั่นอย่างนั้น.

พระราชูปถัมภ์อยู่ ณ ที่นั่นแล ได้ตรัสกะตุลาการและ
ผู้พิพากษาว่า ท่านทั้งหลายฟังให้แม่แก่เราโดยชอบ เราฟัง
ได้พระพุทธเจ้าอีก ท่านยังความดำริของท่านให้เต็ม นิมนต์
พระตถาคตให้เสวยแล้ว ฟังคืนพระสัมพุทธเจ้าให้แก่พระเจ้า
อานนทผู้มียศอีก.

เราให้ว่าตุลาการและผู้พิพากษา และถวายบังคมพระเจ้า
อานนทจอมกษัตริย์ เป็นผู้ยินดีปราโมทย์ เข้าไปเฝ้าพระ-
สัมพุทธเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าผู้ข้ามโอฆะ ผู้ไม่
มีอาสวะ.

ถวายบังคมด้วยเศียรเกล้าแล้ว ได้กราบทูลตั้งนี้ว่า ขอ
พระองค์ผู้มีจักขุพร้อมด้วยพระอรหันต์หนึ่งแสน โปรดทรงรับ
นิมนต์.

ของทรงยังจิตของข้าพระองค์ให้รื่นเริง เสด็จเข้านิเวศน์
ของข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้
แจ้งโลก สมควรรับเครื่องบูชา.

พระผู้มีอภัยทรงรู้ความดำริของเรา จึงทรงรับนิมนต์ (ด้วย
คุณลักษณะ) เราทราบว่ พระองค์ทรงรับนิมนต์แล้ว ถวาย
บังคมแต่พระศาสดา.

มีจิตรำเริงเบิกบาน เข้ามายังนิเวศน์ของตน ประชุมมิตร
และอำมาตย์แล้ว ได้กล่าวดังนี้ว่า เราได้สิ่งที่ได้โดยยากนัก
แล้ว เปรียบเหมือนแก้วมณีมีรัศมีโชติช่วง เราจักบูชาองค์
พระพุทธเจ้าด้วยอะไร พระชินเจ้ามีคุณหาประมาณมิได้ หา
ที่เปรียบมิได้ ผู้มีพระคุณอันซึ่งมิได้ ไม่มีใครเสมอเหมือน
เป็นนักปราชญ์ ไม่มีบุคคลเปรียบ หาผู้เสมอเหมือนเช่นนั้น
มิได้ ไม่มีที่สอง ประเสริฐกว่านระ.

ก็อธิการอันสมควรแต่พระพุทธเจ้า เราทำได้โดยยาก เรา
ทั้งหลายจงรวบรวมดอกไม้ต่าง ๆ เอามาทำมณฑปดอกไม้เถิด.

สิ่งนี้ย่อมสมควรแต่พระพุทธเจ้า จักเป็นอันบูชาด้วยสิ่ง
ทั้งปวง เราจึงให้ทำดอกบัวเผื่อน ดอกบัวหลวง ดอกมะลิ

ดอกลำดวน ดอกจำปา ดอกกระดิ่งพิมานให้เป็นมณฑป ปลูกาด
อาสนะหนึ่งแสนที่ไว้ภายในเงาจักร.

อาสนะของเรามีค่ายิ่งกว่าร้อยมีอยู่เบื้องหลัง ปลูกาดอาสนะ
หนึ่งแสนที่ไว้ภายในเงาจักร.

จัดแจงข้าวและน้ำเสร็จแล้ว ให้คนไปทูลเวลาภัตกาล
เมื่อคนไปทูลภัตกาลแล้ว พระมหารามณีพระนามว่าปทุมุตตระ
พร้อมด้วยพระอรหันต์หนึ่งแสน เสด็จเข้าสู่निเวศน์ของเรา
ฉัตรทรงอยู่ในเบื้องบน ในมณฑปดอกไม้อันบานดี.

พระพุทธเจ้าผู้อุดมบุรุษ ประทับนั่งพร้อมด้วยพระอรหันต์
หนึ่งแสน (เราทูลว่า) ขอพระองค์ผู้มีจักขุ โปรดทรงรับฉัตร
หนึ่งแสนและอาสนะหนึ่งแสน อันควรและไม่มีโทษเถิด.

พระมหารามณีพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควร
รับเครื่องบูชา พระองค์ประสงค์จะช่วยเหลือเรา จึงทรงรับไว้.

เราได้ถวายบาตรแก่ภิกษุแต่ละรูป รูปละหนึ่งบาตร ภิกษุ
ทั้งหลายละบาตรที่จัดเอง ทรงบาตรเหล็ก พระพุทธเจ้า
ประทับนั่งอยู่ในมณฑปดอกไม้ตลอด ๗ ค่ำ ๗ วัน.

ทรงยังสัตว์เป็นอันมากให้ตรัสรู้ ทรงประกาศพระธรรม-
จักร เมื่อทรงประกาศพระธรรมจักรภายใต้มณฑปดอกไม้.

ธรรมากิสมัยได้มีแก่เทวดาและมนุษย์ ๘๔,๐๐๐ เมื่อถึง
วันที่ พระมหารามณี พระนามว่าปทุมุตตระ ประทับนั่งอยู่
ภายในเงาฉัตร ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

มาณพผู้ใดได้ถวายทานอันประเสริฐไม่พร่องแก่เรา เราจัก
พยากรณ์มาณพนั้น ท่านทั้งหลาย จงฟังเรากล่าว.

จตุรงคินิเสนา คือ พลข้าง พลม้า พลรถ และพลเดินเท้า
จักแวดล้อมมาณพนั้นเป็นนิตย์ นี้เป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง.

ยานข้าง ยานม้า วอ จะไหลมาเทมา ชนทั้งหลายจัก

บำรุงมาณพนั้นเนื่องนิศย์ นี้เป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง.

รถหกหมื่นคัน อันประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง จัก
แวดล้อมมาณพนั้นเป็นนิศย์ นี้เป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง.

ดนตรีหกหมื่น กลองเกร์ทั้งหลายอันประดับดีแล้ว จัก
ประโคมมาณพนั้นเป็นนิศย์ นี้เป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง.

นารี ๘๖,๐๐๐ นาง อันประดับประดาสวยงาม มีผ้าและ
อาภรณ์อย่างวิจิตร สวมใส่แก้วมณีและกุณฑล มีหน้าแจ่ม
ยิ้มแย้ม ตะโพกผึ่งผาย เอาเล็กเอวบาง จักแวดล้อมมาณพ
นั้นเป็นนิศย์ นี้เป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง.

มาณพนั้น จักรัณรมย์อยู่ในเทวโลก ตลอดสามหมื่นกับ
จักได้เป็นเทวดาเสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๑,๐๐๐ ครั้ง และ
จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบุลย์ โดยคณนานับมิได้.

เมื่อมาณพนี้อยู่ในเทวโลก พรั่งพร้อมด้วยบุญกรรม
เทวดาจักรทรงจักรแก้วไว้ในที่สุดแห่งเทวโลก มาณพนี้จัก
ปรารถนาเมื่อใด จักรอันเกิดแต่ผ้าและดอกไม้ (ดังจะ) รู้จิต
ของมาณพนี้ จักกัณอยู่เนื่องนิศย์เมื่อนั้น.

มาณพนี้จุติจากเทวโลกแล้ว อันกุศลตกเตือนประกอบ
ด้วยบุญกรรม จักเกิดในตระกูลพราหมณ์.

ใน (อีก) แสนกับ พระศาสดามีพระนามว่าโคดม ซึ่งมี

สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราชจักเสด็จอุบัติในโลก พระศากยโคดมผู้ประเสริฐ ทรงทราบคุณชื่อนี้ทั้งหมดแล้ว.

จักประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งไว้ในเอกทัคคสถาน มาณพผู้จักได้เป็นพระสาวกของพระศาสดา มีชื่อว่า ปิลินทวัจฉะ.

จักเป็นผู้อันเทวดา อสุร คนธรรพ์ ภิกษุ ภิกษุณี และคฤหัสถ์ทั้งหลาย สักการะ จักเป็นที่รักของคนทั้งปวง จักไม่มีอาสวะ นิพพาน กรรมที่เราทำแล้วในแสนกัป ได้ให้ผลแก่เราแล้วในภพนี้.

เราหลุดพ้นดี ดังกำลังลูกศร เผากิเลสทั้งหลายแล้ว โอ กุศลกรรมเราได้ทำแล้ว ในบุญเขตอันยอดเยี่ยมอันเป็นฐานะที่เราทำกุศลกรรมแล้ว ได้บรรลุผลอันไม่หวั่นไหว.

ก็มาณพใดได้ให้ทานอันประเสริฐไม่บกพร่อง มาณพนั้นได้เป็นหัวหน้า นี่เป็นผลแห่งทานนั้น.

เราได้ถวายฉัตร ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๘ ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราไม่รู้สี่กหนาว ๑ ไม่รู้สี่กร้อน ๑ ละอองและธุลีไม่แปดเปื้อน ๑ เราเป็นผู้ไม่มีอันตราย ๑ ไม่มีจัญไร ๑ อันมหาชนยำเกรงทุกเมื่อ ๑ เป็นผู้มีผิวพรรณละเอียด ๑ เป็นผู้มีใจสร้างขวาง ๑.

เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพ ฉัตรหนึ่งแสนคัน อันประกอบ

ด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง เว้นชาตินี้แล้ว ทรงไว้เหนือศีรษะ
ของเรา เพราะผลแห่งกรรมนั้น.

เพราะเหตุไร^๑ ในชาตินี้การทรงจักรจึงไม่มีแก่เรา กรรม
ทั้งปวงที่เราทำแล้ว เพราะผลบุญแห่งจักรหลุดพ้นรูปแล้ว.

เราได้ถวายผ้า ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๘ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีผิวพรรณเปล่งปลั่งดังทองคำ ๑ ปราศจาก
ธุลี ๑ มีรัศมีส่องไส ๑ มีเดช ๑ ตัวของเราละเอียดอ่อน ๑
เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพ มีผ้าขาวแสนผืน ๑ สีเหลืองแสน
ผืน ๑ สีแดงแสนผืน ๑ ทรงอยู่เหนือศีรษะของเรา นี้เป็นผล
แห่งการถวายผ้า.

เราย่อมได้ผ้าไหม ผ้ากัมพล ผ้าปาน และผ้าฝ้าย ใน
ที่ทุกแห่ง เพราะผลอันหลังออกแห่งการถวายผ้านั้น.

เราได้ถวายบาตร ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๑๐ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมบริโภคโภชนาหารในภavnะทองคำ ภavnะ
แก้วมณี ภavnะเงิน และภavnะที่ทำด้วยทับทิมในกาล
ทั้งปวง ๑ เราเป็นผู้ไม่มีอันตราย ๑ ไม่มีภัยไร ๑ มหาชน
ยำเกรงทุกเมื่อ ๑ เป็นผู้ได้ข้าว น้ำ ผ้า และที่นอนเป็น

๑. ม. กสุมา เพราะเหตุไร.

ปกติ ๑ โภคสมบัติของเราไม่พินาศ. เราเป็นผู้มีจิตมั่นคง ๑
เป็นผู้ใคร่ธรรมทุกเมื่อ ๑ เป็นผู้ไม่มีกิเลส ๑ ไม่มีอาสวะ ๑.

คุณเหล่านี้ ติดตามเราไปทั้งในเทวโลกและมนุษย์โลก
ย่อมไม่ละเราในที่ทุกแห่ง เปรียบเหมือนเงาไม่ละรูปฉะนั้น.

เราได้ถวายมิดโกน ที่ทำอย่างสวยงาม อันเนื่องด้วยเครื่อง
ผูกอย่างวิจิตรมากมาย แต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดและ
แก่พระสงฆ์แล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๘ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้กล้า ๑ เป็นผู้ไม่มีความเดือดร้อน ๑ ถึง
ที่สุดในเวสัชชกรรม ๑ เป็นผู้มีริติ ๑ มีความเพียร ๑ มีใจ
อันระคองไว้ทุกเมื่อ ๑ ย่อมได้ญาณอันสุขุมเครื่องตัดกิเลส ๑
ความบริสุทธิ์อันซึ่งไม่ได้ ๑ ในที่ทั้งปวง เพราะผลอันหลัง
ออกแห่งกรรมของเรานั้น.

เรามีจิตเลื่อมใสได้ถวายพร้า อันราบเรียบไม่หยาบ ไม่
ต้องขัดถู เป็นอันมากในพระพุทธเจ้าและในสงฆ์แล้ว ย่อม
ได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้ความเพียรอันเป็นกัลยาณมิตร ๑ ขันติ ๑
ศีลตราคือความไมตรี ๑ ศีลตราคือปัญญาอันยิ่ง เพราะตัด
ลูกศรคือตัณหา ๑ ญาณอันเสมอด้วยแก้ววิเชียร ๑ เพราะ
ผลอันหลังออกแห่งกรรมเหล่านั้น.

เราได้ถวายเข็ม ในพระสุคตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ ย่อมเป็นผู้อัน
มหาชนนอบน้อม ๑ ตัดความสงสัย ๑ มีรูปงาม ๑ มีโภค-
สมบัติ ๑ มีปัญญากล้า ๑ ทุกเมื่อ.

เราพิจารณาเห็นอรรถอันเป็นฐานะละเอียดลึกซึ้ง ด้วยญาณ
ญาณของเราอันเสมอด้วยแก้ววิเชียรอันเลิศ เป็นเครื่องกำจัด
ความมืด.

เราได้ถวายมิดตัดเล็บ ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้ทาสาชายหญิง วัวและม้า ลูกช้าง คน
ฟ้อนรำ ช่างตัดผม พ่อครัวทำอาหารเป็นอันมาก ในที่
ทั้งปวง.

เราได้ถวายพัดใบตาลอันงาม ในพระสุตเจ้าแล้ว ย่อมได้
เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา
คือ เราย่อมไม่รู้สึกหนาว ๑ ไม่รู้สิกร้อน ๑ ความเร่าร้อน
ไม่มีแก่เรา ไม่รู้สึกความกระวนกระวาย ๑ ไม่รู้สึกความ
เดือดร้อนจิตของเรา ๑ เราดับไฟ คือ ราคะ โทสะ โมหะ
มานะ ทิฏฐิ และไฟทั้งปวงได้แล้ว เพราะผลอันหลังออก
แห่งกรรมนั้นของเรา.

เราได้ถวายพัดจามรี มีขนนกยูงเป็นด้าม ในคณะสงฆ์ผู้
สูงสุดแล้ว ย่อมเป็นผู้มีกิเลสสงบระงับ ไม่มีกิเลสเครื่องยั่ว
ยวนอยู่.

เราได้อวยผ้ากรองน้ำ และ ฆมกรก ในพระสุคตเจ้า
แล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรม
ของเรา

คือ เราก้าวล่วงอันตรายทั้งปวง ๑ ย่อมได้อายุอันเป็น
ทิพย์ ๑ เป็นผู้อันโจรหรือข้าศึกไม่ข่มขืนในกาลทุกเมื่อ ๑ ศัสตรา
หรือยาพิษย่อมไม่ทำความเบียดเบียนเรา ๑ ไม่มีความตาย
ในระหว่าง เพราะผลอันหลั่งออกแห่งกรรมนั้นของเรา.

เราได้อวยภาชนะน้ำมัน ในพระสุคตเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีรูปสวยงาม ๑ มีความเจริญดี ๑ มีใจเบิก
บาน มีใจไม่ฟุ้งซ่าน ๑ เป็นผู้อันอารักขาทั้งปวงรักษาแล้ว ๑.

เราได้อวยกล่อ่งเข็ม ในพระสุคตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๓ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้คุณทั้งหลายนี้ คือความสุขใจ ๑ ความ
สุขกาย ๑ ความสุขอันเกิดแต่อิริยาบถ ๑ เพราะผลอันหลั่ง
ออกแห่งกรรมนั้น.

เราได้อวยผ้าอังสะ ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๓ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้ความหนักในพระสัตถธรรม ๑ ย่อมระลึกถึง

ภพที่สองได้ ๑ เป็นผู้มิฉวีวรรณงามในที่ทั้งปวง ๑ เพราะผล
อันหลังออกแห่งกรรมนั้น.

เราได้ถวายประกาศเอา ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๖ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมไม่หวั่นไหวในสมาธิ เป็นผู้มีความชำนาญ
ในสมาธิ ๑ มีบริษัทไม่แตกกัน ๑ มีถ้อยคำอันมหาชนเชื่อถือ
ทุกเมื่อ ๑ มีสติตั้งมั่น ๑ ความสะดุ้งกลัวไม่มีแก่เรา ๑ คุณ
เหล่านี้ ติดตามเราไปทั้งในเทวโลกและมนุษย์โลก.

เราได้ถวายเชิงรองบาตร ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่มีภัยในเพราะวาระ ๕ ไม่
หวั่นไหวด้วยอะไร ๆ ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งอันเป็นเครื่อง
ตรัสรู้ด้วยสติและญาณ เราฟังแล้ว ธรรมที่เราทรงไว้ย่อม
ไม่พินาศ เป็นอันวินิจฉัยดีแล้ว.

เราได้ถวายภาชนะและเครื่องบริโภค ในพระพุทธเจ้าและ
ในคณะสงฆ์ผู้อุดมแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๓ ประการ
อันสมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้ภาชนะทองคำ ภาชนะแก้วมณี ภาชนะ
แก้วผลึก และภาชนะแก้วทับทิม ๑ ภริยา ทาสชายหญิง
พลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้า และหญิงมีวัตรยำเกรง
นาย ๑ ได้เครื่องบริโภคทุกเวลา ๑ วิชาในบถมนต์ และใน
อาคมต่าง ๆ เป็นอันมาก เราย่อมใคร่ครวญคิดปะทั้งปวง ใช้
ได้ทุกเวลา.

เราได้ถวายขัน ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๓ ประการ อันสมควรแก่กรรม
ของเรา

คือ เราย่อมได้ขันทองคำ ขันแก้วมณี ขันแก้วพลึก และ
ขันแก้วทับทิม ย่อมได้ขันทำด้วยแผ่นไม้โพธิ์ ขันมีรูปใบบัว
และขันที่ทำด้วยสังข์ ทำน้ำดื่มให้หวาน ย่อมได้คุณเหล่านี้
คือ ข้อปฏิบัติในวัตรอันงาม ในอาการและกิริยา เพราะ
ผลอันหลังออกแห่งกรรมนั้น.

เราได้ถวายเภสัช ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๑๐ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีอายุยืน ๑ มีกำลัง ๑ มีปัญญา ๑ มีวรรณะ ๑
มียศ ๑ มีสุข ๑ ไม่มีอันตราย ๑ ไม่มีจัญไร ๑ มหาชน
ยำเกรงทุกเมื่อ ๑ เราไม่มีความพลัดพรากจากของที่รัก ๑
เพราะกรรมนั้นให้ผลแก่เรา.

เราได้ถวายรองเท้า ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๓ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ ยานช้าง ยานม้า วอ ย่อมไปหลมาเทมา ๑ รถหกหมื่น
คันแวดล้อมเราทุกเมื่อ ๑ เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพ รองเท้า
แก้วมณี รองเท้าทองแดง รองเท้าทองคำ รองเท้าเงิน ย่อม
เกิดขึ้นในขณะที่ยกเท้าขึ้น ๑ บุญกรรมทั้งหลาย ย่อมช่วย

ชำระอาจารย์ให้สะอาดแน่นอน เราย่อมนำคุณเหล่านี้
เพราะกรรมนั้นให้ผล.

เราได้ถวายเชียงเท้า ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ได้สวมเชียงเท้ามีฤทธิ์แล้วอยู่ได้ตามปรารถนา.

เราได้ถวายผ้าเช็ดหน้า ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีผิวพรรณดุจทองคำปราศจากฐลี ๑ มีรัศมี
ส่องไส ๑ มีเดช ตัวของเราละเอียดอ่อน ๑ ฝุ่นละอองไม่
ติดตัวเรา ๑ เราได้คุณเหล่านี้เพราะกรรมนั้นให้ผล.

เราได้ถวายไม้เท้าคนแก่ ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เรามีบุตรมาก ๑ เราไม่มีความสะดุ้งกลัว ๑ เป็น
ผู้อันอารักขาทุกอย่างรักษาไว้ ใคร ๆ ข่มขืนไม่ได้ทุกเมื่อ ๑
ย่อมไม่รู้สึกความพลั้งพลาด ๑ ใจของเราไม่ขลาดกลัว ๑.

เราได้ถวายหยอดตา ในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐสุดแล้ว
ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๘ ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีนัยน์ตาว้างใหญ่ ๑ มีสีขาวมีสีเหลือง ๑
มีสีแดง ๑ เป็นผู้มีนัยน์ตาไม่มัว ๑ มีนัยน์ตาแจ่มใส ๑ เว้น
จากโรคตาทั้งปวง ๑ ย่อมได้ตาทิพย์ ๑ ได้ปัญญาจักขุอันสูง
สุด ๑ เราได้คุณเหล่านี้เพราะกรรมนั้นให้ผล.

เราได้ถวายลูกกุญแจ ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์

ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้ลูกกุญแจ คือ ญาณอันเป็นเครื่อง
เปิดทวารธรรม.

เราได้ถวายแม่กุญแจ ในขณะที่สงฆ์ผู้ประเสริฐสุดแล้ว
ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๒ ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา
คือ เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพ เป็นผู้มีความโกรธน้อย ๑
ไม่มีความคับแค้นใจ ๑.

เราได้ถวายสายโยก ในพระสุตเจ้าและในขณะที่สงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมไม่หวั่นไหวในสมาธิ ๑ มีความชำนาญใน
สมาธิ ๑ มีบริษัทไม่แตกกัน ๑ มีถ้อยคำอันมหาชนเชื่อถือทุก
เมื่อ ๑ โภคสมบัติย่อมเกิดแก่เรา เมื่อท่องเที่ยวอยู่ในภพ ๑.

เราได้ถวายกลองเป่าคว้น ในพระชินเจ้าและในขณะที่สงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๓ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ สติของเราเป็นธรรมชาติตรง ๑ เส้นเอ็นของเราต่อ
เนื่องกันดี ๑ เราย่อมได้ตาทิพย์ เพราะกรรมนั้นให้ผล.

เราได้ถวายตะเกียงตั้ง ในพระชินเจ้าและในขณะที่สงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๓ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีสกุล ๑ มีอวัยวะสมบูรณ์ ๑ มีปัญญาอัน
พระพุทธรเจ้าสรรเสริญ เราได้คุณเหล่านี้เพราะกรรมนั้นให้ผล.

เราได้อวยคนโทน้ำและผอบ ในพระพุทธเจ้าและใน
คณะสงฆ์ผู้อุ้มแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๑๐ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ ในกาลนั้น เราได้รับการคุ้มครองดีแล้ว ๑ พร้อมพร้อม
ด้วยสุข ๑ มียศมาก มียศดี ๑ ไม่มีความวิบัติ ๑ เป็น
สุขุมลชาติ ๑ เว้นจากจัญไรทั้งปวง ๑ เป็นผู้ได้คุณอัน
ไพบุลย์ ๑ หวั่นไหวด้วยความนับถือ ๑ มีความหวาดเสียว
อันดีแล้ว ๑ เพราะการถวายคนโทน้ำและผอบ เราได้วรรณะ ๔
ข้างแก้ว และม้าแก้ว คุณของเราเหล่านั้นไม่พินาศ ผลนี้
เพราะถวายคนโทน้ำและผอบ.

เราได้อวยผ้าสำหรับเช็ดขัดสนิม ในพระพุทธเจ้าและ
ในคณะสงฆ์ผู้อุ้มแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยลักษณะทั้งปวง ๑ มีอายุยืน ๑
มีปัญญา ๑ จิตมั่นคง ๑ กายของเราพ้นแล้วจากความยาก
ลำบากทุกอย่างในกาลทั้งปวง ๑.

เราได้อวยมีดบางอันลับคมดีและกรรไกร ในสงฆ์แล้ว
ย่อมได้ญาณเป็นเครื่องตัดกิเลส อันหาน้ำหนักมิได้ สะอาด.

เราได้อวยคีม ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ย่อมได้ญาณเป็นเครื่องถอนกิเลสอันหาน้ำหนักมิได้
สะอาด.

เราได้อวยยานัตถ์ ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-

เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๘ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ สรรพธา ๑ คีล ๑ หิริ ๑ โอตตปปะ ๑ สุตตะ ๑
จาละ ๑ ชันติ ๑ และปัญญาเป็นคุณข้อที่ ๘ ของเรา.

เราได้ถวายตั้ง ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ประการ อันสมควรแก่กรรม
ของเรา

คือ เราย่อมเกิดในสกุลสูง เป็นผู้มิโภคสมบัติมาก ๑ คน
ทั้งปวงยำเกรงเรา ๑ ชื่อเสียงของเราฟุ้งไป ๑ บัลลังก์สี่เหลี่ยม
จตุรัส ย่อมแวดล้อมเราเป็นนิตย์ตลอดแสนกัป ๑ เราเป็น
ผู้ยินดีในการจำแนกทาน ๑.

เราได้ถวายที่นอน ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๖ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เรามีร่างกายสมส่วน อัญญกรรมก่อให้ ๑ เป็นผู้
อ่อนโยน มีรูปงาม น่าดู เราย่อมได้ญาณอันประเสริฐ ๑
นี่เป็นผลแห่งการถวายที่นอน เราย่อมได้นวม ผ้าลาดลายรูป
สัตว์ ผ้าลาดทอด้วยพรหม ผ้าลาดอันจิตร ผ้าลาดอย่างดี
และผ้ากำพลต่างๆ เป็นอันมาก ๑ ย่อมได้ผ้าปวารกะมีขน
อ่อนนุ่ม ผ้าทำด้วยขนสัตว์อ่อนนุ่ม ในที่ต่างๆ ๑ นี่เป็นผล
แห่งการถวายที่นอน เมื่อใด เราระลึกถึงตน เมื่อใด เราเป็น

ผู้รู้เพียงตา เมื่อนั้น เราเป็นผู้ไม่เปล่า มีghanเป็นเพียง
นอน ๑ นี่เป็นผลแห่งการถวายที่นอน.

เราได้ถวายหมอน ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประ-
เสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๖ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ เราย่อมวางศีรษะของเรา หนุนบนหมอนอันขัดด้วย
ขนสัตว์ หมอนขัดด้วยเกสรบัวหลวง และขัดด้วยจันทร์แดง
ทุกเมื่อ ๑ เรายังญาณให้เกิดในอภิวรรคอันประเสริฐ
และในสามัญผล ๔ เหล่านั้นแล้ว ย่อมอยู่ตลอดเวลาเป็นนิตย์ ๑
ยังญาณให้เกิดในทาน ทมะ ศัญญะ อปัมัญญา และ
รูปฌานเหล่านั้นแล้ว ย่อมอยู่ตลอดเวลาทั้งปวง ๑ ยังญาณให้
เกิดในวัตรคุณ รูปปฏิมาและรนาจารกิริยาแล้ว ย่อมอยู่ใน
กาลทั้งปวง ๑ ยังญาณให้เกิดในการจงกรม ความเพียรอัน
เป็นประธาน และในโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้นแล้ว ย่อมอยู่
ตามปรารถนา ๑ ยังญาณให้เกิดในศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ
และในวิมุตติญาณทัสสนะเหล่านั้นแล้ว ย่อมอยู่เป็นสุข ๑.

เราได้ถวายตั้งแผ่นกระดาน ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๒ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้บัลลังก์อันประเสริฐ อันทำด้วยทองคำ
แก้วมณี และทำด้วยงาช้างสารเป็นอันมาก นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายตั้งแผ่นกระดาน.

เราได้อวยตั้งรองเท้า ในพระชินเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้
ประเสริฐสุดแล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๒ ประการ อัน
สมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราย่อมได้ยวดยานเป็นอันมาก ๑ นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายเป็นตั้งรองเท้า ทาสหญิงชาย ภรรยา และคนอาศัยเลี้ยง
ชีวิตเหล่านี้ ย่อมบำเรอเราโดยชอบ ๑ นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายเป็นตั้งรองเท้า.

เราได้อวยน้ำมันสำหรับทาเท้า ในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐสุด
แล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรม
ของเรา

คือ ความที่เราเป็นผู้ไม่ป่วยไข้ ๑ มีรูปงาม ๑ เส้นเอ็น
ประสาทบรรลได้เร็ว ๑ ความได้ข้าวและน้ำ ๑ ได้อายุยืน
นานเป็นที่หว่า

เราได้อวยเนยใสและน้ำมัน ในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐสุด
แล้ว ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรม
ของเรา

คือ เราเป็นผู้มีกำลัง ๑ มีรูปสมบูรณ์ ๑ เป็นผู้ร่าเริงทุก
เมื่อ ๑ มีบุตรทุกเมื่อ ๑ และเป็นผู้ไม่ป่วยไข้ทุกเมื่อ ๑ นี้
เป็นผลแห่งการถวายเป็นเนยใสและน้ำมัน.

เราได้อวยน้ำบัวปาก ในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐสุดแล้ว
ย่อมได้เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีลำคอบริสุทธิ์ ๑ มีเสียงไพเราะ ๑ เว้น
จากโรคไอ โรคหืด ๑ กลิ่นดอกอุบลพุ่งออกจากปากของ
เราทุกเมื่อ ๑.

เราได้ถวายนมสั้มอย่างดี ในพระพุทธเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้อุคมแล้ว ย่อมได้บริโภคน้ำอันไม่ขาดสาย คือ ภายคตา-
สติดันประเสริฐ.

เราได้ถวายน้ำผึ้งอันประกอบด้วยสีกลิ่นและรสดี ในพระ-
ชินเจ้าและในคณะสงฆ์แล้ว ย่อมได้รส คือ วิมุตติอันไม่มี
รสอื่นเปรียบ ไม่เป็นอย่างอื่น.

เราได้ถวายรสตามเป็นจริง ในพระพุทธเจ้าและในคณะ
สงฆ์ผู้อุคมแล้ว ย่อมได้ส่วยผล ๔ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา.

เราได้ถวายข้าวและน้ำ ในพระพุทธเจ้าและในคณะสงฆ์
ผู้อุคมแล้ว ย่อมได้ส่วยอานิสงส์ ๑๐ ประการ อันสมควร
แก่กรรมของเรา

คือ เราเป็นผู้มีอายุยืน ๑ มีกำลัง ๑ เป็นนักปราชญ์ ๑
มีวรรณะ ๑ มียศ ๑ มีสุข ๑ เป็นผู้ได้ข้าว ๑ น้ำ ๑ เป็น
คนกล้า ๑ มีญาณรู้ทั่ว ๑ เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพ ย่อม
ได้คุณเหล่านี้.

เราได้ถวายรูป ในพระสุตเจ้าและในคณะสงฆ์ผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ย่อมได้ส่วยอานิสงส์ ๑๐ ประการ อันสมควรแก่
กรรมของเรา

คือ เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ เป็นผู้มึกลิ้นตัว

หอมฟุ้ง ๑ มียศ ๑ มีปัญญาเร็ว ๑ มีชื่อเสียง ๑ มีปัญญา
คมกล้า ๑ มีปัญญากว้างขวาง ๑ มีปัญญาร่าเริง ๑ มีปัญญา
ลึกซึ้ง ๑ มีปัญญาเครื่องเล่นไปไพบุลย์ ๑ เพราะผลการ
ถวายฐูปนั้น บัดนี้ เราเป็นผู้บรรลุนิพพานอันเป็นสันติสุข ๑.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการมา
ดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกดวงข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปิลินทวัจฉเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปิลินทวัจฉเถรอปทาน

ปิลินทวัจฉวรรคที่ ๔๐

๓๕๑. อรรถกถापิลินทวัจฉเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๔๐ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระปิลินทวัจฉเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นคร หัม สวติยา
ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้าองค์
ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากใน
ภพนั้น ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้
บังเกิดในตระกูลนายประตุ ในหังสวคินคร ได้มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติ
มาก เขาแลดูกองทรัพย์สมบัติที่สั่งสมไว้เป็นจำนวนโกฏิแล้ว จึงไปนั่งใน
ที่ลับ ๆ คิดว่า เราควรจะถือเอาทรัพย์ทั้งหมดนี้ไว้ในทางที่ถูกแล้วจึงไป
ดังนี้แล้ว จึงตกลงใจว่า ควรที่เราจะถวายบริวารทั้งหมดแต่ภิกษุสงฆ์
มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข จึงให้ช่างกระทำเริ่มต้นแต่ฉัตรแสนคัน จนถึง
เครื่องบริโภคน้ำและบริวารทั้งหมดอย่างละแสนชิ้นแล้ว นิมนต์พระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ได้ถวายมหาทานแต่ภิกษุสงฆ์มีพระ-
พุทธเจ้าเป็นประมุข ครั้นถวายทานได้ ๗ วันอย่างนี้แล้ว ในวันสุดท้าย
เขาได้ปรารถนาที่จะบรรลุมรรคผลนิพพานเสร็จแล้ว ก็ทำแต่บุญเป็นอัน
มากจนตลอดชีวิต สิ้นชีวิตแล้ว ได้ไปบังเกิดในเทวโลก ได้เสวยทิพย-
สมบัติมากมายในกามาวจรทั้ง ๖ ชั้น และได้เสวยสมบัติ มีจักรพรรดิ-
สมบัติเป็นต้นในมนุษย์โลก ในพุทธรูปบาทกาลนี้ เขาได้บังเกิดในตระกูล

พราหมณ์ เรียนจบศิลปศาสตร์ทุกสาขาแล้ว ได้ปรากฏชื่อว่า ปิณฑัจฉะ ด้วยอำนาจแห่งโคตร.

วันหนึ่ง ปิณฑัจฉะนั้น ได้ฟังพระธรรมเทศนาในสำนักของ พระศาสดาแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว ไม่นานนักก็ได้เป็นพระอรหันต์ (ท่าน) ระลึกถึงบุรพกรรมของตนได้เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศ เรื่องราวอันนั้นด้วยอำนาจอุทาน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า นครหิ สวดิยา ดังนี้ เนื้อความแห่งอุทานนั้น ข้าพเจ้าได้กล่าวได้แล้วในหนหลังแล. บทว่า อาสี โทวาริโก อหิ ความว่า เราได้เป็นนายประตุ รักษาประตุ พระราชวังของพระราชาในหังสวดีนครแล้ว. บทว่า อุกุโขภ อมิต โภค ความว่า เพราะค่าที่ตนเป็นราชวัลลภ คนอื่นจึงไม่สามารถจะทำทรัพย์ให้ ห้วนไหว ให้เคลื่อนจากที่ได้ ทรัพย์ที่หาประมาณมิได้ จึงได้มีอยู่ใน เรือนของเราเป็นกอง. บทว่า พหู เมธิตา โภคา ความว่า โภคะเป็น จำนวนมากมาย ได้ถึง ได้มีแก่เราแล้ว. ชื่อของบริวารทั้งหลายมีมีคน้อย เป็นต้น ก็พอจะรู้ได้โดยง่ายด้วยการประกอบไปตามลำดับเนื้อความ. และ อานิสงส์แห่งการถวายเครื่องบริวาร ก็พอจะรู้ได้ง่ายเหมือนกันแล.

จบอรรถกถापิณฑัจฉะเถราปทาน

เสลเถราปทานที่ ๒ (๓๕๒)

ว่าด้วยการประพาศิธรรม

[๓๕๔] ข้าพระองค์เป็นเจ้าของถนนอยู่ในนครหังสวดี ได้ประชุม

บรรดาญาติของข้าพระองค์แล้ว ได้กล่าวดังนี้ว่า

พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก เป็นบุญเขตอันสูง
สุด พระองค์เป็นผู้สมควรรับเครื่องบูชาของโลกทั้งปวง.

กษัตริย์ก็ดี ขวานิคมก็ดี พราหมณ์มหาศาลก็ดี ล้วนมี
จิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากันประพาศิปุคฺฉธรรม.^๑

พลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้า ล้วนมีจิตเลื่อมใส
โสมนัส ได้พากันประพาศิปุคฺฉธรรม.

คนอุคฺคชาติ (พ่อเป็นกษัตริย์แม่เป็นศูทร) ก็ดี ราชบุตรก็ดี
พ่อค้าก็ดี พราหมณ์ก็ดี ล้วนมีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากัน
ประพาศิปุคฺฉธรรม.

พ่อครัวก็ดี คนรับจ้างก็ดี คนรับใช้อาบน้ำก็ดี ช่างกรอง
ดอกไม้ก็ดี ล้วนมีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากันประพาศิปุค-
ฉธรรม.

ช่างย้อมก็ดี ช่างหูกก็ดี ช่างเย็บผ้าก็ดี ช่างกลบก็ดี
ล้วนมีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากันประพาศิปุคฺฉธรรม.

ช่างศรก็ดี ช่างลึงก็ดี ช่างหนังก็ดี ช่างถากก็ดี ล้วน
มีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากันประพาศิปุคฺฉธรรม.

๑. ปุคฺฉธรรม คือ ธรรมของแต่ละประชุมชน.

ช่างเหล็กก็ดี ช่างทองก็ดี ช่างตีบุกและช่างทองแดงก็ดี
ล้วนมีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้พากันประพฤติปุศฺรรม.

ลูกจ้างก็ดี ช่างซักรีดก็ดี ทาสและกรรมกรก็ดี เป็น
อันมาก ได้พากันประพฤติปุศฺรรมตามกำลังของตน ๆ.

คนตักน้ำขายก็ดี คนขนไม้ก็ดี ชาวนาที่ดี คนเกี่ยวหญ้า
ก็ดี ได้พากันประพฤติปุศฺรรมตามกำลังของตน ๆ.

คนขายดอกไม้ คนขายพวงมาลัย คนขายใบไม้และคน
ขายผลไม้ ได้พากันประพฤติปุศฺรรมตามกำลังของตน ๆ.

หญิงแพศยา นางกุมภทาสี คนขายขนม และคนขาย
ปลา ได้พากันประพฤติปุศฺรรมตามกำลังของตน ๆ.

เราทั้งหมดนี้มาประชุมร่วมเป็นพวกเดียวกันแล้ว จักทำ
บุญกุศล ในพระพุทธเจ้าผู้เป็นเขตบุญอย่างยอดเยี่ยม.

ญาติเหล่านั้นฟังคำของข้าพระองค์แล้ว ร่วมกันเป็นคณะ
ในขณะนั้นกล่าวว่า พวกเราควรให้สร้างโรงฉันอันทำอย่าง
สวยงามถวายแก่ภิกษุสงฆ์.

ข้าพระองค์ให้สร้างโรงฉันนั้นสำเร็จแล้ว มีใจเบิกบาน
ยินดี แวดล้อมด้วยญาติทั้งหมดนั้น เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธ-
เจ้า.

ครั้นเข้าเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนาถะของโลกผู้ประเสริฐ
กว่านระ ถวายบังคมแทบพระบาทของพระศาสดา ได้กราบทูล
ว่า

ข้าแต่พระวิรมุณี บุรุษประมาณ ๓๐๐ คนนี้ ร่วมกันเป็น
คณะเดียว ขอมอบถวายโรงฉันอันสร้างอย่างสวยงามแด่
พระองค์.

ขอพระองค์ผู้มีจักขุ ผู้เป็นประธานของภิกษุสงฆ์ โปรด
ทรงรับเถิด พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ต่อ
หน้าบุรุษ ๓๐๐ คนว่า

บุรุษทั้ง ๓๐๐ คนและผู้เป็นหัวหน้า ร่วมกันประพุดติดตาม
ครั้นท่านทั้งปวงพากันทำแล้ว จักได้เสวยสมบัติ เมื่อถึงภพ
หลังสุด ท่านทั้งหลายจักเห็นนิพพาน อันเป็นแดนเกษม
อันเป็นภาวะเย็นยอดเยี่ยม ไม่แก่ ไม่ตาย.

พระพุทธเจ้าผู้ยอดเยี่ยมกว่าผู้รู้ธรรมทั้งปวง ทรงพยากรณ์
อย่างนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังพระพุทธพจน์แล้ว ได้เสวย
โสมนัส.

ข้าพระองค์ร่ำนมัยอยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัป เป็น
ใหญ่กว่าเทวดา เสวยรัชสมบัติอยู่ในเทวโลก ๕๐๐ กัป.

ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณนานับมิได้.

ในรัชสมบัติในมนุษย์นี้ มีพวกญาติเป็นบริษัท ในภพ
สุดท้ายที่ถึงนี้ ข้าพระองค์เป็นบุตรพราหมณ์ชื่อว่าเสฏฐะ
ผู้สั่งสมสมบัติไว้ประมาณ ๘๐ โกฏิ ข้าพระองค์มีชื่อว่าเสละ
ถึงซึ่งบารมีอันประกอบด้วยองค์ ๖.

แวดล้อมด้วยพวกศิษย์ของตน เดินไปตามระเบียบวิหาร
ได้เห็นดาบสชื่อเกนิยะ ผู้เต็มไปด้วยภาวะคือชญา จัดแจง
เครื่องบูชา จึงได้ถามดังนี้ว่า ท่านจักทำอวาหมงคล วิวาห-
มงคลหรือ ท่านจะเชื่อเชิญพระราชาหรือ.

เกนิยดาบสตอบว่า

เราใคร่จะบวงสรวงเครื่องบูชา ในพรหมณ์ที่สมมติกันว่า
ประเสริฐ เราไม่ได้เชื่อเชิญพระราชา ไม่มีการบวงสรวง
อวาหมงคลของเราไม่มี และวิวาหมงคลของเราไม่มี พระ-
พุทธเจ้าผู้ให้เกิดความยินดีแก่ตักกะทั้งหลาย ประเสริฐที่สุด
ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก.

ทรงทำประโยชน์แก่กุลแก่โลกทั้งปวง นำสุขมาให้แก่
สรรพสัตว์ วันนี้ เรานิมนต์พระองค์ เราจัดแจงเครื่องบูชา
เพื่อพระองค์.

พระพุทธเจ้ามีพระรัศมี ดุจสีผลมะพลับ มีพระคุณหา
ประมาณมิได้ ไม่มีผู้เปรียบ ไม่มีใครเสมอด้วยพระรูป เรา
นิมนต์เพื่อเสวย ณ วันพຽงนี้ และพระองค์มีพระพักตร์ร่าเริง
ดังสีทองคำปากแบ้า สุกใสเช่นกับสีถ่านเพลิงไม้ตะเคียน
เปรียบด้วยสายฟ้า เป็นพระมหาวิระ เป็นนาถะของโลก เรา
นิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เปรียบเหมือนไฟบนยอดภูเขา
ตั้งดวงจันทร์วันเพ็ญ เช่นกับสีแห่งไฟไหม้ป่าอ้อ เรานิมนต์
แล้ว.

๑. วันขปฎิก เป็น เกนิยชฎิล.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ไม่ทรงครั้นคร้าม ล่วงภัยได้
แล้ว ทรงทำที่สุดแห่งภพ เป็นมุนี เปรียบด้วยสีหะ เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงฉลาดในธรรมของผู้ตรัสรู้
ผู้อื่นข่มขี้ไม่ได้ เปรียบด้วยช้างตัวประเสริฐ เป็นพระมหาวิระ
เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงฉลาดในฝั่งคือสัทธรรม เป็น
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ไม่มีใครเปรียบ เปรียบด้วยโค-
อุสกราช เป็นพระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นมีวรรณะไม่มีที่สุด มียศนับมิได้
มีลักษณะทั้งปวงวิจิตร เปรียบด้วยท้าวสักกะ เป็นพระมหาวิระ
เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีความชำนาญ เป็นผู้นำหมู่
มีเดชคร่าได้ยาก เปรียบด้วยพรหม เป็นพระมหาวิระ
เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบรรลุธรรมแล้ว^๑ เป็นพระ-
ทศพล ถึงที่สุดกำลังล่วงกำลัง เปรียบด้วยแผ่นดิน เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงเคลื่อนกล่นด้วยศีลและ
ปัญญา มากด้วยการทรงรู้แจ้งธรรม เปรียบด้วยทะเล เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

๑. ฉ. ปตฺตมฺโม.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ยากที่จะคร่าไปได้ ยากที่จะ
ข่มขี่ ไม่ทรงหวั่นไหว เลิศกว่าพรหม เปรียบด้วยเขาสุเมรุ
เป็นพระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีญาณไม่สิ้นสุด ไม่มีผู้เสมอ
ไม่มีผู้เทียบเท่า ถึงความเป็นยอด เปรียบด้วยท้องฟ้า เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

จบภาณวารที่ ๑๕

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นที่พึ่งของบรรดาผู้กลัวภัย
เป็นที่ต้านทานของบรรดาผู้ถึงสภาวะ เป็นที่เบาใจ เป็นพระ-
มหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นที่อาศัยแห่งมณฑลคือความรู้
เป็นบุญเขตของผู้แสวงหาสุข เป็นบ่อเกิดแห่งรัตนะ เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นผู้ให้เบาใจ เป็นผู้ทำให้
ประเสริฐ เป็นผู้ประทานสามัญผลเปรียบด้วยเมฆ เป็นพระ-
มหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระวิระที่เขายกย่องในโลก
เป็นผู้บรรเทาความมืดทั้งปวง เปรียบด้วยดวงอาทิตย์ เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นมุนี ทรงแสดงสภาวะ

ในธรรมที่มีวิมุตติเป็นอารมณ์ เปรียบด้วยดวงจันทร์ เป็น
พระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสรู้แล้ว เขายกย่องในโลก
ประดับด้วยลักษณะทั้งหลาย ผู้หาประมาณมิได้ เป็นพระ-
มหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระญาณหาประมาณมิได้ มี
ศีลไม่มีเครื่องเปรียบ มีวิมุตติ ไม่มีอะไรเทียมทัน เรานิมนต์
แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีจิตไม่มีอะไรเหมือน มีกำลัง
อันไม่ควรคิด มีความบากบั่นอันประเสริฐสุด เรานิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงถอนราคะ โทสะ โมหะ
และยาพิษทั้งปวงแล้ว เปรียบด้วยยา เป็นพระมหาวิระ เรา
นิมนต์แล้ว.

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบรรเทาพยาธิคือกิเลสและ
ทุกข์เป็นอันมาก เปรียบเหมือนโอสถ เปรียบด้วยสายฟ้า
เป็นพระมหาวิระ เรานิมนต์แล้ว.

เกนียดาบสกล่าวประกาศว่า พุทโธ เสียงประกาศนั้น
ข้าพระองค์ได้แสนยาก เพราะได้ฟังเสียงประกาศว่า พุทโธ
ปีติย่อมเกิดแก่ข้าพระองค์.

ปีติของข้าพระองค์ไม่จับอยู่เฉพาะภายใน แผ่ชานออก
ภายนอก ข้าพระองค์เป็นผู้มีใจปีติ ได้กล่าวดังนั้นว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านระ ประทับอยู่ที่ไหน เราก็จักไปนมัสการ
พระองค์ผู้ประทานสามัญผล ณ ที่นั้น.

ขอท่านผู้เกิดโสมนัสประนมกรอัญชลี โปรดยกหัตถ์เบื้อง
ขวาขึ้นชี้บอกพระธรรมราชาผู้บรรเทาทุกข์ คือความโศกเศร้า
แก่ข้าพเจ้าเถิด.

ท่านย่อมเห็นป่าที่ใหญ่อันเขียวขจี ดังมหาเมฆที่ขึ้นลอยอยู่
เสมอด้วยดอกอัญชัน ปราภฏคจสาคร.

พระพุทธเจ้าผู้ฝึกบุคคลที่ยังมิได้ฝึก เป็นมุนี ทรงแนะนำ
เวไนยสัตว์ให้ตรัสรู้ในโพธิปักขิยธรรม พระองค์นั้น ประทับ
อยู่ที่นั่น.

ข้าพระองค์ค้นหาพระชินเจ้า เปรียบเหมือนคนระหายน้ำ
หาน้ำ เช่นคนหิวข้าวหาข้าว ปานดังแม่วัวรักลูกค้นหาลูก
ฉะนั้น.

ข้าพระองค์ผู้รู้อาจารย์และอุปการะ ดำรวมตามสมควรแก่
ธรรม ให้พวกศิษย์ของตนผู้จะไปยังสำนักพระชินเจ้าศึกษาว่า
พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย ใคร ๆ คร่าไปได้ยาก เสด็จ
เที่ยวอยู่พระองค์เดียว เปรียบเหมือนราชสีห์ฉะนั้น ท่าน
มาณพทั้งหลายควรเดินเรียงลำดับกันมา.

พระพุทธเจ้าทั้งหลายยากที่ใคร ๆ จะคร่าไป เปรียบ
เหมือนอสรพิษร้าย ดุจไกรสรมฤคราช ดังช้างกฤษณะที่ตกมัน
ฉะนั้น.

ท่านมาณพทั้งหลายจงอย่าจาม และอย่าไอ เดินเรียง

ลำดับกันเข้าไปสู่สำนักของพระพุทธเจ้าเถิด.

พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงเป็นผู้หนักในการอยู่ในที่เร้น
ชอบเสียงเงียบ ยากที่จะคร่ำไปได้ ยากที่จะเข้าเฝ้า เป็น
ครูในมนุษยโลกพร้อมทั้งเทวโลก.

เราทูลถามปัญหาใด หรือได้ปราศรัยโต้ตอบอยู่ ขณะนั้น
ท่านทั้งหลายจงเงียบเสียงหยุดนิ่งอยู่.

พระองค์ทรงแสดงพระลักษณะ อันเป็นแดนเกษม เพื่อ
บรรลุนิพพาน ท่านทั้งหลายจงใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรม
นั้น เพราะการฟังลักษณะเป็นความงาม.

ข้าพระองค์ได้เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า ได้ปราศรัยกับ
พระมุนี ครั้นผ่านการปราศรัยไปแล้ว จึงตรวจดูพระลักษณะ
ทั้งหลาย.

ไม่เห็นพระลักษณะ ๒ ประการ เห็นแต่พระลักษณะ ๓๐
ประการ พระมุนีทรงแสดงพระคุญฐานอันเร้นอยู่ในฝักด้วย
ฤทธิ์.

และพระชินเจ้าทรงแสดงพระชีวหาสอดเข้าช่องพระกรรณ
และพระนาสิก ทรงแผ่พระชีวหาปกปิดถึงที่สุดพระนลาฏ
ทั้งสิ้น.

ข้าพระองค์ได้เห็นพระลักษณะของพระองค์ บริบูรณ์พร้อม

ด้วยพญานะ จึงลงความสันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธเจ้าแน่
แล้ววชพร้อมด้วยพวกศิษย์.

ข้าพระองค์พร้อมด้วยศิษย์ ๓๐๐ คน ออกบวชเป็นบรรพชิต
เมื่อข้าพระองค์ทั้งหลายบวชแล้วยังไม่ถึงกึ่งเดือน ได้บรรลุ
ถึงความดับทุกข์ทั้งหมด.

ข้าพระองค์ทั้งหลายร่วมกันทำกรรมในบุญเขตอันยอดเยี่ยม
ท่องเที่ยวไปร่วมกัน คลายกิเลสได้ร่วมกัน.

เพราะได้ถวายไม้กลอนทั้งหลาย ข้าพระองค์จึงตั้งอยู่ใน
ปุศุธรรม เพราะกุศลกรรมที่ได้ทำแล้วนั้น ข้าพระองค์ย่อมได้
เหตุ ๘ ประการ

คือ ข้าพระองค์เป็นผู้อันเขาบูชาในทิศทั้งหลาย ๑ โภค-
สมบัติของข้าพระองค์นับไม่ถ้วน ๑ ข้าพระองค์เป็นที่พึ่งของ
คนทั้งปวง ๑ ความสะดุ้งหวาดเสียวไม่มีแก่ข้าพระองค์ ๑.

ความป่วยไข้ไม่มีแก่ข้าพระองค์ ๑ ข้าพระองค์ย่อมรักษา
อายุยืนนาน ๑ ข้าพระองค์เป็นผู้มีผิวพรรณละเอียดอ่อน
เมื่ออยู่ย่อมได้อยู่ในที่ที่ตนปรารถนา ๑ เพราะได้ถวายไม้
กลอน ๘ อัน ข้าพระองค์จึงได้อยู่ในหมวดธรรมอีกข้อหนึ่ง คือ
ปฏิสัมภิทาและอรหัต นี้เป็นข้อที่ ๘ ของข้าพระองค์.

ข้าแต่พระมหามุนี ข้าพระองค์มีธรรมเครื่องอยู่อันอยู่จบ
หมดแล้ว ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ เป็นบุตรของพระองค์
ชื่อว่าอัญญาโคปานตี เพราะได้ถวายเสา ๕ ต้น ข้าพระองค์จึง

ได้อยู่ในปุถุชนธรรม ด้วยกุศลกรรมที่ทำแล้วนั้น ข้าพระองค์
ย่อมได้เหตุ ๕ ประการ

คือ ข้าพระองค์เป็นผู้ไม่หวั่นไหวด้วยเมตตา ๑ มีโรค-
สมบัติไม่รู้จักพร่อง ๑ มีถ้อยคำควรเชื่อได้ โดยข้าพระองค์ไม่
เสียถ้อยคำ ๑ จิตของข้าพระองค์ไม่หวาดกลัว ๑ ข้าพระองค์
ไม่เป็นเสี้ยนหนามต่อใคร ๆ ๑ ด้วยกุศลกรรมที่ทำแล้วนั้น
ข้าพระองค์เป็นผู้ปราศจากมลทินในศาสนา.

ข้าแต่พระมุนีมหาวิรเจ้า ภิกษุสาวกของพระองค์มีความ
เคารพ มีความยำเกรงได้ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ถวาย
บังคมพระองค์.

ข้าพระองค์ได้ทำบัลลังก์อันสวยงามแล้ว จัดตั้งไว้ใน
ศาลา ด้วยกุศลกรรมที่ทำแล้วนั้น ข้าพระองค์ย่อมได้เหตุ ๕
ประการ

คือ ย่อมเกิดในสกุลสูง มีโรคสมบัติมาก ๑ เป็นผู้มื
สมบัติทั้งปวง ๑ ไม่มีความตระหนี่ ๑ เมื่อข้าพระองค์
ปรารถนาจะไป บัลลังก์ย่อมตั้งรออยู่ ๑ ย่อมไปสู่ที่ปรารถนา
พร้อมด้วยบัลลังก์อันประเสริฐ ๑.

เพราะการถวายบัลลังก์นั้น ข้าพระองค์กำจัดความมืดได้
ทั้งหมด ข้าแต่พระมหามุนี พระเถระผู้บรรลุลิขิตและพละ
ทั้งปวง ถวายบังคมพระองค์.

ข้าพระองค์ทำกิจทั้งปวง อันเป็นกิจของผู้อื่นและของตน
สำเร็จแล้วด้วยกุศลกรรมที่ทำแล้วนั้น ข้าพระองค์ได้เข้าไปสู่
บุรีอันไม่มีภัย.

ข้าพระองค์ได้ถวายเครื่องบริโภคในศาลาที่สร้างสำเร็จแล้ว
ด้วยบุญกุศลที่ทำแล้วนั้น ข้าพระองค์ได้เข้าถึงความเป็นผู้
ประเสริฐ.

ผู้ฝึกเหล่าใดเหล่าหนึ่งในโลก ผู้ฝึกเหล่านั้น ย่อม
ฝึกข้างและม้า ย่อมให้ทำเหตุต่าง ๆ นานาแล้ว ย่อมฝึกด้วย
ความทารุณ.

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า พระองค์หาได้ฝึกชายและหญิง
เหมือนอย่างนั้นไม่ พระองค์ทรงฝึกในวิธีฝึกอันสูงสุด ด้วย
ไม่ต้องใช้อาญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา.

พระมุนีทรงสรรเสริญคุณแห่งทาน ทรงฉลาดในเทศนา
และพระมุนีตรัสปัญหาข้อเดียวยังคน ๓๐๐ คน ให้ตรัสรู้ได้.

ข้าพระองค์ทั้งหลาย อันพระองค์ผู้เป็นสารถิฝึกแล้ว พัน
วิเศษแล้ว ไม่มีอาสวะ บรรลุอภิญญาและพระทั้งปวง ดับ
แล้วในธรรมเป็นที่สิ้นอุปธิ.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ถวายทานใด ใน
กาลนั้น ด้วยทานนั้น ภัยทั้งปวงล่วงพ้นไปแล้ว นี่เป็นผล
แห่งการถวายศาลา.

การที่ข้าพระองค์ได้มาในสำนักพระพุทธเจ้านี้เป็นการมาดี
แล้วหนอ วิชา ๓ ข้าพระองค์บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว.

ข้าพระองค์เผากิเลสทั้งหลายถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกค้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่าเป็นพระเสลเถระพร้อมกับบริษัทได้กล่าวคาถาเหล่านี้
ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเสลเถรอปทาน

สัพพกิตติกเถรอปทานที่ ๓ (๓๕๓)

ว่าด้วยอานิสงส์การสรรเสริญธรรม

[๓๕๕] เราเป็นพราหมณ์ผู้ทรงชฎาและหนังสือตัว เป็นผู้ซื้อตรง
มีตบะ ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้นายกของโลก ทรงรุ่งเรืองดัง
ดอกกรรณิการ โขติช่วงดังดวงรูปรุ่งโรจน์ดังดาวประกายพริ้ว
เปรียบเหมือนสายฟ้าในอากาศ ไม่ทรงครั้นคร้าม ไม่ทรง
สะดุ้งกลัว ดังพญาไกรสรราชสีห์ ทรงประกาศแสงสว่างแห่ง
พระญาณ ทรงย้ายพวกเดียรฉัตร ทรงช่วยเหลือสัตว์โลกนี้
ทรงตัดความสงสัยทั้งปวง ไม่ทรงหวาดหวั่นดังพญาเนื้อฉะนั้น
จึงถือเอาผ้าเปลือกไม้กรองลาดลง ถ ที่ใกล้พระบาท.

หยาบเอาจลัมพักมาชโลมทาพระตถาคต ครั้นชโลมทา
พระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ชมเชยพระองค์ผู้เป็นนายกของโลก
ว่า

ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ทรงข้ามพ้นโอฆะแล้ว ทรง
ยังโลกนี้ให้ข้ามพ้น ทรงยังพระญาณอันประเสริฐสูงสุดให้
โชติช่วงด้วยแสงสว่างแห่งพระญาณ.

ทรงประกาศธรรมจักร ทรงย่ำยีเดียรฉัตรอื่น ทรงเป็นผู้
กล้าหาญ ทรงชนะสงครามแล้ว ยังแผ่นดินให้หวั่นไหว.

คลื่นในมหาสมุทรย่อมแตกในที่สุดฝั่ง ฉนฺได ทิฏฐิทัั้งปวง
ย่อมแตกทำลายในเพราะพระญาณของพระองค์ ฉนฺฉนฺ.

ชายตาเล็ก ๆ ที่เขาเหวี่ยงลงไปในสระแล้ว สัตว์ทั้งหลาย
ที่อยู่ภายในข่าย เป็นผู้ถูกบีบคั้นในขณะนั้น ฉนฺได ข้าแต่
พระองค์ผู้เ็นรทุกข์ พวกเดียรฉัตรในโลก เป็นผู้หลงมกมายไม่
อาศัยสัจจะ ย่อมเป็นไปภายในพระญาณอันประเสริฐของ
พระองค์ ฉนฺฉนฺ.

พระองค์เท่านั้นเป็นที่พึ่งของผู้ที่ว่ายอยู่ในห้วงน้ำ เป็น
นาถะของผู้ไม่มีความผูกพัน เป็นสวณณะของผู้ที่ตั้งอยู่ในภัย
เป็นผู้นำหน้าของผู้ต้องการความพ้น.

เสด็จเที่ยวไปผู้เดียว ไม่มีใครเหมือน ทรงประกอบด้วย
พระเมตตากรุณา ทรงมีปัญญา ประกอบการเสียดสละ มี
ความชำนาญ คงที่ เป็นที่อยู่แห่งคุณ เป็นนักปราชญ์
ปราศจากความหลง ไม่ทรงหวั่นไหว ไม่มีความสงสัย เป็น
ผู้พอพระทัย มีโทษะอันคลายแล้ว ไม่มีมลทิน ทรงสำรวจ
มีความสะอาด ล่วงกรรมเครื่องข้อง มีความเมาไปปราศแล้ว

ได้วิชา ๓ ถึงความเจริญ ทรงถึงเขตแดน เป็นผู้หนักใน
ธรรม มีประโยชน์อันถึงแล้ว ทรงหว่านประโยชน์.

ทรงยังสัตว์ให้ข้ามเปรียบเหมือนเรือ ทรงมีขุมทรัพย์
ทรงทำความเบาใจ ไม่ทรงครั่นคร้ามตั้งราชสีห์ ทรงฝึก
พระองค์แล้ว เหมือนพญาขสารอันฝึกแล้ว.

ในกาลนั้น ครั้นเราสรรเสริญพระมหามุนี พระนามว่า
ปทุมุตตระด้วยคาถา ๑๐ คาถา ถวายบังคมพระบาทพระศาสดา
แล้ว ได้ยืนนั่งอยู่.

พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้รู้แจ้งโลก สมควร
รับเครื่องบูชา ประทับอยู่ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ตรัสพระ-
คาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดสรรเสริญศีล ปัญญา และธรรมของเรา เราจัก
พยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นั้นจักมีกรรมอยู่ในเทวโลกตลอดหกหมื่นกัป จักเสวย
ความเป็นอิสระครอบงำเทวดาเหล่าอื่น.

ภายหลัง อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว เขาจักออกบวชใน
พระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้ามีพระนามว่าโคดม.

ครั้นบวชแล้ว เว้นบาปกรรมด้วยกาย กำหนดรู้อาสวะ
ทั้งปวงแล้ว จักไม่มีอาสวะ นิพพาน.

เมฆครางกระหิม ย่อมยังพื้นดินนี้ให้อิ่ม ฉนใด ข้าแต่
พระมหาวีรเจ้า พระองค์ทรงยังข้าพระองค์ ให้อิ่มด้วยธรรม
ฉนนัน.

ครั้นเราเชยชมศีล ปัญญา ธรรมและพระนายกของโลก
แล้ว ได้บรรลุนิพพานอันเป็นธรรมระงับอย่างยิ่ง เป็นบพใหม่
เคลื่อน.

โอหนอ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระจักขุพระองค์นั้นพึงดำรง
อยู่นานแน่ เราก็จึงรู้แจ้งธรรมที่ยังไม่รู้แจ้ง พึงเห็นอมตบพ.

ชาตินี้เป็นชาติที่สุดของเรา เราถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้สรรเสริญพระพุทธเจ้าพระองค์
ใด ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
สรรเสริญ.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
อาสวะทั้งปวงสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการมา
ดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านั้น คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัพพกตติกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบสัพพกตติกเถรอปทาน

มรุตทายกเถราปทานที่ ๔ (๓๕๔)

ว่าด้วยอานิสงส์การถวายน้ำผึ้งและลาดหญ้า

[๓๕๖] เราได้สร้างอาศรมอย่างสวยงามไว้ใกล้ฝั่งแม่น้ำสินธุ เราบอกคัมภีร์อิติहाสะพร้อมทั้งคำรททายลักษณะ กะพวกศิษย์ที่อาศรมนั้น.

ศิษย์เหล่านั้นเป็นผู้ใคร่ธรรม เราแนะนำดี เป็นผู้ใคร่ฟัง คำสั่งสอนดี ถึงบารมีอันประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำสินธุ เป็นผู้ฉลาดในการทำนายการเกิดการตาย และในลักษณะทั้งหลาย แสวงหาประโยชน์อันสูงสุดอยู่ในป่าใหญ่ในกาลนั้น.

ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธ เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงนำดีจะทรงอนุเคราะห์พวกเรา จึงเสด็จเข้ามา.

เราได้เห็นพระมหาวิระพระนามว่าสุเมธ ผู้เป็นนายกของโลก เสด็จเข้ามา จึงได้เอาหญ้าลาดถวายแต่พระองค์ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก.

เราถือเอาน้ำผึ้งจากป่าใหญ่ มาถวายแต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระสัมพุทธเจ้าเสวยแล้ว ได้ตรัสพระดำรัสนี้ว่า

ผู้ใดมีความเลื่อมใส ได้ถวายน้ำผึ้งแก่เราด้วยมือทั้งสองของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ด้วยการถวายนํ้าฝิ่ง และด้วยการลาดหญ้าถวายนํ้า ผู้นั้น
จักรัณมรณอยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัป ในสามหมื่นกัป
พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม ทรงสมภพในวงศ์พระเจ้า
โสกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นั้นจักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น จัก
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวง เป็น
ผู้ไม่มีอาสวะแล้ว นิพพาน.

เมื่อเราจากเทวโลกมาในมนุษยโลกนี้ ถือปฏิสนธิใน
ครรภ์มารดา เมล็ดฝนนํ้าฝิ่งได้ตกปกปิดแผ่นดินด้วยนํ้าฝิ่ง.

แม้ในขณะที่เราหลุดจากครรภ์นั้น ฝนนํ้าฝิ่งก็ตกให้
แก่เรา เต็มเปี่ยมหม้อตลอดกาลเป็นนิตย์ เมื่อเราออกจาก
เรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ย่อมได้ข้าวและนํ้า นี้เป็นผล
แห่งการถวายนํ้าฝิ่ง.

เราเกิดในเทวดาและมนุษย์ เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยกามทั้งปวง
ได้บรรลุความสิ้นอาสวะเพราะการถวายนํ้าฝิ่งนั้นแล.

เมื่อฝนตกแล้ว หญ้าออกยาว ๔ นิ้ว เมื่อต้นไม้ออกแล้ว
ฝนนํ้ามีดอกบานสะพรั่ง เราผู้ไม่มีอาสวะเป็นสุขอยู่เป็นนิตย์
ในเรือนว่างเปล่า ที่มณฑปและโคนไม้.

เราก้าวล่วงภพเหล่าใด คือภพในท่ามกลาง ภพเบื้องบน

และภพเบื้องต่ำเหล่านั้น อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นไปแล้วในวันนี้ บัดนี้ภพใหม่มิได้มีอีก.

ในสามหมื่นกัป (แต่กัปนี้) เราได้ถวายทานใด ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายน้ำผึ้ง.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว อาสวะทั้งปวงสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมธุทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้แล.

จบมธุทายกเถรอปทาน

ปทุมภูฏาคาริกเถรอปทานที่ ๕ (๑๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการทำพุทธบูชา

[๑๕๗] พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้สยัมภูเป็น
นายกของโลก ตรัสรู้แล้วเอง ทรงใคร่ในวิเวก ฉลาดใน
สมาธิ เป็นมุนี.

พระมหามุนีพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้อุดมบุรุษ เสด็จไปสู่
ไพโรสถนท์ ทรงลาดผ้าบังสุกุลแล้วประทับนั่งอยู่.

ในกาลก่อน เราเป็นพรานเนื้ออยู่ในป่าใหญ่ ในกาลนั้น
เราเที่ยวแสวงหาเนื้อฟานอยู่ในป่านั้น.

เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้ข้ามโอฆะแล้ว ไม่มีอาสวะ
เปรียบเหมือนพญารังมิดอกบาน เหมือนดวงอาทิตย์อุทัย.

ครั้นเห็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า ปิยทัสสี ผู้มียศมากแล้ว
เราจึงลงไปสู่สระบัว นำดอกปทุมมาในขณะนั้น.

ครั้นนำเอาดอกปทุมอันเป็นที่รื่นรมย์ใจมาแล้ว จึงสร้าง
เรือนมียอด (ปราสาท) แล้ว มุงบังด้วยดอกปทุม.

พระพุทธรชินเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี เป็นมหามุนี ทรง
อนุเคราะห์ประกอบด้วยพระกรุณา ประทับอยู่ในภูฏาคาร ๗
คืน ๗ วัน.

เราเก็บดอกปทุมที่เก่าๆ ทิ้งเสียแล้ว มุงบังด้วยดอกปทุม
ใหม่ ขณะนั้น เราได้ยืนประนมกรอัญชุลีอยู่.

พระมหามุนีพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้เป็นนายกของโลก
เสด็จออกจากสมาธิแล้วประทับนั่งเหยียดเข่าอยู่.

ในกาลนั้น พระเถระผู้อุปัฏฐากนามว่า สุทัสสนะ มีฤทธิ์
มาก รู้พระดำริของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้ศาสดา.

ผู้อันภิกษุ หมั่นแวดล้อมแล้ว เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า
ผู้เป็นนายกของโลก ซึ่งประทับนั่งทรงสำราญอยู่ที่ชายป่า.

และในกาลนั้น เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ในไพโรสณฑ์ประมาณ
เท่าใด เทวดาเหล่านั้นทราบพระพุทธรูปแล้ว พากันมา
ประชุมทั้งหมด

เมื่อพวกยักษ์ กุมภภัณฑ์พร้อมทั้งผีเสื้อน้ำ มาพร้อมกัน
และเมื่อภิกษุสงฆ์มาถึงพร้อมแล้ว พระชินเจ้าได้ตรัสพระ-
คาถาว่า

ผู้ใดบูชาเราตลอด ๗ วัน และได้สร้างอวาสถวายเรา
เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

เราจักพยากรณ์สิ่งทีเห็นได้ยากนัก ละเอียดนัก ลึกซึ่ง
ปรากฏดีด้วยญาณ ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นั้นจักได้เสวยราชสมบัติในเทวโลกตลอด ๑๔ กัป เทวดา
ทั้งหลายจักเนรมิตกุฎาคารอันประเสริฐ ที่มุงบังด้วยดอกปทุม
ให้แก่ผู้นั้น กันไว้ในอากาศ.

นี่เป็นผลแห่งบุรพกรรม เขาจักท่องเที่ยววนเวียนอยู่
ตลอด ๑,๔๐๐ ° กัป.

๑. ม. ย. ๒๔ กัป.

ใน ๑,๔๐๐ กัปกัณ วิมานดอกไม้จักทรงอยู่ในอากาศ น้ำ
ย่อมไม่ติดในใบบัว ฉันทิโด กิเลสก็ไม่ติดอยู่ในญาณของผู้นั้น
ฉันทิโน ผู้นี้กำจัดนิวรรณ์ ๕ ออกไปจากใจ.

ยังจิตให้เกิดในเนกขัมมะแล้ว จักออกบวช ในกาลนั้น
วิมานดอกไม้อันทรงอยู่ก็จักออกไปด้วย.

เมื่อผู้หนึ่งผู้มีปัญญา มีสติ อยู่ที่โคนไม้ ที่โคนไม้
วิมานดอกไม้จักทรงอยู่เหนือศีรษะ.

ผู้หนึ่งจักถวายจีวร บิณฑบาตคิลานปัจฉัย ที่นอนและที่นั่ง
แก่ภิกษุสงฆ์แล้ว จักไม่มีอาสวะ นิพพาน.

เมื่อผู้หนึ่งเที่ยวไปพร้อมด้วยภุฏาการออกบวชแล้ว ภุฏาการ
ย่อมทรงผู้หนึ่งแม้อยู่ที่โคนไม้.

เจตนาในจีวรและบิณฑบาตย่อมไม่มีแก่เรา เราประกอบ
ด้วยบุญกรรม จึงได้จีวรและบิณฑบาตที่สำเร็จแล้ว.

พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกล่วงเราไปเปล่าๆ พ้นไป
แล้วด้วยดีตลอดโลกก็ก็เป็นอันมากโดยจะนับจะประมาณมิได้.

ในกัปกัณ ๑,๘๐๐ แต่กัปกัณนี้ เราจึงได้เฝ้าพระพุทธเจ้า
พระนามว่าปิยทัสสี ผู้แนะนำให้วิเศษ แล้วจึงเข้าถึงกำหนดนี้.

เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า อโนมะ ผู้มีจักขุ
ได้เข้าเฝ้าพระองค์แล้ว บวชเป็นบรรพชิต.

พระพุทธชินเจ้าผู้ทรงทำที่สุดทุกขีได้ ทรงแสดงพระสัทธรรม เราได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ได้บรรลุบทอันไม่หวั่นไหว.

เรายังพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคคมศากยบุตร ให้ทรงโปรด กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าใด ด้วยธรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้วถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว อาสวะทั้งปวงของเราสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิัญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระปทุมภูฏาคาริกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปทุมภูฏาคาริกเถรอปทาน

อรรถกถาปิณฑวรรคที่ ๔๐

อปทานที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

พักกุลเถรปาทานที่ ๖ (๓๕๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายยา

[๓๕๘] ภูเขาชื่อโสภิตะมีอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ พวกศิษย์
ของเราช่วยกันสร้างอาศรมอย่างสวยงามให้เราที่ใกล้ภูเขานั้น.

ที่ใกล้อาศรมนั้น มีมณฑปเป็นอันมาก ไม้ยางทราย
กำลังมีดอกบาน ไม้มะขวิด ต้นจำปา ไม้กาะทิง ไม้เกด
มีเป็นอันมาก.

มีไม้ยางทราย ต้นพุทรา และต้นมะขามป้อมเป็นอันมาก
มีต้นมะพร้าว น้ำเต้า และบัวขาวกำลังมีดอกบาน.

มีต้นรักขาว ต้นมะตูม ต้นกล้วย และต้นมะงั่ว ต้น
สะท่อน ต้นรอกฟ้าขาว และต้นประยงค์ มีอยู่มาก.

มีต้นคำ ไม้สน ต้นกระท่อม ต้นไทร และมะกอก อาศรม
ของเราเป็นเช่นนี้ เราพร้อมด้วยศิษย์อยู่ที่อาศรมนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สยัมภูพระนามว่า อโนมทัสสี เป็น
นายกของโลก ทรงแสวงหาที่เร้น เสด็จเข้าสู่อาศรมของเรา.

และเมื่อเราเข้าไปเฝ้าพระมหาวีระพระนามว่า อโนมทัสสี
ผู้มีมียมาก โรคลมก็เกิดขึ้นแก่พระโลกนาถโดยฉับพลัน.

เราเที่ยวไปในป่า ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของ
โลก ผู้มีจักขุ มียสมมาก จึงได้เข้ารูปเฝ้า.

ครั้งได้เห็นพระอิริยาบถเข้าก็เข้าใจได้ในทันทีว่า โรคเกิด
ขึ้นแก่พระพุทธเจ้าแน่แล้ว.

เราจึงรีบกลับอาศรม ในสำนักของพวกศิษย์เรา ขณะนั้น

เราปรึกษาศิษย์ว่า เราต้องการทำยา.

ศิษย์ทั้งหมดผู้มีความเคารพ รับคำของเราแล้วร่วมประชุม
กันเพราะเคารพในเราผู้เป็นครู.

เรารีบขึ้นไปบนภูเขาเก็บยาทุกสิ่งมาปรุง ได้ปรุงเป็นยา
ต้มแล้ว รินเอาน้ำยามาถวายพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ.

เมื่อพระมหาวีระผู้สัพพัญญู เป็นนายกของโลก เสียแล้ว
โรคคมของพระสุคตเจ้าผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ก็สงบลงจับปล้น.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า อโนมทัสสี ผู้มียศมาก ทรงเห็น
ความกระวนกระวายสงบแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะของ
พระองค์ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดได้ถวายยาแก่เรา และระงับโรคของเราได้ เราจัก
พยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นั้นจักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดแสนกัป ผู้นั้นจักบันเทิง
อยู่ในเทวโลกนั้น อันมีดนตรีประโคมอยู่ทุกเมื่อ.

มาสำนุชยโลกแล้ว อังกุศลมูลตักเตือน จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

ใน ๕๕ กัป จักได้เป็นกษัตริย์พระนามว่า อโนมิ ทรง
ชนะพิเศษ มีสมุทรสาคร ๔ เป็นขอบเขต เป็นใหญ่ในชมพู-
ทวีป.

เป็นพระเจ้าจักรพรรดิสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีพล
มาก จักยังดาวดึงส์ให้ระง่อนแล้ว จักเสวยความเป็นใหญ่.

เป็นเทวดาหรือเป็นมนุษย์ จักเป็นผู้มีอาพาธน้อย จักเว้น
ความร่ำร้อนแล้ว ข้ามพ้นความป่วยไข้ได้ในโลก.

ในกัปอันประมาณมิได้แต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามว่า
โคดม ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโศกกากราช จักเสด็จอุบัติ
ในโลก.

เขาจักเป็นทนายาในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็น
โอรสอันธรรมนิรมิต กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักเป็นผู้
ไม่มีอาสวะ นิพพาน.

จักเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ข้ามพ้นกระแสตัณหาได้ จักมี
ชื่อว่า พักกุละ เป็นสาวกของพระศาสดา.

พระโคดมศากยบุตร ทรงรู้คุณทั้งปวงนี้แล้ว ประทับนั่ง
ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ จักทรงตั้งไว้ในเขตที่คคสถาน.

พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า อโนมทัสสี ผู้สยัมภู
ผู้เป็นนายกของโลก ผู้ต้องการความวิเวก เสด็จมายังอาศรม
ของเรา.

เรามีความเลื่อมใส ได้ยังพระมหาวิระผู้สัพพัญญู เป็น
นายกของโลก ซึ่งเสด็จเข้ามา ให้อิมหน้าด้วยโอสธทั้งปวง
ด้วยมือของตน.

เรานั้นได้ทำกรรมดีแล้วในเขตที่ดี สมบูรณ์ด้วยพืช กิโน
กาลนั้น เราไม่อาจให้กรรมที่เราทำแล้วสิ้นไปได้เลย.

การที่เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นนายกนั้น เป็น

ลาภที่เราได้ดีแล้ว ด้วยกรรมอันเหลือนั้น เราได้บรรลุปออันไม่
หวั่นไหว.

พระโคตมศากยบุตรทรงทราบคุณทั้งหมดนี้ ประทับนั่ง
ในท่านกลางภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งเราไว้ในเอตทัคคสถาน.

ในกัปอันประมาทมิได้แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาล
นั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายเป็น.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว มี
อาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่ของเรามิได้มี.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระพักกุลเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบพักกุลเถรอปทาน

๓๕๖. อรรถกถากุลเถราปทาน^๑

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระพากุลเถระ. มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวnutสสา-
วิฑูเร** ดังนี้.

เล่ากันมาว่า พระเถระรูปนี้ในอดีตกาล ตั้งแต่กาลที่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าพระนามว่า **อโนมทัสสี** ทรงอุบัติขึ้นแล้ว ในที่สุดแห่งอสงไขย
กำไรแสนกัปแต่ขึ้นไป ท่านได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ก่อนกว่าใคร
เจริญวัยแล้ว ได้เรียนจบไตรเพท มองไม่เห็นสาระในไตรเพทนั้น คิดว่า
เราจักแสวงหาประโยชน์ในภพหน้า จึงบวชเป็นฤาษีอยู่ที่เชิงเขา เป็นผู้
ได้อภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ อยู่มาได้ทราบว่าพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น
จึงไปยังสำนักของพระศาสดา ได้ฟังธรรมแล้ว ดำรงมั่นอยู่ในไตรสรณะ
เมื่อพระศาสดาเกิดการอาพาธเนื่องด้วยโรคลม จึงไปนำเอาเภสัชมาจากป่า
ระงับโรคลมนั้นจนสงบดี น้อมใจนึกไปถึงบุญอันนั้น ก็เพื่อประโยชน์
แห่งความเป็นผู้ไม่มีโรคภัย พอลงจากโลกมนุษย์นั้น ก็ได้ไปบังเกิดใน
พรหมโลก ได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลกตลอดอสงไขยหนึ่ง
ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ท่านได้บังเกิดในตระกูล
แห่งหนึ่ง ในพระนครหังสาวดี บรรลุนิติภาวะแล้ว ได้ฟังพระธรรม-
เทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้มองเห็นภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งพระศาสดาทรง
สถาปนาท่านไว้ในตำแหน่งที่เลิศแห่งพวกภิกษุผู้มีอาพาธน้อย ตนเองหวัง
จะได้ตำแหน่งนั้นบ้าง จึงได้ตั้งปณิธานไว้แล้ว ได้สั่งสมแต่กุศลกรรมจน
ตลอดชีวิตแล้ว ได้ท่องเที่ยวไปในสุคติอย่างเดียว ตั้งแต่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** ทรงอุบัติขึ้นแล้ว ท่านก็ได้บังเกิดในตระกูลของ

๑. บาลีว่า พักกุลเถราปทาน.

พราหมณ์ ในนครพันธุมิทีก่อนกว่าใครหมด พอเรียนจบศิลปศาสตร์ทุกสาขาแล้ว มองไม่เห็นสาระในศิลปะนั้น จึงได้ออกบวชเป็นฤาษี เป็นผู้ได้ฌานและอภิญญา อยู่ที่เชิงเขา ได้สดับว่าพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้ว จึงได้ไปยังสำนักของพระศาสดา ได้ตั้งอยู่ในไตรสรณะ เมื่อภิกษุทั้งหลายเกิดความป่วยไข้เพราะหญ้าเป็นเหตุ จึงช่วยรักษาโรคนั้นจนสงบ ดำรงอยู่ในอัฐภาพนั้นจนตลอดอายุ จุตินอกจากอัฐภาพนั้นแล้ว ได้บังเกิดในพรหมโลก ตั้งแต่นั้นในกัปที่ ๕๑ ท่านได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ท่านได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลในกรุงพาราณสี อยู่เป็นฆราวาส ได้มองเห็นมหาวิหารหลังหนึ่งซึ่งคร่ำคร่าทรุดโทรม จึงให้ช่างจัดการสร้างที่อยู่อาศัยทั้งหมด มีโรงอุโบสถเป็นต้น ในมหาวิหารนั้น ได้จัดแจงถวายเภสัชทุกชนิดแก่ภิกษุสงฆ์ในที่นั้นด้วย ได้สร้างกุศลกรรมจนตลอดชีวิตแล้ว ก็ได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลกตลอดพุทธันดรหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเราทรงอุบัติขึ้นแล้ว เขาบังเกิดแล้วในตระกูลเศรษฐีในกรุงโกสัมพีก่อนกว่าใครหมด.

เขาค่อยออกจากการภักข์ของมารดาแล้ว พวกพี่เลี้ยงนำไปอาบน้ำที่แม่น้ำยมนาเพื่อความไม่มีโรค หลุดจากมือของพวกพี่เลี้ยง ได้ถูกปลาอุบไป พวกชาวประมงเอาข่ายจับปลานั้นมาได้แล้ว ขายให้กับภริยาของท่านเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี. นางรับปลานั้นไปแล้ว ขณะที่กำลังทำการผ่า ได้มองเห็นทารกผู้ไม่มีโรค เพราะผลบุญที่เขาได้ทำไว้ในปางก่อน จึงเอ่ยว่า เราได้ลูกชายแล้ว จึงรับเลี้ยงไว้ เขาได้ทราบเรื่องราวนี้แล้วจากมารดาบิดาบังเกิดเกล้า ผู้มาแล้วกล่าวว่า เด็กคนนี้เป็นลูกของพวก

เรา, จงให้ลูกกินแก่พวกเราเถิด ดังนี้ เมื่อพระราชาทรงซักถามแล้ว จึงทรงตัดสินว่า เด็กคนนี้ จงเป็นของทั่วไปแก่ตระกูลทั้งสอง เพราะว่า เขาดำรงอยู่โดยความเป็นทาสของตระกูลทั้งสอง จึงได้นามว่า พากุลละ เจริญวัยแล้ว ได้เสวยสมบัติมากมาย อยู่ในตระกูลเศรษฐี ๒ ตระกูล ตระกูลละ ๖ เดือน เศรษฐีทั้งสองตระกูลเหล่านั้น เมื่อถึงวาระของตนแล้ว ก็ต่อเรือพ่วงกัน ให้ช่างทำเป็นมณฑปรัตนะไว้บนเรือนั้น ให้ตระเตรียมดนตรีอันประกอบด้วยของค์ ๕ แล้วให้กุมารนั่งในเรือนั้นแล้ว ก็พากันมาทางแม่น้ำคงคาจนถึงที่ท่ามกลาง (จุดศูนย์กลาง) พระนครทั้งสอง แม้พวกคนของท่านเศรษฐีอีกคนหนึ่ง ก็ได้ตระเตรียมไว้เช่นนั้นเหมือนกัน ไปยังสถานที่นั้นแล้ว ยกกุมารขึ้นบนเรือนั้นแล้วพาไป กุมารคนนั้น เจริญอยู่อย่างนั้น เป็นผู้มีอายุ ๘๐ ปี ปรากฏมีชื่อว่า อุกยเศรษฐีบุตร เขาได้ไปยังสำนักของพระศาสดาฟังธรรมแล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว พยายามอยู่ตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๘ ก็ได้บรรลुพระอรหัตพร้อมด้วย ปฏิสัมภिता ๔.

ครั้นท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้ว ในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า หิมวnutสุสาวิฐเร ดังนี้. เนื้อความแห่งคำนั้นข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังแล. เนื้อความแห่งบาลีแห่งอปทาน ก็พอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียว พระพากุลเถระนั้นบรรลुพระอรหัตแล้ว มีชีวิตอยู่ด้วยความสุขอันเกิดแต่วิมุติ เป็นผู้มีอายุ ๑๖๐ ปี จึงได้ปรินิพพานแล.

จบอรรถกถาพากุลเถรอปทาน

คิริमानันทธรรมาปทานที่ ๗ (๑๕๗)

ว่าด้วยผลแห่งการทำพุทธบูชา

[๑๕๕] ภริยาของเราทำกาละแล้ว บุตรของเราก็ไปสู่ป่าช้า มารดา
บิดา และพี่ชายก็ตายแล้ว เราจึงเผาที่เชิงตะกอนเดียวกัน.

เพราะความเศร้าโศกนั้น เราเป็นผู้เร่าร้อน เป็นผู้ผอม
เหลือง จิตของเราฟุ้งซ่าน เพราะเราประกอบด้วยความเศร้า
โศกนั้น.

เรามากด้วยลูกศรคือความโศกจึงเข้าไปสู่ชายป่า บริโภค
ผลไม้ที่หล่นเองอยู่ที่โคนต้นไม้.

พระสัมพุทธชินเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้กระทำที่สุดทุกข์
พระองค์ประสงค์จะช่วยเหลือเรา จึงเสด็จมาในสำนักของเรา.

เราได้ยินเสียงพระบาทของพระพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธ
ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ จึงชะเง้อศีรษะดูพระมหามุนี.

พระมหาวีรเจ้าเสด็จเข้ามา ปิติเกิดขึ้นแก่เรา ในกาลนั้น
เราได้เห็นพระองค์ผู้เป็นนายของโลกแล้วมีใจไม่ฟุ้งซ่าน.

กลับได้สติแล้ว ได้ถวายเป็นไม้กำมือหนึ่ง พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าผู้มีพระจักขุ ประทับนั่งบนใบไม้ นั้นด้วยความอนุ
เคราะห์.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสุเมธ ผู้เป็นนายของโลก
ผู้ตรัสรู้แล้ว ครั้นประทับนั่งบนใบไม้ นั้นแล้ว ทรงแสดงธรรม
เครื่องบรรเทาทุกข์คือความโศกแก่เราว่า

ชนเหล่านั้น ใครมิได้เชื่อเชิญให้มาก็มาจากปรโลกนั่นเอง
ใครมิได้อนุญาตให้ไป ก็ไปจากมนุษยโลกนี้แล้ว เขามาแล้ว
อย่างไร ก็ไปอย่างนั้น จะคร่ำครวญไปทำไมในการตาย
ของเขานั้น.

สัตว์มีเท้า เมื่อฝนตกลงมา เขาก็เข้าไปอาศัยในโรง
เพราะฝนตก เมื่อฝนหายแล้ว เขาก็ไปตามปรารถนา ฉันท
มารดาบิดาของท่าน ก็ฉันทนั้น จะคร่ำครวญไปทำไมในการตาย
ของเขานั้น.

แขกผู้จรมมา เป็นผู้สิ้นหวั่นไหว ฉันท มารดาบิดาของ
ท่าน ก็ฉันทนั้น คร่ำครวญไปทำไมในการตายของเรานั้น.

งูละคราบเก่าแล้ว ย่อมไปสู่กายเดิม ฉันท มารดา
บิดาของท่าน ก็ฉันทนั้น จะคร่ำครวญไปทำไมในการตายของ
เขานั้น.

เราได้ฟังพระพุทธเจ้าตรัสแล้ว เว้นลูกศรคือความโศกได้
ยังความปรามอภัยให้แล้ว ได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด.

ครั้งถวายบังคมแล้ว ได้บูชาพระพุทธเจ้าผู้ล่วงพ้นภูเข
คือกิเลส เป็นพระมหานาค ทรงสมบุรณ์ด้วยกลิ่นหอมอัน
เป็นทิพย์ พระนามว่า สุเมธ เป็นนายกของโลก.

ครั้งบูชาพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ประนมกรอัญชลิขึ้นเหนือ
เศียร อนุสรณ์ถึงคุณอันเลิศแล้ว ได้สรรเสริญพระองค์ผู้เป็น
นายกของโลกว่า

ข้าแต่พระมหามุนีมหาวิรเจ้า พระองค์ทรงเป็นสัพพัญญู
เป็นนายกของโลก ทรงข้ามพ้นแล้ว ยังทรงรื้อขนสรพัสต์วั
ด้วยพระญาณว่า

ข้าแต่พระมหามุนีผู้มีพระจักขุ พระองค์ตัดความเคลือบ
แคลงสงสัยแล้ว ยังทรงยังมรรคให้เกิดแก่ข้าพระองค์ ด้วย
พระญาณของพระองค์.

พระอรหันต์ผู้ถึงความสำเร็จ ได้อภิญญา ๖ มีฤทธิ์มาก
เที่ยวไปในอากาศได้ เป็นนักปราชญ์ ห้อมล้อมอยู่ทุกขณะ.

พระเสขะผู้กำลังปฏิบัติ และผู้ตั้งอยู่ในผล เป็นสาวก
ของพระองค์ สาวกทั้งหลายของพระองค์ย่อมบาน เหมือน
ดอกปทุมเมื่ออาทิตย์อุทัย.

มหาสมุทรประมาณไม่ได้ ไม่มีอะไรเหมือน ยากที่จะ
ข้ามได้ ฉันทิ ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักขุ พระองค์ทรงสมบูรณ์
ด้วยพระญาณ ก็ประมาณไม่ได้ ฉันทินั้น.

เราถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้ชนะโลก มีพระจักขุ มียศ
มาก นมัสการทั่ว ๔ ทิศแล้วได้กลับไป.

เราเคลื่อนจากเทวโลกแล้ว รู้สึกตัว กลับมีสติ ท่องเที่ยว
อยู่ในภพน้อยใหญ่แล้ว ลงสู่ครรภ์มารดา.

ออกจากเรือนแล้วบวชเป็นบรรพชิต เป็นผู้มีความเพียร
มีปัญญา มีการหลีกเร้นอยู่เป็นอารมณ์ ตั้งความเพียร ยัง

พระมหามุนีให้ทรงโปรดปราน ฟันแล้วจากกิเลส ดังดวง-
จันทร์ฟันแล้วจากกลีบเมฆ อยู่ทุกเมื่อฉะนั้น.

เราเป็นผู้ชวนขวยในวิเวก สงบระงับ ไม่มีอุปบัติ กำหนด
รู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

ในกัปที่สามหมื่น แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าพระองค์
ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
อาสวะทั้งปวงของเราสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระคิริมานันทเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบคิริมานันทเถรอปทาน

๓๕๗. อรรถกถาศิริมานันทเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระศิริมานันทเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ภริยา เม
กาลงกตา ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งนิพพานไว้มากมายในภพ
นั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุเมธ ท่านได้บังเกิด
ในเรือนอันมีสกุล เจริญวัยแล้ว ดำรงอยู่ในเพศฆราวาส อยู่มาเมื่อภริยา
และบุตรของตนกระทำกาละแล้ว ถูกลูกศรคือความเศร้าโศกปักแล้ว จึง
เข้าป่า บริโภคผลไม้มีชีวิตเป็นไปอยู่ที่โคนต้นไม้. ในกาลนั้น พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสุเมธ ได้เสด็จไปในที่นั้นเพื่อทรงอนุเคราะห์เขา
ทรงแสดงธรรมอนลูกศรคือความเศร้าโศกขึ้นได้ เขาฟังธรรมแล้ว มี
ใจเลื่อมใส เอาดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมๆ บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว กราบ
ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ กระทำอัญชลีไว้เหนือเศียร ชมเชยแล้ว.

ด้วยบุญอันนั้น เขาจึงได้ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
ได้เสวยความสุขในโลกทั้งสองแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้เกิดเป็นลูกชาย
ปุโรหิตของพระเจ้าพิมพิสารในกรุงราชคฤห์. เขาได้มีชื่อว่า ศิริมานนท์
ศิริมานนท์นั้น บรรลุนิติภาวะแล้ว เห็นอานุภาพของพระพุทธเจ้า ใน
คราวที่พระศาสดาเสด็จมายังพระนครราชคฤห์แล้ว ได้มีศรัทธาบวชแล้ว

บำเพ็ญสมณธรรมอยู่ในอวาสโกถบ้านได้ ๒-๓ วัน ก็ได้ไปยังกรุง
ราชคฤห์เพื่อถวายบังคมพระศาสดา. พระเจ้าพิมพิสาร ได้ทราบของท่าน
มา จึงเสด็จเข้าไปหาท่านแล้ว ตรัสว่า นิมนต์ท่านอยู่ในที่นี้เถิด, โยม
จะบำรุงด้วยปัจจัย ๔ ดังนี้ ปวารณาเรียบร้อยแล้ว พอเสด็จไปแล้ว
ก็มีได้ทรงอนุสรณ์ถึงพระราชดำรัสนั้น เพราะมีพระราชกรณียกิจมาก.
พระเถระจึงได้อยู่ในที่กลางแจ้งนั้นแล พวกเทวดาพากันห้ามฝนไม่ให้ตก
เพราะกลัวพระเถระจะเปียก พระราชาทรงใคร่ครวญถึงเหตุที่ฝนไม่ตก
ทรงทราบแล้ว จึงทรงมีรับสั่งให้พวกช่างสร้างกุฏิถวายพระเถระ พระเถระ
อยู่ในกุฏิได้ความตั้งมั่นแห่งจิต เพราะได้เสนาสนะสัปปายะ ประกอบ
ความเพียรให้สม่ำเสมอ ยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนา บรรลุพระอรหัตแล้ว.

เมื่อท่านได้บรรลุพระอรหัตแล้ว ระลึกถึงบุรพกรรมของตน ได้
เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพฤติมาแล้ว
ในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า ภริยา เม กาลงฺกตา ดังนี้. การ
ประกาศเรื่องราวของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น คำสั่งสอนที่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าทรงกระทำไว้แล้ว และเรื่องราวแห่งการบรรลุมรรคผล ทั้งหมด
นักศึกษาพอจะกำหนดรู้ได้โดยง่าย ตามลำดับแห่งบาลีนั้นแล.

จบอรรถกถาศิริมานันทเถรอปทาน

สลพมัทธปิยเถราปทานที่ ๘ (๓๕๘)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกสน

[๔๐๐] เมื่อพระพุทธเจ้าพระนามว่า กกุสันธะ มีพระชาติเป็น
พราหมณ์ มีกรรมอยู่จบแล้ว นิพพานแล้ว เราได้เก็บเอาพวง
ดอกสนมาทำเป็นมณฑป.

เราเป็นผู้ไปสู่ดาวดึงส์ ย่อมได้วิมานอันอุดม ย่อมครอบงำ
เทวดาเหล่าอื่น นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

เราเดินจงกรม และขึ้นอยู่ในเวลากลางวันหรือกลางคืน
เป็นผู้อันดอกสนกำบังไว้ นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม.

ในกัปนี้เองเราได้บูชาพระพุทธเจ้าใด ด้วยการบูชานั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฐีสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสลพมัทธปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสลพมัทธปิยเถราปทาน

สัพพทายกเถราปทานที่ ๕ (๑๕๕)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายทานทุกสิ่งทุกอย่าง

[๔๐๑] ภพของเราหยั่งลงถึงมหาสมุทร ตกแต่งดีแล้ว สระ

โบกขรณี ตกแต่งสวยงาม มีนกกจากพราศส์เสียงร้องอยู่.

ดาราด้วยบัวชม บัวเพื่อน บัวหลวงและอุบล ในสระ
นั้นมีน้ำไหล มีทำนบราบเรียบ น้ำรินรมย์ใจ.

มีปลาและเต่าชุกชุม มีเนื้อต่างๆ ลงกินน้ำ มีนกยูง
นกกกระเรียนและนกดุเหว่า เป็นต้นรำร้องด้วยเสียงไพเราะ นก
เขา นกเป็ดน้ำ นกจากพราศส์ นกกาหน้า นกต้อยตีวิด นก
สาธิกา นกค้อนหอย นกโพระดก หงส์ นกกกระเรียน นก
แสก ช้างตระกูลปิงคลา เที้ยวอยู่มากมาย สระโบกขรณี
สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีแก้วมณี ไชยมุกและทราย.

ต้นไม้ทั้งหลายเป็นสีทองทั้งหมด มีกลิ่นหอมต่างๆ พุ้ง
ขจรไป ส่องภพของเราให้สว่างไสวตลอดกาลทั้งปวง ทั้ง
กลางวันกลางคืน.

นักดนตรีหกหมื่น ประโคมอยู่ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า หลับ
๑,๖๐๐ คนหอมล้อมเราอยู่ทุกเมื่อ.

เราออกจากภพแล้ว ได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธ
ผู้นำของโลก มีจิตเลื่อมใสสมนัส ได้ถวายบังคมพระองค์
ผู้มียศมาก.

ครั้นถวายบังคมแล้ว ได้ทูลนิมนต์พระองค์พร้อมด้วยศิษย์

พระพุทธเจ้าผู้เป็นนักปราชญ์ พระนามว่า สุเมธ ผู้นำของ
โลก ทรงรับ.

พระมหามุนีทรงกระทำธรรมกถาแก่เราแล้วทรงส่งเราไป
เราถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้วกลับเข้าสู่ภพของเรา.

เราเรียกบริวารชนมากกว่า ท่านทั้งหมดจงมาประชุมกัน
เวลาเช้าพระพุทธเจ้าจะเสด็จมาสู่ภพของเรา.

การที่เราทั้งหลายจะได้อยู่ในสำนักของพระองค์ เป็นลาภ
ที่เราทั้งหลายได้ดีหนอ แม้เราทั้งหลายจักทำการบูชาแต่พระ-
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้ศาสดา.

เราตระเตรียมข้าวและน้ำเสร็จแล้ว จึงกราบทูลภักตกา
พระพุทธเจ้าผู้นำของโลก เสด็จเข้ามาพร้อมด้วยพระอรหันต์
หนึ่งแสน.

เราได้ทำการต้อนรับด้วยสังคีตและดนตรี พระพุทธเจ้า
ผู้เป็นอุดมบุรุษ ประทับนั่งบนตั่งทองคำล้วน.

ในกาลนั้น หลังคาเบื้องบนก็มุงด้วยทองคำล้วน ๆ คน
ทั้งหลายโบทกพัดถวายในระหว่างภิกษุสงฆ์.

เราได้อังคาสภิกษุสงฆ์ให้อิ่มหน้าด้วยข้าวและน้ำเพียงพอ
ได้ถวายผ้าแก่ภิกษุสงฆ์รูปละ ๑ คู่.

พระพุทธเจ้าที่เขาเรียกพระนามว่า สุเมธ ผู้สมควรรับ
เครื่องบูชาของโลก ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว ได้
ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดอากาศเราให้อิ่มหน้าด้วยข้าวและน้ำทั้งปวง เราจัก
พยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว
ผู้นั้นจักมีกรรมอยู่ในเทวโลกตลอด ๑,๘๐๐ กัป จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

ผู้นั้นจะเข้าถึงกำเนิดใด คือ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ใน
กำเนิดนั้น หลังคาทองคำล้วน ๆ จักกัณฑ์ให้ในทุกขณะ.

ในสามหมื่นกัป พระศาสดามีพระนามชื่อว่า โคดม ซึ่งมี
สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นั้นจักเป็นทายาทในธรรมของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็น
ผู้ไม่มีอาสวะ นิพพาน.

จักนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้วบันลือสีหนาท ชนทั้ง
หลายจะกัณฑ์ตรไว้ที่เชิงตะกอน จักเผาภายใต้จักร.

สามัญผลเราบรรลุแล้วโดยลำดับ กิเลสทั้งหลายเราเผา
แล้ว ความเร่าร้อนไม่มีแก่เราที่มณฑปหรือที่โคนไม้.

ในกัปที่สามหมื่น แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี้เป็นผลแห่งทานทุกสิ่ง.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกดวงข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักของพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ

มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระสัพพทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบสัพพทายกเถราปทาน

อชิตเถราปทานที่ ๑๐ (๔๐๐)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายประทีป

[๔๐๒] พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง
ผู้นายกของโลก เสด็จสู่ภูเขามิวันต์ แล้วประทับนั่งอยู่.

เราไม่ได้ (เคย) เห็นพระสัมพุทธเจ้า แม้เสียงของ
พระองค์ เราก็ไม่เคยได้ฟัง เราเที่ยวแสวงหาอาหารของเรา
อยู่ในป่า.

ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้ามีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒
ประการในป่านั้น ครั้นเห็นแล้วจึงได้คิดว่า สัตว์นี้ชื่อว่า
อะไร.

เรามองดูลักษณะทั้งหลายแล้ว ระลึกถึงความรู้ของเราได้
ความจริงเราได้ยินมาว่า ลักษณะนี้เป็นของพระพุทธเจ้า
บัณฑิตทั้งหลายก็กล่าวไว้.

ผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าจริงเหมือนคำของบัณฑิตเหล่านั้น
ถ้าเป็นนั้น เราควรสักการะพระองค์ พระองค์จะชำระคดีของ
เราได้.

เราจึงรีบกลับมาสู่อาศรม ถือเอาน้ำผึ้งและน้ำมัน ถือ
เอาม้อแล้ว เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ทรงแนะนำให้วิเศษ.

ถือเอาไม้ ๓ ท่อนไปวางไว้ที่กลางแจ้ง ก่อไฟให้ลุกโพลง
แล้วได้ถวายบังคม ๘ ครั้ง.

พระพุทธเจ้าผู้อุดมบุรุษ ประทับนั่งอยู่ตลอด ๗ คืน ๗ วัน
พระพุทธเจ้าผู้นำโลกเสด็จลุกขึ้น ในเมื่อราตรีนั้นปราศไป.

เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ตามประทีปถวายแด่พระ-
พุทธเจ้าด้วยมือทั้งสองของตน ตลอด ๗ คืน ๗ วัน.

กลิ่นหอมทุกอย่างอันมีอยู่ในป่าที่ภูเขาคันธมาทน์ มา
หอมพุ่งอยู่ในสำนักพระพุทธเจ้าด้วยพุทธานุภาพ.

เวลานั้นต้นไม้มีดอกหอมทุกชนิด ดอกบานสะพรั่ง โขย
กลิ่นมาหอมตลบพร้อมกัน ด้วยพุทธานุภาพ.

นาคและครุฑทั้งสองพวกที่ภูเขาคันธมาทน์มีประมาณเท่าใด
นาคและครุฑเหล่านั้นต้องการจะฟังธรรม จึงพากันมาในสำนัก
พระพุทธเจ้า.

พระสมณะนามว่าเทวละ เป็นอัครสาวกของพระพุทธเจ้า

ท่านพร้อมด้วยพระอรหันต์หลายแสน เข้ามาสู่สำนักพระ-
พุทธเจ้า.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควร
รับเครื่องบูชา ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดมีความเลื่อมใส ตามประทีปถวายเราด้วยมือทั้งสอง
ของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.
เขาจักมีนรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดหกหมื่นกัป และจักได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

จบภาณวารที่ ๑๖

จักได้เป็นจอมเทวดาเสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๖ ครั้ง
จักได้เสวยรัชสมบัติอันไพบูรณ์ในปรุฬหิ ๓๐๐ ครั้ง.

จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์โดยคณานับมิได้
ด้วยการตามประทีปถวายนี้ จักเป็นผู้มีทิพยจักขุ.

ผู้นี้จักมองเห็นไกล ๒๕๐ ชั่วโมงโดยรอบทุกเมื่อ เมื่อเขา
จตุตจากเทวโลก บังเกิดเป็นคน.

ประทีปจักทรงอยู่ตลอดทั้งกลางวันกลางคืน เมื่อผู้นี้เกิด
พร้อมด้วยบุญกรรม.

ตลอดทั้งวันครจักโชติช่วง ผู้นี้เข้าถึงกำเนิดใด คือ เป็น
เทวดาหรือมนุษย์.

เพราะผลแห่งการตามประทีปถวาย ๘ ดวงนั้น คนทั้งหลาย
จักบำรุงผู้นี้ นี่เป็นผลแห่งการตามประทีปถวาย.

ในแสนกัปแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่า โคดม
ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโศกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นี้จักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น จัก
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็น
ผู้ไม่มีอาสวะ นิพพาน.

ยังพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ให้ทรง
โปรดปรานแล้ว จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่า
อชิตะ.

เราเรียนรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดหกหมื่นกัป แม้ในเทวโลก
นั้น ประทีป ๑๐๐ ดวงส่องสว่างให้แก่เราเป็นนิตยกาล.

รศมีของเราฟุ้ง (โพลง) ออกไปในเทวโลกและมนุษย์โลก
เราระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดแล้ว ยังความโสมนัส
ให้เกิดยิ่ง.

เราจุติจากเทวโลกชั้นดุสิตแล้ว ลงสู่ครรภ์มารดา เมื่อ
เราเกิด ได้มีแสงสว่างอย่างไรพญุลย์.

เราออกจากเรือนแล้ว บวชเป็นบรรพชิต ได้เข้าไปหา
พราหมณ์พาวรี ยอมตนเข้าเป็นศิษย์.

เมื่อเราอยู่ที่ภูเขาคิมวันต์ ได้ทราบข่าวพระพุทธเจ้าผู้นำ
ของโลก เราแสวงหาประโยชน์อันสูงสุด จึงเข้าไปเฝ้า
พระองค์.

พระพุทธเจ้าผู้ฝึกพระองค์แล้ว ทรงฝึกแม่ผู้อื่น ทรงข้าม
โอบะแล้ว เป็นผู้ไม่มีอุปธิ ตรัสบอกนิพพานเครื่องพ้นจาก
ทุกข์ทั้งปวง.

กรรมของเรานั้นสำเร็จประโยชน์ เรายังพระมหามุนีให้
ยินดี วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระ-
พุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

ในภพที่แสนแต่ภพนี้ เราได้ถวายประทีปใด ในกาลนั้น
ด้วยการถวายประทีปนั้น เราไม่รู้จักทุกขิเลย นี้เห็นผลแห่ง
การถวายประทีป.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขั้นรู้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกค้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอชิตเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอชิตเถรอปทาน

อรรถกถาอปทานที่ ๘-๑๐

อปทานที่ ๘, ๙, ๑๐ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถापิณฑววรรคที่ ๔๐

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปิณฑปัจฉิมาอปทาน ๒. เสลเถราปทาน ๓. สัพพกิตติ-
เถราปทาน ๔. มรุตทายกเถราปทาน ๕. ปทุมภูฏาคาริกเถราปทาน
๖. พักกุลเถราปทาน ๗. คิริมานันทเถราปทาน ๘. สลพมัทธปิย-
เถราปทาน ๙. สัพพทายกเถราปทาน ๑๐. อจิตเถราปทาน.

ท่านนับคาถาได้ ๒๕๐ คาถา.

จบปิณฑววรรคที่ ๔๐

และรวมวรรคได้ ๑๐ วรรค คือ

๑. ปทุมเกสริยวรรค ๒. อารักขทายกวรรค ๓. อุมมาปุပ္ผิยวรรค
๔. คันโธทกวรรค ๕. เอกปทุมวรรค ๖. สัททสัจญญิกวรรค ๗.
มันทารวปุပ္ผิยวรรค ๘. โพธิวันทวรรค ๙. อัมพภูผลวรรค ๑๐.
ปิณฑววรรค และคำนวณคาถาได้ ๑,๑๗๔ คาถา

จบหมวด ๑๐ แห่งปทุมวรรค

จบหมวด ๑๐๐ ที่ ๔ (๔๐๐ อปทาน)

เมตเตยวรรคที่ ๔๐

ติสสเมตเตยเถรอปทานที่ ๑ (๔๐๑)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายประทีปและผลมะพลับ

[๔๐๑] ดาบสชื่อว่า โสภิตะ บริโภคแต่ผลไม้ที่หล่นเอง อาศัย
ยอดเจ็อมเขา ประทับอยู่ในระหว่างแห่งภูเขา.

ในกาลนั้น เราแสวงหาประโยชน์อันสูงสุด เพื่อเข้าถึง
พรหมโลก จึงนำเอาฟืนสำหรับติดไฟมาสูมไฟให้ลุกโพลง.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้
สมควรรับเครื่องบูชา พระองค์ทรงประสงค์จะช่วยเหลือเรา
จึงเสด็จมาในสำนักเรา ตรัสถามว่า

ทำอะไรหรือท่านผู้มีบุญหนัก ขอจงให้ฟืนสำหรับติดไฟ
แก่เรา เราจะบำเรอไฟ เพราะการบำเรอไฟนั้น ความบริสุทธิ
จักมีแก่เรา.

เราทูลว่า

ดูก่อนท่านผู้เป็นมนุษย์ ท่านเป็นผู้เจริญดี ท่านเข้าใจ
เทวดาดี เชิญท่านบำเรอไฟ เชิญท่านเอาฟืนสำหรับติดไฟไป.

ลำดับนั้น พระชินเจ้าทรงถือเอาฟืนจะติดไฟให้ลุกโพลง
ไฟไม่ติดฟืนในกองฟืนนั้น เพราะพระผู้แสวงหาคุณใหญ่
ทรงทำปาฏิหาริย์.

พระปฐมุตตรพุทธเจ้าตรัสว่า

ไฟของท่านไม่ลุกโผลง เครื่องบูชาของท่านไม่มี การ
บำเรอไฟของท่านไร้ประโยชน์ เชิญท่านบำเรอไฟของเรา
บ้างซิ.

เราทูลถามว่า

ดูก่อนท่านผู้มีความเพียรใหญ่ ไฟของท่านเป็นเช่นไร
ของบอกไฟของท่าน เมื่อบอกแก่เราแล้ว เราทั้งสองจะ
บำเรอไฟนั้น.

พระองค์ตรัสว่า

การบูชาของเรามี ๓ ประการ คือ เพื่อดับกรรมอันเป็น
เหตุ ๑ เพื่อเผากิเลส ๑ เพื่อละความริษยาและความ
ตระหนี่ ๑.

เราทูลถามว่า

ข้าแต่ท่านมหาวิระผู้นิรทุกข์ ท่านเป็นเช่นไร มีโคตร
อย่างไร อาจารย์และข้อปฏิบัติของท่านเราขอบใจนัก.

พระองค์ตรัสตอบว่า

เราเกิดในสกุลกษัตริย์ ถึงที่สุดแห่งภิกษุญา มีอาสวะ
ทั้งปวงสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี.

ข้าแต่พระองค์ผู้ส่องแสงสว่าง ทรงบรรเทาความมืด ถ้า
พระองค์เป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้า ข้าพระองค์จักขอนมัส-
การพระองค์ พระองค์ผู้ทำที่สุดทุกข์.

เราได้อาหนังสัตว์ลาดถวายเป็นที่ประทับนั่ง พระสัพ-
พัญญู ประทับนั่งบนหนังสือตัวนั้น เราอุปัฏฐากพระองค์.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งบนหนังสือที่เราลาดถวยา
นั้น เรานิมนต์พระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ไปสู่ภูเข.

เก็บผลมะพลับใส่หีบจนเต็ม นำมาคลุกเคล้าด้วยน้ำผึ้ง
แล้ว ได้ถวายแด่พระพุทเจ้า.

เมื่อเรามองดูอยู่ พระชินเจ้าก็เสวยในขณะนั้น เรา
มองดูพระองค์ผู้นำของโลก ยังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์.

พระพุทเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก สมควร
รับเครื่องบูชา ประทับนั่งอยู่ในอาศรมของเรา ได้ตรัสพระ-
คาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดมีความเลื่อมใส ได้อังคาสเราให้อิ่มหนำ ด้วยผล
มะพลับด้วยมือของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลาย
จงฟังเรากล่าว

ผู้นั้นจักได้เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๒๕ ครั้ง และจักได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

ข้าว น้ำ ผ้า และที่นอนอันสมควรแก่ค่ามาก ประกอบ
ด้วยบุญกรรม (ดังจะ) รู้ความดำริของผู้นั้นผู้พร้อมเพียงด้วย
บุญกรรม จักบังเกิดขึ้นในทันที ผู้นั้นจักเป็นผู้บันเทิงพร้อม
และผู้มีความสบายทุกเมื่อ.

ผู้นี้เข้าถึงกำเนิดใด คือ ความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ใน
กำเนิดนั้น จักเป็นผู้มีสุขทุกแห่ง จักได้เป็นมนุษย์.

ผู้นั้นเป็นผู้เล่าเรียน ทรงจำมนต์ รู้จบไตรเพท ได้เข้า
เฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้ว จักเป็นพระอรหันต์.

เราระลึกถึงตนได้ในกาลใด ถึงความเป็นผู้รู้แจ้ง ในกาล
ใด ในกาลนั้น ความพร่องในภคสมบัติไม่มีแก่เราเลย นี้
เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

เราบรรลุถึงธรรมอันประเสริฐแล้ว ถอนรากะและโทสะ
ขึ้นได้แล้ว เป็นผู้มีอาสวะทั้งปวงสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่
มิได้มี.

เราพากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกค้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระติสสเมตเตยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบติสสเมตเตยเถรอปทาน

เมตเตยยวรรคที่ ๔๑

๔๐๑. อรรถกถาติสสมตเตยยเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑ วรรคที่ ๔๑ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระติสสมตเตยยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพฺพ-
การกุญฺญํ นิสฺสายํ ดังนี้.

ในเรื่องนั้น มีข้อแตกต่างกันแต่เพียงว่า ท่านบวชเป็นดาบสแล้ว
ได้ถวายหนังสือเพื่อเป็นที่ประทับนั่ง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ เท่านั้น. คำที่เหลือพอจะรู้ได้โดยง่าย ตามบาลีอปทานนั้นแล.

จบอรรถกถาติสสมตเตยยเถราปทาน

ปุณณกเถราปทานที่ ๒ (๔๐๒)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ

[๔๐๔] พระพุทธเจ้าผู้สยัมภู ไม่ทรงแพ้อะไร ๆ ทรงพระประจวร
ทรงอาศัยยอดเจ็อมเขา ประทับอยู่ในระหว่างแห่งภูเขา.

ขณะนั้นได้มีเสียงบันลือลั่นโดยรอบอาศรมของเรา เมื่อ
พระพุทธเจ้าเสด็จนิพพาน ได้มีแสงสว่างในขณะนั้น.

หมี หมาป่า เสือดาว เนื้อร้าย และราชสีห์ มีอยู่ใน
ไพรศณฑ์ประมาณเท่าใด ทั้งหมดนั้นได้พากันส่งเสียงร้องขึ้น
ในขณะนั้น.

เราเห็นความอัศจรรย์นั้นแล้ว ได้ไปสู่อ้อมเขา ณ ที่นั้น

เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้ไม่แพ้อะไร ๆ นิพพานแล้ว.

เหมือนพญารังมีดอกบานสะพรั่ง เช่นดวงอาทิตย์อุทัย
ดั่งถ่านเพลิงปราศจากเปลวไฟ ผู้ดับสนิทแล้ว ไม่แพ้อะไร ๆ.

เรานำเอาหญ้าและไม้ มากองให้เต็มแล้ว ได้ทำจิตกาธาร
ขึ้นบนนั้น ครั้นทำจิตกาธารดีแล้ว ได้ถวายพระเพลิงพระ-
พุทธศรีระ.

ครั้นถวายพระเพลิงพระพุทธศรีระแล้วได้อ่านออบประพรม
ในขณะนั้นเทวดายืนอยู่ในอากาศ ได้ระบุชื่อว่า

ท่านผู้เป็นมุณี ในกาลใด ท่านมีนามชื่อว่า ปุณณะ
ในกาลนั้น ท่านบำเพ็ญกิจนั้นแต่พระพุทธเจ้าผู้สยัมภู ผู้แสวง
หาคุณใหญ่.

เราจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปสู่เทวโลก ในเทวโลกนั้น
กลืนอันสำเร็จด้วยทิพย์ ย่อมตกลงจากอากาศ.

แม้ในเทวโลกนั้น เราก็มีชื่อว่า ปุณณะ ในกาลนั้น
เราเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ย่อมยังความดำริให้บริบูรณ์.

ภพนี้เป็นภพที่สุดของเรา ภพที่สุดย่อมเป็นไป แม้ใน
ภพนี้ นามของเราก็ก็นปรากฏชื่อว่า ปุณณะ.

เรายังพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ให้
ทรงโปรดแล้ว กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
อยู่.

ในกัปที่ ๕๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย

กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายพระ-
เพลิงพระพุทธรูป.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้แล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธรูปของเรา เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธรูป เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณสมบัติเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรูป
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุลณกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบปุลณกเถรอปทาน

๔๐๒. อรรถกถापุลณกเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๒ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระปุลณกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ปพฺถารกฺกั
นิสฺสาย ดังนี้.

ในเรื่องนั้น มีความแตกต่างกันแต่เพียงว่า ท่านเป็นเสนาบดีชกษย์อยู่
ในป่าหิมวันต์ ได้สร้างที่ประชุมเพลิง เพื่อพระปัจเจกพุทธรูปผู้ปรินิพพาน
แล้วเท่านั้น. คำที่เหลือพอจะรู้ได้โดยง่าย ตามลำดับบาลีนั้นแล.

จบอรรถกถापุลณกเถรอปทาน

เมตตกุเธรापทานที่ ๓ (๔๐๓)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนยใส

[๔๐๕] ภูเขาชื่อว่า อโสก มีอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ วิสสุ-
กรรมเทพบุตร นิรมิตอาศรมให้แก่เราที่ภูเขาอโสกนั้น.

พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้เลิศ ประกอบด้วย
พระกรุณา เป็นมุนี เวลาเช้าทรงครองผ้าแล้ว เสด็จเข้ามา
ในสำนักเราเพื่อบิณฑบาต.

เราได้เห็นพระมหาวิรเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้นำของโลก
เสด็จเข้ามาแล้ว รับบาตรของพระสุตแล้วเอาเนยใสและ
น้ำมันใส่ให้เต็ม.

ถวายในพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระนามว่า สุเมธ ผู้
นำของโลก ประนมกรอัญชลีแล้ว ยังความโสมนัสให้เกิดโดย
ยิ่ง.

ด้วยการถวายเนยใส (และน้ำมัน) นี้ และด้วยการตั้งจิต
ไว้มั่น เราเป็นเทวดาหรือเป็นมนุษย์ ย่อมได้สุขอันไพบูรณ์.

เราท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ เว้นภพวินิบาต ตั้ง
จิตมั่นไว้ในพระพุทธเจ้านั้น. ย่อมได้บทธอนไม่หวั่นไหว.

ดูก่อนพรหมณ์ การที่ท่านได้เห็นเรานั้น เป็นลาภที่ท่าน
ได้ดีแล้ว ด้วยว่า บุคคลอาศัยการเห็นเราแล้ว จักบรรลุถึง
พระอรหันต์.

ท่านจงเป็นผู้เบาใจ ไม่ต้องกลัว บรรลุถึงศใหญ่ ท่าน
ถวายเนยใสแก่เราแล้ว จักพ้นจากชาติทุกชาติได้.

ด้วยการถวายเนยใสนี้ และด้วยการตั้งจิตไว้มั่น ท่านเป็น
เทวดาหรือมนุษย์ ย่อมได้สุขอันไพบูรณ์

ด้วยอภินิหารนี้ และด้วยความเป็นผู้มีจิตเมตตา ผู้นั้นจักมี
กรรมอยู่ในเทวโลกตลอด ๑,๘๐๐ กัป จักได้เป็นท้าวเทวราช
๑๘ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์โดยคณา
นับมิได้.

จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิครอบครองแผ่นดิน มีสมุทร
สาคร ๔ เป็นที่สุด มีความชนะพิเศษ เป็นใหญ่ในชมพูทวีป
อันรุ่งเรือง ๕๑ ครั้ง.

มหาสมุทรกระเพื่อมไม่หยุด และแผ่นดินทรงไวยาก
ฉันทใด โภคสมบัติของเราจักนับประมาณมิได้ ฉันทนั้น เรา
ถวายเงิน ๖๐๐ ล้านแล้ว ออกบวชแสวงหากุศลอะไรอยู่ จึง
เข้าไปหาพราหมณ์พาวรี.

เราเล่าเรียนลักษณะมืองค์ ๖ ในมนต์นั้นอยู่ ข้าแต่พระ-
มหามุนี พระองค์เสด็จอุบัติขึ้นกำจัดความมืดนั้นแล้ว ข้าแต่
พระมหามุนี ข้าพระองค์ประสงค์จะเฝ้าพระองค์จึงมา ได้ฟัง
ธรรมของพระองค์แล้ว ได้บรรลุผลอันไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่สามหมื่นแต่กัปนี้ เราได้ถวายเนยใสแก่พระ-
พุทธเจ้า ในระหว่างนี้ เราไม่รู้จักทุกติเลย เราให้ขอเนยใส

แล้ว เนยใสตั้งจะรู้ความดำริของเรา ย่อมเกิดตามปรารถนา
รู้ความดำริแล้วเกิดขึ้น เราอังกาสกิกษุทั้งปวงให้อิ่มหนา.

โอ พระพุทธเจ้า โอ พระธรรม โอ ความที่เราถึงพร้อม
ด้วยพระศาสดา ก็เราถวายเนยใสหน่อยเดียวแล้ว ย่อมได้
เนยใสหาประมาณมิได้.

น้ำในมหาสมุทรมีประมาณถึงยอดเขาเนรุ เมื่อเทียบกับ
เนยใสของเรา จักไม่เท่าส่วนแห่งเสี้ยว.

โอกาสแห่งจักรวาลที่เขาทำให้เป็นกองประมาณเท่าใด
โอกาสนั้น ย่อมไม่สมกับกองผ้าทั้งหลายที่เกิดขึ้นแก่เรา.

ขุนเขาหิมวันต์ ล้วนแต่หินแม้จะสูงสุด ก็จักไม่เท่าเครื่อง
หอมสำหรับใส่ทาของเรา.

ผ้า ของหอม เนยใส และสิ่งอื่นอันเกิดในปัจจุบันและ
นิพพานอันปัจจัยไม่ปรุงแต่ง ย่อมเกิดแก่เรา นี่เป็นผลแห่ง
การถวายเนยใส.

เราเป็นผู้มีสติปัญญาเป็นที่นอน มีสมาธิและฌานเป็น
อารมณ์ วันนี้เราเป็นผู้ยังโพชนงค์ให้เกิด นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายเนยใส.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกตั้งข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่อาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระเมตตคุเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบเมตตคุเถรอปทาน

๔๐๓. อรรถกถาเมตตคุเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๓ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระเมตตคุเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวันตสุส
อวิฑูเร ดังนี้.

ท่านเป็นพระดาบสอยู่ในบรรณศาลา ที่ภูเขชื่อว่า อโสก ใกล้เคียงป่า
หิมวันตนั้น ได้พบเห็นพระสุเมธสัมพุทธเจ้าแล้ว รับบาตรเอาน้ำใสใส่
ถวยจนเต็ม (ดังนี้) เป็นความแตกต่างกัน. คำที่เหลือ และผลบุญ
นักศึกษาพอจะรู้ได้โดยง่ายทีเดียว. และเนื้อความแห่งคาถาอปทาน ก็
ปรากฏชัดเจนอยู่แล้วนั่นแล.

จบอรรถกถาเมตตคุเถรอปทาน

โศคเถราปทานที่ ๔ (๔๐๔)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายสะพาน

[๔๐๖] ในกาลนั้น แม่น้ำคงคาชื่อว่า ภาคิรีสี^๑ ไหลมาจากภูเขา

หิมวันต์ ไหลผ่านไปทางประตูพระนครหังสวดี.

อารามชื่อว่า โสภิกะ มหาชนสร้างไว้อย่างสวยงามใกล้ฝั่ง
แม่น้ำ พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้นำของโลก
ประทับอยู่ในอารามนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าอันหม่อมบุรุษแวดล้อมแล้ว ประทับนั่ง
ในอารามนั้น ดังพระอินทร์จากดาวดึงส์ ไม่ครั้นคร้ามดูจ
ไกรสรสีหราช.

ข้าแต่พระมหามุนี ข้าพระองค์เป็นพราหมณ์ มีนามชื่อว่า
จพังคะ อยู่ในนครหังสวดีมีชื่อนั้น.

ในกาลนั้น ศิษย์ ๑,๘๐๐ คนแวดล้อมข้าพระองค์ ข้า-
พระองค์พร้อมด้วยศิษย์เหล่านั้นเข้าไปสู่ฝั่งแม่น้ำ.

ณ ที่นั้น ข้าพระองค์ได้เห็นพระหลายรูป ผู้ไม่คดโกง ผู้
ชำระบาปแล้ว กำลังข้ามแม่น้ำภาคิรีสีอยู่ ขณะนั้นข้าพระองค์
คิดอย่างนี้ว่า

บุตรแห่งพระพุทธเจ้าผู้มียศมากเหล่านี้ ข้ามแม่น้ำทั้งเย็น
และเข้า ย่อมทำตนให้ลำบาก ย่อมทำตนให้เดือดร้อน.

บัณฑิตย่อมกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศของ

๑. อรรถกถาว่า ภาคิรีดี.

โลก พร้อมทั้งเทวโลก เครื่องสักการะสำหรับชำระทางคือ
คติในทักษิณของเราไม่มี.

ถ้าเช่นนั้น เราพึงทำสะพานข้ามแม่น้ำฉวายแต่พระพุทธรูป
เจ้าผู้ประเสริฐสุด ครั้นเราให้ทำสะพานนี้แล้วจะข้ามภพนี้ได้.

ข้าพระองค์ได้ให้ทรัพย์ ๑๐๐ บ้าง ๑,๐๐๐ บ้าง แล้วให้ทำ
สะพาน ด้วยข้าพระองค์เชื่อว่า กุศลที่เราทำแล้วจักไปบุญล้น.

ข้าพระองค์ให้ทำสะพานนั้นเสร็จแล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระ
พุทธเจ้าผู้นำของโลก ประนมกรอัญชลีเหนือเศียร แล้วได้
กราบทูลดังนี้ว่า

ข้าพระองค์ให้ทรัพย์ ๑๐๐ บ้าง ๑,๐๐๐ บ้าง แล้วให้ทำ
สะพานนี้.

ข้าแต่พระมหามุนี ขอได้โปรดทรงรับสะพานใหญ่ เพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์เถิด พระเจ้าข้า.

พระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควร
รับเครื่องบูชา ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดมีความเลื่อมใส ได้ให้ทำสะพานด้วยมือของตนให้
แก่เรา เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นี้แม้ตกลงในเหวก็ดี จากภูเขาก็คดี จากต้นไม้ก็ดี แม้
จูดิแล้ว จักได้ที่ตั้งมั่น นี่เป็นผลแห่งการให้สะพาน.

ศัตรูทั้งหลายย่อมข่มขู่ไม่ได้ เปรียบเหมือนลมข่มขู่ต้นไม้ไทร

อันมีรากและย่านงอกงามไม่ได้ฉะนั้น นี่เป็นผลแห่งการถวาย
สะพาน.

พวกโจรย่อมข่มเหงไม่ได้ กษัตริย์ทั้งหลาย ย่อมไม่ดูหมิ่น
ผู้นี้จักข้ามพ้นศัตรูทั้งปวง นี่เป็นผลแห่งการถวายสะพาน.

ผู้นี้ประกอบด้วยบุญกรรม ถึงจะอยู่ในโอกาสกลางแจ้ง
ถูกแดดกล้าจัดแผดเผา ก็จักไม่มีเวทนา.

ในเทวโลกก็ดี ในมนุษยโลกก็ดี ยานช้างอันตกแต่งดี
แล้ว ดังจะรู้ความดำริของผู้นั้น จักบังเกิดในทันที.

ม้าสินธพ ๑,๐๐๐ ม้าอันเป็นพาหนะมีกำลังวิ่งเร็วดังลม จัก
คอยรับใช้ทั้งเวลาเย็นและเช้า นี่เป็นผลแห่งการถวายสะพาน.

ผู้นี้มาเกิดเป็นมนุษย์ จักเป็นผู้มีความสุข แม้ในการเกิด
เป็นมนุษย์นี้ ก็จักมียานช้าง.

ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามว่า โคดม
ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นี้จักเป็นทายาทในธรรม ของพระศาสดาพระองค์นั้น
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักกำหนดรู้รสอสุภะทั้งปวงแล้ว เป็น
ผู้ไม่มีอสุภะ นิพพาน.

โอ เราได้ทำกุศลกรรมแล้ว ในพระพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตตระ เราเป็นผู้บรรลุความสิ้นอสุภะ เพราะได้ทำกุศล-
กรรมในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น.

เราเป็นผู้ทำความเพียร มีตนส่งไปแล้ว สงบระงับ ไม่มี
มีอุปธิ ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะอยู่.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโศตกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบโศตกเถรอปทาน

๔๐๔. อรรถกถาโชตกเถราปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๔ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระโชตกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **คงฺคา ภาคีรีถีนาน** ดังนี้.

แม้ในเรื่องนั้น ท่านเป็นพราหมณ์ ได้พบเห็นพวกภิกษุ กำลังข้ามแม่น้ำคงคาชื่อภาคีรีแล้ว มีใจเลื่อมใส ให้ช่างช่วยกันสร้างสะพานข้าม เสร็จแล้วก็มอบถวายแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข นี่เท่านั้นเป็นความแตกต่างกันแล. เนื้อความแห่งคาถาอันแสดงถึงเรื่องผลบุญนักศึกษาที่พอจะรู้ได้โดยง่ายตามลำดับแห่งเนื้อความนั้นแล.

จบอรรถกถาโชตกเถราปทาน

อุปสัิวเถราปทานที่ ๕ (๔๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างอาศรม

[๔๐๗] เราสร้างอาศรม สร้างบรรณศาลอย่างสวยงาม ณ ที่ใกล้
ภูเขาชื่อว่า อโนมะ อันมีอยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์.

ณ ที่นั้นมีแม่น้ำไหลอยู่ มีทำนน้ำราบเรียบ น้ำรินรมย์ใจ
กอบทุมและกอบอุบลเป็นอันมาก ย่อมเกิดที่ทำนน้ำอันชุ่มชื้นใน
แม่น้ำนั้น.

มีปลาฉลาด ปลากระบอก ปลาสวย ปลาเค้า ปลา
ตะเพียน และเต่าชุกชุม มีน้ำไหลอยู่ในกาลนั้น.

มีต้นดีหมี ต้นอโศก ต้นเข็ม ต้นชาตบุษย์ มะงั่ว และ
มะนาว มีดอกบาน ขึ้นอยู่รอบอาศรมของเรา.

มีอัณชันเจียว มะลิซ้อน ต้นรัง ต้นสน ต้นจำปา ขึ้น
อยู่เป็นหมู่ๆ มากด้วยกัน มีดอกบาน.

ต้นกุ่ม ต้นอุโลก สลัดได มีดอกบาน ต้นประดู่ และ
มะขางหอม มีดอกบาน มีอยู่ในที่ใกล้อาศรมของเรา.

ต้นราชพฤกษ์ แคนฝอย ต้นคัตเค้า ต้นประยงค์ มะกล่า-
หลวง ไม้ช้าน้ำว มีดารดาษอยู่โดยรอบกิ่งโยชน์.

มาตกรา^๑ ต้นชบาซ้อน ต้นโลดแดง ขึ้นเป็นหมู่อยู่ใกล้
แม่น้ำ ไม้ปรู สมอพิเภก กำลังมีดอกบาน มีอยู่มาก ต้น

๑. ม. ว่า มาตคคารา.

สมอมืออยู่มาก กำลังมีดอกบาน อยู่ใกล้อาศรมของเรา.

เมื่อต้นไม้นี้มีดอก ต้นไม้ทั้งหลายก็งานมาก โดยรอบที่อาศรมของเรา ย่อมหอมตลบไปด้วยกลิ่นดอกไม้มัน.

มีต้นสมอไทย มะขามป้อม มะม่วง ไม้หว่า สมอพิเภก ต้นกระเบา ต้นรกฟ้า ต้นมะตูม ต้นมะปราง.

ต้นมะพลับ ต้นมะหาด ต้นมะขาง ต้นมะตูก ต้นขนุน-ลำมะลอ ต้นขนุน ต้นกล้วย ต้นพุทรา

ต้นมะกอก ต้นวฤธิการผลานิ มีมากมาย ผลกำลังสุกงอม หล่นอยู่ใกล้อาศรมของเรา.

อาพกา อธิมุคคา จ ตโต โสรผลา พหู อวฏา ปกุกภริตา มิตกขุทุมุพรานิ จ.

เถาตีปตี กระจวาน ต้นไทร ต้นมะขวิด ต้นมะเดื่อ มีมากมาย มีผลสุก ปารีโย.

ต้นไม้นี้เหล่านี้และชนิดอื่นมีมากมาย กำลังมีผลใกล้อาศรมของเรา แม้ต้นไม้ออกก็มีมาก กำลังบานใกล้อาศรมของเรา.

เช่นมะลิวัลย์ ต้นกระท่อม ต้นนมแมว และคนทา อาลกา และต้นปาล์ม มีอยู่ใกล้อาศรมของเรา.

ในต้นไม้ใกล้อาศรมของเรานั้น มีสระใหญ่ที่เกิดเองสระหนึ่ง มีน้ำใสแจ้ว จืด เย็นสนิท ที่ทำน้ำราบเรียบนำร้อนรมย์ใจ.

๑. ม. ว่า โมทผลา.

ในสระนั้น มีกอปทุม กออุบล และกอบุณฑริก มากมาย
ดาตาศด้วยบัวขาวและบัวเผื่อน สมพิศพากลิ่นหอมต่าง ๆ มา.

กอปทุมกอหนึ่งกำลังตูม ก่อื่น ๆ มีดอกบาน ดอกปทุม
บานแล้ว ร่วงหล่นลง คงมีแต่ฝักบัวเป็นอันมาก.

น้ำหวานที่ไหลออกจากรากเหง้าบัว รสหวานปานดั่งน้ำผึ้ง
นมสด และเนยใส ดอกโกมุท มีกลิ่นหอมต่าง ๆ ด้วย
กลิ่นหอมนั้น มีดอกบานมากมาย.

ดอกโกมุท และมะม่วงสุกส่งกลิ่นหอม เราเห็นอยู่โดย
รอบเสมอ ที่ใกล้ขอบสระ มิได้เกิดเป็นอันมากมีดอกบาน.

ต้นชะบาดอกบานสะพรั่ง อัญชันขาว ดอกมีกลิ่นหอม
จระเข้ ตะโขง กหกา ย่อมเกิดอยู่ในสระนั้น ในสระ
นั้น มีอุคคาหกา งูเหลือมมาก ปลาฉลาม ปลากระบอก
ปลาสวาย ปลาตะเพียน เต่า มากมาย อโธ สปรุกเกหิ จ.

นกพิราบ นกคัมแค นกกวัก นกกาน้ำ นกต้อยตีวิด
นกสาลิกา นกค้อนหอย นกโพระดก กระรอก นกเขาเหยี่ยว
อุทุธรา มีอยู่มาก.

หมาจิ้งจอก ลูกนกแขกเต้า ไก่ป่า ฟาน มีอยู่มาก
กาเสนียา จ ทิลกา ย่อมอาศัยสระนั้นเลี้ยงชีวิต.

ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี หม่าใน เสือดาว

ถึง กิณนร ปรากฏอยู่ใกล้อาศรมของเรา.

เราสูดกลิ่นหอมเหล่านั้น บริโภคผลไม้ และดื่มน้ำหอม
อยู่ใกล้อาศรมของเรา.

เนื้อทราย หมู เนื้อฟาน ขุฑุทรูปกา อัคคิกา (นกเขาไฟ)
นกโชติกร หงส์ นกกระเรียน นกยูง และประกอบด้วย
นกคูเหว่า อยู่ใกล้อาศรมของเรา หน่อไม้ ไม้กำลูน ต้น
โปตุลสีสกา มีอยู่มาก.

พวกปีศาจ อสูร กุมภัณฑ์ ผีเสื้อน้ำ มีมาก พวกนก
ครุฑ ภู ย่อมอยู่ใกล้อาศรมของเรา.

ฤๅษีทั้งหลายมีอนุภาพมาก มีจิตสงบระงับมั่นคง ทั้ง
หมดล้วนทรงคนโทน้ำ ทุ่งหนั่งสัตว์ทั้งเล็บ สวมชฎา และมี
หาบ อยู่ใกล้อาศรมของเรา.

ทอดตาดูประมาณชั่วแอก มีปัญญา มีความประพฤติสงบ
สันโดษด้วยลาภและความเสื่อมลาภ อยู่ใกล้อาศรมของเรา.

ฤๅษีเหล่านั้นสลัดผ้าเปลือกไม้กรอง เคาะหนั่งสัตว์ แข็ง-
แรงด้วยกำลังของตน ย่อมเหาะได้ในอากาศในกาลนั้น.

นำเอาน้ำใหม่และไม้สำหรับทำไฟในไฟมา และบวชเอา
เอง นี้เป็นผลแห่งปาฏิหาริย์ของตน ๆ.

ฤๅษีเหล่านั้นถือหม้อโลหะ อยู่ในท่ามกลางป่า เปรียบ
เหมือนช้างกฤษณมหรานาค และไกรสรราชสีห์ผู้ไม่ครั่นคร้าม.

ฤๅษีพวกหนึ่งไปสู่อปรโคยานทวีป พวกหนึ่งไปสู่อุพพิ
วิททวีป พวกหนึ่งไปสู่อุตตรกुरुทวีปต่าง ๆ ตามกำลังของ
ตน ๆ.

ฤๅษีเหล่านั้นต่างนำเอาอาหารจากทวีปนั้น ๆ มาบริโภคน
ร่วมกัน เมื่อฤๅษีทั้งหมดผู้มีเดชรุ่งเรือง ผู้คงที่ หลีกไป.

ด้วยเสียงหนึ่งสัตว์ ป่าย่อมมีเสียงดังลั่นในกาลนั้น ข้าแต่
พระมหาวีระ พวกศิษย์ของข้าพระองค์เหล่านั้นมีเดชรุ่งเรือง
เช่นนี้.

ข้าพระองค์แวดล้อมด้วยฤๅษีเหล่านั้น อยู่ในอาศรมของ
ข้าพระองค์ ฤๅษีเหล่านี้ยินดีด้วยกรรมของเรา ข้าพระองค์
แนะนำแล้วมาประชุมกัน.

ผลิตเพลินในกรรมของตน ยังข้าพระองค์ให้ยินดี และ
เป็นผู้มีศีล มีปัญญาฉลาดในอัปมัญญา.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ควร
รับเครื่องบูชา เป็นผู้นำวิเศษ ทรงทราบเวลาแล้ว เสด็จเข้ามา
ใกล้.

ครั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีความเพียร มีปัญญาเป็นมุณี
เสด็จมาใกล้ จึงทรงถือบาตร แล้วเสด็จเข้ามาเพื่อภิกษา.

ข้าพระองค์ได้เห็นพระมหาวีระ พระนามว่า ปทุมุตตระ
เสด็จเข้ามา จึงปูลาดเครื่องลาดหญ้าแล้วเกลี่ยด้วยดอกรัง.

ทูลเชิญพระสัมพุทธเจ้าประทับนั่งแล้วทั้งตั้งใจและสลดใจ

ได้รับขึ้นไปบนภูเขา นำเอาภุชฌามา.

ได้เก็บเอาขนุนอันมีกลิ่นหอม ผลโต ประมาณ

เท่าหม้อ ยกขึ้นป่าแบกมา เข้ารูปเฝ้าพระพุทธเจ้า ผู้นำ
ชั้นพิเศษ.

ได้ถวายผลขนุนแด่พระพุทธเจ้าแล้ว ได้ทากฤษณา ข้า-
พระองค์มีจิตเลื่อมใสสมนัส ได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐ.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก
ผู้ควรรับเครื่องบูชา ประทับนั่งในท่ามกลางพวกฤาษี ได้
ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดได้ถวายผลขนุน กฤษณาและอาสนะแก่เรา เรา
จักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

โภชนาหารดังจะรู้จักคนผู้นี้ จักเกิดขึ้นทั้งในบ้าน ในป่า
ที่เงื่อมเขาหรือในถ้ำ คนผู้นี้บังเกิดในเทวโลกหรือในมนุษย์-
โลก จักอ้อมเอิบบริบูรณ์ด้วยโภชนาหารและผ้าทั้งหลาย.

คนผู้นี้เข้าถึงกำเนิดใด ก็เป็นเทวดาหรือมนุษย์ จักเป็น
ผู้มีโภคสมบัติร้อยล้านแสนโกฏิท่องเที่ยวไป.

จักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัป จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

จักเสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๗๑ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบลูย์โดยคณนานับมิได้.

ในแสนกัป จักมีการสมภพในสกุลโอรสกากราช พระ-
ศาสดามีพระนามว่า โคดม จักเสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นี้จักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา
โดยมีนามชื่อว่า อุปลิวะ จักกำหนดรู้อัสวะทั้งปวง เป็นผู้
ไม่มีอัสวะอยู่.

การที่เราได้เห็นพระพุทธรเจ้าผู้เป็นนายกนี้ เป็นลาภที่เรา
ได้ดีแล้ว วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธรเจ้าเราทำได้สำเร็จแล้ว.

ในบ้านก็ตาม ในป่าก็ตาม ที่เงื้อมเขาก็ก็นั่งตาม ในถ้ำก็ตาม
โภชนาหารดังจะรู้ความดำริของเรา ย่อมมีแก่เราทุกเมื่อ.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกค้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอัสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธรเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธรเจ้าเราทำได้สำเร็จแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกษ์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุปลิวเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ดังนี้แล.

จบอุปลิวเถรอปทาน

๔๐๕. อรรถกถาอุปลิวเถรอปทาน

พึงทราบวินิจฉัยในอปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระอุปลิวเถระ มีคำเริ่มต้นว่า หิมวตฺตสุตา-
วิฑูเร ดังนี้.

แม้พระเถระรูปนี้ ก็ได้เคยบำเพ็ญกุศลมาแล้ว ในพระพุทธเจ้า
พระองค์ก่อน ๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้มากมายใน
ภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่าน
ได้เกิดในเรือนอันมีสกุล บรรลุนิติภาวะแล้ว ละเพศมาราชาสวชนเป็นฤๅษี
อยู่ในป่าหิมวันต์ ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ลาด
เครื่องปูลาดที่ทำด้วยหญ้าแล้ว ได้ทำการบูชาด้วยดอกสาละแด่พระผู้มี-

พระภาคเจ้า ผู้ประทับนั่งบนเครื่องลาดอันนั้น ดังนี้ นี้จัดว่าเป็นความ
แตกต่างกัน. คำที่เหลือมีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล.

จบอรรถกถาอุปสัิวเถราปทาน

นันทกเถราปทานที่ ๕ (๔๐๖)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมณฑป

[๔๐๘] ในกาลก่อน เราได้เป็นพรานเนื้อ (เทียว) อยู่ในป่าใหญ่
เทียวแสวงหาเนื้อฟานอยู่ ได้พบพระสยัมภู.

ในกาลนั้น พระสยัมภูสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่แพ้อะไร ๆ
พระนามว่า อนุรุทธะ ผู้เห็นนักปราชญ์ ทรงพระประสงค์
วิเวก จึงเสด็จเข้าป่า.

เราถือเอาท่อนไม้ ๔ ท่อนมาปักลงในที่ ๔ มุม ทำเป็น
มณฑปเรียบร้อยแล้ว มุงด้วยดอกปทุม.

ครั้นมุงมณฑปแล้ว ได้ถวายบังคมพระสยัมภู ทิ้งธนูไว้
ณ ที่นั่นเอง แล้วออกบวชเป็นบรรพชิต.

เมื่อเราบวชแล้วไม่นาน โรคก็เกิดขึ้นแก่เรา เราระลึกถึง
บุรพกรรมได้ ได้ทำกาละ ณ ที่นั้น.

เราประกอบด้วยบุรพกรรม จึงได้ไปสู่เทวโลกชั้นดุสิต ใน
ชั้นดุสิตนั้น วิมานทองย่อมเกิดขึ้นแก่เราตามปรารถนา.

เราอธิษฐานยานอันเป็นทิพย์ อันเทียมด้วยม้าพันตัว
ขึ้นบนยานนั้นแล้ว ย่อมไปตามความปรารถนา.

เมื่อเราอันบุญกรรมนำจากมนุษย์โลกนั้น มาเป็นเทวดา
มณฑปย่อมทรงไว้แก่เราในที่ร้อยโยชน์โดยรอบ.

เรานั้นนอนอยู่บนที่นอนที่ไม่มีเครื่องมุง ลาดด้วยดอกไม้
ดอกปทุมทั้งหลายย่อมตกลงมาจากอากาศเป็นนิตยกาล.

เมื่อพยับแดดเด่นไหวอยู่ เมื่อแดดแผดเผาอยู่ แดดย่อม
ไม่แผดเผาเรา นี่เป็นผลแห่งการทำมณฑปถวาย.

เราล่วงพันทุกติแล้ว ปิดอบายทั้งหลาย (เมื่อเราอยู่) ที่
มณฑปหรือที่โคนไม้ ความร้อนย่อมไม่มีแก่เรา.

เราอธิษฐานกำหนดว่าเป็นแผ่นดินแล้ว ข้ามทะเลไปก็ได้
เรานั้นได้ทำกุศลกรรมแล้วหนอ นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

เราทำทางในอากาศแล้ว เหาะไปในอากาศก็ได้ โอ เรา
ได้ทำกุศลกรรมแล้ว นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

เราย่อมระลึกชาติก่อน ๆ ได้ ชำระทิพยจักขุแล้ว อาสวะ
ทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

ชาติก่อน ๆ เราละได้แล้ว เราเป็นโอรสของพระพุทธเจ้า
และทายาทในสังฆกรรม นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา.

เราเป็นผู้ยังพระสุตเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ให้
โปรดปรานแล้ว เป็นผู้ทรงธรรม เป็นทายาทในธรรม นี่เป็น

ผลแห่งพุทธบูชา.

เราบำรุงพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร
แล้วได้ทูลถามพระองค์ผู้นำของโลกถึงทางที่จะไปสู่นิพพาน.

พระพุทธเจ้าอันเราทูลถามแล้ว ได้ตรัสบอกบทอันลึกซึ้ง
ละเอียด เราฟังธรรมของพระองค์แล้ว ได้บรรลุความสิ้น
อาสวะ.

โอ เราทำกรรมดีแล้ว เราพ้นจากชาติทุกข์แล้ว มีอาสวะ
ทั้งปวงสิ้นรอบแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นให้หมดแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกค้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนันทกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบนันทกเถราปทาน

๔๐๖. อรรถกถานันทกเถรอปทาน

ฟังทราบวินิจฉัยในอปทานที่ ๖ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระนันทกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตฺโต ปุเร อาสี** ดังนี้.

เล่ากันมาว่า พระเถระรูปนี้ ในกาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า **ปทุมุตตระ** ท่านได้ (เกิด) เป็นนกการเวก ทำการเปล่งเสียงร้องอันไพเราะ ได้กระทำประทักษิณพระศาสดาแล้ว ในชาติต่อมา ท่านได้เกิดเป็นนกยูง อยู่ ณ ที่ประตูถ้ำ อันเป็นที่อยู่ของพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง มีใจเลื่อมใส ได้เปล่งเสียงร้องอันไพเราะวันละ ๓ ครั้ง ได้ทำบุญไว้มากมายในภพนั้น ๆ อย่างนี้แล้ว ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา ท่านได้บังเกิดในเรือนอันมีสกุลในกรุงสาวัตถี ได้มีนามว่า **นันทกะ** ฟังธรรมในสำนักของพระศาสดาแล้ว บวช เจริญวิปัสสนา บรรลุพระอรหัตแล้ว.

ในกาลต่อมา ท่านระลึกถึงบุรพกรรมของตนได้ เกิดความโสมนัสใจ เมื่อจะประกาศถึงเรื่องราวที่ตนเคยได้ประพาศมาแล้วในกาลก่อน จึงกล่าวคำเริ่มต้นว่า **มิลลุตฺโต ปุเร อาสี** ดังนี้ ในเรื่องนั้นข้อความแปลกกันตรงที่ว่า สร้างมณฑปแล้ว เอาดอกปทุมทั้งหลายมาวางถวายแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าท่านนั้นแล.

จบอรรถกถานันทกเถรอปทาน

เหมกเถราปทานที่ ๗ (๔๐๗)

ว่าด้วยผลแห่งการถวายตั้งแก้ว

[๔๐๕] ในกาลนั้น เราเป็นดาบสชื่ออินมะ ทำอาศรมอย่าง

สวยงามไว้ใกล้ยอดเงื้อมเขา อยู่ในบรรณศาลา.

กรรมคือตบะของเรานั้นสำเร็จแล้ว เราถึงความสำเร็จใน
กำลังของตน กล่าวหาญในสามัญของตน มีความเพียร มี
ปัญญา เป็นมุนี.

แก่กล้าในลัทธิสมัยของตน ฉลาดในการโต้ตอบ ไปได้
ทั้งบนพื้นดินและในอากาศ ฉลาดในลางร้ายดี.

ปราศจากความเศร้าโศก ไม่แข่งดี มีอาหารน้อย ไมโลภ
จัด ยินดีทั้งด้วยลาภและความเสื่อมลาภ มีปรกติเพ่ง ยินดี
ในฉาน เป็นมุนี.

ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้เลิศ
มีพระกรุณา เป็นมุนี พระองค์ทรงประสงค์จะขนสัตว์ให้ข้าม
จึงทรงแผ่พระกรุณาไป.

พระมหานุมิพระนามว่า ปิยทัสสี ทรงพิจารณาเห็นตน
ผู้ควรตรัสรู้แล้ว ก็เสด็จไปประทานโอวาทในพันแห่งจักรวาล.

พระองค์ทรงประสงค์จะช่วยเหลือเรา จึงเสด็จเข้ามาสู่
อาศรมเรา พระชินเจ้าเราไม่เคยเห็นมาก่อนและไม่เคยได้ฟัง
มาแต่ใคร ๆ.

แม้แต่การฝันเห็นก็ไม่เคยเกิดแก่เรา แต่ลักษณะทั้งหลาย
เรารู้ดี เราไปได้ทั้งบนพื้นดินและในอากาศ จลลิตในบท
นักษัตร.

เรานั้นได้ฟังข่าวพระพุทธเจ้าแล้ว ยังจิตให้เสื่อมใสใน
พระพุทธองค์ จะยืนหรือนั่งอยู่ก็ตาม ย่อมระลึกถึงเป็นนิตย-
กาล.

เมื่อเราระลึกอยู่อย่างนี้ แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงระลึก
ถึง เมื่อเราระลึกถึงพระพุทธเจ้า ปิety่อมมีแก่เราทุกขณะ.
พระมหายานี่ ทรงรอเวลาอีกหน่อยแล้ว จึงเสด็จเข้ามาหา
เรา แม้เมื่อพระองค์เสด็จถึง เราก็มิรู้ว่าผู้นี้เป็นพระพุทธเจ้า
ผู้มหายานี่.

พระมหายานี่พระนามว่า ปิยทัสสี ผู้สงเคราะห์ ประกอบ
ด้วยพระกรุณา ทรงยัง (เรา) ให้ทราบว่าเป็นพระพุทธเจ้า
ในมนุษยโลกพร้อมทั้งเทวโลก.

ครั้นเรารู้จักพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี ผู้มหายานี่
แล้ว ยังจิตของตนให้เสื่อมใส ได้กราบทูลดังนี้ว่า

ขอภิกษุทั้งปวงจงนั่งบนตั่งบนบัลลังก์และบนอาสน์ที่ ส่วน
พระองค์ผู้มีพระกรุณาในสัตว์ทั้งปวง เชิญประทับบนอาสนะ
ทอง.

ในขณะนั้น เรานิรมิตตั้งอันสำเร็จด้วยแก้วล้วน ๆ และ
นิรมิตอาสนะด้วยฤทธิ์ ถวายแด่พระมุนีพระนามว่า ปิยทัสสี.

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับนั่งบนตั่งแก้วที่เรานิรมิตด้วยฤทธิ์
แล้ว เราได้ถวายผลหว่าโตประมาณเท่าหม้อข้าวทันที.

พระมหามุนีทรงยังความยินดีให้เกิดแก่เราแล้ว เสดย
ผลหว่าในกาลนั้น เรายังจิตให้เลื่อมใสแล้ว ถวายบังคม
พระศาสดา.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปิยทัสสี เชนฐบุรุษของ
โลก ประเสริฐกว่านระ ประทับนั่งอยู่บนอาสนะแก้ว ได้ตรัส
พระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดได้ถวายตั่งแก้วและผลหว่าแก่เรา เราจักพยากรณ์
ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว

ผู้นี้จักมีกรรมอยู่ในเทวโลกตลอด ๗๗ กัป จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง.

จักได้เป็นจอมเทวดาเสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๒ ครั้ง
จักเป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณนานับมิได้.

จักได้บัลลังก์ทองคำและบัลลังก์อันงาม บัลลังก์แก้วทับทิม
และบัลลังก์รัตนะเป็นอันมากที่ทำอย่างสวยงาม.

บัลลังก์มากมายอันเป็นที่ชอบใจ จักแวดล้อมผู้นี้ ผู้พร้อม
พร้อมด้วยบุญกรรม แม้เดินอยู่ทุกเมื่อ.

ปราสาทอันเป็นเรือนยอดและที่นอนอันควรค่ามาก ดังจะรู้
จิตของผู้นี้ จักบังเกิดขึ้นทุกเมื่อ.

ช่างพลายหกหมื่น ประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง มี
สายประคนพานหน้าและพานหลังแล้วด้วยทอง กอปรด้วย
เครื่องประดับศิระและข้ายล้วนเป็นทอง อันความช่างผู้ถือ
หอกซัดและขอขึ้นอยู่บนคอ ช่างเหล่านั้นจักบำเรอผู้นี้ นี้เป็น
ผลแห่งการถวายตั้งแก้ว.

ม้าสินพอาชาไนยโดยกำเนิดหกหมื่น ม้าเป็นพาหนะ
วิ่งเร็ว อันประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง อันหม่อม้ามามีมือถือ
ธนูสวมเกราะหนังชั้นซ้อนอยู่ ม้าเหล่านั้นจักบำเรอผู้นี้ นี้เป็น
ผลแห่งการถวายตั้งแก้ว.

รถหกหมื่น อันประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง หุ้มด้วย
หนังเสือเหลืองบ้าง หุ้มด้วยหนังเสือโคร่งบ้าง สอดใส่เครื่อง
รบ ปักธงหน้ารถ อันนายสารถีมือถือธนูสวมเกราะชั้น
ประจำรถอยู่ จักแวดล้อมผู้นี้ผู้นี้เป็นนิตย์ นี้เป็นผลแห่งการ
ถวายตั้งแก้ว.

แม่โคนมและโคผู้ตัวงามหกหมื่นตัว จักยังลูกโคให้เกิด
นี้เป็นผลแห่งการถวายตั้งแก้ว.

หญิง ๑๖,๐๐๐ คน อันประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง
มีผิวและอาการอันวิจิตร ประดับประดาด้วยมณีและกฤษณ
มีหน้าเบิกบานยิ้มแย้ม ตะโพกผึ่งผาย เอวเล็กเอวบาง จัก
แวดล้อมผู้นี้ผู้นี้เป็นนิตย์ นี้เป็นผลแห่งการถวายตั้งแก้ว.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ จักมีพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม ผู้มี
จักขุ กำจัดความมืดมนอันธการในโลก จักทรงอุบัติขึ้นในโลก.

ผู้นี้อาศัยการได้เห็นพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น จักตัดความ

กังวลออกบวช จักยังพระศาสดาให้โปรดปรานแล้ว ยินดียิ่ง
อยู่ในศาสนา ได้ฟังธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้นแล้ว จัก
เผากิเลสทั้งหลาย จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะ นิพพาน.

ความเพียรของเราเป็นเครื่องนำไปซึ่งฐานะ นำมาซึ่งความ
เกษมจากโยคะ เราปรารถนาประโยชน์อันสูงสุด อยู่ใน
พระศาสนา.

ภพนี้เป็นภพที่สุดของเรา ภพต่อไปย่อมไม่มี เราเผา
กิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่อง
ผูกค้างข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระหมกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบหมกเถรอปทาน

จบภาณวารที่ ๑๘

๔๐๗. อรรถกถาหมกเถรอปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๗ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระหมกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **ปพุทธารุณฺเฑ นิสฺสาย**
คังนึ.

แม้ในเรื่องนั้น ท่านก็ได้บวชเป็นฤาษี อยู่ที่ป่าหิมวันต์ ได้พบ
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า **ปิยทัสสี** ซึ่งเสด็จเข้าไปหาจึงได้ลาดตั้งที่
ทำด้วยแก้วถวายแล้ว ได้ยืนอยู่แล้ว ท่านได้นำเอาขนมกุมมาส และผล
หว่ามาถวาย แต่พระพุทธเจ้า ซึ่งประทับนั่งบนเครื่องเสาคันนั้น เพื่อจะให้
เขามีใจเลื่อมใส พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงเสวยผลไม้ นั้น ความแปลกกันมี
เพียงเท่านั้นแล.

จบอรรถกถาหมกเถรอปทาน

โตทยยเถรปทานที่ ๘ (๔๐๘)

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างบรรณศาลา

[๔๑๐] ในกาลนั้น (เราเห็น) พระราชพระนามว่าวิจิตชัย เป็นผู้
กล้า ทรงถึงพร้อมด้วยความกล้าใหญ่ ประทับอยู่ในท่ามกลาง
พระนครเกตุมดีอันอุดม.

ในกาลนั้น เมื่อพระราชอาพระองค์นั้นประมาท โจรผู้
ประทุษร้ายแค้นแค้นก็ตั้งขึ้น และโจรผู้หยาบช้าทางทิศเหนือ
ก็กำจัดแค้นแค้น.

เมื่อปัจฉิมชนบทกำเริบ พระราชาจึงสั่งให้พลรบและ
ทหารรักษาพระองค์ประชุมกัน รับสั่งให้ใช้อาวุธบังคับเข้าศึก.

ในกาลนั้น พลช้าง พลม้า ทหารเสือเกราะผู้กล้าหาญ พล
ธนูและพลธรมมาประชุมกันทั้งหมด พวกพ่อครัว พนักงาน
เครื่องต้น พนักงานทรงสนาม ช่างดอกไม้ผู้กล้าหาญ เคย
ชนะสงคราม มาประชุมกันทั้งหมด.

พวกชายฉกรรจ์ผู้ถือดาบ ถือธนู สวมเกราะหนัง เป็น
คนแข็งกล้าเคยชนะสงคราม มาประชุมกันทั้งหมด.

ช่างมาตั้งคะตกมัน ๓ ครั้ง มีอายุ ๖๐ ปี มีสายประคน
พานหน้าพานหลัง และเครื่องประดับล้วนทอง มาประชุมกัน
ทั้งหมด.

นักรบอาชีพ อดทนต่อหนาว ร้อน อุจจาระ ปัสสาวะ มี
กรรมอันทำเสร็จแล้ว มาประชุมกันทั้งหมด.

ทหารเหล่านั้นยินดีด้วยเสียงสังข์ เสียงกลองและด้วยเสียงแตรตื้น มาประชุมกันทั้งหมด.

ทหารเหล่านั้นตีกันด้วยหฺลาว หอก แหฺลน ธนู และตรีศูล (สามง่าม) สัมลรวมกันทั้งหมด.

ในกาลนั้น เราสวนเกราะแล้ว สั่งให้จับพลรบ หกหมื่นพร้อมทั้งพระราชารู้ฝ่ายแพ้ขึ้นเสียบหฺลาว.

พลรบเหล่านั้นพากันส่งเสียงร้องว่า พุทโธ พระราชาอาธรรม์ เมื่อถูกไฟไหม้อยู่ในนรก เมื่อไรจักมีที่สุด.

ในกาลนั้น เรานอนอยู่บนที่นอน ย่อมเห็นไฟนรก เรานอนไม่หลับตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่ง พวกนายนิริยบาลชูเราด้วยหฺลาว.

(เราคิดว่า) ความมัวเมารัชสมบัติ สัตว์พาหนะ และพลรบจะเป็นประโยชน์อะไร สิ่งเหล่านั้นไม่สามารถทรงไว้ได้ ย่อมยังเราให้สะดุ้งทุกเมื่อ.

บุตร ภรรยา และรัชสมบัติทั้งสิ้น จะเป็นประโยชน์อะไรแก่เรา ถ้าเช่นนั้น เราพึงบวช พึ่งชำระทางแห่งคติ.

เราไม่มีความห่วงใย ปล่อยข้างมาตังคะ หกหมื่นเชือก อันประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง มีรัตนประคนพานหน้า

พานหลัง เครื่องประดับศิระและข้ายล้วนเป็นทอง อันความข้างผู้ถือหอกซัดและขอประจำคอ ไว้ที่ในสนามรบ เราร้อนด้วยกรรมของตน จึงออกบวชเป็นบรรพชิต.

เราทิ้งม้าสินธพอาชานิยโดยกำเนิด หกหมื่นม้า อันประกอบด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง เป็นพาหนะวิ่งเร็ว อันนายน้ำมือถือธนูสวมเกราะหนัง ขึ้นประจำหลังเสียทั้งหมดแล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต.

เราสละรถ หกหมื่นคัน อันประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง หุ้มด้วยหนังเสือเหลืองบ้าง ด้วยหนังเสือโคร่งบ้าง สอดเครื่องรมมีรงปักไว้หนำรถ ทั้งหมดนี้แล้ว บวชเป็นบรรพชิต.

เราทิ้งแม่โคนม หกหมื่นตัว อันรอน้ำนมด้วยชันสำริด ทั้งหมดเสียแล้ว บวชเป็นบรรพชิต.

เราสละหญิง หกหมื่นคน ผู้ประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง มีผ้าและอาภรณ์อันวิจิตร สวมใส่แก้วมณีและกุธาทล มีหน้าเบิกบาน ยิ้มแย้ม ตะโพกผึ่งผาย เอวเล็กเอวบาง ทุกคนคร่ำครวญอยู่แล้ว บวชเป็นบรรพชิต.

เราทิ้งบ้าน หกหมื่นหลัง อันบริบูรณ์ด้วยประการทั้งปวง ซึ่งเป็นรัชสมบัตินั้นเสียแล้ว บวชเป็นบรรพชิต.

เราออกจากพระนครแล้ว เข้ารูปสู่ภูเขามิวันต์ ได้สร้างอาศรมไว้ ณ ที่ใกล้แม่น้ำภาคิรีตี^๑

ทำกรรมศาลาเสร็จแล้ว ทำเรือนสำหรับบูชาไฟ เราปรารถนาความเพียรมีใจแน่วแน่ อยู่ในอาศรม.

๑. ภาคิรีตี แม่น้ำคงคา อภิธาน. ๖๘๑/๑๕๒.

เมื่อเราฟังฉานอยู่ในมณฑปก็ดี ที่โคนไม้ก็ดี ในเรือน
ว่างก็ดี ความสะดุ้งย้อมไม่มีแก่เรา เราไม่เห็นภัยที่น่าหวาด
กลัวเลย.

ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้เลิศ
กอบรด้วยพระกรุณา เป็นมุนี ทรงยังแสงสว่างแห่งญาณให้
โชติช่วง เสด็จอุบัติในโลก.

โดยรอบอาศรมของเรา มียักษ์ (เทวดา) ผู้มีฤทธิ์อยู่
เมื่อพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐอุบัติขึ้นแล้ว ยักษ์บอกกะเราใน
กาลนั้นว่า

พระพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้มีพระจักขุ เสด็จ
อุบัติแล้วในโลก ทรงยังหมู่มัจฉะทั้งปวงให้ข้าม แม่น้ำ
พระองค์ก็จักทรงให้ข้ามได้.

ขณะนั้นเราฟังคำของยักษ์แล้วมีความสลดใจ คิดอยู่ว่า
พุทโธ พุทโธ เกือบอาศรมไว้ ทิ้งพื้นสำหรับบูชาไฟ และ
เก็บสันทัด ไหว้อาศรมแล้ว ออกจากป่าใหญ่.

เราถือเอาไม้จันทน์จากที่นั่น จากบ้านนี้ไปบ้านโน้น จาก
เมืองนี้ไปเมืองโน้น แสวงหาพระพุทธเจ้าอยู่ ได้เข้าไปเฝ้า
พระองค์.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้นำของ
โลก ทรงประกาศสัจจะ ๔ ยังหมู่มนุษย์เป็นอันมากให้ตรัสรู้อยู่.

เราประนมกรอัญชลีเหนือเศียรเกล้า กระทำวันทาการ
ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

เมื่อต้นมะลิซ้อนดอกบาน กลิ่นหอมฟุ้งไปในที่ใกล้ ข้าแต่
พระวิรุฬหเจ้า พระองค์มีกลิ่นคือคุณ หอมขจรไปทั่วทิศ.

เมื่อต้นจำปา ต้นกระถินพิมาน ต้นอุโลก ต้นการะเกด
และต้นรังกำลังดอกบาน กลิ่นหอมฟุ้งไปตามลม.

ข้าพระองค์ผู้สดก่ดินของพระองค์จากภูเขามิวันต์มาจนถึง
ที่นี่ ข้าแต่พระมหาวิรุฬหเจ้า ผู้เชษฐบุรุษของโลก ทรงมียศมาก
ข้าพระองค์ขอบูชาพระองค์.

เราได้ทาพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า สุเมธ ผู้นำของโลก
ด้วยแก่นจันทร์อันประเสริฐ ยังจิตของตนให้เต็มใสแล้ว
ได้ยืนนิ่งอยู่ ณ ที่นั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุเมธ เชษฐบุรุษของโลก
ผู้ประเสริฐกว่านระ ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว ได้
ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดสรรเสริญคุณของเรา และได้บูชาเราด้วยแก่นจันทร์
เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจึงฟังเรากล่าว

ผู้นี้จักเป็นผู้กล่าวถ้อยคำที่ควรเชื่อถือได้ เป็นพรหม เป็น
ผู้ชื่อตรง มีตบะ จักมีรัศมีอันสว่างไสวตลอด ๒๕ กัป.

จักรัณรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด ๒๖,๐๐๐ กัป จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

ก็จะได้เป็นจอมเทวดาเสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๓ ครั้ง
จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้.

คนผู้นี้จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว จักถึงความเป็นมนุษย์
ประกอบด้วยบุญกรรม จักเป็นบุตรพรหมณ์.

จักได้เป็นศิษย์ของพรหมณ์ชื่อว่าพาวรี ผู้เล่าเรียนทรง
จำมนต์ ถึงที่สุดแห่งไตรเพท ถึงพร้อมด้วยลักษณะ ๓ ประการ.

จักเป็นผู้รู้จบมนต์ จักได้เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า
พระนามว่า โคดมศากยบุตร.

ได้ทูลถามปัญหาอันละเอียด ยังใจให้โสมนัส กำหนดรู้
อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

เราดับไฟ ๓ กองได้สิ้นแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกตั้งข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโตเทยยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ดังนี้แล.

จบโตเทยยเถรอปทาน

๔๐๘. อรรถกถาโตเทยยเถรอปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๘ ดังต่อไปนี้:-

อปทานของท่านพระโตเทยยเถระ มีคำเริ่มต้นว่า ราชาสี วิชโย
นาม ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ราชาสี วิชโย นาม ความว่า ตั้งแต่
เวลาเป็นหนุ่ม คือ ตั้งแต่เวลาที่ชนะสงครามทุกอย่าง ได้เป็นพระราช
พระนามว่า วิชัย เพราะทรงทำประชาชนให้ยินดี คือ ให้จิตใจ ด้วยสังคห-
วัตถุ ๔ ประการแล. บทว่า เกตุมตีปุรุคตเม ความว่า ชงแผ่นผ้า
ท่านเรียกว่า เกตุ, อีกความหมายหนึ่ง เสาหลักอันมีค่ามากจตุรตนะ ที่
เขยกขึ้นปักไว้ตรงท่ามกลางพระนคร เพื่อให้พระนครสวยงาม ชงเหล่าน
นั้น เขยกขึ้นเป็นประจำ สวยงาม ย่อมมีแก่นเนื่องนั้น เหตุนั้น จึงชื่อ
ว่า เมืองเกตุมตี. ชื่อว่า ปุริ เพราะทำใจของประชาชนทั้งหมดให้เต็ม
อิมด้วยทรัพย์และธัญชาติ เกตุมตีศัพท์ ๑ ประณันศัพท์ ๑ และอุตตมะ

ศัพท์ที่หมายความว่าประเสริฐศัพท์ ๑ รวมกันเป็น เกตุมตีปฺรุตฺตมฺ . ในท่ามกลางพระนครเกตุมตีอันอุดมนั้น. บทว่า สุโร วิกุฏมสมฺปนฺโน เชื่อมความว่า พระราชาพระนามว่า วิชัย ทรงเป็นผู้กล้าหาญ สมบูรณ์ด้วยพระวิริยภาพ ประทับอยู่แล้ว เรื่องที่พระราชาทรงละทิ้งเมืองที่เป็นเช่นนี้ วัตถุและพาหนะทั้งหมด เข้าป่าหิมวันต์ บวชเป็นฤาษีอยู่ ได้พบเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า สุเมธ เกิดความโสมนัสใจ ทำการบูชาด้วยไม้จันทร์ นี่เท่านั้นเป็นเรื่องที่แปลกกัน.

จบอรรถกถาโตทยยเถราปทาน

ชตุกัณณิกเถราปทานที่ ๕ (๔๐๕)

ว่าด้วยผลแห่งการบำรุงพระพุทธองค์

[๔๑๑] ในกาลนั้น เราเป็นบุตรเศรษฐีอยู่ในนครหังสวดี เพียบพร้อมแวดล้อมอยู่ด้วยกามคุณทั้งหลาย.

ในกาลนั้น เราขึ้นอยู่ในปราสาท ๓ หลัง ใช้สอยโภคะสมบัติมากมาย แวดล้อมด้วยการฟ้อนรำขับร้องอยู่ในปราสาทนั้น.

นักดนตรีอันประกอบด้วยเครื่องประโคมอย่างดีมาประโคมเรา หญิงทั้งปวงบำเรอมา นำเอาใจของเราไป.

นักเจลาวกา นักวามนิกา กุญชวาสีหิมชฌิตา^๑ นักห้อย-
โหน นักจำอวด ย่อมแวดล้อมเราอยู่ทุกเมื่อ.

คนเฝ้ายาม คนตีกลอง นักเต็นรำ นักฟ้อนรำ ละคร และ
พวกคิดลี้ตีเป่าเป็นอันมาก แวดล้อมเราอยู่ทุกเมื่อ.

นายกุญษามาลา คนรับใช้เมื่ออาบน้ำ พ่อครัว ช่างดอกไม้
สุปาสกา ช่างกัลบกและนักมวย ทั้งหมดแวดล้อมเราอยู่ทุก
เมื่อ.

เมื่อคนเท่านั้นแสดงก็พาอยู่ เมื่อเราชื่นชมการบำเรอที่
คนเหล่านั้นทำ เราย่อมไม่รู้คืนและวัน เปรียบเหมือนพระ-
อินทรีในดาวดิงส์.

คนเดินทาง คนกำพ้อ คนขอทาน นักสู้ (นักเที่ยว)
เป็นอันมาก ย่อมเข้ามาของเราจนถึงเรือนเป็นนิตย์.

สมณะและพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นบุญเขตอย่างยิ่ง เมื่อ
จะยังบุญของเราให้เจริญ ย่อมมาจนถึงเรือนเรา.

พวกนิครนถ์นุ่งผ้าสุกกา เอาดอกไม้กรองนุ่ง ถือไม้ ๓ อัน
ขมวดผมรวมกัน ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

พวกอาชีวกถอนผม ถือว่าตนประเสริฐ ถือก้อนด้วย
ละอองธุลีเหล่านี้ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

๑. ม. กุญชวาสี ติมชฌิตา.

ปรีวตฺตา ลีทุธิปฺตฺตา โภชฺชปุคฺคณิกา พหุ ตปสี วนจารี

จ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

คนตาบอด คนทมิฬ สาธุพา มลยาพกา สวรา โยนกา

เจว ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

คนชุกา มุณฑกกา สพุเพ กุญฺจลา สานุวิญฺญกา อาราว-

จันรฎฺฐา จ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

อลสนุทกา ปลุลลวกา ปพฺพตฺตานคฺคมารุหา พาหิกา เจต-

ปฺตฺตา จ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

ชาวมธฺรรัฐ ชาวโกศลรัฐ ชาวกาสิ ชาวหัตถิบูรี ชาว-

อิสินทรัฐ ชาวแมกกลรัฐ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

เจลาวกา อารมฺพา จ โอภาสา เมฆลา พหุ ขุทฺทกา

สุทฺทกา เจว ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

โรหกา สิณฺชวา เจว จิตฺตกา เอกกณฺณิกา สุรฎฺฐา

อปรนฺตฺตา จ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

ช่างสาน ช่างหูก ช่างหนัง ช่างถาก คนงาน และ

ช่างหม้อ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

ช่างแก้ว ช่างเหล็ก ช่างทอง ช่างเย็บผ้า และช่างตีบุก

ทั้งหมดนั้น ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

ช่างศร ช่างกลิ้ง คนรับใช้ส่งของ ช่างปรุของหอม
ช่างย่อม และช่างชุน ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

คนขายน้ำมัน คนหาฟืน คนหาบน้ำ คนรับใช้ คนหุงต้ม
คนตักน้ำ ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

คนเฝ้าประตู ทหารช่างกรอดอกไม้ คนทิ้งดอกไม้
ควาญช้าง คนเลี้ยงช้าง ย่อมมาหาเราจนถึงเรือน.

เราได้ถวายแต่พระราชาพระนามว่า อานันทะ ทุกอย่าง
เรายังความพร่องด้วยรัตนะมีวรรณะ ประการให้เต็ม.

คนทั้งหมดมากด้วยกัน มีวรรณะต่างกันเหล่าใด ที่เรา
ตั้งไว้แล้ว เรารู้จักของคนเหล่านั้นแล้ว ให้เขาอิม (พอใจ)
แม้ด้วยรัตนะ.

เมื่อคนตรีมีเสียงไพเราะบรรเลงอยู่ เมื่อกลองดังก้องอยู่
เมื่อสังข์เขาเป่าอยู่ เรายืนรรมย์อยู่ในเรือนของตน.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ
พระองค์ผู้มีจักขุ พร้อมด้วยภิกษุจีณาสพประมาณแสนรูป
เสด็จดำเนินรูปตามถนนด้วยกัน ทรงยังทิศทั้งปวงให้สว่าง
โชติช่วง เหมือนต้นไม้ประจำทวีป.

เมื่อพระองค์ผู้นำของโลกกำลังเสด็จไป กลองทั้งปวง
ยังดังก้องอยู่ รัศมีของพระองค์สว่างไสวดูจพระอาทิตย์อุทัย
ฉะนั้น.

ขณะนั้น แสงสว่างจ้าส่องเข้ารูปภายในเรือนของเรา ด้วย
พระรัศมีที่ส่องเข้าไปทางช่องหน้าต่าง เราเห็นพระรัศมีของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ได้กล่าวกะพรวกบริษัทว่า พระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐสุด เสด็จมาถึงถนนี่แน่แล้ว.

เรารีบลงจากปราสาทแล้ว ได้รูปูระหว่างถนน ถวาย
บังคมพระสัมพุทธเจ้า รู้ทราบทูลดังนี้ว่า

ขอพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงอนุเคราะห์
ข้าพระองค์ พระมุนีพระองค์นั้น พร้อมด้วยพระอรหันต์แสน
รูป ทรงรับนิมนต์.

ครั้งเรานิมนต์พระสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้นำพระองค์มาสู่
เรือนของตน อังคาสพระมหามุนีให้ทรงอิมหน้า ด้วยข้าวและ
น้ำในเรือนนั้น.

เรารู้เวลาที่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้คงที่ กำลังเสวย
ได้บำรุงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ด้วยการขบร็องและดนตรี.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก
ควรรับเครื่องบูชา ประทับนั่งอยู่ภายในเรือน ได้ตรัสพระ
คาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดบำรุงเราด้วยดนตรี และได้ถวายข้าวน้ำแก่เรา เราจัก
พยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว คนผู้นี้จักเป็นผู้
มีอาหารมากมาย มีเงิน มีโภชนะ เสวยรัชสมบัติผู้เดียวใน
ทวีปทั้งสี่.

จักสมათานศีล ๕ ยินดีในกรรมบถ ๑๐ ครั้นสมათานแล้ว
ก็ประพฤติ ยังบริษัทให้ศึกษา.

สตรีสาวแสนคน อันประดับประดาสวยงาม จักบรรเลง
ดนตรีบำเรอผู้นี้อยู่เป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการบำรง.

ผู้นี้จักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัป จักได้เป็น
จอมเทวดา เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๖๔ ครั้ง.

จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๔ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้.

ในแสนกัปแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามว่า โคดม
จักทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากรา เสด็จอุบัติในโลก.

ผู้นี้เข้าถึงกำเนิดใด คือ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ จักมีโภคะ
ไม่บกพร่อง.

จักเป็นผู้เล่าเรียน รู้จบไตรเพท จักเที่ยวแสวงหา
ประโยชน์อันสูงสุดอยู่ในแผ่นดินในกาลนั้น.

และภายหลัง เขาบวชแล้ว อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จัก
ยินดียิ่งในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โคดม.

ผู้นี้จักยังพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคดมศากยบุตร ให้
โปรดปราน เภากิเลสทั้งหลายแล้ว จักได้เป็นพระอรหันต์.

วันนี้ เราเป็นผู้ไม่ครั้นคร้ามอยู่ในศาสนาของพระศากย-
บุตร เปรียบเหมือนพญาเสือโคร่ง และพญาไกรสรราชสีห์
ในป่าใหญ่ฉะนั้น.

เราไม่เห็นการบังเกิดของเราในทวโลกก็ดี ในมนุษยโลก
ก็ดี เป็นคนยากจนหรือเชื่องใจเลย นี่เป็นผลแห่งการบำรุง.

เราเป็นผู้ขวนขวายในวิเวก สงบระงับ ไม่มีอุปธิ ตัดกิเลส
เครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนขันธ์ผู้ทั้งหมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของ
พระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระชตุกัณณิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านั้น ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบชตุกัณณิกเถระอุปทาน

๔๐๕. อรรถถาชตุกัณณิกเถระอุปทาน

ฟังทราบเรื่องราวในอุปทานที่ ๕ ดังต่อไปนี้:-

อุปทานของท่านพระชตุกัณณิกเถระ มีคำเริ่มต้นว่า นคร
ห้ สวติยา ดังนี้.

ในเรื่องนั้น ท่านเป็นบุตรของเศรษฐี การได้อยู่ในสุวรรณ-
ปราสาท การได้อยู่เพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ การได้รู้ถึงศิลปะทุกอย่าง
ของผู้อยู่ในทุกถิ่น และการมาคบหาสมาคมกัน (ทั้งหมด) จัดว่าเป็น
ความแปลกกันแล.

จบอรรถกถาชคฺคณิกเถราปทาน

อุเทนเถราปทานที่ ๑๐ (๔๑๐)

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกบัวบาน

[๔๑๒] ภูเขาชื่อปทุม ตั้งอยู่ในที่ไม่ไกลจากภูเขาหิมวันต์ เราทำ
อาศรม สร้างบรรณศาลาอย่างดีไว้ใกล้ภูเขาปทุมนั้น.

ที่ใกล้ภูเขานั้น มีแม่น้ำทำน้ำราบเรียบ น้ำรินรมย์ใจ น้ำ
ใสแจ้ว เย็นจืดสนิท น้ำไหลอยู่เป็นนิตย์.

ในกาลนั้น ปลาฉลาด ปลากระบอก ปลาสวย ปลาเค้า
และปลาตะเพียน อยู่ในแม่น้ำ ย่อมทำแม่น้ำให้งาม.

คาคาษาไปด้วยต้นมะม่วง ต้นหว้า ต้นกุ่ม ต้นหมากเฒ่า
ต้นราชพฤกษ์ ต้นแคฝอย ย่อมทำอาศรมของเราให้งาม.

ต้นปฐุ ต้นมะกล่ำหลวง ต้นกระทุ่ม ต้นกาหลง ดอกกำลัง
บาน กลิ่นหอมฟุ้งไป ย่อมทำอาศรมของเราให้งาม.

ต้นคำ ต้นสน ต้นกระทุ่ม หตุลปาดา^๑ จ กำลังดอกบาน
กลิ่นหอมตลบอบอวล ย่อมทำอาศรมของเราให้งาม.

๑. ม. อฏฺจฺกปิ.

ต้นสมอ ต้นมะขามป้อม ต้นมะม่วง ต้นหว้า ต้นสมอ-
พิเภก ต้นพุทรา ต้นรูกฟ้า ต้นมะตูม มีผลมากอยู่ใกล้อาศรม
ของเรา.

ต้นอ้อย ต้นกล้วย กำลังผลิดอกออกผลใกล้อาศรมของเรา
นั้น ไม้กลิ่นหอมตลอดบอวล ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ต้นอโศก ต้นวีรี และต้นสะเดา กำลังดอกบานกลิ่นหอม
ตลอดบอวล ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ต้นมะนาว ต้นมะขี้วัว ต้นดีหมี มีดอกบาน หอมตลอดบอวล
ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ไม้ยางทราบ ต้นคณฑิเขมา และต้นจำปา มีดอกบาน
กลิ่นหอมตลอดบอวล ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ในที่ไม้ไผ่กลมีสระบัว มีนกจากพรากส่งเสียงร้องอยู่ ดา-
ดาชด้วยบัวขม บัวเผื่อน บัวหลวง และอุบล มีน้ำใสแจ้ว
เย็นจิตสนิท มีทำนน้ำราบเรียบน้ำรื่นรมย์ใจ น้ำใสสะอาด
เสมอด้วยแก้วผลึก ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ในสระนั้น บัวหลวง บัวขาว บัวอุบล บัวขม และ
บัวเผื่อน ดอกบานสะพรั่ง ย่อมทำให้อาศรมของเรางาม.

ปลาฉลาด ปลากระบอก ปลาสวาย ปลาเค้า และปลา
ตะเพียนว่ายอยู่ในสระนั้น ย่อมทำให้อาศรมของเราให้งาม.

จระเข้ ปลาฉลาม เต่า คหา โอคหา และงูเหลือมเป็น
อันมาก ย่อมทำให้อาศรมของเราให้งาม.

นกพิราบ นกเป็ดน้ำ นกจากพราก นกกาน้ำ นกต้อยตีวิด

และนกสาธิกา ย่อมทำอาศรมของเราให้งาม.

มะม่วงหอมนำดู ต้นลำเจียก ดอกกำลังบาน มีกลิ่นหอม

อบอวล ย่อมทำอาศรมของเราให้งาม ราชสีห์ เสือโคร่ง

เสือเหลือง หมี หมาป่า หมาใน สัตว์จรอยู่ในป่าใหญ่ ย่อม

ทำอาศรมของเราให้งาม.

ฤๅษีทั้งหลาย (เกล้าผมเป็นเชิง) สวมชฎา มีหีบเต็ม

นุ่งห่มหนังสัตว์ สัตว์จรอยู่ในป่าใหญ่ ย่อมทำอาศรมของเรา

ให้งาม.

บางพวกทรงหนังสือ มีปัญญา มีความประพฤติสงบ และ

บริโภคอาหารแต่น้อย ทั้งหมดนั้น ย่อมทำอาศรมของเรา

ให้งาม.

ในกาลนั้น ฤๅษีทั้งหลายเอาหีบใส่ป่าเข้าสู่ป่า กินเหง้า

มันและผลไม้ อยู่ในอาศรมในกาลนั้น.

ฤๅษีเหล่านั้นรู้ต้องนำพินมา น้ำสำหรับล้างเท้าก็ไม่ต้อง

นำมา ด้วยอาณูภาพแห่งฤๅษีทั้งปวง พินและน้ำย่อมนำตัว

มาเอง.

ฤๅษี ๘๔,๐๐๐ คน ประชุมกันอยู่ในอาศรมนั้น ทั้งหมด

นี้เป็นผู้เฟื่องฉาน แสวงหาประโยชน์อันสูงสุด.

ฤๅษีเหล่านั้นเป็นผู้มีตบะ ประพฤติพรหมจรรย์ ตักเตือน

กันและกัน เป็นผู้แน่นแฟ้น เหาะไปในอากาศได้ทุกคน อยู่

ในอาศรม.

ประชุมกันทุก ๕ วัน ไม่ระง่ำระสาย มีความประพฤติก
องบรรจง อภิวัตกันและกันแล้ว จึงบ้ายหน้ากลับไปตามทิศ
(ที่ตนอยู่).

ในกาลนั้น พระชินเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงรู้จบ
ธรรมทั้งปวง พระองค์เสด็จอุบัติขึ้น กำจัดความมืดโดยรอบ
อาศรมของเรา.

มียักษ์ (เทวดา) ผู้มีฤทธิ์อยู่ ยักษ์คนนั้นได้บอกข่าว
พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระแก่เราว่า พระพุทธเจ้า
องค์นี้พระนามว่า ปทุมุตตระ เป็นมหามุนี เสด็จอุบัติแล้ว
จงรีบไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าเถิด ท่านผู้เฝ้ารทุกข์.

เราได้ฟังคำของยักษ์แล้วมีใจเลื่อมใสยิ่งนัก เก็บอาศรม
แล้ว ออกจากป่าใหญ่ในขณะนั้น.

เมื่อไฟกำลังไหม้ผ้าอยู่ เราออกจากอาศรม พักอยู่กลาง
ทางคันทันหนึ่งแล้ว เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก
สมควรรับเครื่องบูชา กำลังทรงประกาศสัจจะ ๔ แสดง
อมตบทยอยู่.

เราถือดอกปทุมอันบานเต็มที เข้ารูปเฝ้าพระองค์แล้ว มี
จิตเลื่อมใสโสมนัส ถวายบังคมพระพุทธเจ้า บูชาพระสัม-
พุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตะ แล้วเอาหนังสือตัวห่มเฉียงบ่า
ข้างหนึ่ง สรรเสริญพระองค์ผู้นำของโลกว่า

พระสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีอาสวะ ประทับนั่งอยู่ที่นี่ ด้วยพระ-
ญาณใด เราจักสรรเสริญพระญาณนั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรา
กล่าว

พระสัมพุทธเจ้าทรงตัดกระแสสงสารแล้ว ทรงยังสรรพ-
สัตว์ให้ข้าม สรรพสัตว์นั้นฟังธรรมของพระองค์แล้ว ย่อม
ข้ามกระแสตัณหาได้.

พระองค์เป็นศาสดา เป็นธงชัย เป็นหลัก เป็นที่ยึดหน่วง
เป็นที่พึ่ง และเป็นประทีปของสัตว์ทั้งหลาย สูงสุดกว่าสัตว์.

คณาจารย์ผู้นำหมู่ประมาณเท่าใด ที่ท่านกล่าวในโลก
พระองค์เป็นผู้มีปัญญาเลิศกว่าคณาจารย์เหล่านั้น คณาจารย์
เหล่านั้นนับเป็นภายในของพระองค์.

พระองค์ผู้มีปัญญา ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้น
ด้วยพระญาณของพระองค์ หมู่ชนอาศัยการได้เฝ้าพระองค์
แล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้.

ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักขุ คันธชาติเหล่าใดเหล่าหนึ่งหอมฟุ้ง
ไปในโลก ข้าแต่พระมหามุนีผู้เป็นนาบุญ คันธชาติเหล่านั้น
ที่จะเสมอด้วยกลิ่นหอมของพระองค์ไม่มี.

พระองค์ผู้มีจักขุ ของทรงเปลื้องกำเนิดดิรัจฉาน นรค
พระองค์ทรงแสดงบทอันปัจจัยไม่ปรุงแต่ง สงบระงับ.

พระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก

สมควรรับเครื่องบูชา ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์แล้ว

ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดมีความเลื่อมใส ได้บูชาญาณของเรา ด้วยมือทั้งสอง
ของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว
ผู้นั้นจักมีกรรมอยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกับ จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง.

เราเป็นผู้ได้ลาภอันดีดีแล้ว เรายังพระพุทธรเจ้าผู้มีวัตร
งานให้ทรงโปรด กำหนดอาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะอยู่.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

การที่เราได้มาในสำนักพระพุทธรเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอน
ของพระพุทธรเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว.

คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ และ
อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว คำสอนของพระพุทธรเจ้า
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระอุเทนเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบอุเทนเถรอปทาน

๔๑๐. อรรถกถาอุเทนเถราปทาน

พึงทราบเรื่องราวในอปทานที่ ๑๐ ดังต่อไปนี้ :-

อปทานของท่านพระอุเทนเถระ มีคำเริ่มต้นว่า **หิมวันตสุต-
วิทูเร** ดังนี้

ในเรื่องนั้น ท่านได้บวชเป็นพระคาสส อาศัฎฐชาปทุมโกศลป่า
หิมวันตอยู่ ได้ถือเอาดอกปทุมมาบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า นี่เป็น
ความแปลกกันแล คำที่เหลือในที่ทั้งปวง มีเนื้อความง่ายทั้งนั้นแล

จบอรรถกถาอุเทนเถราปทาน

จบอรรถกถาเมตเตยวรรค ที่ ๔๑

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ติสสเมตเตยเถราปทาน ๒. ปุณณกเถราปทาน ๓. เมตตคุ-
เถราปทาน ๔. โธตกเถราปทาน ๕. อุปลิวเถราปทาน ๖. นันทก-
เถราปทาน ๗. เหมกเถราปทาน ๘. โตเทยเถราปทาน ๙. ชตุกัณณิก-
เถราปทาน ๑๐. อุเทนเถราปทาน และในวรรคนี้มีคาถา ๓๘๓ คาถา.

จบเมตเตยวรรคที่ ๔๑